ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 2
DIMANCHE
2 MAI
2004

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.937 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20.937

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՇԻՐԱՔԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԷՏՔ Է ՍՊԱՍԷ 10 ԿԱՄ ԱՒԵԼԻ ՏԱՐԻՆԵՐ...

Նախագահ Շիրաք մամուլի ասուլիս մը տուաւ Ապրիլ 29ին, Էլիզէ, 300 լրագրողներու առջեւ: Նիւթն էր՝ Եւրոպա, գլխաւորաբար Սահմանադրութեան եւ Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցերը: Խորքին մէջ, Շիրաք յստակ որեւէ բան չըսաւ եւ վերոնշեալ երկու հարցերն ալ անորոշ մնացին, ինչպէս գիտել տուին ընդդիմութեան պարագլուխները, նոյնիսկ Իւ. ԷՄ. Փէ.ի կարգ մը անձեր, ինչպէս՝ Նիքոլա Տիւփոն-Էյնեան, որ չծածկեց իր «խոր յուսախաբութիւնը»:

Ինչ կը վերաբերի Սահմանադրութեան, նախագահը յայտնեց թէ անոր վաւերացումը երկու ճամբով կրնայ ըլլալ՝ խորհրդարանական թէ հանրաքուէ, բայց իրեն համար «կանխահաս է վճռել մէկուն կամ միւսին ի նպաստ»:

Շիրաք չուզեր դիրք ճշդել եւ այդ ձեւով այն տպաւորութիւնը կը թողու, որ «պետութեան գլուխը չփոթութեան եւ անկարողութեան տիրող զգացումը կը ծաւալի» (ընկերվարական Ժան-Մարք Էյրօ): Նոյն անորոշ դիրքն էր Թուրքիոյ անդամակցութեան նկատմամբ, որ ձեւով մը ծաղրանկարին թողուց: «Համոզուած է, ըսաւ Շիրաք, որ Թուրքիա եւրոպական կոչում ունի, բայց իր անդամակցութեան պայմանները չկան», ուրեմն պէտք է սպասել երկար ատեն, շատ երկար, տասը տարի, 15 տարի: Ինք, կրկնեց անգամ մը եւս որ Թուրքիա շատ կապուած է «եւրոպական քաղաքակրթութեան», չուզեր որ դէմ առ դէմ ըլլան Իսլամն ու Արեւմուտքը ու կ՚աւելցնէ. «Խոր համագումս է: Գիտեմ թէ ամէն մարդ համաձայն չէ, բայց կը սատնձնեմ»: Կը մնայ «երկար, շատ երկար» բանակցութիւններ վարել: Այս վերապահութիւնը, հաւանաբար, սիրտը չկոտրելու համար Ալէն Ժիւփէի, որ վճռապէս (գոնէ առայժմ, եւրոպական ընտրութեան նախօրեակին) դէմ արտայայտուեցաւ Թուրքիոյ անդամակցութեան: Ամէն պարագայի մէջ, իր եզրակացութիւնն այն է որ այդ անդամակցութիւնը «փափաքելի է բաւական ուշ»: Այս մասին, Ֆիլիփ տը Վիլիէ դիտել կու տայ որ Շիրաք կապ չունի Ֆրանսացի ժողովուրդին հետ, երբ դէմ է հանրաքուէի (Սահմանադրութեան համար) եւ թեր է Թուրքիոյ անդամակցութեան:

Գոհ է որ Եւրոպա կ՚ընդլայնուի (25, Մայիս 1էն) եւ գոհ է նաեւ Յունիս 13ի ընտրութենէն, զոր շատ կարեւոր կը նկատէ եւ բոլոր Ֆրանսացիները պէտք է քուէարկեն, Մայիս 1էն Եւրոպական Միութիւնը 450 միլիոն բնակիչ կ՚ունենայ:

Այն հարցումին որ կը վերաբերէր Ժ.-Փ. Ռաֆարէնի կրկին նշանակումին, Շիրաք բացատրեց թէ նշանակած է զան, որ իրեն համար ամէնէն աւելի ցոյց կու տար իր փորձառութիւնը եւ անհրաժեշտ վճռականութիւնը Պետութեան գործունէութեան նոր հանգրուանին համար:

Վէնիսիէօյի իմամին համար, կ՚ըսէ թէ դատական հետապնդումի կ՚ենթարկուի, եթէ Ֆրանսա վերադառնայ, ապա, հարկ է բարեփոխել օրէնսդրութիւնը նոյն բնոյթի հարցերէ խուսափելու համար: Միասեռական ամուսնութիւնները արգիլուած են օրէնքով, կամ օրէնք մը եւ աւանդութիւն մը, հաստատուած՝ քաղաքացիական Օրէնսգիրքով, որոնք երկու այրերու կամ երկու կիներու ամուսնութիւնը թոյլ չեն տար: Նախագահը կ՚աւելցնէ.- «Այս կ՚ըսեմ, կը նշեմ, այն պարագային համար ուր ոմանք կը խորհին թէ իրաւունքն ունին ընելու: Անշուշտ պէտք է պատժուին» (ակնարկութիւնը կը վերաբերի Նոէլ Մամէրի որ միասեռականներու ամուսնութիւնը պիտի ընէր Յունիս 5ին):

Զախի եւ Սարքոզիի բանավէճին մասին, Շիրաք կը խորհի որ «հակահրէութիւնը շատ ծանրակշիռ հարց մըն է, որ բանավէճ չի վերցներ»:

Ընդհանուր ձեւով դժգոհութիւնը մեծ է, եթէ նոյնիսկ Իւ. ԷՄ. Փէ.ն ջանաց ողջունել Պետութեան ղեկավարին եռանդը...:

***

Ֆրանս-Էնֆօ-էն (Ապրիլ 30) Քոհն-Պէնտիթ հարցազրոյցի մը ընթացքին Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին, յայտնեց թէ պէտք է անդամակցի, երբ բոլոր պայմանները լրացնէ եւ անոնց կարգին ակնարկեց «Հայերու ջարդերուն»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նախագահ Շիրաքի ասուլիսին օրն իսկ Հայկական կազմակերպութիւններու համակարգումի խորհուրդը եւ Հայ Դատի յանձնախումբը հակազդած են ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումի խնդրին մասին անոր ունեցած արտայայտութեան: «Եթէ Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումը միայն երկու երկիրներուն -Թուրքիոյ եւ Հայաստանի- փոխադարձ յարաբերութիւններուն հարցն է, ինչո՞ւ նախագահը հռչակեց 2001 Յունուար 29ի օրէնքը ըսելու համար թէ "Ֆրանսա հրապարակաւ կը ճանչնայ հայկական ցեղասպանութիւնը": Հա՞րկ է եզրակացնել թէ նախագահը անձնապէս իր ձեռքերը կը լուայ Թուրքիոյ Հայերուն բնաջնջումի խնդրէն» հարց կու տայ Խորհուրդը. ապա կը շարունակէ թէ նիւթ ընել անդամակցութիւնը Թուրքիոյ որ կը շարունակէ ոճիրը ժխտել, անոր մեղսակցութիւն կը նշանակէ: Խորհուրդը կը յիշեցնէ նաեւ Եւրոպական Խորհրդարանին 1987 Յունիս 18ի ծանօթ բանաձեւը որ ցեղասպանութեան ճանաչումը պայման կը դնէր Թուրքիոյ անդամակցութեան:

Հայ Դատի Յանձնախումբն ալ Ապրիլ 29 թուակիր նամակով մը Նախագահ Շիրաքէն լուսաբանութիւն խնդրած է Թուրքիոյ անդամակցութեան համար իր նկատի ունեցած չափանիշներուն մասին: Խնդրած է նաեւ որ Նախագահը առաւել վճռակամութեամբ նկատի ունենայ որպէս չափանիշ Օսմանեան կայսրութեան Հայ բնակչութեան դէմ գործուած ցեղասպանութեան ճանաչումը: Դատապարտած է Մարդկութեան դէմ ոճիրի մը միջազգային ճանաչումի այս հարցը երկու երկիրներուն փոխադարձ յարաբերութիւններուն առընչուած բան նկատելու կեցուածքը: Նաեւ փափաք յայտնուած է այս նիւթին մասին նախագահին հետ հանդիպում մը ունենալու:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԻ մէջ, կացութիւնը միշտ շատ ծանր է եւ Ապրիլ 29ին, ամերիկացի 10 զինուոր սպաննուած է, մինչ ամերիկեան զօրքերը հեռացան Ֆալուճայէն, թէեւ համաձայնութիւն չկար ըստ ամերիկեան աղբիւրներու: Ամերիկեան հեռատեսիլի Սի. Պի. ԷՍ. կայանին համաձայն Իրաքցի բանտարկեալները շատ դէշ վերաբերումի ենթակայ են Ամերիկացիներուն կողմէ, ֆիզիքապէս եւ սեռային գետնի վրայ, Ապու Ղարիպ բանտին մէջ: Ամերիկացի եօթը զինուորականներ, որոնց մէջ զօրավար մը, քննութեան տակ առնըւած են: Նոյնքան, եթէ ոչ աւելի ծանր է Կուանթանամոյի բանտարկեալներուն վիճակը: Ամերիկացիք ապահովութիւն տուած են որ եօթը Ֆրանսացի բանտարկեալները ազատ պիտի արձակուին:

Օ.ԷՍ.ՍԷ.Ը.Ի անդամ 55 երկիրները, Ապրիլ 29ին բանաձեւ մը քուէարկած են (Պէրլինի Յայտարարութիւն), որպէս եզրափակիչ ելոյթ հակահրէութեան մասին: Փակման նիստին, պուլկար՝ Սոլոմոն Փասի իր մեծ հօր կրած «դեղին աստղը» տուած է Գերմանիոյ Արտաքին Նախարար՝ Ֆիշէրի, որպէս խորհրդանշական արարք: Ժողովին բնաբանը եղած է՝ չըմոռնալ Շոան: Հետապնդումներ պիտի կատարուին համացանցի միջոցաւ:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ Սպիտակ Տան Զուաձեւ գրասենեակին մէջ, Սեպտեմբեր 11ի քննիչ յանձնախումբը, գոնփակ ունկնդրութիւն մը ունեցած է նախագահ Պուշի եւ փոխ նախագահ Չէնէյի հետ: Պուշ իր պայմանները դրած էր, նախքան հարցաքննութիւնը, ինչ որ գրել տուած էր «Նիւ Եորք Թայմզ»ի, որ այդ պայմանները «կը տարուբերին ծիծաղելիին եւ վիճելիին միջեւ»: Այսպէս, պահանջած էր որ փոխ նախագահը ընկերանայ իրեն, ինչ որ երկու մեկնաբանութիւններու առիթ տուած է (երկիրը ղեկավարողը Չէնէյն էր եւ ինք առանձին ի վիճակի չէ հարցումներուն պատասխանելու): Զրոյցը հրապարակային պէտք չէ ըլլար, եւլն., եւլն.:

ՏՈՒՍԹ-ՊԼԱԶԻ հրաժարեցաւ Թուլուզի քաղաքապետի իր պաշտօնէն, որպէսզի պաշտօններու բազմացում չըլլայ, Առողջապահութեան նախարար ըլլալէն ի վեր:

ՇԻՆՈՆ կատարած իր այցելութեան ատեն (Ապրիլ 29) Սարքոզի յայտարարեց թէ նախորդ օրը իր ըսած խօսքերը հակահրէութեան մասին «մտածուած, հաւասարկշռուած եւ արդար» էին: Ելմտական նախարարը տէր եղաւ Ազգ. Ժողովին մէջ ըսած խօսքերուն՝ ընկերվարականներուն հասցէին:

ՖՐԱՆՍԱ եւ ՍՊԱՆԻԱ այլեւս ձեռք ձեռքի պիտի աշխատին, յայտարարեց Շիրաք, Ապրիլ 29ին, ընդունելէ ետք նոր վարչապետը՝ Զափաթերօն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 29/30)

Ի. ԱԼԻԵՒ ԿՈՂՄՆԱԿԻՑ Է ՓՈՒԼ ԱՌ ՓՈՒԼ ԼՈՒԾՈՒՄԻ

Ատրպէյջանի նախագահը Ապրիլ 29ին Եւրոպայի Խորհուրդի խորհրդարանական վեհաժողովին ելոյթ ունենալով խօսած է «Հայաստանի հետ հակամարտութիւն»ը փուլ առ փուլ կարգաւորելու մասին: Ըսած է թէ առաջին քայլ կրնայ ըլլալ «հայկական զօրքերու նահանջը Ատրպէյջանէն գրաւուած եօթը շրջաններէն որոնք Ղարաբաղի չեն պատկանիր»: Ան յայտարարած է նաեւ թէ Ատրպէյջան տնտեսական գործակցութիւն չի հաստատեր Հայաստանի հետ այնքան ատեն որ այդ շրջաններէն հայկական զօրքերը դուրս բերելու հարցը լուծուած չէ:

Նոյն օրը Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան այս մասին պատասխանելով «Արմէնփրէս»ի հարցումներուն, ըսած է թէ միայն Ատրպէյջանն է որ կը պնդէ թէ միմիայն հակամարտութեան կարգաւորումէն ետք կարելի է գործակցիլ: Միւս կողմերը բոլորն ալ, ներառեալ Հայաստանն ու Վրաստանը այն մօտեցումը ունին որ կարգաւորման բանակցութիւններուն զուգահեռ անհրաժեշտ է տնտեսական եւ այլ ոլորտներու մէջ գործակցութիւն տանիլ, լուծումի ուղղութեամբ առաւել բարենպաստ մթնոլորտ ստեղծելու համար:

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ Մ. ՍԱՀԱԿԱՇՎԻԼԻԻ ՀԵՏ

Վարշաւայի տնտեսական համաժողովի շրջանակին մէջ նախագահ Ռ. Քոչարեան Ապրիլ 29ին հանդիպում ունեցած է Վրաստանի իր պաշտօնակիցին հետ: Տնտեսական փոխադարձ յարաբերութիւններու քննարկումներէն ետք անդրադարձ եղած է Մայիսին Թիֆլիս կայանալիք հայեւվրացական միջկառավարական յանձնաժողովի նիստին. կարեւոր նկատուած այդ նիստը տեղի կ՚ունենայ վարչապետներու մակարդակով:

Նոյն օրը նախագահ Ռ. Քոչարեան վերադարձած է Երեւան:

***

ՇԻՐԱԶԻ 90ԱՄԵԱԿԸ

Ապրիլ 27ին Երեւանի Կոմիտաս զբօսայգիին պանթէոնին մէջ գտնուող շիրիմին տրուած այցով նշուած է Յովհաննէս Շիրազի ծննդեան 90ամեակը: Այցի գացած են զաւակները, Գրողներու Միութեան անդամները, անոր բանաստեղծութեան սիրահարները: Ելոյթ ունեցած է Միութեան նախագահը Լ. Անանեան: Նոյն 90ամեակին առիթով նշումներ տեղի կ՚ունենան Շիրազի ծննդավայրին Գիւմրիի մէջ, նաեւ Արցախի:

«ՅԱՌԱՋ-ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Մայիս Մէկի աշխատանքի տօնին առթիւ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի Մայիսի առաջին կիրակիի թիւը լոյս կը տեսնէ գալ շաբթու, Մայիս 9 թուականով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԱՏՆ ՄԱՍԻՍ

«Աշխարհ անցիր, Արարատի
նման ճերմակ գագաթ չկայ»:

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ

«Հերթը մի պահ քոնն է
հիմա, դու էլ նայիր սէգ
ճակատին ու անցիր»:

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Ո՛չ մէկ բան Հայերուս միշտին մասին, մեր անչափ մեծ կորուստին, մեր Հայրենիքին տասը տասնմէկերորդի կորստի մասին, մեր Նախահայրերու բնօրրանին պղծուելու մասին այնպէս չի յիշեցնում, ինչպէս մեր Նորանկախ հայրենիքի մայրաքաղաքից, Երեւանից, օրնիրուն մեր աչքերուն երեւացող Արարատ լերան տեսիլքը:

Հայ մարդու համար, մանաւանդ օտարութեան մէջ, Հայրենիքէն վտարուած Հայ մարդու համար Արարատ անունը հոմանիշ է Հայաստանին: Արարատ լեռը Հայաստանն է, ուզում է լինի փշալարերի այս կողմը, ուզում է լինի փշալարերի այն կողմը:

***

Մասիս սարի մասին գրելով այս տողերը բնաւ չեմ մտածում ընթերցողիս մի անակնկալ մատուցել կամ յուզել: Պատմելիքս զուտ անձնական փորձառութիւն մըն է, աւելի ճիշդ՝ յուշ:

Արարատ Սուրբ սարը ինձ յաջողուեց նկարել Հայաստան ներգաղթելէս 12 տարի անց միայն: Անշուշտ, Արարատ սարը ես տեսայ 1962ի Նոյեմբեր ամսին, Հայաստանի հողին վրայ ոտքս դնելուց մի քանի օր անց, երբ կնոջս հետ առաջին անգամ Լենինականից (ուր սովետական իշխանութիւնը մեզ բնակարան էր յատկացրել) մենք գնում էինք Երեւան՝ իմ կեանքիս երազ քաղաքը: Տակաւին չէինք գիտեր Արարատին ո՛ւր ըլլալը. միջքաղաքական թաքսիով, 4-5 հոգիով, գնում էինք դէպի Երեւան. մէկ էլ, հորիզոնին վրայ յանկարծ տեսայ Արարատը (ըստ երեւոյթին Մաստարան նոր էինք անցել եւ իջնում էինք դէպի Երեւան): Ես չկրցայ ճիչս զսպել. «Մարի՛, նայէ՛, Արարատը»: Ուղեւորները որեւէ հետաքրքրութիւն չցուցաբերեցին, եւ լռեցինք:

Որքան հայորդիներ, ծնուած օտարութեան մէջ, մանաւանդ Հայրենիքէն հեռու, սերունդներ, երազել են մի անգամ տեսնել կախարդական Արարատը: Չեմ կարծում, որ ոեւէ Հայ չի փափաքիր տեսնել, գոնէ մի անգամ, իր ապրած կեանքի ընթացքին:

Իբրեւ նկարիչ մանաւանդ, գիս պէտք է շատ հետաքրքրէր, բայց մի զարմանաք, եթէ ըսեմ, որ շուտով այն համոզումին եկայ, որ Արարատ սարը անկարելի էր նկարել, գոնէ ինծի համար:

Իբրեւ նկարիչ լեռը ինձ չէր յուզում, երեւի առաջին պատճառն այն էր, որ սարը շա՜տ մեծ էր: Ասում էի՝ ոնց պիտի կարողանամ այդ ահագնութիւնը նկարագրել փոքր նկարի վրայ: Երկրորդ, ճիշդ է, որ ամբողջ Հայաստանի բնութիւնը լեցուն է «կոնտրաստներով», շատ այլազան ձեւերով, ամէն քայլափոխի անակընկալ հակադրութիւններով, բացի Արարատեան դաշտավայրից, ուր կար մէկ հակադրութիւն՝ տասնեակ քիլոմեթրերով համարեա հարթ տարածութիւն եւ յանարծ երկինք խոյացող Փոքր եւ Մեծ Մասիսները: Արարատեան դաշտավայրն իսկապէս շատ տարբեր է Հայաստանի միւս շրջաններէն: Մտածում էի՝ այդ մէկ փոքր, միւսը մեծ երկու «բուրգ»երը շատ «դինամիկ» կառուցուածք ունին, շատ լիքը եւ հաստատուն, նկարին մէջ ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլար հորիզոնական ձեւերու հետ ներդաշնակել, ի՞նչ դնել նկարին մէջ իբրեւ առաջին պլան, մինչեւ Արարատին մօտենալը, երկրորդ՝ Արարատը, մանաւանդ մեզ՝ Հայերիս, կարող էր յուզել, իսկ նկարին մէջ Արարատը կարո՞ղ էր յուզել օտարին: Այս չէ՞ պատճառը, որ այնքան անարուեստ «Արարատներ» կան, եւ Հայ մարդը միշտ մեծ սիրով այդ անճաշակութիւնները կախում է իր տան պատէն: Որովհետեւ Արարատը Հայուն համար սրբութիւն է:

Ուրեմն՝ աւելի դժուարանում էի Արարատը նկարել, ստեղծելու համար գեղարուեստական ստեղծագործութիւն մը: Նաեւ մտածում էի, որ եթէ նկարիչն իր տեսածը կարող է ձեւափոխել աւելի արտայայտիչ դարձնելու համար իր կերպարը, աւելի լաւ բացայայտելու համար իր կերպարին էութիւնը, բայց մտածում էի ինչպէ՞ս կարելի է Արարատին ձեռ տալ: Արարատ սարը պէտք էր նկարուէր կտաւին վրայ, ինչպէս որ «ամէն մարդ» տեսնում էր:

Արարատին հետ չես կարող վարուել ինչպէս ը ուզենաս, Արարատը չես կարող քեզի ենթարկել, այլ՝ դուն ես, որ պիտի ենթարկուիս Արարատին, այդպէս էի մտածում (թէեւ մեր հանճարեղ վարպետ Սարեանը կարողացել է ազատ վարուիլ Արարատի հետ որոշ ձեւափոխութեամբ, եւ նոյնիսկ աւելի արտայայտիչ դարձնել Արարատն իր նկարին մէջ: աՆյց չմոռնանք, որ Սարեանը հանճար է: Ըսեմ, որ ոեւէ նկարիչ Արարատն այնքան յաջողութեամբ չի նկարել, ինչպէս վարպետ Սարեանը):

Այս բաներու մասին մտածելով, անկեղծօրէն, ես ինձ համոզել էի, որ ես Արարատ նկարողը չեմ: Արդէն բաւական վարժուել էի Հայաստանի բնութեանը, «շրջիկ» արուեստանոցով 6-7 տարի այցելել էի Հայաստանի շրջանները, մանաւանդ Եղէգնաձորի շրջանը, բայց հիմա աւելի շատ նկարում էի Երեւանի մօտ շրջաններ, Արագածոտն՝ մինչեւ Հոկտեմբերեան, հիմնականում Արարատեան դաշտավայրում, շատ սիրելով աշնանային տերեւաթափ ծիրանենիները եւ հողից նոր հանուած խաղողի վազերը՝ գարնանը: Եւ սակայն, ցաւ ի սիրտ, Արարատի հանդէպ անտարբեր էի:

Եւահաւասիկ, մի օր կատարուեցաւ մի հրաշալի պատահականութիւն: Կեանքն ինքն արդէն մեզի համար հաճելի կամ տխուր պատահականութիւններու շարան մը չէ՞:

Եւ այսպէս, աշնան լուսաւոր մի օր, եղանակը մեղմ էր, որոշեցի Գառնի տանող աւտոբուսը նստել եւ ճանապարհին եթէ հետաքրքրական մի բան պատահէր, կարող էի իջնել աւտոբուսից: Երեւանէն դուրս էինք ելել, Ջրվէժի բլուրներին էինք մօտենում, երբ նկատեցի, որ բլուրներուն վրայ ալիւրի պէս սպիտակ ձիւն էր նստել: Սիրտս կոտրուեց, չեմ սիրում ձմեռ նկարել, մանաւանդ ձիւնոտ գետնի վրայ նստիլ, բայց ի՞նչ կարող էի անել: Մտածեցի՝ լա՛ւ, եթէ նոյնիսկ չկարողանամ նկարել, հաճելի օր է, աւտոբուսի լուսամուտից նայելով ու դիտելով բնութիւնը, կը հասնիմ մինչեւ Գառնի, եւ յետոյ նոյն աւտոբուսով ալ կը վերադառնամ տուն:

Եւ այստեղ պատահեցաւ նկարչական կեանքիս ամենագեղեցիկ անակնկալներէն մէկը: Հազիւ մտել էինք Ողջաբերդ գիւղը, աւտոբուսը կանգնեց, ես յանկարծ տեսայ Արարատը. չէի հաւատում աչքերիս, Արարատն իր ամբողջութեամբ, հիմքից մինչեւ գագաթն այնպէս յստակ, լուսաւոր, ձիւնով ծածկուած գագաթներով, կարծէք ամբողջ սարը բիւրեղապակի ըլլար: Հազիւ ուշքի եկայ, վարորդին խնդրեցի կանգնեցնել աւտոբուսը եւ դուրս թռայ: Ուրախութենէս չէի իմանում ինչ անելս, բայց մանաւանդ դողում էի, որ յանկարծ եղանակը չփոխուի մի բան չպատահի, որ այդ երազային պահը չփչրուի: 12 տարի ապրելով, Արարատն այս կերպարանքով չէի տեսել:

Ծամբու եզրին անմիջապէս մի տեղ գտայ, դրի աթոռակս, նստեցի եւ սկսեցի նկարել. բոլոր սիրած բաները դիմացս էին, այգի՝ շարուած քարերէ ցանկապատով, որ հիմա հազուագիւտ է գիւղերում, բետոնը գիւղ մտած է: Տերեւաթափ ծիրանի ծառեր, առաջին պլանի վրայ, յետոյ սկսում էին բլուրները եւ Արարատը՝ անհաւատալի գեղեցիկ, մաքուր թափանցիկ երկինքին մէջ: Աշխատում էի տենդագին դողալով, որ յանկարծ չկորսնցնեմ այս գեղեցկութիւնը, մի բան չպատահի սիրելիիս: Բարեբախտաբար, կրցայ աւարտել ջրաներկ նկարս, իսկապէս երջանիկ էի:

Եւ մանաւանդ յայտնաբերել էի այն համոզումը, որ ես կարող եմ նկարել Արարատը. վերջապէս տեսել էի Արարատը, եւ միացել Արարատին, ալ հոգս չէ, որ այդ նկարիս Արարատը որեւէ բան ասո՞ւմ է Անգլիացիին կամ Ճափոնացիին, Արարատը իմս էր: Այդօրուանից մի նոր վիճակ սկսեց նկարչական կեանքիս մէջ, ես ուզում էի, որ կրկնուէր եղածը, Արարատ նկարելը ինձ համար դարձել էր մտասեւեռում, ուզում էի ամէն օր նկարել Արարատը, մեր Արամ Խաչատրեան փողոցի տնից, հակառակ որ առաջին յարկում էինք ապրում, Արարատը խոհանոցի պատուհանից երեւում էր: Երբ որ առտուն զարթնում էի, առաջին գործս լինում էր վազել դէպի խոհանոցի պատուհանը, որպէսզի տեսնէի Արարատը, եւ երբ Արարատը յստակ երեւում էր, անմիջապէս վերցնում էի ջրաներկերս եւ նետւում էի փողոց, եւ առաջին թաքսիով ուզում էի դուրս գալ դէպի Արարատ, բայց հազիւ հինգ րոպէ անց տեսնում էի, որ Արարատը չկայ, կորել է ամպերու յետեւը. որտեղի՞ց էին յայտնուել այդ ամպերը, չեմ գիտեր, ստիպուած վերադառնում էի տուն յուսահատ: Եւ այս բանը պատահեցաւ բազմաթիւ անգամներ, մինչեւ գլխի ընկայ, որ Արարատն այդպէս պայծառ եւ մաքուր մարդկանց երեւում է տարուան մէջ շատ քիչ անգամներ. պէտք էր կլիմայական որոշ վիճակ եւ կամաց-կամաց սկսեցի հասկանալ, որ երբ է այդ բանը պատահում: Ուրեմն պէտք է համբերութեամբ սպասել: Մինչ այդ սկսեցի Երեւանի չուրջերը մինչեւ Բիւրական, մինչեւ Գառնի, Արարատեան դաշտավայրում ման էի գալիս բնապատկերներ, որոնց հետ կապելու էի Արարատը: Յետոյ նաեւ երկինքը, իր ամպերով, ամպերու սպիտակ ձեւերը միանալով եւ համադրելով ձիւնոտ գագաթներու հետ, կարող էին հարստացնել նկարին մէջ Արարատին կերպարը: Այդ օրուանից մինչեւ այսօր, երեսուն տարիներէ ի վեր, ես նկարել եմ բազմաթիւ Արարատներ, երեւի 50ից աւելի: Արել եմ բազմաթիւ գծագրութիւններ Սարի հետ կապուած, այնքան ուզում էի, որ իմանամ Արարատի կառուցուածքի մասին, տեսնեմ եւ անձանագրեմ կրցածիս չափ շատ մանրամասնութիւններ, իմանալ Սարի բոլոր ծալքերը՝ գիտնալով հանդերձ, որ երբ ձիւնը գալիս է եւ տարբեր եղանակներում ծալքերու գծագրութիւնները փոխւում են, սակայն ես շատ էի ուզում իմանալ: Երազում էի ունենալ Արարատ սարի մանրակերտը: Ինչո՞ւ չկայ այդ մանրակերտը, որ մարդիկ կարող էին ունենալ իրենց տանը: Այնքան մտասեւեռուած էի, որ քանի անգամներ երազիս մէջ տեսել էի, որ բարձրանում եմ Արարատ սարը՝ մօտէն դիտելու իր կառուցուածքը: Տարօրինակ երազներ էին:

Մեկնելով առաջին նկարի փորձից, եւ ինծի համար ստեղծեցի նկարի սխեմա մը: Բոլոր նկարներուս մէջ Արարատը գրաւելու էր նոյն տեղը եւ նոյն մակերեսը, մինչ Արարատ երկարող տարածութիւնն էր, որ տարբեր էր, նաեւ ամպերը, որոնք յաճախ միանալով գագաթներին, նոր ձեւեր էին տալիս նրանց:

Բնապատկերներ, որոնք ըլլալով նման, պէտք է ըլլային տարբեր, ո՛չ կրկնութիւն: Բայց անկախ ինձանից Արարատն իմ նկարներուս մէջ կարծէք թէ Հայաստանի մէջ չէր, այլ՝ Հայաստանից դուրս, աւելի հեռու մի տեղ, քան թէ կայ, տեսակ մը ո՛չ նիւթական Արարատ: Իսկ ես այստեղ ուզում եմ անդրադառնալ վարպետ Սարեանին, որուն Արարատներուն պէս ոչ ոք չի նկարել, նկարած Արարատները Հայաստանի մէջ են, իրական, կենդանի, ապրող, հողին միացած, մեզի հետ, մօտիկ, շօշափելի: Այդ Արարատները պետական սահմաններ չեն ճանաչում: Ինչ որ է, ես արել եմ իմ կարողութեանս չափով: Միւսասն ալ ունիմ շատ գեղեցիկ նկար մը, շատ ուժեղ, նուիրուած Արարատին: Իսկ ես կարծեմ իմ իմացած ամենահին Արարատը՝ նկարուած մեծ նկարիչի մը կողմէ, Յովհաննէս Այվազովսկիի Արարատն է, «Զրհեղեղից յետոյ»:

Անշուշտ, մեծ ծովանկարիչը չէր կարող աշխարհի ամենամեծ «ծով»ին չանդրադառնալ:

ՅԱԿՈԲ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

«Ա զ գ», Ապրիլ 17

1915Ի ՄԱՍԻՆ «ՏԱՐԲԵՐ» ՄՏԱԾՈՂ ԹՈՒՐՔ ՊԱՏՄԱԲԱՆ ՄԸ

Հետաքրքրական է Թուրքիոյ մէջ ցեղասպանութեան նիւթին ապրած հոլովոյթը. ան կ'ընթանայ քանի մը լարերով: Գլխաւորը անշուշտ պաշտօնական տարբերակն է, հիմնուած՝ ժխտումի, ուրացումի դիրքին: Տարուէ տարի աւելի ամբողջէն կ'արտայայտուի ան, նոյնիսկ արհամարհելով ծիծաղելի ըլլալու վտանգը: Երկրորդ կարեւոր լարը կը պատկանի այն հեղինակութիւններուն, --ակադեմական, մտաւորական--, որոնք կը ճգնին պաշտօնականէն նուազագոյն զիջումով միջին գիծ մը գտնել: Ասոնք պաշտօնական դէմքերու նման արմատապէս չեն մերժեր կատարուածը, բայց կը ջանան զանազան զգեստաւորումներով շրջանցել ցեղասպանութեան իրողութիւնը: Այս խումբին պատկանողները մեծ մասով ճամբայ կ'ելլեն ժողովրդավարութեան կայանէն, հոն կը հրաւիրեն ուրացողները, անցեալի մը ստանձնումէն խուսափողները, բայց յաճախ իրենք ալ դժուարութիւնը կ'ունենան իրերը իրենց բուն անունով կոչելու: Ապրիլ 27ի «Մարմարա»ն նոյն օրուան «Ռատիքալ»էն թարգմանաբար գրոյց մը հրատարակած է. ան կատարուած է Թարըք Ըշըքի կողմէ, համալսարանի դասախօս, պատմաբան փրոֆ. Հալիլ Պէրքթայի հետ: Անոր պատասխանները ճիշդ է որ թուեթակաբար չեն կրկներ պաշտօնական տեսակէտներ, բայց միւս կողմէ ցոյց կու տան թէ որքա՛ն երկար ժամանակ ու համբերութիւն հարկաւոր է տեսնելու համար իսկապէս յանդուգն ու անկեղծ Թուրք մտաւորական մը. այնպէս, ինչպէս պէտք է ըլլայ այդ բառով սահմանուած անձը. մօտ հարիւր տարուան թապուները ո՛չ թէ շրջանցելու, կամ կլորցնելու հետամուտ, այլ ճշմարտութիւնը բարձրաձայն յայտնող:

Այս վերջին խումբին պատկանող մը չէ տակաւին Պէրքթայ. այսուհանդերձ բաւական հետաքրքրական ատաղձ կայ անոր արտայայտութեան մէջ, մանաւանդ երբ վստահօրէն կ'ըսէ թէ 1915ի դէպքերը նախապէս ծրագրուած էին:

Ստորեւ այդ հարցազրոյցը--

ՀԱՐՑՈՒՄ.-- Թուրքիոյ մէջ կ'ըսուի որ հայկական հարցը պէտք է յանձնուի պատմաբաններուն: Բայց հաշտ սիրտով ալ չեն դիտուիր այն պատմաբանները, որոնք պաշտօնական տեսակէտէն տարբեր կերպ կը խօսին: Ասիկա հակադրութիւն մը չէ՞:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.-- Ես ալ կը հաւատամ, որ ճիշդ որոշում է հարցը յանձնել պատմաբաններուն: Քաղաքական շրջանակները պէտք չէ արդէլք ըլլան գիտական որոնումներու: Բոլորովին դէմ եմ որ Թուրքիոյ մէջ պետական կազմակերպութիւններ յառաջ քշեն օրէնքներ, որոնց համաձայն ըսուի. «սապէս կրնաք խօսիլ, սապէս չէք կրնար խօսիլ»: Կողմնակից չեմ նաեւ որ երրորդ երկիրներու գործա-

վարժեր ուրիշ երկրի մը պատմութեան վրայ վճիռներ արձակելն «ամէն ճիշդ է, ամէն սխալ է» ըսելով։ Թուրք պաշտօնական տեսակէտի պաշտպանները, երբ ինչ կացութեան մասնագիտական միջ-[illegible] վրայ, փորձաքննութիւնը գամ «այս նիւթը պատմաբաններուն յանձնենք» ըսելով։ Բայց այսպէս [illegible] որ պատմաբանները պատասխանատու ըլլան իրենց [illegible]։ Անոնց [illegible], հարցը փոխանցել է պետութեան պատասխանատուութիւնը ըստ պիւրոքրատ [illegible]։

Հ.- Ո՞վ է 1915ի ողբերգութեան պատասխանատուն։

Պ.- Թուրքիան, պաշտօնական գետին վրայ ինքզինք Օսմանցիներու եւ ԻԹԹիհատականներու յաջորդականութիւնը նկատելով մէջ կը կանգնի «մոռցման» պատմութեան։ Ես այդ երկուքը կը նկատեմ Թուրք պետութեան շարունակականութիւնը։ Այս համապատասխանութիւնը իր մէջ [illegible] 1915ի ազէտին հետ, [illegible] «Սուլթանութեան» կամ «Հանրապետութեան» էին։

Հ.- Հայկական տեղահանութիւնը «ցեղասպանութի՞ւն» մըն է։

Պ.- Ես պիտի չըսեմ թէ ցեղասպանութիւն է կամ չէ։ Եթէ ցեղասպանութիւն է ըսեմ, Հայերը պիտի ծափահարեն, Թուրքերը պիտի բարկանան, եթէ չէ ըսեմ, Թուրքերը պիտի ծափահարեն, Հայերը պիտի բարկանան։ Կողմերէն մէկը իր ուրախութեան հետեւանքով, միւսը իր զայրոյթին հետեւանքով պիտի չուզէ մտիկ ընել մնացեալը։

«Ցեղասպանութիւն» բառը այսօր այլեւս պատմաբանի մը վերլուծումի գործիքը ըլլալէ դադրեցաւ եւ դարձաւ իրաւական չափանիշ մը։ Եթէ «ցեղասպանութիւն» է ըսուի, այն ատեն միջազգային յանցագործութեան հաշուեցուցակ մը պիտի ելլէ դիմացդ։ Իսկ եթէ «ցեղասպանութիւն» չէ ըսուի, Թուրքիա իր օձիքը պիտի ազատէ այդ պատժամիջոցէն։։ Ուստի այստեղ կը տիրապետէ ո՛չ թէ պատմաբանի տրամաբանութիւնը, այլ փաստաբանի տրամաբանութիւնը։

1915ի հայկական ողբերգութիւնը կարեւոր օղակ մըն է ԺԹ. դարու վայրագ ազգայնապաշտութեան եւ 1940ի հրէական ցեղասպանութեան միջեւ։ Այս իմաստով տեսակ մը «փրոթօ ցեղասպանութիւն» կրնայ նկատուիլ։ Բայց ես այս բառը կը գործածեմ ո՛չ թէ որպէս իրաւական չափանիշ։ Ինծի համար ասիկա պատմագիտական վերլուծումի չափանիշ մըն է։

Հ.- Որքա՞ն է Հայերու կորուստը։ Պետութիւնը 50.000 մեռեալներու մասին կը խօսի։

Պ.- Վերջին երկու-երեք տարիներու ընթացքին պետական պաշտօնական տեսակէտը ամէն տեսակ չափէ դուրս ելաւ, քանի որ անցած էր ծայրայեղ ազգայնապաշտներու ձեռքը։ Վաստակաւոր աւագ դեսպան Քամրան Կիւրիւն իր գիրքին մէջ խօսած է 400-450 հազար հոգիի մահուան մասին։ Ես տեսակցած եմ Արտաքին Նախարարութեան բազմաթիւ լիազօրներուն հետ։ Անձնական խօսակցութիւններու ընթացքին բոլորն ալ կը հաւատան որ 400-450 հազար Հայեր մեռած են։ Ո՛չ մէկը աւելի ցած թիւ մը կու տայ։ Բայց որոշ շրջանակներ շարունակ պզտիկցնելով Հայերու կորուստին թիւը, այդ թիւը կը ջանան հասցնել 20-25 հազարի նման ծիծաղելի թիւի մը։ Բրիտանիքա համայնագիտարանը կը խօսի 600 հազար մեռեալներու մասին։ Թուրք պաշտօնական տեսակէտն ալ մինչեւ մօտիկ անցեալ ընդունած էր 400-450 հազար թիւը։

Հ. Ի՞նչպէս պատահեցան այս մահերը։

Պ.- 400-600 հազար մարդ արկածով չի մեռնիր, հիւանդութեամբ ալ չի մեռնիր։ Այսքան մեծ թիւով մարդիկ կը մեռնին եթէ սպանութեան հետեւողական քաղաքականութիւն մը խնդրոյ առարկայ է։

Պաշտօնական տեսակէտի պաշտպանները կ'ուզեն որ հաւատանք հետեւեալ բեմադրութեան։

Զինուորական ջոկատ մը հայկական շարասիւն մը կ'առաջնորդէ։ Հրամանատարը, որ կարող եւ պատուաւոր զինուորական մըն է, կ'ըսէ. «Այս մարդոց կեանքը ինծի յանձնուած է, մարդու ձեռք դպցնել չեմ տար, ես այս շարասիւնը հոգիիս պէս կը պաշտպանեմ։ Պետութիւնը այսպէս հրահանգած է ինծի։ Նախ զիս եւ զինուորներս կը սպաննեն, յետոյ ինչ կ'ուզեն կ'ընեն»։ Բոլոր հրամանատարներն ալ իրենց կարգին նոյն ձեւով կը մտածեն։ Բայց աւա՜ղ, չարամիտ նախայարձակները պարտութեան կը մատնեն զանոնք եւ ոտնակոխ ընելով զինուորին հեղինակութիւնը, Հայերը կը ջարդեն։ Այս պատճառաւ ալ կը մահանան ո՛չ թէ 3-5 հոգի, այլ 100 հազար Հայեր։

Ես այսպիսի պատմութեան մը կրնա՞մ հաւատալ։

Հ.- Այս դէպքերը առաջուց ծրագրուա՞ծ էին այսպէս։

Պ.- Այո՛, ծրագրուած էին։ Այդ շրջանին պետութիւնը կը կառավարուէր Էնվէր, Թալաթ եւ Ճէմալ Փաշայէ բաղկացեալ երրեակին կողմէ, որ որեւէ հաշիւ չէր ներկայացներ Խորհրդարանին։ Անոնք հրահանգեցին որ Հայերը տեղահանուին, առանց բացառութեան, պարզապէս անոր համար որ Հայ էին։ Ասիկա ցեղասպանութիւն չէ, բայց էթնիք մաքրագործում է։ Որովհետեւ էթնիք եւ կրօնական խմբակի մը ամբողջ անդամները իրենց երկրէն եւ ինչքերէն բռնի ուժով կը հեռացնէք պարզապէս անոր համար որ հայ են։ Տեղահանութեան հրահանգները պաշտօնական խողովակներով հաղորդուեցան ամէն կողմ, բայց միաժամանակ չարժման կոչուեցան աւօրէն կազմակերպութիւններ ինչպիսին էին «Թէշքիլաթը մահսուսա» կոչուած խմբակները։ Ասոնց տրուեցան այնպիսի հրահանգներ, որոնց գրաւոր պատճէնները հաւանաբար երբեք պիտի չյայտնաբերուին։ Այս խմբակներուն գաղտնօրէն հրահանգուեցաւ կազմակերպել մահուան ջոկատներ եւ յարձակիլ հայկական կարաւաններու վրայ, զանոնք սպաննել հետեւողական կերպով։

Հ.- Ի՞նչ եղան տեղահանուածներուն ապրանքները։

Պ.- Հայերուն ապրանքները բռնագրաւուեցան, իսկ իրենք աքսորուեցան դէպի անապատ եւ մահ։ Որոշ տեղեր յարաբերաբար պատուաւոր օսմանցի պիւրոքրատներ Հայերու ապրանքը ծախելով փոխարժէքները կրնան հասցուցած ըլլալ իրենց տէրերուն։ Անշուշտ այդ ապրանքներ ալ իրենց արժէքո՞վ վաճառուեցան, թէ ոչ յափշտակողին ձեռքը մնացին, այդ ալ տարբեր հարց է։

Հ.- Մենք, այս հարցը չտեսնել ձեւացնելով, յանցագործութեան մեղսակից չե՞նք դառնար։

Պ.- Անշուշտ կը դառնանք։ Հարցն այն չէ թէ Թուրքիոյ Հանրապետութեան հիմնադիրները պատասխանատու էին այս խնդրին մէջ։ Հարցն այն է որ հետզհետէ գգացական յանցագործութեան մը մէջ կը մխրճուինք, քանի կ'ուրանանք անցեալը։ Ահաւասիկ ճիշդ այս կէտին վրայ է որ բարոյական պատասխանատուութիւն մը ծնունդ կ'առնէ։ Մուսթաֆա Քէմալը որեւէ կապ չունէր 1915ի աղէտին հետ։

Ան 1920ական թուականներուն յայտարարութեան մը ընթացքին յայտնած է թէ ինչպէս կ'ատէ այս դէպքերուն յանցագործները եւ թէ ինք որքան ծանր յանցանք մը կը նկատէ պատահածը։ Իսկ այսօր, պնդել՝ թէ 1915ի պատահարները ընդունելով մենք շատ ծանր հետեւանքներու դէմ յանդիման կրնանք մնալ, կը նշանակէ խոստովանիլ թէ արդէն գիտենք թէ անցեալին մէջ ի՞նչ պատահած է Հայերու դէմ։

Հ.- Թուրքիոյ պետական արխիւներուն մէջ կարելի՞ է գտնել այդ շրջանի վերաբերեալ բոլոր տեղեկութիւնները։

Պ.- Թրքական արխիւներուն մէջ առնուազն երկու անգամ կատարուեցան հետեւողական մաքրագործումներ։ Առաջին մաքրագործումը կատարուեցաւ 1918ին Իթթիհատականներու կողմէ, երբ անոնք պատերազմը կորսնցուցին։ 1980ին, ողբացեալ Թուրկութ Էօզալ, յառաջդիմական որոշումով մը հրահանգեց որ արդելքները վերնան պետական արխիւներուն վրայէն։ Բայց արգելքներուն վերացումէն առաջ վաստակաշատ զօրավարներէ եւ բարձրաստիճան դիւանագէտներէ բաղկացեալ յանձնաժողով մը մտաւ արխիւներէն ներս եւ իրագործեց մաքրագործում մը, որ առնուազն երկրորդն էր։

Հ.- Որպէս հաւաքականութիւն, ներողութիւն խնդրելու պարտք մը ունի՞նք Հայերու նկատմամբ։

Պ.- Պէտք ունինք ո՛չ թէ ներողութիւն խնդրելու, այլ այս նիւթին շուրջ խօսելու արգելք հանդիսացող բոլոր խոչընդոտները վերացնելու։ Ես պաշտօնական շրջանակներէն ուրիշ ոչի՛նչ կը խնդրեմ եթէ ոչ յարգանք՝ ազատ եւ անկախ բանավէճի նկատմամբ։ Վոլթէր նշանաւոր խօսք մը ունի. «բոլորովին դէմ եմ ձեր մտածումներուն։ Բայց մինչեւ վերջ կը պաշտպանեմ ձեր մտածումի ազատութեան իրաւունքը»։ Աւա՜ղ, Թուրք հաւաքականութիւնը տակաւին չէ կրցած իւրացնել ժողովրդավարութեան այս ամենապարզ սկզբունքը։

ՃԱՆԱՉՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ ԳԱՆԱՏԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

Գանատայի կողմէ հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումին յաջորդած են թեր ու դէմ կարծիքներ, հակազդեցութիւններ. կան մարդիկ որոնք Թուրքիան շատ կարեւոր երկիր նկատելով կը դատապարտեն ճանաչումի որոշումը, ասիկա Գանատայի հետ որեւէ առնչութիւն չունեցող բան նկատելով։ Ուրիշներ հակառակ տեսակէտը կը յայտնեն, պախարակելով Թուրքիոյ տասնամեակներ տեւած ուրացումը։

Առաջիններէն է Ճ. Սիմսըն։ Ճանաչումի որոշումին մէջ Գանատայի արտաքին քաղաքականութիւնը եւ յատկապէս Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները բարդացնող ազդակը կը տեսնէ։ Ինք չժխտելով հանդերձ 1915ին Թուրքերու գործած վայրագութիւնը, սպանութիւնները, Գանատայի հետ որեւէ առնչութիւն չունեցող բան կը նկատէ Համայնքներու Ժողովին Ապրիլ 21ի որոշումը։ Հարց կու տայ թէ ինչո՛ւ ուրեմն նոյն ձեւով չեն դատապարտուիր Նանքինի ճափոնական յարձակումը, Եւրոպացիներու կողմէ Չինացիներու սպանութիւնները, եւն.։ Կ'ընկերանայ կրկնուած հաւաստիքը թէ Թուրքիա անհաւատալի ատիճանի կարեւոր երկիր է, աշխարհի խռովութիւններով լեցուն մէկ անկիւնին մէջ միակ ժողովրդավար մահմետական երկիրը։ Նաեւ ՕԹԱՆ-ի մէջ Գանատայի դաշնակիցը։ Միակ բարեբախտութիւնը կը նկատէ այն որ իր իսկ անդամներուն կողմէ նուաստացած կառավարութիւնը հաւաստած է որ գանատական պաշտօնական քաղաքականութիւնը փոփոխութեան պիտի չենթարկուի։

Մ. Փէթրու հակառակ տեսակէտով յայտնուող լրագրող մըն է. Տիյարպէքիրի մէջ ականատես եղած է շինարարներու աշխատանքին որուն նպատակն էր հայկական դարաւոր եկեղեցի մը մզկիթի վերածել։ Ցեղասպանութիւնը կոչելով իր անունով կը նկարագրէ 1915ի պատահարները, կ'ըսէ թէ Հայերը 1,5 միլիոն զոհ տուած են եւ եթէ Թուրք իշխանութիւնները մինչեւ այսօր բոլորն ալ քանդած չեն հայկական եկեղեցիներուն, չի նշանակեր թէ պիտի չընեն։ Կը յիշէ ցեղասպանութեան նիւթով վիճող Թուրքերու արժանացած պատիժները, ինչպէս՝ ասորի կրօնաւոր Ե. Աքպուլութի որ անխոհեմութիւնը ունեցած էր ըսելու թէ Ասորիներն ալ կորուստներ ունեցած էին հայկական ցեղասպանութեան ընթացքին։

Ապա կը գրէ թէ Թուրքերը հետաքրքրուած չեն խնդրին լուծումով, այլ կը պնդեն թէ այդպիսի բան չէ պատահած։ Կ'անդրադառնայ հայկական ցեղասպանութեան Գերմանացիներու ոճիրին նախընթաց ծառայելուն, յիշելով Հիթլէրի ծանօթ խօսքը։ Գրութիւնը կ'աւարտէ ըսելով. «Անատոլուի Հայերուն բնաջնջումը ցեղասպանութիւն էր։ Ատոր ուրացումը ողբերգական է»։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

6

Թօնի ըսաւ.

- Վրէժդ լուծեցի։ Քէյֆերնին «հարամ» ըրի։

Անտոն տասը տարի եթէ մտածէր այս ձեւի վրէժխնդրութիւն մը մտքէն պիտի չանցնէր։ Գոհ մնաց գրեթէ։ Թօնի սկըսաւ երգել.

Լատօնմա մօպիլէ,
Բուալքիւմա վէնթօ,
Մութաթա չէնթօ...
էտի բէնսիէրօ...

Ու պոռաց.

- Բօրճօ... պէսթիա... անիմալէ... պօրտէլլօ... Անտոնի, փամի բիաչէրէ, երթանք, հանդիստ մը խմենք։ Ուրիշ տեղ մը երթանք... Բասիէնձա, Անտոնի, բասիէնձա։ Օղի խմենք։ Կ՞նը.. մօպիլէ...

Անտոն մտիկ կ'ընէր։

Թօնի յուզուած էր։ Ու սկսաւ հայհոյել յունարէն, թրքերէն, իտալերէն։

Ու մտան գինետունէ մը ներս։

Քիչ մը օղի, աղանդերներ։ Անտոն սիկարէթ ուզեց։ Թօնի գրպանէն հանեց։ Անտոն բաւական թեթեւցած էր։ Խմեցին, խմեցին։ Երկրորդ, երրորդ, չորրորդ շիշ։ Անտոն համբուրեց Թօնին։ Մանաւոր աղանդերներ ապսպրուեցան։ Թօնի Անտոնի կռնակը կը ծեծէր ու փիլիսոփայութիւն կ'ընէր։

- Կիները... Մի՛ կապուիր անոնց։ Մէկ, երկու, երեք ու կէսը զարկ։ Կինը ոսկիի մի՛ վերածեր։ Երկրպագութիւն մի՛ ըներ առջեւը։ Անոնց հոգին խորունկ տեղ թաղուած է։ Ամէն սատանայ աւելի խորունկ կը հրէ։ Գետնին տակը անցնին։ Խմէ՛, Անտոնի...

Ու Անտոն մտիկ կ'ընէր ու կը մտածէր.

- Հապա մարդը ի՞նչ է որ...

- Մարդը ի՞նչ է... ան ալ միեւնոյն կեղտն է, - ըսաւ Թօնին, խմեց ու աւելցուց, - Խօսքը մէջերնիս ... Մէկը բռնէ, միւսին զարկ։ Բօրճի, բօրճի... թութի բօրճի...

Ու անմիջապէս իր հայհոյութենէն ետք վիրաւորուելով աւելցուց.

- Մարդը նորէն մարդ է։ Այսինքն՝ մարդը ազատ է, Անտոնի։ Մարդը եթէ բան մը ընէ՝ մարդութիւն ըրած կ'ըլլայ։ Կինը եթէ ընէ՝ բոզութիւն է։ Աս ասանկ է։ Մենք ուրիշ, անոնք ուրիշ...

Անտոն մէկէն ի մէկ տխրեցաւ.

- Ֆրանչէսքան ի՞նչ կ'ընէ հիմակ... Թագուհին ո՞ւր է...

Թօնի հասկցաւ ու ըսաւ.

- Ելլենք, Անտոն։

Դուրս ելան։

- Վրադ դրամ կա՞յ, - ըսաւ Թօնի։

- Կայ...

- Մինչեւ լոյս երկուքնուս կը բաւէ՞...

- Հարկաւ։

- Քալէ ինծի հետ։ Դարմանը աս է։

Ու քալեցին։ Մութ փողոցներէ անցան։ Երկուքն ալ բաւական գինովցած էին, մանաւանդ Թօնին։ Քալեցին ու քալեցին։ Ճամբան կեցան մէկմէկ սիկարէթ վառեցին։ Թօնի Անտոնի գրպանը երեք չորս սիկարէթ դրաւ։

Ցանկարծ սոսկալի շան հաջոց մը։ Երկուքն ալ վախցան։ Թօնի փողոցի շան մը վրայ կոխած էր։ Հայհոյութիւն։ Դուռ մը զարկին։ Բացուեցաւ։ Երկուքն ալ ներս սպրդեցան։

7

Հետեւեալ առաւօտ, երբ Անտոն խանութէն ներս մտաւ, ամէնքը զարմացած իրեն նայեցան։ Եղբայրը իր քով վազեց ու հարցուց, թէ ո՞ւր էր ամբողջ գիշերը։ Անտոն ըսաւ տհաճութիւնով.

- Բարեկամներու հետ էի։ Վար դրին, խմեցինք։ Ի՞նչ կայ՝ իրար էք անցեր։ Ամէն մարդ իր գործին։

Աշկերտներէն մէկը տուն դրկեց մօրը իմաց տալու, որ բան չկայ։ Կը վախնար, որ ըսի-ըսաւը կը լսուի։ Վերջը... վերջը... չէր ուզեր։ Ապակի մը կոտրուած էր, լամբարը փշրուած։ Տաք ապուր մը ապսպրել տուաւ ու խմեց։ Քիչ վերջը ծարաւ զգաց եւ ջուր ուզեց։

Կէսօրին գրեթէ չկերաւ։ Քանի մը գաւաթ գինի խմեց ու տուն գնաց քնանալու։ «Քունը տարաւ»։

(Շար. 34)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

կը ներկայացնէ՝

«LES MEMOIRES
DU DERNIER GOUVERNEUR
OTTOMAN DU LIBAN»
OHANNES PACHA KOUYOUMDJIAN

Կը դասախօսեն և գիրքը կը ներկայացնեն՝
Հեղինակներ
ՎԱՀԷ ԹԱՇՃԵԱՆ
եւ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Ուրբաթ, Մայիս 7, ժամը 20·30ին

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 PARIS

CENTRE DE VACANCES
DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS
DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Les inscriptions du mois d'août sont ouvertes et nous vous invitons à inscrire vos enfants en téléphonant au 01. 53. 34. 18. 18 ou auprès de la section CBAF la plus proche de votre domicile.

— Dates : du 30 juillet au 16 août

— Ages : enfants nés entre le 1er janvier 1990 et le 31 décembre 1997.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 55935

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
MARSEILLE

12/14, rue St Bazile, 13001 Marseille
tél. 04 91 50 15 09

Dîner du 28e anniversaire

Samedi 8 mai
à partir de 20 heures
Salle «Daron» et Salle «Vasbouragan»

—— Orchestre arménien ——

—— Animation artistique ——

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԴԱՏԱՐԱՆ, ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐԹԻՆ ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ, եւ այլք, իրենց եւ բոլոր նման կարգավիճակի մէջ գտնուողներուն կողմէ,
Հայցուորներ,

ընդդէմ,

ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԼԱՅՖ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
Պաշտպանեալ:

ԱՄՓՈՓ ՅԱՅՏԱՐԱՐԱԳԻՐ ԽՄԲԱՅԻՆ ԴԱՏԻ ՄԸ ԱՌԿԱԽ ՎԻՃԱԿԻ ԵՒ ԼՈՒԾՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԱԾ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐԻ ՄԱՍԻՆ

ԲՈԼՈՐ ՆՊԱՍՏԸՆԿԱԼՆԵՐՈՒՆ, ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՐԴՆԵՐՈՒՆ, (ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ) ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԷՐԵՐՈՒՆ, ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԲՈԼՈՐ ԱՅՆ ԱՆՀԱՏՆԵՐՈՒՆ, ՈՐՈՆՔ ԿԱՄԲՈՂՋԱՑՆԵՆ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ, 1· (ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐԸ) Կ'ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԵՆ ԾԱԳՈՒՄՈՎ ՀԱՅ ԱՆՀԱՏՆԵՐ, 2· (ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ) ՎԱՃԱՌՈՒԱԾ ԵՆ ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԼԱՅՖ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ (NYLIC) ԿՈՂՄԷ, ԹՐՔԱԿԱՆ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ, 1875ԻՆ ԵՒ ԱՆԿԷ ԵՏՔ, 3· (ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐԸ) ՈՒԺԻ ՄԷՋ ԷԻՆ ՄԻՆՉԵՒ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1, 1915 ԹՈՒԱԿԱՆԸ, 4· ՆԱԽԱՊԷՍ ՈՐԵՒԷ ՎՃԱՐՈՒՄ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՉԷ ՄԱՀՈՒԱՆ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ, ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՅԱՆՁՆՄԱՆ ԱՐԺԷՔԻ, ԿԱՄ ԱՆՈՐ ԴՐԱՄԱՅԻՆ ԿԱՄ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԱՅԻՆ ԱՐԺԷՔԻ, ԿԱՄ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ՈՐԵՒԷ ՏԵՍԱԿԻ ՋԵՐԻՆ ՏԱԿ:

Այս յայտարարութեան նպատակն է տեղեակ պահել ձեզ խմբային դատի մը գծով առաջարկուած լուծումի մը մասին («Համաձայնագիրը»), ծանօթ՝ Մարթին Մարութեան եւ այլք, իրենց եւ նման կարգավիճակ ունեցողներու կողմէ, Հայցուորներ ընդդէմ Նիւ Եորք Լայֆ Կեանքի Ապահովագրական Ընկերութեան, պաշտպանեալ դատական գործ թիւ C99-12073 CAS (MCx) («Դատը») Միացեալ Նահանգներու Շրջանային Դատարանին մէջ, Գալիֆորնիոյ Կեդրոնական Շրջան, («Դատարանը»): Առաջարկուած Լուծումը արձանագրուած է Համաձայնութեան Պայմանագրին մէջ եւ մանրամասնօրէն բացատրուած՝ Խմբային Դատին Լրացուցիչ Յայտարարագրին, ինչպէս նաեւ Համաձայնութեան պայմանագրին մէջ («Լրացուցիչ Խմբային Դատի Յայտարարագիրը»), զոր կարելի է տեսնել, համակարգիչի վրայ փոխանցել եւ կամ արտատպել www.ArmenianInsurancesettlement.com կայքէջէն («Համաձայնութեան Կայքէջը»): Առաջարկուած լուծման ներկայի կարգավիճակի, ինչպէս նաեւ վաւերացման պարագային, համաձայնութեան մաս կազմելու միջոցներուն եւ պայմաններուն մասին ընդհանուր տեղեկութիւններ նոյնպէս կրնաք գտնել Համաձայնութեան Կայքէջին վրայ: Այս տեղեկութիւնները ժամանակ առ ժամանակ պիտի յաւելցուին:

Այս Դատը կը պնդէ, որ Նիւ Եորք Լայֆ Ապահովագրական Ընկերութիւնը (ՆՅԼԱԸ) սխալութեամբ ձախողած է հատուցումներ վճարել Կեանքի ապահովագրութիւններու դիմաց, որոնք վաճառուած էին ծագումով հայ անհատներու 1875ին եւ անկէ ետք, Թրքական Օսմանեան Կայսրութեան մէջ: Նիւ Եորք Լայֆ Ապահովագրական Ընկերութիւնը կը մերժէ այս պնդումները եւ կը հաւատայ, որ անոնք անճիշդ եւ ապակողմնորոշիչ են: Հայցուորներու այս պնդումներուն դիմաց, առ ի պաշտպանութիւն, Նիւ Եորք Լայֆ Ապահովագրական Ընկերութիւնը ներկայացուցած է բազմաթիւ հակաճառութիւններ: Այս առաջարկուած լուծումը պէտք չէ մեկնաբանուի իբրեւ պատասխանատուութեան կամ սխալ գործունէութեան ընդունում եւ, կամ, այս դատին մէջ պնդուած հայցերու տկարութեան կամ զօրութեան ապացոյց:

Այն պարագային երբ Դատարանը վաւերացնէ Համաձայնագիրը, Նիւ Եորք Լայֆ Ընկերութիւնը համաձայնած է վճարելու քսան միլիոն ամերիկեան տոլար ($20,000,000), որ պիտի 1· բաժնուի (հայցուորներու) խումբի անդամներուն, որոնք չեն բացառեր իրենք զիրենք այս Համաձայնագրէն («Համաձայնագրի Խումբի Անդամներ») եւ որոնց անհատական հայցերը յղուած են եւ ընդունուած են Համաձայնագրի Հիմնադրամի Յանձնախումբին կողմէ, ինչպէս պայմանաւորուած է Համաձայնութեան Պայմանագրով, 2· Հայկական բարեգործական կազմակերպութիւններուն պիտի յատկացուի գումար մը, 3· վճարելու համար վարչական գործերու ծախսերը, 4· վճարելու համար հայցուորներու փաստաբաններուն աշխատավարձերը եւ փոխհատուցում տալու անոնց կատարած ծախսերուն: Առաջարկուած Համաձայնագիրը պատասխանատուութենէ զերծ կը կացուցանէ Նիւ Եորք Լայֆ Ընկերութիւնը եւ անոր յարակից բաժանմունքները (որոնք ինչպէս սահմանուած են Համաձայնութեան Պայմանագրին մէջ) հանդէպ որեւէ եւ բոլոր Խնդրոյ Առարկայ (ապահովագրական) Պայմանագիրներուն եւ կամ (Հայցուորներու) Խումբի Հայցերուն (ինչպէս սահմանուած է Համաձայնութեան Պայմանագրին մէջ):

Արեւմտեան Միացեալ Նահանգներու տեղական ժամանակով, դատական ունկնդրութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 30, 2004ին առաւօտեան ժամը 9·30ին, Մեծայարգ Դատաւոր Քրիստինա Ա. Շնայտըրի առջեւ, Միացեալ Նահանգներու Շրջանային դատարանին մէջ, Գալիֆորնիոյ Կեդրոնական Շրջան, որոշելու թէ. – 1· առաջարկուած Լուծումը, ինչպէս նախատեսուած է Համաձայնութեան Պայմանագրին մէջ եւ ներկայացուած՝ դատարանին, պէտք է թէ ոչ վաւերացուի իբրեւ արդար, տրամաբանական պատշաճ եւ հայցուորներու խումբի շահերը լաւագոյնս պաշտպանող Համաձայնագիր 2· Հայցուորներու խումբը պէտք է թէ ոչ վաւերացնել Համաձայնագրի գործադրման համար, 3· պէտք է թէ ոչ վերջնական հրաման եւ Վճիռ կայացնել, վաւերացնելով Համաձայնութեան Պայմանագիրը, դատը լուծարելով նախապաշարումով եւ արժանիքներու հիմքի վրայ, եւ պատասխանատուութենէ ձերբազատելով Նիւ Եորք Լայֆ Ապահովագրական Ընկերութիւնն ու յարակից բաժանմունքները հանդէպ խմբային հայցերուն, 4· պէտք է թէ ոչ վաւերացնել հայցուորներու փաստաբաններու դիմումը՝ վճարելու անոնց աշխատավարձը եւ փոխհատուցանելու ծախսերը, 5· պէտք է թէ ոչ վաւերացնել հայցուորներու փաստաբաններուն դիմումը՝ Հայցուորներու Խումբի ներկայացուցիչներուն անհատական հատուցման: Այն պարագային երբ դատարանը կը վաւերացնէ Առաջարկուած Լուծման Համաձայնագիրը, բոլոր Խմբային Հայցերը (ինչպէս որ սահմանուած են Համաձայնութեան Պայմանագրին մէջ) Նիւ Եորք Լայֆ Ապահովագրական Ընկերութեան եւ անոր յարակից բաժանմունքներուն դէմ, բաւարարուելով պիտի ազատ կացուցուին:

Եթէ Համաձայնութեան Հայցուորներու Խումբին անդամ էք, կրնաք ընտրել, որ բացառուիք այս Համաձայնութենէն, այն ձեւով որ մանրամասն նշուած է Խմբային Դատի Լրացուցիչ Յայտարարագրին մէջ: Համաձայնութեան Հայցուորներու Խումբին այն անդամները, որոնք կ'ընտրեն դուրս գալ, դատարանի Վերջնական Վճիռէն կախեալ պիտի չըլլան: Եթէ կը փափաքիք դուրս գալ այս Առաջարկուած Լուծումէն, պէտք է կանոնաւոր ձեւով, գրաւոր եւ ժամանակին յղէք ձեր բացառուելու խնդրանքը, իւրաքանչիւր Խնդրոյ Առարկայ Ապահովագրական Պայմանագրի կապակցութեամբ, համապատասխանաբար Խմբային Դատի Լրացուցիչ Յայտարարագրին: Դուրս գալու ձեր խնդրագիրը պէտք է կրէ նամականիշ թուակիր կնիքը ոչ ուշ քան Յունիս 15, 2004 թուականով եւ առաքուի՝

Marootian v.
New York Life Class Action Settlement,
c/o Settlement Administrator,
Post Office Box 5053,
Portland,Oregon 97208-5053

հասցէին: Խնդրանքին մէջ պէտք է նշէք 1· ձեր լրիւ անունը, ներկայ հասցէն եւ հեռաձայնի թիւը, 2· տեղեկութիւններ որ մատնացոյց կ'ընեն կեանքի ապահովագրութեան պայմանագիրը (կամ պայմանագիրները) որու կապակցութեամբ կ'ուզէք բացառուիլ Համաձայնութեան Հայցուորներու Խումբէն, ինչպէս, օրինակ, ապահովագրական պայմանագրի թիւը, պայմանագրի թուականը, պայմանագրի սեփականատիրոջ անունը, ապահովագրուածի անունը, պայմանագրի վաճառման վայրի եւ/կամ մահուան հատուցման գումարը՝ նշուած պայմանագրին վրայ, 3· յստակ հաստատում մը որ կը խնդրէք բացառուիլ այս Առաջարկուած Լուծումէն եւ չստանալ՝ որեւէ հատուցում: Առաջարկուած այս Լուծումէն եթէ բացառում չխնդրէք եւ փափաքիք առարկել այս Լուծման Համաձայնագրի տրամադրութիւններուն, պէտք է գրաւոր յղէք ձեր առարկութիւնները մինչեւ Յունիս 15, 2004, հետեւելով Խմբային Դատի Լրացուցիչ Յայտարարագրին մէջ նշուած ձեւակերպումներուն:

Այս յայտարարութիւնը պարզապէս ամփոփում մըն է: Լուծումի մանրամասնութիւնները, ներառեալ համաձայնութեան մաս կազմելու միջոցները եւ պայմանները մանրակրկիտ ձեւով բացատրուած են Խմբային Դատի Լրացուցիչ Յայտարարագրին մէջ, զոր կարելի է տեսնել, համակարգիչի վրայ փոխանցել եւ կամ արտատպել
www.ArmenianInsurancesettlement.com կայքէջէն:

Առ ի քննութիւն Առաջարկուած Լուծման Պայմանագրի օրինակ մը կրնաք ըստանալ դատարանի դիւանակալի գրասենեակէն, Միացեալ Նահանգներու Շրջանային Դատարան, Գալիֆորնիոյ Կեդրոնական Շրջան:

ԿԸ ԽՆԴՐԵՆՔ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՉՀԵՌԱՁԱՅՆԵԼ ԴԱՏԱՐԱՆ ԿԱՄ ԴԻՒԱՆԱԿԱԼԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ:

Փետրուար 19, 2004

ՀՐԱՄԱՆՈՎ ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ, ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 4
MARDI
4 MAI
2004

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·938 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 79e ANNEE — N° 20·938

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ԼԻՔՈՒՏԸ ՇԱՐՈՆԻ ԴԷՄ

Ա. Շարոնի կուսակցութիւնը՝ Լիքուտը, 60% համեմատութեամբ դէմ արտայայտուեցաւ Շարոնի ծրագրին, ինչ կը վերաբերի Գազայի գօտիէն քաշուելուն: Հարուածը ծանր է Իսրայէլի վարչապետին համար, որ յայտարարած է թէ պիտի չհրաժարի: Կը մնայ գիտնալ թէ ի՛նչ պիտի ընէ: Այլ խօսքով պիտի կառչի՞ իր ծրագրին եւ հակառակ քուէարկութեան գործադրէ՞ իր որոշումը, որ Պուշի հաւանութիւնը ունէր, թէ ոչ տեղի տայ Լիքուտի դիրքին եւ այլ ծրագրի մասին խորհի: Ներկայ մերժուած ծրագիրը կը նախատեսէր որ, միակողմանի ձեւով պիտի պարպէ Գազայի գօտին հրէական 21 բնակավայրերը եւ Այսրյորդանանի կղզիացած չորս փոքր բնակավայրերն ալ: Ի լուր Լիքուտի ժխտողական դիրքին, Արաֆաթ հրաւիրած է Շարոնը, որ վերադառնայ նախկին ծրագրին, որ մկրտուած էր «ճամբու ուղեգիծը»:

Գազայի գօտին շրջանը հաստատուած հրեաները գոհունակութեամբ ընդունեցան Լիքուտի մերժումը, թէեւ օրը՝ Մայիս 2, սուգի օր ալ էր, որովհետեւ պաղեստինեան ոճրագործէ մը մեռած էին յղի 34 տարեկան կին մը եւ իր չորս աղջնակները՝ 2էն 11 տարեկան:

***

Շարոն հաղորդագրութեամբ մը տուած է իր պատասխանը, յայտնելով.- «Կը ցաւիմ քուէարկութեան արդիւնքին համար, բայց կը յարգեմ», աւելցնելով թէ այս արդիւնքը ոչ ի՛ր, ոչ ալ Իսրայէլացիներու մեծամասնութեան կարծիքն է:

***

Շաբաթավերջին ոճրագործներ գործած են Սաուտի Արաբիա որոնք, առաւելապէս հակարեւմտեան են եւ Մայիս 1ին, Թիրախ ունէին քանի մը հաստատութիւններ Եանպու նաւահանգիստին մէջ: Վեց հոգի մեռած է, երկու Ամերիկացի, երկու Անգլիացի, մէկ Աւստրալիացի եւ մէկ Սաուտցի: Ցարձակումը գործուած է, երբ զինեալները կ'աշխատէին քարիւղի զտարան մը, զոր կը վարէին միասնաբար ամերիկեան եւ սաուտական ընկերութիւններ: Մեռեալներէն զատ կան նաեւ վիրաւորներ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔ իսլամական ղեկավար մըն է, այս անգամ, որ Ֆրանսայէն կ'արտաքսուի: Ենթական՝ Միթհատ Կիւլէր, 45 տարեկան, Փարիզի 11րդ Թաղամասի Այա Սոֆիա մզկիթին պատասխանատուն է: Արհեստով շրջուն վաճառորդ, նաեւ բանբերն է Քափլանճը շարժումին, որ ջատագովն է բուռն գաղափարաբանութեան մը: Ըստ իր շրջապատին, ծայրայեղ անձ մը չէ: Արտաքսման յաջորդ օրը (Մայիս 2) իր փաստաբանը քաղաքական ապաստանի դիմում ըրած է, որպէսզի արտաքսումը առկախուի: Շաբաթավերջին, Ներքին նախարարը՝ Տ. տը Վիլըփէն կրկնած է որ պիտի արտաքսէ ծայրայեղ իմամները: Այս առթիւ կը յիշուի որ Փարիզի 11րդ Թաղամասին մէջ մահմետական բազմաթիւ շարժումներ կան որոնք հսկողութեան տակ են: Քափլանճը շարժումը ճիւղերէն մէկն է սալաֆիստ հոսանքին, որ արգիլուած է Գերմանիոյ մէջ: Քափլան, որ մարմնաւորումն էր մահմետական ծայրայեղութեան, մկրտուած էր՝ «Թուրքիոյ Խոմէյնին»: Մեռած է 1995ին, իրեն յաջորդած է զաւակը՝ Մէթին Քափլան, որ մոլեռանդ եւ վտանգաւոր ծայրայեղ շարժումի մը գլուխն է եւ կը փնտռուի Թուրքիա, ինք բանտն է Գերմանիա: Ֆրանսայի 400 հազար Թուրքերուն մէջ 500 է թիւը անոնց որոնք կը հետեւին շարժումին: Այս շարժումն ալ, հաւանաբար, ըստ Շիրաքի մաս կը կազմէ «Թրքական քաղաքակրթութեան»...:

ՀԵՌԼԻՇՀԱՅՄԻ (Հօ-Ռէն) հրէական գերեզմանատան 127 շիրիմները պղծուած են «Եուտէն Ռաուս» (Հրեաներ՝ դուրս) եւ կեռ խաչերու արձանագրութիւններով: Ցուցումը ընդհանուր է եւ Ներքին Նախարարն ալ՝ Տ- տը Վիլըփէն, անմիջապէս Ալզաս փութացած է արտայայտելու համար նաեւ երկրին վրդովումը: Արարքը գործուած էր Ապրիլ 30ին եւ ամբողջ շաբաթավերջին իրարանցումը մեծ էր: Ժագ Շիրաք ալ հանդիսաւոր կերպով դատապարտեց այս «զզուելի եւ անհանդուրժելի» արարքները: Մայիս 2ին, երկու ուրիշ գերեզմանատուներ ալ, քրիստոնեայ այս անգամ, նոյնպէս պղծումի ենթարկուած են: Կաթողիկէ եւ աւետարանական եւս կեռ խաչերով ծածկուած են, թէեւ դատախազը կապ չի տեսներ: Ամէն պարագայի մէջ, քննութիւն բացուած է:

ՏԸՊԼԻՆ հաւաքուեցան Մայիս 1ին, Եւրոպական Միութեան 25 ղեկավարները, տօնելու համար ընդլայնուած Եւրոպան, որու 10 նոր անդամներն են.- Էսթոնիա, Լատվիա, Լիթուանիա, Լեհաստան, Չեխիա, Սլովաքիա, Հունգարիա, Սլովենիա, Մալթա եւ Կիպրոս: Տըպլինի մէջ, միջադէպեր ալ պատահեցան այլ համաշխարհայնացումի մը կողմնակիցներուն հետ: Եւրոպական Միութեան յաջորդ թեկնածուներն են Ռումանիա, Պուլկարիա, Խրուաթիա (2007ին նախատեսուած): Կը մնայ Թուրքիոյ հարցը: Դեկտեմբերին է, որ 25երը դրական կամ բացասական պատասխան պիտի տան: Դրական պատասխան մը պիտի նշանակէ որ բանակցութիւններ կրնան սկսիլ թեկնածութեան համար: Այդ բանակցութիւնները կրնան 10-15 եւ աւելի տարիներ տեւել:

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿԻՆ, անգամ մը եւս, սենտիքաները միասնական ցոյց մը չկրցան

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 30/Մայիս 3)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄԱՅԻՍ 12–ԻՆ

Վարշաւայի մէջ Ռ. Քոչարեանի եւ Ի. Ալիեւի հանդիպումէն ետք, երկու երկիրներու Արտաքին գործերու նախարարները նախատեսուած է որ հանդիպին Մայիս 12ին, Սթրազպուրկի մէջ: Այս մասին յայտնած է Վ. Օսկանեան, ըսելով որ իրենց համար դրական զարգացումի նախանշաններ կան:

***

Երկու նախարարներուն հանդիպումին մասին Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարը Մամէդեարով ըսած է թէ փոխադարձ զիջումներու հարցը բանակցելի հարց է, թէ քննարկումի նիւթ են Ադրբեջանի եօթը շրջանէն հայկական ուժերու նահանջը, ատոր փոխարէն Հայաստանի հետ հաղորդակցութեան ճամբաներուն բացուիլը: Նախարարը աւելցուցած է թէ կարծիքներու օգտակար փոխանակում էր Ռ. Քոչարեան - Ի. Ալիեւ Ապրիլ 28ի հանդիպումը եւ թէ Բաքու ընդունած է Հայաստանի, Ադրբեջանի ու Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարներուն եռակողմ հանդիպումի Անգարայի նախաձեռնութիւնը:

***

ՋԱՒԱԽՔԻ ՃԱՄԲԱՆԵՐԸ ԿԸ ՆՈՐՈԳՈՒԻՆ

Ապրիլ 30ին Ջաւախք այցելած է Վրաստանի ենթակառուցուածքներու նախարարին գլխաւորած պատուիրակութիւնը: Նախարարը Թ. Սուլուխիա ծանօթացած է շրջանի ճամբաներուն վիճակին ու Թիֆլիս վերադառնալէ ետք որոշուած է երկու միլիոն լարի (մէկ միլիոն տոլար) յատկացնել անոնց նորոգութեան: Ըստ փոխ նախարար Գ. Մուրատեանի այդ գումարով կարելի կ'ըլլայ նորոգել Հայաստան - Վրաստան սահմանը առաջնորդող ճամբան ու շարք մը այլ հատուածներ:

ՀԱՆԳԻՍՏ ԶԱՐԵՀ ԱՐՔ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆԻ

Ապրիլ 30ի իրիկունը, յետ կարճատեւ հիւանդութեան, Անթիլիասի մէջ վախճանած է Զարեհ Արք. Ազնաւորեան:

Ծնած էր 1947ին, Լիբանան: Աւարտելէ ետք Դպրեվանքի ուսման շրջանը, 1966ին աբեղայ ձեռնադրուած էր Դպրեվանքի տեսուչ՝ Գարեգին Եպիսկ. Սարգիսեանի ձեռամբ, 1969ին ալ վարդապետական աստիճան ստացած է Խորէն Ա. Կաթողիկոսէն: Իր բարձրագոյն ուսումը շարունակած է Հռոմ: Եղած է ուսուցիչ Անթիլիասի Դպրեվանքը, Մարտիկեան վարժարանը եւ Համազգայինի հայագիտական հիմնարկը: Վարած է «Գլաձոր»ի եւ «Հասկ» պաշտօնաթերթի խմբագրապետի պաշտօնները: Եղած է նաեւ խմբավար Կաթողիկոսարանի «Շնորհալի» երգչախումբին: Եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւնն ու օծումը ստացած է 1980ին, ձեռամբ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին: Զարեհ Արք. եղած է Կիպրոսի Հայոց Թեմի առաջնորդ եւ իր առաջնորդական օրերուն կառուցուած են Նիկոսիոյ Ս. Աստուածածին եկեղեցին եւ Ազգային Առաջնորդարանը: Վերջին տարիներուն կը վարէր Կեդրոնական Վարչութեան կրօնական ժողովի ատենապետութիւնը: Վերջին քանի տարիներուն նուիրուած էր Աստուածաշունչի արեւմտահայերէն արդի աշխարհաբար թարգմանութեան:

Զարեհ Արք.ի վերջին օծումն ու թաղման կարգը տեղի ունեցած են Մայիս 3ին Անթիլիասի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, նախագահութեամբ Արամ Ա. Կաթողիկոսին եւ մարմինը ամփոփուած է Կիլիկեան Ուխտի միաբանական դամբարանին մէջ, Անթիլիասի մայրավանքէն ներս:

ԱՄՆ–ՈՒ ԵՐԵՔ ՆԱՀԱՆԳ ԵՒՍ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՃԱՆՉՑԱԾ

ԱՄՆ-ու Թենըսի, Լուիզիանա եւ Նեպրասքա նահանգները եւս ճանչցած են հայկական ցեղասպանութիւնը: Անոնցմով 36ի բարձրացած է ճանչցող նահանգներուն թիւը:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(2-3 mai)

LES ARMENIENS DE FRANCE REPONDENT VIVEMENT AU CHEF DE L'ETAT

Թերթը կ'արձագանգէ հայկական հակազդեցութեանց Շիրաքի մամուլի ասուլիսին առթիւ (տե՛ս. «Յառաջ», Մայիս 2): Ընդհանուր ձեւով, կը յիշէ Շիրաքի արտայայտութիւնները, Հայկական կազմակերպութեանց համակարգումի խորհուրդին յայտնած «զարմանքը»: Կան նաեւ պատմական ակնարկ մը, Ա. Կէօվճեանի հատորի յիշատակումը, հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումը, հայ գաղութին դիւրազգածութիւնը ուրացումի գիրքերու նկատմամբ, Պէրնար Լէուիսի դէմ դատը եւլն. եւլն.:

Ասուլիսին առթիւ, Իւ. Տէ. Էֆ.ի նախագահն ալ՝ Ֆր. Պայրու չէ ծածկած իր դժգոհութիւնը Շիրաքի արտայայտութեան հանդէպ եւ ըսած է թէ խռոված է ու համամիտ չէ անոր արտայայտութեան Հայոց ցեղասպանութեան մասին:

***

COURRIER DES LECTEURS : LA TENTATION DE L'OUBLI

Նամականիի բաժնին մէջ, Ալեքսանդր Վարնոթ բաւական երկար հատուածով մը կը յիշէ Ապրիլ 24ի տարելիցը եւ Թուրք կառավարութիւններու մերժումը՝ ճանչնալու ցեղասպանութիւնը: Կը յիշէ 1987 Յունիս 18ի Եւրոպական Խորհրդարանին բանաձեւը եւ անոր կրկնութիւնը 2004 Փետրուար 26ին, ինչ կը վերաբերի Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման, որպէս նախապայման:

ԷՌՊԻՒՍԸ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՈՐԾՕՆ

Մայիս 3ի Թուրք մամուլը կ'արձագանգէ Իրլանտայի մայրաքաղաքին մէջ Թուրքիոյ վարչապետ Թ. Էրտողանի Ֆրանսայի նախագահին ու Գերմանիոյ վարչապետին հետ հանդիպումին: Եւրոպայի տասը նոր անդամները ողջունելու հանդիսութեան ներկայ գտնուած է Թուրքիոյ վարչապետն ալ, իր երկրին անդամակցութեան ի նպաստ աշխատանք տանելու մտադրութեամբ:

Ծանօթ ըլլալով այդ անդամակցութեան հանդէպ Ֆրանսայի գրեթէ ժխտական դիրքին, Թուրք վարչապետը ջանացած է Էռպիւսներու գնումի հեռանկարով փոխել զայն: Նիւթ ըրած է ի հարկին Էռպիւսին մրցակից ամերիկեան ընկերութենէ մը օդանաւ գնելու կարելիութիւնը, եթէ Ֆրանսա շարունակէ ընդդիմանալ Թուրքիոյ անդամակցութեան: Նախագահ Շիրաք ալ ըսած է Էրտողանի թէ շատ կարեւոր է բարեփոխումներու Անգարայի կողմէ կիրարկումի փուլը որ չափանիշ պիտի ծառայէ Դեկտեմբերին Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին տրուելիք որոշումին:

ՎԵՐՍՏԻՆ ՌԱՖԱՅԷԼ ՏԷ ՆՈԳԱԼԷՍԻ ՄԱՍԻՆ

Անցեալ տարի, «Ցառաջ»ի ընթերցողներուն ներկայացուցած էինք գլուխ մը Մեծ Եղեռնի օտարալեզու կարեւոր վկայութիւններէն մէկուն՝ վենեզուելացի զօրավար Ռաֆայէլ տէ Նոկալէսի (1879-1937)(*) «Չորս տարի Մահիկին տակ» գործէն հատուած մը, «Դէպքերը Վանայ լիճին շուրջ» պարագայական խորագրին տակ («Ցառաջ», 2003 Մայիս 2): Նոկալէսի յուշերը ,գրուած՝ 1920-1921ի շուրջ, նախ սպաներէնով լոյս տեսած են 1924ին (*Cuatro años bajo la Media Luna*, Buenos Aires-Madrid, 1924) եւ այնուհետեւ թարգմանուած՝ գերմաներէնի՝ (*Vier Jahre unter Halbmond*, Berlin, 1925) եւ անգլերէնի (*Four Years Beneath the Crescent*, New York - London, 1926): Սպաներէն բնագիրը ունեցած է երկու (Գարագաս, 1936 եւ 1991), իսկ անգլերէն թարգմանութիւնը՝ մէկ վերահրատարակութիւն (Լոնտոն, 2003): Մենք օգտագործած էինք վերջին սպաներէն հրատարակութիւնը (Rafael de Nogales, *Cuatro años bajo la Media Luna*, Caracas, 1991), որ ամբողջութեամբ պահած է 1924ի բնագիրը, եւ որուն կը յղուինք այս գրութեան մէջ:

Նուազ ծանօթ փաստ է, որ գոյութիւն ունի թրքերէն թարգմանութիւն մը՝ Ա. Հաքքըի կողմէ թարգմանուած ու խմբագրուած (*Hilâl altinda dört sene ve buna ait bir cevap*, Istanbul, 1931, 76 p.): Զինուորական տպարանէն (Askeri Matbaa) տպուած այս գործը չենք տեսած (օրինակ մը կայ Ուաշինկթընի Գոնկրէսի գրադարանին մէջ), բայց էջերու քանակը բաղդատելով սպաներէն (309 էջ), անգլերէն (416) եւ գերմաներէն (225) առաջին հրատարակութիւններուն հետ, ակնյայտ է, որ միայն 76 էջ ունեցող թրքերէն թարգմանութիւնը հատուածական է, ու ամենայն հաւանականութեամբ, միայն թրքանպաստ հատուածներ ընդգրկող: Մասնագէտներուն կը թողունք բաղդատականը կատարելու աշխատանքը, հաւանաբար՝ գերմաներէն թարգմանութեան հետ: Հետաքրքրական պիտի ըլլար նաեւ գիտնալ, թէ Նոկալէս տեղեակ եղա՞ծ է այս թարգմանութեան գոյութեան եւ վաւերացուցա՞ծ է հատուածական հրատարակութիւնը:

Բսած էինք, թէ այս գործը կարեւոր է, որովհետեւ վենեզուելացի զինուորականը ականատես եւ մասնակից եղած է Վանի պաշարումին, ու Հայերու հանդէպ իր հակակրանքը չթաքցնելով հանդերձ, ինչպէս եւ տուրք տալով «ընդհ. ապըստամբութեան» թրքական հիմնազուրկ վարկածին, հարկ եղած առենը չէ վարանած դատապարտելու Երիտասարդ Թուրքերու ղեկավարութեան ոճիրները:

Անգլերէն թարգմանութեան նախաբանին մէջ, անգլիական բանակի գնդապետ Է. Տէյվիս, որ Ա. Աշխարհամարտին իր երկրի բանակին մէջ ծառայած էր պաղեստինեան ճակատին վրայ եւ յետոյ բարեկամացած՝ հեղինակին հետ, արդէն «կը զգուշացնէր» ընթերցողը, թէ Նոկալէսի վկայութիւնը հայկական ջարդերուն մասին պէտք չէ ընկալուէր որպէս հաստատում մը թրքական հաւաքական պատասխանատուութեան, քանի որ ըստ վենեզուելացի զինուորականին պնդումին, իբրեւ թէ «թուրք կանոնաւոր բանակը ջարդերուն մէջ դեր չէր ունեցած» (էջ 12): Ամէն պարագայի, կ'անտեսէր Նոկալէսի նոյնքան վճռական հաստատումը.-

«Կասկած չկայ, որ ջարդերն ու տեղահանութիւնները հետեւանք էին յետադիմական կուսակցութեան շատ լաւ գծուած ծրագրի մը, գլխաւորութեամբ՝ մեծ վիզիր Թալէաթ փաշայի եւ իրեն ենթակայ քաղաքացիական իշխանութիւններուն, Կայսրութեան ոսմանեան հպատակները՝ նախապէս Հայերը եւ ապա Յոյներն ու այլ քրիստոնեաները բնաջնջելու» (էջ 72):

Նոկալէսի մասին մատենագիտութիւն հաւաքելու չենք ձեռնարկած, բայց համացանցի վրայ մեր թռուցիկ փնտռտուքը բացայայտած է իրեն նուիրուած սպաներէն եւ թրքերէն մէկական հատորներու եւ... ճափոներէն յօդուածի մը գոյութիւնը, որու հեղինակին ու վերնագրին անգլերէն թարգմանութիւնը միայն կրցած ենք քաղել՝ Tomoko Asomura, «The Life of Rafael Nogales Mendez and His Four Years Beneath the Crescent: Identity and Worldview of a Latinoamerican at the Outset of the 20th Century» (տե՛ս. www.kiyo.nii.ac.jp ճափոներէն կայքէջը):

Ի դէպ, գոյութիւն ունի իր կեանքին ու գործին նուիրուած հիմնարկութիւն մը Վենեզուելայի մէջ, որու նախագահը եղած է Թուրքիոյ մօտ Վենեզուելայի այժմու դեսպանը (տե՛ս. իր հետ հարցազրոյց մը, *Turkish Daily News*, May 7, 2003):

***

Իր սպաներէն հատորէն ետք, Նոկալէս անգլերէն լեզուով հրատարակած է «Վարձկան զինուորի մը յուշերը» (General Rafael de Nogales *Memoirs of a Soldier of Fortune*, London, 1931; New York, 1932; Garden City (NY) 1932), որ գրեթէ անմիջապէս թարգմանուած է սպաներէնի (Rafael de Nogales y Méndez, *Memorias*, *Caracas*, 1932. վերատպում՝ Caracas, 1991) եւ ֆրանսերէնի (Rafael de Nogales y Méndez, *Mémoires d'un soldat de fortune*, Paris, 1934): Հոս ան քանի մը գլուխ նուիրած է 1914-1918ի շրջանին, ուր մասամբ օգտագործած է 1924ի իր յուշերէն որոշ հատուածներ, բայց պատումը նոյնպէս հարստացուցած է նոր տուեալներով ու դրուագներով:

Այս յուշերէն թարգմանած էինք «Վանի պաշարումը» խորագրուած գլուխը, թէեւ վերջին պահուն գերադասած էինք չտպել զայն, նախապատուութիւնը տալով «Չորս տարի մահիկի տակ»էն առնուած հատուածին:

Կը մտածէինք որ «Վանի պաշարումը» եւ ընդհանրապէս «Վարձկան զինուորի մը յուշերը» անծանօթ մնացած էին հայ ընթերցողին ու պատմաբանին: Սակայն, մեր թարգմանութեան հրատարակութենէն ամիսներ ետք, հաճելի անակնկալ մըն էր ստանալ Պէյրութի «Սփիւռք» պարբերաթերթի խմբագիր Յովսէփ Արթինեանի նամակը, որ զայն կարդալէ ետք, մեզի կը տեղեկացնէր, թէ Ռաֆայէլ տէ Նոկալէսէն թարգմանութիւն մը լոյս տեսած էր «Նայիրի» շաբաթաթերթին մէջ, 1972ին: Յաջորդիւ, ան ինքնաբուխ կերպով մեր տրամադրութեան տակ կը դնէր համապատասխան էջերուն լուսապատճէնը:

Կը պարզուէր, որ թարգմանուածը «Վանի պաշարումը» էր, իսկ անստորագիր թարգմանութիւնը կատարուած էր, գարմանալիօրէն, սպաներէնէ (Նոկալէս Մէնտես, «Հերոսամարտը վենեզուելացի զօրավարի մը աչքով...», Նայիրի, 1972 Հոկտեմբեր 15, էջ 1-2): Թէեւ «Նայիրի»ն Արժանթինէն բաժանորդներ ու պարագայական աշխատակիցներ ունեցած է, բայց թարգմանութեան անանուն ըլլալը մեզ կը ստիպէ զայն վերագրելու, որքան որ անհաւանական թուի, խմբագրութեան, այսինքն, Անդրանիկ Ծառուկեանին: Թէեւ, որքան որ գիտենք, Ա. Ծառուկեան սպանագէտ չէր, բայց նոյնքան ճիշդ է, որ լաւ ֆրանսագէտ մը կրնայ սպաներէն հասկնալ ու թարգմանել:

Թարգմանութիւնը կարգ մը տարբերութիւններ ունի անգլերէն բնագրին հետ բաղդատած, որոնք մեծաւ մասամբ վերագրելի են անգլերէնէ սպաներէն անցումին: Բայց կարեւոր է նշել, որ անկէ կը բացակային գլուխին եզրափակիչ երկու պարբերութիւնները, թերեւս՝ տեղի անձկութեան պատճառով: Զանոնք կու տանք ստորեւ, առ ի հետաքրքրութիւն եւ ամբողջացում, ու նաեւ՝ ռազմական կարգապահութեան խստօրէն հետեւող զինուորականի մը ցուցաբերած մարդկային գիծի մը որպէս նմոյշ.-

«Հանելի դէպքերէն մէկը --որովհետեւ կեանքի մէջ ամէն ինչ իր հաճելի կողմը ունի, նոյնիսկ Վանի պաշարումին պէս այնքան մեծ ողբերգութեան մը ընթացքին-- տեղի ունեցաւ գիշեր մը, երբ հետախոյզներու խումբով մը մեր "ոչ ոքի հող"էն կը սողայի: Վանի մէջ, ասիկա քաղաքի աւերուած մասն էր: Աւերակներու դէզի մը շուրջ կը սահէինք, որոնց դիմացի շէնքերէն հայ *քոմիթաճիները* ժայռի Դղեակի մեր հրետանիի անձնակազմին վրայ կը կրակէին, երբ ծեր Մուսթաֆան որ ինծի մօտէն կը հետեւէր, ոտքէս բռնեց եւ մութին մէջ մատնանշեց բաց պատուհան մը, ուրկէ տեսանք որ մէկը լուցկիով լապտեր մը կը վառէր եւ դաշնակի մը դիմաց լուռ կը նստէր, կէս ժամ մեզի հրամցնելու համար երբեւէ իմ լսած ամենատխուր ու ամենագեղեցիկ մեղեդիներէն շարք մը: Յետոյ աղջիկը --որովհետեւ կին մըն էր, հաւանաբար՝ ամերիկեան առաքելութեան ուսանող մը-- քանի մը ամերիկեան երգեր երգեց, որոնցմէ մէկը՝ «Deary, Oh Deary», ինծի ծանօթ էր, անգամ մը զայն լսած էի Նեւատայի մէջ, ոսկիի դաշտերու «խենթութեան» ժամանակ: Հակադրութիւնը՝ Ալասքայի մէջ հանգ որոնող Նոկալէս Մենտեսին եւ Վանի արիւնալի պաշարումի ղեկավար Նոկալէս պէյի միջեւ, զիս այնքան տպաւորեց որ գրեթէ ապուշ կտրեցայ: Ես ինծի զգացի երազի մէջ քալողի մը պէս, երազ մը որմէ արթնցայ խեղդուած ճիչով մը, երբ նշմարեցի որ մեր քիւրտ կամաւորներէն մէկը դանդաղօրէն հրացանը կը վերցնէր եւ աղջկան վրայ նշան կը բռնէր: Բարեբախտաբար, այս սառնասիրտ ոճիրը կրցայ կանխել ճիշդ պահուն, իսկ մեր փոքրիկ սոխակը շարունակեց երգել ու ճռուողել առանց բնաւ կասկածելու, որ դաժան մահը իր ականջները կը ցուցնէր ուրախութեամբ եւ իր դեղին ոսկորները կը ցնցէր անոր աչքերուն:

Միջոցին, շրջակայ շէնքերու պատուհաններէն, սեւամօրուս հայ *քոմիթաճիներ* կը շարունակէին անիծել եւ կրակել մեր գլուխներուն վրայէն, առանց միտքէն անցընելու, որ «օսմանը շէյթան»ը, ինչպէս սովոր էին զիս կոչել, պառկած էր իրենց առջեւ, քանի մը մեթր հեռու, լուռ ըմբոշխնելով իրենց պզտիկ ու տխրաչեայ հայ քրոջ գեղեցիկ երգերը»:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

(*) Ռաֆայէլ տէ Նոկալէսի մեր առաջին անդրադարձներուն մէջ (*Արմենակի վորրոս* հանրագիտարան, Երեւան 1991, էջ 247. նոյնը՝ «Հայկական Հարցը» հանրագիտարան, Երեւան, 1996, էջ 357), մահուան թուականը հարցման նշանով ձգած էինք: «Ցառաջ»ի 2003ի մեր թարգմանութեան ներածութեան մէջ տուած էինք 1936 թուականը: Սպաներէն 1991ի հրատարակութեան մէջ գտնելով Գերմանիոյ կայսեր Վիլհելմ Բ.ի 1937 Օգոստոս 30 թուակիր ցաւակցական նամակին լուսանկարը (էջ 8ի եւ 9ի միջեւ), կ'եզրակացընենք, որ Նոկալէսի մահուան թուականը 1937 պէտք է ըլլայ:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ

ՍԷՓԹԷՄ ԼԷ ՎԱԼՈՆ

Ոգեկոչումը սկսաւ տեղւոյն Սէն-Թ'Ան եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10ին: Սէն-Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Գառնիկ Քհնյ. Կարապետեան եւ երգչախումբը կատարեցին հոգեհանգստեան կարգ եւ եւ երգեցին այլ շարականներ: Քահանան արտասանեց օրուան պատշաճ խօսքեր: Ապա, ներկայ բազմութիւնը՝ շուրջ երկու հարիւր հոգի, թափօրով, դրօշակներով, ծաղկեպսակներով քալեց դէպի «1915 Ապրիլ 24 Ռոն Փուէն»ը: Հոն, վայրկեան մը լռութենէ յետոյ, խօսք առին Ժորժ Ներսէսեան՝ Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ նախագահը եւ յետոյ քաղաքապետը՝ Անտրէ Մոլինօ: Արարողութեան աւարտին, ժողովուրդը հիւրասիրուեցաւ մօտակայ դպրոցին բակը:

ԳԱԼԱՍ-ԳՈՆԻՐԻԷՍ

Քաղաքապետարանի հրապարակը որ կը կոչուի «Փլաս տիւ 24 Ապրիլ 1915» զետեղուած է յուշաքար մը ի յիշատակ Ապրիլեան Եղեռնի մէկուկէս միլիոն զոհերուն:

Այս տարի, արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 24, ժամը 12ին Հրապարակը հաւաքուած էին շուրջ հարիւր հոգի, որոնցմէ շատեր ոչ Հայեր էին, մանաւանդ գիւղաքաղաքի նախկին ռազմիկներու միութիւնը իր դրօշակիրներով: Քաղաքապետարանի արարողապետը հրաւիրեց բազմութիւնը մէկ վայրկեան լռութեան եւ ապա ծաղկեպսակներու զետեղումին: Գառնիկ Քհնյ. Կարապետեան, հոգեւոր հովիւ Սէն Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ, արտասանեց Հոգւոցը: Ապա, յաջորդաբար խօսք առին Ռոլան Վարդանեան՝ նախագահը Գալաս-Գապրիէսի հայկական բարեկամականին, Ժագ Ուլուսեան՝ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան անդամ, հուսկ քաղաքապետը՝ Ֆապրը տ'Օպրէսփի:

ԼԷ ՓԷՆ-ՄԻՐԱՊՕ

Քաղաքի մուտքին ճամբուն վրայ, ճամբայ թիւ 6, «Ռոն Փուէն Ժէնոսիտ Արմէնիէն», Ապրիլ 24, ժամը 11.30ին հաւաքուած էին շուրջ հարիւր յիսուն հոգի, մանաւանդ Լէ Փէն-Միրապօ եւ շրջակայքը բնակող Հայեր:

Վերացումի եւ յարգանքի պահերէն յետոյ, Յովհաննէս Ծ. Վրդ. Գատատրեան «Հոգւոց»ով եւ «Հայր մեր»ով աղօթեց եւ ապա, հայերէն եւ ֆրանսերէն, արտասանեց հակիրճ խօսքեր:

Յետոյ, ոգեկոչումը շարունակուեցաւ քանի մը տասնեակ մեթր անդին պատրաստուած վայրի մը վրայ: Յաջորդաբար խօսք առին Սանտրա Արթինեան՝ Լէ Փէն Միրապոյի Հայերու բարեկամականին նախագահուհին, Միշէլ Կէվիքեան Ֆրանսայի հայկական միութիւններու համակարգումի խորհուրդի նախագահ Մարսէյլի, վեր. Թիէրի Գաթանճեան, երեսփոխան Ռիշար Մայէ եւ հուսկ քաղքապետը՝ Միշէլ Ամիէլ: Ոգեկոչումին յաջորդեց ընդունելութիւն մը:

Լէ Փէն-Միրապոյի մէջ, նախաձեռնութեամբ Հայերու բարեկամականին, ամբողջ շաբաթ մը նուիրուեցաւ հայկական ցեղասպանութեան 89րդ տարելիցին: Ցուցահանդէս մը նկարներու, նըկարներ՝ ցեղասպանութեան եւ վերապրողներու Մարսէյլ հաստատման շուրջ: Այս պատմարժէք ցուցահանդէսը գործն է Ա.Ր.Ա.Մ. Միութեան զոր կը վարէ Կարպիս Արթէն: Նաեւ ժապաւէնի մը լուսարձակումը՝ «Հայաստան, դաւաճանութեան մը պատմութիւնը»:

ՎԻԹՐՈԼ

Վիթրոլի նոր թաղամասի «1915 Ապրիլ 24 էսփլանատ»ին վրայ, ուր զետեղուած է պատկառելի յատուկ յուշաքար մը, տեղի ունեցաւ ոգեկոչման արարողութիւնը, Ապրիլ 26, ժամը 18ին: Ներկայ եղան շուրջ հարիւր հոգի: Քաղաքապետարանի ներկայացուցիչը հրաւիրեց ներկաները վայրկեան մը լռութեան, զետեղուեցան երկու ծաղկեպսակներ: Քաղաքի նախկին ռազմիկներու միութիւնը նոյնպէս բերաւ իր յարգանքի բաժինը եւ նուագախումբը մեկնաբանեց նահատակներու նուիրուած երգը եւ ապա ֆրանսական փառերգը: Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան արտասանեց «Հոգւոց»ը, հրաւիրեց ներկաները երգելու հաւաքաբար «Հայր մեր»ը ու արտասանեց ֆրանսերէնով օրուան պատշաճ խօսքեր: Խօսք առնելու հրաւիրուեցաւ Կարօ Յովսէփեան եւ ապա քաղաքապետին Ա. կըցորդը կարդաց, ֆրանսերէնի թարգմանուած, Յովհաննէս Շիրազէն եւ Պարոյր Սեւակէն քանի մը տողեր:

Ոգեկոչումը վերջ գտաւ համակրելի ընդունելութեամբ մը:

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ԿԱՐՏԱՆ

Կարտանի եւ Պիվէրի Հայերը պատասխանելով քաղաքապետարանի եւ Հայերու բարեկամականին հրաւէրին, Ապրիլ 24ի առաւօտը ժամը 10ին հաւաքուեցան գերեզմանատան մուտքին, շուրջ հարիւր յիսուն հոգի, եւ թափօրով քալեցին մինչեւ Մեռելներու յուշարձանը: Հոն յարգանքի արարողութենէն յետոյ, Մակար Ս. Քհնյ. Նաճառեան կարդաց «Հոգւոց»ը երգուեցաւ հաւաքաբար «Հայր մեր»ը, յաջորդաբար խօսք առին՝ Կալօսեան (Հայերու բարեկամականին անունով), երեսփոխան Ռիշար Մայէ եւ հուսկ քաղաքապետը՝ Ռոժէ Մէի: Այս վերջինը ընդառաջելով Բարեկամականին խնդրանքին, յառաջիկայ տարուան ընթացքին յատուկ յուշարձան մը պիտի կանգնեցնէ Կարտանի կեդրոնական պողոտային վրայ:

ՊՈՒՔ ՊԷԼ ԷՌ

Ժամը 14ին, բազմութիւնը՝ շուրջ 150 հոգի, համախմբուեցաւ քաղաքապետարանի հրապարակը եւ իւրաքանչիւրը վարդ մը բռնած տողանցեց մինչեւ գիւղաքաղաքի գերեզմանատան մուտքը ուր մայր դրան կողքին կառուցուած է յատուկ յուշաձան մը նուիրուած հայկական ցեղասպանութեան նահատակներուն: Տեղւոյն նախկին ռազմիկներու միութիւնը իր դրօշակիրներով մասնակցեցաւ ոգեկոչման: Արարողապետը հրաւիրեց վայրկեան մը լռութեան եւ զետեղուեցան ծաղկեպսակներ: Խօսք առին Պուք Պէլ Էռի Հայերու բարեկամականին փոխ նախագահը՝ Մօրիս Տէլիղազարեան, երեսփոխան Ռիշար Մայէ եւ քաղաքապետ Լ. Փէռէն: Գառնիկ Քհնյ. Կարապետեան կարճ արարողութեամբ եւ «Հոգւոց»ով մը աւարտեց հանդիսութիւնը:

Կ.Ց.

ԲԵԼԱՌՈՒՍ

Մինսկի Նեսկի եկեղեցիին բակին մէջ կանգնած խաչքարին մօտ տեղի ունեցած է ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակին ոգեկոչումը: Տեղական համայնքին եւ Հայաստանի դեսպանութեան կողմէ ծաղկեպսակներ զետեղուած են եւ սուգի արարողութիւն կատարուած: Դեսպան Ս. Յարութիւնեան ելոյթով մը ներկայացուցած է ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումին ուղղութեամբ Հայաստանի ջանքերը, իսկ Մինսկի հայ համայնքի ղեկավար Գ. Եղիազարեան շեշտած է այդ ճանաչումին կարեւորութիւնը: Նոյն օրը բելառուսական հեռատեսիլը հաղորդում կատարած է Մեծ Եղեռնի մասին:

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆ

Կարագանդա քաղաքին Սպասկի յուշահամալիրին մէջ Ապրիլ 24ին հանդիսաւոր բացումը կատարուած է քանդակագործ Խ. Ղեւոնդեանի պատրաստած խաչքարյուշարձանին: Մասնակցած են տեղւոյն հայ համայնքին շուրջ 150 ներկայացուցիչները եւ ռուս ուղղափառ եկեղեցիին ներկայացուցիչը: Ելոյթ ունեցած է «Էրեբունի» հայկական մշակութային կեդրոնի նախագահը՝ Վ. Մինասեան. «Մենք չենք մոռցած ցեղասպանութեան ու քաղաքական ճնշումներու զոհերը: Այս յուշարձանը որպէս մեր յիշողութեան վրկան, այսուհետեւ կը դառնայ մեր անմեղ նահատակներուն յիշատակի ոգեկոչման վայրը եւ հաւաքատեղի» ըսած է ան:

ՀՈԼԱՆՏԱ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՅՈՒՇԱՔԱՐ-ԽԱՉՔԱՐԻ ԲԱՑՈՒՄ
ԱԼՄԵԼՈՅԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 24ի օրը Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ Տաթեւ Վրդ. Մուրատեանի (Հայրապետական պատուիրակի փոխանորդ) մատուցած պատարագէն եւ հոգեհանգիստէն ետք երկրին տարբեր վայրերէն ժամանած հարիւրաւոր ներկաները, լրասփիւռներու թղթակիցներ խմբուած են ցեղասպանութեան խաչքարին շուրջ. անոր նուիրատու Ռուբէն Կալիճի վար առած է ծածկող քօղը ու Տաթեւ Վրդ. քահանաներու հետ օրհնած է զայն: Ապա վարդապետը ապհովութեամբ յայտնած է թէ օր մը անպայման դպրոց մը պիտի բարձրանայ խաչքարին կողքին, որպէս հայապահպանումի ամենամեծ երաշխիքը: Զանազան միութիւններու ներկայացուցիչներ ծաղկեպսակներ զետեղած են խաչքարին ու Հ.Մ.Ը.Մ.ի արիները երգած են Հայաստանի փառերգը:

Հանդիսութիւնը շարունակուած է եկեղեցիին կից Գ. Կիւլպէնկեան սրահին մէջ. հոն մութին մէջ գետինը շարուած մոմերու լոյսով արիները երգած են «Հայր մեր»ը, Համբարձում Համբարձումեան արտասանած է Սեւակի «Անլռելի զանգակատուն»ը, շարականներու ընկերակցութեամբ: Մեծապէս տպաւորած է Յակոբ Ղազարի «Տըլէ եաման»ը: Անկէ ետք լուսաւորուած սրահին մէջ արիները երգած են «Հայ զինուորին երգը», ծածանելով Հայաստանի ու Հոլանտայի դրօշները: Աւարտին Ալմելոյի համայնքին անունով ելոյթ մը ունեցած է Յարութիւն Պօղոսեան, շեշտելով պատանիներու դաստիարակութեան մեծ կարեւորութիւնը, որպէսզի ապագային լաւ արդիւնք ստանանք: Ալմելոյի եկեղեցիին հոգեւոր հովիւ Խաչատուր Ա. Քհնյ. Ֆրէնկեանի երգած «Կիլիկիա»յով փակուած է օրուան յայտագիրը:

Arménie 1947 :

Les naufragés de la terre promise

Մամուլը (Ֆիկառօ-Մակազին, Լիպէրասիոն, եւլն.) կ'արձագանգէն Ռոպէր Արնուի այս հատորին որ կը վերաբերի Ֆրանսայէն ներգաղթողներուն եւ անոնց յուսախաբութիւններուն:

ՍՏՌԱՑԱՆՔ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(վէպ Պէզճեան Ամիրայի կեանքէն)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

«Արաս» Հրատ.
2004 Պոլիս

ՃԱՇ

"TRAVERSE MERE DE DIEU"Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Քիչ են, մանաւանդ ֆրանսերէն լեզուով, գաղթականներու առաջին տարիներուն Ֆրանսայի մէջ ապրած բազում դժուարութիւնները պատմող վկայութիւնները: Այս կարեւոր երեսակն է զոր փորձեր է նկարագրել Վարդենի Արզումանեան-Պետանեան, իր «Թրավերս Մէռ տը Տիէօ»* գիրքով, զոր ներկայացուց Շաբաթ, Ապրիլ 17ին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Հեղինակը պարզաբանեց ու բացատրեց իր աշխատանքին իրականացման դրդապատճառները. «փորձ մը, հրաշքով փրկուածներու համայնքի մը ձգտումը, կամքի ուժով, վերստին յարութիւն առնելու, վերապրումը հաստատելու»:

Գիրքը, դիւրընթեռնլի ոճով կը պատմէ հեղինակին ծնողքներուն ժամանումը Մարսէյլ, 1924ին, տեղադրումը՝ Գամփանեը Ալեկրը, Ս. Աստուածածնի վանքին շրջակայքը ու անոնց ամէնօրեայ ճիգերը՝ աշխատանք գտնելու եւ հիւրընկալ երկրին մէջ մերուելու համար: Նաեւ պատումին հերոսուհի՝ Վարդի ապրած հոգեկան ծանր վիճակները, բռնատէր հօր մը, մանկութիւն չապրած մօր մը ու կէս խելագար մեծ մօր մը միջեւ: Էջերուն մէջ լայն տեղ տրուած է պատերազմի տարիներուն ու յաջող կերպով նկարագրուած են բնտանիքին ապրած դաժան պահերը երբ օրինակ Մարսէյլը կը ռմբակոծուէր Ամերիկացիներուն կողմէ, 1944 Մայիս 27ին: Այս գիրքը վկայութիւն մըն է նաեւ իգական սեռի ու մանաւանդ հայ կնոջ այդ տարիներուն ապրած դժուարին կեանքի, անոր հանդէպ խտրականութեան ու նսեմացումի արտայայտութիւններուն:

Երեկոյթը աւարտեցաւ գիրքէն քանի մը հատուածներու ընթերցումով:

ՀՐԱՅՐ ՀՐԱԶԵԱՆ

* «Traverse Mère de Dieu...» par Varténie Bédanian; Préface de Jean-Pierre Winter. Ed. L'Harmattan, Paris 2003.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

7

Երազին մէջ տեսաւ Ֆրանչէսքան, Թագուհին, երիտասարդը, Թօնին, Սուրբիկ հանըմը: Թօնին երիտասարդին հետ կռիւ կ'ընէր: Թագուհին Ֆրանչէսքային մազերը կը քաշէր: Սուրբիկ հանըմ իր ոտքերուն առջեւ ինկած էր: Յետոյ տեսաւ որ պառկած է: Մէկ կողմը Ֆրանչէսքան է, միւս կողմը՝ Թագուհին: Երկուքն ալ արթնցուց, երկուքն ալ ապտակեց: Երկուքն համբուրեց: Երկուքն ալ խաբեց: Երկուքն ալ մեռան: Թօնին կը խմէր, կը պոռար, կը հայհոյէր: Փողոցին մէջ ամէնուն կը պատմէր իր քաջագործութիւնը:

Անտոն արթնցաւ, լուացուեցաւ, հագուեցաւ եւ ուղղուեցաւ խանութ:

Միշտ ժամացոյցին կը նայէր:

Իրիկուն էր ու յաճախորդներով լեցուած էր խանութը:

Երկու ժամ յաճախորդներով զբաղելէ վերջը՝ աշկերտը ճամբեց որպէսզի իրեն սիփէնի մէջ չիչ մը օղի բերէ: Եղբօրը աղանդեր պատրաստել տուաւ: Երկու եղբայր սկսան խմել: Սարէն ձորէն կը խօսէին: Երէցը կը զգար որ բան մը կայ: Սակայն Անտոնի բնաւորութիւնը ճանչնալուն, չէր ուզեր հարցում ուղղել:

Երբ օղին հատաւ՝ Անտոն ըսաւ.

- Ես կ'երթամ: Եթէ այս գիշեր ալ տուն չգամ, «փէսփէսէ» մի' ընէք: Բան չկայ:

Ու չտկուելով դուրս ելաւ:

Քայլերը սկսան դողալ: Խմած օղին անբաւական գտնելով տեղ մը մտաւ մէկ երկու հատ եւս կոնծելու համար: Երկու գաւաթ ճնկեց: Քաջութիւն եկաւ: Տրամադրութիւնը փոխուած էր: Ինք ինչո՞ւ քաշուէր: Ու չխտակ Թագուհիի տան ճամբան բռնեց: Դեռ գրեթէ լոյս էր: Զարկաւ դուռը: Անմիջական ոտքի ձայն. ի՛նչ փփխութիւն, Աստուած իմ: Ճանչցաւ ձայնը՝ Թագուհիինն էր: Բացուեցաւ դուռը ու Անտոն ներս մտաւ:

Թագուհի ուրախութիւն կը կեղծէր: Սուրբիկ հանըմ յայտնապէս տխուր էր: Անտոն ըսաւ.

- Երէկ գիշեր ո՞ւր էիք...

- Մարքէօնկային տունը հիւր գացած էինք:

- Ե՞րբ դարձաք...

- Կէս գիշերին: Ի՞նչ կայ որ...

- Եկայ, դուռը զարկի, զարկի, բացող չեղաւ: Զարմացած առի քալեցի... Բան մը պատահած է ըսի...

- Բան մը պատահեր է... Բայց մենք հոս չէինք...

- Ի՞նչ է պատահածը...

- Ո՞վ գիտէ ո՛ր սրիկան եռեւէն քարկոծեր է տունը եւ ապակին ու խոշոր, պատէն կախուած լամպան կոտրեր է...

- Ո՞վ կրնայ ըլլալ...

- Անպայման նախանձոտին մէկը...

- Զրե՞ս, աղէկ որ տունը չէիք...

- Տունը ըլլայինք՝ մեզի ի՞նչ պիտի ըլլար... Մենք ան սենեակը չենք նստիր...

- Ատ սենեակը ըսիք... Ինչո՞ւ ատ սենեակը մէկուն վարձու չէք տար...

- Վարձո՞ւ... Վարժուած չեմ չիտակը: Տունիս մէջը օտար չեմ ուզեր...

- Ի՞նչ կ'ըլլայ... Շնորհքով մէկը եթէ ըլլայ...

- Ո՞ւրկէ պիտի գտնուի...

- Ուրիշ բան մը կարելի է ընել...

- Ի՞նչ...

- Ամօթ բան չկայ... Ես շնորհքով հարուստ մարդ մը կը ճանչնամ... Մէթրէս մը ունի... Շաբաթը երկու անգամ, երկու գիշեր սենեակը չէ՞ս տար... Աղուոր կլոր գումար մը կը վճարէ...

- Անտո՛ն, Անտո՛ն... քա՞ր կը նետես կոր... Հիմա կը հասկնամ կոր... Ասիկա անիկա բաներ մը ըսած են, դուն ալ հաւատացած, եկեր քար կը նետես կոր... Վերը Աստուած կայ...

- Ինծի նայէ, Թագուհի, ա՛լ բաւական է... Քու տունէդ ներս Ֆրանչէսքային ներս մտնելը տեսած են...

Թագուհիին գոյնը նետեց: Սկսաւ կակազել:

- Այո՛, ի՞նչ կ'ըլլայ որ... Պատիւ է անոր տունէս ներս մտնելը... պատիւ... Հարկաւ, հարկաւ... Պատիւ է... Փաշայի կնիկ է...

- Այո՛, փաշայի կնիկ է... Անիկա աղէկ կը ճանչնամ ես... Անիկա մտած տունը մինակը չի մտներ... Իրմէ առաջ կամ իրմէ վերջը մարդ մը կը մտնէ... Ատեն մըն ալ ազգականիս՝ Սոֆիին տունը կ'ուզէր մտնել... Եւ որո՞ւ հետ ըլլալու համար, գիտե՞ս... ծառայականիդ հետ...

Թագուհի սկսաւ լալ, հեկեկալ:

Սուրբիկ հանըմ վրայ հասաւ ու գութ շարժող ձայնով եւ ձեւերով սկսաւ խօսիլ.

- Անտո՛ն, զաւակս, քեզի ամէն բանին չիտակը ըսեմ... Մի' մեղադրեր... Կարօտութիւնը ամէն բան ընել կու տայ: Պատրաստ ուտելուն վերջը չկայ: Աս քանի տարի է: Ես ծեր, աղջիկս՝ Թագուհիս ուրիշին դուռը չի կրնար աշխատիլ: Ատիկա մահ է մեզի համար: Սենեակը վարձու տալով ի՛նչ պիտի անցնի ձեռքերնիս: Որոշեցինք ժամադրութիւն ընդունիլ. պէտք ունէինք դրամի: Իրաւ, ողջ ըլլաս, ձեռքդ միշտ լեցուն կու գաս, սակայն այդչափով կ'ըլլա՞յ... Ինչու ալ քու վրադ բեռ ըլլանք: Աղջիկս պատուաւոր աղջիկ է: Խաչ վկայ, քենէ զատ մէկուն հետ բան մը չէ ունեցած: (Թագուհի միշտ կու լար): Այսանկ որոշեցինք: Վերջը շաբաթը մէկ գիշերուան համար Ֆրանչէսքան գտանք: Աղուոր փարա տուող: Մայր ու աղջիկ շատ ուրախացանք: Մէկ բան մը կար: Քեզի ի՞նչ ըսէինք: Ի՞նչպէս ըսէինք... Ա՛խ, զաւակս, կարօտութիւնը...

Սուրբիկ հանըմ աչքը սրբեց:

Անտոն չափազանց յուզուած էր: Դէպի Թագուհին ուղղուեցաւ, համբուրեց ու ըսաւ.

- Մի՛ լար, աղուորս մի՛ լար... Սեղանը դրէք՝ քէյֆերնիս նայինք: Ես կարգադրութիւն մը պիտի ընեմ: Աս ասանկ չըլլար: Ես ուզածիս պէս պիտի ընեմ: Ձեզի ալ գոհ պիտի ձգեմ:

Թագուհի մեծ բաներ ակնկալեց ու փաթթուեցաւ Անտոնի: Սուրբիկ հանըմ ալ իր աղջկան փաթթուեցաւ:

Սեղանը պատրաստեցին: Շատ ուրախ գիշեր մը անցուցին: «Անձրեւէն վերջ օդը պայծառ կ'ըլլայ»: Ամէն բան պայծառ, լուսնկայ գիշեր, Անտոնի քունն էր փախած, Թագուհին երջանկացած: Հարսանիք կար:

Հետեւեալ օրը մայր ու աղջիկ աղուոր կարգադրութիւններու կը սպասէին: Անտոն կէսօրէն վերջ պահ մը իրենց գալ խոստացած էր: Մայր ու աղջիկ մետաքսի վրայ երազ կը հիւսէին: Սուրբիկ հանըմ կը կրկնէր.

- Թուրքերը իրաւունք ունին, երբ կ'ըսեն. «Հէր իշտէ պիր հայըր վար»:

- Ի՞նչ կը կարծես, մայրիկ:

- Մուբլախա, ամուսնութիւն է միտքը:

(Շար. 35)

(Շար. Ա. էջէն)

ընել եւ Փարիզի մէջ երեք տարբեր ցոյցեր ոգեկոչեցին Աշխատանքի օրը: Նոյն օրը, ըստ աւանդութեան, համախմբում մըն ալ կազմակերպած էր Ժ.-Մ. Լը Փէնի Ազգային Ճակատը:

ԱՃԱՐԻՈՅ ապստամբ գաւառի իշխանութիւնները օդը հանած են այն գլխաւոր կամուրջը որ, գիրենք կը կապէր Վրաստանի: Սահակաշվիլի հակազդած է հրահանգելով որ Աճարիա զինաթափ ընէ իր քաղաքագործքերը տասը օրուան ընթացքին, առաջքն առնելու համար միջամըտութեան մը:

ԻՐԱՔԻ մէջ, շաբաթավերջին (Մայիս 1-2) 11 ամերիկացի զինուորներ եւս սպաննուած են սիւննի ալ-Անպար գաւառին մէջ:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ եւ Բաքուի յարաբերութիւնները որոշակի կերպով լարուած են, որովհետեւ ադրբեջանցի երեսփոխանները չեն մասնակցած Եւրոպայի Խորհուրդին խորհրդարանական վեհաժողովին մէջ Կիպրոսի Թրքական բաժնին ներկայացուցին մասին կատարուած քուէարկութեան: Թուրքիոյ Բաքուի դեսպանը Անգարայի դժգոհութիւնը փոխանցած է ադրբեջանական իշխանութիւններուն: Իսկ Ադրբեջանի Անգարայի դեսպանը յայտնած է թէ Նախագահ Ի. Ալիեւ մեծապէս յուզուած է իր երեսփոխաններուն ընթացքին պատճառով: Ադրբեջանական իշխանութիւնները «անուշադրութեան» կը վերագրեն իրենց երեսփոխաններուն նախաէջն բացակայութիւնը:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ,
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

կը ներկայացնէ՝

«LES MEMOIRES DU DERNIER GOUVERNEUR OTTOMAN DU LIBAN»
OHANNES PACHA KOUYOUMDJIAN

Կը դասախօսեն և գիրքը կը ներկայացնեն՝
Հեղինակներ
ՎԱՀԷ ԹԱՇՃԵԱՆ
եւ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ
Ուրբաթ, Մայիս 7, ժամը 20.30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 PARIS

⁂

Conférences

L'Association Hamaskaine et l'école de la Croix Bleue de Paris invitent les jeunes de plus de 7 ans à une série de deux conférences,

Les samedis 15 et 22 mai à 14h30 à la Maison de la Culture Arménienne, 17, rue Bleue, Paris 9e

Thème :

«L'HISTOIRE DE L'ARMENIE ILLUSTREE POUR LES ENFANTS»
préparé et présenté par
CLAUDE MUTAFIAN

Lyon

JOURNEE DE L'EUROPE
DIMANCHE 9 MAI

BRATSCH EN CONCERT sur des musiques d'inspiration jazz, tsigane et traditionnelle, BRATSCH crée un folklore imaginaire pour un voyage des bords de la Mer Noire à l'Océan Atlantique.

•

DEBAT PUBLIC :
«LA TURQUIS FRAPPE AUX PORTES DE L'UNION»

Avec les têtes de listes aux élections européennes :
Jean-Luc BENNHAMIAS (Les Verts), **Thierry CORNILLET** (U.D.F.), **Patrick LOUIS** (MPF), PCF (désignation de la tête de liste);
Et :
Franck BIANCHERI (Think-tank EUROPE 2020), **Hilda TCHOBOIAN** (Fédération Euro-Arménienne pour la Justice et la Démocratie);
Interventions :
Pascal BONIFACE (Institut des relations internationales et stratégiques), **Françoise GROSSETETE** (tête de liste UMP), **Frédéric MITTERRAND** (TV5), **Michel ROCARD** (tête de liste PS);
Animation :
Frédéric BOURGADE (FRANCE INTER)
à la Bourse du Travail de Lyon à 15 heures
(métro : Guichard)
Entrée : 7 Euros
Renseignements :
Tél. : 04. 78. 49. 42. 97
courriel : journee europe@yahoo.fr

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. partenaire du Bureau des Actions Culturelles de la Ville d'Alfortville

propose

FESTIVAL JAZZ FOR VILLE

DU SAMEDI 8 AU SAMEDI 15 MAI

avec

Stefano di Battista Quartet
Glenn Ferris «Newance» quartet
Renault Garcia-Fons trio «Entre mundos»
Popa Chubby

Renseignements et réservations :
01. 58. 73. 29 18

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12/14, rue St Bazile, 13001 Marseille
tél. 04 91 50 15 09

Dîner du 28e anniversaire

Samedi 8 mai
à partir de 20 heures
Salle «Daron» et Salle «Vasbouragan»

— Orchestre arménien —
— Animation artistique —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «SEVAN» de Vienne
organise un

Voyage en Arménie et au Karabagh

Du 19 août au 30 août

Visite des merveilleux sites de l'Arménie et du Karabagh

Inscription dans la limite des places disponibles **avant le 15 MAI.**

Renseignements :
☎ 04 74 53 25 91

⁂

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ԷՎԻԱՆ ԵՒ ԻՎՈՒԱՐ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի Ա. Ջամալեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի Էվիան ծանօթ քաղաքը եւ Իվուար ծաղկաւէտ աւանը, Կիրակի, Յունիս 13-ին:

Մասնակցութեան սակն է 35 Եւրօ:

Հետաքրքրուողներ կրնան հեռաձայնել
-- Լիզային՝ 04. 78. 31. 92. 98 թիւին
կամ
-- Սիրվարդին՝ 04. 78. 49. 28. 87 թիւին:
Արձանագրութեան վերջին օրն է Յունիս 2:

⁂

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de vacances de Bellefontaine

Du 30 juillet au 16 août
1 ANIMATEUR (garçon)

Ecrire à :
C. B. A. F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
ou
e-mail : cbaf@wanadoo.fr

Séjour de jeunes en Arménie

(18-30 ANS)
avec l'**Association MACHTOTZ**
pour la défene de la langue arménienne
DU 15 AU 31 JUILLET

Prix spéciaux pour nos élèves et membres : 600 Euros comprenant la pension complète pour 15 jours (14 nuits) dans des écoles et pensionnats, les excursions, les transferts, le service d'un guide parlant français. (Le billet d'avion, les visas et assurances sont à la charge du participant).

PROGRAMME — 1

Visites des places et monuments de Yérévan, Vernissage, shopping, différents musées, Yérévan by night
Excursions :
Garni, Guéghart, Dzidzernakapert, Sardarapat, Khor Virabe, baignade dans le lac Sévan, Dzaghgatzor, Achtarak, Ardachat, Ochagan, les églises Etchmiadzine, Hripsimé et Gayaneh.

PROGRAMME — 2

Séjour linguistique arménien

(18-30 ANS)
DU 15 AU 31 JUILLET

Cours intensif d'arménien de base pour les débutants francophones, **par la méthode audiovisuelle.**

Mêmes conditions que pour le Programme-1 pour 14 nuits : **750 Euros.** Parallèlement aux cours, **les élèves pourront participer à plusieurs excursions.**

Contacter l'**Association MACHTOTZ : 01. 47. 50. 97. 51**

ՀՄԸՄ-ՖՐԱՆՍ-ի կազմակերպութեամբ՝

«ՍՈՒՐԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ» ՄՐՑԱՇԱՐՔ
(ՖՈՒԹՊՈԼ - ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ)

Շաբաթ եւ Կիրակի, Մայիս 29 եւ 30
Իսի-լէ-Մուլինոյի Alain Mimoun մարզադաշտին վրայ,
մասնակցութեամբ Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի զանազան մարզական միութիւններու:

Կիրակի, Մայիս 30ի երեկոյեան

ԽՐԱԽՃԱՆՔ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ի պատիւ մրցաշարքին մասնակցող խումբերուն:

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Les inscriptions du mois d'août sont ouvertes et nous vous invitons à inscrire vos enfants en téléphonant au **01. 53. 34. 18. 18** ou auprès de la section CBAF la plus proche de votre domicile.

— Dates : du 30 juillet au 16 août

— Ages : enfants nés entre le 1er janvier 1990 et le 31 décembre 1997.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 5
MERCREDI
5 MAI
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 20·939 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20·939

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒ ԿԻՐԱՐԿԱԾ ՉԱՐՉԱՐԱՆՔՆԵՐԸ

ԱՄՆ ՑՆՑՈՒԱԾ ԵՆ

Ամերիկացիներու կիրարկած ահաւոր չարչարանքները իրաքցի բանտարկեալներու հանդէպ, ցնցած են Միացեալ-Նահանգները եւ Պուշ քննութիւն պահանջած է: «Նիւ Եորքըր» կը յայտնէ նոյնիսկ, որ այդ «պատիժները» ընթացիկ են եւ ինչ որ գործուած է Ապու Ղարիպ բանտին մէջ, մաս կը կազմէ սովորական գործընթացի մը:

Այլեւս յստակ է որ ԱՄՆ «ժողովրդավարութեան» հետ Իրաք տարած է այնպիսի մեթոտներ, որոնք ոչ մէկ կապ ունին Ժընեւի պայմանագրութեան (1949, 1977), ոչ ալ պատերազմական գերիներու Ժընեւի 3րդ պայմանագրութեան հետ: Հոն ճշդուած է որ «գերիները ոչ մէկ չարչարանքի կամ պարտադրանքի կրնան ենթարկուիլ, որպէսզի տեղեկութիւններ հաղորդեն»:

Կ'ըսուի թէ 9000 իրաքցի բանտարկեալ կայ 16 բանտերու մէջ, ամերիկեան հրամանատարութեան տակ, այսինքն անոնց որոնք «չարի դէմ կը պայքարին, բարիին յաղթանակին համար», ըստ Պուշի իսկ սկզբնական յայտարարութեան: Կիրարկուած չարչարանքներու բնոյթը այնքան գարշելի է, այնքան պժգալի, որ արձագանգելն իսկ անախորժ բան մը ունի: Թերթերը հակիրճ կերպով կը գրեն թէ Թակիրպայի 53 էջնոց տեղեկագրէն հատուածներ, որոնք սարսուռ կը պատճառեն: Մարդ չի կրնար երեւակայել թէ մարդը կրնայ նման արարքներ գործել մարդու մը հանդէպ, ով ալ ըլլայ ան: Բանտարկեալներ խոշտանգուած, բռնաբարումի սպառնալիքի ենթարկուած, աւելի կոթով սեռային արարքներ, ֆոսֆորիք հեղուկներ բանտարկեալին վրայ թափուած, եւլն·, եւլն·: Ամերիկացիք կրնան այլեւս հարազատ Մոնտայթ էքսփրէս մը պատրաստել: Լիպերասիոն, Լը Մոնտ խմբագրականներով կ'արտայայտեն իրենց զզուանքը: Լիպերասիոն չի վարանիր գրելու թէ ներկայացուած նըկարները հակամերիկեան ատելութիւն կը հրահրեն արաբական աշխարհին մէջ:

Ամերիկեան բանակը յայտարարած է, Մայիս 3ին, որ պարսաւներ ղրկած է եօթը սպաներու, մինչ բրիտանացի երկու զինուորներ ալ հաստատած են որ բանտարկեալները ծանր պատիժներ կը կրեն: Եւ բանտարկեալներուն մէջ շատեր կան որոնք ոչ մէկ յանցանք գործած են: Հըրատարակուած վկայութիւնները անհաւատալի կը թուին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ նախարարը՝ Ֆ· Տուսթ-Պլազի յայտարարեց, Մայիս 3-ին, Թէ· Էֆ· 1 կայանէն, որ հիւանդութեան ապահովագրութեան բացը զանազան պատճառներ ունի, եթէ նոյնիսկ խարդախութիւնները չեն բացատրեր ամէն բան: Ասոնց կարգին 10 միլիոն յաւելեալ «Առողջապահական քարթ»եր (վիթալ), այսինքն 50 միլիոն ապահովագրուած անձ կայ եւ 60 միլիոն քարթ: Ամէն վայրկեան 23·000 Եւրոյի բաց մը կայ: Տուսթ-Պլազի դարման մը պէտք է գանէ, որպէսզի 14 միլիառ Եւրոյի բացը փակէ:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀԱՄԵՐաշխութեան նախարարը Ժան-Լուի Պորլօ, Մայիս 3ին, յայտարարեց թէ համաձայնութիւն գոյացած է եւ Պետութիւնը կը յետաձգէ իր որոշումը, ինչ կը վերաբերի այն գործազուրկներուն, որոնք «կրկին նկատի առնուած» (ռըքալքիւլէ) մկրտուած են եւ որոնց վճարումները դադրած էին Յունուար 1ին: Ցոյցի մըն ալ դիմած էին Մայիս 1ին, ինչ որ կը հերքէ Ռաֆարէնի այն յայտարարութիւնը, ըստ որուն փողոցը չէ որ կը վարէ երկիրը: Այս յետքայլը կը նշանակէ որ պետութիւնը 1,2 միլիառ Եւրոյի վճարում մը պիտի կատարէ: 600 հազար են այս կացութեան մէջ:

ԹՈՒՐՔ ԻՄԱՄԻՆ քաղաքական ապաստանի դիմումը մերժուեցաւ եւ Ներքին նախարարութիւնն ալ դատական անմիջական քննութիւն պահանջեց: Միթհատ Կիւլէր վարչական արգելափակման տակ է, բայց արտօնութիւն ստացաւ տուն երթալու, սպասելով Մոյի վարչական դատարանին վճիռին: Ըստ Ներքին նախարարութեան «բռնութիւն եւ ահաբեկչութիւն» կը քարոզէր Փարիզի 11րդ թաղամասի Այա Սոֆիա մզկիթէն:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, ըստ ոստիկանութեան մէկ զեկոյցին, Մայիս 3ին, առաջքն առնուած է ռմբայարձի մը, որ պիտի գործուէր Պոլիս, Յունիսի վերջ, ՕԹԱՆ-ի վեհաժողովին առթիւ: 24 հոգի ձերբակալուած են, որոնք կապ ունէին Ալ-Քաիտայի հետ: Ժողովին պիտի մասնակցին 60 անձնաւորութիւններ, որոնց կարգին Պուշ: Տեղւոյն վրայ, ոստիկանութիւնը յայտնաբերած է զէնք, պայթուցիկ եւ 4000 սետերոմ, ուր Պէն Լատէնէն հրահանգներ կային իսլամական ցանցի մը ռմբայարձներուն համար: Այժմէն, 30 հազար ոստիկան զօրակոչի ենթարկուած են այդ ժողովին առթիւ: Ամերիկացիք ալ կ'օժանդակեն: ՕԹԱՆ-ի բանբերը յայտարարած է որ ժողովը յետաձգելու կամ ջնջելու ոչ մէկ տրամադրութիւն կայ: Այդ ժողովը տեղի կ'ունենայ Յունիս 28-ին եւ 29ին ու բանբերը ճշդած է.- «Թըրքական իշխանութիւնները պատասխանատու են ապահովութեան եւ իրենց հանդէպ վստահութիւն ունինք»:

ՎՐԱՍՏԱՆ կազմ ու պատրաստ է Աճարիոյ վրայ յարձակելու համար: Սահակաշվիլի չի կրնար համակերպիլ Աճարներուն ըրածին չարաթամիչըին, երբ օդը հանեցին այն կամուրջը, որ զիրենք կը կապէր Վրաստանի: Ապաշիձէ 10 օրուան պայմանաժամ մը ունի ենթարկուելու համար Սահմանադրութեան եւ զինաթափ ընելու իր քաղաքազօրքերը:

ՄԱԿ-ի մէկ տեղեկագիրը ծանր ամբաստանութիւններ կ'ընէ Ալիճանի իշխանութիւններու հասցէին: Մարդկային իրաւանց վերջնական տեղեկագիրը Մարտ 25ի սպանութիւններուն մասին ուղղակի կ'ամբաստանէ բարձրագոյն իշխանութիւնը, որ Մարդկային իրաւանց «զանգըւածային բռնաբարումներու պատասխանատու է»: ՄԱԿ-ը անկախ դատարանի մը առջեւ ռճրային քննութիւն կը պահանջէ:

ՕՄԱՆԻ ծովուն վրայ Կվատար նաւահանգիստին մէջ, երեք Չինացիներ ըսպաննուած են ռմբայարձի մը ընթացքին: Ճարտարագէտները նաւահանգիստի մը կառուցման համար կ'աշխատէին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԺՌՈՄԷՆՓՐԷՍ

(Ապրիլ 3/4)

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ· ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ ՄԵԿՆԱԾ

Մայիս 4-25 Գարեգին Բ· Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը անդրանիկ հովուապետական այցը կը կատարէ Հարաւային Ամերիկայի թեմերը: Ա· հանգրուանը Պրազիլի թեմին առաջնորդանիստ Սան Փաւլօն է: Մայիս 4-9 Կաթողիկոսը կ'այցելէ նաեւ հայաշատ Օզասգօ քաղաքը: Մայիս 10-12 ան կ'այցելէ Ուրուկուայ, ապա Արժանթինի Գորտովա եւ Պուէնոս Այրէս քաղաքները: Գարեգին Բ· շուրջ մէկ ամսուան ընթացքին կը պատարագէ հայկական եկեղեցիներուն մէջ, հանդիպումներ կ'ունենայ քոյր եկեղեցիներու ներկայացուցիչներու, պետական բարձրաստիճան պաշտօնատարներու հետ:

Կաթողիկոսին կ'ընկերանան Նաւասարդ Եպիսկ· Կճօյեան, Կիւրեղ Արք· Վարդանեան որպէս գաւազանակիր, բժշկական համալսարանի տեսուչ Վիլէն Յակոբեան, «Տիգրան Մեծ» տպարանի տնօրէն Վրէժ Մարկոսեան:

***

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՀՈՎԻԿ ՀՈՎԷԵԱՆ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Մայիս 3ի հրամանագրով վերջ տուած է Մշակոյթի եւ երիտասարդութեան հարցերու նախարար Թամարա Պօղոսեանի պաշտօնին: Նոյն օրուան այլ հրամանագրով մը անոր տեղ նշանակած է Գրողներու միութեան քարտուղար Հովիկ Հովէեանը:

***

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

Մայիս 6-7ին Գիտութեան ակադեմիային մէջ տեղի կ'ունենայ «Ցեղասպանութեան գործօնը հայ-թուրք յարաբերութիւններու կարգաւորման գործում» նիւթով գիտաժողով մը: Ան կազմակերպըւած է Համաշխարհային հայկական համագումարի նախագահ Արա Աբրահամեանի նախաձեռնութեամբ ու աջակցութեամբ: Կը մասնակցին Ֆրանսայէն, Գերմանիայէն, Իտալիայէն, ԱՄՆ-էն, Ռուսաստանէն, Աւստրիայէն, Գանատայէն, Զուիցերիայէն, Յունաստանէն ու այլ երկիրներէ ծանօթ գիտնականներ:

Կազմակերպիչ կոմիտէին տեղեկատուութեան համաձայն կը նախատեսուի քըննարկել ցեղասպանութեան հարցերու կարգաւորման միասնական, իրատեսական համահայկական ծրագիր ստեղծելու խնդիրը, նկատի առած հայ-թուրք յարաբերութիւններու հեռանկարները:

ԿԻՊՐԱԿԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻ ՀԱՐՑԵՐ

Կիպրոսի Հանրապետութեան Եւրոպայի անդամ դառնալէն ետք ԱՄՆ-ու կողմէ թրքական մասին ակներեւ զօրակցութիւն մը ուշագրաւ է: Միայն Թուրքիայէն ճանաչում գտած Թրքական Հանրապետութեան վարչապետը Մ·-Ա· Թալաթ արդէն մեկնած է Նիւ Եորք ուր հանդիպում կ'ունենայ ՄԱԿ-ի ընդհ· քարտուղար Ք· Անանի ու ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարար Գ· Փաուըլի հետ: Այս վերջին հանդիպումը նախընթաց մը կը հանդիսանայ, քանի որ մինչեւ այսօր ամերիկացի բարձրաստիճան ղեկավարութիւնը Կիպրացի Թուրքերուն հետ միշտ խուսափած էր նման շփումներէ, յարաբերութիւնները սահմանափակելով կղզիին բաժանումին վերջ տալու միտող միջնորդական ջանքերով: Թրքական Հանրապետութեան նախագահը Ռ· Տէնքթաշ հակառակ ԱՄՆ կատարած բազմաթիւ այցերուն, երբեք նոյն մակարդակի խօսակից չէր ունեցած:

Մ·-Ա· Թալաթի այցը որ տեղի կ'ունենայ Գ· Փաուըլի հրաւէրով, քաղաքական նոր որակի երկխօսութեան մը յայտաբար նշանը կը նկատուի: Քաղաքական դէմերու համօզումով ան կը նշանակէ նաեւ Տէնքթաշի կերպով մը մեկուսացումը եւ որպէս խօսակից Մ·-Ա· Թալաթի նախընտրութիւնը:

Այս վերջինը Նիւ Եորքէն ետք կ'անցնի Ուաշինկթըն ուր հանդիպումներ ծրագրուած են Համաշխարհային դրամատան պատասխանատուներուն եւ Գոնկրէսի անդամներու հետ: Կիպրացի Թուրք վարչապետին ԱՄՆ այցին գլխաւոր սպասումը կիրարկուած շրջափակումին ու օդային տարածքին գործածութեան արգելքին ջնջումն է:

Ուշագրաւ է որ այս այցին նախօրեակին Թուրքիոյ վարչապետը Թ· Էրտողան յայտարարած էր թէ անկարելի չէ իրենց կողմէ Կիպրոսի Հանրապետութեան ճանաչումը: Ան ըսած էր· «Աշխարհը ճանչցեր է արդէն· ընելիք բան չկայ: Ի՞նչ կարելի է ընել "չեմ ճանչնար" ըսելով»: Այս արտայայտութեան վրայ Կիպրոսի վարչապետը Թ· Փափատոփուլոս ալ ըսած է թէ Թուրքիա ի վերջոյ Կիպրոսի Հանրապետութիւնը ճանչնալու պարտաւոր է: Կիպրոս այլեւս եւրոպացի է ու այդ առումով միւս անդամներուն հետ նոյն իրաւունքները կը վայելէ:

ՎԼ· ԿԱԶԻՄԻՐՈՎ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Մինսկի խումբին ռուս նախկին նախագահը Վլ· Կազիմիրով հարցազրոյցի մը անդրադարձած է Վարշաւայի մէջ Ռ· Քոչարեան - Ի· Ալիեւ հանդիպումին· խօսելով հակամարտութեան կարգաւորման մասին, ըսած է թէ այդ հանգրուանին համար անհրաժեշտ է որ կողմերէն մէկը հրաժարի ուժի դիմելու սպառնալիքէն, իսկ միւսը՝ ամէն բան մէկ թափով լուծելու պնդումէն: Այս վերջին պահանջը անգործադրելի նկատած է ան, նման բարդ հակամարտութեան մը համար: Աւելի բաց խօսելով՝ Հայաստան կ'ուզէ որ ոչ միայն մէկ թափով ամէն բան լուծուի, այլեւ կը յամառի այդ փուլին ունենալ Ղարաբաղի անկախութիւնն ալ, կամ Հայաստանի հետ միացումը: Ըստ ռուս պաշտօնատարին, եթէ Ադրբեջան նոյնիսկ եդրակացնէ որ կորսնցուցած է Ղարաբաղը, չի կրնար նման փաստաթուղթ ստորագրել· նման առաջնորդ չէ ծնած Ադրբեջանի մէջ: Այդ մասին յամառիլ, կը նշանակէ խնդիրը անելի մատնել:

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԿՆԱԿԱՄԱՐԸ ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԿԸ ՄԹԱԳՆԻ...

Համազգայինի (Արեւմտեան Ափ) Երաժշտական Միաւորը օրինակելի ջանասիրութեամբ, լուռ ու մունջ, առաջ կը տանի իր մշակութակերտ գործունէութիւնը՝ օժտելով հետզհետէ մեր գաղութը մնայուն արժէք ներկայացնող երգային խտասալիկներով։

Հայկական Ռոմանսներու յատկացուած երկու երգասալիկներէն ետք, Բ. Կանաչեանի ամբողջական ստեղծագործութիւններուն նուիրուած խտացեալ երեք սալիկներու տրցակէն ետք, Երաժշտական Միաւորը շուտով պիտի ամբողջացնէ Հայ Մանուկներու ձօնուած երգերու ու նուագներու՝ արդէն սկսուած արժէքաւոր շարքը։

Առաջին անգամ ըլլալով հայ իրականութեան մէջ, խտացեալներէն դէպի կենդանի հնչեղութիւն ոստում պիտի կատարեն Եդուարդ Յակոբեանի մանկապատանեկան «Երգափունջ»ը (գրուած 1987-ին, տպուած՝ 1997ին) եւ Աւետիս Նազարեանի «Քսան Մանկական Երգեր»ը, միացած այս վերջինին «Ծղուռն ու Մրջիւնը» պատանեկան բեմախաղին։ Հրապարակի վրայ է արդէն այս շարքին առաջին խտասալիկը՝ վազամեռիկ լիբանանահայ երաժիշտ Ալեքսան Մնակեանի «24 Մանկական երգեր ու նուագներ» ձայնահատորը։ Այս երեք գործերուն կատարողութիւնը վստահուած է Երեւանի «Տաթեւ» մանկապատանեկան երգչախումբին. ղեկավար՝ Վաչագան Նաւասարդեան։ Անհամբերութեամբ կը սպասենք այս շարքին ամբողջացման, որպէսզի մամուլով արտայայտուինք այս երեք իրագործումներուն մասին՝ միաժամանակ։

Աւետիս Նազարեան կը բնակի Իտալիա՝ Վենետիկի Ս. Ղազար կղզեակէն ոչ շատ հեռու։ Ալեքսան Մնակեան մահացած է Գանատայի մէջ 1986ին՝ կարճատեւ բայց բեղմնաւոր կեանքէ մը ետք։ Իսկ Եդուարդ Յակոբեան, կրտսեր եղբայրը բանաստեղծ Ժագ Յակոբեանի, եղած է ամբողջ կէս դար, եգիպտահայ գաղութի երաժշտական եւ կատարողական արուեստի լուսաւոր բեւեռը։ Եւ ահա, քանի մը օրեր առաջ, յանկարծ լսեցինք իր բանաստեղծ եղբօրմէն որ ան ոչ եւս է՝ Փետրուարէն ի վեր։

Եդ. Յակոբեան կը մահանար 84 տարեկանին՝ երբեմնի հայաթաթախ այժմ գաղութային կեանքէ ամայացած Գահիրէի մէջ, ըլլալէ ետք այդ գաղութին սիրտն ու շնչառութեան առանցքը։ Աղեկէզ կացութիւն, երբ կը մտածենք թէ ըսփիւռքեան տարածքին շողշողուն ջահերը մեր, Ալան Յովհաննէս, Համբարձում Պէրպէրեան, Լուտվիկ Պազիլ, Յակոբ Աստուրեան, եւ այսօր՝ երգէնահար տիտան Պերճ Ժամկոչեան ու Եդուարդ Յակոբեան, մէկը միւսին ետեւէն կը յանգին իրենց շիջումին եւ ստեղծագործող նոր սերունդ չի պատրաստուիր։ Որքան որ ալ հարուստ ենք կատարողական մարզի մէջ փայլատակող, երգող թէ նուագող կամ խմբավար մեկնաբաններով, այսուամենայնիւ յօրինող-ստեղծագործ հայ երաժիշտները շատ քիչ են։ Եղածներուն մօտ ալ շատ յայն տեղ կը գրաւեն արեւմըտեան - ամերիկեան երաժշտա - մտածողութեան տարրերն ու կառոյցները եւ տակաւ կը նօսրանան կոմիտասեան եւ կրօնաշունչ հայաբոյր տրոփումները։

Այստեղ կ'ուզեմ վեր առնել երեւելի բացառութիւն մը՝ յանձին խմբավար եւ երգահան Կարպիս Աֆրիկեանի, Փարիզ։ Հակառակ իր ակնածանքի արժանի տարիքին, ան տակաւին պատնէշի վրայ է, եւ իր նոր սալով նոր թափ եւ նոր աւիւն կը ներմուծէ ստեղծագործական ոլորտէն ներս։ Աֆրիկեան, հաղորդենք լուրը հըպարտութեամբ, յաջողած է, ի գին մեծ զոհողութիւններու եւ յարատեւ ճիգերու, վերականգնել իր պաշտելի վարպետին՝ Բարսեղ Կանաչեանի անտաւարտ եւ պակասաւոր շատ մասերով լեցուն «Աբեղայ» երեք արարով օփերային Ա. արարը եւ կը ծրագրէ զայն ներկայացնել Փարիզի մէջ մեծ շուքով եւ գեղարուեստական պատշաճ մակարդակով, եթէ անոր նիւթական ոչ արհամարհելի պահանջներուն գոհացում տրուի։

Եդ. Յակոբեանի երաժշտա - դաստիարակչական վաստակը նախանձելի է։ Էջեր կարելի է լեցնել երբ սկսինք իր կեանքին յաջորդական փուլերը եւ անհամար գործունէութիւնները գրանցել։ 34 տարեկանին, Փարիզէն վերադարձին, ուր գացած է կատարելագործելու իր երաժշտական ուսումը, Յակոբեան կը հիմնէ Գահիրէի Եգիպտահայ երգչախումբը, որուն մենակատարուհին, Մարկրիթ-Պայծառ Պետիկեան պիտի ըլլար իր կողակիցը (Մայիս 1961) կնքահայրութեամբ Արամ Խաչատրեանի։ Անհամար են իր հիմնած ու ղեկավարած զանազան խումբերը, ինչպէս նաեւ իր ստացած շքանշաններն ու «պատուոյ գիր»երը։

1997ին Գահիրէ լոյս ընծայած իր «Երգափունջ»ը շուտով կը վերածուի խտասալիկի, ինչպէս կ'ըսուի վերը, Երաժըշտական Միաւորին կողմէ։ Նոյն Միաւորը տեղ տուած է, իր հրատարակած «Ռոմանս Երգեր»ու Բ. հատորին մէջ, Յակոբեանէն երկու երգերու՝ «Նուռ ու Խնձոր» եւ «Սիրուն Աղջիկ», անմահացած Ելիզապէթ Փէհլիվանեանի երգարուեստով։

Յօրինումի ու եռուն խմբավարական գործունէութեանց կողքին, առանձին յիշատակութեան արժանի են Յակոբեանի երաժշտական մշակոյթի տարբեր երեսներուն նուիրուած ուսումնասիրութիւնները. օրինակ՝ «Կոմիտասի հմայքին տակ» (Պէյրութ, 1971), «Գարեգին Պէշկէօթիւրեան, բանաստեղծ եւ երաժիշտ» (Գահիրէ, 1979), «Արամ Խաչատրեան» (ֆրանսերէն, 1961, Բ. տպ.՝ 1983, Գահիրէ), «Արուեստաբան Լիպարիտ Նազարեանց» (Գահիրէ, 1991)։ Բանասիրական բնոյթի գործ մըն է իր «Միջնադարեան երկու հայ առակագիրներ» երկը, ֆրանսերէն, լոյս տեսած Գահիրէ, 1986ին։ Յակոբեան 1969ին իր երաժշտի եւ յարգանքի խօսքը ըսած է Կոմիտասի շիրիմին առջեւ, Երեւանի Պանթէոնին մէջ, անոր ծննդեան 100ամեակին երեւանեան տօնակատարութիւններուն առիթով։

Հայ եկեղեցական երաժշտութեան Յակոբեան բերած է իր թանկագին նպաստը՝ ձայնագրելով, մշակելով եւ լոյս ընծայելով բազմաթիւ ժողովածուներ՝ «Սրբազան տաղեր» (1980), «Ալիք Ցնցմանց» (1969), «Հայկական Պատարագի Տաղեր եւ Մեղեդիներ», ...

Եդ. Յակոբեան տուած է նաեւ դասախօսութիւններ՝ հայ եւ օտար հասարակութեան ծանօթացնելով հայ երաժըշտութեան տարբեր երեսները։ 1960-ական թուականներէն սկսեալ կը հրատարակուին Յակոբեանի գեղարուեստական ստեղծագործութիւնները՝ «Սիրոյ Երգեր», «Մեներգային ստեղծագործութիւններ» «Խըմբերգներ», ...

Հայրենիքի մէջ Ա. Խաչատրեանէն բացի, իր տաղանդը գնահատողներու շարքին են Ցիցիլիա Բրուտեան, Ռոպէր Աթայեան, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. որ զինք պարգեւատրած է «Ներսէս Շնորհալի» շքանշանով։

Ան եղած է հմուտ խմբավար եւ երաժըշտապետ եւ հայ Սփիւռքի մէջ բարձր մակարդակով հնչեցուցած է մեր ազգային եւ հոգեւոր երգերը՝ հայ եւ օտար բեմերէն։

1990ի Նոյեմբերին ան կը կորսնցնէ իր կինը։ Թէեւ շատ ազդուած ճակատագրի այս հարուածէն, ան, ստեղծագործական նոր թափով կը մտադրէ յաւերժացնել իր ողբացեալ կնոջ յիշատակը։ Այսպէս, ան լոյս կ'ընծայէ աւանդաբար մեզի հասած ազգային եւ սրբազան երգերու ժողովածուներ, զորս տարիներու ընթացքին ան ձայնագրած է իր քաղցրաձայն կնոջմէն։

Յակոբեան հաստատած է «Մարկրիթ - Պայծառ Յակոբեան» հիմնադրամ, իսկ Երեւանի Մատենադարանին նուիրած է 3000է աւելի արժէքաւոր գրքեր եւ տարեցոյցներու հազուագիւտ հաւաքածոյ մը։

Վերջապէս 1993ին Ազգային Առաջնորդարանի շրջափակին մէջ հանդիսաւորապէս տեղի կ'ունենար «Մարկրիթ - Պայծառ Յակոբեան» մատենադարանի բացումը, պատուոյ նախագահութեամբ Հայաստանի Հանրապետութեան արտակարգ-լիազօր դեսպան Է. Նալպանտեանի։

Ահա անձ մը որ իր կիսադարեան բազմաբեղուն գործունէութեամբ կատարած է ակադեմիայի մը գործը եւ անշուքօրէն այս աշխարհէն հեռացած նոյնքան անշուք գաղութի մէջ։

ՊԵՏՐՈՍ ԱԼԱՀԱՅԵԱՆ

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ԹՂԹԱԾՐԱՐԷՆ

«ՕՏԱՐ»ԻՆ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆ

Վերջին շրջանին մեր մամուլին --յատկապէս սփիւռքեան-- մէջ մնայուն ու կարեւոր տեղ գրաւած նիւթերուն գլխաւորը եղաւ Կիպրոսի Մելգոնեան կրթական հաստատութեան ճակատագրին առընչըւած վէճը։ Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան 2005ին զայն փակելու որոշումին հրապարակումէն առաջ ալ այդ նոյն մամուլը անտարբեր չէր մնացած փակումի շշուկներուն որպէս հակադարձութիւն գրուած յօդուածներու, պատմական ակնարկներու. սակայն ՀԲԸՄ-եան կեդր. Վարչութեան որոշում - յայտարարութիւնը մեկնակէտ եղաւ առարկութիւններու, քննադատութիւններու, դատապարտումներու միահամուռ յորձանքի մը։ Լուրը ու անոր տուած տեղեկութեան հակազդող էջեր տեղ գտան բոլոր գաղութներու թերթերուն, համացանցի կայքէջերուն մէջ. ատով փաստը տրուեցաւ թէ յաճախ ձուլումով, այլասերումով, անտարբերութեամբ ամբաստանուած զանգուածներ գրեթէ մէկ մարդու պէս պատուար կրնային կանգնիլ երբ հարցը կը վերաբերէր նուիրականութիւններ խորտակելու. եւ ո՛վ չէր գիտեր թէ դպրոցը մեր զարգացածին ալ, կարդալ չգիտցողին ալ հաւասարապէս մեծարած նուիրականութիւններէն էր։ Մանաւանդ երբ որոշումը դպրոցին կապուած ո՛չ մէկ ազդակով կ'արդարանար ու մտածել կու տար դպրոցականէն շատ տարբեր մտահոգութիւններու, նպատակներու մասին։ Թէեւ, մտածել տալու խնդիր ալ չէր մնացած, երբ վերոնըշեալ յայտարարութենէն առաջ արդէն յետին խուլն ալ լսած էր Մելգոնեանի կալուածին առընչուած շահադիտական նպատակներու մասին։

Գտնուեցան անշուշտ պարագայապաշտներ, կամ անկեղծօրէն համոզուածներ, ըսելու համար թէ դպրոցին փակումը տեղին որոշում էր։ Բայց անոնց տեկոսը բարեբախտաբար չհասաւ վիճակագրականօրէն իմաստ ներկայացնելու սահմանին։ Ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կը պահանջէր որ դպրոցը բաց պահուի, եթէ ոչ ՀԲԸՄ-եան, այդ «բեռ»ը տանելու կամաւոր այլ թեկնածուի մը, թեկնածուներու կողմէ։

Սակայն մեծամասնութեան մը այս կեցուածքը ոչինչով կրցաւ նոյնիսկ «արդեօ՞ք» մը ըսել տալ որոշումին տէր վարչութեան. ու հակազդեցութիւնները շարունակեցին արձանագրել գաղութէ - գաղութ, թերթէ - թերթ։

Շարունակեցին ու կը շարունակէին ապահովաբար, եթէ դպրոց փակելու որոշումով ու կալուածը վաճառելու շշուկներով ստեղծուած տխուր մթնոլորտին մէջ չիյնար Կիպրոսի Ներքին գործերու նախարարութեան որոշումը («Ցառաջ», Ապրիլ 30). անով կը յայտարարուէր ամբողջ աշխարհին թէ Մելգոնեանի տարածքը այսուհետեւ կը վայելէր պետական պաշտպանութիւն։ Այսինքն, կը բացառուէր անոր պատմական, ճարտարապետական դիմագիծը փոփոխելու ամէն նախաձեռնութիւն։ Դժուար չէ կռահել թէ աւելի քան ամիս մը առաջ Կիպրոսի Պաշտօնական թերթին մէջ տեղ գտած որոշումը տրուած պատճառաբանութեան --պատմական, ճարտարապետական, ընկերային արժէք- հետ կ'ուզէր կալուածին չահարկումին նպատակով Կիպրոսը մշակութային հարստութենէ մը զրկելու հեռանկարը ջնջել։ Արդարեւ, երբ կ'արգիլուի Մելգոնեանի տարածքին վրայ շինարարական որեւէ նախաձեռնութիւն, յստակ է որ այդ գետինը կը դադրի կալուածային փայլուն գործարքի մը առարկան ըլլալէ։ Ո՞վ պիտի ուզէ գնել պետական պաշտպանութիւն վայելող հողամաս մը ուր ո՛չ շքեղ պանդոկ, ո՛չ ալ հանրախանութներու համալիր շինել կարելի է։

Ամբողջ այս հոլովոյթին մէջ ուշագրաւ է երեւոյթ մըն ալ. ով գիտէ քանի՛երորդ անգամն է որ Հայուն համար Հայու ձեռքով կամ միտքով ստեղծուած ճգնաժամ մը կը փարատի «օտար»ին միջամտութեամբ... Ո՞վ կրնար մտածել թէ «հայկական»ը իր անունին մէջ իսկ կրող միութիւնը որ հիմնուած օրէն մանաւանդ դպրոցաշինութեան գործունէութեամբ յարգուած, վստահութիւն վայելած է, օր մը «օտար»ին փրկիչ միջամտութեան կարօտ պիտի ձգէր մեր դպրոցներուն ամէնէն պանծալիներէն մէկը։

Այս երեւոյթին մատնանշումին հետ տեղին է շատերու մտքին մէջ բոյն դըրած հետաքրքրութիւն մըն ալ արձանագրել։ Մելգոնեանը փակելու որոշումի տէրերը համաշխարհայնացումի ու անոր ամենազօր շուկային հրահանգներով կը փորձեն արդարացնել իրենց քայլը. արդեօք նոյն հրահանգներուն նոյն հաւատարմութեամբ պիտի ենթարկուէի՞ն եթէ խնդրոյ առարկան ազգապատկան կալուած մը չըլլար, այլ նոյն պայմաններուն մէջ, նոյն արժէքին տէր հօրենական ըստացուածք մը։

Բարեբախտաբար, այլեւս այս մէկուն ու այլ հարցումներու դէմ լռութիւն ուխտածներէ պատասխան սպասելու, չառնելու պարագային զայրանալու, յուսախաբ ըլլալու շրջանը փակուած է։ Կիպրոսի դեկավարութիւնը պետական շանթարգելը հաստատելով Մելգոնեանի վրայ, փրկած է զայն ամէն ոտնձգութենէ։ Եթէ սատանան չխառնակէ այդ ջուրերը, հաստատութիւնը կրնայ շարունակել 78 տարեկան իր երթը։ Հաւանօրէն որոշ կարգադրութիւններ ընել, նոր պատասխանատուներ գտնել հարկ ըլլայ այդ երթը անվըտանգ պահելու համար։

Բայց այդ մէկը արդէն տարբեր հարց է։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԿԻՊՐՈՍԻ ՑՈՅՆԵՐՈՒՆ «ՈՉ»ԻՆ ԻՆՉՈՒՆԵՐԸ

Կիպրոսի վերամիացումի հանրաքուէէն ետք միջազգային հանրութիւնը բաւական խստութեամբ կը դատէ Յոյներուն «ոչ»ը։ Անոնք վախկոտներ կը նկատուին, բաժանումը տեւականացնողներ, որոնք համարձակութիւն չեն ունեցած Անանի ծրագիրը ընդունելու։

Նիկոսիոյ «Փոլիթիս» օրաթերթը այս ամբաստանութիւններուն ետին կը նշմարէ շատ մակերեսային մեկնաբանութիւն մը։ Հարց կու տայ թէ ո՞վ լրջօրէն կարդացած էր Ք. Անանի իննը հազար էջնոց ծրագիրը որ կարենայ այսօր դատելու

արդար դիրքին վրայ գտնուիլ։ Ասկէ զատ, լրագրողը կ'ըսէ թէ խմբագիրներ որոնք կը դատապարտէին Յոյները, երբեք չէին մտածած երթալ տեղւոյն վրայ քննութիւն մը կատարել թէ ի՛նչ բանէ մղուած էր ժխտական պատասխանը։ Եթէ առիթը ըլլային, պիտի տեսնէին որ Յոյներուն մէկ մասը «ոչ» պատասխանեց անտեսական ազդակներէ, կամ հայրենասիրութենէ մղուած, բայց մեծամասնութեան նպատակն էր Անանի ծրագիրը մերժել եւ ոչ թէ դէմ ըլլալ կղզիին վերամիաւորման։

Կիպրացի Յոյներն ալ ճանճրացած են ներկայի կացութենէն. բայց «այո»ն անընդունելի էր, քանի որ անով օրինական պիտի դառնային կցումները, կոտորածները (հինգ հազար մեռեալ ու 1619 անյայտացած) եւ միջազգային օրէնքի բռնաբարումները. ասոնցմէ զատ, Անանի ծրագրով Կիպրոս կը զետեղուէր Ամերիկեան հովանաւորութեան տակ։

Ու ոք կ'անգիտանայ Կիպրոսի աշխարհառազմավարական և աշխարհաքաղաքական արժէքը որ գլխաւոր պատճառը եղած է ներխուժումներու, գրաւումներու, կըցումներու. հասկնալի է անշուշտ Ամերիկացիներուն յուսախաբութիւնը. անոնք կ'ուզէին, յատկապէս Իրաքի ձախողութենէն ետք, առաւելագոյն ընդարձակութեամբ ոտք դնելիք վայր մը ունենալ Միջին Արեւելքի մէջ։ Ծանօթ է նաեւ Եւրոպացիներուն դիրքը. անոնք միշտ Յունաստանի ետին պահուըտած են, Եւրոպա մուտքի Թուրքիոյ դիմումին ժխտական պատասխանելու համար։

Կիպրացի Յոյները զանգուածային «այո» մը պիտի տային որպէս պատասխան, եթէ Անանի ծրագիրը պարկեշտ ըլլար։ Կիպրացի Թուրքերը երեսուն տարիէ ի վեր միշտ մերժած են կղզիին համար ՄԱԿ-ի բոլոր ծրագիրները, նոյնիսկ երբ անոնք նպաստաւոր եղած են իրենց։ Պէտք էր որ առաջարկները ամօթալի աստիճանի անարդա՞ր ըլլային որպէսզի այս անգամ ալ Յոյները մերժէին։ Մանաւանդ ունենալով վերամիացման երազը։ Ծնչումներն ու սպառնալիքները որոնք այս ծրագիրը «վերջին առիթ» կոչեցին, տեղի՞ն էին, հարց կու տայ լրագրողը, ափսոսալով որ մարդիկ գործի կ'անցնին առանց հարցերու էութեան թափանցած ըլլալու։ Կը թելադրէ համբերութեամբ լուսաբանել, առանց կիրքի ու ատելութեան, պատմական հիմերու վրայ յենելով միայն, թոյլ չտալու համար որ պատմութիւնը վերաշարադրուի ի շահ կողմի մը, կամ որեւէ բանի։

ՔԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈՒՐՃ-ՀԱՄՈՒՏԻ հայ կաթողիկէ Ս. Փրկիչ եկեղեցւոյ հիմնադրութեան 50-ամեակի եզրափակիչ հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Մարտ 28ին, Հայ Կաթողիկէ Միութեան «Յովհաննէս Պօղոսեան» սրահին մէջ։ Ներկայ եղած են Ներսէս-Պետրոս ԺԹ. Կաթողիկոս-Պատրիարքը եւ բազմաթիւ կրօնական ու աշխարհական անձնաւորութիւններ։ Լիբանանի եւ Հայաստանի փառերգներու ունկնդրութենէն ետք, հանդիսավարը՝ Վահէ Էլմաճեան վեր առած է եկեղեցաշինութեան կարեւորութիւնը հայ ժողովուրդին համար եւ հրաւիրած է Ս. Փրկիչ եկեղեցւոյ ժողովրդապետը՝ Անտոն Վրդ. Շատարեւեանը արտասանելու բացման խօսքը։ Ան շեշտած է որ Ս. Փրկիչ եկեղեցին լիբանանահայութեան եւ յատկապէս Պուրճ-Համուտի հայութեան պատմութեան անբաժան մէկ մասնիկն է։ Հանդիսութեան գլխաւոր բանախօսը եղած է Մեսրոպ Ծ. Վրդ. Թօփալեան, որ յետադարձ ակնարկ մը նետած է նոյնիսկ 1953էն առաջ գոյութիւն ունեցող եկեղեցւոյ եւ ժողովրդապետութեան կեանքին վրայ, հասնելու համար մինչեւ մեր օրերը։ Մատնանշած է տարիներու ընթացքին կատարուած աշխատանքները։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որմէ ետք փոխ ժողովրդապետ՝ Նարեկ Վրդ. Լուսինեանը կարդացած է Ներսէս-Պետրոս ԺԹ. Կաթողիկոս-Պատրիարքին օրհնութեան գիրը, զոր ան ղրկած էր եկեղեցւոյ հիմնադրութեան յոբելեանին առթիւ։ Հանդիսութեան հուսկ բանքը արտասանած է Կաթողիկոս-Պատրիարքը եւ տէրունական աղօթքի երգեցողութեամբ վերջ գտած է հանդիսութիւնը։

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ վարժարանի Բաստըրմաճեան թատերասրահին մէջ, Ապրիլ 15ին, տեղի ունեցած է հայկական ցեղասպանութեան ոգեկոչման հանդիսութիւն, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղի գրական յանձնախումբին, մասնակցութեամբ աշակերտութեան։ Հանդիսավար Նորա Արուշեան ներկայացուցած է ընտրուած իւրաքանչիւր նահատակ գրողի կենսագրականները, ապա հրաւիրած է մեկնաբանները։ Բանախօս Սօսի Առաքելեան-Փալանճեան պատմական ակնարկով անդրադարձած է Եղեռնէն ետք տարուած միջազգային աշխատանքներուն, սկսելով յետ-Եղեռնի Թուրքիոյ պարտուած վիճակէն անցնելով քեմալական շարժում եւ Թրքամոլ միջազգային քաղաքականութեան մը սկիզբին, հասնելով 1948 Մարդկային իրաւանց սկզբունքներու սկիզբին եւ 1967էն սկսեալ ՄԱԿ-ի յանձնախումբերու եւ այլ պետութիւններու կողմէ Ցեղասպանութեան դանդաղ ճանաչումի աշխատանքներուն։ Յայտագրի աւարտին, վարժարանի նախկին աշակերտուհի Տաթեւիկ Մուրատեան «Զինուոր է» գեղարուեստական բազմերանգ համադրումով, երգով, պարով, տեսերիզով պայքարը շարունակելու պատգամը փոխանցած է։ Գառնիկ Քհնյ. Գոյունեան խանդավառ՝ երիտասարդներու ներկայացումէն, Պահպանիչի փոխարէն թելադրած է շարունակել ներշնչուիլ նահատակ գրողներէն եւ Կոմիտասէն ու Սփիւռքի Շահնուրներէն նորը ստեղծագործելու եւ հայեցի կրթութիւնն ու մշակոյթը վառ պահելու։

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, Մարտ 18ին դասախօսութիւն մը տրուած է, որու նիւթն էր Ազգային Սահմանադրութիւնը եւ դասախօսն ալ՝ իրաւաբան Վարդգէս Շամլեան։ Դասախօսը նախ նկարագրած է ենթահողը 1863ին վաւերացուած Ազգային Սահմանադրութեան։ Մեկնակէտ առած է 1453 թուականը՝ Պոլսոյ գրաւումը եւ Հայոց պատրիարքութեան հաստատումը՝ 1461ին։ ԺԹ. դարու հայութիւնը Զարթօնքի մէջ էր, ըսած է դասախօսը, եւ ան անընդունելի գտած է որ Հայոց պատրիարքը սուլթանին կողմէ նշանակուի։ Ան պէտք է ընտրուի եւ այդ առընչութեամբ մշակուած է Ազգ. Սահմանադրութիւնը հայ մտաւորականներու գրիչով, որոնք Ֆրանսական կրթութիւն ստացած էին եւ խանդավառ էին ֆրանսական յեղափոխութեան ժողովրդավար գաղափարներով։

***

ԼԱՒԱԼԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնին մէջ, Մարտ 20ին տեղի ունեցած է Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Քրիստոնէական յանձնախումբին կազմակերպած գիտաժողովսեմինարը որու նիւթը եղած է «Հաւատք եւ ընտանիք»։ Մասնակցած են 60 հոգի։ Սեմինարին բացումը կատարած են Յանձնախումբի ատենապետուհի՝ երէցկին Ռիթա Նիկոլեան եւ հոգեւոր հովիւ Հրայր Քհնյ. Նիկոլեան աղօթքով։ Օրուան դասախօսը՝ Ցամիկ Թաթուլեանը

ԱՐԱՄ ԱԼԵՔՍԵԱՆ

Երաժշտական «Տիափազոն տ'Օռ» Միութիւնը (հիմնուած ի յիշատակ փրոֆ. Վ. Միւհէնտիսեանի) Արամ Ալեքսեանի գործերը կը ներկայացնէ Մայիս 14-էն 31 Եան'ց Գիլեօպ, 5, Ավընիւ Ռէյ, 75014 Փարիզ (Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 11էն 15)։

ներկայացուցած է Սիլվա Պէրէճիքլեան, որ բեմ բարձրանալով ներկայացուցած է նիւթը։

***

ՀԱԼԷՊԻ Համազգայինի Աղբալեան գրական յանձնախումբի կողմէ, Մարտ 15-ին տեղի ունեցած է Պարոյր Սեւակի նուիրուած ձեռնարկ մը Լ. Շանթ սրահին մէջ։ Բացումը կատարած է Ցարութ Էքմանեան, բացատրելով օրուան խորհուրդը։ Եղած են ընթերցումներ բանաստեղծին գործերէն։ Օրուան բանախօսն ալ՝ բժ. Խաչիկ Արսլանեան ներկայացուցած է Պ. Սեւակի գրական վաստակը։

***

ՀԱԼԷՊԻ Արցախ սրահին մէջ, Մարտ 11ին, տեղւոյն հայ ծերանոցի տիկնանց օժանդակ յանձնախումբը կազմակերպած է Հայ Մայրերու Օրը։ Ճաշին սկիզբը, բացման խօսքը արտասանած է յանձնախումբի ատենապետուհին՝ տիկին Լիզա Սահակեան, որ նկարագրած է այն տագնապալի օրերը, զորս քաջաբար դիմագրաւած է հայ մայրը եւ աւելցուցած է.- «Սակայն ներկայիս մենք ունինք այլ մտահոգութիւններ, մեր ազգին գոյութեան հետ առնչուած, ահա այստեղ է որ կ'արժեւորուի եւ կ'իմաստաւորուի մայրութեան դերը որպէս առաջին եւ ամենակենսունակ օղակը հայ ազգի լինելութեան խնդրի բարդ հաւասարման մէջ»։ Խնամակալութեան խօսքը փոխանցած է կազմի ատենադպիրը Կոմիտաս Քհնյ. Տարագլեան, որ շեշտած է թէ Հայը իր մայրը զետեղած է այնպիսի պատուանդանի մը վրայ ուր միայն արեւի ցոլքերը կը ճառագայթեն։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

7

- Ես ամուսնութիւն չեմ կարծեր։ Անպայման կլորիկ ամսական մը պիտի կապէ։

- Առաջ ամսականը, ետքէն ալ ամուսնութիւնը։ Նայէ, Թագուհի, վարպետ ըլլաս։ Կը հասկնա՞ս ինչ ըսել կ'ուզեմ...

- Բախտի բան է մայրիկ...

- Պիտի ըլլայ, պիտի ըլլայ... Սանկ փառաւոր հարսանիք մը կ'ընենք։ Քեզի երկրորդ անգամ հարս կը տեսնեմ, աղջիկս... Աս անգամ ուրիշ է։ Անտոնը ուրիշ մարդ է...

- Ա՛հ, եթէ գիտնայ թէ որքան երջանիկ պիտի ընեմ զինքը։

- Մինակ մէկ բան կայ որ սրտիս մօտ չէ։

- Ի՞նչ է որ...

- Անտոն կաթոլիկ է։ Եթէ կաթոլիկի պսակ ուզէ... Աս չափ տարուան ժա՞մդ պիտի ուրանաս...

- Անտոնը մէյ մը որ ամուսնութեան հաւանի՝ անկէ վերջը ատ խնդիրը դիւրին է։

- Բարին ըլլայ զաւակս...

Ու Անտոն եկաւ։ Սուրճ եփեցին։ Ծըխեցին։ Անտոն զգաց որ մթնոլորտը նորոգուած է։ Տարբեր էր ընդունելութիւնը։ Զինքը փեսացուի կամ նոր փեսայի պէս կ'առնէին։ Ախորժեցաւ։ Ջուզեց սակայն թուլնալ, զգալով որ վերջը ամէն բան կրնայ իրեն շատ սուղի նստիլ։

- Թագուհի, ես ետեւի սենեակին համար շատ խելօք վարձակալուհի մը պիտի գտնեմ։ Ես շուտով կը գտնեմ։ Անկէ զատ երկու ոսկի ալ ամիսը կը կապեմ ձեզի։ Ի՞նչ ըսիր։

- Երկու ոսկի ամիսը կապելէ վերջը, չիտակը ա՛լ վարձակալուհի չեմ դներ։

- Ամիսը չորս մէճիտիէի կրնանք վարձու տալ։ Մեղքը չէ՞։ Աչքդ բանաս գոցես՝ ամիսը կ'անցնի։ Չորս Մէճիտիէ է։ Խելօքիկ կնիկ մը ես կը գտնեմ ըսի...

Մայրը մէջ մտաւ.

- Անտոն, զաւակս, մեր միտքը Թագուհին կարգել է։ Աս ասանկ չըլլար։ Բայց Թագուհին գիտես։ Ամէնուն քիթ չի փըշըեր։ Ի՞նչ ըսեմ, գիտես որ քեզ կը սիրէ։ Եթէ ամուսնանաս, դուն ալ երջանիկ կ'ըլլաս, ան ալ, ես ալ։ Մարդու վրայ իյնալ չեմ սիրեր։ Եթէ չես ուզեր ամուսնանալ, այն ատեն Թագուհին առջի պէս քուկդ կ'ըլլայ։ Երկու ոսկին ալ, ի՛նչ ընենք, մեզի կը բաւէ։ Կը բաւեցնենք։ Աստուած մէկ շահդ տասը ընէ։ Իմ աղօթքս քեզի բաւական է։ Գալով վարձակալին՝ բերներնուս քիչ մը կը կտրենք ու ատ չորս մէճիտիէն կը հանենք։ Պէտք չկայ վարձակալի։

Անտոն զգաց, որ կիսովին պաղ ջուրի մէջ են մայր ու աղջիկ։ Սիկարէթը ուժով մը քաշեց ու ըսաւ.

- Ինծի նայեցէք։ Ամիսը երկու ոսկին պիտի տամ։ Խօսքս խօսք է։ Ասկէ զատ ինչ բանի որ պէտք ունենաք, կու գաք, կ'առնէք խանութէն։ Տետրակ մը կը շինենք ու կը գրենք։ «Ի ցոյց մարդկան»։ Եղա՞ւ...

Ու շարոցը «շնորհակալութիւն»ներու։

Անտոնին ըսածին պէս եղաւ։ Ամիսները իրարու կը յաջորդէին խաղաղութիւնով եւ այնքան տաք սիրով։ Երկինքին վրայ ամպ չկար։

Օր մը, Անտոն՝ Թօնիի հետաքրքրութիւնը գոհացուց երկու խօսքով.

- Հասկցայ խնդիրը։ Բան չկայ։ Երբեմն ժամադրութիւններ կ'ընդունին եղեր։ Հարուստ մարդեր ու կիներ։ Աղքատութեան պատճառով, Թօնի, աղքատութեան...

Թօնի բացառաբար յուզուած էր։ Ըսաւ.

- Մարդ Աստուծոյ, ըսել է մինչեւ հիմակ բան մը չէի՞ր տար։ Ծիշդ է հապա, անպատճառ աղքատ են։ Աշխատող չունին։ Կնկայ խնդիրի մէջ մարդ՝ մարդ ըլլալու է... Անտոն, վիճակդ տեղն է, ամօթ է...

Անտոն աւելցուց.

- Հիմակ ամսական երկու ոսկի կապեցի։ Ասկէ զատ խանութէս պէտք եղած ամէն բան պիտի տամ...

Թօնի կրկնեց.

- Երկու ոսկի ամսական եւ ամէն բան ձրի, ամէն բան ձրի... Ամիսը հինգ վեց ոսկի ըսել է առիկա... Աղէկ է, աղէկ... Է՛, գո՞հ են հիմակ, գո՞հ են...

- Այո, գոհ են...

Թօնի մտքէն ըսաւ.

- Հարկաւ գոհ են։ Ամսական երկու ոսկի եւ ամէն բան ձրի՝ խանութէն... Երկու ոսկի եւ ամէն ապրանք ձրի... Բախտ է ասիկա... Զարկին, այո՛ զարկին... Ամսական երկու ոսկի, յետոյ ձրի ապրանք։ Տասը ոսկի ալ կրնայ ելնել։ Աշխարհի վրայ կին ծնելու է, գեղեցիկ կին...

Ու Թօնիի կարեկցութիւնը փոխուեցաւ նախանձի։ Անտոնին քովէն հեռանալէն վերջ մտածեց.

- Աշխարհը ասանկ է։ Կին ծնելու է։ Գոնէ աղջիկ մը ունենայի։ Երկու զաւակներս ալ մանչ են։ Անտոնը մենք մարդ ըրինք ու հիմակ պտուղը ուրիշը կը վայելէ։ Աշխարհը ասանկ է։ Թօնիին վրայ մըտածող չկայ։ Բայց Թօնին, քար նետող Թօնին, հիմակ ալ ուրիշ քար մը կը նետէ։ Ու թող հազար խելօք այդ քարը հանեն։ Մօրը ականջը պիտի լեցնեմ։ Երկու ոսկի ամսական եւ ամէն բան ձրի։ Գէշ չէ... Անոնց քիթէն բերնէն պիտի բերեմ։ Ապերախտ Անտոն... Օր մը օրանց Թօնիին վիճակը հարցո՞ւց... Կեցի՛ր, ես քեզի լաւ դարակի մը մէջ կը խոթեմ... Մենք բան մը չհասկցանք Անտոնէն։ Բայց կը հասկցնենք իրեն։ Աս ասանկ չըլլար։

Ու Թօնի գնաց գտաւ Անտոնի մայրը.

- Ինծի նայէ։ Դուն կնի՞կ ես, թէ չէ խրտուիլակ։

- Ի՞նչ կայ, Թօնի, ի՞նչ կայ...

- Ի՞նչ պիտի ըլլայ։ Շատ բան, չա՛տ...

- Ոտքդ համբուրեմ, ըսէ, Թօնի...

- Եթէ կնիկ չըլլայիր, կ'ըսէի։ Բայց ձեզի վստահիլ չըլլար...

- Երդում կ'ընեմ որ մարդու բան չեմ ըսեր։

- Կ'երդնո՞ւս...

- Կ'երդնում։ Ըսէ՛...

- Կ'երդնումը չի բաւեր։ Ինչի՞ վրայ կ'երդնուս...

- Աստուծոյ վրայ, Լուրտ Աստուածածնին վրայ, Սանթ Անթոնիայի վրայ...

- Ատոնց հազար հատին մէկ փարա չեմ տար։ Սանկ շնորհքով երդում մը ըրէ։

- Զաւակներուս խերը չտեսնեմ։

- Արդէն տեսած չունիս։ Ատ ալ երդում չէ։

- Երկու աչքերս կուրնան...

- Ատ ալ երդում չէ։ Ինչ որ է. Թող ատանց երդումի ըլլայ, յարմար բան մը գտնել դժուար է։ Ասկէ զատ՝ ամէն մարդու կրնաս ըսել, սակայն ինծմէ իմացած ըլլալդ մի՛ ըսեր։

(Շար. 36)

TELEVISION

PLANETE
MEMOIRES D'ARMENIE
Rediffusions : le 6 mai à 15h50, le 12 mai à 15h50, le 13 mai à 9h05, le 18 mai à 15h50.

INFORMATIONS CULTURELLES

LES GRISELIDIS DE MICHELET

Chakè MATOSSIAN, professeur à l'Académie Royale des Beaux-Arts de Bruxelles, donnera, dans le séminaire du Prof. Carlo Ossola, une conférence sur le sujet suivant :
Les Grisélidis de Michelet
le Jeudi, 6 mai à 10 heures au Collège de France (salle 4).

Date à retenir

GRANDE FETE CHAMPETRE
KHANASSOR
Dimanche 4 juillet
à Chaville — Viroflay
Informations détaillées suivront.

ԼԵԶՈՒՆ ԱԶԳԻՆ ՀՈԳԻՆ Է,
ԴՊՐՈՑԸ ԱԶԳԻՆ ՏՈՒՆՆ Է:
Դ Պ Ր Ո Ց Ա Մ Է Ր
Վ Ա Ր Ժ Ա Ր Ա Ն Ի
2004/2005 Թ.Ի
արձանագրութիւնները
տեղի կ'ունենան
Ապրիլ 15էն մինչեւ Մայիս 31

RENTREE
DES CLASSES 2004/2005
Inscriptions ouvertes
du 15 avril au 31 mai

TEBROTZASSERE
Ecole mixte bilingue
Franco-Arménienne
(Académie de Créteil)
1, Bd. du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY

Chef d'Etablissement :
Monsieur HAIG SARKISSIAN

- Maternelle : 3 sections
- Primaire : Sous Contrat Simple
- Collège : Sous Contrat d'Association avec l'Etat

Equipe pédagogique compétente et motivée.
- Programmes officiels de l'Education Nationale
- Enseignement de la langue et de la culture arméniennes
- Cours de chant : «Chorale Tebrotzassère»
- Cours d'informatique dès le primaire
- Langue vivante 1 : anglais
- Langue vivante 2 : allemand au espagnol.

Equipements pédagogiques évolutifs :
Laboratoire de langues — Centre de Documentation et d'Information — Salle d'ordinateurs — Laboratoire de physique - chimie.

Ramassage scolaire par autocars suivant possibilités.
Cantine assurée

Pour tout renseignement tél./fax :
01. 43. 81. 01. 72
direction@tebrotzassere.com
100% DE REUSSITE AU BREVET DES COLLEGES FIN ANNEE SCOLAIRE 2003

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Lyon

JOURNEE DE L'EUROPE
DIMANCHE 9 MAI
BRATSCH EN CONCERT sur des musiques d'inspiration jazz, tsigane et traditionnelle, BRATSCH crée un folklore imaginaire pour un voyage des bords de la Mer Noire à l'Océan Atlantique.

•

DEBAT PUBLIC :
«LA TURQUIE FRAPPE AUX PORTES DE L'UNION»
Avec les têtes de listes aux élections européennes :
Jean-Luc BENNHAMIAS (Les Verts), **Thierry CORNILLET** (U.D.F.), **Patrick LOUIS** (MPF), PCF (désignation de la tête de liste);
Et :
Franck BIANCHERI (Think-tank EUROPE 2020), **Hilda TCHOBOIAN** (Fédération Euro-Arménienne pour la Justice et la Démocratie);
Interventions :
Pascal BONIFACE (Institut des relations internationales et stratégiques), **Françoise GROSSETETE** (tête de liste UMP), **Frédéric MITTERRAND** (TV5), **Michel ROCARD** (tête de liste PS);
Animation :
Frédéric BOURGADE (FRANCE INTER) **à la Bourse du Travail de Lyon à 15 heures**
(métro : Guichard)
Entrée : 7 Euros
Renseignements :
Tél. : 04. 78. 49. 42. 97
courriel : journee_europe@yahoo.fr

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
Փ Ա Ր Ի Զ

կը ներկայացնէ՝
«LES MEMOIRES DU DERNIER GOUVERNEUR OTTOMAN DU LIBAN»
OHANNES PACHA KOUYOUMDJIAN

կը դասախօսեն և գիրքը կը ներկայացնեն՝
Հեղինակներ
ՎԱՀԷ ԹԱՇՃԵԱՆ
եւ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Ուրբաթ, Մայիս 7, ժամը 20·30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 PARIS

***

Conférences

L'Association Hamaskaine et l'école de la Croix Bleue de Paris invitent les jeunes de plus de 7 ans à une série de deux conférences,
Les samedis 15 et 22 mai à 14h30 à la Maison de la Culture Arménienne, 17, rue Bleue, Paris 9e
Thème :
«L'HISTOIRE DE L'ARMENIE ILLUSTREE POUR LES ENFANTS»
préparé et présenté par
CLAUDE MUTAFIAN

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. partenaire du Bureau des Actions Culturelles de la Ville d'Alfortville propose

FESTIVAL JAZZ FOR VILLE
DU SAMEDI 8 AU SAMEDI 15 MAI
avec
Stefano di Battista Quartet
Glenn Ferris «Newance» quartet
Renault Garcia-Fons trio «Entre mundos»
Popa Chubby

Renseignements et réservations :
01. 58. 73. 29 18

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «SEVAN» de Vienne organise un

Voyage en Arménie et au Karabagh

Du 19 août au 30 août
Visite des merveilleux sites de l'Arménie et du Karabagh
Inscription dans la limite des places disponibles **avant le 15 MAI.**
Renseignements :
☎ 04 74 53 25 91

***

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՅՏ
ԴԷՊԻ
ԷՎԻԱՆ ԵՒ ԻՎՈՒԱՐ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի Ա. Ջամալեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի Էվիան ծանօթ քաղաքը եւ Իվուար ծաղկաւէտ աւանը, Կիրակի, Յունիս 13-ին:
Մասնակցութեան սակն է 35 Եւրօ:
Հետաքրքրուողներ կրնան հեռաձայնել՝
-- Լիզային՝ 04· 78· 31· 92· 98 թիւին կամ
-- Սիրվարդին՝ 04· 78· 49· 28· 87 թիւին:
Արձանագրութեան վերջին օրն է Յունիս 2:

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de vacances de Bellefontaine
Du 30 juillet au 16 août
1 ANIMATEUR (garçon)
Ecrire à :
C. B. A. F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
ou
e-mail : cbaf@wanedoo.fr

[illegible]

Ն Ո Ր Ա Գ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ Մեսրոպ կեդրոնին մէջ, Կիրակի, Մայիս 9, ժամը 17ին, նուագահանդէս մը կու տան՝ Ալեքսի Եազմաճեան (թաւջութակ) եւ Անահիտ Սերիքեան (դաշնակ):

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12/14, rue St Bazile, 13001 Marseille
tél. 04 91 50 15 09

Dîner du 28e anniversaire
Samedi 8 mai
à partir de 20 heures
Salle «Daron» et Salle «Vasbouragan»
—— Orchestre arménien ——
—— Animation artistique ——

HAMAZKAINE FORUM 2004
10e ANNIVERSAIRE
12-18 juillet Beyrouth, Liban (facultatif)
19-31 juillet Erevan, Arménie
A l'occasion de son 10e anniversaire, le Forum culturel des étudiants Hamazkaine offre aux participants l'occasion de découvrir la culture arménienne dans le cœur de la Diaspora (Liban) et dans la mère patrie en Arménie.
Une opportunité exceptionnelle pour vous de profiter de ce programme pour planifier dès maintenant vos vacances d'été et de vivre deux ou trois semaines inoubliables d'activités culturelles et d'amitiés nouvelles.
Le Forum Hamazkaine offre aux participants :
— Une immersion totale dans la culture et l'histoire arméniennes;
— Une opportunité exceptionnelle pour faire la connaissance d'universitaires arméniens d'Arménie et de la Diaspora;
— L'occasion d'assister à une série remarquable de conférences données par d'éminents spécialistes et professeurs;
— Des ateliers de réflexion autour des problèmes actuels de la jeunesse;
— La visite d'institutions arméniennes, de musées, d'églises et d'autres sites historiques;
— Des concerts et des représentations théâtrales;
— L'organisation d'un gala amateur et d'une soirée d'adieux qui se prolonge jusqu'à l'aube pour clôturer un séjour unique.

Frais de participation (hors billet d'avion)
Liban :
350 US$ en pension complète
200 US$ en demi-pension
Arménie :
650 US$ en pension complète
400 US$ en demi-pension

Contacts en Europe :
— Sella Tenjoukian (Londres)
Tél.: (44-20) 7603-8452
Fax : (44-20) 7603-9518
E-mail: stenjouk@aol.com

— Hourig Baghdassarian (Paris)
Tél./Fax : (33-1) 42 29 10 24
E-mail: navastl@wanadoo.fr

Visitez notre site:
www.hamazkayin.com

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Les inscriptions du mois d'août sont ouvertes et nous vous invitons à inscrire vos enfants en téléphonant au **01. 53. 34. 18. 18** ou auprès de la section CBAF la plus proche de votre domicile.

— Dates : du 30 juillet au 16 août

— Ages : enfants nés entre le 1er janvier 1990 et le 31 décembre 1997.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 6
JEUDI
6 MAI
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·940 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20·940

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԿԵՐԷ՛Ք, ԽՄԵՑԷ՛Ք, ԾԱԽՍԵՑԷ՛Ք

կը յորդորէ Սարքոզի

Ելմտական նոր նախարարը՝ Նիքոլա Սարքոզի մամուլի իր առաջին ասուլիսը տուաւ Մայիս 4ին եւ կարգ մը միջոցներ ներկայացուց, որոնց նպատակն է դրամ ծախսել տալ Ֆրանսացիներուն: Հարկ է նախ գիտնալ թէ ո՞ւրկէ պիտի գտնեն այդ դրամը, ուրեմն օգտուողները կրկին հարուստներն են: Առաջարկուած միջոցներուն մէջ, նախարարը մէկ տարուան համար (Յունիս Մէկէն 2005 Մայիս 31) տուրքէ վե՛րծ հռչակեց այն ծնողքները, որոնք 20 հազար Եւրօ կու տան իրենց զաւակներուն կամ թոռներուն: Ըստ Սարքոզիի, պատճառն այն է որ երիտասարդները աւելի կը ծախսեն քան տարեցները, ուրեմն դրամը պէտք է անո՛նց տալ, որպէսզի ծախսեն: Սարքոզիի ելոյթը վարչապետի մը ելոյթին բնոյթն ունէր, քանի կը վերաբերէր ընդհանուր քաղաքականութեան: 2006ի համար վճռած է սահմանափակել հանրային պարտքը, Պետութիւնը պէտք է նոր եկամուտներ գտնէ (կալուածի վաճառք, սեփականաշնորհում) եւ խնայողութեան դիմէ: Դժուար կը գտնէ եկամուտի տուրքերու նուազումը (Շիրաքի խոստումը): Դէմ արտայայտուեցաւ աշխատանքի 35 ժամերու կարգադրութեան, կողմնակից է որ վաճառատուները բանան կիրակի օրերը, մանաւանդ զբօսաշրջութեան թաղամասերը, բայց այս մասին կլոր սեղանի մը շուրջ պիտի ծեծուի հարցը:

Նախարարը 380 լրագրող համախմբած էր (աւելի քան՝ Շիրաք): Սարքոզի պատասխանեց նաեւ «ճարպիկ» հարցումներու: Օրինակ՝ ի՞նչ են յարաբերութիւնները նախագահին հետ: Սարքոզի կըսէ.- «Նախագա՞հը: Առաջին անգամ զինք հանդիպեցայ 1975ին, Նիս, Իւ. Տի. Էռ.ի ժողովին: Ի վերջոյ դեռ մէկ տարի կայ»: Ի՞նչ ըսել ուզած էր Սարքոզի: Կ՚ակնարկէր պարզապէս Շիրաքի մէկ խօսքին, երբ կ՚անդրադառնար Պալատիւրի հետ իր երեսնամեայ բարեկամութեան, նախագահական ընտրութեան նախօրեակին (1995): Ուրիշ մը, վարպետօրէն ուզած էր զինք նմանցնել Շիրաքի ու կը պատասխանէր.- «Այդ բաղդատութիւնը կը պատուէ զիս: Չէի համարձակեր երեւակայել: Օրս լուսաւորուեցաւ»:

Պարզ է որ Սարքոզի չի խնայեր իսկ նախագահը, որու կ՚ուզէ յաջորդել երեք տարիէն, ինչպէս Շիրաքեաններն ալ չեն կրնար ծածկել իրենց ջղայնոտութիւնը: Այդ խմբակին անդամներն են Վիլփէն, Ժուփփէ, Ֆիլոն, Տուսթ-Պլազի, Պարնիէ:

***

Ըստ Սարքոզիի, ժողովուրդը պէտք է ծախսէ եւ Պետութիւնը չծախսէ: Հարկ էր որ առաջին օրինակը ինք տար, մինչ Գանար-Աշէնէ (Մայիս 5) կը նկարագրէ այն մեծածախս գնումները որոնց դիմած են այր ու կին, երբ Պէրսի կը տեղաւորուէին...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԷՆՔԻ հարաւը ռմբափորձ մը գործուած է Մայիս 4ի իրիկունը, ոստիկանատան մը առջեւ: Նիւթական փոքր վնասներ կան, զոհ չկայ, բայց կ՚ըսուի թէ նպատակն էր մեծ վնասներ հասցնել. նախապէս լուր տրուած է թերթի մը եւ կարելի եղած է առաջքն առնել մեծ վնասներու: Ողիմպիականներու նախօրեակին լուրջ մտահոգութիւններ կան:

ԻՐԱՔԻ բանտարկեալներու կրած չարչարանքները Ամերիկացիներու կողմէ, օրէ օր աւելի ծաւալ կ՚առնեն: Հաստատուած է որ 25 բանտարկեալներ մեռած են այդ չարչարանքներէն, մինչ բանտարկուած խմամ մը (Ապու Ղարիպ բանտը) կոչ ըրած է որ յարձակում գործուի ու մարդիկ մեռնին, որպէսզի վերջ տրուի այդ չարչարանքներուն: Պուշի շրջանակն ալ կը հաստատէ որ «ան կորսնցնել տըւած է ԱՄՆ-ու վարկը, իրենց հանդէպ հաւատքը եւ բարեկամները»: Ամերիկեան մամուլն ալ լայն տեղ կու տայ եւ չարչարանքներու նկարագրութիւններ եւ նկարներ կը հրատարակէ: Ամերիկեան իշխանութիւնները չեն ուզեր չարչարանքի մասին խօսիլ, կը նախընտրեն գիրքի չարաշահումի տարբերակը, ինչ որ բան չի փոխեր կամ կը փոխէ Ամերիկացիներուն համար...: Կը հաստատուի նաեւ որ չարչարանքներու այս պատմութիւնը սկսած էր Դեկտեմբերին եւ ծանօթ էր:

ԼԻՄԱՍՈԼԻ (Կիպրոս) ընդդիմադիր պարագլուխի մը դրան առջեւ ռումբ մը պայթած է Մայիս 4ին: Կողմնակից էր «այո»ին, Ապրիլ 24ի հանրաքուէին համար:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ մարմնի 58 նախկին անդամներ դիմում-նամակ մը գրած են Ճ. Պուշի, ուր կը դատապարտեն բուռն կերպով Պուշի Միջին Արեւելեան քաղաքականութիւնը: Կ՚ըսեն, ի մէջ այլոց.- «Ձեր անորակելի զօրակցութիւնը Շարոնի անօրինական սպանութիւններուն, բաժանման պատին (նման Պէրլինի պատին), զինուորական խիստ միջոցներուն գրաւեալ հողերուն մէջ եւ հիմա ալ, ձեր միակողմանի զօրակցութիւնը Շարոնի միակողմանի ծրագրին, սուղի կը նստին մեզի»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ, Թ. Էրտողան իր կուսակցութեան մէկ ժողովին ելոյթ ունենալով խօսած է Թուրքիոյ եւ Կիպրոսի թրքական բաժնին Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան մասին: Բաւական վճռական ոճով մը ըսած է թէ իր երկիրը Եւրոպայի ճամբուն վրայ կարեւորագոյն հանգրուանը կը դիմագրաւէ Դեկտեմբերին, թէ բանակցութեան թըւական չտրուելու պարագային Թուրքիա առանց դժուարութեան նոր հուն մը կը գտնէ: Աւելցուցած է նաեւ որ սպասումի յաւելեալ ժամանակ պարտադրել իրենց անարդար ու սխալ կ՚ըլլայ: Նման որոշում յուսախաբ կ՚ընէ Թուրք ժողովուրդը ու կը վնասէ Միութեան հիմերուն: Ժխտական պատասխանի պարագային «Անգարայի քաղաքական չափանիշները» հռչակելով իրենք կը շարունակեն ժողովրդավարացման ընթացքը: Էրտողան ըսած է տակաւին թէ եթէ Եւրոպական Միութիւնը վաղուան աշխարհին կողմնացոյցը պիտի ըլլայ, Թուրքիոյ նշանակութիւնը կարեւորութեամբ կը ներկայանայ: Եթէ Միութիւնը երեք կրօնքներու ներկայացուցիչները ունի, ատիկա ամբողջացումի համար կը կարօտի Թուրքիոյ անդամակցութեան:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇ գոհունակութիւն յայտնելով Եւրոպայի տասը նոր անդամներուն ընդգրկումին, ըսած է թէ զօրավիգ են Թուրքիոյ եւս անդամակցութեան ձգտումին:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին գործերու նախարարը Գ. Փաուըլ նամակ մը գրած է Ազրպէյճանի նախկին Արտաքին նախարար Վ. Գուլիեւի, գոհունակութիւն եւ շնորհակալութիւն յայտնելու համար Սեպտ. 11ի պատահարներէն ետք ահաբեկչութեան դէմ ցոյց տուած գործակցութեան ոգիին: Ան գրած է թէ Ազրպէյճան Իրաքի, Քոսովոյի եւ Աֆղանիստանի բարդ կացութիւններուն մէջ արժէքաւոր գործընկեր մը եղած է: Մաղթած է որ երկու երկիրներուն սերտ գործակցութիւնը տեւական ըլլայ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ Կ՚ԸՆԴՄԻՋԷ ՑՈՅՑԵՐԸ

«Արդարութիւն» դաշինքի եւ «Ազգային միաբանութեան» ղեկավարները որոշած են տասը օր ընդմիջել նախագահ Ռ. Քոչարեանի հրաժարականը ապահովելու նպատակով իրենց կազմակերպած ցոյցերը: Այս որոշումը հաղորդած են Մայիս 4ի ցոյցին քանի մը հազար ներկաներուն, ըսելով թէ առով առիթ կու տան իշխանութիւններուն որ ազատ արձակեն բանտարկեալները: Մայիս 4ի հանրահաւաքը վարած է Ա. Բագլեան: Ցուցարարները երթով մը անցած են Երեւանի կեդրոնական փողոցներէն, պահանջելով նախագահին հրաժարականը:

ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ

(Մայիս 4/5)

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿԱԶՄԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան ընդունած է Արտաքին գործերու նախարարութեան եւ օտար պետութիւններու, միջազգային կազմակերպութիւններու մէջ գործող դիւանագիտական կազմի ներկայացուցիչները որոնք խորհրդաժողով գումարած էին Երեւանի մէջ: Խորհրդաժողովին մասին խօսելով նախարար Վ. Օսկանեան ըսած է թէ լիագումար նիստին քննարկուած են Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան խնդիրները, աշխարհի նոր զարգացումները, շրջանի հոլովոյթները որոնք կ՚ազդեն Կովկասի ու յատկապէս Հայաստանի վրայ:

Նախագահ Ռ. Քոչարեան անդրադարձած է ղարաբաղեան հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորումին, Եւրոպային համարկումի ընթացքին, ապահովութեան հարցերու, Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւններուն: Ան դիւանագէտներուն ուշադրութիւնը հրաւիրած է տնտեսական ոլորտին, կարեւորագոյններէն նկատելով զարկ տալ ներդրումի քաղաքականութեան: Ապա անդրադարձած է նաեւ երկրին ներքաղաքական կացութեան:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԱԿ-Ի ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ԱՆԴԱՄ

Հայաստան երկրորդ անգամ ըլլալով երեք տարուան համար ՄԱԿ-ի Մարդկային իրաւունքներու յանձնաժողովին անդամ ընտրուած է: 2003ին Հայաստան ընտրուած էր նոյն կազմակերպութեան Տնտեսական եւ ընկերային խորհուրդին անդամ:

ՀԱՅԵՒԱՃԱՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄ ՀՐԱՀՐԵԼՈՒ ՍԱԴՐԱՆՔ

Ա-Ինֆօն կը տեղեկացնէ թէ Մայիս 2ին Ախալքալաքի Ազմանա գիւղին մէջ հայեւաճարական բախում տեղի ունեցած է: Գիւղին աճար բնակիչները քանդած են դրացի Քարծեպ գիւղէն Թելման Փամբուխչեանին պատկանող ձկնարուծարանը, պատճառ ըլլալով բախումի: Հայ մը ծանրօրէն վիրաւորուած եւ հիւանդանոց փոխադրուած է, ձկնարուծարանն ալ նիւթական լուրջ վնաս կրած:

Թ. Փամբուխչեանի ձկնարանը Քարծեպ գիւղին մէջ կառուցուած է Աճարներու հոն հաստատուելէն առաջ. բայց որովհետեւ եկուոր Աճարներուն համար նոյն գիւղին տարածքին մէկ մասին վրայ Ազմանա գիւղը կառուցուած է, ձկնարանը մնացած Աճարներուն տրուած գօտիին մէջ: Սակայն Թելման Փամբուխչեանը շարունակած է տնօրինել զայն, վարձակալի իրաւունք ունենալով:

Իրեն ազգական Նոտար Փամբուխչեանը արգիլած է հոնկէ ձուկ որսալ աճար երախաներուն եւ ատիկա պատճառ եղած է որ վրացի մը լուր ղրկէ Ազմանայի բնակիչներուն թէ Հայերը սկսած են Աճարները ծեծել: Ազմանացիներն ալ գիւղական տարբեր գործիքներով զինուած փութացած են ձկնարուծարան. տեսնելով հանդերձ որ ոչ ծեծող կայ, ոչ ալ ծեծուող, քանդած են աւազանը:

Քարծեպցիներն ալ փութացած են դէպքին վայրը ու տեսած են որ Նոտար Փամբուխչեանը գլխուն ստացած հարուածներէն վիրաւորուած ու հիւանդանոց փոխադրուած է: Ըստ նախապէս պատրաստուած բեմադրութեան Աճարները սկսած են հայհոյել Հայերուն, ըսած որ մեկնին Հայաստան: Տեղացի ապահովութեան ուժերը մասնաւոր եռանդ մը ցոյց չեն տըւած կողմերը հանդարտեցնելու եւ շրջանային ոստիկանութեան միջամտութեամբ կռիւը վերջ գտած է:

Ազմանայի բնակիչ Եւրա Փամբուխչեանը պատահարին մասին ըսած է թէ Աճարիոյ վերջին զարգացումները Ախալքալաքի Աճարներուն վրդովում պատճառած էին. անոնցմէ ոմանք արդէն Բաթում գացած էին վրացեւաճարական բախումի մը պարագային Աբաշիձէին օգնելու: Միւս կողմէ, բացայայտ է որոշ Վրացիներու կողմէ հայեւաճարական հակամարտութիւն ստեղծելու մարմաջը: Ցիչեալ պատահարէն ետք անոնցմէ մէկը Վրաստանի նախագահի աշխատակազմին հեռաձայնած եւ յայտնած է թէ Ախալքալաքի մէջ արդէն պատերազմ սկըսած է:

Մայիս 3ին Ազմանա գացած են Ախալքալաքի շրջանի վարչութեան նախագահ Արթիւր Երեմեան եւ շրջանային ոստիկանութեան պետ Մխիթար Արաջեան: Անոնք հաւաստած են որ հարցը իրաւական լուծում կը գտնէ, յանցաւորները կը պատժուին ու տուժածներու վնասները կը հատուցուին:

ՊՈԼԻՍ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԸ ՀԵՐՔՈՒՄ ՊԱՀԱՆՋԱԾ

«Անատոլուտա վագիթ» («Անատոլուի մէջ ժամանակ») թերթը Ապրիլ 23ի թիւին մէջ աղբիւր ցոյց տալով Էմինէօնիւի նախկին քաղաքապետ Լ. Քիպիրօղլուն, գրած է թէ Հայերը Գումգաբուի մէջ միսիոնարական կեդրոն մը հիմնել կ՚ուզեն եւ այդ նպատակով հին, պատմական շէնքեր կը հրկիզեն, անոնց տեղ աղօթարաններ հիմնելու համար («Մարմարա», Մայիս 4):

Պատրիարքարանի ընդհանուր քարտուղարը Տ. Ջէնկինեան նամակ մը գրած է Լ. Քիպիրօղլուին, պահանջելով որ հերքէ խնդրոյ առարկայ պնդումները. աւելցուցած է թէ պատրիարքարանը իրեն կը վերապահէ իրաւական գետնի վրայ նման անհիմն պնդումներու հեղինակներէն փաստ պահանջելու իրաւունքը:

ԿՈՉ ՄԻԱՄԻՏԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ԲԱՐԵՄԻՏԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐՈՒՆ

Աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ ուր ժողովրդավարութեան ուրուականը կը շրջի, տեսակ-տեսակ ընտրութիւններու կարգին չորս, հինգ կամ եօթը տարին անգամ մը նախագահական մըն ալ տեղի կ'ունենայ: Ու բոլոր այդ երկիրներուն մէջ հազար անգամ դիտարկուած, քննադատուած, երգիծանքի նիւթ եղած աւանդականն է թեկնածուներու եւ անոնցմէ նախագահ ընտրուածին միջեւ ինկած խոստումներու անդունդը: Թեկնածուին համար ոչ մէկ սահման կայ խոստում տալու, իսկ ընտրեալին համար ոչ մէկ պարտադրանք՝ զանոնք յարգելու: Երեւոյթը նոյն կանոններով կը քալէ Արեւմուտքէն Արեւելք, Հիւսիսէն Հարաւ: Կը գտնուին անշուշտ Բարեմիտաստանի կամ Միամիտաստանի բնակիչներ որոնք մոռցուած խոստումները մատի փաթթոց ընել կը փորձեն, բայց ընտրեալէն սկսած, ոչ ոք ականջ կը կախէ անոնց փորձին: Ո՞վ է յանցաւորը երբ մարդ կատակն ու լուրջը զանազանել չէ սորված:

ԱՄՆ ալ բացառութիւն չէ այս ընդհանրականէն: Մանաւանդ որ հոն ժողովրդավարութեան ուրուականները մէկէ աւելի են. կայ ներքին գործածութեան յատկացուածը, կայ ուրիշ մը որ բարեկեցիկ աշխարհին լուսանցքին վրայ թափառող երկիրներուն խրատատուի դերին համար կը պահուի, երրորդ մը բռնատէրերու հասակը չափելու կ'երթայ մերթ ընդ մերթ, չորրորդ մը քարոզիչի առաքելութիւնը ստանձնած է, եւլն.: Ու այդ մեծ, հզօր, հարուստ, առաքինի, փայլուն երկրին մէջ ալ նախագահական ընտրութիւն տեղի կ'ունենայ: Կ'ըլլան թեկնածուներ իրենց ջատագովներով, քարոզիչներով, չեփորահարներով, կողմնակիցներով, հաւատարիմներով ու բոլոր մնացածներով: Անոնք ներկայ կ'ըլլան իրենց նախընտրելի թեկնածուին ամէն հանրահաւաքին, ծափահարելու, զօրակցելու, կարելի չափով մեծ աղմուկ յարուցանելու համար: Կարեւորը այն չէ թէ ի՛նչ կ'ըսէ ան. ըսուածին միջուկէն հազար անգամ աւելի կարեւոր են փողկապին գոյնը, փուչիկներուն թիւը, արձանագրուած լոզունգները:

Ընտրարշաւի մը հետեւորդ բազմութեան մէջ կայ նաեւ անփոփոխ բացառութիւն մը. Հայերու խումբն է ան: Միւսներուն նման կ'երթայ ունկնդրելու, ծափահարելու, ոգեւորուելու, բայց բոլորին նման այսքանով չի գոհանար, այլ նաեւ կը հաւատայ... աւելի՛ն. կ'ոգեւորուի: հանգանակութիւն կ'ընէ օժանդակելու համար ընտրութեան: Նոյնիսկ կը փորձէ հաւատացնել ու ոգեւորել ալ: Այս խումբը բացառութիւն ընողը միշտ նոյն ազդակն է. միշտ նոյն դատարկ տոպրակը որ ընտրութենէ ընտրութիւն հիանալի հաւատարմութեամբ, անշեղ կանոնաւորութեամբ մէկ թեկնածուէն կը փոխանցուի միւսին. այնքան բծախնդրութեամբ որ յաճախ ցոյց չի տրուիր երկրին էական հարցերուն:

Այդ տոպրակը կը վերաբերի հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումի երաշխիքին: Հետաքրքրական պիտի ըլլար ԱՄՆ-ու վերջին տասնամեակներու պատմութիւնը թերթատել, տեսնելու համար թէ երբ սկսած է հայկական բացառութեան այս երեւոյթը: ԱՄՆ-ու գահուն ամէն թեկնածու չի մոռնար ջրել, պարարտացնել այդ ածուն: Կ'ըսէ, կը հաւաստէ թէ երբ ընտրուի, անպայմա՛ն, արեւը վկայ, առաջին Ապրիլ 24ին պիտի արտասանէ ցեղասպանութիւն բառը: Կ'աւելցնէ թէ արդէն շատոնց ժամանակը անցած է այդ անարդարութիւնը սրբագրելուն: Ինք նախորդներուն պէս չէ. անոնց գիծին պիտի չհետեւի: Ունի այդ քաջութիւնը ու քաղաքական, շուկայական, բարեկամական, խնամիական պարագաները կրնայ անջատել անիրաւուած, զրկախոէ տառապող ժողովուրդի մը արդար դատէն: Կը բաւէ որ ընտրուի:

Ու չորս տարին անգամ մը այդ հաւատքը թեւեր առած կը թռչի Ուաշինկթընէն, հասնելու համար Փարիզ, Աթէնք, Պէյրութ, Հալէպ, Սիտնի, Երեւան եւ այն բոլոր վայրերը ուր Հայ կայ, հայկական լրատուութիւն կայ: Կ'ըսուի, կը գրուի ու լուրը կ'արձագանգէ հորիզոնէ հորիզոն, թէ այսինչ թեկնածուն խոստացած է չշրջանցել այրող, կծող բառը: Այդ լուրը միայն Անգարա չի հանդիպիր ընդհանրապէս, բայց ընդհանուր խանդավառութեան մէջ ոչ ոք ուշադրութիւն կ'ընէ այդ «մանրամասնութեան»:

Այս տարի ալ կրկնուեցաւ նոյն բեմադրութիւնը: ԱՄՆ-ու մէջ ընտրական նախօրեակ է. ներկայի նախագահը թեկնածու է իրմէ պարպուելիք աթոռին, կայ իրեն մրցակից թեկնածու մըն ալ որ այնպէս կը թուի որ նկատառելի յաջողութիւններ կ'արձանագրէ: Մանաւանդ որ Ճ. Պուշ Իրաքի պատերազմով գլխաւորուած իր սխալներու ճոխ ցանկով շատ դժուար պարտութեան մատնելի մրցակից չէ: Եւ միւսը, Քերին, չէ մոռցած «պիտի»ներու իր բանակին մէկ թեւը յանձնելու ցեղասպանութիւնը ճանչնալու հրամանատարութեան: Ու լուրը արդէն արդիական արագահոս միջոցներով հասած է հայութեան ամէնէն խուլ անկիւնն ալ:

Տակաւին չկարդացի ի սէր ճանաչումի հեռանկարին հայութեան կողմէ Քերիի ընտրարշաւին նեցուկ կանգնելու սահմանուած հանգանակութեան մը մասին: Վստահ եմ թէ կան այդ գաղափարը ունեցողներ, ձեռնարկելու պատրաստակամ ներկայացողներ: Այսուհանդերձ, մինչեւ այսօր ուշացումը քաջալերական ազդակ է համարձակիլ խորհելու համար թէ արդեօք այս անգամ բաժակը յորդա՞ծ է միամիտաստանցիներուն: Արդեօք բարեմտութեան անոնց բազմախաւ վերարկուն բաներ մը թօթափա՞ծ է: Աւանդութեան մէջ վերջապէս խախտումներ պիտի արձանագրուի՞ն: Ո՛վ գիտէ. թերեւս հնչած է հրաշքին ժամը: Այնքան ատեն որ Քերիի համար հայկական հանգանակութեան լուրը կը բացակայի ամերիկահայ լրաշարէն, արտօնելի է յուսալ:

Պէտք է ըսել որ այս անգամ ցեղասպանութեան ճանաչումի խոստումը ցաւալի զուգադիպութեամբ մը հանդիպեցաւ յետխոստումեան շօշափելի փաստին: Ընտրարշաւը խաչաձեւեց Ապրիլ 24ի 89րդ տարելիցի ոգեկոչումը: Թուական մը երբ ԱՄՆ-ու Հայը աչք ու ականջ կտրած կը սպասէ նախագահին երկու խօսքին: Վերջապէս պիտի արտասանէ՞ թապու բառը, թէ ցաւ պիտի յայտնէ 1915ին Հայերուն կրած տառապանքին, ցաւին, եւլն.ի մասին: Նորէն հաւատացողներ կային. մինչեւ Ապրիլ 24ի նախօրեակը երբ լսուեցաւ, գրուեցաւ թէ նախագահ Պուշ այս տարի եւս պիտի չարտասանէ ցեղասպանութիւն բառը ու չարտասանեց: Լուրեր հասան այն մասին թէ Լոսի հայկական կազմակերպութիւններ, մարմիններ յուսախաբ եղած են, վշտացած, յուզուած: Իրենց այդ զգացումները, հակազդեցութիւններն ալ յայտնած առ որ անկ է:

Ներելի՞ է կարծել որ նախագահ Պուշ պահ մը կանգ առած է իր խոստումին ու արարքին անդունդով ստեղծուած յուսախաբութեան վրայ. կամ մտածել որ թեկնածու Քերի վախ մը ապրած է այդ յուսախաբութեան իր խոստումներուն վրայ ունենալիք ազդեցութենէն: Ինչ որ ալ ըլլան այս հարցումներուն պատասխանները, էականը գիտնալն է թէ ամերիկահայութիւնը Քերիին խայծն ալ կլլելով հանգանակութեան պիտի ձեռնարկէ՞, պիտի աշխատի՞ անոր ընտրութեան նպաստելու:

Թող ո՛չ ըլլայ սա վերջին հետաքրքրութեան պատասխանը գոնէ այս անգամ ու Քերիին չտրուելիք գումարները յատկացուին որեւէ՛ բանի. պինկոյի նոր սրահ բանալու, փիքնիքներու համար [illegible] պատրաստելու մասնաճիւղ հիմնելու, նարտի մրցաշարք կազմակերպելու, կամ հայրենասիրական երգերու մրցում յայտարարելու: Որեւէ՛ մէկը նախամեծար է, քան ինքնախաբէութեան ամէն քառամեակի կրկնուած ընդվզեցնող փաստը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Ա. ԿՈՍՏԱՆԵԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Մէկ ու կէս տարի առաջ իր համեստ բնակարանում, մենակութեան մէջ, մահկանացուն կնքած մտաւորականի՝ Ալբեր Կոստանեանի, յետնորդներին թողած ժառանգութիւնը «Նորք» հանդէսի խմբագրատուն այցելելիս նրա հետ ունեցած կարճատեւ, բայց հազուագիւտ շփումներն էին, նաեւ՝ տարիներով աշխարհից ու մարդկանցից մեկուսի արարուած թողօնը: Առաջին բացն այսօր հնարաւոր է լրացնել միայն ու միայն մամուլի էջերում սփռուած մշակութաբանական փոքրածաւալ էսսէների, գրականագիտական պատառիկների, հրապարակախօսական յօդուածների կրկին վերընթերցմամբ, որոնք էլ նրա գրաւոր ժառանգութեան մինչեւ այսօր յայտնի միակ փաստերն են:

Յայտնի էր, որ տարիներ շարունակ ընթերցանութեան մէջ խորասուզուած, «արժէքաւորման բնազդով» «ձեռքի տակ եղած նիւթը՝ բանաստեղծութիւն, արձակ ու մնացեալ ամէն ինչ, դասդասելով աջ ու ձախ, աջերին կրկին ու կրկին վերադառնալու, իսկ ձախերին այլեւս չանդրադառնալու մտքով», մահուանից էլ քիչ օրեր առաջ դեռեւս շարունակում էր պրպտումները՝ կրկին ու կրկին անդրադառնալով վաղ ընթերցանութեան շրջանում փոքր-ինչ անուշադրութեան մատնուած արժէքներին, ասենք՝ Յարութիւն Մրմրեանի «Ալէլուիա»ին: Իսկ աւելի վաղ, դերապատուութիւնը տալով Ինտրային ու Եղիա Տէմիրճիպաշեանին («Նրա "Եղիան" եւ "Ինտրան", հեղինակի ես-ը բացայայտելուց զատ, անկասկած երեւոյթ էին, իսկական, բարձր գրականութեան երեւոյթ», Նուրի Խաչատրեան, "Վարուժան", թիւ 6, Յունուար 1993) կամ Յակոբ Օշականին եւ Կոստան Զարեանին («Նրա "Յակոբ Օշական" ընտիր աշխատութիւնը մերժուեց 1972ին, 1976ին, 1980ին... եւ այդպէս էլ մնաց հեղինակի գզրոցում՝ դրուելով մերժուած ու անտիպ այլ գործերի կողքին: Նրա "Կոստան Զարեան"ից միայն փրցուած էջեր տպագրուեցին...», Նուրի Խաչատրեան, անդ)՝ հաստատապէս հայ մշակոյթին ներկայանալու էր (դատելով մամուլում տպուած հատուածներից) ուրիշ մի գրական գիտութեամբ կամ, որ ինքն էր սիրում գործածել, գրով:

Կայ նաեւ այլ վկայութիւն. «Քիչ տպագրուեց, ընթերցողին սակաւ յայտնի անուն ունեցաւ Ալբեր Կոստանեանը: Սակայն գիտէինք, որ "տանը փակուած" գրում է, եւ հատուկենտ, ժլատ խօսքերից հարկ է դատել, որ "Հայ մշակոյթի պատմութիւն" էր գրում, կամ ազգային մշակոյթին նուիրուած էսսէների շարք: Ի միջի այլոց, հարկ է ու պարտադիր՝ երեւան բերել նրա թողածը: Անպայման հետաքրքիր, անպայման ուշագրաւ կը լինեն դրանք եւ կարծում եմ, խմբագրական խորհուրդ է պէտք կազմել ՀԳՄ-ում, նախապատրաստելու եւ հրատարակելու համար Ալբեր Կոստանեանի յետմահու ժողովածուն», գրում է Արմէն Յովհաննիսեանը «Գրական Թերթ»ի 2002թ. Նոյեմբերի 22ի համարում:

Եւ հէնց այդ օրերին ՀԳՄ քարտուղարութեան որոշումով ձեւաւորուած յանձնաժողովը՝ նախագահ՝ Դաւիթ Մուրադեան (ՀԳՄ վարչութեան քարտուղար), անդամներ՝ Ֆելիքս Մելոյեան («Նորք» հանդէսի գլխաւոր խմբագիր), Կարինէ Խոդիկեան («Գրական Թերթ»ի գլխաւոր խմբագիր, այժմ՝ ՀՀ Մշակոյթի փոխ-նախարար), Աղասի Այվազեան (արձակագիր), Նուրի Խաչատրեան (գրականագէտ) պէտք է զբաղուէր Ալբեր Կոստանեանի «գրական - ստեղծագործական ժառանգութիւնն ուսումնասիրելով եւ համակարգելով» («Գրական Թերթ», Նոյեմբեր 29, 2002):

Այդ օրերին եւ յետոյ էլ յստակօրէն յայտնի չէր, թէ յանձնաժողո՞վն էր զբաղուելու մահուանից յետոյ նրանից մնացած ժառանգութեամբ (նկատի չունենք միայն ձեռագրերը, այլեւ գրքերը, կտաւները), թէ՝ նախկին կինը եւ դուստրը, իբրեւ միակ ժառանգորդներ (թէեւ վաղուց Կոստանեանն առանձին էր ապրում ընտանիքից):

Կարճատեւ, ընդամէնը րոպէներ տեւող զրոյցների յիշողութիւնն է եւ իր՝ անմնացորդ ու անձնազոհ հայ մշակոյթին նուիրուած մտաւորական կերպարի նկատմամբ ունեցած յարգանքը, իսկ գուցէ հէնց տասնամեակների լռութեամբ ու առանձնութեամբ ստեղծուած իսկական արժէքի հանդէպ պատասխանատուութեան ու պարտաւորուածութեան զգացումը, որ ստիպում է մեզ այս եւ հերթական անգամ չլռելու. մարդկային կորստի կողքով անտարբերութեամբ անցնելով՝ անտարբերութեան ու անուշադրութեան չմատնել գոնէ ամբողջ մի կեանք արժեցած հոգեւոր ժառանգութեան ճակատագիրը: Եւ ով, եթէ ոչ մտաւորականութիւնը, մե՛ր մտաւորականութիւնը, գոնէ այս անգամ կարողանայ արժանապատուօրէն յարգել ոչ փառքի ու հեղինակութեան, այլ երկրային իր կեանքը իսկականութեան ու ճշմարտութեան լոյսին նուիրաբերած իր ընկերոջ յիշատակը՝ պատասխանատու զգալով նրա թողօնի նկատմամբ:

Մէկ ու կէս տարին բաւական էր, որ պէտքի յանձնաժողովը եւ հարազատները գուցէ միասին, գուցէ առանձին-առանձին կարողանային ի մի բերել տանը եւ աշխատասենեակում Ալբեր Կոստանեանից մնացած ժառանգութիւնը: Ուստի խնդրում ենք ու պահանջում նաեւ, որ այդ առթիւ կազմուած յանձնաժողովը բարի լինէր կատարելու թողօնի ու նրա յետագայ ճակատագրի հետ կապուած տուեալներ հրապարակելու իր պարտականութիւնը: Աւելին, կարծում ենք, որ այդ կերպ գուցէ վերջ կը տրուի գրական շրջանակներում պտտուող բանաւոր եւ անհիմն լուրերին:

ՆԱՑԻՐԱ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
ՍԻՐԱՆՈՅՇ ԴՎՈՅԵԱՆ
ՍԵՒԱՆ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

ԱՍԱՏՈՒՐ

Արուեստի գիրքերու ամսուան առթիւ Փարիզի Գլոտ Լըման(*) ցուցասրահը կազմակերպած է արուեստագէտին ձեռներկներուն եւ արուեստի գիրքերու նկարազարդումներուն նուիրուած ցուցահանդէս մը: Ան կը շարունակուի մինչեւ Մայիս 29: Բաց է Չորեքշաբթիէն Շաբաթ, ժամը 14-19:

(*) 16, rue Littré, 75006 Paris
☎ 01. 45. 49. 26. 95

ՅԳԱՒՈՐԻՉ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ ԱԼ. ՏԷԼ ՎԱԼԻ ՀԵՏ

Ապրիլ 29 Հինգշաբթի երեկոյ Ֆրանսահայ մշակութային միութեան բերնէ բերան լեցուն սրահին մէջ շատ տպաւորիչ դասախօսութիւն մը տուաւ Ալեքսանդր Տէլ Վալ, վերջերս «Սիրթէօ» հրատարակչատունէն լոյս տեսած իր գիրքին մայր թեմային մասին որ կը վերաբերի Թուրքիոյ Եւրոպա մուտքին: Ան իր ելոյթը համեմեց անձնական անեկտոտներով որոնց առիթ եղած էին լրատուներէ իր ունեցած միջամտութիւնները. յատկանշական էր մանաւանդ, շատ ուրիշներու կարգին, հեռատեսիլէն այդ նիւթով յայտագրի մը մասնակցութենէն առաջ Թուրք լրագրողուհիի(*) մը ստացած ծիծաղելի սպառնալիքը. ան Ալէթ Շապոյի «Խաչբառ» յայտագրէն առաջ ըսած էր իրեն. «Ուշադրութի՛ւն, եթէ հայկական ցեղասպանութեան մասին խօսիք, կը տեսնէք թէ ինչ կ'ըսեմ ձեր մասին ու կը լռէք»: Բնական է որ ասիկա մղած էր Տէլ Վալը որ երբ խօսքը իրեն տրուէր, բուռն արտայայտութեամբ մը սեղան բերէր հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումի հարցը եւ ժխտողական պետութեան մը կողմէ պատմութեան խեղաթիւրումը: Ատով հիմնապէս կը հակառակէր Թուրքիոյ Եւրոպա մուտքին:

Զհնազանդելով «ընդունելի քաղաքականութեան» խաղին կանոններուն, Տէլ Վալ երկրորդ անգամ խօսք առնելու առիթ չունեցաւ, քանի որ տիկին Շապօ յայտնապէս իրողական գրաքննութիւն մը կը կատարէր: Թուրք լրագրողուհին «Թիփոսթ» ծրագրին մասնակից իր Թուրք պաշտօնակիցին Մ. Էրփուլյանի օրինակին հետեւելով գործի լծեց իր յարձակողական ոճն ու սպառնալիքները. բան մը որ սովորութիւն է «չափաւոր» կոչուած իսլամական Թուրքիոյ կողմնակիցներուն:

Դասախօսութենէն ետք բազմաթիւ հարցումներ ուղղուեցան Տէլ Վալի որ պարագայականներով գոհացնել ջանացող մը չէ: Ան նոյն ատեն Թուրքիոյ լոպիական գործունէութեան մասին որոշ տեղեկութիւններ ալ քաղեց կարգ մը ներկաներէ: Ամէնէն ետքը պատասխանելով նախագահ Շիրաքի մամուլի ասուլիսին մասին հարցումներու, ան ըսաւ թէ «ցաւ ի սիրտ» ընդվզած է նախագահին կեցուածքին դէմ. եւ հակառակ Իւ. ԷՄ. Փէ.ի անդամ ըլլալուն, չի վաւերացներ, այլ բուռն պայքար կը մղէ անոր դէմ, որպէսզի հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումը Թուրքիոյ հետ հաւանական բանակցութիւններու հիմնական պայմանը ըլլայ:

Երեկոյթը վերջ գտաւ պիւֆէով մը եւ հեղինակին հատորներուն մակագրութեամբ. աւելորդ է ըսել թէ բոլոր օրինակները վաճառուեցան ու ոմանց բաժին չհասաւ:

Ֆրանսահայ մշակութային միութեան կազմակերպած նման դասախօսութիւն մը օրինակելի պէտք է ըլլայ ուրիշ միութիւններու համար ալ, քանի որ առիթ կու տայ հայ համայնքին ու քաղաքական կարող ու խիզախ մեկնաբանի մը փոխադարձ ճանաչումին. մեկնաբան որուն մինչեւ այսօր ծանօթանալու առիթ չէինք ունեցած:

(*) Խնդրոյ առարկայ լրագրողուհին կը կոչուի Մինէ Քըրըքքանաթ· վերոնշեալ իր յարձակողական ու սպառնական ոճին մասին ինքնագովաբանական յօդուած մըն ալ ստորագրած էր «Ռատիքալ» օրաթերթին մէջ («Միլլիյէթ», Մայիս 3):

ԹՂԹԱԿԻՑ

Մ Ա Շ Տ Ո Ց   Մ Ի Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Մաշտոց, Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութիւնս, ներկայիս ընթերցասէր մանուկներու եւ պատանիներու կը ներկայացնէ Յովհաննէս Թումանեանի «Մի կաթիլ մեղր» բանաստեղծութիւնը արեւմտահայերէնի վերածուած, բայց նաեւ արեւելահայերէն բնագրով: Թումանեանի այս շատ սիրուած գործը իր օգտագործած որոշ բառերու, դարձուածքներու եւ բարբառային ասոյթներու պատճառաւ ներկայիս հասկընալի չէ սփիւռքեան պայմաններու մէջ մեծցող պատանիներու, որոնք դժուարութիւն ունին արեւելահայերէն հասկընալու: Սակայն կան նաեւ Հայաստանցիներ, որոնք Սփիւռքահայ դարձած են ներկայիս եւ իրենց զաւակները կը նախընտրեն բնագրէն կարդալ Թումանեանը: Ահա այս պատճառներով, երկլեզու հրատարակուած այս հատորիկը կրնայ օգտակար ըլլալ բոլորին, երկու լեզուներու շարահիւսական եւ բառապաշարային տարբերութիւններն ու նոյնութիւնները ցոյց տալով ընթերցողին, նպաստելով այդպիսով երկու լեզուներու մօտեցման:

Թումանեանի այս երկի արեւմտահայերէնի վերածումը կատարուած է հիանալի որակով մը, պոլսահայ բանաստեղծ Զարեհ Խրախունիի կողմէ, յանգաւորուած ձեւով՝ բնագրին հետեւողութեամբ:

Հատորիկը գեղեցկօրէն նկարազարդուած է հայաստանցի գեղանկարիչ Ընծայ Արդ. Բաբախանեանի կողմէ, լոյս ընծայուած է Երուսաղէմի մէջ «Նարեկ» Մատենաշարէն, մեկենասութեամբ Մաշտոց Միութեանս անդամներէն տոքթ. Ատրինէ Քարաքաշեանի:

Ստանալ փափաքողները կրնան դիմել Մաշտոց Միութեանս, հեռաձայնելով՝ 01 47 50 97 51. թիւին:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՇՏՈՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՇԷՅԽ ԱԼԱՄԻՆ. «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԼԻԲԱՆԱՆԵԱ՛Ն ՀԱՐՑ Է ՆԱԵՒ»

ՔԱՆՏԻԼ. «ԻՍԼԱՄ ԱՇԽԱՐՀԸ ՆԵՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԽՆԴՐԵԼՈՒ Է ՀԱՅԵՐԷՆ»

Ապրիլ 25, Կիրակի օր, Թէքէեան կեդրոնը հանդիսացաւ, անգամ մը եւս, հայ - արաբ բարեկամութեան եւ եղբայրակցութեան վայր, երբ ոգեկոչուեցաւ Մեծ Եղեռնի 89րդ տարելիցը: Հանդիսութեան ներկայ էին Հանրապետութեան նախագահին ներկայացուցիչը՝ տոքթ. Ժորժ Տիպ, Խորհրդարանի նախագահին ներկայացուցիչը՝ Նասիր Քանտիլ, վարչապետին ներկայացուցիչը՝ Ուալիտ Իտօ, նախարար Ղազի Արիտի, երեսփոխաններ Ղասան Մուխայպէր, Յակոբ Գասարճեան, Ժան Օղասապեան, Եղիկ Ճէրէճեան, մամլոյ սենտիքայի նախագահ Մոհամմատ Պաալպաքի, Պուրճ Համուտի քաղաքապետ Անդրանիկ Մսըրլեան, Հ. Գէորգ Եղիայեան, կուսակցականներ, համակիրներ, ինչպէս նաեւ՝ լսատեսողական մարզի ներկայացուցիչներ:

Բացման խօսքը արտասանեց ՌԱԿ Լիբանանի Շրջ. Վարչութեան ատենապետ Յակոբ Գասարճեան, որ արագ ակնարկ մը նետելէ ետք ցեղասպանութեան արարքին վրայ, ըսաւ թէ այսօրուան հաւաքը, հայ եւ լիբանանցի ժողովուրդին միացեալ ոգեկոչումն է յարգելու յիշատակը նահատակներուն: Ան դիտել տուաւ որ «Հայերս հաւատարիմ կը մնանք մեր դատին, մայր հայրենիքին, լեզուին ու մշակոյթին, բայց միեւնոյն ժամանակ կը հաստատենք որ մենք Լիբանանցի ենք հայկական ծագումով եւ եկած է ժամանակը դուրս գալու մեր պարունակէն, ծանօթացնելու համար մեր դատը արաբական աշխարհին»:

Այնուհետեւ, ելոյթ ունեցաւ երեսփոխան Նասիր Քանտիլ, որ միեւնոյն ժամանակ ներկայացնողն էր օրուան բանախօսին: Ան ըսաւ թէ Լիբանանցիներուն պարտականութիւնն է հայկական ոգեկոչումը դարձնել իւրաքանչիւր Լիբանանցիի պարտականութիւնը, որովհետեւ Հայերը կ'ըլլան զաւակները այս հայրենիքին, ապա անոնց յիշատակութիւնները եւ կ'ըլլան անոր անբաժան մասը: Իր խօսքը ուղղելով Հայերուն ըսաւ. «Ինչ որ պատահեցաւ ձեր նախնիներուն, մենք պատասխանատու ենք անոր համար, որովհետեւ ջարդերուն ոճրագործները կը պատկանէին իսլամական աշխարհին, իսկ նահատակները՝ քրիստոնեաներուն: Հետեւաբար, պարտականութիւն կը սեպենք ձեզմէ ներողութիւն խնդրել, ինչպէս որ Պապը ըրաւ խաչակիրներու գործած ոճիրներուն համար՝ ընդդէմ Արեւելքի քրիստոնեաներուն եւ իսլամներուն»:

Ապա, հանդիսավարը, յատուկ ակնածանքով, ներկայացուց օրուան բանախօս՝ Ալ Ալլամա Ալ Շէյխ Մոհամմատ Հասան Ալամինը, որ արաբական աշխարհին մէջ ընդհանրապէս եւ իսլամական աշխարհին մէջ ծանօթ է իր իմաստասիրական, խոհական ու փիլիսոփայական անշեղ, կուռ ու տրամաբանական հայեացքներով:

Բանախօսը, իրեն յատուկ հանդարտաբարոյութեամբ ու հաղորդականութեամբ իր գոհունակութիւնը յայտնեց, որ երկրորդ անգամ ըլլալով ելոյթ կ'ունենար այս կեդրոնէն ներս եւ հայկական հարցին վերաբերող նիւթերով:

Ան ընթերցեց Վահան Թէքէեանէն բանաստեղծական հատուած մը, ըսելով «Հայ ժողովուրդին մշակութային ու գըրական նուաճումները, ամբողջ մարդկութեան արժանի ըլլալու են», իսկ «ի դէմս ահարկու ջարդերուն, որոնց մասին բազմաթիւ յուշագրութիւններ կարդացած եմ, առաջին կէտը որ մտքիս մէջ կը յառաջանայ, այդ արարքները տեղի ունեցան իսլամներու անունով, բայց պատմական իրականութիւնը այն է, որ Օսմանեան կայսրութիւնը կ'իշխէր իսլամներու անունով, ինչ որ գիս կը մղէ ըսելու, հայկական կոտորածները, թէկուզ իսլամներու անունով, խորքին մէջ նոյնինքն իսլամներու դէմ էին»:

Անցեալը ներկային կապելով, բանախօսը անդրադարձաւ նաեւ Նորօրեայ ահաբեկչութեան, յիշեցնելով թէ՝ հայկական կոտորածները պատահեցան ամբողջ աշխարհի աչքին առջեւ, որոնցմէ տեղեակ էին օտարներ, բայց ոչինչով արգիլեցին զանոնք, մանաւանդ որ Օսմանեան կայսրութիւնը լաւ առընչութիւններու մէջ էր եւրոպական պետութիւններու հետ, իսկ քաղաքական այդ չափանիշերը այսօր ալ կը կիրարկուին Պաղեստինի եւ Իրաքի մէջ:

Եզրափակելով՝ բանախօսը հաստատեց որ՝ «Հայերը Լիբանանցի են հայկական ծագումով եւ կ'ուզենք որ իրենց դատը ըլլայ բոլո՛ր Լիբանանցիներուն դատը»:

ՌԱԿ-Ի ԼՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

7

Անտոնի մայրը իրար անցաւ: Սենեակին դուռը գոցեց ու Թօնիին քով եկաւ նստաւ:

Թօնի պատմեց եղելութիւնը:

- Կ'իմանա՞ս: Ամսական երկու ոսկի եւ ամէն բան ձրի... Ամսական տասը ոսկիի կրնայ նստիլ... Տղադ խենթացա՞ւ... Ա՛լ ընելիքդ քեզի կը թողում... Շատ աշխատեցանք աս տղուդ համար... Աս ալ ճամբա թող ըլլայ: Ես բան մը չեմ սպասեր. միայն կ'ուզէի որ խելքը գլուխը մարդ ըլլայ: Աշխարհ ասանկ է... Ա՛լ ուզածդ ըրէ:

Անտոնի մօր աչքերը բացուեցան: Սոսկալի տեսլութիւնով լեցուեցաւ: Միւս կողմէ յիշեց Անտոնը, անոր սաստը, պատուէրը, հետեւանքները: Ո՛չ ինչ որ կ'ուզէ թող ըլլայ: Այո՛, ինչ որ կ'ուզէ թող ըլլայ:

- Ա՛, բաժակները լեցուեցան: Ա՛լ չեմ կրնար համբերել: Կը պայթի՛մ... Թող գիս փողոց նետէ, անօթի ձգէ, ինչ կ'ուզէ ընէ: Դրօշակը պիտի պարզեմ: Ա՛լ չափը անցաւ: Պիտի խայտառակեմ աս բոզը, աս հայու բոզը:

Թօնի զգաց որ ռումբը լեցուած էր: Ոտքի ելաւ ու քանի մը հառաչ քաշելով հեռացաւ:

-Օ՜ֆ, օ՜ֆ, օ՜ֆ...

Դրան մօտ՝ որպէսզի իր հոգեկան եւ զգացական խորութիւնները ցուցադրէ, սկսաւ քթին տակէն հայհոյել ու մռլտալ.

- Եազիք Անտոնի... Վրէ բուլթանա... Բորքօ լա Մատոննա... Բորքօ Տիօ... Բորքօ սանթէ... պէսթիա, անիմալէ...

Հետեւեալ օրն իսկ Անտոնի մայրը գացած էր Թագուհիին ու կռուած: Նոյն գիշերն իսկ Անտոն կռուած էր մօրը հետ:

Հետեւեալ առաւօտ Անտոն կը հարցնէր մօրը.

- Ո՞ւրկէ լսեցիր աս խնդիրը:

- Լսեցի:

- Ո՞ւրկէ:

- Թագուհիին մէկ դրացիէն:

Թօնի հեռուէն կը հետեւէր այս կռիւներուն:

Քանի մը շաբաթ վերջ Թօնի սրճարանի մը մէջ խօսակցութիւն մը մտիկ ըրած էր: Վազեց եկաւ Անտոնին քով:

- Հավատի՛ս...

- Խե՞ր է...

- Մտիկ ըրէ ու աշխարհը ճանչցիր:

- Շուտ ըսէ՛, սիրտ հատցնող ես:

- Եթէ ես սիրտ հատցնող եմ, դուն ալ դրամդ պարապ տեղը հատցնող ես: Սա քու Թագուհիդ աղքատութեան պատճառաւ, գիտե՞ս, ժամադրութեան համար սենեակ կը տրամադրէր, աղքատութեան համար: Բայց հիմակ քենէ երկու ոսկի ամսական ունի, ամէն բան ձրի... Հիմակ ինչո՞ւ արդեօք դարձեալ վարձու սենեակ կու տայ... Ասիկա հասկնայիր: Քեզի ապուշի տեղ կը դնեն կոր, Անտոնի: Աչքդ բաց: Ասկէ զատ Սթանպուլ չկայ... Կը խաբեն կոր քեզի: Տունը կը բանի կոր... Բորքօ լա Մատոննա... Բորքօ Տիօ... Բորքօ սանթէ...

Անտոն բռնեց Թօնիի թեւը.

- Վստա՞հ ես...

-Բնաւ իրար մի՛ անցնիր: Վստահէն անդին բան մըն եմ: Տունը խանութի պէս կը բանեցնեն կոր: Քենէ ալ ամսական երկու ոսկի, ամէն բան ձրի: Աս ալ օդի դրամ: Աս ըլլալի՞ք բան է: Բորքօ Տիօ... Բորքօ լա Մատոննա... Բորքօ սանթէ...

- Ապացոյց ունի՞ս...

- Հարկաւ ունիմ: Հազար հատ:

- Ըսէ՛...

- Ի՞նչ պիտի ըսեմ: Մէկը ղրկէ վաղը կէսօրէն վերջի համար սենեակ մը ուզէ: Քաքարթ մը ձգէ ու կը հասկնաս:

- Աս աղէկ խելք է:

- Բայց ղրկելիք մարդդ սանկ վրան գլուխը տեղը մէկը ըլլայ եւ իրենց անծանօթ: Ասկէ զատ, իրենց յաճախորդներէն մէկուն անունը տալու է, ըսելով որ անոր կողմէ ըսուած է իրեն...

- Ո՞վ կարելի է ղրկել: Վա՜յ սոսկալի՜ է՛, եթէ ճիշդ ըլլայ...

- Ճիշդ է, ճիշդ է, շատ ճիշդ: Բորքօ Տիօ, բորքօ լա Մատոննա... Հա՜, Ալէքսին կայ, Ալէքսին կ'երթայ Եանքոյին անունով: Եանքօն գացեր է:

- Թօնի, աս խնդիրը կարգադրէ:

- Այո՛, սակայն...

- Սակայն, ի՞նչ...

- Անտոնի, ցնծալու է... Աշխարհ ամէն ձրի բան Թօնիին կը յանձնէ: Կարգը Թօնիին եկա՞ւ, մէջտեղուանքը մարդ չըկայ: Այո՛, աս՝ աս է. ցնծալու է: Քաքաբոյի համար ալ տալու ես, մեզի համար ալ: Սանկ մէճիտիէ մը:

- Ի՞նչէն հասկնամ, որ...

- Ի՞նչը, ի՞նչը, հասկնաս...

- Որ բոլոր ըսածներդ ճիշդ են...

- Հա՜, ատ ալ կայ: Զխորհեցանք: Թօնին ստախօս, խաբեբայ մարդ է: Կրնայ ըլլալ: Դուն ինծի մէճիտիէն տուր, ես քեզի ուրիշ միջոց մը ըսեմ:

- Առ սա մէճիտիէն:

- Հիմակ՝ քանի որ կը կասկածիս, ինծի համար աւելի լաւ: Թէ՛ աւելի շահ կը թողուս ինծի եւ թէ՛ յոգնութենէ մը կ'ազատես: Ես հիմակ Ռոզին կ'երթամ, սա ծանօթ Ռոզին ու կ'ըսեմ.- Ռոզա, Անտոնիին գնա, քեզի կ'ուզէ: Ռոզան գիտես: Իրեն կ'ըսես, որ վաղը ցերեկէն վերջը իրեն հետ ըլլալ կ'ուզես ու իրեն կը պատուիրես, որ երթայ հիմակուց սենեակ մը բռնէ Թագուհիին տունը ու քեզի լուր բերէ: Ուրիշ ձեւ մը կայ: Կ'ըսես որ դուրսէն եկած հարուստ բարեկամ մը ունիս, շաբաթը անգամ մը իրեն հետ պիտի ըլլայ, եթէ գոհ մնայ: Վաղուան համար սենեակ մը թող երթայ բռնէ: Ետքը լուրը քեզի կը բերէ: Վերջը Ռոզային հէքեաթ մը կը կարդաս:

Անտոն լաւ գտաւ այս միտքը: Թօնի հայհոյելով հեռացաւ: Ամէն բան կարգադրեց Անտոնին ու Թօնիի ըսած ճըշմարտութիւնը հաստատուեցաւ:

- Այո՛, «տունը խանութի նման կը բանի կոր»...

(Շար. 37)

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12/14, rue St Bazile, 13001 Marseille

tél. 04 91 50 15 09

Dîner du 28e anniversaire

Samedi 8 mai

à partir de 20 heures

Salle «Daron» et Salle «Vasbouragan»

—— Orchestre arménien ——

—— Animation artistique ——

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. partenaire du Bureau des Actions Culturelles de la Ville d'Alfortville propose

FESTIVAL JAZZ FOR VILLE

DU SAMEDI 8 AU SAMEDI 15 MAI

avec

Stefano di Battista Quartet
Glenn Ferris «Newance» quartet
Renault Garcia-Fons trio «Entre mundos»
Popa Chubby

Renseignements et réservations :
01. 58. 73. 29 18

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Մայիս 13,
ժամը 20·30ին

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ
եւ
ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ
կը ներկայացնեն

«ՀՆԴԿԱՀԱՅԵՐԻ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ
ՆՈՐ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՆ
ԵՒ 1861 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ՝
ՄԻՔԱՅԷԼ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ
ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ»

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro: Cardinal Lemoine - Monge

Մուտքը ազատ է

TELEVISION

PLANETE

MEMOIRES D'ARMENIE
Rediffusions : le 6 mai à 15h50, le 12 mai à 15h50, le 13 mai à 9h05, le 18 mai à 15h50.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

կը ներկայացնէ՝

«LES MEMOIRES DU DERNIER GOUVERNEUR OTTOMAN DU LIBAN»
OHANNES PACHA KOUYOUMDJIAN

Կը դասախօսեն եւ գիրքը կը ներկայացնեն՝
Հեղինակներ
ՎԱՀԷ ԹԱՇՃԵԱՆ
եւ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԳէՈՐԳԵԱՆ

Ուրբաթ, Մայիս 7, ժամը 20·30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 PARIS

ARMAT

Հայերէն Լեզուի Աշխատանոցի
տարեկան ներկայացումը
տեղի կ'ունենայ
Մայիս 22, ժամը 16ին
Ալֆորվիլի Հայ Աւետարանական
Եկեղեցւոյ սրահը
8, rue du Groupe Manouchian
Մուտքը ազատ է

Ներկայացման կը յաջորդէ խորովածկերոյթ, որուն հասոյթը կը տրամադրուի Աշխատանոցին։

ARMAD

Atelier de la langue arménienne

Fête annuelle

le 22 mai à 16 heures

suivie d'un repas khorovadz

Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian
94140 Alfortville

Séjour de jeunes en Arménie

(18-30 ANS)

avec l'**Association MACHTOTZ**
pour la défene de la langue arménienne
DU 15 AU 31 JUILLET

Prix spéciaux pour nos élèves et membres : 600 Euros comprenant la pension complète pour 15 jours (14 nuits) dans des écoles et pensionnats, les excursions, les transferts, le service d'un guide parlant français. (Le billet d'avion, les visas et assurances sont à la charge du participant).

PROGRAMME — 1

Visites des places et monuments de Yérévan, Vernissage, shopping, différents musées, Yérévan by night

Excursions :
Garni, Guéghart, Dzidzernakapert, Sardarapat, Khor Virabe, baignade dans le lac Sévan, Dzaghgatzor, Achtarak, Ardachat, Ochagan, les églises Etchmiadzine, Hripsimé et Gayaneh.

PROGRAMME — 2

Séjour linguistique arménien

(18-30 ANS)

DU 15 AU 31 JUILLET

Cours intensif d'arménien de base pour les débutants francophones, **par la méthode audiovisuelle.**

Mêmes conditions que pour le Programme-1 pour 14 nuits : **750 Euros.**
Parallèlement aux cours, **les élèves pourront participer à plusieurs excursions.**

Contacter l'**Association MACHTOTZ : 01. 47. 50. 97. 51**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «SEVAN» de Vienne organise un

Voyage en Arménie et au Karabagh

Du 19 août au 30 août

Visite des merveilleux sites de l'Arménie et du Karabagh

Inscription dans la limite des places disponibles **avant le 15 MAI.**

Renseignements :
☎ 04 74 53 25 91

⁂

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ԷՎԻԱՆ-ԼԷ-ԲԷՆ ԻՎՈՒԱՐ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի Ա. Ջամալեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի Էվիան ծանօթ քաղաքը եւ Իվուար ծաղկաւէտ աւանը, Կիրակի, Յունիս 13-ին։

Մասնակցութեան սակն է 35 *Եւրօ։*

Հետաքրքրուողներ կրնան հեռաձայնել՝
-- *Լիզային՝* 04· 78· 31· 92· 98 *թիւին կամ*
-- *Սիրվարդին՝* 04· 78· 49· 28· 87 *թիւին։*

Արձանագրութեան վերջին օրն է Յունիս 2։

⁂

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de vacances de Bellefontaine

Du 30 juillet au 16 août
1 ANIMATEUR (garçon)

Ecrire à :
C. B. A. F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
ou
e-mail : cbaf@wanadoo.fr

⁂

Conférences

L'Association Hamaskaine et l'école de la Croix Bleue de Paris invitent les jeunes de plus de 7 ans à une série de deux conférences,

Les samedis 15 et 22 mai
à 14h30 à la Maison de la Culture Arménienne, 17, rue Bleue, Paris 9e

Thème :
«L'HISTOIRE DE L'ARMENIE ILLUSTREE POUR LES ENFANTS»

préparé et présenté par
CLAUDE MUTAFIAN

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ տիկին մը աշխատանք կը փնտռէ երախայ կամ տարեց անձ խնամելու։

Հեռաձայնել՝ Տիկին Գրիգորեանին.-
06· 62· 52· 24· 55

Date à retenir

GRANDE FETE CHAMPETRE

KHANASSOR

Dimanche 4 juillet

à Chaville — Viroflay

Informations détaillées suivront.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Les inscriptions du mois d'août sont ouvertes et nous vous invitons à inscrire vos enfants en téléphonant au **01. 53. 34. 18. 18** ou auprès de la section CBAF la plus proche de votre domicile.

— Dates : du 30 juillet au 16 août

— Ages : enfants nés entre le 1er janvier 1990 et le 31 décembre 1997.

DEUX VOYAGES EN ARMÉNIE

(OECUMENIQUES, CULTURELS, HUMANITAIRES)

12 AU 26 AOUT : VOYAGE POUR JEUNES (18 à 30 ans)
prix : 840 euros

25 OCTOBRE AU 1er NOVEMBRE : (Tous âges)
prix : 1100 euros

Accompagnateur : Pasteur SAMUEL SAHAGIAN

organisés par **Solidarité Protestante France-Arménie**

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
SPFA : 1, rue Cabanis, 75014 Paris (Tél. : 01 47 35 30 23)
(Extension possible au Karabagh du 1er au 3 novembre)
(Programme détaillé sur demande)

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 7
VENDREDI
7 MAI
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·941 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 79e ANNEE — N° 20·941

Ֆ. ՌՈՇԸՊԼՈՒԱՆ ՇԻՐԱՔԻ ԱՍՈՒԼԻՍԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ֆրանսուա Ռոշըպլուան, երեսփոխան եւ նախագահ Ազգ. Ժողովի Ֆրանսա-Հայաստան բարեկամութեան խումբին, հաղորդագրութեամբ մը իր զարմանքը, վրդովումը եւ ցաւը կը յայտնէ Շիրաքի կարգ մը արտայայտութիւններուն առթիւ Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին (տե՛ս. «Յառաջ», Մայիս 2 եւ 4):

Ֆ. Ռոշըպլուան չի հասկնար որ Թուրքիոյ վերագրուի Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան կոչում մը, եւ ձգելով նման գաղափարի մը տարածումը, յոյս կը տրուի Թուրքիոյ, մինչ մերձաւոր անդամակցութեան մը հեռանկարը գոյութիւն չունի: Կը յիշէ նաեւ Հայոց ցեղասպանութիւնը ճանչնալու անհրաժեշտութիւնը եւ այդ առթիւ Շիրաքի տուած պատասխանը: Այդ կէտը չի կրնար սահմանափակուիլ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ երկկողմանի յարաբերութիւններով: Երեսփոխանը կը մանրամասնէ բոլոր դըրդապատճառները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂՏԱՏԻ համախմբման ուժերու կեդրոնի մը մօտ ռմբահարձ մը գործուած է Մայիս 6ի վաղ առաւօտեան: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն եօթը մեռեալ կար (մէկը՝ ամերիկացի զինուոր մը) եւ բազմաթիւ վիրաւորներ:

ՊՈՒՇ երկու հարցազրոյց ունեցաւ, Մայիս 5ին, արաբական աշխարհին համար, որու «սարի» իսկ (ներողութիւն) չըսաւ ամերիկացի զինուորներուն կիրարկած չարչարանքներուն համար, Աբու Ղարիպ բանտին մէջ, այլ ուզեց հաստատել որ ամերիկեան նկարագիր չունի ինչ որ պատահած է: «Ասիկա, բաւական, չի ներկայացներ Ամերիկան զոր կը ճանչնամ: Ամերիկան զոր կը ճանչնամ կարեկից երկիր մըն է, ուր անձը յարգըւած է: Իրաքցիները պէտք է հասկնան որ ամէն ինչ կատարեալ չէ ժողովրդավար երկրի մը մէջ: Բայց, ժողովրդավարութեան մը մէջ նման արարքներ քննութեան առարկայ կ'ըլլան եւ պատասխանատուները կը գատուին: Այս է որ կը տարբերի Սատտամ Հիւսէյնի օրերուն անցած դարձածին հետ»: Նախորդ օրը, իր խորհրդականը՝ Գոնտոլեցցա Ռայս ցաւ յայտնած էր պատահածին համար, որովհետեւ «ոչ մէկ Ամերիկացի կ'ուզէ կապ ունենալ իրաքցի ժողովուրդին այս անմարդկայնացումին հետ»: Եւ այլ «սարի»ներ կը բազմանան...

ԱՃԱՐԻՈՅ ինքնավար Հանրապետութեան ղեկավարը՝ Ասլան Աբաշիձէ Մայիս 5ին Մոսկուա գացած է, հրաժարելէ ետք: Իրեն ընկերացած է Ապահովութեան Ազգ. Խորհուրդին քարտուղարը՝ Իգոր Իվանով, որ եկած էր Աճարիա միջնորդութեան համար: Աճարիոյ եւ Վրաստանի ճակատումը սուր բնոյթ առած էր Մայիս 2էն ի վեր, երբ Աճարները օդը հանած էին Վրաստանի կապող կամուրջը: Մայիս 4ին, արդէն մթնոլորտը լարուած էր, երբ բազմաթիւ երիտասարդ Աճարներ բողոքի ցոյցերու դիմած էին Աբաշիձէի դէմ: Աբաշիձէ, խորհրդային շրջանին, թէքնիք վարժարանի մը տնօրէն էր եւ իր օրինաւորութիւնը հռչակած էր իր խմբակին համբաւին վրայ՝ «շրջանին գլուխը ԺԵ. դարէն ի վեր»: Կը մերժէր դաշնակցային պետութեան վճարել Սարպիի (Թուրքիոյ հետ սահմանագլուխ) մաքսատան եկամուտները, նաեւ Պաթումի նաւահանգիստին եւ իրեն բաւական հարստութիւն ապահոված էր: Սահակաշվիլի յաղթական մուտք գործած է Մայիս 5ին իսկ:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ԱԼԵՔՍԻ ԿԷՕՎՃԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

Հարաւ-Արեւելքի (Ռոն-Ալփ, ՓԱՔԱ, Գորսիքա) Իւ. Տէ. Էֆ.ի ցանկի երրորդ տեղը կը գրաւէ Ալեքսի Կէօվճեան, նախկին նախագահ Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու համակարգումի խորհուրդին (ՍԷ.ՍԷ.Ա.ԷՖ.) եւ հեղինակ «Ապրիլ 24» հատորին: Ցանկը կը գլխաւորէ Թիէրի Գորնիյէ: Մայիս 5ին, գործադիր յանձնախումբը վաւերացուցած է Ա. Կէօվճեանի թեկնածութիւնը երրորդ դիրքի վրայ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻՆԵՐԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՆ ՔՈՒԷԱՐԿԱԾ Ի ՆՊԱՍՏ ԹՐՔԱԿԱՆ ԿԻՊՐՈՍԻ

Գրած էինք թէ Անգարայի ու Բաքուի յարաբերութիւնները որոշ կերպով լարուած էին, որովհետեւ ադրբէջանցի երեսփոխանները չէին մասնակցած Եւրոպայի Խորհուրդին խորհրդարանական վեհաժողովին մէջ Կիպրոսի Թրքական մասին առնչուած քուէարկութեան. ատոր պատճառով Թուրքիա յստակ նեցուկէ զրկուած էր:

Ադրբէջանցիները Մայիս 4ին այս մասին բացատրութիւն տուած են, երբ Խորհրդարանին մէջ կարգ մը ընդդիմադիր երեսփոխաններ բացատրութիւն պահանջած են կատարուածին համար: Մեղադրուած պատուիրակութեան պետը ըսած է թէ իրենք գիտակցաբար չէին մասնակցած խնդրոյ առարկայ քուէարկութեան, քանի որ մտածած էին որ Կիպրոսի Թրքական բաժնին ի նպաստ քուէարկելու պարագային, վաղը հանրային կարծիքը կրնար պահանջել որ նոյն վերաբերումը ցոյց տրուի Ղարաբաղի «անջատողական» Հայերուն նկատմամբ ալ: Այս բացատրութեամբ յայտնի կ'ըլլայ նաեւ թէ Ադրբէջանցիները բաւական խնդրական է որ յարգեն հանրաքուէին Յոյներուն ոչ պատասխանին պարագային Կիպրոսի Թրքական Հանրապետութիւնը ճանչնալու իրենց խոստումը: Այդ խոստումը ըրած էր նախագահ Ի. Ալիեւ երբ Անգարա կը գտնուէր Ապրիլ 24ի կիպրական հանրաքուէին նախօրեակին:

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼԻԿԱՅԻՆ ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Մարդկային իրաւունքներու միջազգային լիկան Մայիս 3 թուակիր Բաց նամակ մը յղած է Հայաստանի իշխանութիւններուն: Հոն մտահոգութիւն կը յայտնուի ի տես երկրին մէջ մարդկային իրաւունքներու ոտնակոխումին, յատկապէս նախագահ Ռ. Քոչարեանի դէմ կազմակերպուած հանրահաւաքներու առթիւ:

Նամակին մէջ Մարտ 31էն սկսեալ ցոյցերու ընթացքին ձերբակալուածներու, խոշտանգուածներու թուումը կ'ըլլայ, կը յիշուին անուններ, միջամտութիւններ: Աւարտին Լիկան կոչ կ'ուղղէ Հայաստանի իշխանութիւններուն որ յարգեն Սահմանադրութիւնը որուն 24րդ յօդուածը խօսքի, տեղեկատուութեան ազատութիւն կը հռչակէ: Իսկ 26րդ յօդուածով խաղաղ ցոյցերու, հանրահաւաքներու իրաւունք ճանչցուած է: Լիկան կոչ կ'ուղղէ նաեւ որ իշխանութիւնները բոլոր քաղաքացիներուն ապահովութիւնն ու անվըտանգ կեանքը երաշխաւորեն: Նաեւ կը հրաւիրէ իշխանութիւններն ու ընդդիմութեան ուժերը շինիչ երկխօսութեան ձեռնարկելու, որպէսզի տագնապին խաղաղ լուծում մը գտնել կարելի ըլլայ:

ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ԳՈՐԾԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՐՔ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Ադրբէջանական 525րդ թերթը համացանցի միջոցով հարցազրոյց մը ըրած է Հայեւթուրք գործարարներու միութեան Թուրք նախագահին Քաան Սոյաքի հետ (Մայիս 4): Գլխաւոր նիւթը եղած են յատկապէս հայեւթուրք տնտեսական յարաբերութիւնները:

Ք. Սոյաքի առաջին մտահոգութիւնը Եւրոպական Միութենէն ընդունելի ըլլալու յատկանիշն է. Միութիւնը չի փափաքիր դրացիներուն հետ հարցերու տէր երկիրներ ունենալ իր կազմին մէջ. արդէն Եւրոպական Խորհրդարանն ալ յայտնած է թէ Կովկասի իր քաղաքականութիւնը կը պահանջէ հարցերու անյապաղ լուծումը եւ կողմերուն անվերապահ երկխօսութիւնը: Ինք հարկաւոր կը նկատէ որ թէ՛ Թուրքիոյ եւ Հայաստանի սահմանը բացուի, թէ՛ Հայաստանի ու Ադրբէջանի հարցերը կարճ ատենէն լուծումի յանգին:

Թուրքիոյ Հայաստանի կիրարկած շըրջափակումին մասին Ք. Սոյաք կ'ըսէ թէ սահմանին փակ մնալը արդէն ոչ մէկ արդիւնք տուած է: Այդ կացութիւնը կը բացատրէ Երեւանի Ռուսաստանի հետ տընտեսական սերտ յարաբերութիւններով ու հուժկու Սփիւռքին նեցուկով:

Ըսելէ ետք թէ շնորհիւ իրենց կազմակերպութեան հայ եւ թուրք գործարարներու փոխադարձ անվստահութիւնը աստիճանաբար նուազած է ու Ռուսաստանի, Միջին ասիական երկիրներուն մէջ միասին գործարքներ կ'ունենան, ժամանակը հասած կը նկատէ «Դարերով միասնաբար ապրած Հայերուն եւ Թուրքերուն վերստին մտերմութեան»: Եթէ Հայաստան-Ադրբէջան հարցերն ալ կարգաւորուին, երեք երկիրները կրնան միասնական առեւտրական գործունէութիւն ծաւալել եւ արտածումներ ընել դէպի ԱՄՆ, Եւրոպական Միութիւն, Ռուսաստան եւլն.:

Ք. Սոյաք կը հաւատայ որ Հայաստանի սահմանը փակ պահել, ինչպէս միջազգային այլ պարագաներու մէջ, ոչինչով կ'օգնէ հակամարտութիւններու կարգաւորման: Իր գլխաւորած կազմակերպութիւնը համամիտ չէ Ղարաբաղի հարցին մէջ Թուրքիոյ շրջափակումին շնորհիւ ճնշումի քաղաքականութեան: Անարդար կը գտնէ լուծումը կապել Թուրքիոյ ընթացքին: Կ'ըսէ թէ աւելի նպատակայարմար կ'ըլլայ հետեւիլ Եւրոպական Միութեան պայմաններուն, անոր միջնորդութեան:

Հայեւթուրք գործարարներու միութեան Թուրք նախագահը խօսքը կ'աւարտէ ըսելով որ իրենց առաջին նպատակն է հասնիլ Հայաստանի ու Թուրքիոյ, ապա աշխարհի բոլոր Հայերուն եւ Թուրքերուն միջեւ առեւտրական յարաբերութիւններու զարգացման: Ատիկա նաեւ պիտի նպաստէ շրջանին մէջ մնայուն խաղաղութեան հաստատումին: Կը մաղթէ որ այս գործունէութենէն հեռու չմնայ Ադրբէջանն ալ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀՌԱԿ-Ի ՆԱԽԿԻՆ ՂԵԿԱՎԱՐ Ռ. ՄԻՐԶԱԽԱՆԵԱՆԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋ ՏՐՈՒԱԾ

Հայաստանի Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան ներկայի ատենապետը Յարութիւն Առաքելեան Մայիս 4ին ասուլիս մը սարքելով յայտնած է թէ նախկին ատենապետ Ռուբէն Միրզախանեան եւ քանի մը ուրիշ անդամներ արտաքսուած են կուսակցութենէն: Մնացեալին մէջ է Ցեղասպանութեան Թանգարան-Հիմնարկին տնօրէնը Լաւրենտի Բարսեղեան: Ռ. Միրզախանեան ամբաստանուած է հակակուսակցական գործունէութեամբ եւ յատկապէս «Ազգ» օրաթերթին բաժնեթուղթերուն մեծ մասը Համաշխարհային Հայկ. Համագումարի նախագահ Ա. Աբրահամեանի ծախելու արարքով:

Ռ. Միրզախանեան նոյն օրը անհեթեթ որակած է իրեն ուղղուած մեղադրանքները: Շեշտած է թէ «Ազգ»ը սահմանափակ պատասխանատուութեամբ ընկերութիւն մըն է որուն երեք հիմնադիրներուն 2003 Դեկտեմբերին միացած են երկու հոգի եւս. մէկը Արա Աբրահամեանի եղբայրն է, միւսը ՌԱԿ-ի ատենապետը Երուանդ Ազատեանը: Ան մերժած է սակայն ըսել թէ բաժնեթուղթերէն քանի՛ տոկոս պատկանած է նոր բաժնետէրերէն իւրաքանչիւրին, պատճառաբանելով որ ատիկա առեւտրական գաղտնիք է:

***

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 5/6)

ՆՈՐ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄ ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ՄԷՋ

Մայիս 4ին Ազմանա գիւղի բնակիչ Աճարները Վրացիի մը գրգռումով սկսած են քարկոծել Հայերու տուները: Դրացի շրջանէն ալ 50 երիտասարդ Աճար բերելու փորձ եղած է որպէսզի ընդհարումին մասնակցին: Սակայն Ախալքալաքի հայկական շրջաններէն եկած հայ երիտասարդներու ներկայութիւնը զգաստացուցած է զիրենք որոնք անմիջապէս հեռացած են: Ոստիկանութիւնը եւ Ջաւախքի մէջ Վրաստանի նախագահին լիազօր ներկայացուցիչը յաջողած են կիրքերը հանդարտեցնել եւ կողմերը հաշտեցնել:

***

ՇԱՀՈՒՄԵԱՆ-ԳԵՏԱՇԷՆՑԻՆԵՐՈՒ ՊԱՀԱՆՋԸ

Շահումեան-Գետաշէն հայրենասիրական միութեան նախագահ Էտիկ Բալայեան մամուլի ասուլիսի մը յայտարարած է թէ Ղարաբաղի կարգաւորման բանակցութիւններուն անհրաժեշտաբար պէտք է ընդգրկուի Գետաշէն, Մարտունաշէն, Շահումեան շրջաններուն վերադարձի խնդիրը: Ան ըսած է թէ 1991 Մայիս 2-7 այդ շրջաններուն բնակչութիւնը ինքնապաշտպանութեան մարտ մղեց, բայց անհաւասար ուժերու պատճառով ստիպուեցաւ լքել հայրենի բնակավայրերը ու ապաստանիլ Հայաստան: Բռնի տեղահանուած է աւելի քան 20 հազար բնակիչ:

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՀՈԳԱԾՈՒԹԻՒՆ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Ցառայ») --

Հայագէտի այս նոր գրքում(*) վերջին հինգ տարիների (1997-2003 Մայիս) ընթացքում մեր լեզուաշխարհում կատարուած գլխաւոր անցուդարձերն են՝ վերլուծական լայն համայնապատկերի վրայ: «Գլխաւոր անցուդարձեր» արտայայտութիւնն՝ անշուշտ յարաբերական հասկացողութեամբ, քանի որ լեզուաշխարհն ընդարձակածաւալ է, եւ նրանում կատարուած անցքերը չեն կարող բոլորի համար բացարձակօրէն նոյն արժէքն ու իմաստն ունենալ: Ուրեմն, հարկ է սկզբից եւե՛թ ասել, որ այս աշխատասիրութեան մէջ ի նկատի են առնուած հիմնականում եւ ամէնից առաջ ընթացիկ այն լեզուական ու լեզուագիտական ընդունելի կամ խոտելի երեւոյթները, որոնք ուղղակի շփման եզրեր ունեն Հայոց լեզուի հետ, իբրեւ համազգային ամբողջական կառոյցի:

Ահա այստեղ էլ ի յայտ է եկել լեզուագիտական - գրական - պատմաբանասիրական անսպառելի պաշարների այն գեբազանց իմացութիւնը, որով այնպէս անմրցելիօրէն օժտուած է աշխատասիրութեան հեղինակ բանասիրական գիտութիւնների տոքթ. փրոֆ. Լեւոն Խաչերեանը:

Սպասելի էր, որ անկախութեան հռչակումից յետոյ, Հայաստանի մէջ պիտի արագօրէն վերընձիւղէին ազգային արժէքները մանաւանդ մայրենի լեզուի ասպարէզում: Այդպէս եղաւ սկզբում մի որոշ ժամանակ եւ, սակայն, վերջին հինգ տարիներին իրավիճակն անհասկանալիօրէն սկսեց դարտուղի ընթացքների հանդիպել: Արագօրէն արգելաձողեր շարուեցին մասնաւորաբար այն հեղինակների առջեւ, ովքեր փորձում էին արտայայտուել խորհրդային ժամանակներից մնացած կաշկանդիչ, ազգաքանդ այն երեւոյթի դէմ, որ է գործել շարունակող նոր ուղղագրութիւն կոչուածը: Տարէցտարի արգելաձողերն աւելացան, եւ գործող ուղղագրութեան տիրապետութեան նախկին սահմաններն սկսեցին վերահաստատուել:

Ազգային ուղղագրութեան հանդէպ Հայաստանեայց մամուլի (չնչին բացառութեամբ) ընդգծուած դժկամ վերաբերմունքի հետեւանքով, ուղղագրական գրապայքարի կենտրոնը դարձեալ տեղափոխուեց Սփիւռք: Եւ որովհետեւ, բարեբախտաբար, «երկաթեայ վարագոյր»ն այլեւս չկայ, Սփիւռքի մամուլին գամուեց նաեւ Մեսրոպեան ուղղագրութեան ջատագով հայրենի հեղինակների ինչպէս հայեացքը, նոյնպէս եւ գրիչը: Ինքնին հասկանալի է, որ վերջին հնգամեակում ծաւալուած գրապայքարի մասնագիտական ոչ միայն հմուտ, այլեւ անկողմնակալ վերլուծումը հետաքրքրական է ըստ էութեան եւ մեծապէս արժէքաւոր՝ ազգային ուղղագրութեան վերականգնմանն ի նպաստ շարժման ընթացքի ընդհանրացման տեսակէտից նաեւ:

Արդ, մեր առջեւ է հմուտ, անկողմնակալ վերլուծումներով եւ պարզ ու յստակ ընդհանրացումներով շաղախուած այն աշխատասիրութիւնը, որ երբեւէ կարելի էր յուսալ:

Այս աշխատասիրութեանը նախորդել է բանասիրական գիտութիւնների տոքթ. փրոֆ. Լեւոն Խաչերեանի մէկ այլ արժէքաւոր հետազօտութիւն, որի վերնագիրն է «Աբեղեանականների պաշտպանական մարտավարութիւնը եւ նրանց թիւրիմացութիւնները գրաբանական տեսութեան հարցերում» «Գալիֆ., ԱՄՆ, 2003 թ.): Սրանում ամբարուած փաստական եւ վերլուծական նիւթի մի մասը, բնականաբար, համապատասխան առիթներով ներթափանցուած է նոր աշխատութեան մէջ, եւ այդ ներթափանցումներից ընդհանուր նիւթն ու հեղինակի վերլուծումները դառնում են առաւել ամբողջական:

Ձեռնարքեռնելով առանց այն էլ բաւականին ստուար (704 էջանոց) իր ուսումնասիրութիւնը, փրոֆ. Լեւոն Խաչերեանը անհրաժեշտ է համարել ընթերցողին յիշեցնել ուղղագրական գրապայքարին նախորդած ժամանակի, ապա եւ՝ ուղղագրափոխութեան սկզբնական շրջանի հայ հասարակական մտքի անդրադարձը (Հ. Գաբրիէլ Մէնէվիշեան, Կոստան Զարեան եւ այլք):

Այն իրողութիւնը, որ ազգային արժէքների պաշտպանութեան դիրքերում կանգնած անցեալ դարասկզբի հեղինակների դրոյթները իրենց ընդհանուր եզրայանգումներով համահունչ են ազգային ուղղագրութեան ջատագով այսօրուայ հեղինակների առաջադիր խնդիրներին, գալիս է վկայելու ուղղագրական գրապայքարի ազգային պատմական եւ ազգային-հասարակական դերի յարատեւող նշանակութեան մասին:

- Ահաւասիկ այս նշանակութեան բացայայտմանն է միտում խնդրոյ առարկայ աշխատասիրութեան լիաքանչիւր էջ, լիաքանչիւր նիւթ:

Ընթերցողի առջեւ մի ըստ միոջէ բացայայտւում է այն իրողութիւնը, որ վերջին հնգամեակը, հակառակ սպասուածի եւ հակառակ անկախութեան ընձեռած իրական հնարաւորութիւնների, հանդիսացել է ուղղագրական գրապայքարի կաշկանդիչ մի ժամանակաշրջան: Եւ սա՝ ա՛յն դէպքում, երբ սոյն հնգամեակը նըշանաւորուած է պետական-հասարակական հիմքի վրայ կայացած մէկից աւելի ազգային ու համահայկական չինիչ կենսագործումներով: Որքան էլ անհասկանալի թուացող, սակայն փաստ եւ իրողութիւն է, որ, ինչպէս ընթերցողը վերստին տեսնում ու համոզւում է, այս 5 տարիների ընթացքում կայացած Հայաստան-Սփիւռք երկու համաժողովները, ինչպէս նաեւ համահայկական բնոյթի գիտաժողովներն ու հաւաքները, մեղմ ասած, բնաւ նպաստաւոր չեն եղել՝ ուղղագրական գրապայքարի առջեւ ընկած պատնէշների վերացման տեսակէտից:

Անկողմնակալօրէն, ըստ որում՝ նաեւ դրանց ժամանակագրական կարգը պահպանելով, աշխատասիրութեան հեղինակը յիշատակում է հրապարակի վրայ գտնըւող բոլոր յօդուածներն ու ելոյթները, որոնք ակնառու կերպով վեր են հանում ուղղագրական գրապայքարի ներկայիս պատկերը: Կանխաւ ընթերցողին արդէն սեղմ, սակայն համակողմանի բացատրութիւն տուած լինելով նոր ուղղագրութեան հակագիտական եւ արհեստածին էութեան մասին, Լեւոն Խաչերեանը բացայայտել է նաեւ նրա աւերիչ ներգործութիւնը Մեսրոպեան այբուբենի վըրայ: Այս պարագան կարեւոր է նաեւ այն տեսակէտից, որ ուղղագրութիւնը մի երեւոյթ է, որն սկիզբ է առնում Այբուբենից, պայմանաւորուած է նրանով եւ այբբենական որեւէ շեղում կամ խոտորում չի կարող չանդրադառնալ ընդհանուր ուղղագրութեան վրայ:

Եթէ աշխատասիրութեան հեղինակը ձգտել է վեր հանել աբեղեանական մտայնութեան ներկայացուցիչների՝ տարբեր ձեւերով, բայց միապաղաղ կրկնուող պատճառաբանութիւններն այն մասին, թէ, իբր նոր ուղղագրութիւնը Հայոց Լեզուի ներքին օրինաչափութիւններից բխող անհրաժեշտութիւն էր եւ ոչ քաղաքական պարտադրանք, ապա դա արուած է յայտնի սխալանքները ընդհանուր օրինաչափութեան մէջ դիտարկելու նպատակով: Եւ այստեղ, ընդհանուր օրինաչափութեան մէջ, այդ սխալանքները թւում է, թէ վեր են աճում հասարակական կարծիքի, ընդհանուր մտայնութեան: Այդպէս թւում է, այդպէս կարող է թուալ, մինչդեռ իրականում, ինչպէս ընթերցողը զուգահեռաբար տեղեկանում է հեղինակի վերլուծումներից ու բացատրութիւններից, այդ սխալանքները որեւէ ուրիշ բան չեն, քան խորհրդային ժամանակներից մնացած տխուր ժառանգութիւն: Այդօրինակ ժառանգութեան վրայ չէ, որ բարձրանում է այսօրուայ ազատանկախ եւ ճշմարիտ լեզուագիտութիւնը՝ ճշմարիտ հայագիտութեան ընդհանուր ծիրի մէջ: Եւ եթէ հարկ կայ սխալանքները ոչ միայն վերյիշելու, այլ նաեւ քըննադատաբար մերժելու, ապա սա էլ իր հերթին այն պատճառով, որ գրքի հեղինակը անհրաժեշտ է համարել այդ սխալանքներին, դարձեալ վերլուծաբար, հանդիպադրել ազգային ուղղագրութեան այսօրուայ ջատագովների հետազօտութիւններն ու ելոյթները: Վերջիններ իրօք արդիականութեան անմիջական արտայայտութիւններ են, ազատանկախ ժամանակի գաղափարայնութիւն, յենւում են ազգային մտածողութեան հիմքերի վրայ եւ, ինչպէս համոզիչ ցոյց է տալիս փրոֆ. Խաչերեանը, գիտական են ըստ ամենայնի:

Ընթերցողի առջեւ յստակօրէն ուրուագծւում է այն իրավիճակը, որի մէջ յայտնուել է յանուն Մեսրոպեան ուղղագրութեան եւ Մեսրոպեան այբուբենի ընթացող պայքարն այսօր, խորհրդային իրաւակարգի փլուզումից շուրջ մէկուկէս տասնամեակ անց: Գրքի հեղինակը, բընականաբար, չի շրջանցել երկու հակոտնեայ թեւերի բաժանուած հասարակայնութեան հանդէպ իշխանութիւնների պաշտօնական վերաբերմունքի խնդիրը: Այստեղ նա, գրքի հեղինակը, ցաւ ի սիրտ արձանագրում է, որ պաշտօնական վերաբերմունքը տակաւին վերջնական հանգրուանի չի հասել: Եւ չի հասել առաջին հերթին այն պատճառով, որ Հանրապետութեան թիւ մէկ գիտական հաստատութիւնը, որ է Գիտութիւնների Ազգային Ակադեմիան, դեռեւս չի ձերբազատուել աբեղեանական - խեղագրական մըրմռումներից: Ընդհակառակն, այդ ակադեմիայի անունի ներկայացուցիչների շարքերից տակաւին լսելի են ոչ միայն անհատական, այլեւ երբեմն նոյնիսկ հաւաքական կտրուկ ձայներ ընդդէմ Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերականգնման:

Այս ձայները գործնականում մթագնում են բոլոր, նոյնիսկ համահայկական չափանիշով կազմակերպուած հաւաքների մթնոլորտը: Բաւական է յիշատակել, որ, հակառակ Սփիւռքի մի շարք ներկայացուցիչների բողոքի ու պահանջի, աբեղեանական դիրքերից կառչած 27 ակադեմիկոս տոքթ. փրոֆ. եւ թեկնածու ցայսօր պատասխան չեն տուել մամուլում արած իրենց յայտնի յայտարարութեան համար, ըստ որի, իբրեւ թէ «ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառեանի անուան լեզուի ինստիտուտը, հանրապետութեան գրեթէ բոլոր բուհերի հայագիտական եւ ընդհանրական լեզուների ամբիոնները, ՀՀ ԳԱԱ ընդհանուր ժողովը եւ շատ ու շատ այլ կազմակերպութիւններ, հանրապետութեան բոլոր նշանաւոր հայագէտները հիմնովին մերժել են հայերէնի նոր ուղղագրութեան դէմ ուղղուած բոլոր տեսակի ոտնձգութիւնները՝ որպէս հայ մըշակոյթի քայքայմանն ուղղուած միտումնաւոր քայլեր՝ թելադրուած հայատեաց կենտրոններից»: Ի դէպ, ընդհանուր տըպաւորութեան դրսեւորում է այս յայտարարութեան առիթով Սփիւռքի ներկայացուցիչներից մէկի դրածը. «Անաւոր եւ պժգալի զարպարտութիւն մըն է աս, ճիշդ 1937ի եւ յետագայ զրպարտութիւնները յիշեցնող...»:

Այսպէս, ուրեմն, փաստերի ու տեղեկութիւնների ընդհանուր համայնապատկերից արուող եզրայանգումը մնում է այն, որ հայրենի իրականութեան մէջ աբեղեանական ուղղագրութիւնը փառաւորապէս շարունակում է մնալ որպէս գործող, իսկ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը մնում է նպատակ՝ նրա վերականգնումը պահանջող հաւատաւոր ջատագովների մի որոշակի խմբի համար: Մեսրոպեանականների համար ուղղագրական պայքարը ազգային պահանջատիրական գերխնդիր է:

Պահանջատիրութեան այս ճանապարհին, Ս. Սահակ-Մեսրոպեան Այբուբենին եւ Ուղղագրութեանը մշտապէս հաւատարիմ Սփիւռքի համակրական վերաբերմունքը առկայ է: Ամենաբարձր մակարդակի կրօնական պետերի, հասարակական կազմակերպութիւնների, գրագէտների եւ նշանաւոր անձանց՝ ի պաշտպանութիւն Մեսրոպեան ուղղագրութեան արուած յայտարարութիւններն ու կոչերը, հանրագրերն ու ելոյթները անպայմանօրէն վճռական զօրակցութիւն են՝ հասնելու յաղթական հանգրուանին:

Մանաւանդ ա՛յս պարագայում անհասկանալի են և միանգամայն անջատողական դեր են խաղում Սփիւռքից հնչող որոշ, բարեբախտաբար ընդամէնը մէկ-երկու, ձայներ, որ շարունակում են հնարաւորին չափով դիւանագիտօրէն, ընդհանուր առմամբ Մեսրոպեանի վերականգնման գաղափարը կարծես չժխտելով, անպայման հաճոյանալ նաեւ «ծանր կողմ»ին, այն է՝ իշխանութիւններին եւ ակադեմիականներին, յայտարարելով, թէ «ուղղագրութեան խնդիրը մէկ զարկով լուծելու խնդիր չէ՛, հարկաւոր է խնդրի հանգամանալի ուսումնասիրո՛ւմ, հարկաւոր է որոշակի ժամանա՛կ, գիտական իրապաշտութի՛ւն», «ազգային անբեկանելի կա՛մք» եւ էլի այսպիսի բաներ...

Գեղեցկախօսութեան ճիւղին պատկանող այսպիսի քնաբեր առաջարկութիւններն խկոյն որդեգրւում են մեր ակադեմիականների կողմից, քանի որ միանգամայն համապատասխանում են իրենց հէքեաթաբանութիւններին եւ նպաստում են գործը անվերջանալիօրէն ձգձգող իրենց խաղերին:

Մինչդեռ, իրականութեան մէջ ժամանակն սպառուած է, աբեղեանական ուղղագրութեան ամէն մի աւելորդ ժամը յղի է նորանոր լեզուամշակութային աղէտաբերութեամբ: Պէտք է վերջ տալ անպատասխանատու, անհեռատես առաջարկութիւններին:

Պէտք է վե՛րջ դնել Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վերականգնելու բոլոր միջոցներն ու փորձերը խափանող հէքեաթաբանութիւններին՝ բոլոր պատճառներից առաջ ա՛յն պատճառով, որ մենք գըրնըւում ենք Հայոց Գրերի Գիւտի 1600-ամեակի շեմին: Մենք ոչ մի բարոյական իրաւունք չունենք 2005 թուականն մտնել եւ մեր աստուածապարգեւ Գրերի Տօնը կատարել՝ շարունակելով արհամարհել Մեսրոպեան Այբուբենն ու Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը սերնդէ սերունդ, հօրից որդի հաւատարմօրէն անխաթար պահպանելու մե՛ր ազգային պարտաւորութիւնը: Մենք պարտաւոր ենք այդ հրաշափառ Տօնը նշել արժանապատուօրէն: Իսկ դրա նախապայմանը մէ՛կն է՝ վերականգնել Մեսրոպեան Այբուբենը եւ Ուղղագրութիւնը:

Այսպիսի հետեւութեան է մղում մեզ մեծավաստակ ուսուցչապետ Լեւոն Խաչերեանի նոր՝ երեւանեան գիրքը, հետեւութիւն, որի իրականացումն անպայման եւ անյապաղ համազգային հոգածութիւն է պահանջում:

2004 Մայիս 1

(*) Փրոֆ. Տոքթ. Լ. Գ. Խաչերեան, Հայ մտաւորականութեան պահանջատիրութիւն՝ ազգային այբուբենի եւ ազգային ուղղագրութեան վերականգնման, որ կասեցուել էր Հայաստանում 1922 եւ 1940 թուականների դեկրետներով: Երեւան, 2003:

ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԷՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌ

ԼԵՒՈՆ ԹԱՇՃԵԱՆ

1915ին, Օսմանեան կայսրութեան ամբողջ տարածքին կը տիրէր թալան, աւեր ու կոտորած, հայկական բոլոր գիւղերուն եւ քաղաքներուն մէջ: Տարագրութեան լուրեր կը լսուէին ամէն կողմէ. Հայուն համար չկար կեանքի, ինչքի եւ պատիւի ապահովութիւն: Մուսա Լերան արծուեբոյնը անմասն չմնաց այդ աշխարհաւեր եւ հայաջինջ փորձանքէն:

Մեծ հայրս՝ իբրեւ ժամանակակից մարդ, եւ ականատես ու դերակատար օրուան իրադարձութիւններուն (յիշենք, որ մեծ հայրս եղած է Մուսա Լերան Խտըր Պէկ գիւղի առաջին դաշնակցականներէն), ինծի պատմած էր հետեւեալը: Որքան կը յիշեմ, ան կ'ըսէր, թէ՝ «Օր մը լսեցինք, որ Թուրք զապթիէներ կու գան եւ գիւղի պատասխանատուներուն կը հաղորդեն, որ ութ օր պայմանաժամ ունինք: Ութ օր վերջ պարտաւոր էք գաղ-

թելու, եւ պետութեան հրահանգին չենթարկուողները պիտի ենթարկուին ծանրագոյն պատիժի»:

Զարհուրեցուցիչ լուրը տարածուեցաւ եօթը գիւղերուն մէկ ծայրէն միւսը: Ժողովուրդը՝ շուարած եւ յուսահատ, չէր գիտեր ինչ ընել: Բոլոր գիւղերուն մեծամեծները կը հրաւիրուին ժողովի, կը քննեն օրուան կացութիւնը, երկար - բարակ խորհրդակցելէ եւ թեր ու դէմ կարծիքներ փոխանակելէ ետք, ինչպէս նաեւ լսելէ ետք տարագրութենէ ճողոպրած, կամ՝ տարագրեալներու սրտաճմլիկ վիճակին ականատես ըլլալէ ետք, լսելով անոնց վկայութիւնները, կ՚որոշեն լեռ բարձրանալ, զէն ի ձեռին կռուիլ, պատւով մեռնիլ, փոխանակ տարագրութեան ճամբաներուն վրայ մեռնելու՝ ըկուած ու անարգուած:

Անմիջապէս լեռ բարձրանալու կարգադրութիւններ կատարուեցան: Ոմանք չալակով, ուրիշներ ալ գրաստներով լեռ փոխադրեցին ուտելիք, հագուստ, անկողին եւ այլ տարրական առարկաներ, ինչպէս նաեւ զէնք:

Ամբողջ ժողովուրդը լերան վրայ էր. անխռովութեան առաջքը առնելու համար կազմուեցաւ Զինուորական Խորհուրդ. խստագոյն կարգապահութիւն պահանջուեցաւ բոլորէն: Իւրաքանչիւրին տրուեցաւ պարտականութիւն իր կարողութեան համեմատ, առանց սեռի ու տարիքի խտրութեան:

Մեծ մօրս՝ Մարի Թաշճեանին տրուեցաւ այլ կիներու կարգին, Հաց եփելու պարտականութիւն՝ զինեալ տղոց, ինչպէս նաեւ վիրաւորները խնամելու պարտականութիւն:

Մուսա լեռցիք արդէն պատրաստ էին իրենց սեւ ճակատագիրը դիմագրաւելու հերոսական կամքով:

Երբ Թուրք զինուորներ գիւղ կը հասնին, հոն մարդ չեն գտներ, գիւղերը պարպուած էին: Անոնք կը հարցնեն տեղացի Արաբներուն, թէ ո՞ւր են Հայերը.

- Հայերը լեռ բարձրացան, - կ՚ըսեն անոնք:

Թուրք հարիւրապետը կը հրամայէ իր զինուորներուն լեռ բարձրանալ ճերմակ դրօշակ պարզած: Կը հանդիպին յառաջապահ զինեալ տղոց, եւ կ՚ըսեն անոնց.

- Եկած ենք պետութեան հրամանը փոխանցելու ձեզի: Պէ՛տք է ենթարկուիք: Պետութեան ձեռքը երկար է: Եթէ ընդդիմանաք, ձեզ բռնի ուժով լեռնէն պիտի իջեցնենք:

Հայ կտրիճներուն համբերութիւնը արդէն սպառած էր. ձայն մը լսուեցաւ, որ կ՚ըսէր.

- Ի՞նչ կեցեր էք եւ դեռ մտիկ կ՚ընէք իժի ծնունդը. եւ զէնքը որոտաց... Հարիւրապետը ձիէն վար ինկաւ անշունչ:

Անհաւասար կռիւը սկսաւ: Թուրք ասկերները սկսան խուճապահար փախչիլ եւ անպատակ կը կրակէին, իրենց ետին ձգելով տասնեակներով դիակ եւ վիրաւոր:

Քանի մը օր համեմատաբար խաղաղութիւն տիրեց, երբ յանկարծ յառաջապահ դիրքերէն լուր հասաւ, որ թշնամին անհամար զօրքերով եւ թնդանօթներով յարձակումի կու գայ: Մեծ հայրս եւ ուրիշ զինեալ մը կը ղրկուին թշնամիին հասած դիրքը՝ անոնց ուժը ճշդելու համար: Նոյն պահուն յանկարծ երկու զինուոր թուփերուն մէջէն դուրս կու գան. մէկը լեղապատառ կը փախչի, իսկ միւսը սմքած կը մնայ տեղը: Մեծ հայրս եւ իր ընկերը կը մտածեն, թէ պէտք չէ զէնքի ձայն հանել, որովհետեւ կ՚ենթադրեն, որ անոնք ալ ղրկուած են նոյն նպատակով: Մեծ հայրս կ՚ըսէ իրեն. «Յանձնուէ մեզի, քեզ չենք սպաններ»: Զինուորը դաշոյնը ձեռքին կը խոյանայ մեծ հօրս վրայ. մեծ հայրս ալ իր կարգին կը կանխէ Թուրքին հարուածը եւ իր դաշոյնը կը մխէ անոր սրտին: Մահամերձ Թուրքը հազիւ լսելի ձայնով կ՚ըսէ.

- «Խըճզըր կեաւուր, էօլտիւրտիւն պէնի»: Կը նշանակէ.

- Անհաւատ խոզ, սպաննեցիր զիս:

***

Պատերազմը կը տեւէ 40 օր. այդ միջոցին Մուսա Լեռցիք կը գրաւեն թշնամիին զէնքն ու զինամթերքը, եւ իրենց նախնական զէնքերը կը փոխարինեն արդիական զէնքերով:

Առաջին օրէն Մուսա Լեռցիներուն փրկութեան միակ յոյսը ծովն էր: Այդ նպատակով էր, որ պարզած էին խաչանիշ մեծ դրօշակ մը: Փրկութեան յոյսը ի դերեւ չելաւ. օր մը, երբ հեռադիտակով ծովը կը դիտէին, յանկարծ ուրախութեան ճիչեր արձակուեցան: Ֆրանսական դրօշակ պարզած մարտանաւ մը նշմարած էին: Մարտանաւին ծովակալը իր կարգին տեսած էր խաչանիշ դրօշակը, եւ նշան ըրած, որ քովը երթան, որպէսզի հասկնայ, թէ ի՞նչ կ՚ուզեն: Անմիջապէս երկու երիտասարդ կը ղրկեն նաւուն քով, որոնք վարպետ լողորդներ էին, եւ երկուքէն մէկը բաւական ֆրանսերէն գիտէր: Մարտանաւէն մակոյկով դիմաւորեցին զիրենք եւ տարին ծովակալին քով. ծովակալը, որուն անունը Տարթիժ տիւ Ֆուրնիէ էր, լսեց անոնց կարիքները, որոնք հետեւեալներն էին. ազատել ժողովուրդը, եւ կամ անոնց տրամադրել ուտելիք եւ զէնք, որպէսզի շարունակեն պատերազմը: Որովհետեւ զէնք եւ ուտելիք սպառած էին, եւ տուած էին 18 նահատակ:

Ծովակալը կը պատասխանէ.

- Ինքնագլուխ ոչինչ կրնամ ընել: Պէտք է հեռագրեմ Փարիզ: Քանի մը օրէն պատասխան կու տամ ձեզի:

Ութ օր ետք երեք մարտանաւ կու գայ եւ ամբողջ Լերան ժողովուրդը կը փոխադրեն Եգիպտոս (Փոր Սաիտ): Հոն չորս տարի մնալէ ետք վրաններու տակ, կը վերադառնան Մուսա Լեռ, եւ նոր եռանդով կը սկսին վերաշինել ինչ որ Թուրքը աւերած ու աւարած էր իրենց բացակայութեան: Սակայն, 20 տարի ետք, անգամ մը եւս մեծապետական հաշիւներու զոհը եղաւ Մուսա Լերան ժողովուրդը, երբ 1939ին Ալեքսանտրէթի նահանգը յանձնուեցաւ Թուրքիոյ: Դարձեալ գաղթականութիւն. այս անգամ Այնճար, ուր ծնաւ եւ հասակ առաւ նոր սերունդ մը, եւ ուր դարբնուեցաւ Մուսա Լեռցիի նկարագիրս:

Պատանեկան տարիներուս մեծ հօրմէս լսեցի այս պատմութիւնները, եւ մէջս արմատացաւ այն համոզումը, թէ մեր իրաւունքներն ու մեր արժէքները պաշտպանելու համար պէտք է ըլլանք զօրաւոր ու միակամ:

Ամէն անգամ որ առիթ ներկայանար, ընկերներով յաճախ կը նստէինք մեծ հօրս քով, ու կ՚ըսէի իրեն.

- Պապուկ, նորէն պատմէ Լերան կռիւը:

Եւ կը սկսէր պատմել նոյն ձեւով՝ անսխալ եւ անձանձիր: Երբեմն մեզ կը դիտէր քննական ակնարկով. երբ աղօտած աչքերը հանդիպէին մանկական անմեղունակ աչքերուս, գոհ սրտով կը ժպտէր. կարծես մտովի ըսել կ՚ուզէր՝ «Պտղամս իր արդիւնքը կու տայ»: Իսկ ես, Լեւոն Կրտսեր, վերացած, ինքզինքս կ՚երեւակայէի Մուսա Լերան լանջերուն վրայ, եւ մէջս կ՚արթննար մեծ հօրս նմանելու բուռն փափաք մը. չէ՞ որ իր անունը կը կրեմ, պէտք է արդարացնեմ զայն: Անցաւ ժամանակ, դարձայ երիտասարդ, ալ մեծ հայրս չկար: Այլեւս սկսայ հասուն մտածել. յաճախ կը մտաբերէի մեծ հօրս նմանելու մանկամիտ ցանկութիւնս, կը քննէի իրերու կացութիւնը, այս անգամ իբրեւ հասուն մարդ, եւ մտածումներս կը նկատէի երազային ու մանկական:

Եւ ահա յանկարծ, 1988ին, ծնաւ Արցախեան ազատագրական շարժումը. նոր յոյսեր եւ յուսախաբութիւններ՝ իւրաքանչիւր Հայու սրտին մէջ: Արցախեան պատերազմը համակած էր իւրաքանչիւր Հայու ողջ էութիւնը: Դարձեալ Սարդարապատեան «Լինել չլինել»ու ընտրանքը, որ պարտադրուեցաւ ամբողջ հայութեան: 1993ին շատեր որոշեցին երթալ Արցախ, եւ իրենց մեծ հօր կիսատ թողած գործը շարունակել, որովհետեւ Թուրքը Թուրք է ո՛ւր ալ գտնուի ան:

Մռաւ Լեռ, 40 օր: Որքա՜ն նման է Մռաւ Լեռը Մուսա Լերան: Ապա յաջորդաբար՝ Աղդամ, Ճիպրայիլ, Մամուլլու, Սոփուլու, Ֆիզուլի, Ջանգելան: Շատ դժուար էր հոն կեանքը, ինչպէս մեր ֆետայիներուն կեանքը՝ հին օրերուն: Տղաքը օրերով կը մնային անօթի: Անկողինը մոռցած էին, անկողինը լերան եւ դաշտի խոտերն էին, իսկ բարձը՝ քար մը: Չկային բժշկական կատարելագործուած կազմածներ: Վիրաւոր մը մինչեւ որ հիւանդանոց հասցնէին, արիւնաքամ կ՚ըլլար եւ կը մեռնէր: Այս բոլորը տղաքը կը տանէին սիրով, անտրտունջ: Ո՛չ մէկ ընդդիմութիւն, ո՛չ մէկ առարկութիւն:

Հայուն համար դժուար բան չկար: Նոյնիսկ մահը դիւրին էր: Բոլորին նշանաբանն էր միշտ դէպի յառաջ, հարուածել թշնամին ուժով: Առիթն էր հարուածելու եւ պէտք էր օգտագործել զայն:

1994ին երբ կազմուեցաւ Ղարաբաղի բանակը, հոն ալ նոյն կարգապահութիւնը, նոյն սէրն ու գուրգուրանքը իրարու նկատմամբ:

Ղարաբաղ կը մնայ անկախ, Արցախը կ՚ապրի ազատ, այնքան ատեն որ ունի նուիրեալ եւ զոհաբերուող երիտասարդութիւն, որ կը գոչէ ամէն օր. «Միայն զէնքով կայ, Հայոց փրկութիւն»:

Լ. Թ.

Այնճար, 2004 Ապրիլ
(«Ա զ դ ա կ»)

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ՀՈԼԱՆՏԱ ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ

Մարսէյլի Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Խաչիկ Ելմազեանի, Հոլանտա հրաւիրուած է Մայիս 28-29-30 թուականներուն, կոմիտասեան բազմաձայն պատարագներու եւ համերգներու յայտագրով: Երգչախումբը կը մասնակցի Ամսթերտամի Մայր Տաճարին ու Ալմելոյի հայկական եկեղեցիին մէջ տեղի ունենալիք պատարագներուն:

Համերգներու յայտագիրը կազմուած է Կոմիտասի, Յովհաննէսեանի, Եկմալեանի, Կանաչեանի եւ Ափրիկեանի գործերով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

7

Անտոն նոյնիսկ խորամանկ հարցումներ ըրած էր Ռոզային.

- Թագուհիին սենեակները մաքո՞ւր են, լաւ կահաւորուա՞ծ են, քեզի հետ ըլլալիք մարդը հարո՞ւստ է...

- Ան չէ ամա քեզի համար բաներ մը կ՚ըսէին...

- Ի՞նչ կ՚ըսեն...

- Թէ Թագուհիին հետ ես: Ի՞նչպէս կ՚ըլլայ որ իր սենեակները չես տեսած:

- Թագուհիէն իմ բաժնուիլս տարի մըն է, եթէ հիմակ ալ սենեակները նոյնն են, ըսել է որ շատ չքեղ չեն...

-Այո՛, բայց շնորհքով են, մաքուր են, շատ մաքուր..

- Աս վերջերս հոն եղա՞ծ ես...

- Հարկաւ: Եթէ հոն եղած չըլլայի, հիմակ անօթութենէ բերանս պիտի հոտէր:

- Աղէկ, աղէկ: Վաղը ես քեզի լուր կը ղրկեմ:

Ու Ռոզա իւղոտ պատառ մը գտնողի երջանկութիւնով հեռացած էր, մտադրելով անմիջապէս... քաղնիք երթալ:

Հետեւեալ օր եկաւ Թոնի ըսելով.

- Ի՞նչ եղաւ...

- Ըսածդ ճիշդ է եղեր...

- Տեսա՞ր... Հիմակ ալ տուր երկու ոսկի և ամէն բան ձրի, հիմակ ալ տուր: Քար մըն ալ կ՚ուզեն: Բօրքօ լա Մատոննա, բօրքօ Տիօ, բօրքօ սանթէ... Քեզի ահագին ծախսէ ազատեցի: Ապերախտութիւն չուզեր, սա տեղէն մէկ օխա բրինձ ու 100 տրամ ալ իւղ տուր: Աս գիշեր տունը բան մը չկայ: Փիլաւ մը եփենք ուտենք: Սանկ քիչ մըն ալ մաքառօնի տուր: Բօրքօ լա Մատօննա, բօրքօ Տիօ, բօրքօ սանթէ... Աշխարհը ասանկ է:

Անտոն առատաձեռնութեամբ մը Թոնիին ուզածէն աւելին տուաւ: Թոնի ապրանքները տուն ձգելէն վերջ ելաւ գնաց Անտոնի մօրը քով ու ըսաւ.

- Քու չկրցածդ ես ըրի: Քանդեցի: Թագուհիին գործը տակնուվրայ ըրի: Քանի մը օր է այս մասին կը մտածէի ամէն գործ մէկ կողմ դրած:

Եւ պատմեց իր ըրածը: Աւելցուց.

- Թոնին կ՚աշխատի, Թոնին աշխատեցաւ, նայինք ո՞վ սակայն պիտի վճարէ Թոնիին վարձքը... Ո՞վ... Թոնին պէտք է իր բերանը օդին բանայ: Գործ բան ձգած այս խնդիրը կարգադրեցի:

Մայրը մէճիտ մը դրաւ Թոնիի ափին մէջ: Թոնի մէճիտին նայեցաւ ու ըսաւ.

Նպարավաճառի աշկերտի մը չափ ալ չկանք: Մէկ մէճի՜տ... Աս ըլլալի՞ք բան է...

Թոնիի ափին մէջ մէճիտ մը եւս մտաւ: Սուտ բարկութիւն ձեւացնելով դուրս ելաւ Թոնի՝ կրկնելով.

- Բօրքօ Տիօ... բօրքօ լա Մատօննա...

Յանկարծ նոր գաղափար մը: Գործադրութեան համար անհրաժեշտ սեպեց երկու օր սպասել:

Եւ երկու օր վերջ Անտոնի քով գնաց ու ըսաւ.

- Ի՞նչ ըրիր: Վերջացուցի՞ր գործը:

- Հարկաւ: Մարդ մէջ ձգեցիր, բայց մտիկ չըրի ու մտիկ չեմ ըներ: Եթէ ամուսնութեան միտք ունենամ, ասանկ ընթացք պիտի չունենան եղեր:

- Պարապ խօսք: Աղէկ ըրիր կէցը գտնելով: Դժոխքին գուգը երթան: Բօրքօ լա Մատօննա... Շատ աղէկ ըրիր: Անտոնի, սատեղէն տուփ մը ծխախոտ տուր:

Ծխախոտը գրպանելով՝ դուրս ելաւ Թոնի ու շիտակ Թագուհիին տունը գնաց: Անտեղ պատմեց, թէ իր ազգականն է Անտոնը, թէ ինք վայն մարդ ըրած է, թէ գիտէր անոր ունեցած յարաբերութիւնը ու հիմակ գիտէ նաեւ վերջին դէպքը: Թէ շատ գոհ էր որ Անտոն Թագուհիին հետ էր ու հիմակ շատ կը ցաւի եղածին համար:

Մայր ու աղջիկ յուսադրուեցան: Թոնին պատուասիրեցին, լեզու թափեցին. աղաչեցին որ գործը կարգադրէ:

Թոնի ըսաւ.

Ամօթ է ըսելը, սակայն այս օրերս քիչ մը գործերս կարգին չեն: Պէտք է որ Անտոնին տեղ մը հրաւիրեմ, խմցնեմ, միտքը փոխեմ: Նայեցէք՝ չուտով ըլլալիք բան չէ: Տեղէ մը քիչ մը դրամ վաստկելու է: Համբերութի՛ւն, Բասիէնձա, քանի մը շաբաթ վերջ բան մը կ՚ընեմ:

Մայր ու աղջիկ իրար անցան:

- Ի՞նչ պէտք կայ շաբաթներով սպասելու: Ատիկա մեր պարտքն է, մենք քեզի կու տանք պէտք եղած դրամը:

- Կ՚ըլլա՞յ... Ամօթ է...

- Ինչո՞ւ ամօթ ըլլայ... Մեզի համար կ՚աշխատիս.., Ինչո՞ւ ամօթ ըլլայ...

Ու կէս ոսկի սահեցուցին Թոնիին ափին մէջ:

Թոնի որքան գոհ՝ այնքան ալ դժգոհ էր: Կ՚ուզէր դեռ շահիլ այս գործէն, Միշտ հնարամտութեամբ:

Միտքը եկաւ Աննան: Այցելութիւն մը տուաւ անոր: Ան իր կնոջը ազգականներէն մին էր: Կար կարելով կ՚ապրէր:

Աննան կ՚ապրէր իր քրոջ՝ Վերժինի հետ. Վերժին խաբուած ու տունը մնացած աղջիկ մըն էր: Երկու քոյր իրարու շատ կը նմանէին:

Երկուքն ալ սիրուն էին ու մանաւանդ ախորժելի: Թոնին գնաց ու երկու քոյրերը բռնկցուց: Ըսաւ, որ Անտոնին երթան, առեւտուրի պատրուակով ու գործը կարգադրեն:

Երկու շաբաթ վերջը ամէն բան կարգին էր: Թոնի ոսկի մը ստացաւ Աննայէն գաղտնի: Ոսկի մըն ալ Վերժինէն ըստացաւ, նոյնպէս գաղտնի:

Ինքնիրեն ըսաւ.

- Միջնորդութիւն... Աս ինչ լաւ արհեստ... Բօրքօ Տիօ... Բօրքօ Տիօ...

Օր մը վերջ Թոնի Թագուհիի մօտ գընաց.

- Ինչ որ ըրի, անօգուտ, առայժմ գոնէ անօգուտ... Յուսահատելու չէ սակայն: Քանի մը շաբաթ վերջ միտքը պիտի փոխէ:

Ու բաւական խօսեցան, մտերմացան:

Թոնի այլեւս շաբաթը անգամ մը կ՚այցելէր Թագուհիի: Անտոն ազգական էր, միակ կապը եւ հաճելի մարդ:

(Շար. 38)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑՈՒԱԾ

Տէր եւ Տիկին Ժանօ-Ռաֆֆի եւ Ալիս Քէօլէեան իրենց քրոջ եւ քենիին՝ Արմէնուհի Պէրպէրեանի *մահուան առթիւ* 100 *Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին։*

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. partenaire du Bureau des Actions Culturelles de la Ville d'Alfortville propose

FESTIVAL JAZZ FOR VILLE

DU SAMEDI 8 AU SAMEDI 15 MAI

avec

Stefano di Battista Quartet
Glenn Ferris «Newance» quartet
Renault Garcia-Fons trio «Entre mundos»
Popa Chubby

Renseignements et réservations :
01. 58. 73. 29 18

***

La M.C.A. reçoit
ROBERT ARNOUX
Grand reporter
au quotidien «La Provence»
à l'occasion de la parution
de son ouvrage
«ARMENIE 1947 LES NAUFRAGES DE LA TERRE PROMISE»

le **Vendredi 14 mai** à 20h45

Le 6 septembre 1947, sous un soleil radieux, un paquebot soviétique quitte Marseille...

Présentation
Débat
Dédicaces

L'ouvrage est d'ores et déjà disponible à la M.C.A.

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ԷՎԻԱՆ ԵՒ ԻՎՈՒԱՐ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի Ա. Զամալեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի Էվիան ծանօթ քաղաքը եւ Իվուար ծաղկաւէտ աւանը, Կիրակի, Յունիս 13-*ին։*

Մասնակցութեան սակն է 35 *Եւրօ։*

Հետաքրքրուողներ կրնան հեռաձայնել՝
-- *Լիզային՝* 04· 78· 31· 92· 98 *թիւին կամ*
-- *Սիրվարդին՝* 04· 78· 49· 28· 87 *թիւին։*
Արձանագրութեան վերջին օրն է Յունիս 2։

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de vacances de Bellefontaine

Du 30 juillet au 16 août
1 ANIMATEUR (garçon)

Ecrire à :
C. B. A. F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
ou
e-mail : cbaf@wanadoo.fr

Date à retenir

GRANDE FETE CHAMPETRE

KHANASSOR

Dimanche 4 juillet

à Chaville — Viroflay

Informations détaillées suivront.

SPI - LEN

3 rue du bois
92140 Clamart
FRANCE

FABRICANT DE TRICOTS (HOMMES & FEMMES)
Tél 01 46 30 35 21 Fax 01 46 30 24 33 Email : SPILENN@aol.com

TELEVISION

PLANETE

MEMOIRES D'ARMENIE
Rediffusions :
— le 12 mai à 15h50;
— le 13 mai à 9h05;
— le 18 mai à 15h50.

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Մայիս 13,
ժամը 20·30ին

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ
եւ
ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ
կը ներկայացնեն

«ՀՆԴԿԱՀԱՅԵՐԻ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ
ՆՈՐ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՆ
ԵՒ 1861 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ՝
ՄԻՔԱՅԷԼ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ
ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ»

10 bis, rue Thouin, Paris 5[e]
Métro: Cardinal Lemoine - Monge

Մուտքը ազատ է

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Conférences

L'Association Hamaskaine et l'école de la Croix Bleue de Paris invitent les jeunes de plus de 7 ans à une série de deux conférences,

Les samedis 15 et 22 mai à 14h30 à la Maison de la Culture Arménienne, 17, rue Bleue, Paris 9[e]

Thème :
«L'HISTOIRE DE L'ARMENIE ILLUSTREE POUR LES ENFANTS»
préparé et présenté par
CLAUDE MUTAFIAN

HAMAZKAINE FORUM 2004

10e ANNIVERSAIRE

12-18 juillet Beyrouth, Liban (facultatif)
19-31 juillet Erevan, Arménie

A l'occasion de son 10e anniversaire, le Forum culturel des étudiants Hamazkaine offre aux participants l'occasion de découvrir la culture arménienne dans le cœur de la Diaspora (Liban) et dans la mère patrie en Arménie.

Une opportunité exceptionnelle pour vous de profiter de ce programme pour planifier dès maintenant vos vacances d'été et de vivre deux ou trois semaines inoubliables d'activités culturelles et d'amitiés nouvelles.

Le Forum Hamazkaine offre aux participants :

— Une immersion totale dans la culture et l'histoire arméniennes;
— Une opportunité exceptionnelle pour faire la connaissance d'universitaires arméniens d'Arménie et de la Diaspora;
— L'occasion d'assister à une série remarquable de conférences données par d'éminents spécialistes et professeurs;
— Des ateliers de réflexion autour des problèmes actuels de la jeunesse;
— La visite d'institutions arméniennes, de musées, d'églises et d'autres sites historiques;
— Des concerts et des représentations théâtrales;
— L'organisation d'un gala amateur et d'une soirée d'adieux qui se prolonge jusqu'à l'aube pour clôturer un séjour unique.

Frais de participation (hors billet d'avion)
Liban :
350 US$ en pension complète
200 US$ en demi-pension
Arménie :
650 US$ en pension complète
400 US$ en demi-pension

Contacts en Europe :
— Sella Tenjoukian (Londres)
Tél.: (44-20) 7603-8452
Fax : (44-20) 7603-9518
E-mail: stenjouk@aol.com

— Hourig Baghdassarian (Paris)
Tél./Fax : (33-1) 42 29 10 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

Visitez notre site:
www.hamazkayin.com

ԱՐՄԱՏ

Հայերէն Լեզուի Աշխատանոցի
տարեկան ներկայացումը
տեղի կ'ունենայ
Մայիս 22, ժամը 16ին
Ալֆորվիլի Հայ Աւետարանական
Եկեղեցւոյ սրահը
8, rue du Groupe Manouchian
Մուտքը ազատ է

Ներկայացման կը յաջորդէ խորովածկերոյթ, որուն հասոյթը կը տրամադրուի Աշխատանոցին։

ARMAD

Atelier de la langue arménienne

Fête annuelle
le 22 mai à 16 heures
suivie d'un repas khorovadz

Eglise Evangélique
Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian
94140 Alfortville

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Les inscriptions du mois d'août sont ouvertes et nous vous invitons à inscrire vos enfants en téléphonant au **01. 53. 34. 18. 18** ou auprès de la section CBAF la plus proche de votre domicile.

— Dates : du 30 juillet au 16 août
— Ages : enfants nés entre le 1er janvier 1990 et le 31 décembre 1997.

ARMÉNIE

3 Vols Directs Hebdomadaires* Paris → Erevan → Paris

• SÉJOUR À LA CARTE
• VOYAGES ORGANISÉS

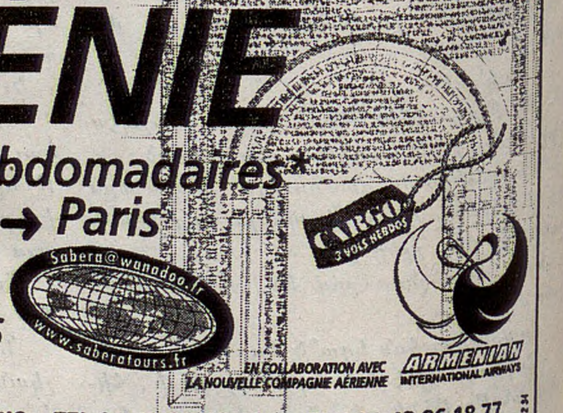

SABERATOURS
11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS • TEL 01 42 96 10 10 • FAX 01 42 96 18 77
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON • TEL 04 78 60 13 66 • FAX 04 78 60 92 26
WASTEELS VOYAGES
67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE • TEL 04 95 09 30 60 • FAX 04 95 09 30 61
EREVAN
32-38, RUE HANRABEDOUTIAN 375010 EREVAN • TEL 52 55 55 • FAX 56 40 30

* Aux mois de Juillet - Août - Septembre

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 8
SAMEDI
8 MAI
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·942

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20·942

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 6/7)

ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ – ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Ազգային Ժողովի նախագահ Ա. Բաղդասարեանի առաջարկով, Մայիս 6-ին իշխանութեան եւ ընդդիմութեան միջեւ աւելի քան չորս ժամուան քաղաքական խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցած է: Աւարտին ընդունուած է միասնական յայտարարութիւն մը. հոն կ'ըսուի թէ Հանրապետական, Օրինաց երկիր, Հ.Յ.Դ., Արդարութիւն, Ազգ. միաբանութիւն եւ ժողպատգամաւոր խումբերուն ներկայացուցիչները համաձայնած են խորհրդակցութիւնները շարունակելու, միասնաբար կազմելով քննարկելի հարցերուն օրակարգը: Այդ օրակարգին վրայ կան երեսուն հարցեր որոնց մէջ են ընդդիմութեան տասը առաջարկները:

***

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԸ

Մայիս 6ին Գիտութեան Ակադեմիային մէջ սկսած է «Ցեղասպանութեան գործօնը հայեւթուրք յարաբերութիւններու կարգաւորման գործում» միջազգային համաժողովը. ան կազմակերպուած է Համաշխարհային Հայկական Համագումարին (ՀՀՀ) եւ Մոսկուայի միջազգային յարաբերութիւններու եւ քաղաքագիտութեան Հայկական հիմնարկին կողմէ:

Բացման նիստին ելոյթ ունեցած են Ակադեմիային նախագահը Ֆ. Սարգսեան եւ ՀՀՀ-ի նախագահ Ա. Աբրահամեան: Առաջինը ըսած է որ ցեղասպանութեան ճանաչումի գործին մէջ պէտի շարունակուին գիտական աշխատանքները: Իսկ Ա. Աբրահամեան իր գլխաւորած համագումարին կարեւորագոյն աշխատանքներէն մէկը համարած է ցեղասպանութեան առընչուող բոլոր հարցերը: Բացատրած է թէ համաժողովին առաջին անգամ ըլլալով փորձ կ'ըլլայ համահայկական մակարդակով քննարկել հարցերու կարգաւորման միասնական ծրագիր առեղծելու գործը, նկատի առնելով հայեւթրքական յարաբերութիւններու զարգացման հեռանկարները:

Մոսկուայի միջազգային յարաբերութիւններու եւ քաղաքականութեան հայկական հիմնարկի տնօրէնը Եուրի Բարսեղով անհրաժեշտ նկատած է ցեղասպանութեան առընչուած կէտերու (ժամանակ, զոհերու խումբեր -սպաննուած, աքսորուած, մահացած, թրքացուած, կրօնափոխ-) մասին միասնական տեսակէտ մշակել:

Հայ Դատի գրասենեակէն Կիրօ Մանոյեան նկատած է որ եթէ միայն գիտաժողով կազմակերպուած ըլլար, դրական տրամադրութիւն կը ստեղծէր, բայց անոր հետ հայեւթրքական յարաբերութիւններու քննարկումը նիւթին քաղաքական տարածք կու տայ: Պատմաբան Լեւոն Մկրտչեան ալ համաժողովը դրական նկատելով հանդերձ, մտահոգիչ գտած է որ ան որոշ շրջանակներու կողմէ կ'օգտագործուի քաղաքական նկատառումով:

Պատմաբան Ռ. Յովհաննէսեան հարկաւոր նկատած է որ որոշուի թէ հայ ժողովուրդին պահանջները ինչեր պիտի ըլլան, ցեղասպանութեան Թուրքիոյ եւ միջազգային հանրութեան կողմէ ճանաչումէն ետք:

Նոյն նիւթին մասին քաղաքական մեկնաբան Անդրանիկ Միհրանեանի տեսակէտով պէտք է կազմուի փորձագէտներու խումբ մը որպէսզի ճշդէ թէ ի՛նչ չափերով եւ պայմաններով կը ներկայացուին հայկական պահանջները: Այս ուղղութեամբ հայկական զանազան շրջանակներու -Հայաստան, Սփիւռք, քաղաքական կուսակցութիւններ- կարծիքները տարբեր են իրարմէ եւ տարակարծութեան վերջ տալու համար ընդհանրացուած կեցուածքներու լման ծրար մը կը ներկայացուի Հայաստանի իշխանութիւններուն, քաղաքական ուժերուն եւ հանրային կազմակերպութիւններուն:

Առաջին օրուան նիստէն ետք մասնակիցները այցելած են Ծիծեռնակաբերդի Եղեռնի յուշարձանը ու ծաղկեպսակ զետեղած:

***

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՐԽԻՒՆԵՐՈՒՆ ՊԱՀԱԾԸ

Մոսկուայի Միջազգային յարաբերութիւններու եւ քաղաքագիտութեան հայկական հիմնարկը մշակած ու հրատարակած է ստուար աշխատութիւն մը. «Հայերի Եղեռնը. Թուրքիայի պատասխանատուութիւնը եւ միջազգային հանրութեան պարտականութիւնը»: Առաջին երկու հատորները տպագրուած են, երրորդը պատրաստութեան մէջ է: Այս հրատարակութեամբ առաջին անգամ լոյս կը տեսնեն ցեղասպանութեան մասին խորհրդային տարիներուն արգիլուած ռուսական ախիւներու նիւթերը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԻՄԱԳԾԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԱՖԱՐԷՆ Ժ., այսինքն ան որ երրորդ անգամ վարչապետ նշանակուեցաւ, առաջին անգամ ըլլալով արտայայտուեցաւ հեռատեսիլէն (Ֆրանս 2, Մայիս 6, ժամը 20·30ին) եւ շատ վճռական ոճով պատասխանեց Օ. Մազըրոլի եւ Ա. Տիւհամէլի: Ես եմ, ըսաւ կառավարական խումբին օգաչուն եւ որոշած է շարունակել բարենորոգումները, ոչ նոյն բըրտութեամբ: Ընդհանուր ձեւով, լաւատես էր: Վստահ է որ աշխատանք կը ստեղծուի, աճը կը վերահաստատուի, այլ խօսքով՝ վաղը լաւ կը լինի: Զուգեց մինչեւ 35 ժամերու հարցին շուրջ, նոյնիսկ եթէ կ'ընդունի որ սխալ որոշում էր, կը կրկնէ որ Սարքոզիի կամ Ռաֆարէնի քաղաքականութիւն չկայ, նոյնն է: Երբ նախարարները համաձայն չեն, ինք կը վճռէ, կ'ընդունի հարուածները, երբ կու գան: Եւրոպական ընտրութեան համար բնաւ համաձայն չէ Ֆ. տը Վիլիէի հետ որ տեսակ մը հանրաքուէ կ'ուզէ՝ թէ՞ր թէ դէմ Թուրքիոյ: Մնաց որ եւրոպական ընտրութիւնը ճակատագրական չի դառնար Ֆրանսայի կառավարութեան համար: Ինչ կը վերաբերի Սահմանադրութեան, հանրաքուէէն տարբեր լուծում մը կայ, ըստ իրեն, այն է եւրոպական լուծում մը, այսինքն ընտրել նոյն ատեն, կամ բրիտանական տարբերակը (հանրաքուէ) կամ գերմանականը (խորհրդարան): Հիւանդութեան ապահովագրութեան պիւտճէին համար, դէմ է ընկերային Թէ. Վէ. Ա.ի մը եւ յաւելում ալ չուզեր ՍԷ. ԷՍ. ԺԷ.ի:

ՊՈՒՇ, Մայիս 6ին, տեսակցելէ ետք Յորդանանի Թագաւորին հետ, կրկին խօսք առաւ եւ այս անգամ չվարանեցաւ իր «ցաւը» յայտնելու, այսինքն «սորի»ն ըսաւ Իրաքի բանտարկեալներուն դէմ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

«Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի Մայիսի մեր թիւը, որ լոյս կը տեսնէ վաղը, նուիրուած է Շաւարշ Նարդունիի:

Տարիները անցան ու այսօր շատ չէ թիւը անոնց որոնք կը յիշեն զինքը, քանի աչքերը փակեց 1968 Յուլիս 28ին, այսինքն մօտ 40 տարի առաջ: Այդ իսկ պատճառաւ, աւելորդ չէ թերեւս յիշեցնել թէ ո՞վ էր «Յառաջ»ի երբեմնի խմբագիրը, «Հայ Բոյժ»ի հիմնադիր-խմբագիրը եւ մանաւանդ զինք վերյիշել այն որակումով, որ կը պահանջէր իրեն համար՝ գրագէտը:

Բուն անունով Շաւարշ Արսէն Այվազեան, ծնած էր Արմաշ 1898 Փետրուար 13-ին: Աւարտած է գիւղին վարժարանը, ապա զինք ղրկած են Ատափազար, ուրկէ Պոլիս, հուսկ Փարիզ, ուր բժշկութեան հետեւած է, բայց չներկայացնելով աւարտաճառը, չէր վկայուած որպէս բժիշկ:

Իր անձը ներկայացնելու համար, վերյիշենք ինչ որ գրած էինք իր մահուան օրը: Հաւատացեալ չէր, բայց ոչ ոք իրեն չափ «Աստուածաշունչ» սերտած է: Եկեղեցի չէր երթար, բայց, ոչ ոք իրեն չափ ծանօթ էր մեր եկեղեցական պատմութեան: Բժիշկ էր, բայց չէր հաւատար բժշկութեան: Իր աստուածները եղած են՝ Հայ Լեզուն, Հայ Մշակոյթը, Հայ Ժողովուրդը: Լոյս ընծայած է մօտ քսան հատորներ.- «Մեղեդինե՛ր, մեղեդինե՛ր», «Երուսաղէ՛մ, Երուղասէ՛մ», «Բանե՛ր, բաներ, ի՛նչ բաներ», «Ծաղկամատեան», «Կանաչ բաժակով», «Առաջնորդ Մայրերու», «Զրվէժ», «Մեղուին ճառը», «Լուսեղէն շիրիմներ», «Սպիտակ առաւօտ», «Ահա ես ճանկերս լայն բացած», «Նիզակամարտ Շաւարշանայ դաշտին վրայ», «Նարդեան պատարագ», «Յանուն Մեսրոպ Մաշտոցի» (Ա. եւ Բ. հատոր), եւլն.:

Յետ մահու լոյս տեսած «Գրական ցոլքեր»ու յառաջաբանը, զոր գրած էր Արշաւիր Խանճեանեան, կը վերջանար սա տողերով.- «Նարդունի հայ իմացականութեան կարկառուն մէկ ներկայացուցիչն է: Հայ գրականութեան լաւագոյն արձակագիրներէն մէկն է, լեզուի, ոճի եւ ձեւի իր նուաճումներով»:

***

Նարդունի նաեւ շատ կը սիրէր բանավէճերը եւ այդ ուղղութեամբ հակասութիւն մըն ալ կար: Արդարեւ, որքան սուր եւ խայթող է իր գրիչը, նոյնքան հեզահամբոյր եւ ամչկոտ էր իր նկարագրով: Այդ երկու գիծերն են զորս լաւագոյնս ներկայացուցած է Տիրան (Աճէմեան) 1948ի իր երգիծանկարով, զոր կը վերահրատարակենք այս առթիւ:

***

Նարդունիի յօդուածներու անհամար շարքը լոյս տեսած է գլխաւորաբար «Յառաջ»ի մէջ, Կիրակիէ Կիրակի: Անոնք, ընդհանրապէս լեզուական բնոյթ ունէին եւ ամէն մէկը 10-12, երբեմն աւելի յօդուածներու շարք մը կը կազմէին: Օրինակներ տալու համար, ըսենք թէ նման յօդուածաշարքեր գրած է բացատրելու (եւ համոզելու) համար թէ ինչո՞ւ պէտք է գրել ամէնէն եւ ոչ՝ ամենէն, յոբելենական եւ ոչ՝ յոբելեանական, Յովհաննէս եւ ոչ՝ Օհաննէս, կամ «Յիսուս ի՞նչպէս մեռաւ»: Յաճախ պատահած է որ մէկ յօդուածաշարքը չլրացած, ձեռնարկէր ուրիշ նիւթի մը եւ այսպէս կան յօդուածներ, որոնք երբեք չեն վերջացած: Կը սիրէր յօդուածը վերջացնել «յաջորդիւ»ով կամ «ընդհուպ»ով: Հաւատարիմ իր այդ սկզբունքին եւ որովհետեւ կարելի չէր այս քանի մը տողերով ներկայացնել Նարդունին՝ մարդը եւ իր վաստակը, մեր վերջին խօսքն ալ չի կրնար տարբեր ըլլալ քան՝ ընդհուպ:

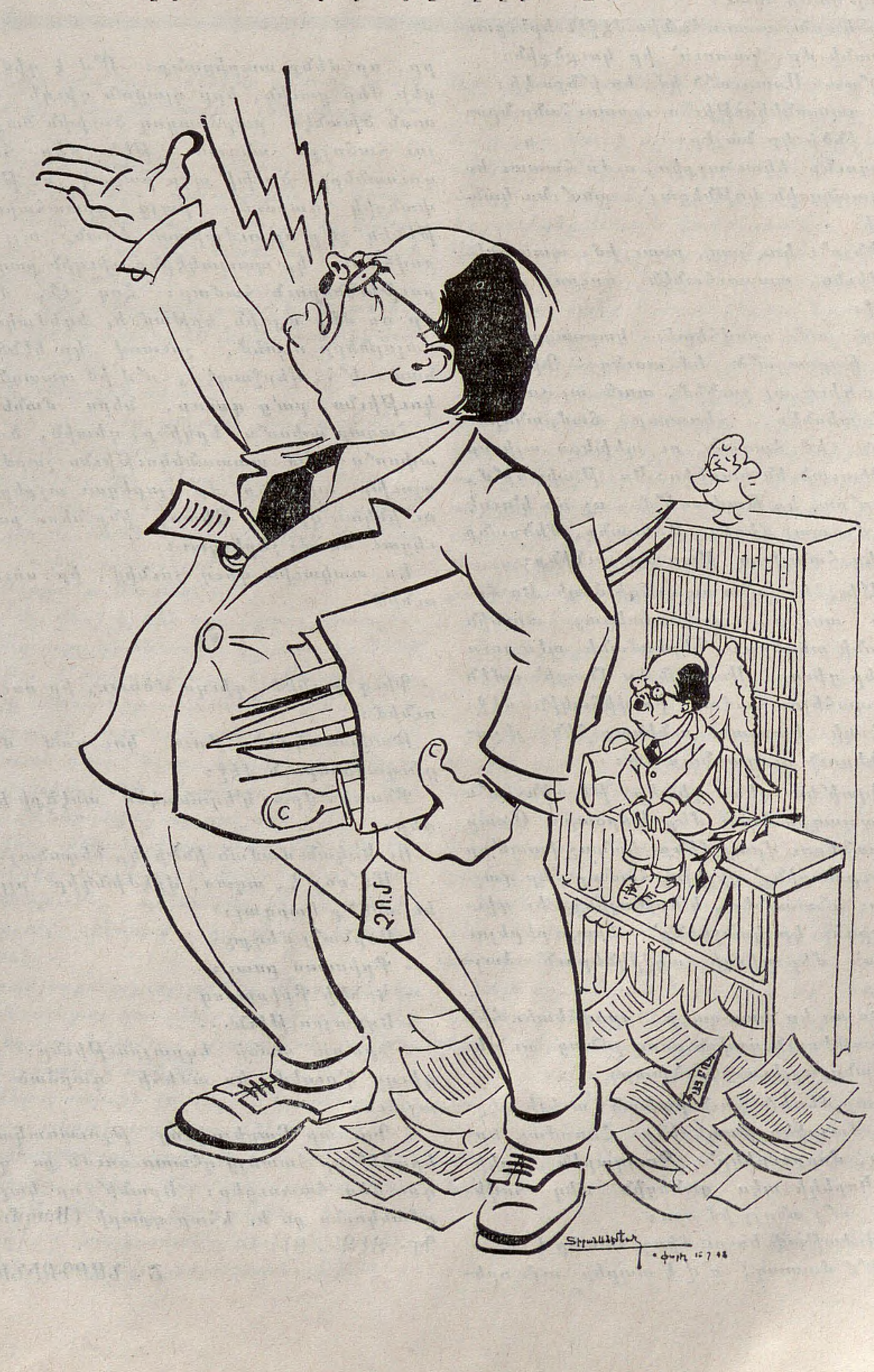

ԳԻՒՂԻՍ ՍՈՒԳԸ

Եթէ մոռացայց զքեզ, Երուսաղէմ, մոռասցի զիս աջ իմ: Կցեսցի լեզու իմ ի քիմս իմ՝ թէ ոչ յիշեցից զքեզ, թէ ոչ նախ նուագեցից զքեզ, Երուսաղէմ, սկիզբն ուրախութեան իմոյ:

ՍԱՂՄՈՍ, ԳԼ. ՃԼԶ. 5.

Ապրիլ ամսուն իմ գիւղս ալ մեռաւ:
Ու հիմա գիւղ չունիմ ես:
Ինկեր եմ օտար գետերու ափը, ուռենիներու վրայ կախեր եմ քնարս, եւ կուլամ՝ միտքս բերելով իմ գիւղս:

***

Գի՛ւղ կ՚երթամ:

Իմ գիւղս հինայ է քուներ եւ Բարձունք լերան կողքին թիթեռնիկ կը թուի: Ժամուն մեծ գմբէթը չուրջպար բռնած աղջիկներու կը նմանի: Խաղ կանչելով՝ ձորերը կ՚իջնեն բարձունքէն եւ ալիքոտ ճամբաներուն վրայ ապակի կը կոտրեն: Այգիներուն մօտ կայներ են գիւղին կըլորցող աղջիկները, որ գառնուկի պէս բրդոտ են ու կակուղ: Կապոյտ ծուխեր, գիւղին տուներուն վրայ, թեւ կ՚երկարեն, իրարու կը պլլուին ու խաղի հանգոյցներ կը շինեն:

Գիւղէն դուրս ելլող ճամբաներուն բերանը, իմ տունս ինծի կը սպասէ:

***

Իմ տանս տանիքը կրակի փոշիով ծածկուած է եւ իմ տանս բոլորտիքը որթատունկը կանանչ է պատեր: Հովը կը հեւայ եւ տանս դուրսի պատերուն վրայ կանանչ թիթեռնիկներ կը բացխփեն իրենց թեւերը:

Բաց է պատուհանս որ կը նայի Քէլ-Թէփէի ձիւներուն:

Տակը, ցանկապատին վրայ, թառած է Պատաւիկ Մամային արիւնի գոյն աքլորը, որ խեղճ է ու չի շարժիր: Կարմիր չաքարէ շինուած սուտ-աքլորի կը նըմանի:

- Քը՛չ, ըսի, մօտէն անցնելով:

Թեւերը լարեց հովանոցի պէս եւ ժիր ձայնով երեք փանկ կապեց իրարու: Ձայնը զարնուեցաւ տուներու պատերուն եւ հազար կտոր եղաւ:

Յանկարծ պատուհանիս մէջէն երեւցաւ պատանի մը, կատուս՝ իր կուրծքին:

- Ե՛ս… Աստուա՛ծ իմ, ես ի՛նքս էի:

Իմ պատանեկութիւնս պատուհանը նըստեր՝ ինծի կը նայէր:

Արցունք եկաւ աչքիս, ուժս հատաւ եւ ցանկապատին կռթնեցայ՝ անո՛ւնս կանչելով:

- Ինչո՞ւ կու լաս, ըսաւ իմ պատանեկութիւնս, պատուհանէն դուրս կախուելով:

- Կու լամ, որովհետեւ կարօտցա՛ծ եմ քեզ, կարօտցա՛ծ եմ տունս: Գիտե՞ս, հիմա գիւղ ալ չունիմ, տուն ալ չունիմ: Ձե՞ս տեսներ, հեռաւոր ճամբաներու փոշին եմ հագած, ու պեխերս ալիքը թաթխուած են կարծես: Կը թափառի՛մ, աղուո՛րս, կը թափառի՛մ. ոչ ոք կ՚ուզէ տեղ մը տալ մեզի: Աճեցանք, մեծցանք ու դեռ հանգիստ թառ մը չունինք:

- Ա՛խ, ես չա՛տ սպասեցի ձեզի: Ես մընացի տունը, պահպանեցայ տունին գաղտնի տեղերը: Գերեզմանի պէս լուռ էր մեր գիւղը: Սակայն ես մնացի՝ ամէն բան պահելու համար իր վիճակին մէջ: Որպէսզի կարօտն ունենաք հին յիշատակներուն ու դառնաք ետ:

- Պզտի՛կս, չես գիտեր թէ ինչքա՛ն տառապագին եղաւ մեր կարօտը: Օտար ճամբաներու վրայ մենք կանաչ խոտե՛րը հոտուըտացինք՝ յիշելու համար մեր դաշտերը, անտառնե՛րը կ՚երթայինք եւ գիւղի երգեր կը կանչէինք՝ միտք բերելու համար մեր գիւղի աղջիկներուն ձայները:

- Ես ալ կը տառապէի, որովհետեւ հին մեռեալներուն գովքն ըսող չմնաց, ու գերեզմանը այլեւս չէր ծխար:

- Նոր մեռելներուն բախտն աւելի գէշ: Մեծ մայրիկը թաղեցինք Հռոմայ երկիրը, մօրքուրիկը՝ Պուլղարին երկիրը: Կորեկի պէս ցանեցին մեզ հովերուն, ա՛յ անոյշ իմ օրս:

- Ուժաթափ ես ու միսդ հատեր է:

- Ի՛մ մատաղ, ո՞վ է ապրեր այն օրերը, որ մենք ապրեցանք: Ո՞վ է դիմացեր մեր ցաւին, երբ զլացան գիւղի մը տան ծխանէն բարձրացող ծուխին նայելու հաճոյքն անգամ, թէեւ մեր հագուստները ծուխի պէս բարակ ու թափանցիկ դարձան. բայց ցրտահարութենէն չէ՛ր որ ուժաթափ եղանք, այլ որովհետեւ կը պապակէինք գիւղին քաղցրութիւններուն համար: Հոգ չէ՛, մէյ մը որ մեր այգին երթամ եւ եդեմական սալորները ուտեմ, շուտով կը կէնճըռնամ: Է՛հ, վերջապէս, ո՛վ իմ պատանեկութիւնս, բա՛ց դուռը, ներս մտնեմ:

Հազար ափսո՛ս, երկինք, գետին, ծո՛վ ափսո՛ս: Իմ պատանեկութիւնս շարժեց գլուխը, արցունք մը գլորեցաւ աչքերէն ու ինկաւ վրաս: Յետոյ ինք ներս քաշուեցաւ եւ ա՛լ չերեւցաւ:

Ես տակաւին գիւղ չունիմ, իր սուգը ունիմ:

***

Գիւղ չունիմ, գիւղս մեռաւ, իր սուգն ունիմ:

Թափառական՝ ժուռ կու գամ մեր գիւղացիներուն մէջ:

Քնարիս վրայ կ՚եղանակեմ անէծքի երգեր:

Ու Կոկան մաման ինծի կը նեղանայ.

- Մե՛ղք է, տղաս, վրէժխնդիր ըլլալ եւ անէծք կարդալ:

- Զօրնա՛յ մեղքդ:

- Քրիստոս բսաւ:

- Կոնծի Քրիստոսդ:

- Եղբայրութիւն…

- Գրո՛ղը տանի եղբայրութիւնը: Ես գիւղս կ՚ուզեմ, ես ամէնի դարձած եմ այլեւս:

- Դուստր Բաբելացւոց թշուառական, երանի՛ որ հատոյց զհատուցումն քո զոր դու մեզ հատուցեր: Երանի՛ որ կալաւ զմանկունս քո եւ եհար զքարի (Սաղմոս, Գլ. ՃԼԶ., 8):

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՐԻՒՐ ԵՐԿՈՒ ԾԱՂԻԿ ԼՈՒՍԻԿԻ ԴԱՐԱԴԱՐՁԻՆ

Վերջում միայն հասկացայ, որ իմ լսածը հոգուց բխած, մի քիչ խառնաշփոթ, ինչպէս եւ անյանգ, պոէմ էր: Հեղինակը, գիտէ՞ք, ով էր՝ դարից աւելի ապրած Լուսիկ Գալուստի Գալստեանը, ծնուած 1901թ. Արեւմտեան Հայաստան, Մուշի Խնուս գիւղաքաղաքին հարեւան Հարամիկ հիասքանչ գիւղում:

Ես նրան հանդիպեցի Գիւմրիում: Որտեղի՛ց որտեղ:

Ներս մտայ եւ տեսայ տաք վերմակով փաթաթուած, բարձերին յենուած ծե՛ր, ծե՛ր այդ կնոջը, մտածեցի՝ միթէ հնարաւոր է, որ նա կարողանայ պատմել իր գլխով անցածը: Մանաւանդ, երբ իմացայ, որ մի քանի օր առաջ ընկել է եւ դժուարանում է քայլել: Քիչ անց պէտք է համոզուէի՝ մենք որքա՛ն ենք սխալւում՝ մարդկանց ֆիզիքական եւ, մանաւանդ, հոգեկան ուժերը գնահատելիս:

Ասացի, թէ ինչ նպատակով եմ եկել: Նա երկար, առանց աչք թարթելու, նայեց ինձ, նայեց ձեռքիս գրչին ու թղթին, գըլուխը մի թեթեւ տմբտմբացրեց, իբր՝ հասկացայ:

Ընթերցող, երբ կարդաս այս խառնաշփոթ, ինչպէս եւ անյանգ պոէմը, խընդրում եմ, մտովի տեսնես ու լսես նրան, անցնես նրա կեանքի ճանապարհով: Նաեւ՝ ուշադրութիւն դարձնես՝ երբեմն անցեալի մասին խօսում է ներկայ ժամանակով: Այդ պահին նա մոռանում էր, որ իր երկրում չէ: Իսկ ինձ՝ պահպանել եմ այնպէս, ինչպէս որ լսել եմ:

***

Սկսեց երգելով եւ գլուխը տարուբերելով. ճամբա՛յ տուէք թող Մուշ գնայ, ինձի տանի թաղէ: Շատ ապրելն էլ բանըմ չէ: Մուշ ու Խնուս իրար կպած են ամէն մարդ հարուստ կ՚ապրին:

Թաշկինակս տուէք: (Վերցնում է, ձեռքերի մէջ չուռումուռ տալիս): Ես խնուսցի եմ, թուրք վրայ տուեց, ժողովրդին ջարդեց, խսիլ էրաւ: Մուրադ գետ իմ հօր դռնէն կ՚անցնի: Թուրք մտաւ մեր տուն, հերս ամբարի մէջ էր, սաղ մնաց: Յետոյ թուրք նորից վրայ տուեց: Էս անգամ մնացինք ես ու աղբերս: Քեզնից լաւ չեղնի, մեր գեղից մի կնիկ ինձ ու աղբորս տարաւ գերեզմաններ, քարերի մէջ պահեց: Էդպէս ազատուեցինք:

Անդրանիկ փաշէն էկաւ: Ըշտը Անդրանիկ իրա զինուորներով էկա՛ւ, մտաւ մեր քաղա՛ք: Անդրանիկ կռուելով էկա՛ւ, թուրքերին ջարդեց: Մնացածներին, թուրք, հայ, հաւաքեց մի մեծ կալի մէջ: Զինուորներով շրջապատեց, ասաց. ոչ հայ, ոչ թուրք չպէտք է տեղից շարժուի: Անդրանիկ հրամայեց՝ ով որ հա՛յ է, թող խաչ հանէ: Ով որ խաչ չհանեց, հաւաքեցին, տարան մի կողմի վրայ: (Գլխով ցոյց է տալիս «մի կողմը»):

Հայերին փուրգոններով ճամբայ հանեցին: Երգում է. Անդրանիկը քաջ, մէ գրուանքեմ հաց, մտաւ Մուշ…

Անդրանիկ հայերին բերե՛ց մէ մե՛ծ տունըմ: Ոչ ազգ, ոչ էրամ, ու հեր ու մեր-մեզնից մնացել էինք ես ու աղբերս: Հրաման եկաւ՝ Անդրանիկ պէտք է առաջ շարժուի: Հաւաքեց իր զօրք, մեզ ուտելու բան-ման թողեց, ինք գնաց առաջ:

Մեր տունը Մուրադ գետի ափին էր, դէմը մեծ ծառ կար: Հօրական պապս կճուճով ոսկին, չէ, կճուճով չէ, փարչով… Գիտե՞ս փարչ ինչ է: Կաւէ աման է, բերանը էսքան լայն: (Երկու ձեռքերի բթամատերն ու ցուցամատերը կպցնում է իրար): Էդ փարչ լիքը ոսկի, պապս, հօրս հետ, փոս փորեցին, թաղեցին: Աստուծ լուսումութ էր, ես տեսայ: Տեղը լաւ միտքս եմ պահել:

Անդրանիկ մեծին, փոքրին հաւաքեց, պաշտպանեց: Հրաման էր՝ ինք կռուելով առաջ գնաց: Մեռելներին թաղեցին, ով որ սաղ էր, ճամբայ ընկաւ: Մանրերը թող գնան փուրգոնով, էնտեք էդքան ճամբէն ի՞նչըղ տի քայլեն, ասաց Անդրանիկ: Հասանք Կարս: Էդտեղ ահագին մնացինք. հօրոխպօրս տղին էդտեղ գըտանք: Յետոյ մեզ տարան Դիլիջան: Էնտեղից բերեցին Լենինական՝ որբանոց:

Կազաչի պոստ՝ լսած կա՞ս: Տասը տարի մնացի որբանոցո՛ւմ, մեծացա՞յ: Հասաւ նշանուելուս ժամանակը, մեր գեղի տըղայ էր, Ներսիսեան դպրոց էր աւարտել: Ունեցայ հինգ զաւակ: Այստեղ Լուսիկ մայրիկը խօսքը փոխեց, հարցրեց.

Էս մեր թագաւոր, ի՞նչ տեսակ թագաւոր է: Սովորական թագաւոր է, ասացի: Չէ, ինձ հէչ մի օգնութիւն չի տըւել, ասաց: Մինչ ես գրի եմ առնում նրա բողոքը, ինքը նորից խօսքը փոխում է – գրէ, ես գուզեմ էրթամ իմ հայրենիքը տեսնիմ: Իմ աղջկան վերցնեմ, նստեմ սամալեօթ, էրթամ իմ տուն տեսնիմ, գամ:

Մամ ջան, ախր դու հարիւր երկու տարեկան ես, ասում է աղջիկը: Ի՞նչ անեմ, ասում է, թէ դու չես գայ, տար ինձ Արփաչայն անցկացրու, ես կ՚երթամ հօրս թաղած հարստութիւնը կը հանեմ - կը բերեմ: Քիչ յետոյ, աղաչելով՝ գուզեմ էրթամ հայրենիքս տեսնեմ, կարօտցեր եմ, եալվար կ՚ընդնիմ, թողէք էրթամ մեր երկիր գեազպա բերիմ: Գեազպա՞: Էդ ի՞նչ է: Ձես տեսել, դրա համար չգիտես, անմահական բան է: Անո՛յշ:

Լուսիկ մայրիկը մեր ներկայութիւնը լրիւ մոռացել է, աչքերը կիսախուփ է արել, ինքն իր հետ խօսում է: Կ՚երթայինք, խաւրծիլ կը քաղէինք: Բոյս է: Հաստ կոխ է, գլուխը՝ թփուզ: Կը կըճպէինք, կ՚ուտէինք, միտանի կանֆետի համ ունէր:

Երգում է աղջկայ հետ միասին.

Քէլէ լաօ, քէլէ էրթանք մըր էրկիր…
Մեր հեր ընտեղ, մեր մեր ընտեղ
կը ծաղկին…

***

Օր հասնիմ Հարամիկ, մեր գեղն անցնիմ, էն կողմ Մուրադ գետն է:

Բինգէօլն էնքա՛ն եմ լողացել:

Պալիս հայաթն էլ կը յիշեմ, քչքչալէն ջրեր կ՚երթային:

Գիւմրիում հիմա ո՞վ է ամենատարեքաւորը, հարցնում եմ: Ե՛ս եմ, ե՛ս, էլ չեմ ուզում ապրել՝ որ ընկել եմ, որ ձեռը վառելիքը թանկ է… Իսկ ի՞նչ ես ուզում: Գ՚ուզեմ մեռնիմ, մեռնելու դեղ տուէք: Լենան՝ բուժքոյրը, կաթակով մատները մօտեցնում է Լուսիկի բերանին: Լուսիկը լեզուն հանում է: Լենան, իբր դեղը տալիս է: Լուսիկը ստից կուլ է տալիս եւ ասում, էս հէչ, էս չի օգնի…

Յանկարծ աշխուժանում է. գ՚ուզեմ բողոք գրեմ: Ինչի՞ համար: Ոչ հեր ունեմ, ոչ մեր ունեմ, գ՚ուզեմ հեր ու մեր ունենամ: 102 տարեկան ես, ասում ենք, քո հեր ու մեր հիմա քանի՞ տարեկան կը լինէին: Ի՞նչ անեմ, գ՚ուզեմ…

Աղջիկը կամաց Լուսիկի կեանքից մի դէպք է պատմում: Տասնիննամեայ եղբայրս ծանր հիւանդ է լինում, մայրս գիշեր-ցերեկ կողքը նստած: Մահից առաջ եղբայրս երկար նայում է մօրս, ասում. դու 120 տարի կ՚ապրես: Ի՞նչ է իմացել: Ահա 102ը լրացրել է: Մինչեւ ընկնելը ճաշը եփում էր, տունը՝ մաքրում, որ չասեն՝ գոթի կնիկ է: Իսկ հիմա, նայում է դիմացը նստած աղջկան, ասում. քա ինչի ես մազերդ ցրել նստել դէմս: Աղջիկը հլու հնազանդ մազերը հաւաքում է, ասելով, չէ, մերս 120 տարի կ՚ապրի:

***

Լուսիկ մայրիկի դարադարձն էր, դումարած երկու տարի: Եղա՞ն հարիւր երկու: «Առաքելութիւն Հայաստանի» կողմից նա ստացաւ 102 ծաղիկ, նաեւ՝ նուէր հաւորանք: Երիցուկների հսկայական փունջը բերել դրել են առաջը: Խոշոր ծաղիկների վառ դեղինը եւ սպիտակ, շողշողուն ծաղկեպսակները շլացուցիչ էին թէեւ, բայց Լուսիկն ասել է՝ ծաղիկն ի՞նչ անեմ: Ինձ թող վառելիք տային, լաւ ուտելիք, տաք շորեր…

Միւս անգամ, ասում են, ինչ որ ուզում ես կը ստանաս, իսկ նա մոռացել էր, թէ ինչ էր ուզում, քթի տակ դընդընում է. Տըլէ եաման, Մշոյ սարեր, Վանայ ծովեր, տըլէ եաման: Իրենից յորինում է՝ Ո՞ւր են իմ ծնողներ, չկան, չկան: Մշու քարեր, Խնուսայ ջրեր, եաման, եաման: Մե՛ր տուն, ձեր տուն իրար մօտիկ, սիրի չառայ, եաման, եաման…

***

Ժամանակը ետ է գնացել - ուղիղ մէկ դար: Մենք՝ ներկաներս, վերացել ենք առօրեայից, Լուսիկի հետ ենք, ում սրտում անթեղուած է հայրենիքի սէրը: Հիմա, երբ համարեա աւարտում եմ ակնարկս, արդէն փնտռել - գտել եմ վաղնջական աւանդութիւնը Լուսիկի ծննդավայր Հարամիկ գիւղի մասին: Շատ էի ուզում, որ մի բան էլ նրա պատմածին ես աւելացնեմ չնաշխարհիկ Հարամիկի մասին՝ իբրեւ ընծայ եւ շնորհաւորանք նրա դարադարձին: Լաւ էր, գտայ:

Ժողովրդական աւանդութեան համաձայն, դրախտը գտնուելիս է եղել Բիւրակնի հազար լճերի վրայ: Ադամն ու Եւան ապրելիս են եղել Բիւրակնի լեռների արեւելեան լանջերի ստորոտին, Հարամիկ հայաբնակ գիւղի տեղում: Այդտեղից ոչ շատ հեռու, Սելի Մօրուք բլրի գագաթին, սառն աղբիւրների ակունքի մօտ, հանգչում է Ադամորդին՝ Աբելը:

Ժողովրդական ստուգաբանութեամբ՝ Հարամիկ գիւղի անունը սերում է Հայկ Նահապետի որդի Հարամայի անունից: Դա մի վայր է, որտեղ բնութիւնը դրախտային է, հողը՝ բերրի, ջրերն առատ են եւ օդը՝ վճիտ:

Խե՛ղճ իմ Լուսիկ, որ կորցրել ես Աստծոյ ստեղծած ամենաչքնաղ բնակավայրը երկրիս երեսին: Բայց նաեւ՝ քանեբորդ դարին յաղթա՛ծ Լուսիկ, որ դողդողացող ձեռքով գրիչը բռնեցիր եւ իմ թղթի վրայ ստորագրեցիր՝ Լուսիկ, Լուսիկ…

ՄԱՐԳՕ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն»
Ապրիլ 23

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑ
50.000 ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Ինչպէս անցեալ երկու տարիներուն, այս տարի եւս, Ապրիլեան ոգեկոչման ձեռնարկներուն մէջ ամէնէն յատկանշականն ու տպաւորիչը եղած է Հոլիվուտի «Փոքրիկ Հայաստան»ին կոչուող շրջանին մէջ Միացեալ Հայ Երիտասարդներու Միութեան կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած բողոքի ցոյցը, որուն մասնակցած են 50.000 Հայեր, 90 առ հարիւրը բաղկացած երիտասարդներէ: Հայերէն եւ անգլերէն պաստառներով եւ այլազան կոչերով ցոյցարարները քալած են: Բացումը կատարած է յանուն Հայ Երիտասարդաց Միութեան Մարիամ Միքայէլեան: Խօսք առած են Միութեան ատենապետ Ցոլակ Զիբաքեան, յանուն առաջնորդ Յովնան Արք. Տէրտէրեանի Ալեքսան Վրդ. Պալեան, Ցոլակ Գալստեան եւ Կլէնտէյլի քաղաքապետ Պապ Եուսէֆեան:

⁂

ԽՆԿԵՑԵԱԿԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլ 24ի առաւօտեան, Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած է եկեղեցական արարողութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, մասնակցութեամբ առաջնորդ Յովնան Արք. Տէրտէրեանի, Հայ կաթողիկէ համայնքի հովիւ Ռաֆայէլ Ծ. Վրդ. Մինասեանի եւ Հայ աւետարանական համայնքի հովիւ Վեր. Աբրահամ Զաքարեանի: Ներկայ եղած է նաեւ կլիկի բազմութիւն մը:

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ
ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՅԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՇՈՒՐՋ

Կէսօրէ ետք ժամը 1ին, Մոնթեպելլոյի Ապրիլեան Յուշարձանին շուրջ տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւն մը, որուն ներկայ եղած են մեծ թիւով պետական պաշտօնատարներ, դիւանագէտներ, համայնքային եւ քաղաքական միութիւններու ներկայացուցիչներ: Յայտագիրը վարած է Հայ Դատի Յանձնախումբի ատենապետ Րաֆֆի Համբարձումեան: Խօսք առած են խորհրդարանական Էտըմ Շիֆ, Լոս Անճըլըսի քաղաքապետ Ճէյմս Հան, նահանգային ծերակուտական Ջաք Փուչիկեան եւ այլ պաշտօնատարներ: Բանախօսած է Հայաստանի Ազգ. Ժողովի երեսփոխան Լեւոն Մկրտչեան:

⁂

ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑ
ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԻՒՊԱՏՈՍԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Նոյն օրը, ժամը 16ին, Լոս Անճըլըսի Թրքական հիւպատոսարանին առջեւ տեղի ունեցած է բողոքի ցոյց մը, կազմակերպութեամբ Հայ Երիտասարդաց Դաշնակցութեան կողմէ, մասնակցութեամբ 5 հազար հոգիի: Խօսք առած է Հ.Ե.Դ.ի ատենապետ Վիգէն Սօսիկեան:

⁂

ՅԻՇԱՏԱԿԻ
ԵՒ ՊԱՀԱՆՋԱՏԻՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ապրիլ 24ի երեկոյեան ժամը 5ին, յիշատակի եւ պահանջատիրութեան երեկոյթ մը տեղի ունեցած է Կլէնտէյլի Միացեալ ժողովական եկեղեցւոյ մէջ, կազմակերպութեամբ Հայրենակցական միութիւններու միացեալ մարմնի եւ գործակցութեամբ Լոս Անճըլըսի Իրանահայ միութեան, Միացեալ հայ երիտասարդներու կազմակերպութեան եւ «Փերիա» ազգագրական միութեան: Յայտագիրը վարած է Գրիգոր Շէնեան: Խօսք առած են Հայաստանի աւագ հիւպատոս Գագիկ Կիրակոսեան, Կլէնտէյլի քաղաքապետ Պապ Եուսէֆեան եւ Թոմիկ Ալեքսանեան: Բանախօսած է տոքթ. Յակոբ Այնթապլեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

⁂

Բացի վերոյիշեալ ձեռնարկներէն, օր մը առաջ, Ապրիլ 23ին եւս ոգեկոչման հանդիսութիւններ տեղի ունեցած են զանազան վայրերու մէջ: Այսպէս, ՌԱԿ-ի Հայ Իրաւանց Շարժումը կազմակերպած է հանդիսութիւն մը, ուր խօսք առած են Ջաք Փուչիկեան, Ճէք Սքաթ եւ Օշին Քէշիշեան: Ս.Դ.Հ.Կ.ի Նոր Սերունդ մշակութային եւ Կայծ Երիտասարդաց միութիւնները ունեցած են քաղաքական հաւաքոյթ մը, գլխաւոր բանախօս ունենալով Շուշան Վարդանեանը: Կլէնտէյլի ՀՄԸՄ «Արարատ» կեդրոնին մէջ տեղի ունեցած «Ուրացման դէմ հաւաք»ին, զոր կազմակերպած են Հ.Յ.Դ. «Շանթ» ուսանողական միութիւնը, Հ.Ե.Դ. եւ Հայ Դատի Յանձնախումբը, բանախօսած է Տէյվիտ Պարսամեան: Խօսք առած է Հայաստանի Ազգ. Ժողովի երեսփոխան Լեւոն Մկրտչեան:

⁂

Պէրպէնքի առաջնորդարանի «Արշակ եւ Էլիանոր Տիգրանեան» համալիրի «Գալայճեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 23ի երեկոյեան, պատարագած եւ քարոզած է առաջնորդ Յովնան Արք. Տէրտէրեան: Արարողութեան մասնակցած է հայ կաթողիկէ համայնքի հովիւ Ռաֆայէլ Ծ. Վրդ. Մինասեան: Յաւարտ պատարագի կատարուած է հոգեհանգստեան պաշտօն՝ Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին:

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 6ին, Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ գտնուող «Ղօղանջ ոգեկոչման» յուշարձանին շուրջ տեղի ունեցած է «Ապրիլեան ծաղկամատոյց», կազմակերպութեամբ Գալիֆորնիոյ Հայ գրողներու միութեան, որու անդամները ընթերցումներ կատարած են նահատակ գրողներու գործերէն:

ԼՐԱՏՈՒ

Livres reçus

SIECLE D'ARGENT
(Saga, trosième partie)

MIKAYEL CHATIRIAN

⁂

AU PAYS DE L'EPOUVANTE
L'ARMENIE MARTYRE
— Témoignage —

HENRY BARBY
(Correspondant de guerre)

⁂

VOSKAN YEREVANTSI
TISONS D'ESPERANCE
(roman, 2ème partie)

HOVHANNES GHOUKASSIAN

«Le Cercle d'Ecrits Caucasiens»
Champigny,
77260 La Ferté-sous-Jouarre

ԴՊՐՈՑԷ ԴՊՐՈՑ

ԳՈՒՄԳԱՊՈՒԻ մէջ, Դպրեվանքցիները, Ապրիլ 18ին, հոգեհանգիստէն յետոյ, սիրոյ սեղանի շուրջ, մէկ ժամուան ընթացքին կրցած են փակել Ս. Խաչ Դպրեվանքին բացը, նոյնիսկ աւելիով: Եկեղեցական արարողութեան պատարագած է Մեսրոպ Արք., որ նաեւ քարոզած է: Սիրոյ սեղանը տեղի ունեցած է Պէզճեան սրահին մէջ, ատենապետութեամբ Տիգրան Կիւմէզկիլի: Բացումը կատարած է Նոր խնամակալութեան ատենադպիրը՝ Պարոյր Քէպապճեան, ընդգծելով եկեղեցիին եւ դպրոցին կարեւորութիւնը, ճանկելով այն ծնողքները, որոնք իրենց զաւակները հայկական դպրոց չեն ղրկեր: Տիգրան Կիւմէզկիլ տեղեկութիւններ տուած է նաեւ Դպրեվանքին մասին, յիշեցնելով որ հաստատութիւնը իրաւական պայքար կը մղէ իշխանութիւններուն դէմ: Խնամակալութեան նորընտիր ատենապետը՝ տոքթ. Թագւոր Անան ծանրացած է նոյն հարցին վրայ, այսինքն մեր զաւակները օտար վարժարան ղրկելու: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Հուսկ բանքը արտասանած է Պատրիարքը:

⁂

ՇԻՇԼԻԻ համրածանօթ Կիւնայ զբօսարանին մէջ, Ապրիլ 17ին, Մարալ պարախումբը տօնած է իր հիմնարկութեան 25-ամեակը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Հաւաքոյթը բացած է Լեւոն Գուզիկօղլու, յիշելով ողբացեալ Պենոն Գուզուպաշը, որ 25 տարի առաջ հիմնած էր «Մարալ»ը: Գործադրուած է գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը:

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Հայաստանի Հանրապետութեան Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիան Մարտ 12 թուակիր իր ժողովին Հայաստանի Հանրապետութեան ԳԱԱ արտասահմանեան անդամ ընտրած է փրոֆ. Ժերար Տէտէեանը, իր տարած աշխատանքին առ ի գնահատութիւն: Այդ աշխատանքը կը վերաբերի քրիստոնեայ Արեւելքի խաչակիրներու եւ Հայերու պատմութեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ
7

Օր մըն ալ Թօնի ըսաւ.

- Լսեցի՞ք եղածը: Անտոն Աննային ու Վերժինին տունն է չարաթը քանի մը անգամ...

- Ի՞նչ կ'ըսես...

Ջուլո՛մ:

- Ինչ լաւծ մի՛ ըլլաք:

- Վա՛յ, չխպնած, վա՛յ...

Թօնի սուտ բարկութիւն կեղծեց:

- Աստուած վկայ, ջիղերուս դպած է ասիկա: Տակնուվրայ պիտի ընել տամ:

- Մօրը ըսէ, մօրը ըսէ...

- Միտքս առ է արդէն...

- Ամա՛ն, Անտոն, հիմակ կրնաս բան մը ընել...

- Ես ալ անանկ կը կարծեմ... Այո՛, կը կարծեմ... Բայց գործերս արգելք են: Հաջի փաշայի եաե՞ւէ փագեմ, թէ աս գործին եաեւէն..

Թագուհին Թօնիի ափին մէջ մէճիտիէ մը դրաւ:

Թօնի մէճիտիէն Թագուհիին մօրը ցուցուց եւ ըսաւ.

- Մէկ մէճիտիէ... Շիտակը աղջիկդ ատաղձեոն է...

- Մէճիտ մըն ալ տուր, Թագուհի: Թօնին մերն է:

Մէճիտները գրպանեց Թօնի ու չիտակ օղետուն ուղղուեցաւ.

- Աշխարհը ասանկ է: Խերը անիծէ: Բորքա լա Մատոննա: Մաստիքա...Քարաֆաքի...

Թօնի կկոցի փոխուած էր: Անտոն, Անտոնի մայրը, Թագուհի ու Աննա եւ Վերժին: Ամէնէն ալ քաշեց:

Վերջ ի վերջոյ Թագուհիի սենեակներուն համար սկսաւ յաճախորդներ գտնել.

- Աշխարհը ասանկ է: Խերը անիծէ: Բորքօ Տիօ... Տիօ... Բորքօ... Բորքօ...

Անտոն երկու քոյրերուն մէջ էր: Օր մըն ալ երկու քոյրերը կռուեցան ու իրարու գլուխէ մազ քաշեցին: Դիմեցին Թօնիին, որ դատաւոր ըլլայ քանզի Անտոն գէշ դատաւոր մըն էր: Անտոն ալ, երկուքն ալ յանցաւոր կը նկատէր, Թօնի երկուքին ալ իրաւունք տուաւ:

Եղրակացութիւնը նոյնն էր սակայն:

Քոյրերուն կը մնար հաշտուիլ, համակերպիլ, գոհանալ իրենց բաժինով:

Թօնի ըսաւ.

- Տաճիկ եթէ ծնէիք, ի՞նչ պիտի ընէիք: Երկու կնկան մէկ մարդ չատ չէ: Խենթութիւն մի՛ ընէք, վերջը գէշ կ'ըլլայ: Թագուհին մեռած չէ: Խերերնիդ կ'անիծէ:

Թօնի վերջը մինակ գտաւ Աննան ու խոստացաւ Անտոնի խօսիլ ու խնդիրը ի նպաստ իրեն կարգադրել: Միւսին ալ նոյն բառերով խաբեց: Մէյմէկ մէճիտ առնելով դուրս ելաւ:

- Ասիկա գէշ ճամբայ չէ, բայց... Գործըս հարուստներու հետ ըլլալու էր...Բորքօ... Բորքօ Տիօ...

Միտքը ինկաւ Ֆրանչեսքան: Թօնի քիչ մնաց փողոցը պիտի պառկէր:

- Վիվա՛ Թօնի, Վիվա...

Հետեւեալ օր Թագուհին տունն էր: Զանազան աջէն ու ձախէն խօսքեր ընելէ վերջ՝ Ֆրանչեսքան յիշեց.

- Ֆրանչեսքա՞ն ա՛լ չուզե՞ր գալ հոս...

Թագուհի հառաչ մը արձակելով ըսաւ.

- Ո՛չ: Մենք ալ վրան չինկանք:

- Ինչո՞ւ, բայց ինչո՞ւ: Լաւ յաճախորդ է: Ասանկ ձգել կ'ըլլա՞յ...

- Նախ չատ յոյս չունինք որ ուզէ գալ. երկրորդ՝ Անտոնի համար չենք ուզեր հոս բերել...

- Ինչո՞ւ Անտոնին համար...

- Ան Անտոնին հոմանուհին է եղած: Անտոնն ալ պիտի բարկանայ, եթէ Ֆրանչեսքան հոս գայ: Այն ատեն ամէն յոյսի դուռը կը փակուի:

- Մե՛ղք... Իսկոտ պատառ էր Ֆրանչեսքան: Հիմակ որո՞նց տունը կուտայ իր ժամադրութիւնը:

- Ուրանիային տունը:

Թօնի քանի մը պարապ խօսք փոխանակելէ վերջ հեռացաւ:

Հետեւեալ օր, կէսօրէ վերջ, Թօնի կը սպասէր Ֆրանչեսքայի ,անոր տանը դիմացը: Երկու ժամի չափ սպասելէ վերջ աւաւ քալեց հայհոյելով.

- Բորքօ լա Մատոննա...

Օր մը վերջ կրկին ցցուեցաւ: Ֆրանչեսքայի կառքը դրան առջեւ կը սպասէր Թօնի Սանթա Մարկարիթայի եւ Սանթա Լուչիայի անունները արտասանելով մօտեցաւ ապարանքի դրան: Ֆրանչեսքա չքեղօրէն հագուած դուրս ելաւ: Երբ դէպի կառքը կ'ուղղուէր ,Թօնի մօտեցաւ կնոջ ու նամակ մը ներկայացուց ըսելով.

- Ձեզի անծանօթ բարեկամ մըն եմ: Ընդունեցէք այս չատ կարեւոր նամակը: Ձեր պատասխանին անհամբեր կը սպասեմ: Կրացիա, սինեօրա, կրացիա, կրացիա թանտէ...

Ֆրանչեսքա այլայլած ընդունեց նամակը եւ նետուեցաւ կառքին մէջ: Անհամբեր էր տեղեկալու համար պարունակութեան.

«Ազնուական տիկին,

«Ձեր պատիւին վտանգ մը կը սպառնայ: Ես այս տեսակ գործերու մէջ փորձառու և գաղտնապահ ըլլալով՝ կուզամ իմ ծառայութիւնը դնել ձեր տրամադրութեան տակ: Վստահեցէք ինծի: Մէկը կայ, որ մտադիր է խայտառակել ձեզ, ընելով ձեր մասին կարգ մը ամբաստանութիւններ: Այո՛, ամբաստանութիւններ, որոնք չեմ համարձակիր այստեղ գրել: Խնդիրը սակայն չատ նուրբ ըլլալով եւ ուղղակի կապ ունենալով ձեր բարձր պատիւին հետ, ըստիպուած եմ ըսել: Իբր թէ դուք սիրահար էք ունեցեր Անտոն Համբաւեանը: Դուք Անտոնի հետ այցելեր էք Մատամ Սոֆիի տունը: Անկէ վերջ սիրահար ու ժամադրավայր էք փոխեր :Թագուհիին տունը գացեր էք ատեն մը ու հիմակ ալ կը յաճախէք եղեր Ուրանիային սենեակը: Այս բոլորը ըստղը վատահամբաւ գարչելի սրիկային մէկըն է: Անիկա իմ ձեռքիս մէջն է: Ձինքը կրնամ լռեցնել: Կը յարգեմ ձեր գերդաստանը: Դուք ձեր գերդաստանին վարդն էք ու երբեք թոյլ պիտի չտամ որ իմ քթիս տակ այսպիսի սկանտալ մը տեղի ունենայ: Վստահեցէք ինծի, ես ամէնուն ծանօթ խենթ, բայց ազնիւ իտալացի Թօնին եմ»:

Թօնին կուտար նաեւ իր հասցէն:

Ֆրանչեսքա ըսաւ.

- Աղտոտ... չանթաժ...

Սկսաւ մտածել.

- Ո՞ւրկէ գիտէ այս բոլորը: Գրեթէ ամբողջը գիտէ: Ամբողջութեան կմախքը: Գուցէ մանրամասնութիւններն ալ:

Վախ եկաւ վրան: Տրամադրութիւնը փոխուեցաւ: Դրա՛մ, դրա՛մ, այո՛, դրամով կարելի էր խեղդել...

Ֆրանչեսքա երկու տողով նամակ մը գրեց, ժամադրութիւն մը տալով Թօնիին՝ մեծ վաճառատան մը դրան առջեւ:

Նոյն օրը Ֆրանչեսքա քիչ մը հեռուն կեցնելով կառքը՝ վար իջաւ ու քալեց, գտնելով վաճառատան դրան առջեւ Թօնին իր լայնեզր սեւ գլխարկով: Ֆրանչեսքա հինգ ոսկի դրաւ Թօնիի ափին մէջ, առանց բառ մը փոխանակելու եւ դունէն ներս մտաւ ներքին գգուանքով մը: Թօնի պարելով հեռացաւ:

(Շար. 40)

(Տար. Ա. էջէն)

կիրարկուած չարչարանքներուն համար: Յայտնի է որ պատասխանատու կը նկատուի Պաշտպանութեան նախարարը՝ Տ. Ռըմսֆելտ, բայց Պուշ ապահովութիւն տուաւ որ կը մնայ, որովհետեւ «կարեւոր դեր մը ունի կառավարութեան մէջ եւ ուրեմն՝ կը մնայ»: Պուշ, նախապէս, չէր ծանկած որ խոր տարակարծութեան մէջ է անոր հետ եւ արտայայտուած է այդ մասին, Ժողովին մէջ: Ով որ դէմ է Ռըմսֆելտի -եւ քիչ չեն- լայն դաշտ գտած են իրենց յարձակումներուն համար: Մամուլը կը յայտնէ որ Պաշտպանութեան նախարարութիւնը ընթացք չէ տուած Արտաքին նախարարին կրկնակի դիմումներուն, որպէսզի զբաղի բանտարկեալներով:

ՍԱՀԱԿԱՇՎԻԼԻ արտակարգ խանդավառութեամբ ընդունուած է Աճարիա եւ հեռատեսիլէն ալ իր վարչապետը՝ Զ. Ժվանիա ջանացած է համոզել Աճարները (մահմետական սիւննի հանաֆիթ ծէսի կը պատկանին), ապահովութիւն տալով որ դուառը ինքնավար կը մնայ եւ խոստացած է որ ընտրութիւններ տեղի կ'ունենան:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ-
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (303) թիւը նուիրուած Շաւարշ Նարդունիի, հետեւեալ բովանդակութեամբ.

Յարդգողէն Զուարթնոց — Գր. ՊԸԼՏԵԱՆ

Նարդունիի նամակները Հ. Բալուեանին — Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Նարդունի, որբութիւն, չափահասութիւն — ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Մայիս 13,
ժամը 20.30ին

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ
եւ
ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ
կը ներկայացնեն
«ՀՆԴԿԱՀԱՅԵՐԻ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ
ՆՈՐ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՆ
ԵՒ 1861 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ՝
ՄԻՔԱՅԷԼ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ
ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ»

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro: Cardinal Lemoine - Monge

Մուտքը ազատ է

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Conférences

L'Association Hamaskaine et l'école de la Croix Bleue de Paris invitent les jeunes de plus de 7 ans à une série de deux conférences,

Les samedis 15 et 22 mai

à 14h30 à la Maison de la Culture

Arménienne, 17, rue Bleue, Paris 9e

Thème :

«L'HISTOIRE DE L'ARMENIE
ILLUSTREE POUR LES ENFANTS»

préparé et présenté par
CLAUDE MUTAFIAN

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԴԱՏԱՐԱՆ, ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐԹԻՆ ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ, եւ այլք, իրենց եւ բոլոր նման կարգավիճակի մէջ գտնուողներուն կողմէ,
Հայցուորներ,

ընդդէմ,

ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԼԱՅՖ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
Պաշտպանեալ:

ԱՄՓՈՓ ՅԱՅՏԱՐԱՐԱԳԻՐ ԽՄԲԱՅԻՆ ԴԱՏԻ ՄԸ ԱՌԿԱԽ ՎԻՃԱԿԻ ԵՒ ԼՈՒԾՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԱԾ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐԻ ՄԱՍԻՆ

ԲՈԼՈՐ ՆՊԱՍՏԸՆԿԱԼՆԵՐՈՒՆ, ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՐԴՆԵՐՈՒՆ, (ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ) ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԷՐԵՐՈՒՆ, ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԲՈԼՈՐ ԱՅԼ ԱՆՀԱՏՆԵՐՈՒՆ, ՈՐՈՆՔ Կ'ԱՄԲՈՂՋԱՑՆԵՆ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ, 1. (ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐԸ) Կ'ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԵՆ ԾԱԳՈՒՄՈՎ ՀԱՅ ԱՆՀԱՏՆԵՐ, 2. (ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ) ՎԱՃԱՌՈՒԱԾ ԵՆ ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԼԱՅՖ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ (NYLIC) ԿՈՂՄԷ, ԹՐՔԱԿԱՆ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ, 1875ԻՆ ԵՒ ԱՆԿԷ ԵՏՔ, 3. (ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐԸ) ՈՒԺԻ ՄԷՋ ԷԻՆ ՄԻՆՉԵՒ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1, 1915 ԹՈՒԱԿԱՆԸ, 4. ՆԱԽԱՊԷՍ ՈՐԵՒԷ ՎՃԱՐՈՒՄ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՉԷ ՄԱՀՈՒԱՆ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ, ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՅԱՆՁՆՄԱՆ ԱՐԺԷՔԻ, ԿԱՄ ԱՆՈՐ ԴՐԱՄԱՑԻՆ ԿԱՄ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԱՅԻՆ ԱՐԺԷՔԻ, ԿԱՄ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ՈՐԵՒԷ ՏԵՍԱԿԻ ՁԵՒԻՆ ՏԱԿ:

Այս յայտարարութեան նպատակն է տեղեակ պահել ձեզ խմբային դատի մը գծով առաջարկուած լուծումի մը մասին («Համաձայնագիրը»), ծանօթ՝ Մարթին Մարութեան եւ այլք, իրենց եւ նման կարգավիճակ ունեցողներու կողմէ, Հայցուորներ ընդդէմ Նիւ Եորք Լայֆ Կեանքի Ապահովագրական Ընկերութեան, պաշտպանեալ դատական գործ թիւ C99-12073 CAS (MCx) («Դատը») Միացեալ Նահանգներու Շրջանային Դատարանին մէջ, Գալիֆորնիոյ Կեդրոնական Շրջան, («Դատարանը»): Առաջարկուած Լուծումը արձանագրուած է Համաձայնութեան Պայմանագրին մէջ եւ մանրամասնօրէն բացատրուած՝ Խմբային Դատին Լրացուցիչ Ցայտարարագրին, ինչպէս նաեւ Համաձայնութեան պայմանագրին մէջ («Լրացուցիչ Խմբային Դատի Ցայտարարագիրը»), զոր կարելի է տեսնել, համակարգիչի վրայ փոխանցել եւ կամ արտատպել www.ArmenianInsurancesettlement.com կայքէջէն («Համաձայնութեան Կայքէջը»): Առաջարկուած լուծման ներկայի կարգավիճակի, ինչպէս նաեւ վաւերացման պարագային, համաձայնութեան մաս կազմելու միջոցներուն եւ պայմաններուն մասին ընդհանուր տեղեկութիւններ նոյնպէս կրնաք գտնել Համաձայնութեան Կայքէջին վրայ: Այս տեղեկութիւնները ժամանակ առ ժամանակ պիտի յաւելցուին:

Այս Դատը կը պնդէ, որ Նիւ Եորք Լայֆ Ապահովագրական Ընկերութիւնը (ՆՅԼԱԸ) սխալութեամբ ձախողած է հատուցումներ վճարել Կեանքի ապահովագրութիւններու դիմաց, որոնք վաճառուած էին ծագումով հայ անհատներու 1875ին եւ անկէ ետք, Թրքական Օսմանեան Կայսրութեան մէջ: Նիւ Եորք Լայֆ Ապահովագրական Ընկերութիւնը կը մերժէ այս պնդումները եւ կը հաւատայ, որ անոնք անճիշդ եւ ապակողմնորոշիչ են: Հայցուորներու այս պնդումներուն դիմաց, առ ի պաշտպանութիւն, Նիւ Եորք Լայֆ Ապահովագրական Ընկերութիւնը ներկայացուցած է բազմաթիւ հակաճառութիւններ: Այս առաջարկուած լուծումը պէտք չէ մեկնաբանուի իբրեւ պատասխանատուութեան կամ սխալ գործունէութեան ընդունում եւ, կամ, այս դատին մէջ պնդուած հայցերու տկարութեան կամ զօրութեան ապացոյց:

Այն պարագային երբ Դատարանը վաւերացնէ Համաձայնագիրը, Նիւ Եորք Լայֆ Ընկերութիւնը համաձայնած է վճարելու քսան միլիոն ամերիկեան տոլար ($20,000,000), որ պիտի 1. բաժնուի (հայցուորներու) խումբի անդամներուն, որոնք չեն բացառեր իրենք զիրենք այս Համաձայնագրէն («Համաձայնագրի Խումբի Անդամներ») եւ որոնց անհատական հայցերը յղուած են եւ ընդունուած են Համաձայնագրի Հիմնադրամի Յանձնախումբին կողմէ, ինչպէս պայմանաւորուած է Համաձայնութեան Պայմանագրով, 2. Հայկական բարեգործական կազմակերպութիւններուն պիտի յատկացուի գումար մը, 3. վճարելու համար վարչական գործերու ծախսերը, 4. վճարելու համար հայցուորներու փաստաբաններուն աշխատավարձերը եւ փոխհատուցում տալու անոնց կատարած ծախսերուն: Առաջարկուած Համաձայնագիրը պատասխանատուութենէ զերծ կը կացուցանէ Նիւ Եորք Լայֆ Ընկերութիւնը եւ անոր յարակից բաժանմունքները (որոնք ինչպէս սահմանուած են Համաձայնութեան Պայմանագրին մէջ) հանդէպ որեւէ եւ բոլոր Խնդրոյ Առարկայ (ապահովագրական) Պայմանագիրներուն եւ կամ (Հայցուորներու) Խումբի Հայցերուն (ինչպէս սահմանուած է Համաձայնութեան Պայմանագրին մէջ):

Արեւմտեան Միացեալ Նահանգներու տեղական ժամանակով, դատական ունկնդրութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 30, 2004ին առաւօտեան ժամը 9.30ին, Մեծայարգ Դատաւոր Քրիստինա Ա. Շնայտըրի առջեւ, Միացեալ Նահանգներու Շրջանային դատարանին մէջ, Գալիֆորնիոյ Կեդրոնական Շրջան, որոշելու թէ. - 1. առաջարկուած Լուծումը, ինչպէս նախատեսուած է Համաձայնութեան Պայմանագրին մէջ եւ ներկայացուած՝ դատարանին, պէտք է թէ ոչ վաւերացուի իբրեւ արդար, տրամաբանական պատշաճ եւ հայցուորներու խումբի շահերը լաւագոյնս պաշտպանող Համաձայնագիր 2. Հայցուորներու խումբը պէտք է թէ ոչ վաւերացնել Համաձայնագրի գործադրման համար, 3. պէտք է թէ ոչ վերջնական հրաման եւ Վճիռ կայացնել, վաւերացնելով Համաձայնութեան Պայմանագիրը, դատը լուծարելով նախապաշարումով եւ արժանիքներու հիմքի վրայ, եւ պատասխանատուութենէ ձերբազատելով Նիւ Եորք Լայֆ Ապահովագրական Ընկերութիւնն ու յարակից բաժանմունքները հանդէպ խմբային հայցերուն, 4. պէտք է թէ ոչ վաւերացնել հայցուորներու փաստաբաններու դիմումը՝ վճարելու անոնց աշխատավարձը եւ փոխհատուցանելու ծախսերը, 5. պէտք է թէ ոչ վաւերացնել հայցուորներու փաստաբաններուն դիմումը՝ Հայցուորներու Խումբի ներկայացուցիչներուն անհատական հատուցման: Այն պարագային երբ դատարանը կը վաւերացնէ Առաջարկուած Լուծման Համաձայնագիրը, բոլոր Խմբային Հայցերը (ինչպէս որ սահմանուած են Համաձայնութեան Պայմանագրին մէջ) Նիւ Եորք Լայֆ Ապահովագրական Ընկերութեան եւ անոր յարակից բաժանմունքներուն դէմ, բաւարարուելով պիտի ազատ կացուցուին:

Եթէ Համաձայնութեան Հայցուորներու Խումբին անդամ էք, կրնաք ընտրել, որ բացառուիք այս Համաձայնութենէն, այն ձեւով որ մանրամասն նշուած է Խմբային Դատի Լրացուցիչ Ցայտարարագրին մէջ: Համաձայնութեան Հայցուորներու Խումբին այն անդամները, որոնք կ'ընտրեն դուրս գալ, դատարանի Վերջնական Վճիռէն կախեալ պիտի չըլլան: Եթէ կը փափաքիք դուրս գալ այս Առաջարկուած Լուծումէն, պէտք է կանոնաւոր ձեւով, գրաւոր եւ ժամանակին յղէք ձեր բացառուելու խնդրանքը, իւրաքանչիւր Խնդրոյ Առարկայ Ապահովագրական Պայմանագրի կապակցութեամբ, համապատասխանաբար Խմբային Դատի Լրացուցիչ Ցայտարարագրին: Դուրս գալու ձեր խնդրագիրը պէտք է կրէ նամակատան թուակիր կնիքը ոչ ուշ քան Յունիս 15, 2004 թուականով եւ առաքուի՝

Marootian v.
New York Life Class Action Settlement,
c/o Settlement Administrator,
Post Office Box 5053,
Portland,Oregon 97208-5053

հասցէին: Խնդրանքին մէջ պէտք է նշէք 1. ձեր լրիւ անունը, ներկայ հասցէն եւ հեռաձայնի թիւը, 2. տեղեկութիւններ, որ մատնացոյց կ'ընեն կեանքի ապահովագրութեան պայմանագիրը (կամ պայմանագիրները) որու կապակցութեամբ կ'ուզէք բացառուիլ Համաձայնութեան Հայցուորներու Խումբէն, ինչպէս, օրինակ, ապահովագրական պայմանագրի թիւը, պայմանագրի թուականը, պայմանագրի սեփականատիրոջ անունը, ապահովագրուածի անունը, պայմանագրի վաճառման վայրի եւ/կամ մահուան հատուցման գումարը՝ նշուած պայմանագրին վրայ, 3. յստակ հաստատում մը, որ կը խնդրէք բացառուիլ այս Առաջարկուած Լուծումէն եւ չստանալ՝ որեւէ հատուցում: Առաջարկուած այս Լուծումէն եթէ բացառում չխնդրէք եւ փափաքիք առարկել այս Լուծման Համաձայնագրի տրամադրութիւններուն, պէտք է գրաւոր յղէք ձեր առարկութիւնները մինչեւ Յունիս 15, 2004, հետեւելով Խմբային Դատի Լրացուցիչ Ցայտարարագրին մէջ նշուած ձեւակերպումներուն:

Այս յայտարարութիւնը պարզապէս ամփոփում մըն է: Լուծումի մանրամասնութիւնները, ներառեալ համաձայնութեան մաս կազմելու միջոցները եւ պայմանները մանրակրկիտ ձեւով բացատրուած են Խմբային Դատի Լրացուցիչ Ցայտարարագրին մէջ, զոր կարելի է տեսնել, համակարգիչի վրայ փոխանցել եւ կամ արտատպել www.ArmenianInsurancesettlement.com կայքէջէն:

Առ ի քննութիւն Առաջարկուած Լուծման Պայմանագրի օրինակ մը կրնաք ստանալ դատարանի դիւանակալի գրասենեակէն, Միացեալ Նահանգներու Շրջանային Դատարան, Գալիֆորնիոյ Կեդրոնական Շրջան:

ԿԸ ԽՆԴՐԵՆՔ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՉՀԵՌԱՁԱՅՆԵԼ ԴԱՏԱՐԱՆ ԿԱՄ ԴԻՒԱՆԱԿԱԼԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ:

Փետրուար 19, 2004

ՀՐԱՄԱՆՈՎ ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ, ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 9
DIMANCHE
9 MAI
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
Թիւ 303

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : Arpik MISSAKIAN
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (E-Mail) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Անմիջական առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

79րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 20.943 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20.943

ՆԱՐԴՈՒՆԻ, ՈՐԲՈՒԹԻՒՆ, ՁԱՓԱՀԱՍՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

Վերջերս, Շ. Նարդունիի անձին ու գործին մասին կատարուած արժեւորման մը առիթով, գրասէր բարեկամ մը կը բողոքէր, թէ ինչպէ՛ս կարելի է որոշ ձեւով արտայայտուիլ «լուսումի պէս համով» Նարդունիի մասին :

Հակառակ այդպիսի բողոքի մը, հոս չեմ մտադրեր մնալ գնահատման «լուսային» մակարդակներու վրայ : Աւելի՛ն. Շաւարշ Նարդունիի կենդանագիրը կազմելու համար, արդէն առաջին իսկ տպաւորութեամբ, հարկ կը զգամ զգուշանալու ընթացիկ համերէ,... գոյներէ՝ պիտի ըսէի : Աչքի առաջին իսկ հպումով՝ Նարդունի ատակ է մեր մէջ արթնցնելու հոգե-ախտաբանը՝ իր մասնայատուկ Ք. ճառագայթաչափ գործիքով, ու հակումը՝ մակերեսի քաղցրութիւններու տակ պեղելու դառնութիւններ...

***

«Փարիզի Տղոց» խումբին մէջ, Նարդունի միւսներէն կը զատորոշուի իր գործին անմիջական, չեչտօրէն ենթակայական նկարագրով. միանգամայն աչքի զարնող այլուրութեամբ մը, որ ոչ-խորաթափանց աչքին կրնայ երեւիլ իբր հմտաբան մարդու «ինքնատպութիւն» մը սոսկ. ուր կը միախառնուին դասական յունարէնէն մինչեւ եբրայերէն արշաւող ստուգաբանական մարզանքներ, տորոնի մշակութենէն մինչեւ սխտորաբուժական դեղագիրներու վերծանումը շօշափող չահատակութիւններ. եւ, հակադրաբար այս բոլորին, որոշ տարփային լիցք ենթադրող զգայարանականութիւն մը, տարաշխարհիկ հէքեաթի, բանաստեղծականութեան կլիմայ մը, եւ զանոնք պարագրկող դաշնութեան ոլորտ մը : Առաջին իսկ ակնարկով բաւական հակասական այս տարրերը միաբերող վաստակի մը այս պատկերին առջեւ, խորչափող աչքը անմիջապէս հարց կու տայ.- Ի՞նչ է «Ալպոմ»էն մինչեւ «Մեղեդինե՛ր, Մեղեդինե՛ր», եւ «Բանե՛ր, Բանե՛ր»էն մինչեւ «Երուսաղէ՛մ, Երուսաղէ՛մ»՝ այս բոլորի ետին պահուող աշխարհը - «Նարդեան» աշխարհը (այս բառը իմս չէ, իրն է...) :

Դժուար չէ հոգեվերլուծական ընթերցումը Նարդեան այս աշխարհին. հոգեվերլուծական ըլլալու ալ պէտք չունի անիկա՝ բառի ուժեղ-գիտական իմաստով : Արագ ստուգումի մը համար, կը բաւէ անտեսել Նարդունիի գործերուն մէջ անանձնական մեծաթիւ էջեր -- պատկանին անոնք արձակ բանաստեղծութեան ոլորտին («Բաբելոնի Աշտարակը» տիպի), թէ հակին բանասիրական հմտաբանութեան...: Այս վերջիններուն մէջ, անշահեկան կրնար չըլլալ Նարդունիի յարձակունակութիւնը, կռուազանութիւնը - յաճախ անտեղիօրէն բուռն-, իբր ներմղեալ զանազան ձգտումներու չեզակի դրսեւորում, գրկախտի (փրիւսթրասիոն) ամենասովորական ախտանիշ : Արդարեւ, այլ ձեւ կարելի չէ ախտանշել հրապարակագիր - բանավիճող Նարդունին, որ «ճանկերը լայն բացած» պատրաստ է յարձակելու հակառակորդին վրայ ու նախակրթարանի աշակերտի ախորժակով զայն «լաւ մը գզելու»...: Բայց նախընտրելի է դիմել աւելի ուղղակի մեթոտի, ու խիստ ընտրութեամբ մը՝ իր էջերէն պահել «խոստովանական» բնոյթ ունեցողները, որոնք արդէն մեծ թիւ չեն կազմեր :

***

Այս վերջինները, բնական է, պիտի ենթարկուին խորաչափող քննարկումին, որուն կ'ակնարկէի վերը : Որովհետեւ -կարելի է սպասել- Նարդունիի խոստովանութիւնները շատ տեղ մոլորեցնող ալ են. ինչպէս «Մեղեդիներ»ու այն հատուածին, ուր իր ներաշխարհային զարգացման ուղեգիծը ան կը ձուլէ շատ դասական, ու հետեւաբար խաբուսիկ ստորոգութիւններու մէջ : Նախ մանուկ՝ արմաշեան երազաշխարհի ծոցին, ան (իր բնորոշումով) շատ արագ պիտի անցընէ զգայարանական գինովութեան փուլը, հազիւ չոյսուած՝ բանաստեղծութեան ու աննիւթական սէրերու հեւքէն, ու զարմանալի արագութեամբ հասնի իր գոյութեան երրորդ ու վերջնական հանգրուանին՝ դառնայ «վարդապետ (տոքթոր) փիլիսոփայութեան եւ ախտաբանութեան» : Ըլլայ բժիշկ, հոգեբոյժ, «տերվիշ», եւ «մթութիւն հագած», իր մութ սենեակէն դիտէ «լոյսի առուակի մը մէջ բոնուած մարդիկը» :

Սակայն այս հոլովոյթը, մեղմ ըսած, թերի է : Հազիւ առճակատուած Նարդեան ուրիշ, հիմնական գրութիւններու, «մըթութիւն հագած» բժիշկը կը բռնուի հակասութեան մէջ. ու կ'երեւի մթութիւն հագած... ի՛ր իսկ աչքին : Հոգեբան, հմտաբան, իմացապաշտ ու սկեպտիկ Նարդունիի իրականութիւնը, իր կողմէ ներկայացուած իբր անվիճելի ճշմարտութիւն, ուրեմն չի սպասեր իսկ խորաչափումի լուրջ ձեռնարկութեան. անիկա կը փշրուի կաւէ արձանի պէս - ի՛ր իսկ կողմէ ներկայացուած հակադրուող-հակասող այն մի՛ւս իրականութեան՝ նոյն հատորին մաս կազմող այլ տարրերու հարուածներուն տակ : Երբ, օրինակ, իբր վեցամեայ թոռ մը, գրագէտը կու լայ, ողոքելով հոգին իր մեծ հօր. «Մենծ հայր, մենծ հայր, տես, թոռնիկդ հիմա քիլօ մը տանձով է մնացեր...» : Կամ երբ՝ նոյն հատորի էջերուն, կը պատմէ մանուկի լացը՝ այս անգամ սէր փնտռող իր սրտին. «... Ու իմ երեսուն տարուան սիրտս կու լար, կու լար մանուկի մը պէս : Կու լար եւ կ'ուզէր դարձեալ բանաստեղծ դառնալ : Կու լար եւ իր սիրականին անունը կը կանչէր» : Միտք-Նարդունին թո՛ղ ուզածին չափ կարգի հրաւիրէ զայն. «Դուն բժիշկ ես, դուն գիտութեան ու փիլիսոփայութեան մարդն ես, արու ու կորովի» : Անօգուտ. «արու ու կորովի» սիրտը պիտի մնայ նոյն լացող, նոյն մանուկ սիրտը՝ գրագէտին իսկ բառերով հերքելով «գիտութեան ու փիլիսոփայութեան մարդ»ու մը գոյութիւնը, զայն զեղչելով-վերածելով առասպելի...

***

Այս էջերով ու նման այլ էջերով, Նարդունի պաշտելի բարեմտութեամբ մը իր ցաւը կ'ըսէ մեզի -ցաւը՝ կանուխ մանկութենէն հոգիով մարմնով բացայայտօրէն գրկախտահար մարդու մը : Ու որքան ալ աւելի ետք -անձամբ ու անմիջական ընտանիքով- նետուած չըլլայ սուրիական անապատներու արհաւիրքին մէջ,- հաւաքական արմատախլման ու իր տիեզերքը կազմող «մարդկութեան» տեղահանումին ու բնաջնջումին ցնցումը բաւական խոր է որպէսզի սկզբնական գրկախտը ծանրանայ ու բազմապատկուի ուժգնութեամբ : Նոյնիսկ եթէ իր պարագային դրուող մարտահրաւէրը, ինչպէս Շուշանեանի մը պարագային, ինչպէս առհասարակ անապատէն փրկուած -- վերադարձածներու պարագային, չի կայանար ուղղակի «մահը պատմելու» մէջ...

Նարդեան ներաշխարհը այս մակարդակին ուրեմն յայտնօրէն կը տեղադրուի «պատմական» գրկախտի նշանին տակ : Որբութեա՛ն ցաւն է Նարդունիի ցաւը, գլխագի՛ր Որբութեան -- «Ձափահաս Որբ»ին ցաւը, գործածելով, երկիցս, երի՛ցս իմաստալի այս բնորոշումը, որ ամենայն իրաւունքով փոխ կ'առնեմ իր հիմնած ու վարած «Ձափահաս Որբերու Միութեան»՝ Ձ.Ո.Մ.ի ի՛ր իսկ ընտրած անուանակոչումէն : Սակայն, կանխելու գնով ըսեմ, որ Նարդունիի գործին խորքի ընթերցում մը ատակ է պարզելու աւելին. որ՝ սեփական Վայրի պատմական ջնջումը կը պատուաստուի աւելի հեռուէն, խոր մանկութենէն եկող «դժբախտ գիտակցութեան» մը հոգեկան խարիսխին վրայ : Այս մասին՝ աւելի վար :

Ակնարկուեցաւ «սէր փնտռելով» լացող սիրտին : Ձափահաս-անբուժելի որբութեան այս Նարդեան տարբերակը, արդարեւ, առաջին իսկ ակնարկով կը դրսեւորուի սեռային լոյս մը տակ : «Մեղեդինե՛ր»ու «Փառք Կեռասին» գրութիւնը, ինչպէս վերի առաջին մէջբերումները, իր կարգին անդին կ'անցնի ամէն մեկնաբանութենէ... ինքզինք մեկնաբանելով ամենայն պերճախօսութեամբ :Պատանի՝ հատուածին հերոսը կ'ապրի կեռասով խորհրդանշուող զգայարանական արբունքի վիճակը, ինքզինք «Թագաւոր» կոչած՝ իր սիրականին հետ կեռաս կը գողնայ. կեռաս կ'ուտէ՛՝ հակառակ «մեծ հօր արգելքին» : Այս վերջինը վրայ պիտի հասնի յանկարծ, ու տեսնէ պատանին՝ աղջիկը գրկած-բարձրացուցած կեռաս քաղելու դիրքի մէջ : Վերջին հատուածը կարելի չէ տալ աւելի բացատրական ու թափանցիկ՝ քան Նարդունին ինքը. կը մէջբերեմ.

«Մե՛ղք է, պտղամո՛լ :

- Լա՛ւ, եթէ թագաւոր եմ, ո՞վ կ'արգիլէ ինծի : Երբ կեռաս կ'ուզեմ, պէտք է որ ուտեմ : Ապա թէ ոչ՝ թագաւոր չեմ ըլլար.

. . . . . .

Ափսո՛ս :

Հիմա մեծ հօրս "մեղքին" արգելքը չէ որ զրկած է զիս կեռասէն :

Ես հիմա թագաւոր չեմ :

Ես հիմա կեռաս չունիմ : Իսկ ճշանածս ալ մեռաւ, ու իմ շրթներուս մէջ կորսուած է համը իր կեռասներուն :

Ու արի՛ւն կու գայ աչքերէս, կեռասի այս տօներուն» :

Կարելի չէ անտարբեր մնալ երեսնամեայ Որբի մը ողբերգութեան այս պատկերին առջեւ, սեռային գրկախտով դրսեւորուող ու մինչեւ հոգե-մտաւոր այլագան հաշմումներ ընդհանրացնող ողբերգութիւնը՝ ամբողջ սերունդի մը...

***

Նարդունի ոչինչ, գրեթէ ոչինչ գրած է Աքսորի, Օտարութեան վայրին մասին : Փաստօրէն ան ոչ մէկ առիթ կու տայ մեզի քննելու անոնց մասին իր դիրքորոշումը - թէկուզ բացասական : Հազիւ կը բռնենք իր ակնարկը «Փարիզի մէկ բանւորական թաղին» վրայ, յանկարծ կը սկսի զրուցել հոն կուկուլիկու ըսող... «հաւուկին» հետ, որ զինք կը թռցնէ կը տանի ետ՝ անջրպետին ու ժամանակին մէջ... «Քաֆէ տ'Արքուր»ի ծուխերո՞ւն մէջ գտանք զինք վայրկեան մը, կ'ակնկալենք բա՞ռ մը փարիզեան առօրեայի, օտարութեան վայրին մասին, - ան արդէն ճախրելով հասած է Սիփանի փէշերուն (տեսա՛ծ ըլլար գոնէ Սիփանը, վանեցի՛ ըլլար գոնէ...) : «Մեղեդինե՛ր»ուն մէջ, կրկին, կը սկսի նկարագրութեանը փարիզցի բժիշկի մը սենեակին : Ո՞ւր մը ներկա՞յ կ'ակնկալէք : Աւա՜ղ. Ինտրայի սենեակ-ներաշխարհը, նշանաւոր՝ իր հիանալի այլուրութեամբ, չունի աններկայ անվայրութիւնը Նարդունիի սենեակին, ուր կայ հօտը իր բոժոժներով, մեծ մայրը եւ իր հարսնութեան շապիկը, հեթանոս տօներն ու օրացոյցի կոյսերը. բայց ո՛չ փարիզահայու սենեակը : Ո՛չ Սփիւռքը : Նարդունի, երբ ճառ չի խօսիր, բանասէրին ախորժներու վրայ չարչաւեր, կամ հակառակորդ «չի գզեր», - ընկղմած է նախ-աղէտեան դրախտի հեշտանքներուն խորը...

Նոյնը՝ ընդհանուր ձեւով՝ «օտար»ի հետ յարաբերութեան հարցին մէջ : Ի յառաջագունէ, Նարդունիի մօտ առկայ որոշ զգայարանականութիւն մը կրնար մեզ յուսադրել յօգուտ արտահայտեաց խառնուածքի ու վերաբերումի, կեանքի մէջ. յօգուտ «դուրս»ի հետ կարելի յարաբերութեան մը : Բայց քանի կը յառաջանանք Նարդեան աշխարհին մէջ, ատոր հակառակն է որ երեւան կ'ելլէ - «օտար»ին վախը : Այսպէս, «Մեր Գիւղին Լճակը» հէքեաթը կը խօսի գիւղին վճիտ ջուրերով լիճին մասին, որ սակայն կ'ապականի ակնթարթի մը մէջ՝ «օտար աշխարհէ» վերադարձող գիւղի տղոցմէ մէկուն բերած ախտով :

Պարզ է հէքեաթին թելադրանքը ու ցնցիչ. «օտար»ը ապականող է...

Վախը, ի հարկէ, նախ ազգային-մշակութային առումով օտարին վախն է (Նարդունիի կողմէ պարբերաբար, թէեւ ոչ յաճախ, կ'արծարծուի լեզուի կորուսման, ազգա-մշակութային ինքնութեան կորուսման թեման) : Բայց անիկա սպա ընդհանրական «օտար»ին վախն է. վախը ընդհանրապէս «տարբեր»ին, «միւս»ին. նաեւ վախը՝ միւս սեռին...

«Օտար»ին վախն ու արգելումը կը բերեն փորձութիւնը տոհմապղծման, էնսէսթին : Փորձութիւնը, - ուրեմն նաեւ վախը, հակադիր ա՛յս մէկ վախը, տոհմապղծման վախը... «Մեղեդինե՛ր»ու երկրորդ իսկ հատուածը՝ «Լճին Ժամը», կը պատմէ ոճիրը հարուստ այն գիւղացիին, որ իր գեղեցիկ աղջիկը իր կորիճ տղուն համար նկատած էր միակ յարմար հարսը, ու պսակած՝ քոյր եւ եղբայր : Ինչպէս տարաշխարհի ախտով լիճի ապականման հէքեաթին մէջ, հոս եւս անէ՛ծք կը սպասէ գիւղին : Եթէ օտարի ախտը կը ցամքեցնէ գիւղին լիճը, տոհմապղծումի արարքը կը սրբուի միայն անիծեալներու կլանումովը՝ լիճի ընդերքին...

***

Այսքանը բա՞ւ չէ հաստատելու համար, որ Տարաշխարհի ախտին եւ Սեփականի պղծումին զոյգ վախերը Նարդեան անհատականութեան համար խեղդած են ամէն կարելիութիւն ներկայ անհատ դառնալու (այս տարազի զոյգ իմաստներով...) : Նարդունիի մատնանշուած այս կեցուածքներուն մէջէն կարմիր թելի պէս անցնող ու անոնց միութիւնը կազմող գիծը բացարձակ մերժումն է ներկային, ներկայ վայրին ու ժամանակին : Ու ա՛լ զարմանալի չէ, որ Նարդեան աշխարհի բոլոր հարազատ արտադրութիւնները յատկանշուին իրենց յղումովը նախ-աղէտեան աշխարհին, որ հէքեաթ է, անիրական, անչափահաս ու անսեռային : Նարդունիի գործը այս գինը պէտք է վճարէ՝ իր վաւերականութիւնը շահելու համար. ան վաւերական է իբր հէքեաթ, իբր հնագիտական առարկայ, իբր գեղօր : Իբր վկայութիւն՝ բացակայէն, անհատի նախապատմութենէն, նախ-աղէտէն : Անկէ՝ իր դաշնութիւնը, կշռութային դեղագիտական իր յատկանիշները : Անկէ՝ նաեւ Նարդեան աշխարհի թափանցկութիւնը, միամտութիւնը՝ իր ցաւը ըսած պահերուն : Բայց, ահաւասիկ, այդ ցաւն ու վէրքը բացակայութիւն մըն է, չգոյութիւնն է մարդուն՝ որ Նարդունիի բժշկագիտական դասագիրքերն իսկ «չափահաս անհատ» կը կոչեն :

Ու ցաւով ու խոր հասկացողութեամբ կը հաստատեմ, վերջացնելու համար, որ Նարդունի անհատը, արդէն խոցելի՝ հեռու մանկութենէ մը եկող խոցերով, չէ վերապրած, անդր-ապրած՝ իր գիւղի մահէն, իր նշանածի մահէն, Ապրիլ ամիսէն անդին : Կեռասի մահէն անդին : Եւ Նարդեան գրականութիւնը էապէս՝ վերապրումի, յարութեան այս անկարելիութեան պատմութիւնն է միայն - ողբերգական, բայց եւ ախտաբանական :

ՑԱՐԴԳՈՂԷՆ ԶՈՒԱՐԹՆՈՑ

Գրեց՝ ԳՐԻԳՈՐ ՊԷԼԷԴԵԱՆ

Շաւարշ Նարդունիի անտիպ նամակները, որ կը հրատարակենք, կու գան Հրանդ Բալուեանի արխիւէն: Ի հարկէ ամբողջ նամակագրութիւնը շատ աւելի ընդարձակ է քան հոս տրուածը եւ կը տարածուի աւելի երեսնամեակի մը վրայ: Մեր ընտրածները գրուած են 1928ին եւ կը վերաբերին մէկ կողմէ «Ցարդգող» Միութեան, միւս կողմէ «Զուարթնոց»ի հիմնումին: Ցաւօք չեն Բալուեանի պատասխանները: Սակայն Նարդունիի գիրերը լոյս կը սփռեն Ֆրանսահայ գրականութեան այդ առաջին շրջանի պատմութեան վրայ, որուն Նարդունի անդրադարձած է յետագային Կ. Փօլատեանի հետ զրոյցին մէջ: Այդտեղ Նարդունի կը ծիծաղէ որ ինք չէ կազմած «Ցարդգող»ը, այլ զայն վարած է երեք տարի (Զ 162): Նամակները ցոյց կու տան որ Նարդունի հրաժարած է միութեան նախագահութենէն ու անդամակցութենէն 1928ին եւ այլ «երեք» տարին ընդհանուր բնութագրում մըն է պարզապէս:

Ըստ «Յառաջ»ի մէջ լոյս տեսած Քրոնիկներու, «Ցարդգող»ը հիմնուած է 1926ի Օգոստոսին եւ սկսած է բանել այդ տարուան վերամուտին: «Նոր ձեւ... կը տեղեկացնէ որ «Փարիզ հաւաքուած երիտասարդ գրողները եւ արուեստագէտները ժամանակցութեամբ կազմուած է «Ցարդգող» անունով միութիւն մը որուն նպատակն է համախմբել երիտասարդ ուժեր, մշակել բոլորը դէպի հասարակաց միակ ուղի մը՝ դէպի հայ ազգային ոգին եւ ինքնուրոյն արուեստ արտայայտումը» («Յառաջ», 22·10·1926): «Ցարդգող» անունը, կ'ըսէ Նարդունի, Գր. Ճիզմէճեանը տուած է, մեկնելով Օճան Կարոյի մէկ գրքի խորագրէն (Զ 162): Այդ անունով գիրք մը լոյս չէ տեսած սակայն նշուած կը գտնուի Օճան Կարոյի միակ հատորին մէջ: Առաջին հանդիպումները, գրական սալոնները տեղի կ'ունենան ուրբաթ օրերը, Փլորիա ճաշարանը: Գրական կեանքը կը դառնայ այնքան կենսունակ որ Միքայէլ Պարամեան «Նորերուն վերադարձը» խորագրով խմբագրական յօդուած մը կը գրէ «Յառաջ»ի մէջ, նշելով որ «Հոն առատ ոճով վերապահութեամբ ու դժգոհութեան գրական նոր շարժում մը կը ձեւաւորուի» (26·12·1926): Տարի մը ետք՝ «Ցարդգող» (28·10·1927) արդէն կազմակերպած է 34 երեկոյ, ունի 25 անդամներ, գլխաւորաբար՝ գրողներ, երաժիշտներ եւ նկարիչներ: Այդ Թուականին միութիւնը կը ձեռնարկէ հրատարակչական գործունէութեան, կը ծրագրէ հրատարակումը պարբերականի մը եւ կը հիմնէ «ժողովրդական համալսարան մը»: Ասոնցմէ ոչ մէկը կը Թուի իրականացած ըլլալ:

1926-1927 միութեան ամէնէն բեղուն շրջանը կը Թուի, երբ փաստօրէն իրարու կը հանդիպին իրարու այնքան ներհակ հոսանքներու պատկանող գրողներ, մտաւորականներ ու նկարիչներ (Կաքաւեան, Քոչար, Շուշանեան, Հ. Զարդարեան, Եդ. Տարօնեան, Սարաֆեան, Մկր. Պարսամեան, Ճիզմէճեան, Պէշիկթաշլեան, Ցար. Ֆրէնկեան, եւլն.): Ասուլիսներուն կը խօսին երէց գրողներ, ինչպէս Բաշալեան կամ Զօպանեան: Զրոյցին մէջ Նարդունի կ'ըսէ Թէ «քառակուսի անդամներ ունէինք, մին դաշնակցական, միւսը համայնավար, միւսը ռամկավար եւ մաս մը չէզոք» (Զ 162): Նման բաղադրութիւն պայթուցիկ նկարագիր մը ունէր եւ չէր կրնար պատճառ չդառնալ վէճերու, որոնք ճակատագրական կ'ըլլան նման միութիւններու: Նարդունի իր հրաժարականէն ետք կը զբաղի փաստօրէն աւելի «Զափահաս Որբերու Միութիւն»ով (հիմնուած 1926ին) մինչ «Ցարդգող»ը կը սկսի հետզհետէ քայքայուիլ եւ 1929ի Դեկտեմբերին կը դադրի գոյութիւն ունենալէ: Զրոյցին մէջ Նարդունի կ'ըսէ Թէ «...երկու անկարգապահներ միջադէպ ստեղծեցին "Զոմ"ին եւ "Ցարդգող"ին միջեւ: Տապալողը "Ցարդգող"ը եղաւ»: Մեզի յայտնի չեն անունները այդ «անկարգապահներ»ուն:

Թէեւ մամուլով ծանուցուած՝ «Ցարդգող»ի պարբերականը երբեք լոյս չէ տեսած[3]: Նարդունիի նամակները որոշ լոյս կը սփռեն այս ուղղութեամբ: Մանաւանդ Թոյլ կու տան ենթադրելու որ Բալուեան յանդուգն քայլը կ'առնէ անմիջապէս ինք խմբագրելու պարբերական մը, այն մէկը որ պիտի ըլլայ «Զուարթնոց»ը եւ որ մինչեւ Բալուեանի մահը (1967), աստէպ, մերթ իբրեւ ամսաթերթ, մերթ իբրեւ տարեգիրք լոյս պիտի տեսնէ: Շահեկան է տեսնել որ «Ցարդգող»ի համար նախատեսուած հանգանակը եւ այլ գրութիւններ կը փոխադրուին «Զուարթնոց»ի զանազան Թիւերուն մէջ: Վերջապէս այս ամսագրի «Ճակատին վրայ» հանգանակաձեւ գրութիւնը, որ ստորագրուած է «Խմբագրութիւն», Նարդունիի գրչէն ե[...]լած է, մինչ «Զուարթնոցի Ծրագիրը», զետեղուած՝ առաջին Թիւի ներքին կո[...]քին վրայ, Նարդունիի գրութեան դիմա[...] պէտք է վերապահել Բալուեանի: Նար[...]դունիի նամակները կը բացատրեն [...] քիչ մը տարօրինակ դրութիւնը:

Բացի չնչին կէտադրական ուղղումներէ, բնագիրները կը տրուին ինչպէս ո[...] են, առանց ոչ մէկ կրճատումի: Նարդու[...]նի, որ առհասարակ կը հսկէ իր գրելակերպին, այստեղ կը յայտնուի աւելի ան[...]խնամ գրուածքով մը. Նամակները գր[...]ուած են մէկ շունչով, առանց որեւէ սրբագրութեան կամ ջնջումի: Երբեմն յե[...]գրութիւնը աճած է մինչեւ նամակին ը[...] կիցքը: Այդ մասերը փոխադրած ենք նա[...]մակի աւարտին: Հրատարակութիւնը [...] ծանրաբեռնելու համար միայն անհրաժեշտ նկատուած ծանօթագրութիւններ տեղաւորած ենք տողատակի:

•

(1) Զրոյց, Փարիզ, 1952:

(2) Խրճիթներէն մինչեւ խորհրդարանը, Փարիզ 1933, էջ 11:

(3) Պէյրութ 1932ին լոյս տեսած է «Ցարդգող» ամսագրի միակ թիւ մը, որ «Ազդակ»ի գրական յաւելուածն է խմբագրութեամբ Մ. Իշխանի եւ Ա. Ծառուկեանի: Ասիկա կապ չունի Փարիզի «Ցարդգող»ին հետ:

ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆԻՆ

1

Տիւրի, 20 Մայիս 1928

Սիրելի Բալիկս,

Երկու նամակներդ ալ ստացած եմ: Շնորհակալ եմ տուած տեղեկութիւններուդ համար: Վաղը պիտի դիմեմ բժշկապետին, որպէսզի երկու օր արտօնութիւն տայ գալու Փարիզ, շաբաթ օր ցերեկին մեկնելու եւ երկուշաբթի ցորեկէն յետոյ վերադառնալու պայմանով: Եթէ արտօնութիւն ստանամ, քարթով մը կը գրեմ: Մասնաւորաբար այդ օրը կ'ուզեմ արտօնութիւնս, որպէսզի կարելի ըլլայ տեսնել բոլոր տղաքն ալ, ընկերները, «Մայիս 28»ի առթիւ: Եթէ արտօնութիւն չտրուի, կրնամ նորէն գալ եթէ ուզեմ, որովհետեւ օրընդմէջ պահակ եմ, պահակ չեղած օրերս ցորեկին ժամը 1,18ին Թրէնով կրնամ Փարիզ գալ եւ իրիկունը 11.35ին Թրէնով դառնալ հոս: Որովհետեւ ազատ եմ ցորեկներէն վերջ պահակ չեղած օրերս: Սակայն կէս օրուան մը համար չարժեր ծախք ընել եւ գալ, մօտ 60 Ֆր. ծախ կ'ըլլայ: Այդքան ծախք ընելէն յետոյ, կ'ուզեմ որ երկու օր ժամանակ ունենամ: Նայինք ի՞նչ կ'ըլլայ: Գործս Թեթեւ է, սակայն շարունակ կը զբաղեցընէ: Պէտք է որ ուրիշ բանով չզբաղիմ: Մինչդեռ ահագին գործեր կան վըրաս դուրսէն: Փարիզէն հեռացայ, բայց չազատեցայ: «Բուժանք»ին մէջ գործս կը շարունակեմ, ինչ որ ահագին ժամանակ կը խլէ ինձմէ: Յետոյ կարգ մը յօդուածներ կան, զորս խոստացած եմ եւ պէտք է ընել: Ասկէ դուրս, եթէ «Ցարդգող»ի Թերթով ալ զբաղիմ[1], Թերեւս չըկարենամ բան մը ընել: Որովհետեւ միայն «Բուժանք»ն[2] ու «Ցարդգող»ը կը բաւեն խլելու համար ամբողջ օրս: Փարիզ եկած ատենս աւելի կը խօսինք, առայժմ այսքան: Օշականին գրեցէք դուք պաշտօնական, կրնաք տակը գրել Թէ Նարդունին ալ մաս կը կազմէ խմբագրութեան, առայժմ զաւառը բժշկական պաշտօնով մեկնած է, եւայլն: Ես ալ պիտի գրեմ, բայց առայժմ յետաձգած եմ: Դուք շարունակեցէք Տարօնեանին հետ[3] եւ վարչութեան մասնակցութեամբ: Ի'նչ առարկութիւններ որ ըլլան, յետաձգեցէք, ըսէք Թէ ընդհ. ժողով պիտի ըլլայ, Թէ հրատարակութենէն, լոյս տեսնելէն առաջ ընդհ. խորհրդակցութիւն պիտի ըլլայ: Այսպէսով կրնաք լռեցնել, միշտ յոյս տալ: Եւ երբ գործը հաստըննայ, որեւէ դժուարութիւն չտեսնէք, կը տանիք, կատարուած իրողութեան առջեւ դնելով, իսկ եթէ դժուարութիւն մը տեսնէք, կը դիմէք ընդհ. խորհրդակցութեան: Այդ պարագային, եթէ կարենամ օգտակար ըլլալ, լա՛ւ: Ընդհ. յայտարարութեան մասին, երբ Փարիզ գամ, այն ատեն: Եթէ գալու օրս որոշ ըլլայ, պիտի ուզէի որ այդ օրը ընդհ. ժողով ըլլար, որպէսզի ներկայ ըլլայի, առկախ կամ դիւրիմացութեան նման խնդիրները լուծելու համար:

Ֆրէնկեանին[4] քարթ մը գրած էի, լուր չելաւ: Ի՞նչ կ'ընէ եւ կը խորհի վարչութիւնը: Ուս. Միութեան 25 Ֆր.ը անշուշտ վճարեցիք: Մեծ բան մը չէ եղեր: Ատիկա մեր պարտն էր վճարել: Պալենցին[5] պարտք ենք Գիւղը Համաստեղի, զոր առած էր Ա. Ջամալեան: Կը խնդրեմ որ դուք դիմէք պաշտօնապէս եւ պահանջէք գիրքը կամ փոխարժէքը: Եւ փոխարժէքը վճարեցէք Պալենցին: Պալենցը ինծի կը ճանչնայ, բայց չկարգադրած՝ մեկնեցայ: Խնդիրը կարգադրեցէք եւ գրեցէք ինծի:

Մի՛ վիճիք որեւէ Թիւրիմացութեան մասին: Միշտ յետաձգեցէք, կը խորհըրդակցինք ընդհ. ժողովին մէջ, ըսելով:

Գալով հոս վագանցը անցընելուդ, 15 օրուան արձակուրդիդ: Շատ լաւ է: Ամիէնը հոսկէ 15 վայրկեան հեռու է: Ամիէն կը նստիս, երբեմն գիշերները իմ քովս կը պառկիս, երբեմն, պահակ չեղած իրիկուններս, ես քովդ կը մնամ: Իսկ ամէն օր ցորեկները կրնաս մօտս ըլլալ: Կանաչութիւն եւ ջուր: Գետը (Սօմ), ճիւղճիւղի, առուակներու բաժնուելով քաղաքին բազմաթիւ փողոցներէն կ'անցնի, սանտրի նման կը սանտրէ քաղաքը: Գեղեցիկ քաղաք մը չէ, գաւառ մը, որ գեղեցիկ բնութիւն մը ունի իր շուրջը:

Փարիզէն եկած ատենս զանազան տեղերէ հրաւէրներ ունիմ, իրկուն մը մէկուդ, իրկուն մը միւսին: Վշտանալու պէտք չկայ:

Այսքան: Բարեւներ մայրիկիդ, իսկ քարթ մը՝ Զապէլին:

Սիրով քուկդ

Շաւարշ

Բարեւներս տուր նաեւ Եր. Յարութիւնեանին:

2

Տիւրի, 30 Մայիս 1928

Սիրելի Բալիկ,

Ստացայ նամակդ: Թէոդիկին մահը չէի սպասեր: Չէի գիտեր, որովհետեւ Թերթ չեմ ստանար: Չեմ գիտեր Թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Փարիզ: Ես ինքս զրկեր եմ ինքզինքս դուրսէն: Այսպէս աւելի լաւ է: Կիրակի օր չկրցի գալ, որովհետեւ տօն ըլլալուն՝ հիւանդանոցին տնօրէնն ու բժշկապետը արձակուրդի ելան, ստիպուած պահակ մնացինք: Երկու օր տօն էր, եւ բանտարկուածի պէս էինք: Շատ լաւ կ'ըլլար, եթէ այդ օրերուն եկած ըլլայիր: Այս օրերս մանչերու բաժնին ներքին բժիշկը արձակուրդ առած ըլլալով, ես մինակ եմ, ու կը նայիմ Թէ՛ մանչերու եւ Թէ՛ աղջիկներու իմ բաժինս: Անոր գալէն յետոյ ես պիտի ուզեմ արձակուրդ: Շաբաթ կէսօրէ մը յետոյ գալով կիրակի իրիկուն վերադառնալու պայմանաւ: Ե՞րբ, չեմ գիտեր: Եթէ ուշանայ, շաբթու մէջ, ցորեկէ մը յետոյ պիտի գամ, առանց հրաման առնելու եւ պիտի վերադառնամ ժամը 7·35ին Թրէնով. ուրեմն հինգ ժամ հոդ կրնամ մնալ: Զանազան գիրքերու պէտք ունիմ բժշկակա[...] պէտք է որ գամ զատելու համար: Եւ [...]րիշ գործեր: Երթալ-գալ առնուազն [...] Ֆր. ծախք կ'ըլլայ: Այդ պատճառով չ[...] ուզեր հինգ ժամուան համար գալ, եթէ [...] կրնամ միշտ գալ: Հրաման առնելու պէտ[ք] չկայ այդ մասին: Կիրակի օր մը եթէ յա[...]ջողեցնեմ վեցուկէս ժամ կրնամ մնա[լ] Փարիզ:

Վերջապէս նայինք ե՞րբ կ'ըլլայ: Հան[...]գիստ եմ ու գոհ: Բայց միայն բժշկու[...]Թիւնն է որ կը զբաղեցնէ զիս:

Սորէնոկովսքիին յօդուածը Թարգմա[...]նելու համար ինծի ինչո՞ւ կը ղրկէք, եր[...] կար յօդնութիւն. Տարօնեանը հրաշալ[ի] կը Թարգմանէ[6]: Անոր տուր: Եազմաճեանը հոս չէ, անիկա իմ գալէս քանի մը օ[ր] յետոյ մեկնեցաւ Փարիզ: Տեսէք զինքը եւ ըսէք. հաճոյքով կ'ընէ: Ես ալ կը գրեմ ի[...]րեն: Ազատունիի մասին քննադատու[...]Թիւնս պիտի ղրկեմ «Ազդարար»ին, երբ պատրաստեմ[7]: «Ցարդգող»ին համար, իբրեւ քննադատութեան ներածութիւն պիտի տամ «քննադատութեան պատմութիւնն ու ներկայ սահմանումը, դիրքը»: Յետոյ սկսելու համար, այդ սիւնակներուն մէջ, գիրքերու քննադատութիւն: Ու[...]րիշ բաներ, իրենց կարգին, յետոյ:

Հիւանդանոցներու կեանքը վէպ կարդալ է: Ես ալ սկսած եմ վէպ կարդալ: Գէ[...] աղէկ, ամէն վէպ: Ընդհանրապէս տա[...]փակութիւն, Ֆարէրի, Պընուայի, Փրէվօ[...]յի նման[8]: Վէպի բարեկամ չեմ, հինէ[ն] ձգած եմ, բայց հիմա նորէն սկսած եմ կարդալ: Ցիմար բաներ են, կարդալէս վերջ ինքզինքէս կը նեղանամ, որ ինչո՞ւ կարդացի:

Կարծեմ այսքան: Լուրեր տուր Փարիզէն, ատեղէն անտեղէն, տակէն վրայէն, չարութիւններդ ու բարութիւններդ:

Սիրով Շաւարշ

Պալենցին դրամը վճարուեցա՞ւ համատեղին համար. Ջամալեանէն զանձուեցա՞ւ:

3

Տիւրի, 5 Յունիս 1928

Սիրելի Բալիկս,

Ստացայ նամակդ։ Հրաման ստացած էի այս շաբաթ գալու, եւ մնաց գործով մը։ Ուրիշ շաբաթ մը։ Պէտք ունեցած բաներս եթէ փոստով ղրկես, այնքան ծախք կ'ըլլայ, որ այդ ծախքով աւելի լաւ է Փարիզ գալս։ Ինչ որ է, երբ հրաման առնեմ, կու գամ։ Հիմակ քեզի քարթ վիզիթ մը գրեմ, «Յառաջ» կ'երթաս, ընկ. Գեւոնեանին կու տաս, թող քեզի յանձնէ իմ անունիս հասած բոլոր նամակները զորս ծրար մը կ'ընես, մէջը կը խառնես նաեւ «Յառաջ»ները, որոնց մէջ գրուած է «Յարդգող»ի մասին մեկնումէս ի վեր, ինչպէս նաեւ Պէշիկթաշլեանի գիրքին մասին գրուած յօդուածը, «Յառաջ»ի մէջ Պարսամեանի կողմէ։ Ասոնք բոլորը ծրար մը կ'ընես, ըլքոմանտէ կը ղրկես հասցէիս անմիջապէս։ Ուրիշ քարթ վիզիթ մըն ալ կայ, կը յանձնես Հրանտ Սամուէլին։

Գալով «Յարդգող»ի, սրբագրած՝ կը ղրկեմ։ Եթէ տպեն, լաւ, եթէ ոչ՝ յարմարցուցէք։ Երկար է «Յառաջ»ի համար։ Միւս թերթերը կը տպեն, կը կարծեմ։ Խմբագրական մարմինին անունները գրելով նախանձ կը շարժէք տղոց մէջ։ Դուք գիտէք։ Զօպանեանին ալ դիմեցէք, միայն գրական նիւթ։ Կողմնակցութիւն չկայ հոս։ Ոեւէ մէկը մօտիկ չեմ ըներ։ Ահարոնեանն ալ ըլլայ, հակառակ յարգելուս, եթէ իր յօդուածին չհաւնիմ, կը վերադարձնեմ զայն։ «Յարդգող» չի կրնար ըլլալ այնպէս ինչպէս ուրիշները կը խորհին։ Դիմեցէք նաեւ Ահարոնին (Մարսէյլ, Դպրոցասիրաց) եւ Վ. Թաթուլին[9], երկուքին հասցէն ալ «Յառաջ»էն առէք։ «Յառաջ» չեմ ստանար։ Կիրակիի թիւերը ուզած էի, չղրկեցին։ Գիտես որ ճիշդ է, «Աչքէ հեռու, սիրտէ հեռու»։ Ես է որ չէի ուզած «Յառաջ»ը, բայց ետքէն ուզեցի որ կիրակիի թիւերը ղրկեն։ Չղրկեցին։ Դուն ուզած թիւերս ղրկէ, կը բաւէ։

Պաչիկով մը
Շաւարշ

Պուրնազեանին քարթն ալ ձգէ «Յառաջ»։

4

Ամիէն, 16 Յունիս 1928

Սիրելի Բալիկս,

Ի՞նչ ըրիք, ի՞նչ եղաք։ Կարօ Ուշագլեանէն (Rue Pixérécourt) տոմս մը առի, կը նեղանար որ «Յարդգող»ի հրատարակութեան համար իրենց ամէնէն յարմար պայմանները իմանալէ յետոյ ա՛լ քովերնին չենք գացած, ուրիշին ենք դիմած «գիտնալով որ ուրիշը մեզմէ աժան չի կրնար տպել» կ'ըսէ։ Գնա՛ անգամ մը եւ ձեր վերջին պայմաններուն հետ բաղդատէ իրենց պայմանները։ Ես գրեցի, որ չեմ խառնուիր։ Ի՞նչ նորութիւն կայ, ան ալ գրէ։

Գալով ինծի, լաւ եմ, ամսու գլխուն կու գամ։ Գալիք օրս կը գրեմ։ Հիմա ինծի 50 Ֆր. ղրկէ նամակի մը մէջ դնելով եւ պարզ ղրկելով։ Ըլքոմանտէ ընելու պէտք չկայ։ Եթէ կորսուի, կը ստանձնեմ պարտքս։ Գիտեմ որ չի կորսուիր։

Քովս դրամ ունիս, մօտ 70 Ֆր. սակայն ատիկա պէտք է «սատանայութեան» մը համար, որուն մասին յետոյ կը խօսիմ։ Մինչեւ ամսագլուխս դրամի պէտք չունիմ, պարզ սատանայութեան մը համար է որ պէտք ունիմ այդ դրամին։ Ամսագլխուն, երբ Փարիզ գամ, ամսականս առած կ'ըլլամ, կը վճարեմ քեզի։

Դեռ Կաքաւեանը դրամ չէ տուած։ Տեսած ալ չունիմ որ ուզեմ։ Ուրիշ մէկն ալ 100 տալիք է։ Փարիզ եկած օրս պիտի ուզեմ։ 145 Ֆր. ալ Սեւունիին հետ թաղեցի։ Զտուաւ, մինչեւ որ մեռաւ եւ հետը տարաւ 145 Ֆր.ը։ Ասոր մէջ ուրիշներ ալ կան յանցաւոր, մինչեւ Կազէլը, որոնք հաշիւ ունէին Սեւունիին հետ, եւ մէջտեղը ես կորսնցուցի։ Դեռ Կազէլն ալ միւս կողմէն Ալպոմին փոխարժէք չէ ղրկած, 600-700 Ֆր. պիտի տայ, Սեւունիի համար մնացած էր։ Բոլորին ալ պէլանին ալ, բարիքնին ալ իրենց ըլլայ։ Ասկէ վերջ այլեւս դասս լաւ առած եմ։

Ուրեմն՝ նամակս առնելէդ յետոյ նամակով, պարզ նամակով 50 Ֆր. ղրկէ։ Եթէ շատ կը վախնաս որ կը կորսուի եւ ըլքոմանտէ պիտի ընես, ղրկելէդ վերջ 100 Ֆր. ղրկէ։ Այդքանը շատ է բայց ինչ որ է։ Քէյֆ մըն է, որ պիտի ընեմ։ Մանաւանդ որ հիմա կը վաստկիմ, հոգս չէ։ Ամսագլխուն կը վճարեմ Փարիզ գալով եւ հոդ ալ քէյֆ մը ընելով։

Հետզհետէ ինքզինքս կը գտնեմ։ Եւ հանգիստ կը զգամ ամէն կերպով։

Ֆրէնկեանը անշուշտ չի մոռնար Les Nouvelles littérairesները ղրկել։ Ինք թէզ մը ունէր պատրաստելիք «Յարդգող»ին համար։ «Ազգ. եւ ապազգ. գրականութեան» մասին։ Թող նորէն պատրաստէ, պէտք կ'ըլլայ, եւ այս առթիւ մոռցայ ըսելու որ Սասունիին քով «Նոր Շարժում»ի կիսատ հաւաքածոյ մը ունիմ, թող առնէ։ Անոր մէջ այդ «Ազգ. եւ ապազգ. գրականութեան» մասին վիճաբանութիւն մը կայ Թաշեանին եւ Գր. Մխիթարեանին միջեւ, թող անով ալ ուսումնասիրէ[10]։

Թերեւս երբ պատրաստուի լաւ կերպով, «Յարդգող»ի ամսագրին մէջ գրաւոր կ'ընենք վիճաբանութիւնը, փոխանակ հրապարակայինի, ինչ որ աւելի կենդանի կը դարձնէ թերթը։

Առայժմ այսքան։ Սիրով ու պաչիկով
Շաւարշ

Եթէ դուն չունիս քովդ դրամ, Ֆրէնկեանէն ուզէ։

Ֆրէնկեանը եթէ պէտք չունի քովը ունեցած Narcissismeս, թող փոստով ինծի ղրկէ, ամբողջ չեմ կարդացած, կարդալու ատեն է։ Եթէ պէտք ունի, յետոյ թող ղրկէ։

5

Տիւրի, 20 Յունիս 1928

Սիրելի Բալիկս,

Ստացայ նամակդ, 50 Ֆր.ը եւ թերթին կտրօնները։ Մեծ սխալ մը ըրեր էք յայտարարելով որ «Յարդգող»ի առաջին թիւը հրապարակ կ'ելլէ 1 Օգոստոսին։ Անկարելի է այդ, եւ ատոր համար ալ պէտք չէ մարդ խաբել։ Երբ մէջտեղը որեւէ յօդուած չկայ դեռ, կարելի չէ յայտարարել։ Պէտք էր որ քանի մը ամսուան համար յօդուածներ ըլլային, դասաւորուէին եւ յետոյ լոյս տեսնելու ամիսը յայտարարուէր։ Ես գրած էի «շուտով լոյս կը տեսնէ», դուք գրեր էք Օգոստոս։ Ինչ որ է, աշխատեցէք։ Մանիֆեստը կը պատրաստեմ Յուլիս 1ին ձեռքերնիդ հասցնելու համար։ Եթէ կրցայ, կու գամ ես ալ։

Նախ չմոռցած սա ըսեմ։ Անցեալ կիրակի օր ինձմէ կտոր մը հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ։ «Իններորդ տրտմութիւն» խորագիրով յօդուած մը ունէի։ Եթէ հասաւ, պիտի տպէին։ Եթէ չեն տպած, կը խնդրեմ որ այս քարթ վիզիթս, նամակս հասածին պէս վաղը հինգշաբթի կէսօրին խմբագրատուն տանիս։ Ձօն մը կայ, չեմ ուզեր որ հրատարակուի։ Իսկ եթէ հրատարակուած է արդէն, ինչ որ է։ Ձօնը պանալ է, կ'ուզէի վերցնել։ Եթէ հրատարակուած է, այդ թիւէն հատ մը գնէ եւ ղրկէ։ Եթէ չէ հրատարակուած, գալ կիրակի կը գնես եւ կը ղրկես, «Յառաջ» չեմ ստանար։ Թերեւս կը ղրկեն եւ փոստը չի բերեր։ Առաջները ամէն օր ղրկենք ըսին, չուզեցի, միայն կիրակի օրերը ղրկեցէք, ըսի, հիմա կիրակի օրերն ալ չեն ղրկեր, կարծեմ։ Ինչ կ'ուզեն, այնպէս ընեն։

Դուրսէն որեւէ թերթ չեմ ստանար, այնպէս որ չեմ գիտեր թէ ո՛ւր կը հրատարակուի, ի՛նչ կը հրատարակուի։ Ըսէք Հր. Սամուէլին, որ «Յարդգող»ի մասին ո՛ւր բան գրուի, իմացնէ։

Ֆրէնկեանը դեռ չղրկեց Les Nouvelles littérairesները։ Կը խնդրեմ որ Les Nouvelles littéraireի 26 mai թիւը գնես եւ ինծի ղրկես, պակաս է քոլեքսիոնէս։ Ֆրէնկեանին ըսէ, կը կարգադրէ։ Խմբագրութեան եթէ գրէք եւ դրոշմաթուղթը մէջը դնէք, կը ղրկեն։ Ֆրէնկեանը թող գրէ նաեւ Կաւարենցին, որ Այգեկութի համար թող սպասէ[11]։ Ձեռագիրները չեն կորսուիր։ Վերջնական որոշում չկայ թէ ե՞րբ պիտի տպուի։ Եթէ չպիտի հրատարակուի, ետ կը վերադարձուի անկորուստ, թող հոգ չընէ։

Քովդ Վերջալոյսի տակը կար, Կ. Ղազարոսեանի[12]։ Ատիկա յանձնէ Տրդատ Նշանեանին։ Խօսած եմ իրեն, թող գալ սէզոնին ներկայացնէ անպայման։ Լաւ է որ նորերը մէջտեղ դրուին։ Այդ փիէսը ներկայացուած ատեն Փարիզ պիտի գամ, քննադատականը ես գրելու համար։ Ատիկա ըսէ իրեն, մի մոռնար գիրքը տալու։

Քովդ ձգեր էի փաքէ մը, մէջը շապիկ մը, ածելի մը եւ թերթ։ Շապիկը, թերթը պասուլս դիր։ Շապիկը հոս ամէն օր նոր կու տան, այնպէս որ ետ բերի իմս, որ աղտոտ ալ էր։ Ուրեմն շապիկը, թերթը պասուլս կը դնես, իսկ ածելին սրցնել կու տաս, կոնակը շատ հաստ է, պէտք է բարակցնել, որպէսզի բերանն ալ սրնայ։ Երբ Փարիզ գամ, կ'առնեմ։ Հասկցա՞ր, սիրելի քոմիսիոնէրս։

Այս օրերուս շատ զբաղած եմ եւ քիչ մըն ալ տկար։ Ուժ ու կարողութիւն մաղթէ։

«Յառաջ»ի համար ըրած յանձնարարութիւնս մի՛ մոռնար, չմոռնալու համար մէջ մըն ալ կարդա։ Կարեւոր է։ Այս անգամ երբ Փարիզ գամ, նախ կ'իմացնեմ, որպէսզի լուր տաս Տարօնեանին ալ, անգամ մը տեսնելու համար զայն ալ։

Սիրով քոյդ
Շաւարշ

24 Յունիսին հոս էքսփոզիսիոն կայ։ Կիրակի մը 50 Ֆր-ը մէկ կողմ դիր, եկո՛ւր, կը պտըտինք։

6

Տիւրի, 9 Յուլիս 1928

Սիրելի Բալիկս,

Ստացայ նամակդ։ «Յարդգող»ի բռնած ճամբան գիս չի զարմացներ։ Կ'ուզեմ որ պահ մը երթայ այդ ճամբէն։ Եթէ հակառակը ուզէի թոյլ չուզէի տալ, դիւրին էր, քուէարկութեամբ կարելի էր լուծել ամէնը։ Սակայն ուզեցի որ կատարեալ ազատութիւն ունենանք եւ այդ մեր ազատութիւնը տեսնեն, ընդունին։ Տրտնջողները չդադրեցան, լաւ։ Երթան բարով։ Հիմա իմ ընելիքս այս է. ներփակ կը ղրկեմ հրաժարական մը Միութենէն։ Այդ հրաժարականը կը ղրկես յառաջիկայ ընդհ. ժողովին[13], կամ այս հինգշաբթի օրը իրենց կը յանձնես։ Հրաժարական մըն է խմբագրութենէ, վարչութենէ եւ «Յարդգող»է։ Եթէ կրնաք տանիլ չէզոքութեան դիրքը, մնացէք։ Եթէ ոչ, հրաժարեցէք։ Ալ խորհեցէք, ինչպէս որ յարմար կը գտնէք։

Անոնք կը կարծեն որ շատ դիւրին է Միութիւնը կանգուն պահելը։ Դուրսէն ինծի կ'ըսէին որ մեկնելէս վերջ Միութիւնը կը լուծուի։ Կ'երեւի թէ ճիշդ գուշակեր են։ Անոնք որ ներկայութեանս կը լռէին, հիմա հոդ կ'աղմկեն։ Թող իրենք գան գործի գլուխ։ «Յարդգող»ին այսքան շատ անուն ունենալը դուրսը կը կարծեն թէ «Յարդգող»էն է։ Պարծենալու բան մը չէ, եթէ ըսեմ որ երբ չաշխատէի, ոչ մէկ անուն կ'ունենար դուրսը։ Յօդուածներով, նամակներով դուրսը անուն եմ չիներ։ Թող իրենք ալ քակեն։ Շատերը իմ նամակներուս պատասխանելով (Օշական, Թէքէեան) կը գրէին թէ ուժ չկայ «Յարդգող»ի մէջ, ըրածդ խանդ մըն է, նայինք ի՞նչ արդիւնք կու տայ, կ'ըսէին։ Եւ հիմա թող իրենք աշխատին։ Քոչարը[14] կը կարծէ թէ Bal de Misère Noirի պէս ապուշ, սոփեստ տեղեր երթալով բան ըրած պիտի ըլլայ։ Շատ ժամանակ չունիմ յիմարներու դաս տալու։ Երբեք մարդ համոզել ալ չեմ ուզեր, կը փորձեն, կը յաղթուին, ահա լաւագոյն դասը։ Ես կը հաւատամ թէ «Յարդգող» վեց ամիս չէ, տարի մը վերջն ալ եթէ հանեն, 3 հազարով չէ 10 հազարով ալ եթէ հանեն, նորէն չեն յաջողիր, եթէ մէջը չեմ։ Անոնք կը կարծեն թէ թերթ կը հանենք, մեր ազդը դրէք եթէ ըսեն, կը տպուի թերթերուն մէջ, ձրի ըէքլամ կ'ըլլայ։ Յետոյ ո՞վ մնաց, ո՞վ կայ անունով, ծանօթ, որ թերթը քիչ մը վստահութիւն ներշնչէ։ Ուրիշներ կը ճնշէին գիս որ հրաժարէի, մինչեւ հիմա դիմադրեցի։ Ասկէ վերջ «Յարդգող»ը եթէ փիլի ալ ձեռքս չեմ վերցներ։ Վերջնական կազմալուծումէն յետոյ, կը խորհիմ ընելիքս։ Վերակազմութիւն, բոլորովին տարբեր պայմաններով։ Հրաժարելու ամէնէն մեծ պատճառներէն մէկն է դրամահաւաքութեան սկսելնին։ Ատոր միշտ դէմ եղած եմ։ Յետոյ թերթին ծրագրին վրայ վիճաբանելէ յետոյ ահա յանկարծ ուրիշ բան կը փնտռեն։ Ֆրէնկեանին ալ կը գրեմ, իրեն յանձնէ։

Գալով քու առաջարկիդ, լաւ չէ փորձել։ Նախ սքանտալ կ'ելլէ։ Այդ ծրագիրիդ մասին կը խորհիմ տարի մը յետոյ, երբ «Յարդգող»ը կործանած ըլլայ։ Առայժմ համաձայն չեմ։ Ատիկա ըսել կ'ըլլար նաեւ որ մենք անպայման խմբագիր ըլլալ կ'ուզենք։ Վազ անցիր։ Վերջին ժողովին 10 հոգի ալ չկայ եղեր եւ ժողովը չարունակեր էք։ Հոգ չէ։ Իմ հրաժարելէս յետոյ ուրիշներ ալ պիտի հրաժարին եւ չեմ գիտեր թէ քանի հոգի պիտի մնայ։

Ես այլեւս երկար ատեն Փարիզ չպիտի գամ։ Ուրիշ միջոց մը ըրած եմ արդէն, կը գրեմ երբ յարմարի։ Դուն գրէ եւ միշտ տեղեկութիւն տուր անցած դարձածէն։

Սիրով քոյդ Շաւարշ

7

Տիւրի, 11 Սեպտեմբեր 1928

Սիրելի Մանչուկս,

Ստացայ նամակդ, ինչպէս ստացայ մեր քարթը առ ի փառաբանութիւն տխմարապետութեանդ։ Յիմա՛ր, ինչո՞ւ չեկար։ Մենք քէյֆ ըրինք։ Հեռագիրդ հասեր էր եւ իր գործը ճշդութեամբ կատարեր էր։

Շ. Միսաքեանին տուած ռուսերէն գիրքը պահէ քովդ։ Մարդու մի տար, օր մը երբ յանկարծ Փարիզ գամ, հետս կարենամ առնել, հոս թարգմանող ունիմ։

Քանի որ դրամի անմիջական պէտք չունիս, ամսագլխուն կը վճարեմ, մինչեւ ամսագլուխ կը սպասես անշուշտ։ Այս ամիս շատ ծախսեցի։ Այնպէս որ մօտերս Փարիզ գալու միտք չունիմ։ Հիմա շաբաթ իրիկունները եւ կիրակիները ազատ ենք ընդհանրապէս, երկու հոգի ըլլալով, 15 օրը անգամ մը կ'իյնայ, բայց եւ այնպէս Փարիզ գալ չեմ ուզեր, մէկ գալս առնուազն 60-70 Ֆր.ի կը նստի։ Մանաւանդ որ այս ամիս շատ ծախսեցի։ Սպասած տեղերէս ալ չղրկեցին դրամը։ Դուն մտաւորականներու հաւաքոյթդ ըրէ, իմ տեղս ալ գաւաթ մը պարպէ, նստելիք տեղս չէ՛, սխալ չհասկնաս։

«Յառաջ»ները Ֆրէնկեանը հետը կը բերէ, քեզ պիտի յանձնէ, տեղը կու տաս։ Ամերիկայէն ընկեր մը կը գրէ որ Գր. Մխիթարեանը Ալպոմիս մասին երեք յօդուած գրեր է։ Չեմ գիտեր ո՞ւր։ Չի գրեր։ Կարդացի, գոհ մնացի, կ'ըսէ. կը կարծէ թէ ես թերթ կը ստանամ։ Այդ քննադատականը Գր. Մխիթարեանը ղրկեր էր «Հայրենիք» ամսագրին, Դարբինեանը չէր ուզեր տպել ամսագրին մէջ, եւ այսպէս մնացեր էր։ Թերեւս օրաթերթին մէջ է։ Կը խնդրեմ որ երթաս «Յառաջ» եւ հարցնես։ Եթէ գտնես, անմիջապէս ինծի ղրկես այդ թերթերը, շուտով ետ կը դարձնեմ, այսպէս ըսէ։ Գր. Մխիթարեանին կարծիքը կ'արժէ հասկնալ, թէեւ Ալպոմս հին գործ է[15], բայց եւ այնպէս գնահատական կամ քննադատական կ'ուզեմ Գուրգէնին կարծիքը։ Կը սպասեմ։

Գալով թերթիդ, դժուարին գործ, բայց աշխատէ, ըրէ։ Աշխատող ես։ Նիւթական օգնութիւն չես սպասեր անշուշտ ինձմէ։ Բայց ուրիշէն ալ մի սպասեր։ Անկախ մնալու համար։ Նիւթական անկախութեան մը պարագային, ինքզինքդ պատուաւոր յուսախաբ չըլլալու համար։ Գալով տարբեր տեսակի օգնութեան, պատրաստ եմ, մանչս, ուզէ՛ ինչ որ կ'ուզես։ Կռիւ ալ ըլլայ, կ'ընեմ, կրակ ձգել ալ ըլլայ, կը կրակեմ, հոգ մի ըներ։ Միայն լաւ ըրէ, մեզ ճերմակ հանէ։ Բացէ ի բաց Թրքահայի խնդիր մի՛ հաներ, անիմաստ եւ ծիծաղելի կ'ըլլայ, քաղաքականութիւնդ, գրական ուղղութիւնդ թող ա՛յդ ըլլայ, յետոյ կ'երեւայ արդէն այդ գիծը, ցոյց տալու պէտք չկայ։ Եգիպտական հէքեաթը հրաշալի է, անթիքիթէ է, Թէոդիկը կը խենթենար վրան, որովհետեւ այդ հէքեաթին գրուած շրջանին դեռ գրականութիւն չկար աշխարհիս վրայ, այնքա՛ն հին է։ Յետոյ ի՜նչ պատմութիւն[16]։ Դի՛ր թերթիդ մէջ քլիշէներով։

Սարաֆեանին քրոքին կը գտնուի Շուշանեանին մօտ, թող քարթով մը ուզէ, կը ղրկէ։

Գրէ, ինչ որ կ'անցնի կը դառնայ Փարիզ, ճաշկերոյթիդ մասին եւս, եւ սա վերջին սիրահարութիւններուդ մասին ալ, հոտը քիթս հասաւ, գիտես որ նշանաւոր եւ առաջին քարոզիչն եմ քիթին, աչքին եւ բերանին՝ գրականութեան մէջ եւ նաեւ ուրիշ բանի մէջ։

Պաչիկով մը Շաւարշ

8

[անթուակիր, Նոյեմբեր 7 եւ 20ի միջեւ]

Սիրելի Բալիկ,

Ստացայ Poésie et Folie գիրքը[17], նամակներդ եւ ձեռագիրները։

Աչքէ անցուցի Բասմաճեանի ձեռագիրը[18]։ Ջանա՛ որ ճիշդ տպուին արձանագրութիւնները։ Տէմիրճիպաշեանի ձեռագրին չդպչայ, որովհետեւ անտիպ պիտի դրուի, լաւ կ'ըլլար նոյնիսկ այդ ձեռագրին քլիշէն հանել եւ դնել։ Թէեւ մեծ բան մը չէ, անտիպ ըլլալն է որ արժէք պիտի տայ[19]։

Հէքեաթս գրած չեմ, պատրաստ չէ, քանըլան պատրաստ է, պիտի գրէի, որովհետեւ ուզեցիր, որ ուսումնասիրութեանս հետ արձակ մըն ալ տամ։ Ըսեր էի քեզի, որ երկու անգամ երեւցած կ'ըլլամ այդպէս, բայց չմերժելու համար ուզեցի գրել։ Բ. թիւին թողուլը աւելի լաւ է։ Գալով ուսումնասիրութեանս, կ'ուզեմ որ անիկա գիրքի դրոշմով բան մը ըլլայ, ես այդ ուսումնասիրութեանս եւրոպական արժէք կու տամ։ Զափազանց օրիժինալ, հազուագիւտ յօդուած մը պիտի ըլլայ, եւրոպական գիրքերն ալ այդ մասին չեն խօսիր

●►

այդքան պատրաստուած, հազիւ նշմարներ: Այդ պատճառով կ'ուզեմ լուրջ գրել: Ուստի գիրքերս չեն գտեր, Ֆրէնկեանին գիրքն ալ ուզած գիրքս չէր: Հիմա որոշած եմ ընդհանուր ներածական մը ընել գաղափարականներու գրականութեան յարաբերութեան մասին, ինչ որ աւելի հասկնալի պիտի դարձնէ վերջին քերթին, բերանին, աչքին, սատանային, եւայլն մասին գրածներս: Քու այն թեմաները որ 4 էջ չանցնին, այս ձեւով չեմ անցըներ, բայց մտիկ ըրէ, որ բռնած ձեւովդ աշխատիմ, օրուընէ աշխատանք կը դառնայ: Դուն պիտի ճանչնաս որ յօդուածներուն յարմարի թերթը, եւ ոչ թէ յօդուածները՝ թերթին: Ուստի, աչքի առջեւ պիտի ունենաս յօդուածները եւ բաւ այնով պիտի ձեւես թերթը: Պէտք է գիտնաս որ ես ինչ որ պիտի ընեմ «Զուարթնոց»ին համար, ժողովրդական կամ օրաթերթային համեմատ չպիտի ըլլայ: Առկայ օրաթերթերուն մէջ միայն կ'ըլլայ: Ես չատ սխալմամբ, երբեմն մաէթ, երբեմն բարձր՝ ամէն նիւթ պիտի չօշափեմ, նոյնիսկ իմ ընելիք գրականութիւնս ալ թերեւս մասնաւոր չըլլայ ժողովրդական, նոյնիսկ անհասկնալի չատերուն: Կ'ուզեմ որ օրաթերթին եւ պարբերականին տարբերութիւնը զգացնենք:

Զգայարանքներու մասին առանձին եւ երկար ու խորունկ գրելէս յետոյ, որքան կրնամ օրինակներով, պիտի ըսեմ թէ ինչ կ'ըսեն զգայարանքները մարզելու, յետոյ պիտի անցնիմ Գրականութեան հաւաքականութեան[20]: Բոլոր այս նիւթերը կը լրացնեն իրար: Այդ ձեւով գիրքի մը բովանդակութիւնն է որ տուած պիտի ըլլամ: Ցետոյ կրնամ առնել տալ թել գիրքի ձեւով:

«Ազդը» գրեց Շաւարշին, բան որ թերթը խմբ է, եւ ուզեցի որ կըրծի ըրը թերթին նիւթը, Գ. Էջը տալ: Միսակին գրեցի հէքեաթ մը ձեւն յօդուած մը եւ երեք յօդուած խնդիրները մասին: Թերեւս կը դնէ: Աւելին չըներ: Ցետոյ դուն ալ կու տաս «Ցառաջ»ին, ոչ թէ մանրամասն, այլ քանի մը տող: «Զուարթնոց», դեկտեմբերի մէջ, բացառիկ տպագրութիւն, եւայլն, քանի մը տող եւ մեծ մեծ:

Գալով յայտարարութիւն - նամակին, նոյնիսկ իմ գրելիքս չանդռայ: Թերեւս մը հասկցուած էի քեզի որ լաւ չէր գրուածը: Միրոյին կը հոսէր, քիչ մը Գալիս: Տղա՞ս, նամակը որո՞ն կը գրես, երբ՞ երբ, ո՞վ է, չէ որ ամէն մարդ անծանօթ է: Եւ յետոյ կը կարծեն թէ սարքին մի-տին համար պիտի գրեն թէ թերթ պիտի հանեմ, տարածելու բանէ, կը կարծեն թէ քիչ մը տարօրինակ է: Միրոյին աւելի բրնոյ, ձեւով մը, որ կը կոչուի boulangisme littéraire, գրական հաստագանութիւն, այսինքն մէկը որ կ'ուզէ իր համբաւը կամ գիրքը կամ թերթը ծախել, որքան կարելի է աւելի, ձեւով մը, որ քիչ մը banal է: Ճիշդ է որ դուն նիւթական անհրաժեշտութիւններ կ'ունիս ու չես ուզեր որ կորսուի, սակայն զգուշացիր որ այդքան զգացողութիւնդ նոյն ձախաւորութիւնը չունենայ, ինչպէս ուղղած Պոլսոյ մեր երիտասարդ հանդէսները: Մինչեւ չի վախնամ որ քանի Զօպանեանը կամ Մ. Յովհաննիսեանը գրած կ'ընդունի, երբեմ boulangisme»ն: Այն անգամ ալ չպաշտպանէր: Կ'ուզէի որ յայտարարութիւնը ըլլար լուրջ, ուժով եւ արդ, - ոչ որ կարելի է բնութիւնն կու տայ, ճիշդ պէտք է ըսել, բանի համար, մանաւանդ որ ես չի կայ հասնայ ինծի: Եւ ես կը հասկնամ որ պայման աւելի կը չանէր: Մ՛ի բերես, երբեմն կ'ըսեմ, որ չես յօժարիր «Թերթը տարածեցէք» եւայլն, բոլորովին: Եթէ օրաթերթերուն մէջ, ինչպէս «Ցառաջ» կ'ընէ եւ կ'ըսէ. «Կարդացէք եւ տարածեցէք», չկարծես թէ Շաւարշը համոզուած է թէ կը շահի եւ շահելուն համար կ'ընէ, ո՛չ, այլ որովհետեւ թերթին մէջ, յօդուածներուն տակ պարապ մը կը մնայ, լեցնելու համար յարմար բան չըլլայ, այդ խօսքը կը դրուի: Ասոնք թէքնիք բաներ են, վաղը դուն ալ պիտի տեսնես, այն ատեն չըլլա՛յ որ «Ցառաջ»ին խօսքին նման բաներ գրես կամ Թէոդիկին կամ Հայկանոյշ Մառքին նման մեծ մարդոց խօսքեր դնես. ո՛չ, պզտիկ ծաղիկ մը, տպագրական արուեստին հանդէպ ունեցած ճաշակովդ բան մը դիր, աւելի լաւ կ'ըլլայ:

Բայց չմոռնանք, նամակդ պիտի ըլլայ յայտարարութեան նման, կէս-մանիֆեստ մը, որպէսզի կարդացողը ըսէ թէ ինչ ըսել կ'ուզուի. բայց եթէ դրամի համար, ապոնէ մը չահելու համար միայն իրեն պիտի դիմուի, հայ ընթերցողը, փորձառու է եւ գիտէ ու կ'ըսէ որ մինչեւ հիմակուանին պէս թերթ մըն ալ այս տղան կը հանէ, մեզմէ տարուան մը ապոնէ ընելով քանի մը ֆրանք կ'ուզէ, կ'ըսէ:

Ինչ որ է, չեմ գիտեր թէ ի՛նչ ձեւով ղրկեցիր, եղածը եղած է, ես թերթին առջեւը դրուելիք մանիֆեստ-յառաջաբանը կը գրեմ ու կը ղրկեմ, եթէ կ'ուզես: Իսկ եթէ քիչ մը կը վախնաս իմ ձեւերուս, իմ գաղափարներուս յանդգնութենէն, դուն գիտես, գրէ դուն, կը նայիմ լեզուին, կը տպես: Ամէն պարագայի՝ ըսեմ սա որ ստորագրութիւնս քիչ մը ժամ դնողներէն եմ, ինչ որ ուզես կ'ընեմ, եթէ ուզես՝ օրաթերթի ձեւով կ'աշխատիմ, եթէ ուզես պարբերական-գրքի ձեւով:

Եթէ կը վախնաս որ Շաւարշը ուզածը ընել կու տայ կ'ըսեն, իմ մասիս՝ ես կարեւորութիւն չեմ տար օտարին, օտարին կարծիքին ալ պէտք չունիմ, մինչեւ վերջ կ'աշխատիմ իբրեւ քուկդ եւ դուն նոյնիսկ ըրածս կրնաս ներկայացնել քուկդ: Իսկ թէ դուն ի՞նչ կարեւորութիւն կու տաս, դուն գիտես: Կը տեսնես որ դուն կ'ըսէիր ինծի, որպէսզի իբրեւ իմ թերթս ներկայացնեմ «Զուարթնոց»ը, այդպէս ըրի եւ կ'ընեմ, նոյնիսկ եթէ իմ ուզած ձեւովս չերթայ «Զուարթնոց»ը: Վերջապէս քու գիտնալիք բանդ է, ոչինչ կը խընայեմ օգտակար ըլլալու քեզի, ահա թէ ի՛նչ է մտահոգութիւնս: Կը բաւէ որ ինչ որ ընես, ես լուր ունենամ, ինքզինքս պաշտպանելու համար: Ցետոյ ուրիշին պէս ես մոլեռանդ չեմ անձերու հանդէպ: Նոյնիսկ երէկ դուն էիր որ «Ցարդգող»ի թերթին համար Զօպանեանը չուզեցիր եւ ես միշտ Զօպանեանը կ'ուզէի. հիմա «Զուարթնոց»ին մէջ դրած ես զայն, չեմ ուրանար օգտակարութիւնը: Թէեւ Զօպանեանը հիմա կը կարծէ որ ես հակառակած եմ իր անունը չդրուելուն:

Այս օրերուս քիչ մը չատ աշխատեցայ: Հիմա ստիպուած եմ գրախօսութիւն մը գրել, վերջացնել Ազատունիի Աղբիւր Անմահութեանին մասին, զոր պիտի ղրկեմ «Ազդարար»ին, խոստացած եմ:

Ես յոյս ունիմ Փարիզ գալու Դեկտեմբեր 1ին, Շաբաթ օր: Այն ատեն կը բերեմ յօդուածս:

Սիրով Քուկդ Շաւարշ

1 - «Միջազգայի՞ն թէ ազգային գրականութեան» մասին գրելիքս չեմ գիտեր թէ թեր կամ դէմ է Զօպանեանի կարծիքին: Տեսակէտ մըն է իմս, քիչ մը նոր միջոցներ ցոյց կու տամ: Ազատ վիճաբանութիւն մը պիտի ըլլայ ատիկա:

2 - Ֆրէնկեանին ըսէ որ ստացայ ղրկած գիրքը, թէեւ ատիկա չէր որ ուզածս էր, հոգ չէ. կարծեմ ուզած գիրքս սընտուկիս մէջ է, երբ Փարիզ գամ կը նայիմ: «Ցարդգող»ի ի՞նչ ժողով է, կ'երեւի նիւթ չունիք: Երբ չաբաթ գամ, այն իրիկունը բոլոր ձեռագիրները պատրաստէ, կը նայիմ:

9

Տիւրի, 20 Նոյեմբեր 1928

Սիրելի Հրանդիկ,

Ահա «Զուարթնոց»ին ճակատը[21]: Կը խորհիմ թէ առաջին էջը կը գրաւէ ու կը լեցնէ: Տարբեր գիրով պէտք է գրուի: Եթէ գործիդ չգայ պահէ, վերջը ինծի կը յանձնես:

Աշխատեցայ մանիֆեստի ձեւ տալ, քու Մեր տունը կոչելու մտադրութենէդ սկսելով տուի «Զուարթնոց»ի դիմագծութիւնը: Որպէսզի, «Զուարթնոց» եկեղեցիի մը անունն ըլլալուն համար, կրօնական գոյն չտան, եւ որպէսզի զանազան ձեւով համբաւէ ու բարոյականէ գրկուածներուն պատճառով «Զուարթնոց»ը չամբաստանեն (թէ տեղ տուած է Ոստանիկի, Եղիշէ Այվազեանի, ուրիշներու որոնք զանազան պատմութիւններ ունին) գրեցի թէ կրօնքի եւ բարոյականի նախապաշարումներ չկան: Շատ կարեւոր է ատիկա: Ցետոյ քաղաքական կուսակցական խնդիրներէ հեռու մնալը գրեցի: Եւ որպէսզի չըսեն թէ անգոյն թերթ է, ուզեցի ուղղութիւն մը ցոյց տալ մասնաւոր համակրանք արտայայտելով ձախ գրականութեան, նորագոյն արուեստին, եւ այդ առթիւ քիչ թէ չատ ճշդեցի փրոկրամն ալ: Աւելի ձեւ տուի որ նորերուն կապուած է եւ նորերուն ազատագրութեան թերթն է: Աւելի ուժ տալու համար քիչ մը ուժգին թօն մը տուի: Մէնք հասկնալի ըլլալու համա պարզ ըրի եւ չատ յստակ գրեցի: Այսօր մանիֆեստ տալ անկարելի է, թերեւս վաղը՝ այո: Այս ձեւով այդ դուռն ալ բաց կը մնայ: Եւ աւելի հեղինակութիւն տալու համար թերթին, այնպէս մը խմբագրեցի որ ետեւը համակիրներու, աշխատակիցներու, օժանդակ ուժերու ապահովուած խմբակ մը կայ:

Այս ձեւով՝ լաւ ճակատ մըն է: Եթէ լաւ կը գտնես, դի՛ր: Թերեւս Ցարդգողականներէն ոմանք քեզի ըսեն թէ Նարդունիին չունչով է, քեզմէ կրնաս ըսել, որ այո, Նարդունին օժանդակ խմբագիր է, ինչպէս գործիդ գայ այնպէս ըսէ:

Զգայարանքներու մասին յօդուածս[22] կը բերեմ գալուս, ամսուն վերջը: «Ցառաջ» չէր դրած ազդը: Սպասէ այս կիրակի, եթէ նորէն չդնէ, կ'ըսեմ քեզի թէ ի՛նչ պիտի ընես: Միւս կողմերը սպասէ ազդ տալու: Կարճ, բարակ թուղթի վրայ հազարաւոր ազդեր գրէ եւ թերթերուն տուր, 5-6 ֆրանք տաս իրենց թերթին մէջ կը դնեն եւ կը ղրկեն, փոխանակ թերթին մէջ տպելու, աւելի աժան ձեւ:

Ճակատը ընդունելէդ եւ չարել տալէդ յետոյ, եթէ ուզես, հանէ քանի մը օրինակ եւ տպել տուր քանի մը թերթերու մէջ, ինչպէս «Մեհեան» տպել տուած էր հանդանակը լոյս տեսնելէ առաջ[23]:

Սիրով քուկդ Շաւարշ

10

28 Դեկտեմբեր 1928

Սիրելի Բալիկ,

Ցօդուածիս փորձերը կը ղրկեմ: Սխալներ չատ կային, ջանա՛ որ սրբագրուին, բաղդատութեան ատեն նայիր որ սխալ մը չգտնուի: Գոնէ իմ յօդուածիս մէջ սխալ չեմ ուզեր, եթէ ուրիչ տեղ գտնուի: Կը տեսնեմ որ տպագրութիւնը գիս չի գոհացներ: Անչուչտ ոչ քու ձեռքդ է, ոչ ալ տպարանին ձեռքը: Բայց տպարանը[24] կրնայ քիչ մը աւելին ընել: Երբեմն իթալիք գրով գրելու համար բառերը կը ստորագծեմ, իրենք ալ փոխանակ իթալիք տպելու չակերտի մէջ կ'առնեն, այդ պատճառով կարգ մը չակերտներ աւրեցի: Լաւ կ'ընեն որ տպեն ինչպէս որ գրուած եմ, ես գիտեմ թէ չակերտը ո՛ւր կը դնեն եւ ո՛ւր չեն դներ: Ուրիշ տպագրական անհարթութիւններ մէկզի կը թողում: Կարօ Ուչագլեանին իմ կողմէս բարեւ ըրէ եւ ըսէ որ ձեռքէն եկածին չափ հոգ տանի իմ յօդուածիս, միայն իմ յօդուածիս, այդքան եսասիրութիւն թող ներելի նկատէ: Տպագրութիւնը գիտեմ որ յունուարի առաջին չաբաթուն չաւարտիր, հոգ մի ըներ, դեռ չատ կ'երկարի: Անոնց ըսելուն մի նայիր: Այդ ուշացումը չատ գէչ է յաջողութեանդ տեսակէտէն, բայց ի՞նչ ընել: Ցետոյ «Ցառաջ»ին մէջ բնաւ չդրիր, ա՛լ անցաւ, եղածը եղաւ, եւ օր մը խելքդ կը հասնի այդ սխալիդ: Ցետոյ չըսես թէ «Ցառաջ»ը դիրք բռնեց, դուն «Ցառաջ»ը այնպէս մը ըրիր որ դուրսը կարծել տուիր թէ «Ցառաջ»ը դիրք բռնած է դէմդ: Դուրսը ի՛նչ կը կարծեն, գիտե՞ս, արտասահման: Ոչ թէ դուն ազդ չտուիր «Ցառաջ»ին, այլ դուն ազդ տուիր եւ «Ցառաջ»ը չտպեց, իբրեւ հակառակորդ: Այդպէս եթէ կարծուի, ինչ որ հաւանական է, ո՞վ է յանցաւորը: Պիտի ըսես թէ խմբագրականը տպեց, բայց անկէ յետոյ լռութի՞ւնը: Ա՛լ լմընցաւ, հիմա ուշ է: «Ցառաջ»ը որքան ալ դիրք բռնած ըլլար քեզի եւ թերթիդ դէմ, ինչպէս կը պնդես, նորէն պէտք եղածին չափը ըրաւ: Մնացածին համար յանցաւոր չէ:

Գալով հէքեաթին, եթէ անպայման կ'ուզես հէքեաթը դնել ինծմէ, լա՛ւ, խմբագիրի պէտք չկայ, բովանդակութիւնը մի յայտարարեր: Ցաջորդով յօդուած ունին այնինչ այնինչ ըսէ: Եւ կրնաս «Հէքեաթ մը Շ. Նարդունիէն» գրել[25]: Կ'աշխատիմ հասցնել: Այս օրերուս չատ աշխատեր եմ, Երուսաղէմը[26] լմնցուցեր եմ 80 էջ եւ ղրկեր «Ցառաջ»ին: Նոյնպէս Ազատունիի գիրքին մասին գրախօսական մը 20 էջ, ուր կը խօսիմ տպագրական քննադատութեան մասին ալ: Պիտի երեւի «Ազդարար»ին մէջ: Կաղանդի առթիւ յօդուած մը եւս ուրիշ յօդուած մը եւս անցեալներուն ղրկեցի «Ազդարար»ին: Նոյնպէս յօդուած մը հասցուցեր եմ «Բուժանք»ին: Պէտք է նոր մըն ալ գրեմ դեռ: Ցետոյ պէտք է պատրաստեմ «Քիթը»[27]:

Առաջին, երկրորդ թիւերդ պատրաստեցիր եւ սակայն ոչինչ տուիր օտար եւ նոր ու անծանօթ գրականութիւններէն: Ոչ ռուսական, ոչ Ծայրագոյն Արեւելքէն կամ Աւետիք Իսահակեանէն քան մը չբերիր: Երկրորդ

դով աւելի լաւ էր եգիպտական հէքեաթը տայիր: Ես միշտ կամ թերթին մէջ, բայց դուն գիտես:

Սիրով Շաւարշ

(1) «Ցարդգող»ի պարբերականին հրատարակութեան որոշումը տրուած է Օգոստոս 1927ին:

(2) Առողջապահական ու գիտական ամսագիր, Փարիզ 1926-1930:

(3) Նկատի ունի Եդուարդ Տարօնեանը (1896-1967), «Ցարդգող»ի անդամ, «Զուարթնոց»ի յետագայ աշխատակից, ... ճան մեկնումը Պէյրութ:

(4) Նկատի ունի Ցարութիւն Ֆրէնկեանը, որուն գրութիւններուն կարգին է հանգիպիլ «Զուարթնոց»ի եւ «Մենք»ի մէջ:

(5) Մաթիօ գրավաճառ, որ Պոլսէն ... խնդրուած է փարիզ:

(6) Նկատի ունի «Ասիական արուեստին աղբիւրները», որուն երբեմն մասնիկը տպուած են «Զուարթնոց»ի մէջ, Տարօնեանի թարգմանութեամբ:

(7) Նկատի ունի Պոլսոյ «Ազդարար»ը եւ Թորոս Ազատեանի հատորը:

(8) Քաղաքական թուականներու փոխանացի վիպասաններ:

(9) Երկու բանաստեղծներէն երկրուածներ կան «Զուարթնոց»ի թիւերուն մէջ:

(10) Նման ձեւով բանաւէճ մը լոյս տեսած է նաեւ «Զուարթնոց»ի մէջ, որուն մասնակցած են Զօպանեան, Զարեան, Սարաֆեան, Այվազեան, եւայլն: Տե՛ս *Cinquante ans de littérature arménienne en France*, Paris 2001, էջ 92-96:

(11) «Համազգայնական հայ նորագոյն գրականութեան» յատկացուելիք այս ծրագրուածին, որ պիտի պատրաստէր Միսաքեան, Վ. Շուշանեան եւ Նարդունի, երբեք լոյս չէ տեսած, յայտարարութիւնը տրուած է «Ցառաջ»ի մէջ, 1927ին:

(12) Կարօ Մեհեանի թատերախաղը, որուն կ'անդրադառնան Շուշանեան եւ Նարդունի «Ցառաջ»ի մէջ, Ապրիլ 1927ին:

(13) Նկատի ունի Երկրորդ բնդհանուր ժողովը, քանի որ առաջինը տեղի ունեցած էր 1928 Փետրուար 22ին:

(14) Նկատի ունի նկարիչ Երուանդ Քոչարը, որ «Ցարդգող»ի անդամներէն մին էր եւ Միութեան հիմնադիրներէն մէկուն խօսած է «Հայ արուեստի» եւ «Զուարթնոց»ի բովանդակութիւնը» նիւթերուն մասին (1927): Նարդունին իր կարգին դատախօսութիւն մը տուած է Քոչարի գործերուն առթիւ «Նորագոյն հնարչութիւն» խորագիրով, տե՛ս. «Ցառաջ», 1927 Ապրիլ 30:

(15) Հատորիկը տպուած է Արեւելք 1927ին: Գուրգէն Մխիթարեանի յօդուածը լոյս տեսած է նաեւ «Զուարթնոց»ի մէջ, տե՛ս. Զք. 2:

(16) «Երկու եղբայրներ» հէքեաթը տպուած է «Զուարթնոց»ի 4 եւ 5 թիւերուն մէջ, ծանօթագրութիւններով որոնք կը կրեն Բ. Զուարթուն ստորագրութիւնը, այս մէկը Նարդունին է անտարակոյս:

(17) Այդ գիրքը Նարդունի ուզած է 1928 Նոյեմբեր 6ին նամակով:

(18) Տե՛ս. «Հայաստանի ամէնէն հին արձանագրութիւնները», Զք. 1:

(19) Նկատի ունի Եղիայի «Մարմինեալ աղօթք» ֆերդունաթը, Զք. 1:

(20) Այդ ձեւով Նարդունին դասախօսութիւն մը տուած է «Ցարդգող»ի համար ... (1927 Դեկտ. 7) ... ունէր ուղղակի ակնարկութիւն մը «Գրականութիւնը եւ զգայարանքները» յօդուածի առաջին մասի ... Զք. 1, էջ 21:

(21) «Ճակատին վրայ» տպուած է «Զուարթնոց»ի առաջին թիւին սկիզբը, 1929 Ցունուար:

(22) «Գրականութիւնը եւ զգայարանքները» ընդարձակ յօդուածաշարը կը սկսի «Զուարթնոց»ի առաջին թիւով, բայց կը մնայ անաւարտ:

(23) Նկատի ունի Պոլսոյ «Մեհեան»ը (1914):

(24) Տպարանը Տարօնեան տպարանն է, 33, rue Pixérécourt, Paris 20e.

(25) Հէքեաթը կը կոչուի, «Լերան թագուհին», Զք. 4:

(26) Երուսաղէմ, Երուսաղէմ, Փարիզ 1938: Նախապէս իբրեւ թերթօն լոյս տեսած է «Ցառաջ»ի մէջ:

(27) Նարդունին իր աշխատութեան ... չէ գրած ամբողջութեամբ, ... կը ծրագրէ 1934 Նոյեմբեր 24ին ... պիտի գար ... թիւերու ... լոյս տեսած է «Զուարթնոց»ի երրորդ թիւին մէջ:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ՉՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 11
MARDI
11 MAI
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.944 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20.944

ՕՐՈՒԱՆ ԴԻՊՔԵՐԸ

ՇԻՐԱՔԻ ՀԱՄԱՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՓԱՔԵԼԻ Է

ԲԱՅՑ, ՍԱՐՔՈԶԻ Կ'ԱՌԱՐԿԷ.-

«ԹՈՒՐՔԻԱ ՈՉ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ, ՈՉ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՄԲ, ՈՉ ՄՇԱԿՈՅԹՈՎ ԵՒՐՈՊԱՑԻ Է»

Եւրոպայի Օրուան առթիւ, Մայիս 9ին, Շիրաք, որու կողքին էր Թ. Պլէր, կ'ընդունէր 400 երիտասարդներ խօսելու համար Եւրոպայի մասին: Պատասխանելով Թուրքիոյ վերաբերող հարցումին, Շիրաք յստակօրէն ճշդեց, անգամ մը եւս, իր դիրքը.- «Թուրքիոյ անդամակցութիւնը եւրոպական չափանիշերով, երկար եւ դժուար պիտի ըլլայ, բայց, պիտի ըլլայ, փափաքելի է որ ըլլայ»: Եւ այս կէտին շուրջ է, որ Շիրաք եւ Պլէր համաձայն են, այսինքն հազուադէպ կէտերէն մէկը համաձայնութեան: Շիրաք կը խոստովանի թէեւ որ այդ անդամակցութիւնը տարիներ ու տարիներ պիտի տեւէ, մինչ Պլէր կը շեշտէ Թուրքիան ընդունելու սկզբունքի որոշումը տրուած է, բայց հարկ է որ նոյն կանոնները գործադրուին Թուրքիոյ ինչպէս միւս երկիրներուն համար: Շատ դժուարութիւններ կան:

Հարկ է թերեւս չանտեսել որ ահաւոր կեղծաւորութիւն մը կայ այս առընչութեամբ: Խորքին մէջ, ոչ ոք կը փափաքի այդ անդամակցութիւնը, բայց հարկ կը տեսնուի երեւոյթներ փրկել, Թուրքիոյ սիրտը չկոտրել, քանի «մեծ նպաստ բերած է քաղաքակրթութեան», ըստ Շիրաքի:

Բայց, այս եւ այլ հարցերու շուրջ խոր տարակարծութիւն կը տիրէ Շիրաքի եւ իր Ու. ԷՄ. Փէ. կուսակցութեան միջեւ: Նոյն օրը, Մայիս 9ին, Օպէրվիլիէի մէջ հաւաքուած էր Ու. ԷՄ. Փէ.ի ազգային խորհուրդը: Օրուան հերոսն էր Նիքոլա Սարքոզի, որ շատ բուռն ելոյթ մը ունեցաւ եւ հետեւելով Ժիւփէի, որ շաբաթներ առաջ կուսակցութեան դիրքը ճշդած էր Թուրքիոյ նկատմամբ, նոյն վճռականութեամբ դէմ արտայայտուեցաւ անոր անդամակցութեան: Սարքոզի շեշտեց.- «Թուրքիան ոչ աշխարհագրութեամբ, ոչ պատմութեամբ, ոչ մշակոյթով եւրոպացի է եւ իր տեղը չունի Եւրոպայի մէջ»:

Սարքոզի կ'ուզէ նաեւ որ Եւրոպայի Սահմանադրութիւնը հանրաքուէի դրուի: Ան կ'ըսէ.- «Չեմ հասկնար թէ ինչպէ՞ս կարելի կ'ըլլայ ըսել Ֆրանսացիներուն, որ եւրոպական Սահմանադրութիւնը կենսական հարց մըն է եւ անոր հետեւանքը նկատել որ պէտք է ընդունուի խորհրդարանականներու միջեւ առանց իրենց կարծիքն առնելու»: Այս առաջարկը պատճառ եղաւ որ կուսակցութեան նախագահը Ա. Ժիւփէ հրաւիրէ ներկաները քուէարկելու այդ ուղղութեամբ, ինչ որ կատարուեցաւ եւ լայն մեծամասնութեամբ:

Ելիզէի հակազդեցութիւնը անմիջական եղաւ զեկոյցով մը, նախագահութիւնը ճշդեց որ.- «Հանրապետութեան նախագահը իր որոշումը կու տայ երբ ատենը գայ: Ատենը չէ եկած»:

***

Նախապէս ալ, Մայիս 5ին, Ու. ԷՄ. Փէ.ի 11 երեսփոխաններ դիմած էին որ կրկնակ հանրաքուէ մը կազմակերպուի Սահմանադրութեան եւ Թուրքիոյ անդամակցութեան շուրջ: Նիքոլա Տիւփոնէնեան «վտանգաւոր» կը գտնէ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը: Նախագահն է «Ոտքի՛» շարժումին եւ նախաձեռնողը այդ գաղափարին:

Գ Ր Ո Զ Ն Ի

ՈՃՐԱՓՈՐՁԻՆ ԶՈՀ ԳԱՑԻՆ Ա. ԿԱԴԻՐՈՎ ԵՒ 31 ՀՈԳԻ

ՊՈՒՏԻՆ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ ԿԸ ՆԿԱՏԷ ՊԱՏԻԺԸ

Կիրակի, Մայիս 9, տեղւոյն ժամով 10.30ին, մեծ շուքով կը տօնուէր Բ. Աշխարհամարտի յաղթանակին տարեդարձը, Չեչենիոյ մայրաքաղաքին՝ Գրոզնիի մէջ: Տողանցքը սկսած էր, մինչ նորակառոյց ամպիոնին վրայ տեղ գրաւած էին Ռուսերու պարտադրած նախագահը՝ Ախմատ Կադիրով եւ բոլոր պետական եւ քաղաքական բարձրաստիճան անձնաւորութիւնները: Յանկարծ ահաւոր պայթում մը կը պատահէր եւ խուճապ կը ստեղծուէր: Ա. Կադիրով, ծանրօրէն վիրաւորուած, կը մեռնէր հիւանդանոց փոխադրուած ատեն, սպաննուած էր նաեւ ռուսամէտ Հիւսէյն Իսայեւ, պետութեան Խորհուրդին նախագահը, ծանրօրէն վիրաւորուած էր ռուս զօրավարը՝ Վալերի Բարանով, Չեչենիոյ ռուսական ուժերու հրամանատարը: Զոհերու ընդհանուր թիւն էր 32 մեռեալ, կային նաեւ 40 վիրաւորներ: Կադիրովի դէմ գործուած ութերորդ մահափորձն էր: Ան, Ռուսերու պարտադրած թեկնածուն էր նախագահական աթոռին: Սիրուած չէր, քանի անջատողական անկախապաշտներու պարագլուխն էր եւ վերջին շրջանին է որ Ռուսերու մարդը դարձած էր: Առաջին տեղեկութիւններու համաձայն, հինգ կասկածելիներ ձերբակալուած էին:

Հարուածը շատ ծանր է Պուտինի համար, որ անմիջապէս յայտարարած է «կասկած չկայ որ պատիժը անխուսափելի է անոնց համար որոնց դէմ կը պայքարինք այսօր»: Կրեմլինը նշանակած է նաեւ Կադիրովի յաջորդը՝ Չեչենիոյ վարչապետը՝ Սերգէյ Աբրամով, որ Ռուս ըլլալու առաւելութիւնն ալ ունի: Պուտինի ահաբեկչութեան դէմ տարած պայքարը, 1999 Հոկտեմբերէն ի վեր, ամէնէն ծանր ձախողութիւնը կը կրէ այս ոճրափորձով, որ շատ լաւ պատրաստուած էր, ռումբը զետեղուած ըլլալով նորակառոյց ամպիոնին մէջ եւ անտեսանելի էր բոլոր քննութիւններուն ատեն:

Արարքին ոչ ոք տէր եղած էր, բայց յայտնի էր ը անկախապաշտներու գործն էր: Ո՞վ են այդ ահաբեկիչները: Կան անշուշտ Չեչէններ, բայց նաեւ ծայրայեղ իսլամապաշտներ, վարձկաններ եւ աւազակներ:

Չեչենիոյ հարցը ծագած է 1991 Նոյեմբեր 4ին, եւ Դուդաեւ նախագահ ընտրուած էր ինքնավար Հանրապետութեան եւ անկախութիւն կը հռչակէր: 1994ին ռուսական զօրքերը մուտք կը գործէին: 1997ին խաղաղութեան դաշինք մը կը ստորագրուէր բայց երկու տարի ետք, 1999 Հոկտեմբեր 1ին երկրորդ պատերազմը կը սկսէր:

2003 Հոկտեմբերին է, որ Կադիրով, ռուսամէտ վարչական մարմնին ղեկավարը նախագահ կ'ընտրուէր: 52 տարեկան էր եւ այդ ընտրութեան առթիւ կը յայտարարէր լրագրողներուն՝ «Կրնաք ըսել որ Պուտինի խամաճիկն եմ, բայց սխալ է»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 8/10)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՈՒՂԵՐՁԸ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Շուշիի ազատագրութեան 12րդ տարեդարձին ու յաղթանակի տօնին առթիւ նախագահ Ռ. Քոչարեան շնորհաւորական ուղերձ մը յղած է: Շեշտելով որ 1992ի ազատագրութեան տարեդարձը կը զուգադիպի հրադադարին տասնամեակին, նախագահը ըսած է թէ խաղաղութեան այդ շրջանին պտուղները ակներեւ են եւ այսուհետեւ եւս Ղարաբաղի հարցին խաղաղ կարգաւորման սկզբունքին հաւատարմութիւնը կը շարունակուի:

***

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Երեւանի մէջ Մայիս 7ին աւարտած է ցեղասպանութեան երկօրեայ համաժողովը, փորձագիտական 24 հոգինոց խումբի մը կազմութեամբ. խումբին անդամ են զանազան երկիրներէ գիտնականներ: Խումբը պիտի մշակէ ցեղասպանութեան ճանաչումի եւ դատապարտումի ընդհանուր հայեցակարգ: Պիտի ստեղծուի գիտական ցանց մը որուն մաս պիտի կազմեն ոչ միայն պատմաբաններ, ցեղասպանութեան մասնագէտներ, նաեւ մարդկային իրաւունքներու պաշտպաններ:

***

Ի. ԱԼԻԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Բաքուի մէջ լրագրողներու հետ զրոյցի ընթացքին Ազրպէյճանի նախագահը ըսած է թէ հաւատք ունի որ բանակցութիւններով խնդիրը կրնայ լուծուիլ: Կրկնած է թէ գրաւեալ շրջանները պէտք է ձգուին Հայերու կողմէ եւ գաղթականները կարենան վերադառնալ: Անկէ ետք միայն կրնայ քննուիլ Ղարաբաղի կարգավիճակի խնդիրը:

Ի. Ալիեւ անհրաժեշտ նկատած է միջնորդական գործունէութիւնը: Մանաւանդ հարկաւոր համարած որ Մինսկի խումբին հետ ՄԱԿ-ը, Եւրոպական Միութիւնը եւ Եւրոպայի Խորհուրդը մասնակցին այդ գործունէութեան:

***

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԼԻԲԱՆԱՆ ԿԸ ՄԵԿՆԻ

Նախագահ Է. Լահուտի հրաւէրով, Մայիս 10ին աշխատանքի այցով մը Լիբանան մեկնեցաւ նախագահ Ռ. Քոչարեան: Հանդիպում կ'ունենայ նախագահէն զատ վարչապետ Հարիրիի, Խորհրդարանի նախագահ Ն. Պէրրիի, ապա Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա.ի, Հայ Կաթողիկէ Կաթողիկոս-Պատրիարք Ներսէս-Պետրոս ԺԹ.ի, Մերձաւոր Արեւելքի Հայ Աւետարանական եկեղեցիներու խորհուրդի նախագահ վեր. Մ. Գարակէօզեանի, համայնքի ներկայացուցիչներու հետ:

***

Է. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ ԱՆՏՈՐԱՅԻ ԱԼ ԴԵՍՊԱՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Մայիս 6ի հրամանագրով Հայաստանի Ֆրանսայի արտակարգ եւ լիազօր դեսպան Է. Նալպանտեան Անտորայի ալ դեսպան նշանակուած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄՆ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Տոնըլտ Ռըմսֆելտ, Մայիս 7ին, պատասխանած է ծերակուտականներու հարցումներուն Իրաքի բանտարկեալներու չարչարանքին մասին: Ստանձնած է իր պատասխանատուութիւնը, բայց մերժած է հրաժարիլ: Խօսքն ուղղելով Իրաքցիներուն, ըսած է.- «Այն Իրաքցիներուն, որոնք գէշ վերաբերումի ենթարկուած են զինեալ ուժերուն կողմէ, կը ներկայացնեմ ամէնէն խոր չքմեղանքս»: Նախարարը աւելցուցած է նաեւ ամերիկեան յատկանշական դարմանը՝ մնասուց հատուցում վճարել: Կը մերժէ հրաժարիլ որովհետեւ՝ «հրաժարած կ'ըլլայի այն վայրկեանին երբ խորհէի որ չեմ կրնար այլեւս պաշտօնս կատարել, բայց չեմ հրաժարիր, որովհետեւ մարդիկ կան, որոնք կ'ուզեն այս հարցը քաղաքականացնել»: Փարիզի մէջ, ուր եկած էր շաբաթավերջին, Թոնի Պլէր ալ ներողութիւն խնդրեց, անընդունելի գտնելով չարչարանքի այդ տեսարանները: Ծանօթ է որ Անգլիացիներն ալ նոյն ձեւով վարուած են: Ամերիկեան եւ բրիտանական մամուլէն ետք, Ֆիկառօ եւ Լիպերասիոն ալ անհանդուրժելի նկարներ հրատարակած են, ուր կը տեսնուի իրաքցի մերկ բանտարկեալ մը եւ պահակը երկու շուներով: Մայիս 19ին, Պաղտատի մէջ պիտի դատուի ամերիկացի զինուորական մը:

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ, Մայիս 8-9ին, 35 Իրաքցիներ սպաննուած են, որոնց 28ը բախումներու ընթացքին, շիի քաղաքացիքի եւ համախմբումի ուժերու միջեւ: Եօթը Իրաքցիներ ալ, որոնց մէջ մանուկներ, մեռած են շուկայի մը մէջ, երբ ռումբ մը պայթած է: Ամերիկացի զօրքին եւ քաղաքացիքին միջեւ կռիւները շատ բուռն եղած են, իբրեւ հետեւանք շիի ղեկավար Մոքթատայի մէկ կցորդին ձերբակալութեան: Ինը բրիտանացի զինուորներ ալ վիրաւորուած են Պասրա:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը Թ. Էրտողան պաշտօնական եռօրեայ այց մը կատարած է Աթէնք: Սիրալիր ընդունելութեան արժանացած է իր պաշտօնակիցէն՝ Գ. Գարամանլիսի կողմէ որ յայտարարած է թէ զօրավիգ են Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան: Երկու վարչապետները յայտարարած են թէ պատրաստ են մաքուր, նոր էջ մը բանալու երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն մէջ, սկիզբ դնելու բարեկամական անկեղծ կապերու, գործակցութեան: Համաձայնած են պատմութեան դասագիրքերէն վերցնելու թշնամական արտայայտութիւնները: Իրենց հանդիպումին Թ. Էրտողան վրդովում յայտնած է Աթէնքի մէջ ցեղասպանութեան նշումներէն, որոնց յոյն ղեկավար դէմքեր ալ մասնակցած են: Գարամանլիս պատասխանած է թէ Յունաստանը ազատ երկիր է եւ չեն կրնար միջամտել կազմակերպուած հաւաքոյթներու: Ըստ Թուրք մամուլին, ան աւելցուցած է թէ այդ հաւաքոյթներուն նիւթ եղած ցեղասպանութեան պնդումները երկրին պաշտօնական տեսակէտը չեն ցոլացըներ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Խորհրդարանը, Մայիս 7ին կարգ մը միջոցներ ձեռք առած է, որոնք կը բարելաւեն Սահմանադրութիւնը, որպէսզի կարենան բանակցութիւններ ունենալ Թուրքիոյ թեկնածութեան համար: Բարելաւումներէն մէկն է ջնջումը Պետութեան Ապահովութեան Ատեաններուն, մէկն ալ մահապատիժի ջնջումը:

ՑԵՏԱՀԱՅԵԱՑ ԱԿՆԱՐԿ

ԶԱՐԹՕՆՔԻ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

(1823 - 1904)

Մեր մտաւոր եւ ընկերային զարթօնքի ակնառու դէմքերէն մին կրնանք նկատել, -առանց վարանքի հարկաւ-, մեր սահմանադրական սերունդի տիրական անուններէն Կարապետ Իւթիւճեանը։ Փաղանգը աստղանիշ անուններով կը յայտնուի արդէն նախանցեալ դարու կէսերուն։ Մեծաւ մասամբ Եւրոպա ուսանած երիտասարդներ են ասոնք, առհասարակ։ Փարիզի մէջ իրենց մտքի ծարաւը կը յագեցնեն լափել-լափլփելով Քինէի, Միշըլէի, Հիւկոյի, Լամարթինի խօսքերն ու միտքերը։։ 1848ի Ֆրանսական յեղափոխութեան կենսալար շունչը կը թեւածէ ասոնց վրայ։ Զարթուցիչ գաղափարներ, յիրաւի։ Կան նոյնպէս տաք սիրտեր՝ ժամանած Վենետիկէն ու Փատովայէն. ասոնց մօտ ալ յայտնօրէն կը թեւածէ Մխիթարեան շունչը։ Կը բաբախի Ս. Ղազարի խանդակաթ սիրտը, իբր սրբազան յիշատակարան մշուշապատ Հայրենիքի։ Ա՜նչա՜փ նուիրական իր հողով ու անցեալով, ա՜նչա՜փ մեծարժէք իր մտքի ու սրտի հարստութիւններով, յայտնապէս Մայրենիով։

Հաստատելի կը մնայ օրինակելի երեւոյթը։ Տարբեր հորիզոններու տակ գաղափարական տարբեր դաստիարակութիւն ստացած այս լուսամիտ երիտասարդները, Պոլիս իրենց դարձին, կը դառնան նոր, թարմ միտքեր սերմանող յառաջատար մշակ։ Համերաշխ ոգիով եւ, անշուշտ, մարտունակ ջիղով կը ձգտին ու կը յաջողին քանդել շատոնց կոշկոռ դարձած խաւարամած վարք ու բարք, կարգ ու սարք։ Մե՛ր, ըսե՛նք, երբեմնի լուսաւոր կեդրոնի ազգային-հանրային կեանքին մէջ։

Փաղանգին անունները առ այսօր կը մնան պայծառ, - Գրիգոր Օտեան, բժ. Նահապետ Ռուսինեան, բժ. Սերվիչէն (Սերովբէ Վիչէնեան), Կարապետ Իւթիւճեան, Նիկողայոս Զօրայեան, Նիկողոս Պալեան, Մկրտիչ եւ Գրիգոր Աղաթօն եւ դեռ մէկ քանի ուրիշներ(1)։

Կ. Իւթիւճեանի անունը կը յիշատակուի գլխաւորաբար արեւմտահայ մամուլի լեզուի մշակման ճամբով։ Յիրաւի, կը դառնայ անջնջելի անուն իր «Մասիս»ով, քանի հոն է, թերթին առօրեայ էջերուն միջոցաւ է, որ կը ձգտի ապահովել աշխատահայերէնի վերելքը՝ յղկումի, կոկումի, այլ մանաւանդ հայացումի երրեակ ուղիներով։

Բայց նախ քանի մը տող՝ կենսագրական բնոյթի։

Ի ծնէ պոլսեցի (1823, Պալաթու շրջան) մականունը կու գայ հօր արհեստին ճամբով, - «արդուկահար - իւթիւճի Սիմոն աղա»։ Պարմանի տարիներու տարրական կրթութիւնը կը ստանայ ծննդավայր գիւղին եւ Սամաթիոյ «վարժոց»ներուն մէջ։ 1839ին կը դառնայ ուսանող Սկիւտարի ճեմարանի, որուն փակումով, 1840, կը հարկադրուի ինքնաշխատութեամբ զարգացնել, խորացնել իր գիտելիքները։ Այնուհետեւ չորս տարի անընդմէջ կը վարէ ուսուցչական պաշտօն՝ հոս ու հոն, հայաշատ թաղեր։ 1848ին, կը մեկնի Փարիզ, ուր կը հետեւի տեղւոյն Առեւտրական Բարձրագոյն Վարժարանի դասընթացքներուն։ Վկայուելէ ետք կը վերադառնայ Պոլիս, 1851։

«Մասիս»ի (2) հրատարակութեամբ (հմ. 1852 Փետր. 2) նոր, բախտորոշ էջ մը կը բացուի մեր մամուլի արեւմտահայ թեւի տարեգրութեան մէջ։ Արդէն Արշակ Զօպանեան, թերթին յիսնամեակին առթիւ լոյս տեսած յօդուածի մը մէջ (1901) կ'ընդգծէ այս պարագան։ Կ'ըսէ, թէ թերթին շուրջ կը մէկտեղուի, գլխաւորութեամբ Կ. Իւթիւճեանի, սերունդ մը՝ «որ փարիզի օդը շնչած եւ Լուի Ֆիլիփի ժամանակակից Փարիզի մէջ մտքի սնունդ առած» էր։ Այս ճամբով «երկրորդ հիմնաքարը կը դրուէր Թրքահայերու մտաւոր նորազարթոյց կեանքին»։

Վկայութիւնները, առհասարակ, ցաւոտ իրողութեան մը հաստատումին կը ծառայեն։ Ան թէ՝ ժամանակի աշխարհաբարը (իմա՝ արեւմտահայերէնը) դեռ տժգոյն ու տմոյն դէմքով կը ներկայանայ։ Պոլսահայ ծանօթ լեզուաբան Յակոբ Մարթայեան 1832ի հայերէնէն նմոյշ մը կը մէջբերէ «Լրոյ Գիր»էն, - «Գոլէռա ցաւին հաղդըպօղը մերկացնողը նախ կրակով լեցուն պըթուկով (իւթիւ-ով) իւթիւլէմիշ եղած երկու բրդեղէն ծածկոցի մէջ կը պառկեցնեն, եւ հիւանդին մարմինը տաքցող շփելու մէհլէմով ուժով եւ չատկէք կը շփեն»։

Դեռ 1852ին, քանի մը տասնամեակ ետք վերոյիշեալ գրութենէն, «Մասիս» երբ Վոսփորի անունը կ'արտասանէ, ասոր կողքին երեւցող նեղուցին քով, փակագիծի մէջ, երբ հարկադիր բացատրութիւն, «Պողազ իչի» գրելու անհրաժեշտութիւնը կը զգայ։

Արեւմտահայ լրագրութեան դերը արտակարգ մեծ կ'ըլլայ մեր աշխարհաբարի յղկումի, ձեւաւորումի եւ, մանաւանդ ծաղկումի մէջ։ Շատերու հաստատումով՝ նոյնիսկ գլխաւորը։ Արդարեւ, պարտինք ի մտի ունենալ, թէ Հայ Թերթը (խօսքը հարկաւ կոչումի գիտակցութեամբ առաջնորդուող անուններու մասին է), իր ընթացիկ, ստէպ հանապազօրեայ խօսքով կը հարկադրուի արագ քայլ նետել նոյնքան արագ շարժող կեանքին հետ։ Զդանդաղիլ, չտատամսիլ, այլ միշտ մնալ բարձր դիրքի վրայ՝ վայել իր կոչումին։ Եւ, խօսիլ բազմութիւններու հետ թէ՛ կոկ ու պարզ, թէ՛ մանաւանդ, լեզուի կարգ ու կանոնի ճշդումի, պահպանումի ճամբով։ Նուիրական առաքելութիւն մը, ստուգիւ։

Մեր մամուլի աշխոյժ աշխատանքի առաջնորդ դէմքերէն Ա. Արփիարեան, դեռ իր օրերուն, նկատել կու տար իրաւամբ, թէ մեր աշխարհաբարի զարգացումին շատ օգտակար կը հանդիսանայ մեր օրագրութիւնը։ Բազմադիմի նիւթերու վրայ օրը օրին արտայայտուելու հարկադիր պահանջը՝ անխուսափելի պատճառ կը դառնայ, որ խմբագիր ու յօդուածագիր ստիպուին քաղաքական, տնտեսագիտական, խորհրդարանական, ուսումնական, գեղարուեստական եւ այլ ուրիշ երեսներու հայող մարզերու մէջ նոր գաղափարներ, նոր միտքեր արտայայտող բառեր կերտեն։ Հայադրոշմ, հայաշունչ, բնականաբար։

Դեռ պէտք է աւելցնել լեզուի (իմա՝ Մայրենիի) մաքրութեան ի խնդիր անոր մղած խիստ օրինակելի պայքարը։ Անդադրում կռիւով։ Չմոռնանք, թէ «Մասիս» ասպարէզ կ'իջնէ այնպիսի ժամանակ, երբ դեռ մեր արեւմտահայերէնը հերկ ու ցանի կարօտ խոպան դաշտի կը նմանէր։ Ստուգիւ, այդ թուականներուն ռամկօրէնը անկոչ հիւրի նման իր անհաճոյ դէմքը ցոյց կու տար։ Անդին՝ թրքաբանութիւնը՝ իր մակաբոյծ տարրերով եւ ոճերով, գողցես մոլախոտ, մեր լեզուին ինքնեկ գեղեցկութիւնը կը ծածկէր։ Զայն աղարտելու, աղճատելու ստիպան։

Կարապետ Իւթիւճեան, ձեռք առնելով խմբագրապետի գրիչը, փութով «Մասիս»ի շուրջ կը խմբէ հոյլը այն երիտասարդներուն, որոնք թարմ միտքերով նոր էին վերադարձած Եւրոպայէն։ Սահմանադրական սերունդին կը պատկանին ասոնք (քիչ անդին թուած ենք անունները գլխաւորներուն)։ Կողքին են նոյնպէս վերանորոգիչի տենդով եռուն ուրիշ անուններ, այսօր բոլորն ալ պսակազարդ դէմք, մեր հրապարակագրական եւ գրական բեմերու վրայ, կամ՝ այլ։

Առջինեկ առաջադրութիւնը պարզ ու մեկին է։ Ինք է, որ կ'ըսէ.- «Մեր ազգին աշխարհաբար լեզուին հիմը գրաբարն է, եւ հիմակու աշխարհաբար լեզունուս անկարողութիւնն ու անհամութիւնը մէջի օտար բառերն են. ուստի անոր մաքրութեանը եւ գեղեցկութեանը օգնել ուզողը՝ միայն պէտք է անոր մէջէն օտար ու խորթ բառերն ու ոճերը դուրս ձգէ, ու հնար եղածին չափ անոնց տեղը գրաբար բառեր, ոճեր մտցնելով՝ գործածած լեզունիս մեր երանաշնորհ նախնեաց բուն լեզուին մօտեցնէ...»(3)։

Այնուհետեւ, առաւել յստակ.

Մեր սկզբունքն այս է։ Այն կէտերուն մէջ, ուր աշխարհաբարը գրաբարին համաձայն է, փոփոխութիւն բնաւ պէտք չէ մտցընել. իսկ ուր թէթեւ խոտորում մը կայ, ուղղել եւ գրաբարին համաձայնեցընել. ապա թէ ոչ, աշխարհաբարը գրաբարէն եւս քան զեւս հեռանալով, մեր նախնեաց գործածած բուն ազգային լեզուն բոլորովին անհասկանալի կ'ըլլայ եւ մոռնելութեան կը դատապարտի. աշխարհաբարն ալ իւր հիմն եւ ուղղութիւնը կորուսանելով, անիշխանութեան կը մատնուի... Գրաբարը գործածական լեզու ընել ուզող կամ երազողներէն չենք... բայց աշխարհաբար լեզունիս՝ գրաբարէն աւելի եւս հեռացընելու գաղափարին կամ դրութեան ալ կուսակից չենք։ Կ'ուզենք որ մեր աշխարհիկ լեզուն՝ իւր արմատին հետ առնչութիւնը պահելով, եւ անոր օգնութեամբ ինքզինքն օր քան զօր կատարելագործելով, մեր նախնեաց բարբառը բոլորովին չօտարանայ եւ անհասկանալի չըլլայ մեր սերնդոց... Եւրոպական մշակեալ լեզուաց՝ գեղեցիկ ձեւերն ու ոճերը մեր աշխարհաբար լեզուին մէջ մտցընելու եւ զայն ճոխացնելու կամ վայելչացնելու դրութեան ալ դէմ չենք(4)։

***

Կ. Իւթիւճեանի տեսակէտները պարզող վերոյիշեալ տողերը, ակներեւ կը դարձնեն անոր հետապնդած առաջադրութիւնները՝ աշխարհաբարի ծաղկումի նպատակաւ։ Անշուշտ, Կ. Իւթիւճեան միակը չըլլար այս մարզին մէջ։ Բայց կը մնայ մեր հրապարակագրութեան գլխաւոր ռահվիրաներէն մէկը։ Ի՞նչ խօսք, որ ան լրագրական օրինակելի լեզու մը կը ստեղծէ, կը ձեւէ զայն՝ քերականական ուղիղ չարադասութեամբ եւ բառերու տեղին ու ճիշդ գործածութեամբ։

Զափազանցութիւն նկատենք թէ ոչ, պարտինք արձանագրել, թէ ապահովաբար այս ըսուածները նկատի առնելով է, որ Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեան, Կարապետ Իւթիւճեանը կը կոչէ «արդի լեզուի հեղինակն ու հայրը»։

***

Այսքանէ ետք հարկ է արձանագրել նոյնպէս անոր բերած անժխտելի նպաստը մեր թարգմանական գրականութեան մէջ։ Յիշունի կը հասնին անոր այսօրինակ երկերը, որոնցմէ մէկ քանին, առ ի յիշեցում, ստորեւ.- Թափառական Հրեայ (Էօժէն Սիւ), Ընտանեգութ (Է. Մալօ), Մարքիզուհին (Է. Ապու), Կարմիր մարդոց երդումը (Փոնսոն տիւ Թէրա), Գաղտնիք հաւատաքննութեան (Տիւ Փերեալ), Քսան հազար փարսախ ծովերու տակ (Ժիւլ Վեռն), Ուղեւորութիւն դէպի լուսին (Ժիւլ Վեռն), Երկաթէ դիմակով մարդը (Մարիուս Թորէն) եւլն.։

Հարկաւ Ֆրանսերէնէ բազմաթիւ վէպերու թարգմանութիւններով եւս շատ նոր կամ նորիմաստ բառեր կը ներմուծէ մեր ծաղկուն աշխարհաբարին մէջ։

Իբր վերջաբան, քանի մը տող ալ անոր ազգային - հանրային գործունէութեան մասին։ Մաս կը կազմէ Պոլսոյ Երեսփոխանական Ժողովին՝ բժ. Նահապետ Ռուսինեանի, Գրիգոր Օտեանի, Գրիգոր Աղաթօնի եւ ուրիշներու հետ։ Կ'անդամակցի նաեւ Սահմանադրական Ժողովին։

Երկկամունքի հիւանդութիւնը կը դնէ վերջ 1904 Փետրուար 10ին։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Ծանօթ. -

(1) Հիմնական առաջադրութիւնը կը բաղկացնէր։ Գերագոյն ժողովի անդամ յառաջապահ երիտասարդները՝ բժ. Ն. Ռուսինեանի, Գր. Օտեանի գլխաւորութեամբ կը պատրաստեն 1857ի Ազգային կանոնագրութիւնը։ Ասիկա՝ խմբագիր հեղինակին բժ. Ն. Ռուսինեանի առաջարկով կը կոչուի Ազգ. Սահմանադրութիւն եւ, պաշտօնապէս գործադրութեան կը դրուի 1860 Մայիս 24ին։ Բ. Դուռը զայն կը վաւերացնէ 1863 Մարտ 17ին, որոշ հատուածներու ջնջումով, սրբագրումով։

(2) Նախապէս «Հայաստան» շբթ., հիմնուած 1846ին, պաշտօնաթերթ Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանի։ Վերափոխուելով կը կոչուի «Մասիս», երբ ընդառաջելով Պատրիարքարանի հրաւէրին, խմբագրութիւնը վարելու կոչուած Կ. Իւթիւճեան այս պայմանը կը դնէ։ Թերթը շատ հանգրուաններէ կ'անցնի իր գոյութեան 56 տարիներու ընթացքին, - շաբաթաթերթ, հետզհետէ կը վերածուի եօթնեայ, երկօրեայ եւ ամէնօրեայ թերթի։ Աւելի քան 30 տարի՝ այն է մինչեւ 1884 Օգոստոս, լոյս կը տեսնէ իր հիմնադրին՝ Կարապետ Իւթիւճեանի անմիջական խմբագրութեան տակ։ 1884 Օգոստոսէն 1887, լոյս կը տեսնէ իբրեւ շաբաթաթերթ երիտասարդ գրողներու կողմէ, որոնց գլուխն էր Արփիար Արփիարեան, արտօնատէրը մնալով միշտ Կարապետ Իւթիւճեան։ Ապա այլ խմբագիրներ՝ Գր. Զօհրապ, Հրանդ Ասատուր, Մ. Շամտանճեան եւ ուրիշներ։ Կը տեւէ մինչեւ 1908։ Տարբեր տարիներուն թերթին կ'աշխատակցին Յ. Պարոնեան, Տ. Կամսարական, Լ. Բաշալեան, Ե. Օտեան, Սիպիլ, Ա. Զօ- պանեան, Արտ. Յարութիւնեան, Ե. Տէմիրճիպաշեան, Ալփաւլեան (Ա. Փանոսեան) եւ ուրիշներ։

(3) «Արեւմտահայ արդի գրականութիւնը», Ա. Արփիարեան, 1943, տպ. Յուսաբեր, Գահիրէ։

(4) «Պատմութիւն հայերէն դպրութեան», Հ. Գարեգին Զարբհանալեան, Վենետիկ, 1905, Բ. տիպ։

Ժ. Մ.

ԿԻՆԸ ԵՒ ՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏԸ

ՄԱՐՈՒՇ ԵՐԱՄԵԱՆ

«Ֆրանսական գրականութեան մէջ սեռ մը դարձաւ մշակութիւնը գործերու՝ որոնք կանացի դիմաստուերներու փրնտըռտուքին լծուած են, գրագէտին, բանաստեղծին կամ արուեստագէտին կեանքէն ներս»։

«Չունի՛նք նոյն ճամբէն ընթացող գործեր։ Եւ չարիք մըն է ասիկա՝ անոնց համար, որոնք կ'ուզեն մահկանացու էութեան իրենց բջիջներէն ճանչնալ մեր գըրողներն ու արուեստագէտները»։

«Ասոր պատճառ՝ անշուշտ ամէնէն առաջ սպիտակ կիրքը մեր գրագէտներուն, անոնց հոգեկան եւ զգայարանական կեցուածքը, կնոջ դէմ»։

«Չունինք վաւերական աղբիւրներ եւ վկայութիւններ անոնցմէ, շատերու սիրային կեանքին շուրջ՝ որպէսզի տարբեր, աւելի շօշափելի ու պատմական յաջողութեամբ մը բառի եւ պատմումի գային անոնց տագնապանքը, տխրութիւններն ու երջանկութիւնները»։

«Ի՞նչ ունինք մենք՝ մեր գրագէտներուն եւ արուեստագէտներուն անձնական կեանքէն, որպէսզի իրենց ստեղծագործական երկունքը մեկնելու եւ հոն դոնդողած արիւնը բջիջ առ բջիջ ճանչնալու հնարաւորութիւնը ընծայուէր մեզի»։

«Անկէ կը կորսնցնէ անշուշտ մեր գրականութեան պատմութիւնը։ Բայց թէ շահ մը կ'ապահովէ՞ նաեւ այս մաքրակրօնութիւնը, կը խուսափինք վճռական եզրակացութիւններէ»։

Ծիշդ 55 տարիներ առաջ գրուած յօդուածէ մըն է, որ կը մէջբերենք վերը տողերը («Կինը եւ հայ գրագէտը», Մինաս Թէօլէօլեան, «Նայիրի», 1949, Ե. տարի, թիւ 1-2, էջ 76-81)։ Կէս դար եւ աւելի ժամանակ անցեր է, բայց ոչինչ փոխուած է։։ Հայ գրականութիւնը, իր մեծ մասով, կը շարունակէ մաքրակրօն մնալ։ Այդ գրականութեան մէջ տակաւին տեղ չէ գտած նաեւ ինչ որ «մանր» գրականութիւն կը կոչուի Արեւմուտքի մէջ՝ յուշագրութիւն, կենսագրութիւն, ինքնակենսագրութիւն, նամակագրութիւն, օրագրութիւն եւայլն։

Ի. դարու մեր գրագէտները եթէ նոյնիսկ նման գրականութիւն ունեցած են (եւ կասկածէ վեր է, որ ունեցած են, մանաւանդ՝ նամակագրութիւն), այդ գրականութիւնը կը շարունակէ մնալ ձեռագիր վիճակի մէջ պահուած։ Տակաւին ի

զօրու է այն համոզումը, թէ պէտք է յարգել ուեէ անհատի անձնական կեանքը, այդ կեանքին թաքուն ծալքերն ու գաղտնիքները:

Գրագէտ մը սակայն «ուեէ» անհատ չէ, եւ անոր ժառանգութիւնը, բոլոր երեսակներով, կը դառնայ հասարակութեան սեփականութիւնը: Գրուած իւրաքանչիւր էջ կրնայ տող մը, քերթուած մը կամ պատմուածք մը լուսաբանել, կրնայ օգնել, որ ընթերցողը քիչ մը աւելի դիւրութեամբ թափանցէ տուեալ հեղինակին երկերուն խորքը:

Այս ընթերցում – մօտեցումին տուն տըւողը նոր գիրքի մը հրատարակութիւնն է: Հակառակ անոր, որ այդ գիրքը, իր հեղինակով դուրս կը մնայ մեր անձնական հետաքրքրութեան ծիրէն (որ կը բեւեռուի սփիւռքահայ գրականութեան շուրջ), հակառակ անոր, կ'անդրադառնանք «Սուլամիթա Սեւակի մեծ սէրը» գիրքին, որովհետեւ այդ գիրքը, իր էութեամբ, կը փորձէ դարմանել վերը յիշուած անտեսումը:

Գիրքին հեղինակ-խմբագիրը՝ Հովիկ Զարխչեան, կրցած է գտնել հետքը Սուլամիթա Բուդնիկ–Ցրիտպուրկի, կապ հաստատել անոր հետ եւ ի վերջոյ ունենալ Պարոյր Սուլամիթա ամբողջական նամակագրութիւնը, որուն վրայ հիմնըւած է գիրքը:

Հեղինակը իր «Մուտք»ին մէջ, սկիզբէն, առաջին նախադասութեամբ իսկ կը յայտարարէ.

«Ինձ խորհուրդ էին տալիս չգրել այս մասին: Խնդրում էին, առաջարկում, սպառնում: Ամենաբազմազան պատճառաբանութիւնների երկար շղթայում հիմնական կռուանը մէկն էր՝ չի կարելի հանրութեան սեփականութիւնը դարձնել անհատի անձնական կեանքը, եթէ նոյնիսկ խօսքը մեծ մտաւորականի ու բանաստեղծի մասին է» («Սուլամիթա Սեւակի մեծ սէրը», Հովիկ Զարխչեան, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, 2004, էջ 7):

Գիրքը կը խարսխուի քանի մը հարիւր նամակներու, հեռագիրներու, երկտողերու եւ Սուլամիթայի յուշերուն վրայ:

Նման մտերմիկ էջերու հրատարակութեան գլխաւոր թոյլտուութիւնը իրենք՝ նամակներուն հեղինակներն են որ կու տան: Եւ որովհետեւ Պարոյր Սեւակը մահացած է աւելի քան քառասուն տարիներ առաջ, իսկ նամակներուն ամբողջութիւնը (բացի քանի մը տասնեակ նամակներէ, զորս Հովիկ Զարխչեան պատահմամբ գըտած է Սեւակի գիւղի՝ Զանգակատան տան նկուղին մէջ, եւ հրատարակած «Սիրում եմ քեզ» խորագրուած գրքոյկով) կը գտնուի Սուլամիթայի մօտ, հետեւաբար միայն այս վերջինին համաձայնութիւնը բաւ է նամակներուն հրատարակութեան համար:

Սուլամիթան, Հովիկ Զարխչեանին գըրած իր մէկ նամակին մէջ կ'ըսէ՝ «...դեռ 10-15 տարի առաջ ինձ ասում էին, որ մեր նամակները վաճառում էին 500 ռուբլով»: Ան որ գաղափար ունի, թէ այդ թուականներուն ի՞նչ արժէք ունէր ռուբլին, կրնայ հասկնալ յիշուած գումարին առասպելական մեծութիւնը:

Հեղինակը կրցած է որոշ հմտութեամբ, նամակէ նամակ երկարող միջոցները վիպական շունչով եւ ստեղծագործ երեւակայութեամբ լեցնել, որուն հետեւանքով գիրքին ընթերցումը կ'ընթանայ սիրավէպի մը ընթերցումին նման՝ արագ, հետաքրքրաշարժ, հաճելի:

Անշուշտ ենթադրելի է, որ մեզի հըրամցուածը գրականագիտական կամ ուսումնասիրական-վերլուծական յատկութիւններ չունի: Կ'ենթադրէք նաեւ, որ նամակները գրուած ըլլան... ռուսերէնով. անոնց թարգմանութիւնն է որ կ'ընթերցենք: Հետաքրքրական կ'ըլլայ նշել, որ Սուլամիթան փորձած է հայերէն սորվիլ, եւ երբեմն նամակները գրած է... հայատառ ռուսերէնով:

Այս նամակներուն հրատարակութիւնը որքան որ լոյս կը սփռէ Պ. Սեւակի որոշ գործերուն, նոյնքան լոյս կը սփռէ իր ապրած ժամանակաշրջանին, գիրք հրատարակելու տառապանքին եւ այլ հարցերու վրայ: «Անլռելի Զանգակատուն» երկաբաշունչ պոէմը, Կոմիտասին նուիրուած, ծնած է Սուլամիթայի հետ Սեւակի ծանօթացման շրջանին. բայց հրատարակութիւնը երկար ատեն ձգձգուելէ ետք, ամբողջովին դադրած է շրջանի մը համար, որովհետեւ «Պարոյր Սեւակը փորձում է մեր գաղափարախօսութիւնը հաշտեցնել ազգային սահմանափակութեանը, այն քարշ տալ ազգային սահմանափակութեան եւ ռասիզմի ջնջին գաղափարների պոչից» (էջ 183):

Սուլամիթայի եւ Սեւակի առաջին հանդիպումը տեղի ունեցած է 1957 թուականի Դեկտեմբեր 1ին, իսկ առաջին նամակը գրուած է Սուլամիթայի կողմէ, 1958 Յունիս 6ին:

Այս հատորը, որ «Թիւ 1»ն է, կը պարփակէ մինչեւ 1960 Դեկտեմբեր գրուած նամակները: Յաջորդ գիրքով հաւանաբար ամբողջանան անոնք, գրուած մինչեւ Պ. Սեւակի ողբերգական մահը:

Կարեւոր յաւելում մըն է այս գիրքը, մեր գրականութեան ա'յս ժանրի փոխ բերքին վրայ:

Վերջին նկատում մը՝ հատորին սկիզբը դրուած Սուլամիթայի լուսանկարը կը յուշէ ժողովրդական խօսքը, որ կ'ըսէ թէ սիրահարները, ժամանակի ընթացքին կը սկսին իրարու նմանիլ: Սուլամիթան ըսկիզբէն ալ նման եղած է Սեւակին...

Մ. Ե.

«Գանձասար»

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

• Կիրակի, Յունուար 25ին, Առաջնորդարանի Մշակութային Յանձնախումբը կազմակերպած էր դասախօսութիւն մը «Ամառ 2003-ը Հայաստանի մէջ», որ տեղի ունեցաւ Քէօլնի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Առաջնորդանիստ Մայր Եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Օրուան դասախօսն էր Պ. Հայկ Դաւիթեան, որ իր դասախօսութեան կողքին սահիկներ ցոյց տուաւ 2003ի համահայկական խաղերուն, Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարի կառուցման 1700ամեակի տօնախմբութիւններու, նաեւ Գերմանիայէն այս առիթներով Հայաստան մեկնած ուխտաւորներու եւ մարզիկներու վերաբերեալ: Սահիկներ ցոյց տրուեցան նաեւ զանազան քաղաքներու եւ սրբավայրերու մասին:

Դերասան Պ. Ստեփան Գանդըրալեան երաժշտական բաժինը ստանձնած էր, որ կիթարի ընկերակցութեամբ երգեց հայկական եղանակներ:

• Գարեգին Արք. Պեքճեան, Կիրակի, Փետր. 29ին, Պիլէֆէլտ քաղաքի Սիոնաքիրհէ եկեղեցւոյ մէջ մասնակցեցաւ հանդիսաւոր արարողութեան մը, որ նըւիրուած էր Վեսթֆալէնի բողոքական եկեղեցւոյ ղեկավար Ալֆրէտ Պուսի պաշտօնակոչման: Առաջնորդին կ'ընկերանար Պիլէֆէլտի հայ համայնքի փոխ ատենապետ Պ. Շահին Ճամկէօզը: Գերմանիոյ բողոքական եկեղեցական խորհուրդի ատենապետի կողքին արարողութեան ներկայ էին նաեւ բազմաթիւ ներկայացուցիչներ զանազան քոյր եկեղեցիներու: Արարողութեան աւարտին Առաջնորդը յանուն Գերմանահայոց Առաջնորդարանի, շնորհաւորեց ղեկավար Պուսը եւ իրեն փոխանցեց յաջողութեան լաւագոյն բարեմաղթութիւնները:

• Ապրիլ 24ի իրիկունը Գերմանիոյ Ֆրանքֆուրթ քաղաքի Փաուլքիրհէ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ Մեծ Եղեռնին նուիրուած յուշ-երեկոյթ մը, նախագահութեամբ Գարեգին Արք. Պեքճեանին: Առաջնորդին կ'ընկերանային Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինէն նոր ժամանած Օշական Վրդ. Կիւլկիւլեանը եւ Քէօլնի Հայ համայնքի հոգեւոր հովիւ Հայկազ Քհնյ. Մարտիկեանը, որպէս եկեղեցական ներկայ էին նաեւ Ասորի եկեղեցւոյ Գերմանիոյ առաջնորդ Տիոնիսիոս Եպիսկ. Իսակիւրպիւզ եւ կեդր. Եւրոպայի առաջնորդ Իլիոս Արք. Չիչէք: Այս առթիւ նաեւ ներկայ էր Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանուհի Տիկին Կարինէ Ղազինեանը: Եղեռնի նուիրուած սոյն հանդիսութիւնը կազմակերպուած էր Գերմանահայոց թեմի եւ Գերմանահայոց Կեդրոնական խորհուրդի, ինչպէս նաեւ Հայ Գործարարներու Միութեան միասնական նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ՝ տոքթ. Միհրան Տապաղեանի՝ ղեկավար Պոխումի Սփիւռք եւ ցեղասպանութիւն հիմնարկի: Սրահը լեցուած էր հայ եւ օտար ներկաներով: Հանդիսութեան կը մասնակցէին նաեւ տեղական զանազան քաղաքական գործիչներ, որոնց շարքին կանաչներու կուսացութեան ատենապետուհի տիկին Անժելիքա Պիիրը: Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր տոքթ. Վոլֆկանկ Պէնզը: Երաժշտական բաժնին իր մասնակցութիւնը բերաւ նաեւ Օր. Սուզաննա Գրիգորեանը: Հանդիսութիւնը վերջ գտաւ էքիւմէնիք հոգեհանգստեան արարողութեամբ:

Կիրակի, Ապրիլ 25ի առաւօտեան, Գերմանիոյ Քէօլն քաղաքի Առաջնորդանիստ Սրբոց Սահակ եւ Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ պատարագ, նախագահութեամբ թեմիս առաջնորդ՝ Գարեգին Արք. Պեքճեանի: Պատարագին ներկայ էին նաեւ ՀՀ դեսպանուհի տիկին Կարինէ Ղազինեանը եւ ազգային եկեղեցական ներկայացուցիչներ: Յաւարտ պատարագի, տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն նուիրուած Մեծ Եղեռնի բիւրաւոր նահատակներու յիշատակին եւ ապա աւանդական հոգեճաշ, եկեղեցւոյ սըրահին մէջ:

Յետ միջօրէին յատուկ յայտագիր մը իրագործուեցաւ եկեղեցւոյ մէջ նուիրուած Մեծ Եղեռնին: Հայ եւ օտար հանդիսականներով եկեղեցին լեցուած էր, առաւել եւս նշմարելի էր Ասորիներու ներկայութիւնը, դժբախտ ճակատագրի նմանութեամբ: Ներկայ էին նաեւ յոյն եկեղեցւոյ էքիւմէնիք ներկայացուցիչը՝ Միւռոն Քհնյ: Խօսք առին ասորի եկեղեցւոյ ներկայացուցիչը, Օր. Մինու Նիքբայը, Տիկին Մարիա Լոֆէնպէրկը, երաժշտական բարձր կատարողութեամբ կրկին անգամ հանդէս եկաւ Օր. Սուզաննա Գրիգորեանը եւ Հայազգատ Քհնյ. Մարտիկեանը, իսկ օրուան գլխաւոր բանախօսն էր երիտասարդ ազգայիններէն փաստաբան Իլիաս Գէորգ Ույար: Յայտագրի աւարտին հուսկ բանք արտասանեց Առաջնորդը, որմէ ետք տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան կարգ, ի յիշատակ մեր բիւրաւոր զոհերուն:

(Շար.)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

7

Երկու ամիս վերջը սակայն անկուտի մնացած ըլլալով՝ Թօնի երկրորդ նամակ մը ներկայացուց Ֆրանչեսքայի: Իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէր հինգ ոսկիին համար: Կը վստահացնէր, թէ խընդիրը վերջնականապէս կարգադրած է: Երկու ամիս պէտք է եղած այս աշխատանքը կատարելու համար: Թէ այլեւս բնաւ գայթակղութեան վախ չկայ եւայլն: Թէ՝ անշուշտ ազնուական տիկինը պիտի գիտնայ վարձատրել զինքը: Կրկին շնորհակալութիւններ և շատ շատ յարգանքներ: «Մինչև մահ ձեր ծառան»: Թօնի:

Ֆրանչեսքա ժամադրութիւնով մը հինգ ոսկի եւս տուաւ: Թօնի պարեց ու խմեց:

Երեք ամիս վերջը դիմեց Ուրանիային ըսելով ուղղակի.

- Ցաճախորդուհիս ձեռքէս առիր: Այսքան ատեն անցաւ գոնէ բան մըն ալ չտուիր ինծի:

Փառաւոր կռիւ մը տեղի ունեցաւ: Իտալացի Թօնի ապառնալիք ըրաւ: Լուրջ սպառնալիք: Ուրանիա ստիպուեցաւ, հակառակ իր բնաւորութեան, գործը կապել անուշի, մէկ ոսկի վճարելով: Ուրանիա սակայն չըկրցաւ մարսել Թօնիի ըրածը: Պատմեց խնդիրը Ֆրանչեսքայի: Այս վերջինն ալ իր ստացած նամակներուն խնդիրը պատմեց. Ուրանիա ըսաւ.

- Կեցի'ր: Անոր դասը տալ թող իմ պարտքս ըլլայ:

Ուրանիա խնդիրը պատմեց Լազ Հիւսէյինի ու անոր ձեռքը դրաւ երկու ոսկի: Ան պիտի դաստիարակէր Թօնին: Իր պաշտօնը կատարելէն վերջ, պիտի ստանար նաեւ երեք ոսկի: Դրամը կ'ելլէր Ֆրանչեսքայի քսակէն:

Հիւսէյին երկու հայրենակից ընկերներով ճամբայ ելաւ՝ մէջքը պահած դաշոյն մը: Գտաւ Թօնին գինետան մը մէջ: Նստաւ քովի սեղանը: Փնտռեց կռիւ: Թօնի կատակի կը վերածէր ամէն յարձակողական ու կը ժպտէր: Հիւսէյնի բոլոր փորձերը ի դերեւ ելան: Բողկ նետեց, խօսք նետեց, սիկարէթը նետեց: Ջեռնոց չունէր որ նետէր: Համբերութիւնը սպառեցաւ: Քանի մը չիչ եւս կոնծեց իր ընկերներուն հետ ու սկսաւ բացէ ի բաց խօսքեր ընել ու նախատել անանուն վատ մը:

Թօնի զգաց ամէն բան ու դողաց: Կծկելու մասին խորհեցաւ: Ոտքի ելաւ բարեկամ մը տեսածի պէս: Լազը վախնալով որ կը փախցնէ Թօնի՝ անոր գլուխէն առաւ գըլխարկը: Թօնի նորէն ժպտեցաւ:

Ամէն ոք ուշադրութեամբ սկսաւ հետեւիլ այս անակնկալ պատահարին: Գինետանը սկսաւ կռիւ հոտիլ, արիւն բուրել: Թօնի, ժպտելով ձեռքը երկարեց գլխարկը առնելու համար: Լազերը միաձայն նախատեցին գլխարկը ու նետեցին գետին: Թօնի ծռեցաւ առնելու համար: Հիւսէյին ոտքը վը վրան կոխեց ու սկսաւ հայհոյել.

- Ես քու... ալչա'ք, կիներո՞ւն մօտ քաջ ես, այնպէս չէ՞... տոմուզ թալեան...

Թօնի ըսաւ.

- Դեսվանա...

Լազերէն մէկը ապտակ մը զարկաւ Թօնիին:

Թօնի ակռային մէկը կլլեց: Ապտակը կրկնուեցաւ: Շա՜հ ու կայծ թռաւ: Սոսկալի էր ապտակը: Գինետունը թնդաց: Ամէն ոք ոտքի ելաւ: Իրարանցումը սկսած էր: Թօնի նահանջեց... Հիւսէյին հրամայեց՝ կեցի'ր: Թօնի չհնազանդեցաւ: Շիշ մը եկաւ գլխուն եւ արիւն: Թօնի ինկաւ: Իրարանցում, սուլոց, աղաղակներ, փախուստներ, ոստիկաններ:

Թօնի խայտառակուած էր: Ասիկա իր երկրորդ խայտառակութիւնն էր: Անիկա գինով եղած ժամանակ երբ շուրջը տեսնէր հայեր, հրեաներ՝ ինք իբրեւ օտարահպատակ՝ կը սկսէր սոնքալ ու պզտիկ պատճառ մը բաւական կ'ըլլար որ արիւն ուզէր թափել: Երբ մէկուն հետ կռիւ ընէր, վերջ ի վերջոյ կը սկսէր տաքնալ ու ձեռքը մէջքին տանելով կը պատրաստուէր յարձակիլ: Անշուշտ իր քովինները կը բռնէին իր ձեռքէն ազատելով.

- Ձգէ, Թօնի, Աստուծոյ սիրոյն, այս անգամ ներէ մեր խաթերը համար, հրաւէ, խեղճին մէկն է, դաշոյնդ տեղը ձգէ, իր կեանքը իրեն նուիրէ...

Թօնի գոմէշի նման կը պոռար.

- Թողէ'ք, թողէ'ք կ'ըսեմ, թողէք արիւնը պիտի խմեմ...

Իր շուրջինները սակայն իրեն փաթթըւած կ'ըլլային եւ ուժով բռնած իր թեւերէն: Այս կարգի դէպքեր տարին քանի մը անգամ կը պատահէին:

Վերջին անգամ մը, երբ Թօնի դարձեալ վէճ ունէր գինետան մէջ, յաճախորդներէն մէկուն հետ, ըստ իր սովորութեան նորէն ձեռքը մէջքին տարաւ՝ դաշոյն հանելու եւ զարնելու համար: Անշուշտ այդ անգամ ալ իր շուրջի բարեկամները բռնեցին թեւերէն ազատելով.

- Ամա՞ն, Թօնի, մի' ըներ, Թօնի, ձգէ, Թօնի, վազ անցիր, Թօնի, Թօնի...

Թօնի մտիկ չէր ըներ ու կը պոռար.

- Անկարելի է, անկարելի... Արիւնը պիտի խմեմ... Պիտի հասկցնեմ... Թողէք զիս, թողէք, թողէ'ք...

- Թօնի, մի' ըներ, Թօնի, ամա՜ն, Թօնի...

Յանկարծ սուր աղաղակ մը լսուեցաւ: Կարճահասակ ու կատակաբան մարդ մըն էր այս աղաղակը հանողը: Անունը Թօսեալը: Ոտքի ելաւ ու պոռաց.

- Է՜, ապուշներ... Ձգեցէ'ք, թող երթայ զարնէ: Ձգեցէ'ք:

Թօսեալըին դարձան ու ըսին.

- Խենթեցա՞ր, փափաք ունիս որ արի՞ւն թափի...

Թօսեալը որ տարին անգամ մը կը գայթանար՝ բարկացաւ ու ըսաւ.

- Ծօ՛, աւանակներ, անիկա ցոյցի համար կ'ընէ: Ի՞նչ արիւն, ի՞նչ կը զարնէ կոր որ. Գիտէ որ թեւերը պիտի բռնէք, անոր համար կը նետէ կը բռնէ: Ձգեցէք թեւերը ու կը տեսնէք: Ձգեցէք:

Թօսեալը մոգական ազդեցութիւն մը ունեցաւ: Ձեռքերը թուլցան ու Թօնին ազատ մնաց...

Եւ սակայն չյարձակեցաւ...

Թօնի անբնական դրութեան մը մէջ զգաց ինքզինքը: Շուրջը նայեցաւ ու իր յարձակումը արգիլող բազուկները փնտռեց: Այդ բազուկները համդարտօրէն վար էին կախուած: Թօնի մնաց մէջտեղը: Քանի մը երկվայրկեան պաղեցաւ ու ըսաւ.

- Ինչ որ է... Այս անգամ թող այդպէս ըլլայ...

(Շար. 41)

L'Ephorie de l'église arménienne de Chaville vous invite à un Diaporama

'Paysages - Visages'

(avec enregistrements audio), commentaires d'un voyage effectué au Yérguir (Arménie occidentale) durant l'été 2002 par Haïk DER HAROUTIOUNIAN le samedi 15 mai à 20h45
Salle de l'église arménienne
6, rue du Père Komitas — 92370 Chaville
☎ 01. 47. 09. 23. 18
— Entrée libre —

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Conférences

L'Association Hamaskaine et l'école de la Croix Bleue de Paris invitent les jeunes de plus de 7 ans à une série de deux conférences,

Les samedis 15 et 22 mai à 14h30 à la Maison de la Culture Arménienne, 17, rue Bleue, Paris 9e

Thème :

«L'HISTOIRE DE L'ARMENIE ILLUSTREE POUR LES ENFANTS»

préparé et présenté par CLAUDE MUTAFIAN

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Մայիս 13, ժամը 20·30ին

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ
եւ
ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

կը ներկայացնեն

«ՀՆԴԿԱՀԱՅԵՐԻ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՆ ԵՒ 1861 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ՝ ՄԻՔԱՅԷԼ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ»

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro: Cardinal Lemoine - Monge

Մուտքը ազատ է

Date à retenir

GRANDE FETE CHAMPETRE

KHANASSOR

Dimanche 4 juillet

à Chaville — Viroflay

Informations détaillées suivront.

ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Ը. Օ. Հ. Ընկերակցութեան Ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, 2004 Յունիս 17, ժամը 20·30ին, Ընկերակցութեան կեդրոնը՝
77, Ռիւ Լա Ֆայէթ, 75009 Փարիզ

Բարեփոխեալ կանոնագրին թիւ 5 յօդուածին համաձայն այս տարի Ընդհանուր Ժողովին (ինչպէս ամէն 2 տարին անգամ մը) պիտի կայանայ 8 վարչականներու լիազօրագրերու վերափոփոխում, ուստի Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ անոնց, որոնք կը փափաքին միանալ վարչութեան կազմին:

Թեկնածութեան պայման է.

- *Ընկերակցութեան անդամ ըլլալ,*
- *Թեկնածուները պարտին Ընկերակցութեան գրասենեակը դիմել գրաւոր, ամէնէն ուշ մինչեւ 2004 Մայիս 24:*
- *Դիմումնագրին մէջ յստակօրէն նշուած ըլլայ անուն, մականուն, հասցէ եւ ստորագրուած թեկնածուին կողմէ:*

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. partenaire du Bureau des Actions Culturelles de la Ville d'Alfortville propose

FESTIVAL JAZZ SOR VILLE

DU SAMEDI 8 AU SAMEDI 15 MAI

avec

Stefano di Battista Quartet
Glenn Ferris «Newance» quartet
Renault Garcia-Fons trio «Entre mundos»
Popa Chubby

Renseignements et réservations :
01. 58. 73. 29 18

***

La M.C.A. reçoit
ROBERT ARNOUX
Grand reporter
au quotidien «La Provence»
à l'occasion de la parution
de son ouvrage
«ARMENIE 1947
LES NAUFRAGES DE LA TERRE PROMISE»

le **Vendredi 14 mai** à 20h45

Le 6 septembre 1947, sous un soleil radieux, un paquebot soviétique quitte Marseille...

Présentation
Débat
Dédicaces

L'ouvrage est d'ores et déjà disponible à la M.C.A.

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

TELEVISION

PLANETE

MEMOIRES D'ARMENIE

Rediffusions :

— le 13 mai à 9h05;
— le 18 mai à 15h50.

ԼԵԶՈՒՆ ԱԶԳԻՆ ՀՈԳԻՆ Է,
ԴՊՐՈՑԸ ԱԶԳԻՆ ՏՈՒՆՆ Է:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
2004/2005 *թ. ի*
արձանագրութիւնները
տեղի կ'ունենան
Ապրիլ 15էն մինչեւ Մայիս 31

RENTREE
DES CLASSES 2004/2005
Inscriptions ouvertes
du 15 avril au 31 mai

TEBROTZASSERE

Ecole mixte bilingue
Franco-Arménienne
(Académie de Créteil)
1, Bd. du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY

Chef d'Etablissement :
Monsieur HAIG SARKISSIAN

- Maternelle : 3 sections
- Primaire : Sous Contrat Simple
- Collège : Sous Contrat d'Association avec l'Etat

Equipe pédagogique compétente et motivée.

- Programmes officiels de l'Education Nationale
- Enseignement de la langue et de la culture arméniennes
- Cours de chant : «Chorale Tebrotzassère»
- Cours d'informatique dès le primaire
- Langue vivante 1 : anglais
- Langue vivante 2 : allemand au espagnol.

Equipements pédagogiques évolutifs :
Laboratoire de langues — Centre de Documentation et d'Information — Salle d'ordinateurs — Laboratoire de physique - chimie.

Ramassage scolaire par autocars suivant possibilités.
Cantine assurée

Pour tout renseignement tél./fax :
01. 43. 81. 01. 72
direction@tebrotzassere.com
100% DE REUSSITE AU BREVET DES COLLEGES
FIN ANNEE SCOLAIRE 2003

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ԷՎԻԱՆ ԵՒ ԻՎՈՒԱՐ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի Ա. Ջամալեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի Էվիան ծանօթ քաղաքը եւ Իվուար ծաղկաւէտ աւանը, Կիրակի, Յունիս 13-ին:

Մասնակցութեան սակն է 35 եւրօ:

Հետաքրքրուողներ կրնան հեռաձայնել՝
-- *Լիզային՝* 04· 78· 31· 92· 98 *թիւին կամ*
-- *Սիրվարդին՝* 04· 78· 49· 28· 87 *թիւին:*
Արձանագրութեան վերջին օրն է Յունիս 2:

***

Section **«D. Missakian» de Sevran-Livry**

Soirée couscous

le Samedi 22 mai à 20 heures 30
à la Maison de la CBAF
17, rue Charles Péguy
93190 Livry Gargan
réservations avant le 18 mai
auprès de Madeleine : 01 43 83 87 68
ou Nilva : 01 42 36 33 73
Nous vous attendons nombreux

***

La Section **«D. Serengulian» d'Issy-les-Moulineaux** visite la Maison de Retraite de Gonesse le **Samedi 22 mai.**

Cette journée débutera par une visite au musée du cheval de Chantilly, avec une démonstration de dressage. Déjeuner sur place.

Départ à 9 heures à la M.C.A. : 45, rue de la Défense, avec un arrêt à 9h15 devant l'église arménienne de l'avenue Bourgain.
Réservations :
01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de vacances de Bellefontaine

Du 30 juillet au 16 août
1 ANIMATEUR (garçon)

Ecrire à :
C. B. A. F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
ou
e-mail : cbaf@wanadoo.fr

ԱՐՄԱՏ

Հայերէն Լեզուի Աշխատանոցի
տարեկան ներկայացումը
տեղի կ'ունենայ
Մայիս 22, ժամը 16ին
Ալֆորվիլի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ սրահը
8, rue du Groupe Manouchian
Մուտքը ազատ է

Ներկայացման կը յաջորդէ խորովածկերոյթ, որուն հասոյթը կը տրամադրուի Աշխատանոցին:

ARMAD

Atelier de la langue arménienne

Fête annuelle
le 22 mai à 16 heures

suivie d'un repas khorovadz

Eglise Evangélique
Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian
94140 Alfortville

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Les inscriptions du mois d'août sont ouvertes et nous vous invitons à inscrire vos enfants en téléphonant au **01. 53. 34. 18. 18** ou auprès de la **section CBAF** la plus proche de votre domicile.

— **Dates** : du 30 juillet au 16 août

— **Ages** : enfants nés entre le 1er janvier 1990 et le 31 décembre 1997.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 12
MERCREDI
12 MAI
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·945 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 79e ANNEE — N° 20·945

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ՆԵՐԱԾԱԾ «ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ»...

ԲՈԼՈՐ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐՆԵՐԸ ԿԸ ՇԵՇՏԵՆ ԱՀԱՒՈՐ ԱՐԱՐՔՆԵՐ

Պուշ, Մայիս 10ին ողջունեց Պաշտպանութեան իր նախարարը՝ Տոնալտ Ռըմսֆելտը, որ «հիանալի աշխատանք մը» տարած է Իրաք, հակառակ պահանջուած հրաժարականին: Իր ելոյթը բուռն եղաւ ու չծածկեց նոյնիսկ իր բարկութիւնը: Ձիարանեցաւ յայտարարելու խօսք ուղղելով կողքին կեցած նախարարին՝ «քաջութեամբ կը վարէք մեր ազգը ահաբեկչութեան դէմ պատերազմին մէջ: Հրաշալի աշխատանք մը կը կատարէք: Պաշտպանութեան կորովի նախարար մըն էք եւ ազգը երախտապարտ է ձեզի»: Այս ելոյթը տեղի կ'ունենար Պաշտպանութեան նախարարութեան մէջ, Սպայակոյտին մէկ ժողովին աւարտին: Պուշ շեշտած է նաեւ այս առթիւ.- «Ինչ որ կը զանազանէ ժողովրդավարութիւնները եւ մենատիրութիւնները, այն է որ ազատ երկիրները բացէ ի բաց կը ճակատին նման չարագործութիւններու առթիւ»: Պուշի կինն ալ, միամտաբար, յայտարարած է ԷՅ. Պի. Սի. կայանէն «ամէն անգամ որ լուսանկար մը կը հրատարակուի, բոլորս ալ կը տանջուինք: Ամուսինս ալ շատ ջղագրգռուած է»:

***

Պէրլուսքոնի խորապէս ազդուած է Իրաքցի բանտարկեալներու կրած նուաստացումներէն եւ տառապանքներէն ամերիկացի քանի մը զինուորներու կողմէ եւ օրինակելի պատիժներ կը պահանջէ բոլոր մակարդակներու վրայ: Արգելք մըն են, կ'ըսէ խաղաղեցման: Իտալական ընդդիմութիւնն ալ նոր միճարկում մը կը պահանջէ Ազգ. Ժողովին մէջ, 3000 իտալացի զինուորներու պաշտօնին մասին:

***

Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլ կը յայտնէ նաեւ թէ Իրաքի հարաւը բրիտանացի զինուորներ սպաննած են Իրաքցիներ որոնք ոչ մէկ վտանգ կը ներկայացնէին եւ անոնց կարգին ութամեայ աղջնակ մը: Կազմակերպութիւնը որ քննութիւն մը կատարած է Փետրուարին, ստուգած է նաեւ որ Անգլիացիք 2-էն 3000 Եւրոյի հատուցում մը առաջարկած են զոհերու ընտանիքներուն, պայմանաւ որ բողոք չներկայացնեն:

***

Միջազգային Կարմիր Խաչին տեղեկագիրն ալ աւելի բարեյական չէ եւ ահաւոր մանրամասնութիւններ կու տայ գործուած արարքներուն մասին: Չարչարանքը կը սկսի ձերբակալութենէն իսկ, ապա, հարցաքննութեան ատեն եւ մեթոտները կը զարգանան արգելափակման ընթացքին: Դեռ տեղեկագիրը կը ճշդէ որ ձերբակալութիւններու 70-էն 90%-ը «սխալմամբ» կատարուած է: Ամէնէն աւելի գործուած չարչարանքներն են, ըստ Կարմիր Խաչին, տոպրակով մը գլուխը ծածկել, որպէսզի չտեսնուի, չըտալ եւ չկարենայ լաւ շնչել, միաժամանակ խոշտանգումներ եւ հարուածներ, մէկը միւսէն ետք: Այդ հարուածները կրնան կատարուիլ նաեւ կարծր առարկաներով (հրացան, ատրճանակ եւլն.) եւ մարմնին բոլոր մասերուն վրայ: Յաճախ դէմքերը կը մխրճուին գետին ճնշումի տակ, կան նաեւ սպառնալիքներ՝ ընտանիքի անդամներուն դէմ, մերկացումներ քանի մը օրերու երկայնքին փոքրիկ խուցի մը մէջ, եւլն. եւլն.:

***

Տեղւոյն վրայ, մթնոլորտը լարուած է եւ շիի ապստամբութիւն մը անկարելի չի նկատուիր, Մոքթատա ալ-Սատրի գրասենեակներուն քանդումը Ամերիկացիներուն կողմէ չէր կրնար հանդարտեցնել այդ մթնոլորտը: Մոքթատա կը սպառնայ արդէն, յայտարարելով.- «շիի մեծ ապստամբութեան մը նախօրեակին ենք եւ սարսափելի բան մը պիտի պատահի Ամերիկացիներուն եթէ անգամ մը եւս քանդեն Մոքթատայի գրասենեակները»:

***

Չարչարանքներու այս անորակելի պատմութիւնը ծնունդ առած է «շնորհիւ» 21-ամեայ ամերիկացի կին զինուորի մը, որուն նկարը հրատարակուած է, գլանիկ մը բերանը, որ խնդալով կը դիտէ իրաքցի մերկ բանտարկեալ մը, քիչ անդին ալ իրարու վրայ դիզուած այլ մերկ բանտարկեալներ. ինք է նաեւ որ վիզին կապ մը անցած բանտարկեալ մը կը պտըտցնէ շունի մը պէս: Ծնողքը, որու հպարտութիւնն էր, սարսափած է եւ կը խորհի որ ստիպուած այդպէս գործած է: Լինտի Ինկլէնտ հիւսիսային Գարոլայն փոխադրուած է, ուր վարչական աշխատանք կը տանի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ բեմի ընդհատաբար աշխատողները Գաննի մեկնեցան Մայիս 11ին, որպէսզի իրենց ձայնը լսելի դարձնեն շարժանկարի 57րդ փառատօնին, խանգարելով հանդիսութիւնները: Անոնց թիւը 113400էր 2002ին, որոնց 102600ը նպաստ ստացած էին: 1992ի եւ 2002ի միջեւ թիւը 2,5ով բազմապատկուած է 41380էն անցնելով 102600ի, եւ նպաստն ալ՝ 3ով, անցնելով 260էն 957 միլիոն Եւրոյի: Բացն ալ 217էն բարձրացած է 829 միլիոն Եւրոյի: Գաննի առեւտրականները (պանդոկ, ճաշարան, վաճառատուն, եւլն., եւլն.) բողոքի տողանցք մը կ'ընէին նոյն օրը: Ռաֆարէն կոչ ըրած է ԻՆՆԷՏԻՔ-ի որ լուծում մը գտնէ: Վախ կայ նաեւ որ հեռատեսիլի Գանալ+ կայանը չկարենայ սփռել ուղղակի յայտագիր մը (Սթեֆան Պէրն), ընդհատաբար աշխատողները խոստացած են այդ յայտագիրը ամէնօրեայ բեմի վերածել իրենց համար: Իրենց պահանջը միշտ նոյնն է՝ գործազրկութեան ապահովագրութիւնը:

ԳԱԶԱՅԻ մէջ, Մայիս 11ին, ռումբ մը պայթած է իսրայէլցի զինուորներու անցքին ատեն: Ըստ Համասին, որ տէր եղած է արարքին, իսրայէլցի վեց զինուորներ մեռած են:

Ա. ԿԱԴԻՐՈՎԻ թաղումը կատարուած է Մայիս 10ին Ցենտորոյի իր բերդը, Չէչէնիոյ հարաւ-արեւելքը: 3000 այրեր հետեւած են իր դագաղին, ըստ տեղական աւանդութեան, կիները հեռու մնացած են: Չէչէնիոյ նոր ղեկավարը, որ Ռուս է, բոլորովին անծանօթ է: Միակն է որ ներկայ եղած է յուղարկաւորութեան. Կրեմլինը որոշած էր ոչ մէկը ղրկել: Ըստ Սահմանադրութեան, նոր ընտրութիւններ պէտք է տեղի ունենան չորս ամսուան ընթացքին:

(Տար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 10/11)

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ՊՐԱԶԻԼԻ ՄԷՋ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ. Հարաւային Ամերիկայի այցին սկսած է Սան Փաւլոյէն: Հոն, Մայիս 5ին կատարուած է «Գ. Կիւլպէնկեան» գրադարանին բացումը, որմէ ետք Կաթողիկոսը հանդիպում ունեցած է Դուրեան եւ Բազարեան վարժարաններու աշակերտութեան, ուսուցչական կազմին հետ: Ապա այցելած է ՀՕՄ-ի Արփի մասնաճիւղը: Յաջորդ օրը Գարեգին Բ. հանդիպում ունեցած է նահանգին Օրէնսդրական ժողովին նախագահին հետ: Խորհրդարանին բակին մէջ կանգնած Եղեռնի խաչքարին մօտ 1915ի զոհերու յիշատակին հոգեհանգիստ կատարուած է:

Մայիս 7ին Կաթողիկոսը հանդիպում մը ունեցած է Սան Փաւլոյի նահանգապետ Ժ. Ալքմինիի հետ, իսկ իրիկունը հանդիսաւոր կերպով բացուած է «Հայ եկեղեցիի գանձերը» ցուցահանդէսը որ կը տեւէ մինչեւ Յունիս 20:

Մայիս 8ին, Գարեգին Բ. անցած է Օզասկօ քաղաքը, հանդիպում ունեցած տեղի հայ բնակիչներուն հետ: Ան այցելած է ՀԲԸՄ կեդրոնն ալ, ինչպէս հայկական ակումբը ուր երիտասարդներու հետ զրոյց ունեցած է, զիրենք յուզող հարցերու շուրջ:

ՈՒՐՈՒԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Գարեգին Բ. Մայիս 10ին Պրազիլէն անցած է Ուրուկուայ, Մոնթէվիտէոյի մէջ ծաղկեպսակ զետեղած ազգային հերոս Խօսէ Արտիգասի յուշարձանին: Հայկական եկեղեցիին մէջ հայ հաւատացեալներու հետ հանդիպումէ մը ետք այցելած է Արմէնիա հրապարակը որ հայեւուրուկուայեան բարեկամութեան խորհրդանիշն է: Յաջորդ օրը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կը տեսակցէր երկրին նախագահին հետ:

***

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՕԹԱՆԻ ՊՈԼՍՈՅ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻՆ ՉԻ ՄԱՍՆԱԿՑԻՐ

Նախագահի մամուլի բանբեր Ա. Քոչարեան լրագրողներուն յայտնած է թէ ՕԹԱՆ-ի Պոլսոյ վեհաժողովին Ռ. Քոչարեան չի մասնակցիր, Հայաստանը կը ներկայացնէ Արտաքին գործերու նախարարը: Ատիկա պայմանաւորուած չէ Հայաստան - ՕԹԱՆ յարաբերութիւններով, քանի որ անոնք դրական զարգացումի ընթացք ունին: «Նախագահի չմասնակցելը աւելի շատ պայմանաւորուած է հայեւթուրքական յարաբերութիւնների ներկայ փուլով» ըսած է Ա. Քոչարեան:

***

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Է. ԼԱՀՈՒՏ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Լիբանան այցին առաջին օրը հանդիպում ունեցած է նախագահ Է. Լահուտի հետ. օրակարգին վրայ եղած են երկկողմ յարաբերութիւնները խորացնելու հեռանկարները, տնտեսական գործակցութեան զարկ տալու հարցը: Երկրին պատմական - մշակութային վայրերու այցէ մը ետք, Ռ. Քոչարեան տեսակցած է վարչապետ Ռ. Հարիրիի հետ:

***

ԸՆԴՀԱՐՈՒՄ ԾԱԼԿԱՅԻ ՄԷՋ

Մայիս 9ին Ծալկայի մէջ (Ջաւախք) Հայերու եւ Սուաններու միջեւ կռիւ ծագած է երբ Յաղթանակի օրուան ֆութպոլի մրցումին հայկական դպրոցականները յաղթած են սուանական խումբին: Ցխուն Սուաններ խուժած են մարզադաշտ ու ծեծած հայ պատանիները որոնց մեծ մասը ծանրօրէն վիրաւորուած է: Ահազանգ ստանալով շրջակայ հայկական գիւղերէն հայ երիտասարդներ փութացած են դէպքին վայրը, օգնութեան հասնելու: Մինչ այդ ոստիկանութիւնը դադրեցուցած է կռիւը: Հայեւսուանական բախումներ այլ շրջաններու մէջ ալ տեղի ունեցած են նոյն օրը. իսկ մեծ մասով Վրացիներէ կազմուած շրջանի ոստիկանութիւնը երբեմն կողմնակալ վերաբերում ցոյց տուած է, աւելի Հայերու դէմ տրամադրուած ըլլալով:

***

ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ – ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մայիս 10ին Ազգային Ժողովի նախագահ Ա. Պաղտասարեանի մօտ տեղի ունեցած է քաղաքական խորհրդակցութիւն մը: Ընդդիմութիւնը համաձայնած է քաղաքական բանակցութիւններ ունենալու իշխանութեան առաջարկած ձեւերով: Յոյս յայտնուած է որ Մայիս 13ի յաջորդ հանդիպումով քաղաքական բանակցութիւններու հիմ դրուի: Ատով ընդդիմութեան առաջարկուած չէ ցոյցերը դադրեցնել. արդէն ինչպէս ըսուած է ընդդիմութեան կողմէ, անոնք կը շարունակուին:

***

Ռ. ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 122ԱՄԵԱԿԸ ՆՇՈՒԱԾ

Մայիս 10ին Ախալքալաքի իր անունը կրող դպրոցին մէջ նշուած է Ռուբէն Տէր Մինասեանի ծննդեան 122րդ տարեդարձը: Շեշտուած է անոր կատարած կարեւոր դերը հայ իրականութեան մէջ: Որոշուած է իր ծննդավայրին՝ Ախալքալաքի մէջ այդ տարեդարձը աւանդական տօնի վերածել:

***

ԱՌԻԹԸ ՏՈՒՈՂԻՆ ՈՒ ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՂԻՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ

Երուսաղէմի Հրէական համալսարանին մէջ տեղի ունեցած է ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակի ոգեկոչման արարողութիւն մը, որուն մասնակցած են Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքը Թորգոմ Արք. Մանուկեան, հոգեւորականներ, պատմաբաններ: Քանի մը օր ետք նոյն վայրին մէջ «Հայեւազրպէյճանական» պատերազմը խորագրուած հանդիպում մը կազմակերպուած է: Զեկուցած է հրեայ փրոֆ. մը, պատմելու համար «խեղճուկրակ» Ազրպէյճանցիներուն վիճակը, «Հայերու պատճառած» անհամար տառապանքներէն ետք: Լսարանին մէջ ներկայ գտնուած են երկու Հայեր. մէկը նոյն համալսարանի դասախօս, Հայ Դատի խնդիրներով զբաղող Ժորժէթ Աւագեանը որ ըսած է թէ Իսրայէլի կրթական պատասխանատուներ երկրին մէջ հակահայկական տրամադրութիւն սերմանող միջոցներու կը դիմեն: Անոնցմէ մէկն է յիշեալ հանդիպումը որուն պիւտճէն Թուրքիոյ կողմէ հայթայթուած է: Արդէն ներկայ գտնուած են Թուրքիոյ դեսպանութեան աշխատակիցներն ալ:

ՃՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

«ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ»Ը ԵՒ ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ

-ՄԱՏԹԷՈՍ ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

Ճմիւռնիա հայ կեանքի ու մշակոյթի կարեւոր կեդրոնի վերածուած էր. հոն զարգացաւ նաեւ թատերական մշակոյթը, բացուեցան նոր տպարաններ, նոր թերթեր հիմնուեցան ու ընկերութիւններ կազմաւորուեցան:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ

Ճմիւռնիոյ մէջ ԺԹ. դարու կէսերուն սկսաւ զարգանալ թատերական մշակոյթը, երբ կազմուեցաւ Վասպուրական ընկերութիւնը՝ համանուն թատրոնով:

Վասպուրական սկսաւ բեմադրել հայութեան պատմական անցեալին նուիրուած թատերգութիւններ, յատկապէս՝ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի ու Սարգիս Վանանդեցիի թատերգութիւնները, մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծելով ժողովուրդին մէջ: Վասպուրական ընկերութեան հրաւէրով 1863ին Պոլիսէն Ճմիւռնիա ժամանեցին Յ. Վարդովեանի եւ Ստեփան Էքշեանի թատերախումբերը, որոնք նոր շունչ ներարկեցին Վասպուրական թատրոնին:

Վասպուրական թատրոնին մէջ սկսաւ ելոյթներ կազմակերպել նաեւ Ճմիւռնիոյ եւրոպական օփերային Քամարանօ թատրոնը: Արտասահմանէն ժամանող դերասաններ եւս հոն ելոյթներ կ'ունենային:

Նկատի ունենալով որ Ճմիւռնիա հոծ թիւով յոյն բնակչութիւն ունէր, թատրոնը կը ներկայացնէր նաեւ յունարէն թատերգութիւններ: Վասպուրական մեծապէս նպաստեց նաեւ թրքական թատրոնի զարգացման:

«ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ», «ԴԱՇԻՆՔ» ԵՒ ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ

Ճմիւռնիոյ մշակոյթի անուանի գործիչ Մատթէոս էֆէնտի Մամուրեանի գլխաւոր երազներէն մէկն էր սեփական թերթ ու տպարան ունենալ եւ այդ միջոցով ալ ծառայել հայ մշակոյթին: Այս նպատակով ալ ան դիմեց կառավարութեան եւ արտօնութիւն ստացաւ տպարան բանալու ու շաբաթը երկու անգամ թերթ հրատարակելու:

Արտօնութիւն ստանալէն անմիջապէս ետք Մամուրեան 1871 Յունուար 1ին սկըսաւ հրատարակել «Արեւելեան Մամուլ»ը՝ Տէտէեան տպարանէն, իբրեւ ամսաթերթ: Նիւթական վիճակը, պայմանները եւ իր բազմազբաղ ըլլալու իրողութիւնը չներեցին անոր լիուլի օգտըւիլ արտօնագիրի պայմաններէն եւ հետեւաբար ան տպարան հիմնելու գաղափարն ու «Արեւելեան Մամուլ»ը շաբաթը երկու անգամ հրատարակելու իրաւունքը յետաձգեց աւելի նպաստաւոր ժամանակներու:

«Արեւելեան Մամուլ» լայն տեղ սկսաւ յատկացնել հայ կեանքին, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի քաղաքական անցուդարձերուն (1870ի Ֆրանքօ-գերմանական պատերազմին Ֆրանսա ջախջախիչ պարտութիւն կրեց, Նափոլէոն Գ. կայսր տապալեցաւ եւ Հանրապետութիւն հռչակուեցաւ, իսկ 1871 Մարտ - Մայիս ամիսներուն Փարիզի մէջ քաղաքացիական կռիւներ ծայր առին):

«Արեւելեան Մամուլ»ը Տէտէեան տպարանէն շարունակեց լոյս տեսնել մինչեւ 1878 եւ յետոյ փոխադրուեցաւ Գրիգոր Մսերեանի տպարանը, ուր տարի մը ամբողջ հրատարակուելէ ետք կրկին անգամ 1879ին Տէտէեան տպարանէն սկսաւ տպուիլ:

Մատթէոս Մամուրեան բարեկամներէ, ընթերցողներէ եւ գրասէր շրջանակներէ քաջալերութիւն ու օժանդակութիւն գըտնելով որոշեց իրականացնել սեփական տպարան բանալու իր երազը: Տպարանին բացումը տեղի ունեցաւ 1883 Մայիս 1ին, Մամուրեան տպարան անունով, ուրկէ սկսաւ հրատարակուիլ «Արեւելեան Մամուլ»ը:

Սուլթան Համիտի կառավարութիւնը, նկատի ունենալով «Արեւելեան Մամուլ»ին հայրենաշունչ յօդուածները եւ այն իրողութիւնը, որ միջազգային անցուդարձերուն շուրջ լայն տեղեկութիւնները ընդունուած սահմանը անցած են, 1880ական տարիներուն ստիպեց Մամուրեանի չափաւորելու պարբերաթերթի լեզուն ու պահանջները:

«Արեւելեան Մամուլ» մինչեւ 1894 սկըսաւ հրատարակուիլ իբրեւ միամսեայ հանդէս եւ այնուհետեւ վերածուեցաւ երկշաբաթաթերթի: 1903ին անիկա վերածուեցաւ շաբաթաթերթի, իսկ 1919ին՝ օրաթերթի: 1908էն սկսաւ հրատարակուիլ համանուն եռամսեայ յաւելուածը:

«Արեւելեան Մամուլ»ի էջերէն սկսան հրատարակուիլ հրապարակախօսական, բնագիտական, փիլիսոփայական, մանկավարժական, գրաքննադատական եւ այլ բնոյթի յօդուածներ, Ծերենցի, Գրիգոր Ջիլինկիրեանի, Հ. Իփէքճեանի, Դանիէլ Վարուժանի, Սրբուհի Տիւսաբի, Մեսրոպ Նուպարեանի, Փ. Վարդանեանի, Գ. Պատկանեանի եւ այլոց ստեղծագործութիւններն ու յօդուածները, նաեւ թարգմանութիւններ՝ Լաֆոնթէնէն, Լամարթինէն, Վիքթոր Հիւկոյէն եւ ֆրանսացի այլ անուանի գրողներու ստեղծագործութիւններէն: Թերթը նաեւ մեծ աշխատանք տարաւ աշխարհաբարի ձեւաւորման ու զարգացման համար:

«Արեւելեան Մամուլ» փակուեցաւ 1909ին եւ իբրեւ անոր շարունակութիւնը նոյն տարին սկսաւ հրատարակուիլ «Դաշինք» գրական-քաղաքական օրաթերթը՝ Ս. Պարթեւեանի խմբագրութեամբ: Թերթը լայն տեղ յատկացուց արեւմտահայ եւ յատկապէս զմիւռնահայ ու պոլսահայ ազգային, հասարակական ու տնտեսական կեանքին, գաւառի ժողովուրդի վիճակին եւ Թուրքիոյ ներքին կացութեան վերաբերեալ լուրերուն: Հոնկէ լոյս տեսան գրական, քննադատական յօդուածներ, ներկայացուեցան հայ, ռուս եւ եւրոպացի գրողներու ստեղծագործութիւններ: Թերթը նաեւ տեսական յօդուածներով աշխատեցաւ լուսաբանել ազգային մշակոյթի ու արուեստի զարգացման խնդիրները: Թերթի աշխատակիցներէն յիշենք Մելքոն Կիւրճեանը:

«Դաշինք» փակուեցաւ 1915ին, վերաբացուեցաւ 1919ին եւ սկսաւ հրատարակուիլ «Արեւելեան Մամուլ» անունով, իբրեւ շարունակութիւնը 1909ին փակուած թերթին: «Արեւելեան Մամուլ» շարունակեց լոյս տեսնել մինչեւ 1922, մինչեւ Իզմիրի հայաթափումը:

Մամուրեան տպարանը նաեւ հրատարակչական կարեւոր կեդրոնի վերածուեցաւ, ուրկէ լոյս տեսան բազմաթիւ գիրքեր ու տեղեկագիրներ: Անոնցմէ յիշենք հետեւեալները.

Մատթէոս Մամուրեանի հեղինակութիւններէն՝ «Առողջաբանութիւն աղջըկանց», «Իրաբանութիւն», «Գիտելիք ու պարտիք տղոց», «Բանալի հայերէն շարադրութեան», «Հայոց պատմութիւն» եւ թարգմանութիւններ՝ «Բերուզակ» եւ «Կարապի երգ» վէպերը: Կ. Պալապանի հեղինակութիւններէն՝ «Մանկական պարտէզ» եւ «Նոր Այբբենարան» դասագիրքերը, «Գարնան մի առուպ» վիպակը (հեղինակ՝ Օր. Մենիկ), «Ընտիր աղջիկ մը» վէպը (թարգմանութիւն Օր. Արապեան), «Ուսումն քրիստոնէական» (հեղինակ՝ Ս. Պ. Վարժապետեան), «Եռաձայն երգեցողութիւն Ս. Պատարագի» (յօրինող՝ Լ. Ջիլինկիրեան), «Տեղեկագրութիւն հոգ-որբախնամ ընկերութեան», «Տեղեկագրութիւն Հռիփսիմեան վարժարանի վերաշինութեան յանձնաժողովոյ», «Կանոնագիր ու ծրագիր Ժառանգաւորաց վարժարանին Կեսարիոյ», «Տեղեկագրութիւն Իզմիրի քաղաքական ժողովոյ տարեկան», եւ այլն: Հոն տպուած են նաեւ հայերէն, ֆրանսերէն, թրքերէն ու յունարէն յայտարարութիւններ, տոմսակներ ու թուղթեր:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԵՌՈ՞Ւ ԹԷ ՄՕՏԻԿ

Եւրոպայի քաղաքական ու անոր հետ լրատուամիջոցներու առօրեային անպակաս նիւթերէն է Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութիւնը: Հակառակ անոր որ Անգարա կը թուի հասկցած ըլլալ որ 2004 Դեկտեմբերին իր ակնկալութիւններուն ուղղութեամբ պիտի չըլլայ 25երու վճիռը, կան յամառօրէն այդ անդամակցութիւնը պաշտպանողներ: Անոնք պատմութեան դարաւոր խորքերէն, հովէն ու ջուրէն փաստեր կը ճարեն, մեկնաբանութիւններ կ'ընեն, հեռանկարներ կը ներկայացնեն, Եւրոպայի հանրային կարծիքին մէջ արմատացնելու համար եւրոպացի ըլլալու ատակ Թուրքիոյ մը պատկերը:

Այս արշաւէն ետ չէ մնացած «Գուարդ Ինթէրնասիոնալ» շաբաթաթերթն ալ. արդէն անոր գլխաւոր խմբագիրը Ա. Ատլէր մասնակցած է հեռատեսիլի յայտագիրներու, ոգի ի բռին պաշտպանած Թուրքիոյ եւրոպական յատկանիշը: Թերթին Մայիս 6/12 թիւին մէջ «Թուրքիա՝ Եւրոպան հեռու է» խորագրուած թղթածրար մը կայ ուր զետեղուած են գերմանական, սպանական եւ թրքական մամուլէն յօդուածներ: Աւելորդ է ըսել թէ բոլորին գըլխաւոր առանցքը կազմած է Թուրքիոյ անդամակցութեան նպաստաւոր կեցուածքը:

«Ֆրանքֆուրթըր Ալկէմայնէ Ցայթունկ»ի նման թերթ մը Թուրքիոյ եւրոպական նկարագրին որպէս նեցուկ կը յիշէ մինչեւ իսկ հանրապետութեան հիմնադիր Մ. Քէմալի Սելանիկ ծնած ըլլալը... կ'ըսէ տակաւին թէ քրիստոնէութեան տիեզերական առաջին ժողովները Փոքր Ասիոյ մէջ գումարուած են, Պոլիսը քրիստոնեայ պատրիարքի մը առաջին նստավայրը եղած է: Այս փաստարկումին մէջ տեղ գըտած է հաստատումն ալ թէ քրիստոնեայ առաջին պետութիւնը հռոմէական կայսրութիւնը չէր, այլ Հայաստանը: Պաշտպանուած տեսակէտներէն մէկն է այն որ իսլամութիւնը պէտք չէ որպէս Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ պատճառաբանութիւն գործածուի:

Այս նոյն գրութեան մէջ նիւթ եղած է ցեղասպանութիւնն ալ. բայց անմիջապէս կ'ըսուի թէ առիկա Եւրոպայի անյարիր երկրի մը պատկերը կու տայ Թուրքիայէն եւ առիկա բոզն ալ Գերմանիան կ'ըլլայ, զարմանալի երեւոյթ է: Կը յաջորդէ բաղդատականը. Գերմանացիներուն կիրարկածը աւելի նոր ժամանակներու բան է եւ ապրողութեամբ անբաղդատելի: Այսուհանդերձ, Գերմանիա Եւրոպական Միութեան մաս կազմող երկիր է: Կը մնայ անշուշտ պատմութիւնը նկատի ունենալու ձեւը. բայց յիշողութեան անդրադարձի աշխատանքը լայն չափով Գերմանիոյ համար եւս դուրսէն պարտադրուած էր: Եւրոպան կրնայ նոյն ազդեցութիւնը գործել Թուրքիոյ վրայ ալ:

Այս տողերուն հեղինակ լրագրողը Քիւրտերուն առնչուած հարցն ալ Թուրքիոյ մէջ լաւ ճամբու վրայ կը տեսնէ. կը յիշէ անոնց մշակութային ինքնավարութիւնը, ըսելու համար թէ զօրսիքական կամ պասքեան հարցերուն մէջ նման կարգադրութիւն չէ եղած:

Գերմանիոյ կարեւոր թերթերէն «Ֆրանքֆուրթըր Ռունտշաու» եւս նոյն ուղղութեան հետեւորդ կը յայտնուի: Հոն ալ առաջ քաշուած է Թուրքիոյ աշխարհառազմավարական դիրքը: Միջին Արեւելքի ու Կովկասի անմիջական դրացի, այդ երկիրը Իրանի հետ շրջանին բանալիներէն մէկն է: Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութիւնը այդ գօտիին վրայ ներգործելու միջոց կը նկատուի ու ատով՝ ոչ մերժելի:

Այս էջերուն մէջ եւրոպացիներէն մատրիտցի լրագրող մըն է միայն որ դէմ արտայայտուած է Թուրքիոյ անդամակցութեան. ան կը պնդէ թէ Թուրքիոյ մէջ Մ. Քէմալի օրով նախաձեռնուած բարեշրջումները երբեք լայն զանգուածներու կողմէ չեն իւրացուած ու Թուրքիոյ անդամակցութեան համար տրուած բոլոր պատճառաբանութիւնները հիմնազուրկ են: Ս. Ֆանժիւլ կ'եզրակացնէ թէ հարցը կրօնական հակամարտութեան մը չի վերաբերիր, ոչ ալ յատակացնելու թէ Եւրոպան քրիստոնեա՞յ է, թէ ոչ: Խնդրոյ առարկայ է շատ հին ճակատում մը քաղաքակրթութեան ու բարբարոսութեան միջեւ:

Թուրք մամուլէն առնուած գրութիւններ լայն չափով կը շնչեն Թուրքիոյ եւրոպական նկարագիրը. անոնցմէ մէկը կը պատկանի այն լրագրողուհիին որ հեռատեսիլէն ներկայանալով յարձակողական ոճով մը պնդեց իր տեսակէտներուն վրայ, օգնութեան կանչելով երբեմն պատմական անցեալը, երբեմն իր ամբարտաւանութիւնը: Հոս ալ կը կրկնէ թէ Վոսփորը Եւրոպայի սահման նկատող մօտեցումը իրատեսական չէ, քանի որ Կիպրոսը որ աւելի արեւելք է, արդէն անդամ է Միութեան: Գրութիւնը կ'աւարտէ ըսելով որ Եւրոպական Միութիւնը մաքսային համաձայնութեան թուականէն՝ 1996էն ի վեր 60 միլիառ տոլար արժած է Թուրքիոյ: Իսկ Եւրոպան այդ գումարը կը յատկացնէ տասը նոր երկրի մուտքին, չնորհիւ այն զոհողութեան որ Թուրքիոյ կողմէ կատարուեցաւ անդամակցութեան տարտամ յոյսի մը սիրոյն:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Այս տարի, կրկին, Կրընոպլի հայկական միութիւններու ընկերութիւնը պաշտօնապէս կազմակերպեց հայկական ցեղասպանութեան ոգեկոչումը, զանազան ձեռնարկներով:

Ապրիլ 19ին, Զբօսաշրջութեան Տան մէջ, իրիկունը, շահեկան դասախօսութիւն մը տեղի ունեցաւ նախաձեռնութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին, օժանդակութեամբ Հայ Մշակութային Միութեան, Հ.Յ.Դ.եան, Կապոյտ Խաչին եւ Նոր Սերունդին: Նիւթն էր՝ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը Եւրոպական Միութեան: Հայ Դատի պատասխանատուներէն՝ Պետիկ Քիւրքճեան իր բացման խօսքին մէջ բարի գալուստ մաղթեց ծերակուտական Անն-Մարի Տաւիտի եւ ներկաներուն: Ապա, ներկայացուց օրուան բանախօսները, Հայ Դատի ներկայացուցիչները՝ իրաւաբան Սեւան Սերովբեան եւ Միքայէլ Ղազարեան, որոնք հակիրճ կերպով անդրադարձան օրուան նիւթին, տուին բազմաթիւ տեղեկութիւններ, նաեւ իրենց ապագայ գործունէութեան մասին: Երկրորդ բաժնին մէջ, եղաւ հարցում պատասխանի զրոյց մը եւ լուսաբանութիւններ տրուեցան:

Ապրիլ 23ին, Կրընոպլի Հայ Մշակութիւններէն Ժ. Սաֆարը եւ հրաւիրեց օրդասախօսութիւն-վիճարկում մը տեղի ունեցաւ: Նախագահը՝ Ա. Գալաճեան ողջունեց ներկայ քաղաքական անձնաւորութիւններէն Ժ. Սաֆարը եւ հրաւիրեց օրուան դասախօսը՝ Ալեքսանդր տէլ Վալլ, որ ներկայացուց իր վերջին հատորը՝ «Թուրքիա Եւրոպայի մէջ, իսլամական Տրովադայի ձի մը»: Բանախօսը մէջբերումներ ըրաւ իր գիրքէն, դատապարտեց Թուրքիոյ արարքները, ցեղասպանութեան ժխտումը եւ անարժան նկատեց Թուրքիոյ մուտքը Եւրոպական Միութեան մէջ: Բանախօսութեան յաջորդեց հարցում-պատասխանի բաժին մը: Տեղի ունեցաւ անմար բոցի արծարծում եւ ծաղիկներու զետեղում: Հայ Մշակոյթի Տան մէջ տեղի ունեցաւ նաեւ Ֆրանսայի Իզէրի քրիստոնեայ ձայնասփիւռներու կողմէ ձայնագրութիւն մը: Ցեղասպանութեան նիւթին շուրջ կլոր սեղան մը տեղի ունեցաւ հարցում - պատասխանի ձեւով, գաղութի տարեցներուն եւ Մշակոյթի Տան պատասխանատուներուն հետ:

Ապրիլ 24, ժամը 10ին, Նոթր-Տամ տըլա Տելիվրանս եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ մեր նահատակներու յիշատակին: Պատարագեց Իսահակ Ա. Քհնյ. Հէքիմեան եւ իր քարոզին մէջ՝ հրաւիրեց ժողովուրդը յարգելու նահատակներու սրբազան կտակը՝ չյուսահատիլ. յուսահատութիւնը, ըսաւ, մահ է: Արարողութեան աւարտին, բազմութիւնը հաւաքուեցաւ Ապրիլ 24 հրապարակը եւ երիտասարդները բողոքի լոզունգներով, ֆրանսական եւ հայկական դրօշակներով իրենց յարգանքի տուր

քը մատուցանեցին Նահատակներուն եւ Մ. Մանուշեան յուշաքարին շուրջ ծաղկեպսակներ զետեղեցին հայկական եւ ֆրանսական միութիւնները: Հաւաքականին կողմէ խօսք առաւ Կապոյտ Խաչի ատենապետուհին՝ Սիւզան Մանուկեան եւ համարձակօրէն, առանց բառերը ծամծմելու դատապարտեց Թուրքիան ցեղասպանութեան իր ժխտումին համար, չեչտելով թէ ցորչափ Թուրքիա չճանչնայ հայկական ցեղասպանութիւնը, արժանի չի կրնար ըլլալ անդամակցելու Եւրոպական Միութեան: Սէն-Մարթէն տ'Էռի քաղաքապետը Ռ. Փրոպի, նոյն ձեւով արտայայտուեցաւ, ապա հնչեցին հայկական եւ ֆրանսական փառերգները:

Վերջին համախմբումը տեղի ունեցաւ հայկական խաչքարին շուրջ, Փօլ Միսթրալ հանրային պարտէզին մէջ: Խօսք առին Ժ. Գույումճեան (Հ.Յ.Դ.), Ա. Գալըճեան (Հայ Մշակոյթի Տուն), որ խօսեցան օրուան նիւթին մասին, միշտ դատապարտելով Թուրքիոյ դիրքը: Տիկին Գրիֆօ, Տիտիէ Միկոյի խորհրդական Ժ. Շափուր, Ժ. Սաֆար յարգանքի արտայայտութիւններ ունեցան: Վերջին խօսք առնողը եղաւ Կրընոպլի քաղաքապետը՝ Միշէլ Տեսթօ, որ իր համակրանքը յայտնեց եւ դատապարտեց Թուրքիան: Բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու կարգին էր ծերակուտական Անտրէ Վալինի: Փառերգներու հնչումէն ետք եղաւ ծաղիկներու զետեղում:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԱԹԷՆՔ

Ապրիլ 24ին, յաջորդաբար տեղի ունեցան հոգեհանգիստ եւ դափնեպսակի զետեղում Նէա-Զմիւռնիի հայկական յուշարձանին առջեւ, ապա երիտասարդութեան պահանջատիրական ցոյցը Աթէնքի թրքական դեսպանատան եւ Սելանիկի հիւպատոսարանին առջեւ եւ բողոքի այլ ցոյցեր:

Ապրիլ 25ին, նախաձեռնութեամբ Աթէնքի նահանգապետարանին եւ կազմակերպութեամբ ՌԱԿ Հայ Իրաւանց Խորհուրդի եւ ՀՅԴ Հայ Դատի Յանձնախումբին, Աթէնքի «Աթիքոն» սրահին մէջ տեղի ունեցած հանդիսութեան նախագահած է Արիս Խաչատուրեան, բանախօսած են Արտաքին նախկին նախարար՝ Անտոնիս Սամարաս, Հելլէն Խորհրդարանի նախագահ Աննա Փսարուտապենաքի, Ներքին նախարար՝ Փրոքոփիս Փաւլոփուլոս, Հայաստանի դեսպան Վահրամ Կաժոյեան եւ հելլէն կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներ: Հայ երիտասարդութեան խօսքը բերած է Սօսի Գարապաճաքեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

• Հայոց ցեղասպանութեան ոգատօնին առիթով բազմաթիւ ձեռնարկներ տեղի ունեցան նաեւ Գերմանիոյ մայրաքաղաք Պերլինի մէջ:

Ապրիլ 23-24ին, Պերլինի մէջ «Խօսինք մէկ ձայնով» միայուն յանձնախումբը, որուն ի շարս հայ, ասորի ու յոյն այլեւայլ կազմակերպութիւններու, մաս կը կազմէ նաեւ Հայ Եկեղեցւոյ Պերլինի համայնքը, կազմակերպած էր տարաբնոյթ ձեռնարկներ:

Ուրբաթ, Ապրիլ 23ի երեկոյեան Պերլինի «Հաուս տէր Քիրհէ» հանդիսասրահին մէջ տեղի ունեցաւ Ցիշատակի ձեռնարկ մը՝ «Եկած ենք խոնարհելու» ընդհանուր խորագիրով, որուն ընթացքին ոգեկոչուեցան Հայոց ցեղասպանութեան, Փոքր Ասիոյ եւ Պոնտոսի Յոյներու, ինչպէս նաեւ Ասորիներու սպանդներու ու կոտորածներու զոհերը:

Շաբաթ, Ապրիլ 24ին, մասնակցութեամբ շուրջ 300 հայ, ասորի եւ յոյն մասնակիցներու, Պերլինի կեդրոնական պողոտային վրայ, ուր կը գտնուի նաեւ Թուրքիոյ գլխաւոր հիւպատոսարանը, տեղի ունեցաւ բողոքի քայլարշաւ մը, որ եզրափակուեցաւ քաղաքի Հարտընպէրկ - Ֆազանընշթրասէ խաչմերուկին մօտ, հոն ուր Սողոմոն Թեհլիրեան ահաբեկած էր Ջարդարար Թալաաթը:

Նոյն օրը, երեկոյեան, Պերլինի «Լուիզըն» եկեղեցւոյ մէջ հանդիսապետութեամբ շրջանի հոգեւոր հովիւ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեանի եւ մասնակցութեամբ ասորի եւ յոյն եկեղեցիներու ներկայացուցիչներու, տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան միջ-եկեղեցական արարողութիւն մը, որուն ընթացքին գերմաներէն լեզուով յիշատակի խօսք ըսաւ Սերովբէ Վրդ.:

• Կիրակի, Ապրիլ 25ին, Հայոց ցեղասպանութեան յիշատակին նուիրուած ձեռնարկ մըն ալ տեղի ունեցաւ Գերմանիոյ Պրէմէն քաղաքին մէջ, կազմակերպութեամբ քաղաքի գերման աւետարանական եկեղեցւոյ, նոյն քաղաքին մէջ գտնուող «Տոնաթ» հրատարակչութեան (այս հրատարակչութիւնը ծանօթ է Հայերու եւ ի մասնաւորի Հայոց ցեղասպանութեան նուիրուած քանի մը հատորներու լոյս ընծայմամբ) եւ տեղւոյն Հայ համայնքին:

Ցիշատակի ձեռնարկի յայտագիրը կ'ընդգրկէր նախ հայածէս պատարագ մը, զոր մատոյց շրջանի հոգեւոր հովիւ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան: Արարողութեան ընթացքին խօսուած գերմաներէն իր քարոզին մէջ ան կոչ ըրաւ գերման քրիստոնեայ հաւատացեալներուն օժանդակել հայ ժողովուրդի արդար պահանջին, որպէսզի գերմանական իշխանութիւնները ճանչնան Հայոց ցեղասպանութիւնը եւ դատապարտեն զայն կազմակերպողներն ու իրագործողները:

Ցետ պատարագի տեղի ունեցաւ Ցիշատակի ձեռնարկ մը՝ «Ձայներ խաւարէն» խորագրով, որուն ընթացքին գերմանացի երեք արտասանողներ ընթերցեցին հատուածներ Ցեղասպանութեան նուիրուած այլազան հրատարակութիւններէ, ինչպէս նաեւ վերապրողներու յուշերէն: Վերջաւորութեան տեղի ունեցաւ համերգ մը, որուն ընթացքին հայազգի Գրիգոր Օսմանեան նուագեց Կոմիտասի, Եկմալեանի, Պախի եւ այլ երգահաններու ստեղծագործութիւններ:

Ձեռնարկը կ'ընդգրկէր նաեւ ներկայիս Պրէմէն բնակող հայաստանցի նկարիչ Օր. Մարիետա Արմենա-Գրիգորեանի Ցեղասպանութեան նուիրուած շարք մը պաստառներու ցուցահանդէսը:

ԴԻԻԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն, Ապրիլ 28

Livres reçus

ET L'ARMENIE DEVINT CHRETIENNE

JEAN GUREGHIAN — GAGUIK SOGHOMONYAN

Préface de JEAN-PIERRE MAHE, membre de l'Institut

Editions de Paris, 2004

ՀՈՂՎՐՏԻՔ

ԱՐԲԱԿ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Պրիւքսէլի իր բնակարանին մէջ, Ապրիլ 27ին, իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ եգիպտագէտ՝ Արբակ Մխիթարեան:

Ծնած էր Թանթա (Եգիպտոս) 1911 Յունուարին: Ինքզինք կը ներկայացնէր որպէս մէկը որ սնած է երեք մշակոյթներով՝ արաբ-եգիպտական, հայկական եւ եւրոպական:

Պելժիա հաստատուած էր 1925ին եւ ստանալէ ետք Հնագիտութեան եւ Արեւստի պատմութեան լիսանս մը, կը մտնէր Էլիզապէթ Բ. եգիպտագիտական Հիմնարկը: Իր աշխատանքը կեդրոնացած էր Հիմնարկին Եգիպտոսի պեղումներուն եւ ուսուցման վրայ: Հեղինակ էր կարեւոր հատորի մը եգիպտական նկարչութեան նուիրուած, որ մեծ գնահատութեան արժանացած է: Սիրարփի Տէր-Ներսէսեանի հետ ալ հրատարակած է ուրիշ հատոր մը՝ «Սպահանի Հայկական Մանրանկարները» («Miniatures arméniennes d'Ispahan») (1986), որու յառաջաբանը գրած էր Մեծի Տանն Կիլիկիոյ երջանկայիշատակ կաթողիկոսը՝ Գարեգին Բ. (յետագային Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս):

Ողբացեալը եղած էր նաեւ Պելժիոյ Հայոց Միութեան պատուոյ նախագահ, իր անունը կը կրէ Հայկական Ընկերային Կեդրոնը:

ԶՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

«ԻՐ ՑԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԳՈՂՆԱԼՈՎ Է, ՈՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԸ ԿԸ ՎԻՐԱՒՈՐԵՆ» կ'ըսէ Ֆիլիփ Ֆլանտրէն, լրագրողը, որ հատոր մը հրատարակած է «Իրաքի Թալանը» խորագրով: Ամբողջ երկիրը շրջած է 2003ի ամառը, ամերիկեան յարձակումէն ետք եւ վրդովումը մեծ է: Կը դատապարտէ Իրաքի զանգուածային թալանը, որ անհետացուցած է պատմական հարստութիւն մը, նոյնքան հին եւ պատկառելի որքան է Եգիպտոսի հարստութիւնը: Մասնակի հաշուետուութեան մը համաձայն 10 հազար առարկաներ չեն գտնուած եւ դեռ այսօր անհամար հնութիւններ անհետացած են հնախօսութեան վայրերէն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

7

Թօնի մռլտալով հեռացաւ: Երբ դրան մէջն էր, իր ետեւէն պոռացին.

- Եուհա՛...

Թօնի փողոցին մէջ սկսաւ քֆրել.

Բօրքօ Տիօ, բօրքօ սանթէ, բօրքօ լա Մատօննա...

Թօնի երկրորդ անգամ ըլլալով խայտառակուեցաւ: Այս խայտառակութեամբ չըվերջացաւ սակայն խնդիրը: Թօնի գլուխը կապեց ու դեռ գլխուն պալիքներուն վրայ մտածեց քան թէ իր ունեցած վէրքին:

Հիւսէյին լուրը տարաւ Ուրանիային ու առաւ երեք ոսկի: Ուրանիա լուրը տուաւ Ֆրանչեսքային ու առաւ եօթը ոսկի: Ուրանիա միւս կողմէ լուր տուաւ Թագուհիին: Այս վերջինը իր տունէն դուրս ճամբեց Թօնին ու լուր ղրկեց Անտոնի խնդիրը պարզելով:

Անտոն շուկային մէջ ապտակեց Թօնին Իտալացին դիմեց հիւպատոսարան: Այստեղ փոխանակ պաշտպանելու զինքը, քանի մը օր նեղեցին, լուր առած ըլլալով իր հազար ու մէկ արարքներուն մասին: Թօնի վերջ ի վերջոյ ոչխարացաւ ու սկսաւ դըրամի տեղ բարեւ մուրալ:

Դասախարակուած էր... ատենուան մը համար:

Օր մըն ալ Թօսեալըին հետ բարեկամացաւ: Սկսան միասին խմել: Ժամանակի ընթացքին եղան մտերիմներ: Թօսեալը կակուղ կակուղ կը հեգնէր Թօնին: Խօսած ատենը կ'ըսէր, թեւէն բռնելով.

- Կամա՛ց, քաչս, կամա՛ց...

Թօնիին օղի խմած ժամանակ Թօսեալը անոր թեւ կը բռնէր ու կ'ըսէր.

- Աման, էյլիմ, չելլես օղիէն տաքնաս... Քաջս, կամաց, վտանգ մը չհանես...

Թօնի հանդարտ աղանդեր չէր կրնար ուտել: Թօսեալը ինքզինքը զբաղած կը ձեւացնէր ու յանկարծ կը բռնէր Թօնիի ձեռքը.

- Կամա՛ց, քաջս...

Թօնիի համբերութիւնը կը հալէր, հոգին բերանը կուգար, սակայն չէր բողոքեր: Գիտէր որ դաշոյնի պէս խօսքեր ունի Թօսեալը:

Թօնի իր մեղքերէն բաւական մաս մը քաւեց այսպէսով:

***

Անտոն օր մը լքեց երկու քոյրերը: Անոնց նախանձն ու վէճը սկիզբը իրեն համար հաճելի էին, սակայն վերջ ի վերջոյ ամէն չափ անցաւ: Անտոն զզուած էր: Մթնոլորտը մեռած էր: Ալ ոտք չդրաւ: Թագուհիին հետ ալ չհաշտուեցաւ: Նուիրուեցաւ իր խանութին, որ լաւ կը բանէր:

Անցան քանի մը խաղաղութեան տարիներ:

Անտոն Բերայի մէջ տուն շինեց: Նոր կահկարասիներ: Կը պակսէր կինը: Ինք եղած էր քառասուն տարեկան: Գիշեր մը սաստիկ մտածեց ամուսնութեան մասին: Քանի մը հոգի խօսեցան: Կ'ուզէր ամուսնանալ սակայն հայ լուսաւորչական աղջըկան մը հետ: Այսքան մը բան մնացած էր իր անցեալէն, մոխիրներէն:

Եւ ամուսնացաւ ինչպէս գիտենք, Նըւարդին հետ:

Տունի եւ խանութի մարդ մը եղաւ: Ա՛լ իրաւ մարդ էր եղած: Անցեալը խենթութիւն, տաքարիւնութիւն ու երիտասարդութիւն էր: Հարսանիքին գիշերը չէր պարած, այլ սակայն ուզած էր որ երգեն հայերէն երգ մը: Ցուզուած էր տեսնելով որ իր ազգը որ երկու լեզու կը խօսէր, հայերէն ու թուրքերէն, որ երկու տեսակ վարք ու յարանուանութիւն ունէր, որ երկու եղած էր: Ցուզուած էր: Իր հոգիին աւերակներուն մէջէն հրաշալի պեղումով մը մէջտեղ կ'ելլէր բագին մը:

Անտոն ուզեց որ աղուոր ձայն ունեցող հայ տղեկ մը երգէր Պէշիկթաշլեանի «Ի բիւր ձայնից»ը:

Տղան չէր գիտեր այդ երգը: Ուրիշներ ալ չգիտցան: Ծերունի մը ըսաւ.

- Ո՞ր երգն է ատիկա.

Անտոն բացատրեց

Ա՛, «Ընդ աստեղօք»ը...

Տիրացու մը ըսաւ.

«Եղբայր ենք մենք» է երգին անունը:

- Գիտե՞ս...

- Գիտեմ...

Ու երգեց.

«Տուր ինձ քու ձեռքդ եղբայր ենք մենք
Որ մրրկաւ էինք զատուած,
Բախտին ամէն ոխ չար ու նենգ՝
Ի մի համբոյր ցրուէին ի բաց:
Ընդ աստեղօք ի՞նչ կայ սիրուն՝
Քան զանձկալի եղբայր անուն»:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

1

Նուարդ Համբաւեան անհամբեր կ'սպասէր որ իրիկուն ըլլայ ու իր մրցանակ ստացած գիրքը ներկայացնէ իր հայրիկին՝ Անտոնի:

Անտոն ծերացած էր: Յիսունը շատոնց անցած: Վաթսունի քանի մը մատ՝ աւելի ճիշդը քանի մը սանդխամատ էր մնացած:

Տունին մէջ պատկեր մը կար, որ ցոյց կուտար մարդոց տարիքները՝ տասնէն մինչեւ իննսուն տարեկան: Աստիճաններով էր: Բարձրացում եւ անկում: Ձախէն վեր կ'ելլէին ու աջէն վար կ'իջնէին: Գագաթը յիսուն տարեկան էր: Առաջին աստիճանին վրայ ներկայացուած էր 10 տարեկան պատանի մը ձեռքը գնդակ մը: Երկրորդ աստիճանի վրայ գեղեցիկ երիտասարդ իր թեւերուն մէջ սիրուն կոյր մը: Ասիկա 20 տարեկան կը ցուցունէր: Երրորդ աստիճանին վրայ երիտասարդ մը, պեխերով, ու կին մը որ կը նայէր օրօրոցին մէջ ննջող մանկիկին: 30 տարեկան: Չորրորդը կը ներկայացնէր քառասուննոցները: Այր ու կին բաւական կորսնցուցած իրենց թարմութիւնը: Անոնց քովը մանչուկ մը: Գագաթը, որ ինչպէս ըսինք, յիսուն տարեկանինն էր՝ կը գտնուէր կատարեալ մարդ մը ու ծերութեան գացող կին մը: Երիտասարդ մը քովերնին: Վաթսունը ծեր մըն էր: Եօթանասունը կը քալէր գաւազանով: Ութսունին թեւերէն երկու հոգի էին մտած: Իննսունը նստած էր, անկարող քայլ նետելու: Մահ: Պարտէզին մէջտեղը, Ադամ Եւա:

Այո՛, Անտոնին վաթսուն ըլլալուն քանի մը մատ էր մնացած: Սակայն, կարելի չէր ծերացած համարել զինքը: Նիհար, ջըղուտ, նուրբ մարդ մըն էր: Դեռ պեխերը ու մազերը սեւ: Երբ լաւ ածիլուէր եւ իր սեւ զգեստները հագուէր հազիւ քառասունըհինգ տարեկան կը կարծէին զինքը:

Անտոն փիլիքապէս չէր փնտած: Առջինը չէր սակայն նիւթապէս:

(Շար. 42)

(Շար. Ա. էջէն)

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ մը ազատ արձակած է, Մայիս 10ին, երեք բանտարկեալներ որոնք մեղադրուած էին Մայիսի սկիզբը, այն պատճառաբանութեամբ որ ոճրափորձ մը կը պատրաստէին ՕԹԱՆ-ի վեհաժողովին դէմ, որ պիտի գումարուի Պոլիս Յունիսին: Վեց ուրիշներ, Պուրսա ձերբակալուած, նոյն շրջանին, բանտը կը մնան:

Ա. ՄԻՆՔՈՎՍՔԻ մեռաւ Փարիզի մէջ, 88 տարեկանին: Շատ մեծ բժիշկ մըն էր, հիմնադիրն իսկ նորածիններու բժշկութեան, 60ական թուականներուն:

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ Սոթպիզ աճուրդի սրահին մէջ, Մայիս 5ին, աննախընթաց գնով մը ծախուած է Փիքասոյի «Ծխափողով մանչը», հասնելով 104,168 միլիոն տոլարի: Գործը 1905ի շրջանին կը պատկանի:

TELEVISION

PLANETE

MEMOIRES D'ARMENIE

Rediffusions :

— le 13 mai à 9h05;

— le 18 mai à 15h50.

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

La M.C.A. partenaire du Bureau des Actions Culturelles de la Ville d'Alfortville

propose

FESTIVAL JAZZ FOR VILLE

DU SAMEDI 8 AU SAMEDI 15 MAI

avec

Stefano di Battista Quartet
Glenn Ferris «Newance» quartet
Renault Garcia-Fons trio «Entre mundos»
Popa Chubby

Renseignements et réservations :
01. 58. 73. 29 18

***

La M.C.A. reçoit
ROBERT ARNOUX
Grand reporter
au quotidien «La Provence»
à l'occasion de la parution
de son ouvrage
«ARMENIE 1947
LES NAUFRAGES DE LA TERRE PROMISE»

le **Vendredi 14 mai** à 20h45

Le 6 septembre 1947, sous un soleil radieux, un paquebot soviétique quitte Marseille...

Présentation
Débat
Dédicaces

L'ouvrage est d'ores et déjà disponible à la M.C.A.

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Կիրակի, Մայիս 23, ժամը 15.30ին
Մշակութային Տան
«Վասպուրական» սրահին մէջ
12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille
Մուտքը ազատ է

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԼԻՈՆ

Լիոնի եւ Շրջակայից Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան յաջորդ Վարչական Կազմի 11 անդամներու ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 27 2004

Ազգային Միութեան բոլոր անդամները, այժմէն իսկ, կրնան իրենց թեկնածութիւնը ներկայացնել գրաւոր, ղրկելով իրենց դիմումնագիրը Միութեան կեդրոնատեղին՝
295, Ռիւ Անտրէ Ֆիլիփ, 69003 Լիոն:
Թեկնածութեան վերջին թուական որոշուած է 2004 Յունիս 21:
2004 Յունիս 21ի կէս գիշերէն ետք թեկնածութիւնները ընդունելի չեն: Նամականի կնիքը հաշուի կ'առնուի որպէս վկայութիւն:

L'Ephorie de l'église arménienne de Chaville vous invite à un Diaporama

'Paysages-Visages'

(avec enregistrements audio), commentaires d'un voyage effectué au Yérguir (Arménie occidentale) durant l'été 2002
par Haïk DER HAROUTIOUNIAN
le samedi 15 mai à 20h45
Salle de l'église arménienne
6, rue du Père Komitas — 92370 Chaville
☎ 01. 47. 09. 23. 18
— Entrée libre —

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Մայիս 13,
ժամը 20.30ին

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ
եւ
ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ
կը ներկայացնեն

«ՀՆԴԿԱՀԱՅԵՐԻ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՆ ԵՒ 1861 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ՝ ՄԻՔԱՅԷԼ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ»

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro: Cardinal Lemoine - Monge

Մուտքը ազատ է

ASSEMBLÉE GÉNÉRALE

de l'Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée Générale de l'Association Arménienne d'Aide Sociale aura lieu le **Jeudi 17 juin 2004 à 20h30** au Siège de l'Association

77, rue La Fayette, Paris 9ème

Il sera procédé au renouvellement par moitié du Conseil d'Administration (8 postes à pourvoir).

Le Conseil d'Administration fait appel à candidature aux membres adhérents de l'Association.

Celles-ci doivent parvenir à l'Association au plus tard le 24 mai 2004.

Elles doivent être signées et indiquer les noms, prénom et adresse du candidat.

CONSEIL D'ADMINISTRATION

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Conférences

L'Association Hamaskaine et l'école de la Croix Bleue de Paris invitent les jeunes de plus de 7 ans à une série de deux conférences,

Les samedis 15 et 22 mai à 14h30 à la Maison de la Culture Arménienne, 17, rue Bleue, Paris 9e

Thème :

«L'HISTOIRE DE L'ARMENIE ILLUSTREE POUR LES ENFANTS»

préparé et présenté par
CLAUDE MUTAFIAN

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք–Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թի.Վէ.Ա. (տե'ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ԷՎԻԱՆ ԵՒ ԻՎՈՒԱՐ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի Ա. Ջամալեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի Էվիան ծանօթ քաղաքը եւ Իվուար ծաղկաւէտ աւանը, Կիրակի, Յունիս 13-ին:

Մասնակցութեան սակն է 35 Եւրօ:

Հետաքրքրուողներ կրնան հեռաձայնել՝
-- Լիզային՝ 04. 78. 31. 92. 98 թիւին կամ
-- Սիրվարդին՝ 04. 78. 49. 28. 87 թիւին:
Արձանագրութեան վերջին օրն է Յունիս 2:

***

Section **«D. Missakian»**
de Sevran-Livry

Soirée couscous

le Samedi 22 mai à 20 heures 30
à la Maison de la CBAF
17, rue Charles Péguy
93190 Livry Gargan
réservations avant le 18 mai
auprès de Madeleine : 01 43 83 87 68
ou Nilva : 01 42 36 33 73
Nous vous attendons nombreux

***

La Section **«D. Serengulian» d'Issy-les-Moulineaux** visite la Maison de Retraite de Gonesse le **Samedi 22 mai.**

Cette journée débutera par une visite au musée du cheval de Chantilly, avec une démonstration de dressage. Déjeuner sur place.

Départ à 9 heures à la M.C.A. : 45, rue de la Défense, avec un arrêt à 9h15 devant l'église arménienne de l'avenue Bourgain.

Réservations :
01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de vacances de Bellefontaine

Du 30 juillet au 16 août
1 ANIMATEUR (garçon)

Ecrire à :
C. B. A. F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
ou
e-mail : **cbaf@wanadoo.fr**

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՄԸՄ-ՖՐԱՆՍ-ի կազմակերպութեամբ՝

«ՍՈՒՐԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ» ՄՐՑԱՇԱՐՔ

(ՖՈՒԹՊՈԼ – ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ)

Շաբաթ եւ Կիրակի, Մայիս 29 եւ 30
Իսի-լէ-Մուլինոյի Alain Mimoun մարզադաշտին վրայ,
մասնակցութեամբ Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի զանազան մարզական միութիւններու:

Կիրակի, Մայիս 30ի երեկոյեան

ԽՐԱԽՃԱՆՔ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ի պատիւ մրցաշարքին մասնակցող խումբերուն:

ԱՐՄԱՏ

Հայերէն Լեզուի Աշխատանոցի
տարեկան ներկայացումը
տեղի կ'ունենայ
Մայիս 22, ժամը 16ին
Ալֆորվիլի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ սրահը
8, rue du Groupe Manouchian
Մուտքը ազատ է

Ներկայացման կը յաջորդէ խորովածկերոյթ, որուն հասոյթը կը տրամադրուի Աշխատանոցին:

ARMAD

Atelier de la langue arménienne

Fête annuelle
le 22 mai à 16 heures
suivie d'un repas khorovadz

Eglise Evangélique
Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian
94140 Alfortville

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 13
JEUDI
13 MAI
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.946 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 79e ANNEE — N° 20.946

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

Ս. ՀԻՒՍԷՅՆ ԻՐԱՔՑԻՆԵՐՈՒՆ ՊԻՏԻ ՅԱՆՁՆՈՒԻ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՄԸ ԳԼԽԱՏՈՒԱԾ

«Անհանդուրժելի» որակուած է այն նկարը, որ ցուցադրուած է Ալ-Քախտայի կապուած կայքէջի մը կողմէ, 26ամեայ գլխատուած Ամերիկացիի մը: Ենթական՝ Նիքոլաս Պերկ ամերիկացի գործարար մըն էր եւ այդ գլխատումը կատարուած է որպէս փոխ վրէժ իրաքցի բանտարկեալներու դէմ գործուած վայրագութեանց: Նոյնքան, եթէ ոչ աւելի «անհանդուրժելի» էին այն անհամար լուսանկարները, որոնք կը ներկայացնեն, չարաթներէ ի վեր, իրաքցի բանտարկեալներու կրած չարչարանքները եւ Իրաքցիները առաւելաբար վրդոված են սեռային արարքներէն: Որքան ալ չարչարանքը նորութիւն մը չըլլայ Իրաք Ս. Հիւսէյնի օրերէն, սեռային բնոյթը թաբու մը կը մնայ եւ Իրաքցի մը կ'ուզէ որ իրենցմէ ամէն մէկը 2-3 Ամերիկացի սպաննէ: Դեռ, դոհ են որ բանտարկեալներու գլուխները ծածկուած են եւ ոչ ոք կրնայ զիրենք ճանչնալ: Այդ պատիժներուն զոհերը այլեւս մաս չեն կրնար կազմել ընկերութեան: Այն կիները, որոնք պարտադրաբար սեռային յարաբերութիւն մը ունեցած են ամերիկացի պահակի մը հետ, պէտք է սպաննուին ընտանիքին պատիւը փրկելու համար: Մարդկային իրաւանց նոր նախարարը՝ Պախթիար Ամին (Քիւրտ) խոստովանած է.- «Սատտամ ընդդիմադիրները թթուով լեցուն աւազաններու մէջ կը մխրճէր, դահիճ մըն էր, բայց իր մարդիկը բանտարկեալներուն հետ սեռային արարքներ չէին գործեր: Ծանօթ էին գոնէ մեր բարքերուն»:

***

Յունիս 30էն առաջ Ս. Հիւսէյն եւ այլ ղեկավարներ Իրաքցիներուն պիտի յանձնուին, այսինքն նախքան իշխանութեան փոխանցումը: Համախմբումի ուժերու մօտ 100 պատասխանատուներ կան: Ցանցագործները կրնան մահուան դատապարտուիլ:

***

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆԻ ԻՆԹԷՐՆԵՇԸՆԸԼ կը հաստատէ որ բրիտանացի զինուորները 37 իրաքցի բնակիչներ սպաննած են, որոնք որեւէ սպառնալիք չէին ներկայացներ (ներառեալ ութամեայ աղջնակ մը): Անգլիացիներուն համար աղջնակին սպանութիւնը «արկած» մըն էր, ինչ որ կը հերքուի ականատեսներու կողմէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԵՄԻ ընդհատաբար աշխատողներուն եւ Գաննի փառատօնի տնօրէնութեան միջեւ համաձայնութիւն մը գոյացաւ Մայիս 11ին, ինչ որ թոյլ կու տայ ընդհատաբար աշխատողներու պատուիրակութեան մը բարձրանալ պալատին աստիճաններէն եւ իրենց ձայնը լսելի դարձնել: Սկզբունքով, ամէն ինչ լաւ պէտք է ընթանայ Մայիս 12ի երեկոյեան բացման արարողութեան:

Միւս կողմէ սակայն ԻՒՆԷՏԻՔ-ը անդրդուելի կը մնայ, եթէ նոյնիսկ տրամադիր է դրական մօտեցում մը ցոյց տալու յղի կիներուն նկատմամբ, որոնք կրնան իրենց իրաւունքները կորսնցնել Յունուար 1ին հաստատուած դրութեամբ: Գաննի 57րդ փառատօնը կը բացուի Փետրօ Ալմոտովարի «Գէշ դաստիարակութիւնը» ֆիլմով (մրցումէն դուրս): Բեմի ընդհատաբար աշխատաւորներուն մէջ կան բոլոր արհեստները: Կ'աշխատին ժամանակաւոր պայմանագրերով եւ կէսը տարի 15էն 30 հազար Եւրօ կը շահի: Ծագում առած դժուարութիւնն այն է որ հատուցման իրաւունք տալու 507 ժամերը պէտք է լրացուին 10 ամսուան ընթացքին, թէքնիքեններու համար եւ տասնուկէս ամսուան՝ արուեստագէտներուն եւ ոչ այլեւս 12 ամսուան ընթացքին: Մրցումին կը մասնակցին 18 ֆիլմեր (Ֆրանսա երեք ֆիլմ ունի): Ներկայ կ'ըլլան 400 լրագրողներ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ իր հաւանութիւնը տուաւ միասեռականներու ամուսնութեան եւ Մայիս 11ին որոշեց օրինագիծ մը ներկայացնել Ազգ. Ժողովին այդ ուղղութեամբ: Որոշումը, սակայն միաձայնութիւն չկրցաւ ձեռք ձգել, ներքին տարակարծութիւնները բազմաթիւ են, բայց գլխաւոր արտայայտողը եղաւ Տ. Սթրօս-Քահն, մինչ Նոէլ Մամէր որոշած էր արդէն նման ամուսնութիւն մը կատարել Պէկլի իր քաղաքապետարանին մէջ, Յունիս 5ին: Լօրան Ֆապիւս նոյնիսկ համաձայն է որ որդեգրութեան ալ իրաւունք տրուի. համակարծիք է Պ. Տըլանոյէ: Վերապահ է Միլհուզի քաղաքապետը որ ամուսնութեան այլասերում մը կը տեսնէ:

ՉԻՉԷՆԻՈՅ նախկին նախագահը՝ Ասլան Մասխադով, որ այժմ թաքստոցն է, յայտարարութիւն մը հրապարակած է համացանցի միջոցաւ, ուր կը դատապարտէ Կադիրովի դէմ գործուած մահափորձը: Կը շեշտէ, որ կը դատապարտէ ահաբեկչութիւնը ամէն տեսակէտով եւ կը մերժէ փոխ վրէժի որեւէ արարք: Կոչ կ'ընէ որ միջազգային հաւաքականութիւնը, որպէս «երրորդ ուժ», օժանդակէ քաղաքական խաղաղ երկխօսութեան մը, եթէ ոչ որեւէ խաղաղութիւն չկայ Ռուսաստանի եւ Չէչէնիոյ միջեւ: Տասը տարի է տեւող պատերազմը դէպի մահ առաջնորդած է 250 հազար հոգի: Մայիս 11ին, Պուտին անակնկալ այցելութիւն մը կատարեց Գրոզնի եւ յայտնեց թէ ռուսական նոր ուժեր պիտի ղրկուին: Ընդունած է որ Կիրակի օրուան ոճրափորձը «նոր դաս մըն է Ռուսաստանի համար»:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ բանակը, Մայիս 11ին, շարունակած է իր հետազօտութիւնները Գազայի շրջանը գտնելու համար նոյն առաւօտ սպաննուած վեց զինուորներու մարմինները: Պաղեստինեան իշխանութիւնը ղեկոյցով մը հրաւիրած է այն խումբերը որոնց մօտ են այդ դիակները, որ յանձնեն: Բայց Համասի ջոկատները յայտարարած են.- «Բոլոր մարմինները ունինք, կտոր կտոր: Պիտի օգտագործենք բանակցելու համար, որպէսզի ազատ արձակուին սիոնիստ մեր թշնամիներուն մօտ բանտարկուած մեր եղբայրները»: Իսրայէլ կը մերժէ:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ պատիժներ կը պարտադրէ Սուրիոյ, որ ըստ իրեն, զօրավիգ է ահաբեկչութեան: Պատիժները վաւերացուած էին 2003 Նոյեմբեր 11ին Գոնկրէսին կողմէ, հուսկ Մայիս 11ին ալ Պուշի կողմէ: ԱՄՆ կասկած ունին նաեւ որ Դամասկոս զանգուածային բնաջնջման զէնքերու պատրաստութիւնը կը զարգացնէ: Կը թուի որ Պուշ Իրաք չգտած զէնքերը Սուրիա կը փնտռէ:

Ֆ.ՏԸ ՎԻԼԻԷ կը փորձէ սիրաշահիլ Իւ.ԷՄ.Փէ.ի յուսախաբ տարրերը: Մայիս 11ին իր առաջին հանրաժողովը գումարած էր եւ պաստառներուն վրայ կարելի էր կարդալ՝ «Թուրքիա՝ Իւ.ԷՄ.Փէ.ն կը սոէ», «Գօլիստները Վիլիէի հետ»: «Ինչ որ կը պակսի աջին կողմնացոյց մըն է, ինչ որ կը պակսի կառավարութեան գիծ մըն է: Ինչ որ կը պակսի Ֆրանսայի հրրսանդան մըն է: Ինչ որ կը պակսի Եւրոպայի, ժողովուրդներու յարգանքն է» կ'ըսէ Ֆրանսայի Համար Շարժումին պարագլուխը: Ուզած էր որ եւրոպական ընտրութեան պաշտօնապէս արձանագրուի իր լոզունգը՝ «Ո՛չ Թուրքիոյ», բայց մերժուեցաւ եւ Պետական Խորհուրդին դիմեց:

ՍՊԱՆԻՈՅ նոր եւ նախորդ իշխանութիւններուն միջեւ բուռն բանավէճ մը ծագած է, որովհետեւ երկու կողմերն ալ (Ազնարի աջը, Զափաթերոյի ձախը) գիրար կ'ամբաստանեն, որ Մարտ 11ի ոճրափորձը (192 մեռեալ, 4000 վիրաւոր) շահագործած են այդ օրերուն, իրենց ի նպաստ: Զափաթերօ կ'ուզէ փաստել որ ճակատագրական այդ երեք օրերուն, որեւէ ազդեցութիւն չէ գործուած մամուլին վրայ:

ԹԵՀՐԱՆԻ համալսարանը հաւաքուած են, Մայիս 11ին, 600 ուսանողներ, բողոքելու համար Հաշէմ Ազաժարիի մահապատիժին դէմ: Այլախոհ մտաւորականին քոյրը՝ Զորեհ Ազաժարի դատապարտած է «իշխանութեան գլուխ գտնուող կրօնքը»: Այս նպատակաւ առաջին հաւաքական ցոյցն է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 11/12)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ԼՈՒԾՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Վարչապետ Ա. Մարգարեան Ուկրանիոյ վարչապետին հետ Կիեւի մէջ ունեցած մամուլի ասուլիսին ըսած է թէ Հայաստան կողմնակից է որ Ղարաբաղի հարցը համապարփակ լուծում ստանայ եւ ոչ թէ այնպէս որ նախ Հայերը նահանջեն գրաւուած հողերէն, ապա մտածուի թէ ինչ կ'ըլլայ Ղարաբաղի կարգավիճակը: Ըսած է նաեւ թէ լուծումի հոլովոյթին մէջ անհրաժեշտ է հաշուի առնել Ղարաբաղի բնակչութեան կարծիքը:

ՈՒԿՐԱՆԻԱ Կ'ՈՒԶԷ ՄԱՍՆԱԿՑԻԼ ԻՐԱՆ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԱԶԱՏԱՐԻՆ

Նոյն ասուլիսին Ուկրանիոյ վարչապետը Վ. Եանուկովիչ յայտնած է թէ մտադիր են մասնակցելու Իրան - Հայաստան կազատարին շինութեան: Հաւաստած է թէ ատոր համար ունին հարկաւոր բոլոր միջոցներն ու թէքնիքը: Վարչապետ Ա. Մարգարեան ալ ըսած է թէ այդ կազամուղին շինութիւնը Ուկրանիոյ հետ փոխադարձ գործակցութեան ամէնէն կարեւոր հեռանկարային նախագիծն է: Ներկայիս խորհրդակցութիւններ տեղի կ'ունենան իրանեան կողմին հետ, անոնց աւարտին բացուելիք մրցումին կը մասնակցի նաեւ Ուկրանիան:

***

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՔԻ ՈՒԷՍԹԻ ՄԱՍԻՆ

«Ուոլ Սթրիթ Ժըրնըլ»ի մէջ Թոմաս տը Վաալ որ անցեալ տարի Ղարաբաղի մասին լոյս տեսած հատորի մը հեղինակն է, առաջին անգամ ըլլալով մանրամասնութիւններ տուած է Քի Ուէսթի հայեւազրպէյճանական բանակցութեան մասին: Ըսած է թէ փաստաթուղթին երկրորդ կէտով Ղարաբաղ կը փոխանցուէր Հայաստանի իշխանութեան: Թ. տը Վաալ որ կ'աշխատէր Պատերազմի եւ խաղաղութեան հիմնարկին մէջ, կը գրէ նաեւ պատերազմի հնարաւորութեան մասին: Նոր պատերազմի մը մարդկային գինը սարսափելի կ'ըլլայ, կ'ըսէ ան. կը նախատեսէ որ Ազրպէյճան հազարաւոր երիտասարդներ կը կորսնցնէ ճակատի ականապատ գիծին վրայ: Իսկ Ղարաբաղը կրնայ ամբողջովին վերնալ: Ան լուծումը կարելի կը նկատէ եթէ Հայերն ու Ազրպէյճանցիները իրենց մեկուսացումէն դուրս գան: Կ'աւելցնէ թէ անոնք աւելի շատ հասարակաց բան ունին, քան, օրինակ՝ Իսրայէլացիներն ու Պաղեստինցիները: Յօդուածագիրը ամէնէն զարմանալին կը նկատէ այն երեւոյթը որ Բաքու բանակցութեան չի նստիր Ղարաբաղի Հայերուն հետ զորս իր քաղաքացիները կը նկատէ:

***

ԾԱԼԿԱՅԻ ՀԱՅԵՐԸ ՄՏԱՀՈԳ

Վրաստանի Ծալկայի շրջանին մէջ Հայերու եւ Սուաններու բախումէն ետք ներքին զօրքերու հրամանատարը 150 զինուոր ղրկած է հոն, կանխելու համար ազդամիջեան նոր բախումներ: Նախագահին լիազօր ներկայացուցիչն ու դատախազութեան խումբ մը պաշտօնատարներ ալ գացած են դէպքերու վայրը, հետաքննութիւն կատարելու:

Ախալքալաքի «Ա-Ինֆօ» գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Ծալկայի հայութիւնը դժգոհ է մեծ մասով քրէական անցեալի տէր աճար եւ սուան վերաբնակներու շրջանին մէջ հաստատուելէն:

Երկրին նախագահը Մ. Սահակաշվիլի բախումներուն ցեղային հակամարտութեան բնոյթ չէ վերագրած, բայց Մայիս 11ին յայտարարած է թէ թոյլ չի տրուիր կարգկանոնը խանգարելու եւ սադրանքներով վրդովելու շրջանին կայունութիւնը:

«ՄԻԱՅՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՉԳԱՅԻ» Կ'ԸՍԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ

Թրքական օրաթերթեր («Միլլիյէթ», «Թիւրքիյէ») Մայիս 11ին կ'արձագանգէին վարչապետ Թ. Էրտողանի այս արտայայտութեան: Ան Պետական խորհուրդի հիմնարկութեան 136րդ տարեդարձի հանդիսութեան մասնակցած է նախարարներու, Սահմանադրական ատեանի նախագահին, գլխաւոր դատախազին ու բարձրաստիճան այլ դէմքերու հետ. հոն պատասխանելով իրեն եղած ակնարկութեան մը թէ շատ յաճախ կը ճամբորդէ, ըսած է. «Նախկին կառավարութիւններու շրջանին լոպիական գործունէութիւնը տըկար եղած է: Այդ պատճառով է որ յաճախ կը ճամբորդեմ: Կը ջանամ երթալ բոլոր այն վայրերը ուր կարելի է: Մեր շրջակայքի բոլոր երկիրները այցելեցի, միայն Հայաստանը մնաց: Հարկ է Հայաստանի հետ ալ շփում հաստատենք»:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՐԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ամէն անգամ որ 1915ը նիւթ եղած է Համաշխարհային Հայկական Համագումարի (ՀՀՀ) նախագահ Արա Աբրահամեանի հետ հանդիպումներու, զրոյցներու, ան միշտ ըսած ու կրկնած է թէ համագումարին գլխաւոր նպատակներէն է ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումին հասնիլ: Այդ նպատակին հիմ կազմող համոզումը այն է որ համաշխարհային հանրութիւնը ասկէ ետքն ալ չի կրնար համակերպիլ մարդկութեան եւ քաղաքակրթութեան դէմ գործուած ոճիրին անպատիժ մնալուն:

Ինչպէս ըսած է «Ազգ»ի (Ապրիլ 23) տուած հարցազրոյցին, ճանաչումը իրեն համար ընդունելու պարզ արարքէն չի բաղկանար: Ճանաչումը պէտք է հիմ ըստեղծէ կատարուած յանցանքին առնչուած բոլոր հարցերը միջազգային իրաւունքի համաձայն կարգաւորելու: Գաղափար զոր ան աւելի մանրամասնելով կրկնած է Երեւանի մէջ Մայիս 6-7ին գումարուած ցեղասպանութեան նիւթով համաժողովին:

Մօտեցումին մէջ մատնանշելի առաջին կէտը այն է որ Ա. Աբրահամեան դատին արդարութեան ուղիղ համեմատական չի նկատեր իրաւունքը, աշխարհաքաղաքական պայմաններու լոյսին տակ: Այդ պայմանները ինչպէս բոլոր ժամանակներուն, այսօր ալ «արդարութիւն», «իրաւունք», «ոճիր», «պատիժ» ու նման եզրեր կը սահմանեն շահերու հիմով: Հայութիւնը շատ ու շատ երկար վարժընթաց մը ունեցած է հաստատելու համար այս իրականութիւնը: Իրաւունք - արդարութիւն յարաբերութիւնը կը հաստատուի մեր եւ բոլոր իրաւազուրկներուն ուզածին պէս, եթէ կայ դատը «հմտօրէն» եւ «հաստատակամօրէն» պաշտպանելու տրամադրութիւն եւ կարելիութիւն: Չակերտուած բառերը գործածուած են Ա. Աբրահամեանի կողմէ որ այդ սահմանումէն ետք կ'անդրադառնայ մարզին ներկայի պատկերին:

Շատ երկիրներու մէջ ցեղասպանութեան եւ Թուրքիոյ պատասխանատուութեան խնդիրը ուսումնասիրութեան առարկայ է: Բայց իր տպաւորութիւնը այն է թէ կատարուածէն կը պակսի գործին համակարգումը: Ատով երբեմն կ'ըլլան կրկնութիւններ, երբեմն կը բացակայի յստակ ծրագիրը, եւլն.: Իրենց ուզածն է մարզին ձեռնարկել առանց այդ թերիներուն: Կ'ուզեն որ տարուած աշխատանքը ընթանայ համակարգուած հունով մը, ունենայ յստակ ուղղութիւն, օժտուի իրաւաբանական հիմով, պատմականօրէն անթերի եւ վաւերական հայեցակարգով մը: Այդ շրջանակով միայն կարելի կ'ըլլայ ընդունելի դիմում ներկայացնել համաշխարհային հանրութեան: Չէ բացառուած նաեւ դիմում մը միջազգային դատարանին, ցեղասպանութեան պատասխանատուութեան համար Թուրքիան ամբաստանելով:

Ներկայացուած նպատակներուն իրագործումին համար Ա. Աբրահամեան շատ կարեւոր կը նկատէ Երեւանի համագումարը ուր կ'ընդունուի յետագայ աշխատանքներուն համար ծրագիր, կը բաշխուին դերերը, թեմաները: Անշուշտ սխալ է մտածել որ նման բարդ, բազմաճիւղ գործ կրնայ կարգաւորուիլ երկօրեայ միակ համագումարով մը: Մանաւանդ որ մեր իրականութիւնը անընդունելի մրցակցութիւններու տխուր փաստերու հաստատիչ մատեան մը ունի որեւէ մարզի, մինչեւ իսկ ամէնէն նուիրականին համար: Բայց անհերքելի հաստատումը թէ «պատմական, փաստագրական եւ միջազգային - իրաւական տեսակէտներից հիմնաւորապէս ստուգուած նման համահայկական դիրքորոշումը մեզ անչափ անհրաժեշտ է յետագայ քայլերի համար» կը հրահանգէ մոռնալ բոլոր ժխտականները ու աւելի չյապաղելու վճռակամութիւնը հասարակաց տրամադրութիւն նկատել:

Ա. Աբրահամեան բաւական երկար կանգ կ'առնէ մօտ դարու մը ընթացքին ամէնէն սարսափելի ոճիրին պատասխանատուութենէն խուսափելու Թրքական քաղաքականութեան վրայ: Ան գիտցած է շահարկել միջազգային քաղաքականութեան հոսանքները ու փրկուիլ ընդհանուր դատապարտումէ: Կան անշուշտ այդ ճամբուն վրայ իրեն օգնականներ, զօրավիգներ: Ա. Աբրահամեան կտրականապէս կը մերժէ «խորամանկ քաղաքական գործիչ»ներու այն տեսակէտը թէ 1915ը չի վերաբերիր Թուրքիոյ ժամանակակից պետութեան: Այդ խորամանկութեան որպէս հակադարձութիւն կ'ըսէ իրաւացիօրէն թէ Թուրքիոյ մէջ Հայերու բնաջնջումը մինչեւ 1923 շարունակուած է երբ արդէն գործնապէս քէմալական ղեկավարութիւնը կը տիրէր երկրին: Արդէն խորամանկութիւնը, ինչպէս կ'ըսէ, անմտութեան կը վերածուի երբ մարդ անդրադառնայ թէ Թուրքիա մինչեւ այսօր Հայերուն կ'արգիլէ իրենց պատմական հողերը վերադառնալ, իրենց սեփականութեան վերատիրանալ, կամ կրած վնասին հատուցում ունենալ: Եւ մերժելով ցեղասպանութեան զոհ Հայերու իրաւունքները, փաստը կու տայ թէ ցեղասպանութիւնը կը շարունակուի:

Ա. Աբրահամեան կը մերժէ նաեւ Հայերու «բարեկամ» ներկայացող բոլոր անոնց թեզերը որոնք կը զգուշացնեն Թուրքիոյ դէմ շարժելուն հաւանական վնասներուն մասին: Այդ զգուշացումը կ'երկարի մինչեւ Ղարաբաղի հարցը որուն առընչութեամբ այդ նոյն «բարեկամ»ները խոհեմութիւն ու զիջում ընել կը քարոզեն, զերծ մնալու համար նոր ցեղասպանութենէ: Անոնց կը յիշեցնէ թէ ցեղասպանութեան ճանաչումը միայն բարոյական պարտք չէ: Ան նաեւ իրաւական պարտականութիւն է այն պետութիւններուն որոնք Թուրքիոյ կատարած յանցանքին հետեւանքներուն սրբագրութեան մասին միջազգային պարտաւորութիւններ ըստանձնած են:

Ա. Աբրահամեան որպէս իրապաշտ գործիչ, ասկէ ետք տարուելիք գործունէութեան համար կ'ընէ հետեւեալ մատնանշումը. «Հայաստանի անվտանգութեան հարցը հարկաւոր է դնել համաշխարհային քաղաքականութեան օրակարգում եւ համաշխարհային հանրութեան ուշադրութիւնը բեւեռել հնարաւոր այն վտանգի վրայ, որ թաքցնում է Հայոց ցեղասպանութիւնը դատապարտելուց Թուրքիայի հրաժարումը»:

Պատասխանելով ցեղասպանութեան զոհ ու այդ ոճիրը գործած պետութիւններուն յարաբերութիւններուն կարգաւորման հեռանկարներուն մասին հարցումին, Ա. Աբրահամեան կ'ըսէ թէ լաւագոյն ձեւն է որ Թուրքիա անկեղծօրէն ընդունի եղածը եւ ոչ թէ ճնշումի տակ. ատիկա ճամբայ կը հարթէ Հայաստանի ու հայ ժողովուրդին հետ նոր, բարիդրացիական, ապա նաեւ բարեկամական յարաբերութիւններու հաստատումին:

Ասկէ ետք միայն կարելի կ'ըլլայ շօշափելի լուծումի, հետեւանքները դարմանելու շօշափելի միջոցներ մշակել, ձեռնարկել փոխադարձ յարաբերութիւններու ամբողջութեան առընչուած քաղաքական - իրաւական լուծումներու:

Կը կրկնէ թէ միայն անկեղծ խոստովանութիւնը կրնայ փաստ ըլլալ թէ Թուրքիա վերջնապէս հրաժարած է մեր ժողովուրդին հանդէպ իր աւանդական քաղաքականութենէն, թէ ցեղասպանութիւնը մէկընդմիշտ դուրս ձգուած է անոր քաղաքական զինանոցէն: Իսկ առանց այդ ճանաչումին Թուրքիոյ Եւրոպա ընդունիլը «ծաղր կը դառնար արեւմտեան աշխարհի եւ համայն մարդկութեան հիմնական արժէքների նկատմամբ»:

Ոչ միայն հետաքրքրական է Ա. Աբրահամեանի մօտեցումը, այլեւ մտածել կու տայ որ տասնամեակներով միայն Սփիւռքի կողմէ տարուած աշխատանքը, մղուած պայքարը կարեւոր մասնակից մը կ'ունենան իր անձով, կարելիութիւններով եւ գլխաւորած կազմակերպութեամբ: Մանաւանդ որ ան նոր մասնակից մը ըլլալով հանդերձ այդ պայքարին, գոհացող մը չէ դատին արդարութեամբ: Աւելի քան տեղին է նշումը թէ անհրաժեշտ է այդ արդար դատին մասին ժամանակակից աշխարհին հասկնալի լեզուով խօսելու կարելիութիւնը ունենալ:

Երեւանի մէջ Մայիս 6-7ի համաժողովն ալ որ աշխատանքը, նպատակները համակարգելու, համաձայնեցնելու, դիրքերը բաշխելու հեռանկարով կազմակերպուած էր, սխալ չէ ըսածին գործնական առաջին քայլը նկատել: Յետոյ մաղթել որ ոչ ներքին, ոչ ալ արտաքին ազդակներ հասնին վրդովելու ծրագրուածը:

1915էն ի վեր ձեռքբերումներուն քով կայ մօտ դարու մը յապաղումն ալ, որ մաղթանքին կու տայ անհրաժեշտի, ըստիպողականի բնոյթը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԻ՛ ՄԱՐԷՔ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՃՈՒԽԸ

Բոլորս ալ գիտենք թէ ազգապահպանման ու գոյատեւման պայքարի մէջ հայ դպրոցը ամէնէն ամուր բերդերէն մէկն է. կրթական օճախներէ զրկուած ժողովուրդ մը ուժաթափ կ'ըլլայ, կը մնայ անգլուխ եւ ապագան կ'ըլլայ պատահականութեան ենթակայ:

Հայ դպրոցը, Մաշտոցեան օրերէն իսկ, Հայուն կը ջամբէ հայեցի ոգի, զօրաւոր ինքնութիւն, իմացականութիւն, ազգային գիտակցութիւն եւ հայ երիտասարդներուն կը ծանօթացնէ հայ մշակոյթն ու անցեալը: Այս կէտերը կը վերաբերին որեւէ հայ դպրոցի. իսկ Սփիւռքի մէջ հայ դպրոցի մը պարագան բոլորովին տարբեր է: Սփիւռքի հայ դպրոցի մը առաջին առաքելութիւնն է, տարբեր վայրերէ եկող հայ երիտասարդները մէկտեղել, միասնականացնել, միաւորել. նաեւ հայեցի կրթութեամբ դաստիարակել: Սփիւռքի հայ դպրոցը ունի նաեւ յատուկ առաքելութիւն մը, որ ձուլուելու վտանգին դէմ պայքարիլն է: Սփիւռքի մէջ կան այնպիսի գաղթօճախներ, ուր կ'ապրին հայկական միջավայրէ հեռու, մայր լեզուի անծանօթ մնացած, իր ազգային պատկանելիութեան անտեղեակ, ձուլուելու դատապարտուած հայորդիներ: Հոն, հայ դպրոցին դերը անփոխարինելի է. հոն հայ դպրոցը իր յատուկ առաքելութեամբ գիրկը կը բանայ այսպիսի հայորդիներուն, զանոնք կը կապէ իրենց ազգային արմատներուն: Հայ դպրոցը այս յատուկ առաքելութեամբ խթան կը հանդիսանայ Սփիւռքի հայ գաղութներուն ազգային կեանքի գունաւորման, աշխուժացման ու զարգացման: Հայ դպրոցի, հայ լեզուի, հայատառ մամուլի, հայ գրականութեան եւ մշակոյթի աճման ու գոյատեւման ընթացքին մէջ ունեցած դերն ու առաքելութիւնը անվիճելի են Սփիւռքի մէջ: Հայ դպրոցի շնորհիւ է որ Հայ մը ազգային ոգիով կը կերտուի, անոր սիրտը ազգային զգացումներով կը տոգորուի: Հայկական կրթօճախներու միջոցով է որ Սփիւռքահայը իր անցեալին ու ապագային հաղորդակից կը դառնայ:

Կիպրոսի Մելգոնեան վարժարանը, այսօր, Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց վարժարանէն զատ, միակ գիշերօթիկ հայ վարժարանն է Սփիւռքի մէջ: Սփիւռքի մէջ հայ վարժարանի մը փակումը, հայութեան ոչ թէ օգուտ, այլ վնասներ կը պատճառէ:

Հ.Բ.Ը.Մ.ի վարժարանի կալուածները հրապուրիչ գիներով ծախելու որոշումը զարհուրելի է, ղեկավարութեան դպրոցը փակելու պատճառաբանութիւնները չեն արդարացներ որոշումը, չ'ալ կը թեթեւցնեն ընդվզումը: Դժբախտաբար, ղեկավարները կը մոռնան թէ, եթէ դպրոցը փակուի, ովքե՞ր պիտի սերմանեն հայ գիրի եւ գրականութեան ենթահողը, հայ ոգիի ու մշակոյթի հունտերով: Փակման որոշումը ա՛լ աւելի ողբերգական ու ցաւալի կը դառնայ, եթէ նկատի առնուի որ Կիպրոսի Հանրապետութիւնը Մայիս 1-էն անդամ է Եւրոպական Միութեան, որ վստահաբար նպաստներ կրնայ շնորհել Մելգոնեան կրթօճախին եւ կիպրահայութեան:

Մեսրոպ Մաշտոցի օրերէն ի վեր որեւէ հայկական դպրոց չէ եղած եկամտաբեր գործառնութիւն: Անոնք միշտ ստեղծուած եղած են դիմելու ժողովուրդին առատաձեռն բարերարութեան ու սիրայօժար նուիրատուութիւններուն: Նիւթական դժուարութիւնները երբեք պատճառ չեն եղած եւ չեն ալ կրնար ըլլալ հայ դպրոցի մը փակման: Եթէ եղած ըլլար, Պոլսոյ մէջ մէկ հայկական դպրոց իսկ պիտի չմնար:

Սփիւռքի մէջ հայկական դպրոց մը փակել կը նշանակէ առատահոս ջուրով սփիւռքահայութեան մտային արտերուն, դաշտերուն կեանք տուող աղբիւր մը գոցել. հայ երիտասարդներու դաստիարակութիւնը մեր ձեռքերով օտարներու յանձնել կը նշանակէ:

Անշուշտ հայկական դպրոց մը մատակարարել ու ղեկավարել դիւրին գործ մը չէ. կը տարբերի որեւէ դպրոց ղեկավարելէ եւ կամ առեւտրական հաստատութիւն բանեցնելէ: Առաքելութիւն մըն է հայկական դպրոցը ղեկավարելը որ ղեկավարներու ուսերուն վրայ կը դնէ պատասխանատուութիւն, զոհողութիւն, ազգային գիտակցութիւն ու ոգի եւ ամէնէն կարեւորը՝ հարազատ ժողովուրդին հետ կապի մէջ մնալու, անոր բազկերակը միշտ շօշափելու պարտաւորութիւնը:

Հ.Բ.Ը.Մ. այսօր փոխանակ մտածելու թէ ինչպէ՞ս կրնայ բարելաւել այս կացութիւնը, որպէսզի Սփիւռքի տարածքին վառ մնան հայ լեզուն, հայ գրականութիւնը, հայ մշակոյթը, հայ միասնականութիւնը, որոշած է արմատէն չորցնել ծառը, հայ ժողովուրդը զրկել վերոյիշեալ շնորհներէն: Հետեւաբար ղեկավարութեան առաջնահերթ պարտականութիւնն է այս պատմական որոշումը ողջմտութեամբ վերաքննելը, քանի որ ապագայի անփառունակ դրութենէն իրենք պատասխանատու են եւ պարտական՝ նաեւ մեր յաջորդ սերունդին հաշիւ տալու:

Արդեօք կարելի չէ՞ վարժարանի նախկին սաներուն եւ Սփիւռքին համագործակցութեամբ ու օժանդակութեամբ, եւ կամ դրամահաւաքով օժանդակութեան ֆոնտ մը հիմնելով դժուարութիւնները յաղթահարել: Թերեւս այս միջոցներուն ալ դիմուած է. սակայն եւ այնպէս, որոշումին ողջմտութեամբ վերաքննութիւնը, հայութեան բոլոր մակարդակներուն վրայ լրջօրէն քննարկումը անհրաժեշտ է, գոնէ նման կենսական խնդիր օրակարգի վրայ պահելու, անտարբերութեան չմատնելու տեսակէտէն: Ատիկա վառ կը պահէ յոյսն ալ որ վերջնապէս լուծում կը գտնուի ամօթալի հետեւանքէ մը խուսափելու:

ՏՈՔԹ. ՍԱՐԳԻՍ ԱԴԱՄ

Գերմանիա

ՄԵԾԱՐԱՆՔ Ի ՊԱՏԻՒ ԴԵՍՊԱՆ Ա. ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻՆ ԻՐ ԳՐՔԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ապրիլ 25ին Պիրմինկհըմի Պորտըրս գրադարանութեան մէջ տեղի ունեցաւ ընդունելութիւն մը ի պատիւ ՀՀ դեսպան Արման Կիրակոսեանի՝ անոր վերջերս լոյս ընծայած «Հայոց Եղեռնը 1894-1896 եւ Միացեալ-Նահանգներու մամուլին վկայութիւնը» գործին, որ անկասկած կու գայ բերել օգտակար մասնակցութիւն մը Ամերիկայի տարածքին, Հայ Դատի հետապնդման մեր ճիգերուն: Օրուան հանդիսավարը՝ Ռ.Ա.Կ.ի Կեդրոնական Վարչութեան համատեղնապետը ողջունելէ ետք օրուան բարեկամ հիւրը նշեց թէ գիրքը կարելի դարձած է հրատարակել Թէքէեան Մշակ. Միութեան հրատարակչական միջոցներով: Երեսունհինգ կարեւոր յօդուածներու մէկտեղումն է գրքին մէջ լոյս տեսած որոնք հրատարակուած են 1895-1896 տարիներուն ամերիկեան մամուլին մէջ: Հայաստէր ծերակուտական Պոպ Տօլ գրած է գիրքին նախաբանը:

Ուէյն Սթէյթ համալսարանի հրատարակչատան փոխ տնօրէնը՝ Ալիս Նիկողոսեան լսաւ թէ այս գիրքին երկրորդ հրատարակութիւնը պատիւ բերելով հեղինակին, մտածել կու տայ, միւս կողմէն, որ մեզի նման հրատարակչական տուներ, նոյնօրինակ փոքրամասնութեանց նուիրուած պատմական գիրքերուն նկատմամբ մօտենան աւելի լուրջ եւ նախաձեռնեն ուրիշ հեղինակներու գործերուն:

Միչիկըն համալսարանի «Մարի Մանուկեան հայագիտական ամպիոն»ի վարիչ փրոֆ. Գէորգ Պարտաքճեան, որ ծանօթ է հեղինակի կեանքին ու գործին, կարճ կերպով ներկայացուց կենսագրականը, ծանրանալով հօր՝ Խորհ. Հայաստանի Արտաքին Գործոց նախարար, 1975-1985 թուականներու, Ճոն Կիրակոսեանի, որ իր կարգին պատմաբան էր, ազդեցութիւնը գալկին՝ Պրն. Դեսպանին վրայ: Յարգելի փրոֆ.ը հիացումով խօսեցաւ հայր ու որդի Կիրակոսեանի մասին:

Հուսկ խօսք առաւ դեսպան Ա. Կիրակոսեան, որ խոստովանեցաւ թէ այս գործին ծրագրումին սկսած էր դեռ 90ական թուականներու սկիզբը: Շնորհակալութիւն յայտնեց ի մասնաւորի մեկենաս ամոլին ընկեր Ռուբէն եւ Նինա Թերզեանի եւ Թ. Մ. Միութեան եւ խոստացաւ շուտով պատրաստել նոյնօրինակ երկասիրութիւն մը նոյն նիւթով, այս անգամ հրապարակելով բրիտանական մամուլի էջերուն մէջ լոյս ընծայուած նիւթերը 1894-1896 թուականներու հայկական կոտորածներու մասին:

Հարիւրէ աւելի ներկաներ հրաւիրուեցան գրադարանութի դիմաց գտնուող տիթրոյթահայ ծանօթ ազգային էտկար Յակոբեանի գորգի վաճառատունը, ուր տեղի ունեցաւ գիրքին գինեձօնը, որ աւանդականօրէն կը կատարէ հայ մտաւորականութիւնը, նման ամէն առիթներով:

ՌԱԿ-Ի ԼՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՔԱԹԱՐ մեկնած է Ապրիլ 28ին, Քուէյթի եւ Արաբական Ծոցի երկիրներու թեմի կաթողիկոսական փոխանորդ Կորիւն Արք. Պապեան: Ապրիլ 29ին, Հինգշաբթի, Կորիւն Արք. պատարագած է, ակամայ յապաղումով, Զատկի եւ Ապրիլեան Եղեռնի առթիւ: Նոյն իրիկունը Մարիոթ պանդոկի սրահին մէջ ճաշ մը տեղի ունեցած է համայնքի անդամներուն մասնակցութեամբ: Նախ, յանուն համայնքին, բարի գալուստի մաղթանք եղած է կաթողիկոսական փոխանորդին Արսէն Հալաճեանի կողմէ, ապա, հաւաքոյթը վարած է տիկին Մակի Գուզուճեան: Փակման խօսքը արտասանած է Կորիւն Արք.: Նախ իր ուրախութիւնը յայտնած է որ իր անդրանիկ պատարագը մատուցանած է Քաթար, յետոյ նշած է որ իր ստացած տեղեկութիւններուն համաձայն համայնքին թիւը, մէկ տարուան ընթացքին 70-էն բարձրացած է 170ի եւ շեշտած որ կարեւոր է գաղութին կեանքը արագօրէն կազմակերպել: Նշանակած է արդէն ինը հոգիէ բաղկացեալ ազգային վարչութիւն մը եւ հրաւիրած է համայնքին անդամները զօրավիգ ըլլալու այդ վարչութեան: Յաջորդ օրն ալ, Ապրիլ 30ին, ժամը 11-ին, Լիբանանի դեսպանը՝ Հասան Սաատր ընդունելութիւն մը տուած է ի պատիւ Կորիւն Արք.ի, որ շնորհակալութիւն յայտնած է, նաեւ Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայութեան կողմէ: Նոյն օրը, Կորիւն Արք. Քուէյթ վերադարձած է:

***

ՍԵԼԱՆԻԿԻ «Արքայական թատրոն»ին մէջ, Ապրիլ 18ին, Համազգայինի Տրջ. Վարչութեան եւ Սելանիկի «Ղազարոս Սարեան» իր մասնաճիւղով ներկայացուցած են «Նայիրի» 36 անդամնոց երկսեռ պարախումբի տարեկան հանդէսը: Պարուսոյցն է Հայաստանի պարարուեստի ղեկավարներէն՝ Յովհ. Խաչիկեան, օգնական ունենալով՝ Արտա Մեսէճեան եւ Սերգօ Մովսէսեանը: Ցայտագիրը ընդգրկած է երկու մաս՝ առաջինը՝ ամբողջութեամբ նուիրուած Արամ Խաչատրեանի 100ամեակին եւ իր սենֆոնիք երաժշտութեան վրայ հիմնուած կտորներու, բեմադրութեամբ՝ Յովհ. Խաչիկեանի: Երկրորդ մասը ընդգրկած է Յովհ. Թումանեանի գաւեշտական առասպելին վրայ հիմնուած «Քաջ Նազար»ի պատմութիւնը: Հանդէսին բացումը կատարած է Սելանիկի վարչութեան անդամներէն՝ Ռոզանա Սեմերճեան: Խօսք առած է նաեւ տեղւոյն նահանգապետը:

***

ՊՈԼՍՈՅ Լէվէնթի «Թերաքքի վագֆը» արուեստի ցուցասրահին մէջ, Ապրիլ 15ին, բացումը կատարուած է Քրիստին Սալէրիի գործերու ցուցահանդէսին:

***

ՖԵՐԻԳԻՒՂԻ եկեղեցւոյ «Շիրինօղլու» սրահը, Ապրիլ 27ին, նախաձեռնութեամբ Սանուց Միութեան, կազմակերպուած է բանախօսութիւն մը: Օրուան բանախօսը եղած է Մարտիրոս Սարեանի հարսը՝ Արաքսի Սարեան, որ ներկայիս վարիչն է Երեւանի Կոմիտաս Երաժշտանոցի երաժշտական ամպիոնին: Ան իր խօսքը սկսած է յարգանքի տուրք մատուցանելով դասական Պոլսոյ արժէքներուն, որոնք հայ մշակոյթի նախօրրանին հսկաները եղած են: Այդ մթնոլորտն է արդէն, որ ներշնչած էր, 1910ին, Մարտիրոս Սարեանը: Բանախօսը ներկայացուցած է Սարեանի կենսագրութիւնը եւ գործը: Պաստառի վրայ ցուցադրուած են նաեւ Սարեանի գործերէն նմոյշներ:

***

ՔՈՆՍԹԱՆՑԱՅԻ (Ռումանիա) մէջ, վերջերս իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ իրաւաբան՝ Արամ Ակոբ, 91 տարեկանին: Կարեւոր պաշտօններ վարած է Քոնսթանցայի փաստաբանական կեդրոնի շրջանակին մէջ: 1998ին արժանացած է ՌՀՄ-եան մրցանակին, իսկ 2002ին Քոնսթանցայի «պատուոյ քաղաքացի»ի կոչման:

***

ՊՈՒՔՐԷՇԻ «Տուտեան» մշակոյթի տան մէջ, Մարտ 21ին տեղի ունեցած է Ռումանիոյ Հայոց Միութեան 2004ի մրցանակներու շնորհումը: Դափնեկիրներն էին դերասան Յարութիւն (Թոնի) Զաքարեան եւ երաժշտական քննադատ Տումիթրու Աւագեան: Արարողութեան բացման ելոյթ ունեցած է Վարուժան Ոսկանեան, որ ներկայացուցած է Յ. Զաքարեանը եւ Տ. Աւագեանը:

ՌԱԿ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան Հանրապետական Վարչութենէն ստացուած պաշտօնական գրութենէ մը կը տեղեկանանք թէ հետեւողական կերպով հակակուսակցական ընթացք ցուցաբերած ըլլալու յանցանքին համար ՀՌԱԿ-ի կանոնագրութեան 14րդ, 17րդ, 20(բ)րդ եւ 99րդ յօդուածներու տրամադրութեանց համաձայն, կուսակցութեան շարքերէն արտաքսուած են հետեւեալ անձերը.

Շամիրամ Ազաբեկեան,

Լաւրենտի Բարսեղեան,

Սերգէյ Գալստեան,

Ռուբէն Միրզախանեան,

Գայեանէ Մուրադեան:

ՌԱԿ
ՄԱՄԼՈՅ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԴԻՒԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

1

Պոլսոյ ջարդը, ապատիկները, բժշկութեանը համար կառավարական արգելք մը, խանութին մէջ գիշեր առեն պատահած գողութիւն մը եւ իր զաւակներուն հիւանդութիւնը ու մահերը գինքը շատ դէշ կերպով հարուածած էին:

Պոլսոյ Հայոց ջարդին օրը Անտոն Ղալաթիա հելլէն վաճառականի մը խանութը կը գտնուէր: Բօթը փրթաւ: Արիւնի ուրական մը կը խեղդէր հայ բնակչութիւնը: Զարհուրելի բաներ կ'ըսէին, աչքերը դուրս ինկած էին, սարսափը ամէնուն ուղեղը իրար կը խառնէր, օդին մէջ կացիններ, բիրեր ու գնդակներ: Աղմուկ մը: Խենթութիւնները գոցող գոցողի: Սրտակեղէք ճիչեր: Վազողներ, յարձակողներ, փախչողներ ինկողներ խառնուրդ մը: Դժոխք: Արիւնը կը վազէ, կը վազէ... Կ'ըսէին... Երկու բառ... Ձեռքի շարժումներ... Խենթութիւններ... Օ՜, բարբարոս... քիւրտերը, Թուրքերը կը... հայերը... «էրմէնի», «էրմէնի», «արմէնիտէս»:

Հելլէն վաճառականը խանութը գոցեց: Անտոն խենդացած էր: Ամբողջ պարկերը Անտոն խելագարած էր: Ամբողջ պարկերը խանութին դրան ետեւ զետեղեց: Արիւն քրոնիքի ու զարհուրանքի մէջ կը հեւար: Դուռը կը ջարդէին, կը կոտրէին, կը կողպէին, կը փշրէին, դուռը կը ծեծէին, ահաւոր աղմուկով, յամառութիւնով, խոշոր ու ազիքներէ դուրս ցատկող հայհոյութիւններով.

- կեավուր... Տիֆլիս... իընգըր... աչ ...տռ'ւր, կեավուր...

Անտոնի արիւնը ցամքած էր: Դուռը կը շարժէին, տասը քսան հոգիի ձայներ...

- Ա՛չ, եըֆարըզ, եաֆարըզ...

Արիւնը խանութին կը զարնուէր ալիքներով. Մահուան հետ շունչ շունչի էր... Օձեր փաթթուած էին իրեն: Արիւնը ցամքած էր: Անկիւն մը կծկոսեցաւ ու ինկաւ...

Երեք օր անօթի ծարաւ մնաց այնտեղ Անտոն: Երբ խաղաղութիւնը վերահաստատուած էր, Հելլէնը եկաւ խանութը բանալու: Ամէն բան տակնուվրայ էր եղած: Անտոնը անճանաչելի էր եղած: Հելլէնը գայն տուն ղրկեց, վստահեցնելով որ վըտանգը բոլորովին անցած է: Անտոն կիսովին մեռած էր: Կը կարծէր որ բոլոր հայերը ջարդուած են, իրեններն ալ: Տունին մէջ սուգը սկսած էր: Մեռած կը կարծէին Անտոնը:

Թօնի երեք օր վերջը, մետասաներորդ ժամու քաջութիւնով մէջտեղ էր ինկած Անտոնը փնտռելու:

Անտոն տուն մտած էր: Իր կինն ու երկու զաւակները գրկած Թօնին վրայ հասաւ: Հաշտուեցան:

Անտոն Հայոց ջարդին թէեւ չկողոպտըւեցաւ, սակայն իր առնելիքտուրները, գըրեթէ բոլորն ալ Պոլիսէն փախան: Ահագին վնաս ըրաւ:

Քանի մը տարի վերջ հազիւ ինքզինքը գտած էր, երբ ուրիշ փորձանք մը եկաւ գլխուն: Բերայի բժիշկները կառավարութեան իմացուցին, որ մարդուն մէկը՝ Անտոն անունով, բժշկութիւն կ'ընէ: Ապագային կրնան շատ դէշ դէպքեր պատահիլ եւն.: Անտոն լուր առնելով, իր դեղերը պահեց գետնափոր մառանին մէջ: Բժշկութիւնը արգիլուեցաւ: Դեղերը խոնաւութենէն փճացան ու կարեւոր շահէ մը զրկուեցաւ:

Ատեն մը վերջն ալ գող մտաւ խանութը: Ապրանք ու դրամ վերցուած: Անտոն այս հարուածէն շատ ազդուեցաւ: Գրեթէ մոխիրի վրայ էր: Կինը՝ Նուարդ, ըսաւ.

- Հոգ մի՛ ըներ, Անտոն, նորէն ոտքի կը կանգնիս: Ողջութիւն ըլլայ: Քեզի ութսուն ոսկի պիտի տամ...

Անտոն ապուշցած էր: Ո՞ւրկէ էր այդ ութսուն ոսկին: Կինը ըսաւ.

- Ասիկայ իմ խնայողութիւնս է: Պահած էի այս դրամը սեւ օրուան համար, աս օրուան համար:

Խանութը բաւական կարգի մտաւ:

Եւ սակայն զաւակներուն հիւանդութիւնները, մահերը ու նոր զաւակը՝ Նուպարը, նոր ծախսեր, բնաւ թոյլ չտուին որ Անտոն կարենար առջի վիճակը ստանալ:

Քանի մը կարի կաղն ի կաղը, ծայրը ծայրին ընթանալէ վերջ՝ Անտոն ըսաւ իր կնոջը.

- Խանութը տուն կը չինէ, բայց տունը խանութ չի չիներ: Տունը ծախելու է, որպէսզի խանութիս համար անհրաժեշտ ապրանքները կարենամ ունենալ...

Նուարդ վրդովուած էր, հակառակած: Աս եղաւ իրենց առաջին վէճը: Անտոն սակայն ականջ չկախեց իր կնոջ ու տունը ծախեց: Փոխադրուած էին ազգական Մատամ Սոֆիին տունը: Այս կինը իր զաւակը՝ Էթիէնը Թօքախտէ կորսնցուցած էր ու կը բնակէր իր տան գետնայարկի սենեակը: Անտոն առաւ միւս յարկերը, չորս սենեակով:

Նուպարին ծնունդէն վերջ այսպէս հայութիւն անկումը սկսած էր, աւելի նիւթապէս քան Փիզիքապէս:

Նուպար կը յիշէր իրենց աղուոր նոր տունը: Անիկա հիմակ իրենց դիմացն էր: Իրենց բնակած տունը հին ու մեծ բան մըն էր: Նուպար կը նախանձէր ուղղակի իրենց ծախած տան մէջ նստողներուն:

Երբ Անտոն իրիկունը տուն եկաւ՝ Նուպար իր հօրը վրայ վազեց.

- Հայրիկ, առաջին ելայ, մրցանակ առի, նայէ, հայրիկ, բանաստեղծի մը կեանքն է... Շատ լալիք բան է... Աղքատ, հիւանդ բանաստեղծ մը, քսան տարեկան՝ մեռեր է...

Անտոն յանկարծ յիշեց Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանը: Ճաշէն վերջ Կրէկուար ամբողջ գիրքը կարդաց, յուզիչ մասերը բարձրաձայն: Տիկին Նուարդ սկսաւ արտասանել: Կրէկուար շարունակեց ընթերցումը մինչեւ վերջը: Կէս գիշերին մօտ ըսաւ.

- Իր ոտանաւորները պիտի գտնեմ ու կարդանք:

Կրէկուար առաջին անգամ էր որ կը հետաքրքրուէր հայ գիրով:

Անտոնի ներսը մեծ ալիք մը պայթեցաւ: Ըսաւ.

- Մենք ատոր չափ մեծ ու ատկէ աւելի մեծ բանաստեղծ ազգական մը ունեցած ենք:

Կինը, աղջիկը ու տղաքը քիչ մը զարմացան, քիչ մը չհաւատացին, նոյնիսկ արհամարհեցին Անտոնի ըսածը.

- Ո՞վ է որ... Ո՞ւրկէ բուսաւ... Անունը...

Անտոն հանդիսաւոր յայտարարեց.

- Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան:

- Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան... Ի՞նչ... կարելի բան չէ... Ո՞ւրկէ ուր... Ի՞նչպէս:

(Շար. 43)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.–

Մամբրէ Գուլումեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ Տիկին Ալիս Գուլումեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կալլիգիս, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէսեան 50ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Սօսուան 30 Եւրօ:

Տիկին Նունուֆար Պարէեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Խօրտէքեան 20 Եւրօ:

Յովհաննէս Հացագործեանի մահուան առթիւ Տիկին Ալիս Գուլումեան 20 Եւրօ:

Զատկուան տօնին առթիւ Տիկին Թամարա Արսլանեան 15 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Պօյաճեան 30 Եւրօ:

ELECTIONS - LYON

L'élection du prochain Conseil d'Administration de l'UNEAALE composé de 11 membres **aura lieu le Dimanche 27 juin 2004**

Tous les membres de l'UNEAALE peuvent faire acte de candidature par écrit au siège :
295 rue André Philip 69003 Lyon dès à présent.

La date limite de candidature est fixée au **21 juin 2004**, à minuit, le cachet de la poste faisant foi.

L'Ephorie de l'église arménienne de Chaville vous invite à un Diaporama

'Paysages - Visages'

(avec enregistrements audio), commentaires d'un voyage effectué au Yérguir (Arménie occidentale) durant l'été 2002 par Haïk DER HAROUTIOUNIAN le samedi 15 mai à 20h45 Salle de l'église arménienne
6, rue du Père Komitas — 92370 Chaville
☎ 01. 47. 09. 23. 18
— Entrée libre —

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. partenaire du Bureau des Actions Culturelles de la Ville d'Alfortville **propose**

FESTIVAL JAZZ FOR VILLE

DU SAMEDI 8 AU SAMEDI 15 MAI

avec

Stefano di Battista Quartet
Glenn Ferris «Newance» quartet
Renault Garcia-Fons trio «Entre mundos»
Popa Chubby

Renseignements et réservations :
01. 58. 73. 29 18

***

La M.C.A. reçoit
ROBERT ARNOUX
Grand reporter au quotidien «La Provence» à l'occasion de la parution de son ouvrage
«ARMENIE 1947 LES NAUFRAGES DE LA TERRE PROMISE»

le **Vendredi 14 mai** à 20h45

Le 6 septembre 1947, sous un soleil radieux, un paquebot soviétique quitte Marseille...

Présentation
Débat
Dédicaces

L'ouvrage est d'ores et déjà disponible à la M.C.A.

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ԷՎԻԱՆ ԵՒ ԻՎՈՒԱՐ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի Ա. Ջամալեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի Էվիան ծանօթ քաղաքը եւ Իվուար ծաղկաւէտ աւանը, Կիրակի, Յունիս 13-ին:

Մասնակցութեան սակն է 35 Եւրօ:

Հետաքրքրուողներ կրնան հեռաձայնել՝
-- Լիզային՝ 04· 78· 31· 92· 98 թիւին կամ
-- Սիրվարդին՝ 04· 78· 49· 28· 87 թիւին:

Արձանագրութեան վերջին օրն է Յունիս 2:

***

Section **«D. Missakian»**
de Sevran-Livry

Soirée couscous

le Samedi 22 mai à 20 heures 30 à la Maison de la CBAF
17, rue Charles Péguy
93190 Livry Gargan

réservations avant le 18 mai auprès de Madeleine : 01 43 83 87 68 ou Nilva : 01 42 36 33 73

Nous vous attendons nombreux

***

La Section **«D. Serengulian» d'Issy-les-Moulineaux** visite la Maison de Retraite de Gonesse le **Samedi 22 mai.**

Cette journée débutera par une visite au musée du cheval de Chantilly, avec une démonstration de dressage. Déjeuner sur place.

Départ à 9 heures à la M.C.A. : 45, rue de la Défense, avec un arrêt à 9h15 devant l'église arménienne de l'avenue Bourgain.

Réservations :
01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33

EGLISE SAINT-SEVERIN
2, rue Saint-Jacques, 75005 Paris
Samedi 22 mai à 21 heures

GABRIEL FAURE
Maria, Mater Gratiae
Cantique de Jean Racine
REQUIEM

Union Chorale de Vevey, Suisse
Ensemble Instrumental
Audrey Michael, soprano
Christian Gavillet, basse

DIRECTION :
LUC BAGHDASSARIAN

Réservation FNAC: 08 92 68 36 22
Billets en vente à l'entrée.
Places 33 Euros/22 Euros

ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE

Ը Ն Կ Ե Ր Ա Յ Ի Ն Օ Գ Ն Ո Ւ Թ Ե Ա Ն
Հ Ա Յ Կ Ա Կ Ա Ն
Ը Ն Կ Ե Ր Ա Կ Ց Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ
ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Ը. Օ. Հ. Ընկերակցութեան Ընդհանուր Ժողովը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, 2004 Յունիս 17, ժամը 20·30ին, Ընկերակցութեան կեդրոնը՝

77, Ռիւ Լա Ֆայէթ, 75009 Փարիզ

Բարեփոխեալ կանոնագրին թիւ 5 յօդուածին համաձայն այս տարի Ընդհանուր Ժողովին (ինչպէս ամէն 2 տարին անգամ մը) պիտի կայանայ 8 վարչականներու լիազօրագրերու վերափոփոխում, ուստի Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ անոնց, որոնք կը փափաքին միանալ վարչութեան կազմին:

Թեկնածութեան պայման է.

- Ընկերակցութեան անդամ ըլլալ,

- Թեկնածուները պարտին Ընկերակցութեան գրասենեակը դիմել գրաւոր, ամէնէն ուշ մինչեւ 2004 Մայիս 24:

- Դիմումնագրին մէջ յստակօրէն նըշուած ըլլայ անունը, մականունը, հասցէ եւ ստորագրուած թեկնածուին կողմէ:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՄԱՏ

Հայերէն Լեզուի Աշխատանոցի
տարեկան ներկայացումը
տեղի կ'ունենայ
Մայիս 22, ժամը 16ին
Ալֆորվիլի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ սրահը
8, rue du Groupe Manouchian
Մուտքը ազատ է

Ներկայացման կը յաջորդէ խորովածկերոյթ, որուն հասոյթը կը տրամադրուի Աշխատանոցին:

ARMAD

Atelier de la langue arménienne

Fête annuelle
le 22 mai à 16 heures
suivie d'un repas khorovadz

Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian
94140 Alfortville

DEUX VOYAGES EN ARMÉNIE

(OECUMENIQUES, CULTURELS, HUMANITAIRES)

12 AU 26 AOUT : VOYAGE POUR JEUNES (18 à 30 ans)
prix : 840 euros
25 OCTOBRE AU 1er NOVEMBRE : (Tous âges)
prix : 1100 euros

Accompagnateur : Pasteur SAMUEL SAHAGIAN
organisés par **Solidarité Protestante France-Arménie**

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
SPFA : 1, rue Cabanis, 75014 Paris (Tél. : 01 47 35 30 23)
(Extension possible au Karabagh du 1er au 3 novembre)
(Programme détaillé sur demande)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

Conférences

L'Association Hamaskaine et l'école de la Croix Bleue de Paris invitent les jeunes de plus de 7 ans à une série de deux conférences,

Les samedis 15 et 22 mai à 14h30 à la Maison de la Culture Arménienne, 17, rue Bleue, Paris 9e

Thème :
«L'HISTOIRE DE L'ARMENIE ILLUSTREE POUR LES ENFANTS»
préparé et présenté par CLAUDE MUTAFIAN

HAMAZKAINE FORUM 2004

10e ANNIVERSAIRE

12-18 juillet Beyrouth, Liban (facultatif)
19-31 juillet Erevan, Arménie

A l'occasion de son 10e anniversaire, le Forum culturel des étudiants Hamazkaine offre aux participants l'occasion de découvrir la culture arménienne dans le cœur de la Diaspora (Liban) et dans la mère patrie en Arménie.

Une opportunité exceptionnelle pour vous de profiter de ce programme pour planifier dès maintenant vos vacances d'été et de vivre deux ou trois semaines inoubliables d'activités culturelles et d'amitiés nouvelles.

Le Forum Hamazkaine offre aux participants :

— Une immersion totale dans la culture et l'histoire arméniennes;
— Une opportunité exceptionnelle pour faire la connaissance d'universitaires arméniens d'Arménie et de la Diaspora;
— L'occasion d'assister à une série remarquable de conférences données par d'éminents spécialistes et professeurs;
— Des ateliers de réflexion autour des problèmes actuels de la jeunesse;
— La visite d'institutions arméniennes, de musées, d'églises et d'autres sites historiques;
— Des concerts et des représentations théatrales;
— L'organisation d'un gala amateur et d'une soirée d'adieux qui se prolonge jusqu'à l'aube pour clôturer un séjour unique.

Frais de participation (hors billet d'avion)
Liban :
350 US$ en pension complète
200 US$ en demi-pension
Arménie :
650 US$ en pension complète
400 US$ en demi-pension

Contacts en Europe :
— Sella Tenjoukian (Londres)
Tél.: (44-20) 7603-8452
Fax : (44-20) 7603-9518
E-mail: stenjouk@aol.com

— Hourig Baghdassarian (Paris)
Tél./Fax : (33-1) 42 29 10 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

Visitez notre site:
www.hamazkayin.com

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 14
VENDREDI
14 MAI
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·947 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20·947

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ ԲԱՐԲԱՐՈՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԻՆ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

21ամեայ Լինտի Ինկլանտ, որու միջոցաւ «գայթակղութիւնը յայտնաբերուեցաւ», խոստովանութիւններ ըրած է Հեռատեսիլի Սի. Պի. ԷՍ. կայանէն եւ յայտնած այդ աւթիւ որ գործած է հրահանգի վրայ: Ծանօթ է որ իր նկարը, գլանիկ մը բերանը եւ իրաքցի մերկ բանտարկեալներ, մէկն ալ վիզին անցած շունի կապով մը, տարածուած էր եւ անմիջապէս հարցը մեծ համեմատութիւններ առած: Ինք որ Գարոլայն ապաստանած է ներկայիս, կ'ըսէ թէ չնորհաւորութիւններու ալ արժանացած է իր գերադասներուն կողմէ, վարուելակերպին համար: «Բարձրաստիճան անձեր են, կ'ըսէ, որ հրահանգեցին այդպէս ընել», ընդունելով թէ այդ հրահանգները «տաբօրինակ» թուած էին իրեն: Խնդրոյ առարկայ նկարին մասին, ուր մատովն ալ ցոյց կու տայ բանտարկեալներու սեռային գործարանները, կը բացատրէ.- «Ինծի ըսին՝ հոդ կեցիր, բթամատդ վեր բռնած»: Մայիս 7էն ի վեր, չորս մեղադրանք կայ իրեն դէմ, բայց չէ բանտարկըւած, յղի է:

Իրաքցի բանտարկեալներու ահաւոր չարչարանքներու նկարները կը շրջին միշտ եւ Մայիս 12ին ալ Գոնկրէսի անդամները, ձեռքէ ձեռք անցընելով հարիւրաւոր նոր նկարներ, զարշանքի զգացում մը ունեցած են: Միւս կողմէ, գլխատուած Ամերիկացիին նկարն ալ ցնցած է ամբողջ երկիրը եւ Պուշ ըսած է որ ոչ մէկ արդարացում կայ այդ վայրագ սպանութեան համար: Կրկնած է նաեւ, որ ԱՄՆ պիտի շարունակեն իրենց պաշտօնը մինչեւ ծայրը:

Ամերիկեան ուժերը յարձակում մը գործած են Քերպալայի սուրբ քաղաքը, 22 չիի քաղաքացորքեր սպաննելով: Մայիս 12ին, Պաղտատի Իտալիոյ դեսպանատունն ալ կրակոցներու թիրախ եղած է, բայց զոհ չկար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱԶԱՅԻ գօտիին մէջ լարուած մթնոլորտ կը տիրէր Մայիս 12ին եւ 13ին ու երկու կողմերուն ալ զոհերու թիւը մեծ է: 48 ժամուան մէջ, իսրայէլացի 11 զինուոր մեռած է, մինչ իսրայէլեան զօրքն ալ 8 Պաղեստինցի սպաննած է եւ 14 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են Ռաֆայի գաղթակայանին մէջ: Բուռն կռիւներ տեղի ունեցած են Զէյթուն, ուր մինարէին բարձրախօսը «նահատակներու երգ»ը կը սփռէ, միաժամանակ կոչ կ'ընէ պաղեստինցի մարտիկներուն՝ «Գացէ՛ք կռուելու, որպէսզի ազատէք Զէյթունը: Ճիհատ գործեցէք: Աստուած մեծ է, միակ Աստուածն է եւ մեզի հետ է»: Կը թուի որ Շարոն այնքան ալ դիւրուկ գործ մը չէ տեսած իր ծրագիրը ենթարկելով Լիքուտի հաւանութեան, փոխանակ հանրաքուէի դիմելու երկրին մէջ: Իր կուսակցութեան ժխտական պատասխանն ալ աւելի բարդ կացութիւն մը ստեղծած է: Շարոն պնդումը կը ղրկէ Գազա, միաժամանակ ըսելով թէ «բանակը հոն գործ չունի»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Խորհրդարանը, Մայիս 12-ին սկսած է քննել օրինագիծ մը, որ բաւական վիճելի կը նկատուի եւ կը նպաստէ կրօնական դպրոցներուն: Ըստ այդ օրինագիծին, թոյլ կը տրուի այդ կրօնական դպրոցներէն շրջանաւարտ ուսանողներուն որ մուտք գործեն իրենց ուզած համալսարանը, համաձայն մուտքի քննութիւններու թիւերուն:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ բաւական տարակարծութիւններ ունին միասեռականներու ամուսնութեան մասին: Սեկոլէն Ռուայալ որ կողմնակից է ազատ միութիւններու, դէմ՝ ամուսնութեան, եթէ նոյնիսկ Ֆր. Հոլանտ կողմնակից է ոչ միայն ամուսնութեան, այլեւ որդեգրման: Ս. Ռուայալ կը պաշտպանէ «ընտանիքը եւ ծնողքի հեղինակութիւնը»: Համակարծիք են Էլիզապէթ Կիկու, Մարտին Լըպրանշիւ: Շատեր կան նաեւ որ անհրաժեշտ կը գտնեն խորհրդակցութիւն մը նախքան որեւէ որոշում:

ՖՐԱՆՍԱՅԻՆԵՐՈՒ 53%ը աւելի դէմ է Թուրքիոյ անդամակցութեան եւ թէր՝ 39% համեմատութեամբ, ըստ Լուի Հարիս հարցախոյզի մը, կատարուած ԱՅԲ ԷՖ. ԷՄ. ձայնասփիւռի կայանին համար: Հարցախոյզը կատարուած է Ապրիլ 23 եւ 24ին, 1006 հոգիի վրայ: Այն հարցումին որ կը վերաբերի Թուրքիոյ կողմէ հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման, պատասխանները կը փոխուին, եւ 45%ը անդամակցութեան կողմնակից կը դառնայ: Այս արդիւնքներուն մէկ մասին արձագանգած էր Լիպերասիոն (Մայիս 13):

ՊԷՐՆԱՏԷԹ ՇԻՐԱՔ երկօրեայ այցելութիւն մը կատարած է Մոսկուա արարողութեան մը մասնակցելու համար, որ կը նշէր ֆրանքեւռուսական ուսումներու Մասթէրին տասնամեակը, զոր առաջարկած էին Մոսկուայի Միջազգային Յարաբերութիւններու Պետական Հիմնարկը եւ Փարիզի Քաղաքական Գիտութիւններու: Տիկին Շիրաք մասնակցած է որպէս նախագահուհին Փոն Նէօֆ միութեան, զոր հիմնած է 1990ին, քաջալերելու համար համալսարանական փոխանակումները:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ երկաթուղիի չորս սենտիքաներ գործադուլի դիմած էին Մայիս 12 ժամը 20էն Մայիս 14 ժամը 8: Ըստ պիծերու, բաւական անկանոնութիւններ կային եւ Փարիզի շուրջ ալ կառքերու խճողում: Թղթատարի զատումի 120 կեդրոններն ալ գործադուլի դիմած էին Մայիս 13ին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 12/13)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՐԱՄ Ա.Ի ՈՒ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՀԵՏ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Լիբանան այցին ընթացքին Մայիս 12ին այցելութիւն մը տուած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Անթիլիասի մայրավանքին եւ ընդունուած Արամ Ա. Կաթողիկոսին կողմէ: Հանդիպումին ընթացքին արծարծուած են Հայաստան - Սփիւռք գործակցութեան հարցերը: Նախորդ օրն ալ նախագահը եւ Կաթողիկոսը միասին նախաճաշած են, նոյն ատեն քննարկելով ազգային կեանքի մտահոգութիւնները: Երկուքն ալ շեշտած են ազգային միասնականութիւնը ամրապնդելու, Հայաստան - ըՍփիւռք գործակցութիւնը ծաւալելու անհրաժեշտութիւնը:

Նոյն օրը Ռ. Քոչարեան հանդիպում մըն ալ ունեցած է լիբանանահայ համայնքին, ապա փոխ վարչապետ Ի. Ֆարէսի հետ:

***

ԼՂՀ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉԸ ՀՐԱԴԱԴԱՐԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Մայիս 12ին լրացած է Ղարաբաղի պատերազմին հրադադարին տասնամեակը: ԼՂՀ Արտաքին գործերու Նախարարութիւնը հրադադարին պահպանումը կարելի նկատած է ստորագրող երեք կողմերուն -ԼՂՀ, Հայաստան, Ազրպէյճան- ռազմական գործողութիւնները դադրեցնելու պատասխանատուութեամբ ու հակամարտութեան կողմերուն ռազմաքաղաքական հաւասարակշռութեամբ: Նախարարութիւնը այս առիթով անգամ մը եւս հաւաստած է հրադադարը պահպանելու եւ հարցը խաղաղ ճամբով կարգաւորելու երկրին ղեկավարութեան պատրաստակամութիւնը: Նախարարութիւնը Հայաստանի ու Ազրպէյճանի ղեկավարութեան կոչ ուղղած է հրադադարը պահպանելու իրենց հաւատարմութիւնը վերահաստատել մինչեւ որ խաղաղութեան պայմանագիրը ստորագրուի:

***

Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ 120ԱՄԵԱԿԸ

Ազգային Գրադարանին մէջ Մայիս 12-ին յուշ-ցերեկոյթով մը նշուած է Դ. Վարուժանի ծննդեան 120ամեակը: Ցուցասրահներէն մէկուն մէջ ալ ցուցադրուած են բանաստեղծին գրական ժառանգութեան էջերը, հատորներու թարգմանութիւնները, իր մասին կարծիքներ, եւլն.: Ելոյթ ունեցած է Գրադարանին տնօրէնը Դաւիթ Սարգսեան, հանդիսութեան ընթացքին ղպրոցականներ արտասանած են Վարուժանի տողերէն:

«ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԷՏՔ Է ՃԱՆՉՆԱՅ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ» Կ'ԸՍԷ Փ. ԿԱՐԹՈՆ

Եւրոպական Միութեան Հարաւային Կովկասի հարցերու զեկուցաբերը Փէռ Կարթոն անդրադառնալով Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան նպատակին ու ցեղասպանութիւնը ճանչնալու դժկամութեան, ըսած է թէ անիմաստ է այդ կեցուածքը: Աւելցուցած է թէ Թուրքիա այդ բեռը պէտք է թօթափէ, երբ արդէն ցեղասպանութեան վաղորդայնին Պոլսոյ մէջ հաստատուած դատարաններ մահապատիժի ենթարկած են յանցաւոր թուրք գործիչները: Դիւանագէտը յիշեցնելով Գերմանիոյ պարագան, շեշտած է թէ եթէ չճանչնար Հրեաներու Ողջակէզը, այսօր Եւրոպական Միութեան անդամ դարձած չէր ըլլար: «Պատմութեան մէջ ամէն մէկ ցեղասպանութիւն իւրայատուկ բնոյթ ունեցած է. բայց ընդհանրութիւններ ալ կան, ինչպէս՝ կանխամտածուած ըլլալու պարագան, ազգային կամ կրօնական հաւատածի մը թիրախ առնուիլը: Մեր կարծիքով՝ տխուր է Անատոլուի մէջ տեղի ունեցածը, նաեւ այլ վայրերու մէջ ուր Հայեր կը բնակէին» ըսած է ան:

ԹԵՆԻՍ

Համպուրկի Մասթըրս շարքերու Բ. շրջանին Սաֆին (Ռուսաստան) յաղթած է Սարգսեանի (Հայաստան) 4-6, 6-3, 6-3:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(12 mai)

GERARD CHALIAND :

«LA GUERRE PSYCHOLOGIQUE EST PERDUE»

«Վիճարկումներ եւ կարծիքներ» էջին մէջ, թերթը հրատարակած է Ժերար Շալեանի մէկ հարցազրոյցը: Ժ. Շալեան, պատասխանելով առաջին հարցումին, չընդունիր որ չարչարանքներու հարցը «պալիւռ» մը ըլլայ, ան կ'ըսէ թէ մաս կը կազմէ սիսթէմի մը: Չարչարանքը միշտ գործադրուած է, նկատի առնելով միայն գաղթատիրական տեսակի կացութիւնները: Պատահած է Ալժերիա, գաղթատիրական բոլոր բանակները չարչարած են. ու կու տայ օրինակներ: Աբու Ղրաիպ բանտի պարագային, ինչ որ անդարմանելի կը գտնէ, սեռային նըւաստացումն է ուրիշներէ աւելի դիւրազգած ընկերութեան մը մէջ: Թէքնիք ոչ մէկ արդարացում կայ նման մեթոտներու համար: Արեւմտեաններուն համար, պիտի նմանէր արարքի մը որ կը պարտադրէ մէկուն ներկայ ըլլալ մօրը բռնաբարման: Շալեանի համար, քաղաքակրթական թակարդի մը դպած են Ամերիկացիք եւ վստահ չէ որ ամերիկեան հանրային կարծիքը գիտակից է անոր ծանրակշիռ բնոյթին: ԱՄՆ կորսնցուցին հոգեբանական պատերազմը: Իրաքի ներխուժումէն ի վեր գործուած սխալներուն, այս մէկը ամէնէն ծանրակշիռն է: Հետեւանքը, արձագանգը արաբական աշխարհի, մահմետական աշխարհի մէջ և այլուր անչափելի են: Ինչպէ՞ս Պուշի կառավարութիւնը կրնայ յաւակնիլ որ ժողովրդավարութիւն կ'արտածէ Միջին Արեւելք: ԱՄՆ վարկը խոր հարուած մը կրած է: Պատասխանատուութիւնները ամէնէն բարձր մակարդակին կը հասնին եւ կարելի չէ գոհանալ քանի մը հոգիի հաւանական դատապարտումով:

Ժ. Շալեան կը յիշէ ամերիկեան անցեալի օրինակները եւ չընդունիր որ յայտնաբերուած չարչարանքները հարցաքննութեան նոր մեթոտներու յանգումը ըլլան: Չարչարանք չկայ, կ'ըսէ ամերիկեան հողամասին վրայ, կասկածելիները կը ղրկուին Սաուտի Արաբիա եւ Եգիպտոս, ամերիկեան սպասարկութեանց գործակալներուն ընկերակցութեամբ: Իրաք կիրարկուած մեթոտները կը տարբերին, աւելի ծայրայեղ են եւ կը հասնին անհանդուրժելիի մակարդակին ու Շալեան կը նկարագրէ կատարուածը: Ամերիկացիք իրենք կը պատրաստեն իրենց «մասնագէտները»: Փոխանակումներ կ'ընեն: Պուշ ստիպուած է պաշտպանել Ռըմսֆելտը նախագահական ընտրութեան հեռանկարին մէջ: Պէտք է ապահովէ իր վերընտրութիւնը, ինչ որ հաւանական ալ կը նկատէ: Հակառակ անոր որ ամերիկեան ներկայութիւնը երթալով չի հանդուրժուիր, անհրաժեշտ է: Գէշ-աղէկ պէտք է իշխանութեան փոխանցում մը կատարել, պայմանաւ որ սիւննի Արաբները եւ Քիւրտերը մնաս չկրեն: Հակառակ պարագային, եթէ Պուշ եւ ՄԱԿ կայունութիւն չկարենան հաստատել, անխուսափելի կերպով դէպի քաղաքացիական պատերազմ կ'երթանք: Այդ պարագային, Իրաքի ամերիկեան արկածախնդրութիւնը, հակառակ Ս. Հիւսէյնի անհետացման, աւելի հարց կը ստեղծէ քան կը լուծէ:

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Երկրորդականի քաղաքացիական կրթութեան մեր հին դասագիրքը իր առաջին դասը կը սկսէր կառավարութեան ձեւերը բացատրելով, ըստ Արիստոտելի դասակարգումին: Ու երբ կը կարդայինք, որ Թագաւորութիւնը, ազնուապետութիւնը եւ ժողովրդավարութիւնը կառավարութեան «մաքուր» ձեւերն էին (ի հակադրութիւն մենատիրութեան, սակաւապետութեան եւ ամբոխավարութեան), բնական է, որ «չատեր»ու՝ ժողովուրդի՛ն կառավարութիւնը ամէնէն գերադասելի ձեւն է: Ու այդպէս կը կրկնեն մինչեւ այսօր, գոնէ արեւմտեան կողմն աշխարհի:

Մոռնանք պահ մը, որ այսօր աշխարհի միակ գերպետութիւնը պատերազմի ձեռնարկած է, ուրիշ երկրի մը ժողովրդավարութիւն «պարգեւելու» գերազնի՜ւ մտադրութեամբ: Բոլորս ալ գիտենք, սակայն, որ ժողովրդավարութիւնը մէկ օրէն միւսը չի բուսնիր, թէեւ կրնայ դառնալ... միօրեայ թիթեռնիկ, եթէ անոր վրայ չգուրգուրանք:

Այդ վտանգաւոր դասը անգամ մը եւս կը թուին սորվիլ Լատին Ամերիկայի երկիրները, ըստ Ապրիլ 21ին ՄԱԿ-ի կողմէ հրապարակուած տեղեկագրի մը, որուն անդրադարձած է «Նիւ Եորք Թայմզ»ը (Ապրիլ 22):

ՄԱԿ-ի Զարգացման Ծրագրի հովանաւորութեամբ պատրաստուած տեղեկագիրը, որ խմբագրուած է Լատինամերիկացիներու կողմէ, չատ բուռն ինքնաքննադատութիւն մը կը պահանջէ: Աշխարհամաս մը որ բռնատիրութիւններու եւ բռնաչրջումներու երկար, մէկ դարեայ պատմութիւն մը ունեցած է հիւսիսէն մինչեւ հարաւ, եւ որ այսօր, ազատած ըլլալով այդ մղձաւանջէն, ինքզինք կը գտնէ յուսախաբ... ժողովրդավարութենէն:

Տասնութ երկիրներու, 18·643 քաղաքացիներու եւ 231 քաղաքական, տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային դէմքերու հետ կատարուած հարցախոյզ մը չատ հետաքրքրական ու զարտուղի արդիւնքներ տուած է:

Այսպէս, դուրս կու գայ, որ պատասխանողներուն 52%ը զօրավիգ պիտի կանգնէր մենատիրական իշխանութեան մը որ փոխարինէր ժողովրդավարութիւն մը: Զարմանալի՞: Ոչ այնքան, երբ կը կարդանք, որ 58%ը համաձայն է, որ ղեկավարները «օրէնքէն անդին անցնին» եթէ անհրաժեշտ է, իսկ 56%ը կը զգայ, որ տնտեսական զարգացումը աւելի կարեւոր է, քան ժողովրդավարութիւնը պահել:

Քուէարկողներու թիւը կ'իյնայ, յատկապէս՝ երիտասարդութեան պարագային, իսկ քաղաքացիական անհնազանդութիւնը օր ըստ օրէ կ'աճի: Հարցախոյզի ենթարկուած 18 երկիրներէն չորսը վերջին չորս տարիներուն տապալած են իրենց նախագահները՝ ժողովրդային անվստահութեան պատճառաւ, իսկ ուրիշներ կրնան վտանգի տակ ըլլալ:

Բացառելով Գոսթա Ռիքան, միւս բոլոր երկիրները վերջին 25 տարիներուն ընտրական ժողովրդավարութիւնը հաստատած կամ ամրագրած են, միակուսակցական իշխանութիւններէ կամ զինուորական վարչակարգերէ ձերբազատելով: Բոլորն ալ պարբերաբար ազատ եւ արդար նկատուած ընտրութիւններ կը կատարեն, ազատ մամուլ ունին, քաղաքացիական տարրական իրաւունքներ կը վայելեն:

Ամերիկեան թերթը կ'եզրակացնէ.- «Տեղեկագիրը ընտրեալ կառավարութիւններու հանդէպ անվստահութիւնը կը վերագրէ տնտեսական դանդաղ աճին, ընկերային անհաւասարութեան եւ ապարդիւն օրինական համակարգերու ու ընկերային ծառայութիւններու: Բռնատիրութեան օրերէն մարդկային իրաւանց բարելաւումին հակառակ, Լատինամերիկացիներուն մեծամասնութիւնը, կ'ըսէ, տակաւին օրէնքի առջեւ հաւասար վերաբերում չեն կրնար ակնկալել՝ ոստիկանական չարաչահումներու, ճղաճակացած ատեաններու եւ լայնատարած փտախտի պատճառով»:

Կ'ըսուի, թէ Հայաստանի մէջ անցեալի վերադարձին ցանկութիւնը միայն կարօտախտէ տառապողներու փոքրամասնութեան մը կը պատկանի: Տասներեք տարի անցած են մենատիրական ու միակուսակցական վարչակարգի մը փլուզումէն: Բայց երբ հարցախոյզ մը կը հաստատէ, որ այսօր ժողովուրդին 60-65%ը «ամէն տեսակի ճղաճակաց միտքերու ու չահարկումներու ամբողջովին անտարբեր է» («Յառաջ», 2004 Ապրիլ 8), որքա՞ն ժամանակ պէտք է անցնի, որ մենատիրական իշխանութեան մը պահանջը սկսի համընդհանուր դառնալ: Որքա՞ն ժամանակ պէտք է անցնի, որ սակաւապետական իշխանութիւն մը գոհունակութեամբ դիմաւորուի: Լատին Ամերիկային 25 տարիէն պակաս բաւարար ժամանակ եղած է:

Ապրիլի դատապարտելի բռնաճնչումներուն եւ իշխանութիւն - ընդդիմութիւն ապարդիւն առճակատումին լոյսին տակ (43%ը իշխանափոխութիւն չուզեր, 39%ը կ'ուզէ), Հայաստանի համար ուրիշ ելք չկա՞յ:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Եորք

ԼԵՌՆԱԼԻԲԱՆԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՓԱՇԱՆ

Մայիս 7ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան սրահին մէջ խօսելու հրաւիրուած էին Լեռնալիբանանի օսմանեան վերջին կառավարիչ Յովհաննէս Փաշային յուշերով կազմուած հատորին(*) խմբագիրներէն՝ Յարութիւն Գէորգեան եւ Վահէ Թաշճեան: Անոնք նախ ներկայացուցին Ա. Աշխարհամարտին նախօրեակին, շրջանին պարզած վիճակը: Բազմազգ ընկերութիւն մը կ'ապրէր հոն, մահմետական եւ քրիստոնեայ համայնքներով· փափուկ պաշտօն մըն էր կառավարիչինը որ պէտք է արդար ընթացք ունենար Լիբանանցիներուն նկատմամբ, նոյն ատեն պաշտպանէր քրիստոնեաները: Պէտք է ծառայէր օսմանեան իշխանութեան, ու միւս կողմէ եւրոպական հոգատար վեց պետութիւններուն:

Յովհաննէս Փաշա այդ պաշտօնը վարած էր 1913-1915· նշանակուած էր Գաբրիէլ Նորատունկեանի Արտաքին Նախարարութեան օրով: Օսմանեան կայսրութեան մէջ Երիտասարդ Թուրքերու իշխանութեան շրջանն է, իսկ Լիբանանի մէջ Ֆրանսայի հիւպատոսն է Ֆ. Ժ. Փիքօ:

Շուտով կը ծագի Աշխարհամարտը, որուն մասին Փիքոյի համոզումը այն է որ կարճ կը տեւէ: Գրեթէ կը պատրաստուի յետպատերազմեան շրջանին: Միջամտութիւններ կ'ունենայ տեղացի մարոնի աւատապետներու ի նպաստ, ցոյց տալու համար թէ միշտ կրնան Ֆրանսայի վստահիլ: Օսմանեան իշխանութեան եւ արեւմտեան պետութիւններու միջեւ միջնորդի առաքելութեամբ կառավարիչը Յովհաննէս Փաշա շուտով ճակատումի դիրքին մէջ կը գտնուի Ֆրանսայի հիւպատոսին հետ: Այս մասին Ֆրանսայի հիւպատոսն ալ կը տեղեկացնէ դիւանագիտական իր նամակներուն մէջ: Նոյնիսկ նկարագրի տկարութեամբ կ'ամբաստանէ հայ կառավարիչը, գրելով թէ ան հակառակ հայկական ջարդերուն հաւատարիմ մնացած է Թուրքերուն:

1914ի սկիզբը Ճեմալ պատերազմական նախարար կը դառնայ: Ժողովներուն կ'որոշուի Յոյները մաքրագործել, Հայերը Սուրիա աքսորել: Նպատակը Անատոլուի միատարրումն է: Մինչեւ 1915 այս նախընտրութիւնը փոփոխութեան կ'ենթարկուի: Պատերազմին հետ Լիբանան կը ղրկուի Ճէմալ Փաշան որ չորրորդ բանակին հրամանատարն է: Տեղ հասնելով կը ձեռնարկէ զէնքերը հաւաքելու գործին: Յովհաննէս Փաշա կը փորձէ միջամտել, ըսելով թէ մարոնիները հաւատարիմ են, դրդութիւն ընելու պէտք չկայ:

1915 Ապրիլին ան տակաւին պաշտօնի վրայ է երբ Հայերու տարագրութեան մասին առաջին որոշումներ կը տրուին: Ինք տեղեակ է կատարուածին. արդէն Զէյթունին առաջին կարաւանները կը հասնին: Հարց կու տայ թէ ի՛նչպէս կրնայ պաշտօնին վրայ մնալ երկրի մը մէջ որուն ղեկավարութիւնը իրենները կը բնաջնջէ: Կը հրաժարի, Հալէպի ճամբով Կիլիկիա կ'անցնի, դէմը կ'ելլեն տարագիրներու չարանները: Անոնցմէ վկայութիւններ կը հաւաքէ: Պոլիս հասնելուն իրեն կ'առաջարկեն ծերակուտական ըլլալ, կը մերժէ. 1915ի վերջը Հռոմ կ'երթայ ու մինչեւ մահը (1933) հոն կ'ապրի:

Յովհաննէս Փաշա ֆրանսերէն գրած է իր յուշերը. նոյն շրջանէն ուրիշ հայ պաշտօնատարի յուշագրութիւն ծանօթ չէ:

Բուն նիւթին ներկայացումին հետեւեցաւ հարցումներու բաժին մը. նիւթ եղան Օսմանեան կայսրութեան մէջ ղեկավար դիրքերու հասած հայ պաշտօնատարները, Երիտասարդ Թուրքերու ոճիրին ծրագրուած բնոյթը, Թուրքիոյ Հանրապետութեան Օսմանեան կայսրութեան չարունակութիւնը ըլլալու փաստերը, եւ այլն:

Երեկոյթը աւարտեցաւ հատորներու վաճառքով:

Ա. ԹՈՓՈՅԵԱՆ

(*) **Le Liban**
A la veille et au début de la guerre.
Mémoires d'un gouverneur, 1913-1915
Ohannès Pacha Kouyoumdjian

R.-H. KEVORKIAN,
V. TACHJIAN,
M. PABOUDJIAN

Ed. du Centre d'Histoire Arménienne Contemporaine;
Bibliothèque Nubar de l'UGAB, Paris

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԵՒ Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ ԾԱԽՈՒ ՊԱԼԱՏՆԵՐԸ

Ռուսաստան պէտք ունի իր մշակութային - պատմական չէնքերը մատակարարելու քաղաքականութեան մը: Այս պարագան անգամ մը եւս եւ չեշտ կերպով ներկայացած է երբ վերջերս Վալենտինա Մատվիէնկօ, Ս. Պետերսբուրգի կառավարիչը առաջարկած է սեփականաշնորհել իր քաղաքին պատմական չէնքերը, անոնց ամբողջական աւերումէն առաջ: Առաջարկը բուռն հակազդեցութեան տեղի տուած է Մոսկուայի մէջ. կուսակիցները սփոփանքի հառաչ մը արձակած են, մտածելով որ Ս. Պետերսբուրգի պալատները իրենց ճակատներու յարդարանքի արձաններէն թեւեր կամ այլ մասեր պիտի չկորսնցնեն այլեւս, իսկ Մոսկուայի հին չէնքերը հրոյ ճարակ ըլլալու վտանգը պիտի չունենան: Շատեր, նաեւ լրասփիւռներ, քննադատած են առաջարկը, տեսնելով որ մէջ պալատները ածան-ածան չուկայի ապրանք դարձնելու հեռանկար նըշմարելով:

Ռուսաստանի ճարտարապետական ժառանգութիւնը խղճալի վիճակի մէջ է, որովհետեւ իշխանութիւնները խնամքի, նորոգութեան հարկաւոր գումարները յաճախ չունին: Հոն կան սեփական ընկերութիւններ ալ որոնք կը վարձեն այդ կարգի չէնքեր. սակայն չատ անգամ այդ չէնքերը իրենց իւրայատուկ նկարագիրը կը կորսնցնեն: Կայ հակասութեան կացութիւն մը. կառավարութեան մասնագէտները գիտեն թէ ինչպէս պէտք է պահպանել այդ նկարագիրը, բայց պետութիւնը դրամ չունի: Իսկ սեփական ընկերութիւնները որոնք նորոգութեան աշխատանքներու կը ձեռնարկեն, պատմական ամէն զգայնութենէ զուրկ են: Հնութիւններու պաշտպանները վստահութիւն չունին անոնց ըրածին: Այդ պայմաններուն մէջ, ի՞նչ իմաստ կրնայ ունենալ Ս. Պետերսբուրգի կառավարիչին առաջարկը. ան պիտի չառաջնորդէ՞ արդեօք մշակութային աղէտի մը:

Մոսկուայի կեդրոնը 70% համեմատութեամբ պատմական - ճարտարապետական չէնքերէ կը բաղկանայ: Այսուհանդերձ, լման ցանկ մը տակաւին պատրաստուած չէ: Ամէնէն յաճախակի կերպով կիրարկուած ձեւը երկար ժամանակի պայմանագրութիւններն են. երբեմն մինչեւ 50 տարուան համար կրնան ըլլալ: Վարձակալները յանձնառու կ'ըլլան չէնքը նորոգելու. տար արդիւնքը այն կ'ըլլայ որ պատմական չէնքին կից մասեր կ'աւելնան որոնք կը յատկացուին առեւտրական գործունէութեան: Այդպէս է օրինակ Շիլովի ցուցասրահին պարագան. անոր ետին հսկայական առեւտրական կեդրոն մը ստեղծուած է որ յստակօրէն կը բացատրէ թէ ուրկէ՛ կու ճարուի նորոգութեան անհրաժեշտ գումարը: Նոյնը պատահած է Պուշկին Թանգարանին, Տրէտիակով ցուցասրահին:

Երկրին մէջ բոլոր գլուխ գործոցները, նաեւ ճարտարապետականները պետութեան կը պատկանին: Պատմական չէնքերուն կարեւոր մէկ մասը պաշտօնական գործածութեան յատկացուած է:

Այսօր սեփականաշնորհումի կողմնակիցները օրինակ կ'առնեն այլ մեծ քաղաքները. Փարիզի, Հռոմի ճարտարապետական հրաշալիքներուն մեծ մասը ներդրումներու տէրերու սեփականութիւնն են: Եթէ Եւրոպան սեփականաշնորհումի քաղաքականութիւն տարած չըլլար, բոլոր կարեւոր քաղաքներուն կեդրոնները մեռեալ գօտիներ եղած պիտի ըլլային: Վենետիկի մեծ պալատները խորհրդանշական մէկ լիրի ծախու հանուած էին, բայց գնելու փութացողները բանակներ չկազմեցին. այնքան խիստ էին անոնց նորոգութեան ու խնամատարութեան համար պարտադրըւած պայմանները:

Վստահաբար, այդ չէնքերուն համար աւելի արդիւնաւոր կարգադրութիւն գտնուած չըլլալով, Ռուսաստան ալ պիտի դիմէ նոյն օրինակին. բայց հարցը հոն է որ երկիրը տակաւին այդ մասին օրինական ոչ մէկ գետին ունի: Նոյնիսկ մշակուած չէ սահմանում մը, որոշելու թէ ինչ բան կրնայ վաճառուիլ: Սեփականաշնորհումի կողմնակիցները կը ձգտին նախ այս պակասը լրացնելու, որպէսզի մաֆիական ազդեցութեան մարզի մը վերջ տրուի. ան կալուածային չահագիտութիւնն է որ արդէն մայրաքաղաքին կեդրոնական գօտիին մէջ անընդունելի չափերու հասած է:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՀԱՅ ՍՓԻՒՌՔ» ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԸ

Պետական պատուէրով ու երեք հազար տպաքանակով լոյս տեսած է «Հայ Սփիւռք» հանրագիտարանը: Հոն ներկայացուած են չուրջ 70 երկիրներու հայկական համայնքները: Մայիս 6ին խմբագրութեան մէջ տեղի ունեցած շնորհահանդէսով մը ներկայացուած է հատորը: Խմբագիրն է Յովհաննէս Այվազեան, խմբագիր - պատասխանատու քարտուղարը՝ Արամ Սարգսեան: Ամէն մէկ համայնք ներկայացուած է կազմաւորման շրջանէն մինչեւ ներկան: Առանձին տեղ տրուած է եկեղեցին, դպրոցին, մամուլին, մշակոյթին, կարեւոր գործիչներու, եւայլն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԻՆ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՑՕԴՈՒԱԾԸ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

Սեւ Ծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան Թուրքիոյ մէջ Հայաստանի ներկայացուցիչ Արսէն Աւագեան, որ օսմանեան ու Թրքագիտական նիւթերու մասնագէտ պատմաբան մըն է միաժամա- Մայիս ամսուան թիւին մէջ հրատարա- Մայիս ամսուան թիւին մէջ հրատարակած է Իթթիհատ եւ Թէրաքքի կուսակցութեան գլխաւոր գործիչներէն տոքթ. Նազըմի մէկ նամակը, որ շատ կարեւոր փաստաթուղթ մըն է այս անձին թէ՛ Իթթիհատականներու, թէ՛ Աթաթիւրքի նըկատմամբ ունեցած վերապահութիւնները հրապարակելու տեսակէտէ: Արսէն Աւագեան (որուն անունը ամսագրին մէջ սխալմամբ Արսէն Ակաւեան գրուած է) այս փաստաթուղթը գտած է Ռուսաստանի Արտաքին Նախարարութեան արխիւներուն մէջ: Նամակին մէջ շատ յստակ վերապահութիւններ, նոյնիսկ նախատական արտայայտութիւններ կան Մուսթաֆա Քէմալի նկատմամբ: Ինչպէս դիտել կու տայ յօդուածին հեղինակը, զարմանալին այն է որ Աթաթիւրք դիտէր տոքթ. Նազըմին տեսակէտներն ու այսպիսի նամակներու գոյութիւնը, հակառակատոր արտօնած էր որ տոքթ. Նազըմ Թուրքիա վերադառնայ, մինչ ան բնաւ չարտօնեց որ երկիր վերադառնան միւս Իթթիհատականները ինչպէս Թալաթ ու Էնվէր:

Տոքթ. Նազըմ Իթթիհատականներու ամէնէն կարկառուն գործիչներէն մէկն էր, բայց խորհրդաւոր անձ մըն էր որուն մասին շատ քիչ ծանօթութիւն կայ: Անոր մասին որեւէ ուսումնասիրութիւն չէ կատարուած ո՛չ Թուրքիոյ, ո՛չ ալ արտասահմանի մէջ եւ անոր անունը կ'անցնի միայն ուրիշներուն յուշերուն ու յօդուածներուն մէջ: Մինչեւ տոքթ. Նազըմին անունը կապուած է Իթթիհատականներու արխիւներուն դուրս փախցուելու խընդրին ալ եւ յայտնի չէ թէ ո՞ւր կը գտնուի անոր գերեզմանը: Ատոր փոխարէն, յայտնի է որ տոքթ. Նազըմ կարեւոր դեր կատարած է Թուրք եւ բոլշեւիկեան յարաբերութիւններուն մէջ: Հրատարակուած նամակէն յայտնի կը դառնայ որ տոքթ. Նազըմ վստահութիւն չունէր Թալաթին ու Էնվէրին, բայց բոլորովին դէմ էր Մուսթաֆա Քէմալին, այնուհանդերձ կ'երազէր Իթթիհատական շարժումը վերակենդանացնել Թուրքիոյ մէջ ու շարունակել ժողովուրդին ծառայել այս կուսակցութեան անունով:

Նամակը գրուած է Մոսկուայէն 1921 Օգոստոս 25ին Հիլմի անուն բարեկամի մը: Նամակէն ստորեւ կ'արտագրենք բաժին մը որ ցոյց կու տայ թէ տոքթ. Նազըմ որքան ժխտական պատկերացում ունէր Մուսթաֆա Քէմալ Փաշային ու անոր հիմնած Անգարայի կառավարութեան նկատմամբ:

***

«Մուսթաֆա Քէմալ Փաշա եւ ընկերները չեն ուզեր տեսնել որ մեր խմբակէն Թալաթ, Էնվէր ու անոնց համախոհները աշխատին այս երկրին մէջ: Անոնց այս մտածումը հիմնուած է միայն իրենց սեփական շահերուն վրայ եւ հաշտ չէ երկրին շահերուն: Երկրին շահերը կը պահանջեն որ հայրենիքի բոլոր զաւակները միասնաբար աշխատին: Բայց այսպիսի բան մը անոնց շահերուն կը հակասէ: Անոնք մեր անձերուն մէջ իրենց անձին համար ապագայ մրցակիցներ կը տեսնեն եւ որպէսզի վաղը մէկը դէմ չգայ անոնց գործադրած ոճիրներուն, հայրենիքի ծառայութիւնը կ'ուզեն դարձնել միայն իրենց մենաշնորհը: Ըստ իս, ասիկա հայրենադաւութիւն է: Անոնք կը պնդեն թէ եթէ մենք երկիր վերադառնանք, պառակտում պիտի ստեղծուի: Ինչ որ հիմնապէս սխալ է: Մեր մասին հազարումէկ սուտեր ու զրպարտութիւններ առաջ քշեցին: Անոնք ինկան քաղաքական այնպիսի ցած դիրքի ուր չեն կրնար իյնալ ամէնէն տգէտ ու անփորձ երիտասարդներն անգամ: Այնուհանդերձ մենք բնաւ չփոխեցինք մեր ռազմավարութիւնը եւ պիտի չփոխենք ալ: Միայն թէ այդ էֆէնտիներուն նպատակն է այս երկրին մէջ ինքնագլուխ մնալ եւ երկիրը զրկել իր ամէնէն պտղատու ազգային ծառերէն: Մեղք մեր երկրին: Կ'ըսեն որ Մուսթաֆա Քէմալ շատ խելացի մարդ է եղեր: Ըստ իս, այստեղ ինչ որ կարեւոր է, խըղճմըտանքն ու բիւրեղեայ մաքուր ոգին է: Եթէ ոգին խաթարուած է, որեւէ յաջողութիւն չի կրնար արձանագրել: Ըստ իս, եթէ ան խելացի մարդ մը ըլլար, չէր արտօներ որ այսպիսի բաներ պատահէին: Ան երկրին բոլոր ուժերը մէկտեղելու ու միասնաբար գործածելու էր: Այսօր Էնվէր Փաշան չէ՞ր կրնար զօրագունդի մը կամ ռազմաճակատին վրայ զօրաբանակի մը հրամանատարը ըլլալ: Հանդուցեալ Թալաթը չէ՞ր կրնար վարչական գործերու մէջ անոր օգնական հանդիսանալ: Կարգ մը մարդիկ ձերբակալուեր են: Կը նշանակէ որ Անգարայի կառավարութիւնը կը վախնայ իր իսկ երկերեսութենէն: Լսեցի որ Նէշէթն ալ Անգարայի կառավարութեան միացեր է: Այս լուրը ուղղակի խորտակեց զիս: Կը նշանակէ որ անոնք ալ այլեւս չեն վախնար անբարոյականութենէն: Ընդհակառակն...»:

***

Յօդուածագիրը զարմանք կը յայտնէ որ Աթաթիւրք արտօնած է տոքթ. Նազըմին երկիր վերադարձը, հակառակ անոր որ գիտէր թէ ինչպիսի տեսակէտներ ունէր այդ մարդը: Ըստ յօդուածագրին, այս թոյլտուութեան պատճառն այն է թերեւս որ տոքթ. Նազըմ գաղտնի շատ բան գիտէր եւ թերեւս ալ Իթթիհատականներու արխիւներուն մէջ Աթաթիւրքին մասին կարեւոր փաստաթուղթեր ունէր:

«Մ ա ր մ ա ր ա»

Մայիս 11

ԶԱՆԳԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ»Ը ԿՐԸՆՈԲԼԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Ապրիլ 30ի երեկոյեան, Հայ Մշակոյթի Տան «Ժ. Մարանճեան» սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ չահեկան դասախօսութիւն մը Երկիր եւ Մշակոյթ Կազմակերպութեան կողմէ, գլխաւորութեամբ փոխ նախագահ Արամ Ղազարեանի: Օրուան նիւթն էր կազմակերպութեան անցեալ գործունէութիւնը եւ 2004ի ծրագիրները: Հայ Մշակոյթի Տան նախագահը Ա. Գալաճեան բարի գալուստ մաղթեց ներկաներուն, ապա Միութեան պատասխանատու անդամները՝ Պերնար Գիրիգեան, Արմէն Աթմաճեան, Փիէր Անթապլեան եւ Յակոբ Չէքիեան ներկայացուցին Միութեան հակիրճ պատմականը եւ նպատակը: Պաստառի վրայ ցոյց տըրւեցան արտասահմանի եւ Հայաստանի մէջ վերանորոգուած վանքերու, դպրոցներու, պատմական վայրերու նկարները: Յիշենք որ Կազմակերպութիւնը հիմնըւած է 1978ին խումբ մը երիտասարդներու կողմէ, գլխաւորութեամբ՝ Գեղամ Գեւոնեանի: Այդ թուականէն ի վեր, սկսած է վերաշինութեան աշխատանքը Պարսկաստանի հիւսիսը գտնուող Ս. Թադէոս վանքի նորոգութեամբ եւ այս ամառ ալ ուխտագնացութիւն մը կազմակերպուած է Յուլիս 22-էն 25: 1991ին հիմնուած է միջազգային Երկիր եւ Մշակոյթը կարգ մը երկիրներու մէջ՝ Հայաստան, Ամերիկա, Անգլիա, Ֆրանսա և այդ երկիրներու երիտասարդները կամաւոր կերպով իրենց մասնակցութիւնը բերած են շինարարութեան եւ նորոգութեան գործերուն:

Օրինակ, Սուրիա, Քէսապի մէջ 1983էն ի վեր կը նորոգեն աւանդական տուներ (Երկիր եւ Մշակոյթի անցեալի գործունէութեան լրիւ ցանկը լոյս տեսած է «Յառաջ»ի Մարտ 11ի թիւով):

Դասախօսութեան աւարտին, Արամ Ղազարեան յիշեցուց հայու ինքնութեան եւ մշակոյթի պահպանման դըժւարին պատասխանատուութիւնը եւ անհրաժեշտութիւնը եւ կոչ ուղղեց ներկայ երիտասարդներուն որպէսզի օգնեն Երկիր եւ Մշակոյթին: Երեկոյթը փակուեցաւ հարց - պատասխանի բաժինով մը եւ ընդունելութեամբ:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

1

Անտոն շարունակեց.

- Ան իմ ազգականս է...

Ու ոտքի ելաւ: Հին թուղթերու մէջէն գնաց մէջտեղ հանեց Պէշիկթաշլեանի լուսանկարը եւ անոր կարգ մը քերթուածներուն ընդօրինակութիւնները: Անոնց մէջ արձակ մըն ալ կար: Մկրտիչ կը պնդէր որ անիկա մարդ չունի, չէ տպուած: Նոյնպէս ոտանաւորը:

Սկսաւ խանդավառութիւն մը: Անտոն կարդաց այդ անտիպ քերթուածը, ըսելով որ բնագիրը Օտեան էֆէնտին առած է եւ հիմակ ո՛վ գիտէ ինչ եղած.

«Երեւցաւ նա ինձ, ո՛վ Աստուած իմ... Արդեօք կի՞ն մըն էր թէ երեւոյթ սխանչելի: Քնքուշ էր նորա հայեացքը նման նայուածոց լուսնակին, բիբ ցայգական թերաբացիկ գիշերոյ վրայ:

«Կը քայլէր նա, ու թռչնիկ մը թուեցաւ ինձ՝ նա որ կ'օստոստէր տերեւէ տերեւ:

«Անոյշ էր նորա ձայնն, ինչպէս ժպիտ մը ծաղկափթիթ կուսի, որ հիացիկ կը ըզմայլի իւր երկնատուր գեղոյն դիմաց:

Երբ ոլորակ մը իր ձայնէն կը գլորի օդոյ մէջ, անբաւութիւնը կը խայտոյ երանութեամբ. այնպէս չէ՞, Աստուած իմ, եւ քու փառաբանութիւնդ յերկիր կը խոնարհին ունկնդիր ըլլալու: Եդէ լուսանիւթ թելի մը վրայ՝ անհուն իբրեւ քու անբաւութիւնդ, յեռուս բոլոր աստղերդ եւ ամենազօրձեռամբդ ցոյց տաս այդ հրաշարուեստ շղթալին, չեմ գիտեր թէ ելած ձայնը կըրնա՞յ այնքան գեղեցիկ ըլլայ որքան նորա հոգւոյն արձակած մրմունջը:

«Ո՛վ քոյր իմ, այս՛, քու ձայնդ նուագ մըն է, վճիտ ներդաշնակութիւն մը: Ո՛հ, երգէ ուրեմն, երգէ միշտ: Թող նորածին առաւօտուն եւ համասփիւռ գիշերուան ծոցոյն մէջ քու երկնասլաց մեղեդիքդ ծաւալանան:

«Երգէ հեզահնչիւն թռչնոց, կեղերչական կոհակին եւ հառաչաձայն հովուն հետ: Երգէ սպառնացայտ եթերին հետ, եւ խառնէ ձայնդ նորա մեծասաստ ձայնին հետ: Քու աւաչներդ միւսներէն զատւելով պիտի դողդողան ընդ ոլորտս՝ ինչպէս աստեղք գիշերուան վրայ: Երգէ՛, եւ քու ձայնդ հոլաթեւ է անբաւութեան մէջ նման խնկոյ ներդաշնակութեան: Երգէ՛, եւ թող հրեշտակք ի լուր երգոյդ ըսեն՝ Երկիրս կ'արժէ արքայութիւն մը: Երգէ՛ եւ թոյլ տուր ինձ խանդաշարժ օրօրուիլ»:

Անտոն աչքերէն երկու կաթիլ արցունք սրբեց:

- Մեր ազգականն է աս: Իմ մօրաքրոջս տղան, իմ մեծ եղբայրս:

Սկսաւ իրարանցումը: Նուպարիկ կը պոռար ու կ'ըսէր, թէ ինք ոտանաւորներ գոց գիտէ Պէշիկթաշլեանէն, թէ իր ընթերցանութեան գրքին մէջ գրութիւններ ունի Մկրտիչը ու կը սպասէր որ իրեն ըսեն. - Արտասանէ հատ մը...

Անտոն ըսաւ.

- Մտիկ ըրէք: Ասոնք ուրիշ տեղ չէք կըրնար կարդալ: Իր գրքին մէջ չկան:

Ու կարդաց քերթուածը.

ՀՐԱՆՏ ՈՒ ՄԱՅՐ

Մոլընչեն մայրիք, հրոս տան ամպեր.
Նստի Հըրանտ ի ծովեզեր,
Ի մռայլ գիշեր հեծէ տըխուր.
Կոհակք ընդ ժայռս ցայտեն փրփուր:

ՀՐԱՆՏ

Մեռեալ է սիրտ, թափուր՝ երկիր,
Ու տենչքն ի հող կան անյարիր.
Կոչեա՝ զիս, մայր, մեկնիմ աստի.
Շատ է. կեցի եւ սիրեցի:

ՄԱՅՐ

Ի զուր, Հրանտ արտասուես դու,
Ոչ ի շիրիմ իջցես այդու.
Սակայն, ասա՛, առ սիրտ ցաւած
Զոր սէր լըքեալ թըռեաւ ի բաց՝
Մի՞թէ, գուցէ՞ դեղ կենսաբեր,
Իւղ անուշակ՝ հեղուլ ի վեր.
Գոգցի՛ր, Հրանտ իմ դալկադէմ,
Եւ զայն երկնից քեզ առաքեմ:

ՀՐԱՆՏ

Թէ իմ վիրաց, ա՛հ, ոչ քոյ ճար:
Մի՛ արտասուեր առցեն վըճար:
Յետ երանեաց անճառ սիրոյ՝
Ինձ քաղցրագոյն են ցաւք սիրոյ:

Պէշիկթաշլեանի պատկերը ձեռքէ ձեռք: Կը հիանային անոր մեծագմբէթ ու հանճարալի ճակատին ու իր դէմքին խորունկ թարութեան: Կրէկուար առաւ կենդանագիրը շինել տալու համար մեծանկարը: Փառասիրութիւն:

Տունը լեցուցաւ Պէշիկթաշլեանով ու Դուրեանով:

Հետեւեալ իրիկուն Կրէկուար գտած էր Դուրեանի քերթուածը: Ընտանեօք կ'ունկնդրէին.

Շաղի շողի ժամք էին,
Վարդից հրդեհ կար երկին՝
Փոխան ամպոց հուր հիւսքի,
Տեղա՛ր մարգարիտ ու ոսկի:

...Թաւուտքի մը շուք ընկեմ
Երբոր մենիկ արտասուեմ,
Հոն ես դու, կը գրտնես զիս՝
Տերեւներէն կը խօսիս:

Երբ առուակին մէջ փաղփուն
Կ'ուզեմ մոռնալ դէմքըդ, դուն
Դարձեալ հոն կը զըտնես զիս՝
Ալիքներէն կը ժպտիս:

Երբ կը փախչիմ ժայռ ու սար՝
Ջախջախել սիրտս ու քընար,
Հովին մէջէն միշտ մըլնջես՝
Թէ բնաւ զիս սիրած չես:

Ու տնեցիները խորասուզուեցան Դուրեանի տաղերուն մէջ:

Ինչո՞ւ ապշած ես, լճակ,
Ու չես խայտար քու ալեակք,
Միթէ հայլւոյդ մէջ անձկաւ
Գեղուհի՞ մը նայեցաւ:

... Ոչ ոք ըսաւ.-«Սա տըղին
Պատռենք սիրտը տըրտմագին,
Նայինք ինչե՛ր գրուած կան»...
- Հոն հրդե՛հ կայ, ո՛չ մատեան:

Հոն կայ մոխիր... յիշատա՛կ...
Ալեակքդ յուզին թող, Լըճակ,
Զի քու խորքիդ մէջ անձկաւ
Յուսահատ մը նայեցաւ...

Ու մտքերու մէջ, բերաններու վրայ խորունկ ու ցաւագին կը շրջէր Դուրեանի կենսագրութիւնը, մահացին գոյնի ու բոյրեր ընծայելով բանաստեղծին սրտայուզ քերթուածներուն:

(Շար. 44)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ամուսնոյն՝ Յակոբ Գարաօղլանեանի մահուան 25րդ տարելիցին առիթով Տիկին Ալիս Գարաօղլանեան կը նուիրէ 100ական Եւրօ Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին, Կապոյտ Խաչին, Թարգմանչաց վարժարանին, Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր եկեղեցիին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Եւրօ «Յառաջ»ին:

Communiqué de Presse

10ème anniversaire du cessez-le-feu du conflit du Karabagh

Le 12 mai 1994 le Karabagh, l'Arménie et l'Azerbaïdjan signaient un accord de cessez-le-feu qui allait mettre un terme à une guerre commencée en 1991.

Les autorités du Haut-Karabagh se réjouissent de voir que 10 ans après, cet accord reste toujours d'actualité, garantissant la paix entre l'Azerbaïdjan et le Haut-Karabagh.

Même si la paix demeure encore fragile, elle reste le garant nécessaire à la reconstruction de l'Artsakh (nom arménien du Karabagh).

En entreprenant de grands chantiers tant sur le plan socio-économique que sur le plan culturel, le pays voit son avenir s'éclaircir et s'améliorer de jour en jour.

Dans le cadre de cet anniversaire, la représentation de la République du Haut-Karabagh en France, en collaboration avec les Conseils de coordination des organisations arméniennes de France, le Comité de rassemblement des organisations arméniennes de Marseille et le Conseil communautaire arménien de la Côte d'Azur, organisent les journées du Karabagh* du 4 au 9 juin, autour de 20 artistes Karabaghtsis, d'une exposition photos, de conférences et de courts métrages.

(*) Programmes et informations disponibles sur :
www.armenweb.org

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Լ Ի Ո Ն

Լիոնի եւ Շրջակայից Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան յաջորդ Վարչական Կազմի 11 անդամներու ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ
ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 27 2004

Ազգային Միութեան բոլոր անդամները, այժմէն իսկ, կրնան իրենց թեկնածութիւնը ներկայացնել գրաւոր, ղրկելով իրենց դիմումնագիրը

Միութեան կեդրոնատեղին՝
295, Ռիւ Անտրէ Ֆիլիփ, 69003 Լիոն:
Թեկնածութեան վերջին թուական որոշուած է 2004 Յունիս 21:

2004 Յունիս 21ի կէս գիշերէն ետք թեկնածութիւնները ընդունելի չեն: Նամականիշը հաշուի կ'առնուի որպէս վկայութիւն:

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Կիրակի, Մայիս 23, ժամը 15.30ին
Մշակութային Տան
«Վասպուրական» սրահին մէջ
12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille

Մուտքը ազատ է

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍ 20
ՕՐ ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Խ. օր Յինանց

Սկիզբ պաշտամանց՝
– Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45ին,
– Պատարագի՝ ժամը 10.30ին:

Ծանօթ.
Այսօր, փոքրիկներու համար տօնական առիթ է ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ

Առ այդ, հրաւէր է հոգեւոր հայրերուն, ծնողներուն եւ դաստիարակներուն, որպէսզի այդ օր եկեղեցի առաջնորդեն իրենց հոգածութեան վստահուած զաւակներն ու աշակերտները՝ հաղորդուելու:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի, Մայիս 20: Տօն է Համբարձման:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

La M.C.A. partenaire du Bureau des Actions Culturelles de la Ville d'Alfortville propose

FESTIVAL JAZZ FOR VILLE

DU SAMEDI 8 AU SAMEDI 15 MAI

avec

Stefano di Battista Quartet
Glenn Ferris «Newance» quartet
Renault Garcia-Fons trio «Entre mundos»
Popa Chubby

Renseignements et réservations :
01. 58. 73. 29 18

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

Conférences

L'Association Hamaskaine et l'école de la Croix Bleue de Paris invitent les jeunes de plus de 7 ans à une série de deux conférences,

Les samedis 15 et 22 mai
à 14h30 à la Maison de la Culture Arménienne, 17, rue Bleue, Paris 9e

Thème :
«L'HISTOIRE DE L'ARMENIE ILLUSTREE POUR LES ENFANTS»

préparé et présenté par
CLAUDE MUTAFIAN

ASSEMBLÉE GÉNÉRALE

de l'Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée Générale de l'Association Arménienne d'Aide Sociale aura lieu le **Jeudi 17 juin 2004 à 20h30** au Siège de l'Association

77, rue La Fayette, Paris 9ème

Il sera procédé au renouvellement par moitié du Conseil d'Administration (8 postes à pourvoir).

Le Conseil d'Administration fait appel à candidature aux membres adhérants de l'Association.

Celles-ci doivent parvenir à l'Association au plus tard le 24 mai 2004.

Elles doivent être signées et indiquer les noms, prénom et adresse du candidat.

CONSEIL D'ADMINISTRATION

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

L'Ephorie de l'église arménienne de Chaville vous invite à un Diaporama

'Paysages-Visages'

(avec enregistrements audio), commentaires d'un voyage effectué au Yérguir (Arménie occidentale) durant l'été 2002
par Haïk DER HAROUTIOUNIAN
le samedi 15 mai à 20h45
Salle de l'église arménienne
6, rue du Père Komitas — 92370 Chaville
☎ 01. 47. 09. 23. 18

— Entrée libre —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ԷՎԻԱՆ ԵՒ ԻՎՈՒԱՐ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի Ա. Ջամալեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի Էվիան ծանօթ քաղաքը եւ Իվուար ծաղկաւէտ աւանը, Կիրակի, Յունիս 13-ին:

Մասնակցութեան սակն է 35 Եւրօ:

Հետաքրքրուողներ կրնան հեռաձայնել՝
-- Լիզային՝ 04. 78. 31. 92. 98 թիւին կամ
-- Սիրվարդին՝ 04. 78. 49. 28. 87 թիւին:
Արձանագրութեան վերջին օրն է Յունիս 2:

***

Section **«D. Missakian» de Sevran-Livry**

Soirée couscous

le Samedi 22 mai à 20 heures 30
à la Maison de la CBAF
17, rue Charles Péguy
93190 Livry Gargan

réservations avant le 18 mai
auprès de Madeleine : 01 43 83 87 68
ou Nilva : 01 42 36 33 73

Nous vous attendons nombreux

***

La Section **«D. Serengulian» d'Issy-les-Moulineaux** visite la Maison de Retraite de Gonesse le **Samedi 22 mai.**

Cette journée débutera par une visite au musée du cheval de Chantilly, avec une démonstration de dressage. Déjeuner sur place.

Départ à 9 heures à la M.C.A. : 45, rue de la Défense, avec un arrêt à 9h15 devant l'église arménienne de l'avenue Bourgain.

Réservations :
01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de vacances de Bellefontaine

Du 30 juillet au 16 août
1 ANIMATEUR (garçon)

Ecrire à :
C. B. A. F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
ou
e-mail : cbaf@wanadoo.fr

Séjour de jeunes en Arménie

(18-30 ANS)
avec l'**Association MACHTOTZ**
pour la défense de la langue arménienne
DU 15 AU 31 JUILLET

Prix spéciaux pour nos élèves et membres : 600 Euros comprenant la pension complète pour 15 jours (14 nuits) dans des écoles et pensionnats, les excursions, les transferts, le service d'un guide parlant français. (Le billet d'avion, les visas et assurances sont à la charge du participant).

PROGRAMME — 1

Visites des places et monuments de Yérévan, Vernissage, shopping, différents musées, Yérévan by night
Excursions :
Garni, Guéghart, Dzidzernakapert, Sardarapat, Khor Virabe, baignade dans le lac Sévan, Dzaghgatzor, Achtarak, Ardachat, Ochagan, les églises Etchmiadzine, Hripsimé et Gayaneh.

PROGRAMME — 2

Séjour linguistique arménien

(18-30 ANS)
DU 15 AU 31 JUILLET

Cours intensif d'arménien de base pour les débutants francophones, **par la méthode audiovisuelle.**

Mêmes conditions que pour le Programme-1 pour 14 nuits : 750 Euros. Parallèlement aux cours, les élèves pourront participer à plusieurs excursions.

Contacter l'**Association MACHTOTZ : 01. 47. 50. 97. 51**

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 15-16
SAMEDI - DIMANCHE
15-16 MAI
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·948 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20·948

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԻՐԱՔ ԿԱՐԳԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ

Չորեքշաբթի, Մայիս 12ին, Ին. ԷՄ. Փէ.ի երեսփոխանները կարգի հրաւիրուած են Շիրաքի կողմէ, արարողութեան մը ընթացքին, որ տեղի ունեցած է Ազգ. Ժողովի բնակութեան մասը (Օթէլ տը Լասէ). Ժագ Պարոյի մեկնումին առթիւ: Ին. ԷՄ. Փէ.ի խորհրդարանական խումբին նախկին նախագահը կը մեկնէր Պրիւսէլ, Եւրոպական յանձնախումբին մէջ:

Շիրաքի ներկայութիւնը, որպէս պատւոյ հիւր, անակնկալ մը եղած է, նոյնիսկ Պարոյի համար: Նախագահը առիթէն օգտուած է եւ խօսքն ուղղելով 280 երեսփոխաններու, հրաւէր կարդացած է որ «առանց թերացումի միանան կառավարութեան գործունէութեան: Խորհրդարանական մեծամասնութեան դերն է զօրավիգ ըլլալ կառավարութեան պարկեշտութեամբ եւ ազդարարութեան հրաւիրել անկեղծութեամբ» շեշտած է:

Նախագահին նման ելոյթը բացառիկ է, նկատի առնելով մանաւանդ իշխանութեան բաժանումը գործադիրին և օրէնսդիրին միջեւ, նոյնիսկ եթէ հանդիպումը տեղի կ'ունենայ ոչ թէ Ազգ. Ժողովին մէջ, այլ անոր նախագահին (Ժ.-Լ. Տըպրէ) բնակարանը: Ելոյթէն ետք ալ, Շիրաք մօտ ժամ մը խօսած է հրաւիրեալներուն հետ, բայց ընդհանուր ձեւով երեսփոխանները գոհ չեն մնացած, ընդհակառակն: Ոմանք, յետագային չեն ծածկած իրենց դժգոհութիւնը: Մէկը կը խոստովանի որ բնաւ չի հասկնար նախագահը, պէտք է որ ազատ ձգէ երեսփոխանները եւ եթէ անհաճոյ բաներու մասին կ'արտայայտուին, կառավարութիւնը նեղելու համար չէ, այլ պարզապէս որպէսզի սրբագրէ իր սխալները: Փիփէի մէկ բարեկամն ալ կը խորհի թէ նախագահը բան չէ հասկցած, յանդիմանութիւններու պէտք չունէին: Դժգոհութեան տպաւորութիւնը ընդհանուր է, ոչ միայն չեն հանդուրժած որ կը յանդիմանուին, այլեւ անտեղի գտած են Շիրաքի վարժապետական ոճը: Փիէր Մէհէնըրի, ելմտական յանձնախումբին նախագահը, կը ցաւի «կարգի այդ հրաւէրին» համար, քանի կ'ակնկալէր որ Շիրաք աւելի խորացնէր շրջանային ընտրութեան ձախողութեան բուն պատճառները, պատասխանատուութիւնը: Այլ խօսքով, գիտակցէր որ ինք ալ պատասխանատուութեան լայն բաժին մը ունի: Խոնի մէկ երեսփոխան ալ -Իվ Ժեկօ- աւելի հեռու կ'երթայ: Ըստ իրեն Ե. Հանրապետութիւնը մահամերձ է: Գործադիրը էլիզէն է եւ ամբողջովին նախագահական վարչակարգի մէջ ենք: Սարքոզիի մէկ բարեկամին համար, Շիրաք ապուշութիւն մը ըրած է, կրկէս իջաւ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ երեսփոխանական ընտրութեան յաղթական ելաւ ընդդիմադիր ձախը, այսինքն Գոնկրէին Կուսակցութիւնը եւ օրուան «մարդն է» Ռաժիվ Կանտիի այրին՝ Սոնիա, որ սակայն Իտալացի է եւ հաւանաբար ընդդիմութեան մը բախի անոնց կողմէ, որոնք պիտի չուզէն օտար վարչապետ մը ունենալ: Աշխարհի մեծագոյն ժողովրդավարութիւնը 671 միլիոն ընտրողներով, պարտութեան մատնեց ազգայնական աջը, զոր կը ղեկավարէր 79ամեայ Վաժփայէ: Ինտրա Կանտիի հարսէն չէր սպասեր նման յաղթանակ մը, բայց պէտք չէ անտեսել որ ամբողջ ընտրական շրջանին երկրին մէկ կողմէն միւսը գնաց իր ընտրապայքարը տանելով: 57 տարեկան, այս «Իտալուհի»ին շնորհիւ (ինչպէս մըկրտուած է) Կանտիները իշխանութեան գլուխ կը վերադառնան:

ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան Նախարարը՝ Ռըմսֆելտ անակնկալ այցելութիւն մը կատարեց Պաղտատ Մայիս 13ին եւ շնորհաւորեց ամերիկեան զօրքը իր տարած աշխատանքին համար: Չէ ուզած որ իր այցելութիւնը մեկնաբանուի որպէս չըքմեղանք, այսինքն ըսած է «Եթէ մէկը կը խորհի որ հոն կ'երթամ կրակին վրայ ջուր լեցնելու, կը սխալի»: Կ'ընդունի, անշուշտ, որ «այդ միջադէպերը մրոտեցին մեր երկրին համբաւը»: Նախորդ օրը, արդէն, խորհրդարանականները ընդվզած էին տեսնելով 1800 նկարներ, որոնք միայն զարշանք կը պատճառեն: Նախարարին համար այդ նկարները պէտք է հրատարակուին, որպէսզի հարցը փակուի: Ինք է, սակայն, որ շաբթուս սկիզբը խոստովանած էր որ նկարներու վատթարագոյնը դեռ պիտի գայ...: Միւս կողմէ, գլխատուած ամերիկացի գործարարին՝ Նիքոլաս Պերկի ծնողքը Պուշն ու Ռըմսֆելտը պատասխանատու կը նկատեն իրենց զաւկին սպանութեան: Յայտարարած են որ ոչ միայն Ամերիկացիք ոչ մէկ ջանք թափած են իրենց տղուն անհետացումէն ի վեր գտնելու եւ փրկելու համար ենթական, այլեւ կատարուածը հետեւանք է Ամերիկացիներու վայրագութեանց, բանտերուն մէջ: Մայիս 14ին աւելի քան 300 բանտարկեալներ ազատ կ'արձակուէին:

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ժողովին գլխաւոր նիւթերը եղած են, Մայիս 13ին, Սահմանադրութիւնը եւ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը: Այս վերջին հարցը մանաւանդ շատ բուռն վիճարկումի հարց է: Ին. ԷՄ. Փէ.ի ցանկը գլխաւորող՝ Ալէն Լամասուր բոլորովին դէմ է եւ խորհրդարանական մը կ'ըսէ «մրցում կայ թէ ո՛վ

(Շար.ը Գ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ՀՐԱՆՈՅՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ՀԵՏ

Ձ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Քրտական օրաթերթը «Էօզկիւր Փոլիթիքա» (Մայիս 14) հարցազրոյց մը ըրած է երեսփոխանուհի Հ. Յակոբեանի հետ որ պատասխանած է երկրին մէջ կիներու առօրեային առնչուած վիճակներու, հարցերու մասին:

Երեսփոխանուհին որ աշխատանք կը տանի նաեւ կիներու միութիւններու շրջանակին մէջ, ըսած է թէ Հայաստանի կին բնակչութեան գլխաւոր հարցը գործազրկութիւնն է: Կը յաջորդէ արտագաղթը: Աշխատատեղիներ ընծայելիք բաւարար թիւով գործատուներ, արհեստանոցներ չկան, իսկ այրերու արտագաղթը շատ յաճախ կիները կը ստիպէ ըստանձնելու ընտանիքին նիւթական ու բարոյական ամբողջ բեռը: Այդ կացութիւնը կինը կը հեռացնէ ընկերային ու մշակութային գործունէութեան ոլորտէն:

Գիւղական շրջաններու մէջ աւելի խըղճալի է կացութիւնը. հոն կայ նաեւ տարածուն անգրագիտութիւն, իսկ պետութեան զօրակցութիւնը անբաւարար է:

Խօսելով երկրին քիւրտ փոքրամասնութեան մասին, Հ. Յակոբեան ըսած է թէ անոր ամէնէն բնական իրաւունքն է առանց ճնշուելու, իր մշակոյթով ապրիլ: Հայաստան այդ մասին լայնախոհ կեցուածքի տէր պետութիւն է: Երկու ժողովուրդները հոն դարերէ ի վեր բարեկամութեամբ ապրած են ու պէտք է նոյն ձեւով շարունակել:

***

Ձ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Թերթը նոյն թիւին մէջ մեծ գովեստներով արտայայտուած է ծանօթ շուդուկահար Ջիւան Գասպարեանի մասին որ նախորդ գիշերը Թուրք երաժիշտներու ընկերակցութեամբ շատ տպաւորիչ ելոյթ մը ունեցած է Պոլսոյ սրահներէն մէկուն մէջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 13/14)

ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ ՍԱՖԱՐՈՎԸ ՄԵՐԺԱԾ Է ՀԵՏԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՐԸ

Պուտափէշթի մէջ հայ սպան սպաննած ազրպէջանցի ոճրագործը մերժած է հետաքննութեան նիւթերը ընդունիլ, այն առարկութեամբ որ անոնք ռուսերէն շարադրուած են: Հետաքննութիւնը աւարտած ըլլալով հանդերձ, կարելի չէ ըսել թէ ե՛րբ կը սկսի դատը, քանի որ ազրպէջաներէնի ու հունգարերէնի քաջատեղեակ թարգման չկայ երկրին մէջ:

***

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ

Եւրոպայի Խորհուրդին նախարարներու կոմիտէին Մայիս 12ի նիստին ելոյթ ունենալով Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան նիւթ ըրած է Ղարաբաղի հարցը: Ըսած է թէ Եւրոպայի Խորհուրդը իրենց համար խնդիրներու լուծում գտնելու ատեան մըն է: Այդ առումով յիշատակած է իր ու Ազրպէջանի Արտաքին գործերու նախարարին ջանքը ընդհանուր գետին ստեղծելու որպէսզի կարելի ըլլայ պաշտպանել Ղարաբաղի ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունքն ու նոյն ատեն լուծել հակամարտութեան հետեւանքները որոնք ցաւ կը պատճառեն երկու ժողովուրդներուն:

«Ես կ'օգտագործեմ այսօրուայ ընձեռնած հնարաւորութիւնը՝ հանդիպելու իմ ադրբեջանցի գործընկերոջ եւ եւս մէկ անգամ կոչ անելու վերջ տալ պատերազմի կոչերին եւ կոչերի պատերազմին» յայտարարած է ան, աւելցնելով որ երկու կողմն ալ մեծապէս կը շահի մեղադրանքներէ հրաժարելով:

Մայիս 13ին ալ օրակարգի հարցին մասին ելոյթ ունենալով Վ. Օսկանեան վերահաստատած է Հայաստանի յանձնառութիւնը միջազգային ահաբեկչութեան դէմ պայքարին մէջ եւ պատասխանելով Ազրպէջանի նախարարին մեղադրանքներուն շեշտած է թէ կը ցաւի որ Ազրպէջան ահաբեկչութեան դէմ պայքարը կը շահարկէ ներքաղաքական նպատակներով: Ըսած է թէ Ղարաբաղը այսօր պետական կառոյցներով, օրինական ընտրութիւններով եւ խաղաղական արտաքին քաղաքականութեամբ շրջանին մէջ կայունութեան կարեւորագոյն գործօն կը հանդիսանայ:

Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման շուրջ բանակցութիւնները ընթացած են նախագահներու մասնակցութեամբ եւ Հայաստանի ու Ազրպէջանի Արտաքին գործերու Նախարարներու տեսակցութեամբ: Քննարկուած են լուծումի հեռանկարներուն առնչուած հարցեր, տեղի ունեցած են մտքերու փոխանակումներ: Երկու նախարարները հանդիպում ունեցած են նաեւ Եւրոպայի Խորհուրդի գլխաւոր քարտուղար Վ. Շուիմըրի հետ:

***

ԻՐԱՆ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԱԶԱՄՈՒՂԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԱԾ

Երեւանի Ջրելեկտրակայանի տնօրէն Յ. Յովհաննիսեան եւ Իրանի Կազի ազգային ընկերութեան տնօրէն Ռ. Ճաւադին ստորագրած են Իրանէն Հայաստան կազ փոխադրելիք կազամուղին պայմանագիրը, շուրջ 12 տարուան բանակցութիւններէ ետք: Կը նախատեսուի կառուցումը աւարտել երկու տարիէն եւ կազամուղը գործածուիլ կը սկսի 2007 Յունուարին: Անով տարեկան 1,1 միլիառ խոր. մեթր կազ կը հասնի Հայաստան: Տրուած կազին փոխարժէքը կը վճարուի ելեկտրական հոսանքով: Նախնական հաշիւներով իրանեան մասին շինարարութիւնը 120, հայկականինը 100 միլիոն տոլար կ'արժէ: Այս պայմանագրով երկու երկիրներու յարաբերութիւնները կը թեւակոխեն նոր փուլ մը:

***

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ 85 ՏԱՐԵԿԱՆ Է

Երեւանի պետական համալսարանը Մայիս 16ին կը դառնայ 85 տարեկան: Տարեդարձը կը նշուի զանազան հանդիսութիւններով: Համալսարանի տեսուչը Ռ. Մարտիրոսեան այս առթիւ ըսած է թէ հաստատութիւնը այսօր կ'առաջնորդուի եւրոպական չափանիշներով եւ անկախութենէն ի վեր աւելի քան 20 նոր ճիւղեր աւելցած են կրթական համակարգին: Տարեդարձի եզրափակիչ երեկոն տեղի կ'ունենայ Օփերայի սրահին մէջ:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԱՐԾԱԹԷ ՄԵՏԱԼ

Թուրքիոյ մէջ տեղի ունեցած ըմբշամարտի միջազգային պատանեկան մրցաշարքին Հայաստանի մասնակիցներէն էր Գեղամ Բարախանեան (54 քկ.): Ազատ ոճի պատանի ըմբիշը իր դասակարգին մէջ երկրորդ տեղը գրաւած է, արծաթէ մետալ շահելով:

ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մի՛ յիշիր իմ մանկութեան մեղքերը, եւ իմ յանցանքները, այլ քո ողորմութեամբ ինձ յիշիր… ո՛վ Տէր:
Սրտիս նեղութիւնները շատ են. փարատի՛ր իմ վշտերը:
Տե՛ս իմ խեղճութիւնն ու ցաւը. եւ ների՛ր բոլոր մեղքերս:
Տե՛ս իմ թշնամիներին, որոնք շատացան, եւ անիրաւ ատելութեամբ ատում են ինձ:

ՍԱՂՄՈՍ ԻԵ

Ինձ համար ամենից դժուարը մի անկիւն գտնելն է այս ցուրտ, անհրապոյր, Աստուծոյ մոռացուած աշխարհի մէջ, [illegible]

Թուում է, թէ չկայ աւելի [illegible] մի գործ, քան երբ թղթի պատառիկներին ի պահ ես տալիս այն ամէնը, ինչ անցել-դարձել է քո եւ ցեղակիցներիդ կեանքի ընթացքին: Ես, ի հարկէ, հաստատապէս գիտեմ, որ գրի առնես, թէ ոչ, միեւնոյն է, չուտով մոռացուելու է այս ամէնը: Եւ մոռացութեան այս չուտափոյթ տեսակը միայն իմ ցեղի մենաշնորհ յատկանիշն է: Մօտիկ անցեալը մոռացութեան մատնելով, նա սիրում է ապրել հարիւրամեակների ու հազարամեակների խորքերի մէջ յիշողութիւնները պեղելով, եւ բնաւ չի նկատում, որ ընդամէնը սառը մոխիրն է քչփորում: Եւ այդ մոխիրի մէջ անթեղուած կրակ չկայ ճիշդ այնպէս, ինչպէս հոգեզուրկ քչփորողների մէջ չկայ հեռու կամ մօտիկ անցեալից դաս առնելու ցանկութիւն, դաս, որն օգտակար լինէր նրան ա՛յս օրուայ համար:

Բայց ի՞նչ կայ որ… Գուցէ չափազանցում եմ, կամ թերեւս անգէտ եմ ու անմիտ, կարծելով, թէ գոնէ ցանկութիւնը չկայ: Եւ գուցէ ճշմարտութիւնն էլ այն է, որ ընդհանրապէս յիշողութիւններ պեղելը եւս դարձել է աւելորդ ու վտանգաւոր, ուստի ապրում ենք հէնց այնպէս, յաւուր պատշաճի, ապրում ենք պատմութեանն առանձնապէս նախատինք չըդառնալու համար:

Վաղ թէ ուշ կը գան Նորերը: Նրանք, ո՛վ գիտէ, թերեւս համարձակուեն դուրս գալ այս Քարանձաւից: Բայց ի՛նչ են յիշելու… Ոչի՛նչ… Միայն չաղակրատելու են նախնիների՛, կենսափորձի՛, յիշողութիւնների՛ մասին…

Եւ չե՛ն յիշելու:

Ոչինչ չե՛ն յիշելու:

Ոչինչ չե՛ն վերապրելու:

Եւ կրկնուելու է արդէն բիւրապատիկ կրկնուածը:

Ի վերջոյ, մենք այսօր այդ «Նորերն» ենք կարծես: Հերթական մի ոճրագործութեան վկաներ, որ յանցապարտ չլինելով, սակայն յանցագործներից յետոյ եկածներն ենք ու չենք կարողանում պոկուել նրանցից, ձերբազատուել… Որովհետեւ ոճրագործի փոխարէն դեռեւս ուզում ենք տեսնել ցեղակիցի: Որովհետեւ մենք այն խարկանքի մէջ ենք, թէ ոճրագործութեան հեղինակները օտարներն են, եւ երբե՛ք մեր ցեղակիցները: Ինչպէ՞ս կարող էին մարդիկ, որոնց երակների մէջ հոսում է մեր ցեղի արիւնը, յանցապարտ լինել թէկուզ այնքանով, որ մոռացել են արեան ձայնը… Մենք չենք պատկերացնում… Մենք չենք պատկերացնում, թէ մեր ցեղի մէջ յայտնուած խելացի, բացառիկ չնորհեալ մէկը կարող է լինել խելացի ու բացառիկ չնորհեալ ապիկար, որ իր խելացութեամբ ու բացառիկ հմայքով մարդկանց կ՚առաջնորդի դէպի մարմնական ու հոգեւոր սպանդանոց…

Բայց եղել են, չէ՞… Մեր ցեղի մէջ եղել են դիւային ծնունդներ, որոնք սկզբում խորխտ երգելով, այնուհետեւ Լինդն ու Հրացանը գործի դնելով՝ իրականացրել են «այս աշխարհ քանդելու եւ մի նոր աշխարհ ստեղծելու» խոստումը, որտեղ իբրեւ «ո՛չ ստրուկ կայ, ո՛չ դժգոհ»: Լինդն ու Հրացանը իրենց գործն արեցին, ստեղծելով համատարած ու հաւասար աղքատութիւն: Բայց ողբերգութիւնը դեռեւս այդ չէր: Ողբե՛րգութիւնն այն էր, որ համատարած ու հաւասար աղքատութիւն տիրեց նաեւ մարդկանց հոգիներին:

Անչուչտ, սրանք մտքեր են, որոնք չեն կարող բեղմնաւորուել այն մարդկանց մէջ, որոնց հոգիները դատարկուած են: Բայց ի՛նչ էլ լինի, մթնոլորտի մէջ ինչ-որ յագեցուածութիւն կայ, որն ստիպում է տառապանքներով քաւել բոլոր նրանց մեղքերը, որոնք գործել են որը՝ լռութեամբ, որը՝ հաւանութիւն տալով, որը՝ կամակատարութեամբ, որը՝ կոյր նուիրուածութեամբ, որը՝ աչքարաց ձեռնքաչութեամբ, որը՝ ձօներգելով ու փառաբանելով, որը գիտակցուած հաւատարմութեամբ, որը՝ անիծելով, որն էլ՝ մատնութիւններով և ամբաստանութիւններով: Բոլոր նրանց, ովքեր գէթ փոքր-ինչ արդէն հասկացել էին, որ ձմեռը, տառապանքը, ցեղային համապարփակ ողբերգութիւնը, կարմիր վարչապետից յետոյ մանուկ հաչուետարի յայտնութիւնը, եւ չատ ու չատ ուրիչ չարիքներ, որոնք սապարէզ էին իջել քաղաքական ու ազգային գործիչների պարեգօտներով, ցեղի համար իւրօրինակ մի փորձութիւն էր, քաւարան, նաեւ ապաշխարելու հնարաւորութիւն:

Մենք կարծես թէ «Նորերն» ենք, քանի որ համարձակուեցինք… Եւ մեր համարձակութիւնն այնքան էր, որ կարողացանք ընդամէնը Քարանձաւի մէջ ապաստանել: Եւ եթէ որոչենք դուրս գալ ու ոփռուել աշխարհով մէկ, միեւնոյն է, դա նոյնպէս կը լինի եղածի ու հիմնովին մոռացուածի կրկնութիւնը, եւ ոչի՛նչ չի փոխի քարանձաւային մեր կեանքի մէջ: Որովհետեւ չենք փոխուել ինքներս, որ նոյնպէս ոչինչ կամ ոչինչ չենք յիշում մեզնից առաջ եկած-անցածների փորձից: Ձե՛նք ուզում յիշել գոնէ որպէս ուսանելի կամ հետաքրքիր մի պատմութիւն, որպիսին ապրել են նրա՛նք, ովքեր եղել են մեծատուն եւ ունեցել են հոգու հարըստութիւն, եւ նրանք, ովքեր վաղուց հեռացել են մեզնից, ե՛ւ որոնց հոգիները սաւառնում են անեզրականութեան մէջ՝ մի աստղից դէպի միւսը, եւ որոնց աճիւնները դարձել են փոշի՝ մեր ոտքերի տակ:

Ես չեմ յաւակնում յայտնագործութեան… Որովհետեւ նախնիների երբեմնի փորձը արագօրէն արժէքազրկուած տեսնելու եւ չուտափոյթ մոռացութեան մատնելու իրողութիւնը բնաւ էլ նորութիւն չէ:

Իսկ հետեւա՞նքը…

Հետեւանքը ամէն անգամ նորէն սկսելու հերթական ճիգն է: Եւ ամէն անգամ նորէն սկսելու անհեթե՛թ տրամաբանութեան խորքերի մէջ էլ թերեւս թաքնըւած է մարդկային մեր տեսակի գոյութեան ամբողջ խորհուրդը:

…Քարանձաւի կենտրոնին մլմլացող խանձողներից ծուխը տարածուելով, հասնում է ինձ ու կսկծացնում աչքերս:

Ես վաղո՛ւց մոռացել եմ գրելու արուեստը: Կամ յետ եմ վարժուել: Հնարաւոր է նաեւ, որ այդ արուեստին բնաւ էլ չեմ տիրապետել: Քանի որ՝ մենք ո՛ւր, եւ արուեստը՝ ո՛ւր… Արուեստը սկըսւում է ճշմարիտ ոգեղէնութիւնից: Հոգու դատարկութեան երկար ու ձիգ տասնամեակներին ինչպէ՛ս կարող էր ընդհանրապէս ոգեղէնութիւն, եւ այն էլ ճշմարի՛տ ոգեղէնութիւն լինել: Եւ եթէ ինչ-որ մի բան էլ նշմարուել է, որ փորձել է ներկայանալ որպէս ոգեղէնութիւն, ապա պեղե՛նք ու կը համոզուենք, թէ տաղանդը ինչպէ՛ս է բռնադատուել պատրանքներ ստեղծելու համար: Իսկ ոգեղէնութեան պատրանքը հոգու գիջութիւնն է՝ մտքի սերմնահոսութեամբ:

Համաձայն չէ՛ք, անչուչտ:

Իրաւացի՛ էք: Քանի որ դո՛ւք՝ ո՛ւր, արուեստի ոգեղէնութիւնը՝ ո՛ւր…

…Իսկ ես մարխի թարթող լոյսի տակ այս մի քանի տողերը գրելիս, արդէն հասցրեցի ոչ միայն թշնամիներիս թիւն աւելացնել, այլեւ ժամանակի ծալքերով տեղափոխուել դէպի այն հեռաւոր օրերը, երբ մեզ բաժին հասած այս Քարանձաւից դուրս, ընդարձակ հարթավայրի վրայ ապրում էինք ուրախ ու երջանիկ, որովհետեւ ուրախութիւն ու երջանկութիւն էր պատճառում, որ լուսադէմին տարել են ոչ թէ մե՛զ, այլ դիմացի դրացուն: Ապրում էինք առանց դողալու մեր անցեալի վրայ, որովհետեւ մեր անցեալը խլել էին մեզնից: Ապրում էինք առանց մտահոգուելու ապագայի մասին, որովհետեւ մինչեւ կոկորդ խրուել էինք ներկայի գարչահոտ ճահճուտը: Եւ քանի որ մեզնից զատ նոյն ճահճուտի մէջ խրուած էին նաեւ մե՛ր հաւատարիմ ու սիրելի թշնամիները եւ անվստահելի ու ոխերիմ բարեկամները, ապա չէինք էլ անդրադառնում, թէ ինչպէս ենք խորասուզւում կատարեալ ապահովութեան խարկանքի ու Ամենազօր Ձեռքի հովանաւորութեան ներքոյ:

Ցիրաւի՛, մեր անհոգութիւնը միայն ներկայի մէջ էր: Բայց այդ ո՞վ էր հասկանում, որ «ներկայ» կոչուածը ընդհանրապէս գոյութիւն չունի: Ո՞վ էր կռահում, որ մե՛նք, երջանիկներս, ներկայի իւրաքանչիւր պահը դարձնում էինք մոռացումի տրուող անցեալ, եւ յաջորդ պահն էլ, որ ապագա՛ն էր, չտապում էինք իմաստազրկել ու նետել անցեալի աղբանոց:

Մենք համոզուած էինք, թէ ապրում ենք: Եւ ոչ թէ սոսկ քարշ ենք տալիս մեր գոյութիւնը չարունակական, հետեւաբար անիրական ներկայի մէջ:

…Հէնց այս պահին էր, որ Քարանձաւի գմբէթից պոկուած կաթիլը փշրուեց թղթիս պատառիկի վրայ: Եւ երկա՛ր նայելով, թէ ինչպէս են տառերը լուծւում կաթիլի ցայտերի մէջ, մտածում էի, թէ ի՛նչ դժուար փորձութիւն է ընդհանրապէս ապրելը, եւ մենք էլ ինչքա՛ն դիւրութեամբ ենք կատարում այդ դըժուար պարտականութիւնը:

Աստուա՛ծ իմ, ինչքա՛ն դիւրին ենք ապրում, չուզենալով նկատել մութ ձեղքերից ու խոռոչներից դուրս ելնող առնէտներին ու խաւարասէր բլոճներին, որոնք Քարանձաւի տիրակալին չրջապատած՝ ստանում են հովանաւորութիւն, առնէտային ու խաւարասէրային կեանքի ապահովութեան երաշխիք, եւ փոխարէնը հնազանդութիւն են խոստանում:

Աստուա՛ծ իմ, եւ ո՛նց ենք հպարտանում մեր դիւրին ապրելով:

Եւ ո՞վ է նա, որը կը համարձակուի ասել, թէ դատապարտուա՛ծ ենք:

Որովհետեւ Քարանձաւի տարբեր անկիւններ քաչուած՝ այս կամ այն խումբը մտահոգուած է միայն ի՛ր գոյութեամբ եւ փորձում է միւսներին թելադրե՛լ միայն ապրելու ի՛ր ձեւը: Որովհետեւ Քարանձաւի տարբեր անկիւններ քաչուած այդ մարդիկ են իրենց ընտրեալներ կարծում, իսկական ընտրեալներին չարախօսելով ու հալածելով: Որովհետեւ ոչ ոք չի տեսնում Քարանձաւի ողբերգութիւնը իր ամբողջութեան մէջ, եւ ոչ ոք չի ուզում ընդունել, թէ Քարանձաւով մէկ՝ բոլորս դատապարտուա՛ծ ենք:

Եւ ո՞վ կը լինի արդեօք, ո՞վ կը լինի Նա, այդ Մէկը, որին նաեւ հաւատանք, թէ մենք՝ դատապարտուա՛ծ ենք…

Քարանձաւի անկիւններին ծուարած խմբերով, Քարանձաւի խոռոչներից ելած առնէտներով, Քարանձաւի ճեղքերից դուրս սողացող խաւարասէր ու բարեպաշտ չադանակադոյն բլոճներո՛վ ենք

դա՛-
տա՛
պա՛ր-
տուա՛ծ…

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ - ԱՑԺՄԷԱԿԱՆ

ԵՐԿՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԵՐԿՐԱԳՈՒՆՏԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

Լոնտոնի համալսարանի գիտնականներուն համաձայն Երկրին կորիզին մէջ ջերմաստիճանը մինչեւ 5495 աստիճանի կը հասնի. այս ջերմաստիճանը համարժէք է Արեւի մակերեսին ջերմութեանը: Այս երկրաջերմային ուժանիւթը որ կարող է թափանցել պատեանին եւ արտաքին կեղեւին ընդմէջէն, հրաբխային ժայթքումներու եւ երկրաշարժերու պատճառ կրնայ հանդիսանալ: Ան նաեւ ոչ գանցառելի աղբիւր մըն է եւ օգտագործելի: Ամերիկեան ուժանիւթի կեդրոնները որոնք կանոնաւոր կերպով կ՚օգտագործեն երկրաջերմային այս ուժանիւթը, ամէն տարի 20 միլիոն թոն նուազ բնածխային թթու կ՚արտաքսեն, բաղդատած հանածոյ նիւթերէ արտադրուած ուժանիւթ սպառողներու: Իսլանտայի մէջ ճարտարարուեստի նախարարը կը յայտարարէ որ երկրաջերմային ուժանիւթը պետութեան յենասիւնը կը կազմէ: Արդարեւ այս երկրին մէջ սոյն ուժանիւթին բաժինը բնակարաններու ջեռուցման 88 տոկոսը, իսկ ընդհանուր ուժանիւթի սպառման 50 տոկոսը կը ներկայացնէ:

ՆՈՐ ԵՂԱՆԱԿ ՄԸ ԵՐԿՐԻՆ ԱՒԵԼԻ ԽՈՐԸ ՓՈՐՍԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Հարց մը որ մարդկային արարածը երկար ժամանակէ ի վեր զբաղեցուցած է, սակայն երբեք լրջօրէն հետախուզուած: Մինչդեռ ան իր քթին ճիշդ ծայրը կը գտնուի: Տիեզերական չափանիշով, երկրագունտին կեդրոնը կարելի է նկատել մեզի չատ մօտիկ, բայց ի՞նչպէս հասնիլ այդ կէտին: Ամենախորը իջնող քարհուղի հորը հազիւ կը հասնի երկրի կեղեւէն վար 10 քմ. Ցիշեցնենք որ երկրագունտի կեդրոնը 6400 քմ. խոր կը գտնուի: Սիպերիոյ մէջ, գիտնականները մինչեւ այսօր իրականացուած ամենախորունկ խոռոչը փորել յաջողած են, այսուհանդերձ չեն կրցած անցնիլ 12 քմ.է անդին: «Մոհոլ» ծրագիրը, Միացեալ-Նահանգներու կողմէ 1950ին ի գործ դրուած, կը ձգտէր իջնել մինչև 40 քմ. խորը, հասնելով «Մոհոլ»ի սահմանը, որ կը զատէ երկրակեղեւի կարծր ժայռերը «մակմա» կոչուած խաւի սկզբնաւորութենէն: Դժբախտաբար վերոյիշեալ ծրագիրը չիրականացաւ, պետական հսկայ ներդրումներ պահանջելուն պատճառաւ: Արդարեւ, երկրագունտի խորերուն պեղումի իրականացումը կը դժուարանայ այնքան որքան կ՚իջնենք աւելի խորը, որովհետեւ ժայռերը հետզհետէ կը կակուղնան: Սոյն ժայռերը որոնք արդէն դիւրափեկ դարձած՝ մակերեսին մօտերը, խորութեան հետ համեմատաբար կերպընկալ բնոյթ կը ստանան, այնպէս որ 6 քմ. խորը իւրաքանչիւր սմ.ի վրայ ենթակայ ըլլալով 3,7 թոննոց ճնշման (ըստ Ուիլլըմ Մաուէրի), խորասոյզ հորերուն ձախողելուն պատճառ կը հանդիսանան, ինչ որ յաւելեալ պեղումները անկարելի կը դարձնէ: Երկրագունտին ենթախորքին մասին մեր անբաւարար ծանօթութիւնները, երկրաչարժի քննարկութեան նման անուղղակի ապացոյցներէ կու գան: Հետեւաբար նոր գիտական մօտեցում մը անհրաժեշտ է: Մոլորակաբան Տէյվիտ Սթիվընսընի համաձայն պէտք է այլեւս լքել խոռոչներ փորելու գաղափարը. նախընտրելի է ճեղքեր բանալ:

Սթիվընսըն կ՚առաջարկէ իրագործել 1 քմ. երկարութեամբ, 1 մեթր լայնքով եւ 1 քմ. խորութեամբ խրամատ մը որ կարելի կը դառնայ միջուկային ռումբի ուժգնութեամբ համազօր պայթումով մը: Այս գործողութեան պէտք է յաջորդէ ամենակարեւոր գործընթացը որ կը կայա-

նայ այդ հսկայ փուլին մէջ քանի մը հարիւր թոն հալած երկաթ պարպելուն եւ ինքնամուղ խորաչափ սարքաւորում մը ներմուծելուն մէջ: Իր շրջապատէն աւելի ծանր կշռող երկաթը երկվայրկեանի մէջ 5 մեթր արագութեամբ պէտք է սուզուի դէպի վար, խորաչափը հետը քշելով եւ հետզհետէ աւելի խոր թափանցելով: Այս ահաւոր երկաթի զանգուածը մօտաւորապէս շաբթուան մը ընթացքին 3200 քմ. ճամբայ կրնայ կտրել, հասնելով մինչեւ իսկ երկրագունտի կորիզին սահմանը եւ ամբողջ այս ճամբորդութեան ընթացքին խորաչափը պիտի հաղորդէ անհրաժեշտ ծանօթութիւնները դէպի մակերես: Գիտնականը իր այս հանճարեղ գաղափարը կը բաղդատէ անջրպետի նաւաճումին հետ ըսելով. «Պիտի հասնինք այնտեղ ուր ոչ ոք ոտք կոխած է ցարդ»:

Անշուշտ այս առաջարկը կարելի է դասել անիրագործելի ծրագիրներու կարգին: Արդարեւ, խորաչափ կազմածը պարտի հանդուրժել գրեթէ ամէն կարգի նիւթ հալեցնելու կարող արտակարգ ջերմաստիճաններու: Ասկէ դուրս, խորաչափը ձախողութեան հակամէտ է եթէ երկաթը փոխանակ իր ուղղաձիգ ճամբան շարունակելու, շեղի դէպի քովնտի խրամատները որոնք նախապէս գոյութիւն ունէին:

Իբրեւ եզրակացութիւն, կարելի է ըսել թէ հակառակ իր չափազանց տեսական ըլլալուն Սթիվինսընի գաղափարը նոր հորիզոններ բանալու առակ խիստ հետաքրքրաշարժ տեսակէտ մը կը թուի ըլլալ:

ՅՈԴԱՏԱՊԻ (ԱՐԹՐԻԹ) ՄԱՍԻՆ

«Յօդատապի ընկերակցութիւն»ը վերջերս կը հրապարակէր «Աշխատավայրերու մէջ յօդատապը» կոչուած նոր յաստատգիր մը որ իբր նպատակ կը հետապնդէր օգնութեան հասնիլ յօդատապէ տառապող մարդոց, նաեւ իրենց գործատէրերուն, որպէսզի այս վերջինները կարենան լաւագոյնս հետեւիլ այս հիւանդութեան եւ կանխել անոր գործած աւերները: Այս ուղղութեամբ առաջադրուած խորհուրդներուն հանգած, նախ քիչ մը խօսինք յօդատապի մասին:

Յօդատապը յօդի մը եւ զայն շրջապատող հիւսկէններուն բորբոքումն է: Իր ախտանշաններն են՝ ցաւը, մկաններու կարծրացումը եւ յօդերու ուռեցքը, երբեմն պատճառ հանդիսանալով մինչեւ շարժականութեան կորուստի: Յօդատապը անի հարիւրէ աւելի տարբերակ եւ չափազանց բարդ բնոյթի հիւանդութիւն մըն է:

Յօդատապի Գանատայի վիճակագրութեան տուեալներուն համաձայն, երկրին մէջ 4 միլիոն անձեր յօդատապէ կը տառապին: Այս ախտը նոյն երկրին մէջ երկարատեւ անկարողութեան գլխաւոր պատասխանատուն նկատուած է:

Ան, այր մարդոցմէ աւելի կիները կը տառապեցնէ, այս վերջիններուն տոկոսը հասցնելով 64 առ հարիւրի:

Յօդատապը 20էն 64ի միջեւ տարիք ունեցող աշխատութեան տակ մարդիկը կը տառապեցնէ որոնք ընդհանուր հիւանդներուն 64 տոկոսը կը ներկայացնեն:

Խորհուրդներ յօդատապէ տառապող աշխատաւորներու առօրեան դիւրացնելու համար. -

- Խորհրդակցեցէք ձեր գործատիրոջ հետ ձեր աշխատութեան համար ամենահանգստաւէտ պայմանները ձեռք ձգելու ուղղութեամբ: Ընտրեցէք յարմարագոյն նստարանը եւ ի հարկին ոտքերը հանգչեցնելու մասնաւոր սարքաւորում: Նստեցէք հանգստաւէտ աթոռի մը վրայ որ պարտի յենարան ծառայել ձեր թիկունքին վարի եւ մէջտեղի մասերուն, ինչպէս նաեւ ձեր յետոյքին: Աթոռին բարձրութիւնը ուղղելի պէտք է ըլլայ լաւագոյն դիրքաւորումը ապահովելու համար:

- Կանոնաւոր կերպով մարզանք ըրէք, հոգ չէ թէ կարճատեւ ըլլայ ան: Խնամեցէք ձեր սննդառութիւնը եւ որդեգրեցէք հաւասարակշռուած ապրելակերպ, խուսափելով չափազանցութիւններէ:

- Շատ կարեւոր պատահարէ մը առաջ անհրաժեշտ հանգիստը ըրէք ձեր տան մէջ, բաւարար ուժանիւթ ամբարելու համար:

- Այնպէս մը կարգադրեցէք որ ձեր աշխատավայրը ձեզի թոյլատրէ առանց յոգնութեան ձեռքի տակ ունենալ առօրեայ գոյքերն ու կազմածները:

- Ապահովեցէք որ ձեր համակարգիչին պաստառը չյլացնէ ձեր աչքերը, հակաշըլացուցիչ պաստառ մը ընտրելով եթէ կարելի է:

- Պաստառին ճիշդ դիմացը դիրք գրաւեցէք եւ ոչ թէ շեղակի մօտեցումով կամ ձեր մարմինը մասամբ ծռելով: Պահեցէք 75 սմ.նոց հեռաւորութիւն մը ձեր աչքերուն եւ պաստառին միջեւ, ձեր նայուածքը ուղիղ դէպի պաստառ եւ ոչ թէ դէպի վեր կամ վար:

- Երբեք վնասարար պրկումի մի ենթարկէք ձեր մարմինը, օգտագործեցէք չարժուն սանդուխի մը աստիճանները՝ բարձրէն գիրքեր կամ գոյքեր վար իջեցնելու համար:

- Ծանր առարկաներ փոխադրելու համար գործածեցէք ձեռնասայլ կամ վերամբարձ սարք, խնայելու համար մանաւանդ ձեր թիկունքը ապա ձեր սրունքները եւ ձեր թեւերը:

- Կարելիութեան սահմաններուն մէջ, ջանացէք գլորել կամ սահեցնել ծանր գոյքերը տեղափոխելու նպատակաւ:

- Նախընտրեցէք տեղափոխել առարկաները քան թէ ձեր մարմինը, այսպէսով կանխելով յօդերու վնասուիլը:

- Վարժութիւն ունեցէք ուղիղ նստելու, ձեր թիկունքը առանց կորացած դիրքով պահելու: Ձեր գրասեղանին նկատմամբ գրաւեցէք այն դիրքը որով ձեր յետոյքը, ձեր ծունկերը, ձեր ոտքերն ու արմուկները իննսուն աստիճաննոց անկիւն մը ձեւացնեն:

- Շարժեցէք որքան յաճախ որ կարելի է. կէս ժամը մէկ կամ գոնէ ժամը մէկ ոտքի ելլելով:

Աշխատութեան կշռոյթը.-

- Աշխատութեան չափաւոր արագութիւն մը որդեգրեցէք: Ամենադժուարին եւ ամենակարեւոր գործերը իրականացուցէք երբ առաւելագոյն ուժանիւթի եւ աչխուժութեան տէրն էք:

- Ջանացէք փոխել աշխատութեան տեսակը, առիթ ընծայելով որոշ մկաններու եւ յօդուածներու հանգիստին:

- Մի մոռնաք այն բանաձեւը որ կ'ըսէ. «աշխատիլ՝ ապրելու համար եւ ոչ թէ ապրիլ՝ աշխատելու համար»:

- Ժամանակ տրամադրեցէք ձեր անձնական եւ ընտանեկան կեանքին:

Ինչպէս կ'երեւի, վերեւ նշուած խորհուրդները առ հասարակ տարրական եւ մեր ամէնուն ծանօթ բնոյթ ունին: Սակայն դժբախտաբար քիչ անգամ զանոնք կը վերյիշենք կիրարկելու համար: Հետեւաբար մերթ ընդ մերթ կրկնել օգտակար է:

Իբրեւ վերջաբան՝ մի մոռնաք.
- մօտէն հետեւիլ ձեր մարմնի ծանրութեան,

- կիրարկել առողջ սննդառութիւն,

- քնանալ բաւարար չափով,

- որդեգրել մարմնին հետզհետէ թուլութիւն եւ հաւասարակշռութիւն ապահովող մարզանքի տեսակները, ինչպէս եոկան, թաի-շին եւայլն:

Քաղեց՝ Ս. ՇԷՐԻՔ

Մ Ա Ր Զ Ա Կ Ա Ն

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՌԸԿՊԻԻ ԽՈՒՄԲԸ ՖՐԱՆՍԱ ԿՈՒ ԳԱՅ

Հայաստանի ռըկպիի ազգային խումբը Փարիզ կը ժամանէ Մայիսի վերջ, մասնակցելու համար ՖԻՐԱ-ի մրցաշարքին, Յունիս 2էն 5, Պօվէի մէջ: Հանդիպումներ պիտի ունենայ Ֆինլանտիոյ, Նորվեկիոյ եւ Իսրայէլի հետ: «Հէլփ Ռըկպի Արմենիա» միութեան կեդրոնավայրն է Միշէլ Թաշճեանը:

Խումբին մարզումը կը կատարէ Պէրնար Լափորթ, Մարքուսիի ազգային կեդրոնին մէջ:

Հետաքրքրուողները կրնան դիմել Միշէլ Թաշճեանի.

Հեռ. 06. 64. 40. 56. 82

Ասկէ անկէ

ՊԱՐԸՆՊՕՅՄ

ԿԸ ՔՆՆԱԴԱՏԷ ԻՍՐԱՅԷԼԸ

Պերլինի Շթաթսօփըրի խումբի ղեկավարը՝ Տանիէլ Պարընպօյմ, որ Երուսաղէմի մէջ արժանացած է Վոլֆ մրցանակին, այդ առթիւ յայտարարած է.- «Մենք մեզի հարց պէտք է տանք թէ գործադրա՞ծ ենք անկախութեան մեր յայտարարութեան սկզբունքները, երբ կը գրաւենք ուրիշ ժողովուրդի մը հողերը»:

Ս Տ Ա Ց Ա Ն Ք

Կ Ա Թ Ի Լ Մ Ը Մ Ե Ղ Ր

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Հրատարակութիւն «Մաշտոց» Միութեան Փարիզ, 2004

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲՈՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

1

Աղքատութիւն, դժբախտ սէր, թոքախտ, քսան տարեկան գերեզման:

Ու տապանագիրը.

Աստ հանգչի մարմին
Պետրոսի Դուրեան,
Որ քսանամեայ էջ ի գերեզման.
Երկաթագործի սա ծընաւ որդի,
Բանաստեղծ թռեալ ի կենաց աստի.
Ի տարաժամու Յունվար քսանի
Հազար ութ հարիւր եօթանասներկի.
Արեւն իւր էր դեռ առաւօտին,
Օրհասին սեաւ ամպք ըզնա ծածկեցին.
Մահ նորա բնաւից իւրոց սիրելեաց
Սուգ անմխիթար եւ կսկիծ էած,
Վըշտըմբեր կենաց իւրոց սուսկ վըկայ
Կենալ մահարձանս աւասիկ աստ կայ:

Ու իր «Մահը» եւ անմահութիւնը.

Եթէ տժգոյն մահու հրեշտակ
Անհուն ժպտով մ'իջնէ իմ դէմ,
Շըգիանան ցաւքս ու հոգիս,
Գիտցէք որ դեռ կենդանի եմ:
... Իսկ անըզգած եթէ մնայ
Երկրի մէկ խորշն հողակոյտն իմ,
Եւ յիշատակս ալ թառամի,
Ահ, ա'յն ատեն ես կը մեռնիմ:

Կրէկուար վերջը փնտռեց ու գտաւ Մըկրտիչ Պէշիկթաշլեանի բանաստեղծութիւնը: Այդ առիթով ձեռք անցուցած էր նաեւ Յակոբ Պարոնեանի «Մեծապատիւ Մուրացկաններ»ը:

Տունը այս անգամ լեցուեցաւ ծիծաղով:

Օր մըն ալ տունը լեցուեցաւ կռիւով: «Ամէն բանի համար ժամանակ», ըսած է Սողոմոն: Լալու ժամանակ, խնդալու ժամանակ ու վիճելու ժամանակ: Համբաւեաններուն տունը չէր որ զերծ պիտի մնար այս տիեզերական օրէնքէն:

Անտոնի աղջկան ամուսնութեան խնդիրն էր վէճին շարժառիթը: Լուսաւորչական չտալ, կը պնդէին Անտոնի ազգականները: Լուսաւորչականի տալ որոշած էր տիկին Նուարդ: Եօժէնի անձնական կարծիքէ եւ նախընտրութենէ զուրկ էր:

Մատամ Սոֆի, Համբաւեաններու տանտիրուհին, «փէշերը ժողուած»՝ Եօժէնիի ամուսնութեան խնդրին մէջ էր նետուած: Կը բարբառէր յանուն կաթոլիկութեան: Իր քով կը կանչէր Եօժէնին ու կը խրատէր.

- Եօժէնի, աղջիկս, չըլլա'յ, չըլլայ որ կոպիտ հայու մը հետ ամուսնանաս:Ջըլլայ որ ըսես ատիկա: Մայրդ ալ լաւ կին է, բայց վերջապէս հայ է: Նկատի ունեցիր, որ հայրիկիդ գերդաստանը ամբողջ կաթոլիկ է: Ա՜հ, Աստուած իմ, ինչ սխալ մը ըրաւ ան, ընդունելով լուսաւորչականութիւնը:Ի՞նչ ամօթ մեր գերդաստանին համար: Ջէ', Եօժէնիս, պիտի չթողում որ դըժոխք երթաս դուն: Պիտի չթողում որ կեանքդ դժոխքի փոխուի: Երկու դժոխքէ պիտի ազատեմ քեզ: Մենք, աղջիկս լատին ենք, լատի՛ն ազնուական ու մեծ գերդաստանէ: Ա՜հ, հետս ըլլայիր, երբ Ֆիրենցէ գացի, երբ Հռոմ գացի: Թուրքը անգամ կաթոլիկ կ'ըլլայ՝ այդ քաղաքները տեսնելով: Հռոմը Արքայութեան կտոր մըն է, ան մեր՝ կաթոլիկներուս մայրաքաղաքն է: Անոր հողը անգամ սուրբ է: Ս. Պետրը կը քալէ ու կը շնչէ այդ փառաւոր քաղաքին մէջ:Ու հապա Ֆիրէնցէ՞ն: Մեր նախնիքը հոն ապրած են: Քեզի գրքեր տամ ու ալպոմներ որ ճանչնաս Ֆիրէնցէն: Իտալիա ամէնէն գեղեցիկ մասին՝ Թոսքանայի թագուհին է Ֆիրէնցէն: Ամէնէն անոյշ լեզուն հոն է: Տեսնես, Եօժէնի, Արնօ գետը որուն երկու եզերքներուն վրայ հարս ու փեսի նման կը շողայ Ֆիրէնցէն, ծաղիկներու մէջ կորսուած: Հարսանիք է հոն: Ո՞ր մէկ հրաշալիքը պատմեմ: Թանգարաններ, մատենադարաններ, պալատներ, հրապարակներ, արձաններ:

Եւ Եօժէնի գիտցաւ թէ վերածնունդը այնտեղէն սկսաւ. Ճիօթթօ, Սթէֆանօ տի Ֆիրէնցէ, Թատէօ Կատտիները եւ Տուչչիօները նկարեցին կաթոլիկութեան սրբազան նկարները: Ու հարիւրաւոր եկեղեցիները: Ու հարիւրաւոր նկարիչներ՝ Մազաչչիօ, Ֆրա Անճէլիքօ, Պենօծծի Կօծծօլի, Ֆիլիփօ Լիփփի, Պօթիչէլլի, Ռոսէլլի, Սինեօրէլլի, Կիրլանտածօ ու վերջապէս Միքէլ Անճէլօ եւ Լէօնար Տը Վինչի:

Մատամ Սոֆիա աւելցուց.

- Հանճարներու քաղաքէն կը սերիս Եօժէնի: Ու տեսնես արձաններ Նիքոլայի, Բիչէի, Տօնատէլլոյի: Ասանկ մեծ երկրի մը մեծ քաղաքէն ես դուն: Լատին ես ու կաթոլիկ:

Եօժէնի հազիւ փափսաց.

- Բայց մենք ալ մեծ մարդեր ունինք...

- Մենք որ կ'ըսես, որո՞ւ համար ես...

Եօժէնի կարմրեցաւ.

- Մենք-ը ո՞վ է...

- ...

- Ո՞վ է... «Անո՞նք»... Հայե՞րը: Բա՜հ, քանի մը խեղճ ու կրակներ, անտաշ, գլխունոց, զարնուած, թշուառական, վախկոտ ու միայն քեզի պէս աղջկան մը առջեւ երկայն լեզու...

- Հանուէ, Եօժէնի, հանուէ այդ գաղափարներէդ ու լոյսին դարձիր: Իմ պարտքս թող ըլլայ քեզի ամուսին մը գտնել, կաթողիկ ամուսին մը, սանկ պայծառ երեսով, ինչպէս կ'ըլլան կաթոլիկները...Քեզի պէս նուրբ շուշան մը ինչպէ՞ս կարելի է յանձնել հայու մը կոպիտ ձեռքերու մէջ: Հիմակ քեզի լուսանկար մը ցոյց պիտի տամ ու պիտի խենթենաս: Ձեռքերս պիտի համբուրես ու շնորհակալ ըլլաս ինծի: Երիտասարդի մը լուսանկարը ցոյց պիտի տամ քեզի: Անունը Պաթիստ Տալեան, ծընած է Պրուսա եւ Ֆրանսական կրթութիւն է ստացած: Կը խօսի նաեւ գերմաներէն: Գիտե՞ս ինչ գործ կ'ընէ: Մուտանիա-Պըրուսա երկաթուղիի ընկերութեան տնօրէնն է: Առ լուսանկարը ու դիտէ իր գեղեցկութիւնը, իր համազգեստը:

Եօժէնի առաւ լուսանկարը եւ իր կապոյտ անոյշ աչքերը վրան դրաւ: Տալեան իրաւ գեղեցիկ երիտասարդ մըն էր: Ունէր նաեւ փայլուն կոճակներով համազգեստ: Ո՞ր աղջիկը կը դիմանայ այդ շողշողուն կոճակներուն: Անոնց իւրաքանչիւրը յուռութք մը:

Մատամ Սոֆի հարցուց.

- Է՛, Եօժէնի, ձայն չես հաներ... Ի՞նչպէս է...

- Գէշ չէ...

- Ա՞յդքան, ա՞յդքան...

- Ի՞նչ ըսեմ...աղուոր երիտասարդ է...

- Հապա բնաւորութիւնը, շահը, մեծութիւնը...

- Ջեմ գիտեր...

- Ջե՞ս գիտեր... Բայց ես գիտեմ... Բայց ես քեզի կ'ըսեմ...

- Կրնայ ըլլալ...

- Գիտե՞ս թէ ո՛վ է...

- Ջէ'...

- Մատամ Սրբուհիին քրոջը տղան է:

(Շար. 45)

(Տար. Ա. էջէն)

աւելի հակաթուրք է»: Աւստրիա նաեւ դէմ է: Անգլիա թեր է:

ՇԻՐԱՔ հրաւիրուած է Հայիթի վար-չապետին կողմէ, որ էլիզէ կ'ընդունուէր Մայիս 13ին: Ան յայտարարած է.- «200 տարուան անկախութենէ ետք, երբեք Ֆրանսայի պետական ղեկավար մը Հայիթի եկած չէ. միակ պարագան է գաղթատիրական ամբողջ նախկին կայսրութեան մէջ:

ՊՐԱԶԻԼԻ նախագահը Լուլա «Նիւ Եորք Թայմզ»ի թղթակիցը արտաքսած է երկրէն, որպէսզի «օրինակ» ծառայէ: Ութ օր պայմանաժամ տրուած է որպէսզի մեկնի: Լրագրողին յանցանքն այն էր որ Նախագահը ներկայացուցած էր որպէս խման մը, որ ոտքի ալ չէր կրնար կենալ, եւլն. եւլն.: Արդարութեան Նախարարը համաձայն չէ այս արտաքսումին եւ կը սպառնայ հրաժարիլ, եթէ չջնջուի:

ՆԻԺԵՐԻՈՅ մէջ, քրիստոնեաներու եւ մահմետականներու միջեւ մթնոլորտը յարուած է եւ Քանոյի մէջ, երկու օրուան խռովութիւններէ ետք, 400 քրիստոնեաներ սպաննուած են:

ՅՈՅՆ ծայրայեղ ձախ կազմակերպութիւն մը՝ «Յեղափոխական պայքար» ըստանձնած է Մայիս 5ի ռմբափորձը, Աթէնքի ոստիկանատան մը դէմ: Կը սպառնայ նաեւ Ողիմպիականներու այցելուներուն եւ պատասխանատուներուն:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ մէջ 36 միլիառատէր կայ (տոլարով) որոնց հարստութիւնը երկրին խառն արտադրութեան 24%ը կը ներկայացնէ: Այս լուրը հաղորդած է ամերիկեան «Ֆորպս» պարբերականին ռուսական հրատարակութիւնը: Բաղդատմամբ, ԱՄՆ-ու 277 միլիառատէրերը միայն 6%ը կը ներկայացնեն երկրին խառն արտադրութեան:

ELECTIONS - LYON

L'élection du prochain Conseil d'Administration de l'UNEAALE composé de 11 membres

aura lieu le Dimanche 27 juin 2004

Tous les membres de l'UNEAALE peuvent faire acte de candidature par écrit au siège :

295 rue André Philip 69003 Lyon dès à présent.

La date limite de candidature est fixée **au 21 juin 2004**, à minuit, le cachet de la poste faisant foi.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ԷՎԻԱՆ ԵՒ ԻՎՈՒԱՐ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի Ա. Ջամալեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի Էվիան ծանօթ քաղաքը եւ Իվուար ծաղկաւէտ աւանը, Կիրակի, Յունիս 13-ին:

Մասնակցութեան սակն է 35 Եւրօ:

Հետաքրքրուողներ կրնան հեռաձայնել՝
-- Լիզային՝ 04. 78. 31. 92. 98 թիւին կամ
-- Սիրվարդին՝ 04. 78. 49. 28. 87 թիւին:

Արձանագրութեան վերջին օրն է Յունիս 2:

***

Section **«D. Missakian» de Sevran-Livry**

Soirée couscous

le Samedi 22 mai à 20 heures 30
à la Maison de la CBAF
17, rue Charles Péguy
93190 Livry Gargan

réservations avant le 18 mai
auprès de Madeleine : 01 43 83 87 68
ou Nilva : 01 42 36 33 73

Nous vous attendons nombreux

***

La Section **«D. Serengulian» d'Issy-les-Moulineaux** visite la Maison de Retraite de Gonesse le **Samedi 22 mai**.

Cette journée débutera par une visite au musée du cheval de Chantilly, avec une démonstration de dressage. Déjeuner sur place.

Départ à 9 heures à la M.C.A. : 45, rue de la Défense, avec un arrêt à 9h15 devant l'église arménienne de l'avenue Bourgain.

Réservations :
01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de vacances de Bellefontaine

Du 30 juillet au 16 août
1 ANIMATEUR (garçon)

Ecrire à :
C. B. A. F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
ou
e-mail : cbaf@wanadoo.fr

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍ 20
ՕՐ ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Խ. օր Յինանց

Սկիզբ պաշտամանց՝
– Գիշերային և Առաւօտեան ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45ին,
– Պատարագի՝ ժամը 10.30ին:

Ծանօթ.-
Այսօր, փոքրերուն համար տօնական առիթ է ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ
Առ այդ, հրաւէր է հոգեւոր հայրերուն, ծնողներուն եւ դաստիարակներուն, որպէսզի այդ օր եկեղեցի առաջնորդեն իրենց հոգածութեան վստահուած զաւակներն ու աշակերտները՝ հաղորդուելու:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի, Մայիս 20: Տօն է Համբարձման:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

Conférences

L'Association Hamaskaine et l'école de la Croix Bleue de Paris invitent les jeunes de plus de 7 ans à une série de deux conférences,

Les samedis 15 et 22 mai à 14h30 à la Maison de la Culture Arménienne, 17, rue Bleue, Paris 9e

Thème :

«L'HISTOIRE DE L'ARMENIE ILLUSTREE POUR LES ENFANTS»

préparé et présenté par
CLAUDE MUTAFIAN

ԼԵԶՈՒՆ ԱԶԳԻՆ ՀՈԳԻՆ Է,
ԴՊՐՈՑԸ ԱԶԳԻՆ ՏՈՒՆՆ Է:
Դ Պ Ր Ո Ց Ա Ս Է Ր
Վ Ա Ր Ժ Ա Ր Ա Ն Ի
2004/2005 թ.ի
արձանագրութիւնները
տեղի կ'ունենան
Ապրիլ 15էն մինչեւ Մայիս 31

RENTREE DES CLASSES 2004/2005
Inscriptions ouvertes du 15 avril au 31 mai

TEBROTZASSERE

Ecole mixte bilingue
Franco-Arménienne
(Académie de Créteil)
1, Bd. du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY

Chef d'Etablissement :
Monsieur HAIG SARKISSIAN

- Maternelle : 3 sections
- Primaire : Sous Contrat Simple
- Collège : Sous Contrat d'Association avec l'Etat

Equipe pédagogique compétente et motivée.

- Programmes officiels de l'Education Nationale
- Enseignement de la langue et de la culture arméniennes
- Cours de chant : «Chorale Tebrotzassère»
- Cours d'informatique dès le primaire
- Langue vivante 1 : anglais
- Langue vivante 2 : allemand au espagnol.

Equipements pédagogiques évolutifs :
Laboratoire de langues — Centre de Documentation et d'Information — Salle d'ordinateurs — Laboratoire de physique - chimie.

Ramassage scolaire par autocars suivant possibilités.
Cantine assurée

Pour tout renseignement tél./fax :
01. 43. 81. 01. 72
direction@tebrotzassere.com

100% DE REUSSITE AU BREVET DES COLLEGES FIN ANNEE SCOLAIRE 2003

3 rue du bois
92140 Clamart
FRANCE

SPI - LEN

FABRICANT DE TRICOTS (HOMMES & FEMMES)
Tél 01 46 30 35 21 Fax 01 46 30 24 33 Email : SPILENN@aol.com

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Les inscriptions du mois d'août sont ouvertes et nous vous invitons à inscrire vos enfants en téléphonant au **01. 53. 34. 18. 18** ou auprès de la section CBAF la plus proche de votre domicile.

— Dates : du 30 juillet au 16 août

— Ages : enfants nés entre le 1er janvier 1990 et le 31 décembre 1997.

ARMÉNIE

3 Vols Directs Hebdomadaires*
Paris → Erevan → Paris

• SÉJOUR À LA CARTE
• VOYAGES ORGANISÉS

SABERATOURS
11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS • TEL 01 42 96 10 10 • FAX 01 42 96 18 77
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON • TEL 04 78 60 13 66 • FAX 04 78 60 92 26
WASTEELS VOYAGES
67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE • TEL 04 95 09 30 60 • FAX 04 95 09 30 61
EREVAN
32-38, RUE HANRABEDOUTIAN 375010 EREVAN • TEL 52 55 55 • FAX 56 40 30

* Aux mois de Juillet - Août - Septembre

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 18
MARDI
18 MAI
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.949
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
79e ANNEE — N° 20.949

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂՏԱՏԻ կեդրոնը, Մայիս 17ի առաւօտը, թակարդ կառքի մը պայթումէն մեռած է Իրաքի փոխանցման առժամեայ գործադիր կառավարութեան նախագահը՝ Էզզետին Սալիմ: Մեռած են նաեւ տասը այլ Իրաքցիներ:

ՊՈԼԻՍ ԵՒ ԱՆԳԱՐԱ երեք ռմբափորձեր գործուած են բրիտանական դրամատուներու դէմ, Մայիս 16ին. զոհ չըկար: Արարքները կը զուգադիպին Թոնի Պլէրի միօրեայ այցելութեան՝ յաջորդ օրը: Մեծն-Բրիտանիոյ վարչապետը Անգարա կ'երթար ապահովութիւն տալու համար Թուրքիոյ, որ զօրավիգ է Թուրքիոյ անդամակցութեան: Վերջին օրերուն, Ազգ. Ժողովը շարք մը յաւելածներ կամ փոփոխութիւններ բրած է Սահմանադրութեան մէջ, որպէսզի Եւրոպայի «դուռը բացուի»: Ֆիկառօ երկար յօդուած մը կը նուիրէ հարցին եւ յաւելուածով մըն ալ, աշխատակիցը (Լօռ Մանտըվիլ) կը յիշէ որ Թուրքիոյ անդամակցութեան պաշտին ընդդիմացողը եղած է Վ. Ժիսքար-Տ'Էսթէն, չեշտելով թէ ան «կոչում չունէր Եւրոպական Միութեան մէջ մտնելու» ու կը կցէ ատարկութեանց շարք մը՝ աշխարհագրութիւն, իսլամ, Հայոց ցեղասպանութեան ուրացում: Ֆրանսա եւ Աւստրիա ժողովուրդը դէմ է, նաեւ գերմանական աջը, Հոլանտացիներու մէկ մասը: Շատեր մտահոգ են իսլամական կուսակցութեան իշխանութեան գլուխ գտնուելէն, ուրիշներ զինուորական տիրապետութենէն, եւ այլն, եւ այլն: Մայիս 16ին, Ֆիլիփ տը Վիլիէ Եւրոպա 1 ձայնասփիւռի կայանին բուռն կերպով չեշտեց, անգամ մըն ալ՝ «Ո՛չ Թուրքիոյ»:

ԲՐԻՒՔՍԷԼ, ԱՄՆու Պաշտպանութեան նախարարը անձամբ հրահանգած է որ չարչարանք կիրարկուի Իրաքի բանտարկեալներուն, ինչ որ յայտնուած է «Նիւ Եորքըր» թերթին կողմէ: Ամբաստանութիւնը շատ ծանր է, հակառակ Փէնթակոնի հերքումին, որ ոչ ոք կը համոզէ:

ԹԵԼ-ԱՎԻՎԻ կեդրոնը, Մայիս 15ին, 150 հազար Իսրայէլացիներ համախմբըւած են պահանջելով որ իսրայէլեան զօրքը քաշուի Գազայի գօտիէն, ինչ որ, կրկին, կը փաստէ Շարոնի սխալը: Ան պէտք է ժողովուրդին դիմէր եւ ոչ թէ իր կուսակցութեան որ ժխտական պատասխան տուաւ: Այս ցոյցը կը յաջորդէր իսրայէլցի 13 զինուորներու մահուան Գազայի գօտին մէջ: Ցոյցին լոզունգն էր՝ «Հիմա՛, դուրս ելլել Գազայի գօտիէն»:

ՓԱՆՆԻ չարժանկարի փառատօնը, Մայիս 15ին խանգարուեցաւ բեմի ընդհատարար աշխատողներու ցոյցէն, ապա, լուրջ միջադէպեր ծագեցան, երբ անոնց մէկ խումբը ոստիկանատուն դիմեց, որպէսզի ազատ արձակուին հինգ անձեր, որոնք ձերբակալուած էին: Բախումներ ծայր տուած են ապահովութեան ուժերուն հետ եւ վիրաւորներ ալ կային, որոնց կարգին հեռատեսիլի Գ. կայանի թղթակիցը, որ խոշտանգուած է եւ աշխատանքի չորս օրուան դադարի ենթարկուած: Պարզուած է այլեւս որ ընդհատարար աշխատողները խաղաղ բողոքներով պիտի չգոհանան: Մայիս 16ին, բեմի այդ աշխատաւորները մամուլի ասուլիս մը տուին եւ հանդիպում մըն ալ ունեցան Մշակոյթի նախարարին հետ: Շարժումը, սակայն չէր հանդարտած եւ նոր սպառնալիքներ կան: Միւս կողմէ, Կարլթոն պանդոկի անձնակազմը գործադուլի դիմած է եւ շարժումը կը տարածուի այլ պանդոկներու ալ (Մաժեսթիք, Մարթինէզ): Բողոքն այն է որ լաւ վըճարուած չեն եւ փառատօնի հիւրերը պարտին իրենք կարգի դնել իրենց անկողինները...:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, հակահրէութեան դէմ երկու ցոյցեր տեղի ունեցան Կիրակի, Մայիս 16ին, որովհետեւ ԷՍ. Օ. ԷՍ.-Ռասիզմ եւ ՄՌԱՓ չկրցան համաձայնիլ նշանաբանին շուրջ: Առաջինին լոզունգը կը վերաբերէր միայն հակահրէութեան, մինչ ՄՌԱՓ (Ցեղապաշտութեան դէմ եւ ժողովուրդներու բարեկամութեան շարժում) կ'ուզէր ընդլայնել վիճարկումը «ամէն տեսակի ցեղապաշտութեան դէմ»: Ուրեմն, համաձայնութիւն չգոյացաւ: Ընդհանուր ձեւով, ըստ կազմակերպիչներուն, ցոյցերուն մասնակցած են մօտ 20 հազար հոգի (10 հազար ոստիկանութեան համաձայն), ինչ որ յուսախաբ բրած է նախաձեռնողները, թէեւ ընկերաբան Ռեժին Ազրիա կը գտնէ որ փոքր թիւը անտարբերութիւն

(Տար.ը Գ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՐՄԷՆՓՐԵՍ

(Մայիս 15/17)

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ

«Արդարութիւն» դաշինքին եւ «Ազգ. միաբանութիւն» կուսակցութեան Մայիս 14ի հանրահաւաքը տեղի ունեցած է Մատենադարանի հարթակին վրայ: Ընդդիմութեան ներկայացուցիչները որոնց հետ է Համայնավար կուսակցութիւնը, ըսած է թէ մտադիր են հանրահաւաքներու քաղաքականութիւնը շարունակելու: Ցայտարարուած է որ մինչեւ յաջորդ հանրահաւաքը ընդդիմութեան ներկայացուցիչները քաղաքացիներու հետ հանդիպումները կը շարունակեն Երեւանի մարզերուն, թաղերուն մէջ:

***

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ - ՎԼ. ՊՈՒՏԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Մայիս 14-ին Նովօ Օգարեւոյի մէջ հանդիպում ունեցած է Ռուսաստանի նախագահին հետ: Երկու նախագահներուն տեսակցութեան ծանրութեան կեդրոնը գրաւած է առեւտրա-տնտեսական կապերու զարգացման հեռանկարը: Անդրադառնալով ապրանքի փոխանակութեան 2003ին 34%ի յաւելումին, Նախագահ Պուտին ըսած է թէ առիկա ցուցանիշ է թէ տնտեսական յարաբերութիւնները ճիշդ ուղղութեամբ կը զարգանան: Ռ. Քոչարեան Վլ. Պուտինի երկրորդ ընտրութենէն ետք անոր արտասահմանեան առաջին հիւրը եղած է:

***

ՀԱՅ ՕԴԱՉՈՒՆ ԱՐԿԱԾԱՀԱՐ

Սուտանի մէջ Մայիս 11ին բեռնատար օդանաւ մը ինկած է: Հայաստանի քաղաքացիական թռիչքներու վարչութիւնը տեղեկացուցած է թէ օդանաւին ղեկը կը վարէր Գագիկ Գալստեան, հայ էր անձնակազմէն մէկն ալ՝ Լեւոն Եղիազարեան: Ըսուած է թէ օդանաւին անկումը թէքնիք պատճառներով եղած է:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹՈՎ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՈՒ ՀՅԴ-Ի ԼԻՈՆԻ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ

Հայ Դատի ու ՀՅԴ-ի նախաձեռնութեամբ Լիոնի մէջ հանրահաւաք մը կազմակերպուած էր Մայիս 9ին, լսելու համար հարաւ-արեւելեան շրջանին եւրոպական ընտրութեան ցանկերը գլխաւորող անձնաւորութիւններուն կարծիքը Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին: Ներկայ էին Թ. Գորնիյէ (Իւ. Տէ. Էֆ.), Ժ. Պէնհամիա (Բնապահ), Փ. Լուի (Իւ. Փէ. Էֆ.): Վիճարկումը վարեց Ֆրանսէնքէրի լրագրող Ֆ. Պուրկատ, մասնակցութեամբ «Թինք-Թանք Եւրոպա 2002»էն Ֆ. Պլանքէրիի եւ Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբին նախագահ Հ. Զօպոյեանի: Կը բացակայէին Ֆ. Կրոսթէթ (Իւ. ԷՄ. Փէ.) եւ Մ. Ռոքար (ընկերվարական) որոնք արտայայտուեցան տեսագրուած հարցազրոյցներով: Ֆ. Պլանքէրի որ եւրոպական շուրջ հարիւր քաղաքի մէջ նման ձեռնարկներ վարած էր, ըսաւ թէ Թուրքիոյ անդամակցութեան հեռանկարը աղբիւր է հետզհետէ աւելցող մտահոգութեան ու ընդդիմութեան:

Աւելի քան հազար հոգինոց լսարանի մը առջեւ Թ. Գորնիյէ եւ Փ. Լուի արտայայտեցին այդ անդամակցութեան իրենց անայլեւայլ հակադրութիւնը: Թուեցին աշխարհագրական, մշակութային ու ժողովրդագրական պատճառները. խոստացան նոյն քաղաքականութեան հետամուտ ըլլալ ընտրուելու պարագային: Ֆ. Կրոսթէթ որուն կուսակցութիւնը վերջերս հարցին մասին կեցուածքի ուշագրաւ փոփոխութիւն մը ունեցաւ, պաշտպանեց Թուրքիոյ հետ առանձնաշնորհեալ գործընկերութեան կարգավիճակ մը: Իսկ Ժ. Պէնհամիա կողմնակից էր Թուրքիոյ անյապաղ ընդգրկումին. կ'ըսէր թէ հարկ է վստահիլ Թուրք ժողովրդավարներուն որպէսզի մարդկային իրաւունքները բարելաւուէին Թուրքիոյ մէջ, ինչպէս ցեղասպանութեան ճանաչումը որ երկրին ժողովրդավարացման արդիւնքը պիտի ըլլայ:

Մ. Ռոքար Թուրքիոյ անդամակցութիւնը կը գիտէր ռազմավարական կարեւորութեան անկիւնէն, մեկնելով այն կապերէն որ երկիրը ունէր Կեդր. Ասիոյ թրքախօս երկիրներուն հետ որոնց քարիւղը չէր կրնար Եւրոպան անտարբեր ձգել: Ինչ կը վերաբերէր ցեղասպանութեան ճանաչումին, առիկա ինքնաբերաբար տեղի պիտի ունենար երբ Թուրքիա գտար իր ժխտողականութեան ծիծաղելիութեան սատիճանը:

Հ. Զօպոյեան յիշեցուց որ Թուրքիոյ անդամակցութեան թեկնածութեան առիթով էր որ Եւրոպայի Խորհրդարանը Հայ Դատի պնդումով 2000 թուականէն ի վեր սկսած է նկատի առնել ցեղասպանութեան եւ շրջափակումի հարցերը: Յիշեցնելով Մորիյոնի եւ Լամասուրի տեղեկագիրները, չեշտեց թրքական անդամակցութեան ընդդիմադիր կողմերու յայտարարութիւններուն հակասական մասերը եւ Եւրոպական Խորհրդարանի տարեկան տեղեկագիրներուն մէջ իրականութիւնը Թուրքիոյ յայտնելու անոնց դժկամակութիւնը:

Ինչ կը վերաբերի ձախակողմեաններուն կեցուածքին, ան ժխտեց Թուրքիոյ անդամակցութեան մահմետական աշխարհին օրինակ ծառայելու վարկածը, հիմնուելով իր արաբ դրացիներուն հետ այդ երկրին ունեցած յարաբերութեան վրայ: Ժխտեց նաեւ աշխարհավարութեան արդարացումը. ըսաւ թէ ան Թուրքիոյ մէջ բազմատարրութեան եւ կրօնքին ու պետականութեան անջատումին վրայ հիմնուած չէ, այլ՝ ոչ մահմետական քաղաքացիներուն բնաջնջումէն ետք մեծամասնութեան վերածուած մահմեդական կրօնքին թրքական պետութեան կողմէ պահպանումին վրայ:

Հ. Զօպոյեան ըսաւ թէ եթէ Եւրոպա իր արժէքները չպարտադրէ Թուրքիոյ որպէս անդամակցութեան նախապայման, ինք պիտի մղուի անոր ժխտողական արժէքները համարկելու եւ ազատ ընթացք տալու այլ ցեղասպանութիւններու ժխտումին: Աւելցուց թէ ձեւական ճանաչումէն անդին, Եւրոպան պէտք է կարենայ ընէ ցեղասպանութեան վնասները դարմանել, յատկապէս մղել Թուրքիան որ Հայաստանի ու հայ ժողովուրդին ապահովութեան երաշխիք տայ: «Թուրքիա պէտք է խոստանայ Հայաստանի հանդէպ իր յարձակողական քաղաքականութենէն հրաժարիլ. այդ քաղաքականութիւնը որոշ վարչաձեւի մը կապուած չէ, այլ պետական վարդապետութեան մը որ կը պահպանուի զինուորական կամ աշխարհային, ինչպէս իսլամական վարչակարգերու կողմէ» ըսաւ ան:

«Պրաչ» խումբին համերգէն առաջ Ժ. Քէփէնէկեան վիճարկումին համադրումը ընելով յայտարարեց թէ Հայերը աչալուրջ պիտի հետեւին դէպքերու զարգացումին:

ՊԱՏՈՒՈՅ ԼԵԳԷՈՆԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԻ ՇՔԱՆՇԱՆԻ ՅԱՆՁՆՈՒՄ Շ. ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ

Ուրբաթ, Մայիս 14, ժամը 11ին, Էլիզէի պալատին մէջ, Նախագահ Ժագ Շիրաք շքանշաններու յանձնումը կը կատարէր տասներկու անձնաւորութիւններու, որոնց կարգին էր Շ. Ազնաւուր, բարձրացած պատուոյ լեգէոնի հրամանատարի աստիճանին:

Օրուան միւս պարգեւատրեալներն էին.- Մալիք Շեպէլ, տիկին Մարի-Լուիզ Ֆոր, Ժիլ Օկիւսթ, Մուսթաֆա Տահլէպ, տիկին Ֆլուզա-Ռոմոն տ'Ամիրի, Գլոտ Կրիսիէլի, տիկին Միշէլ Ժանտրօ-Մասալութ, Գլոտ Գոնթամին, Հարթմութ Մեհտորն, Ժան Պելիար եւ Ժան Մորէն: Բոլորն ալ արժանացած էին զանազան շքանշաններու, պատուոյ լեգէոնի տարբեր աստիճաններ կամ արժանեաց:

Բացման իր երկու խօսքին մէջ, նախագահը չեշտեց թէ կը վարձատրուին անոնք որոնք իրենց իմաստութեամբ, վաստակով թէ զոհաբերութեամբ ծառայած են Ֆրանսայի: Ապա, կարգով, դըրուատեց ամէն մէկը, տալով անոնց համառօտ կենսագրականը եւ արժանիքները:

Անդրադառնալով Շառլ Ազնաւուրի, նախ յիշեց անոր երկու խօսքերը՝ երախտագիտութիւնը արհեստ է, պատգամը՝ կեանք է: Անոր ինքնակենսագրութեան մէջ գտած է ուրիշներու տառապանքը, յոյսը: 1965ին է որ ճանչցուած է որպէս երգիչ եւ դարձած է ամէնէն ծանօթ, ամէնէն ունկնդրուած եւ հաւանաբար ամէնէն աւելի հիացում պատճառող արուեստագէտը: Յիշեց թէ այն 25 համերգները զորս կու տայ ներկայիս, գլխաւորաբար կը տրուին ի նպաստ բարեսիրական նպատակներու: Ինք է որ հիմնած է «Ազնաւուր Հայաստանի համար» կազմակերպութիւնը եւ կու տայ առատաձեռնութեան լաւագոյն օրինակը: Վերջին համերգն ալ, տարեդարձին առթիւ, թիւը չեմ ուզեր ըսել, չեշտեց նախագահը, կը տրուի ի նպաստ խլիրդի դէմ պայքարին: Շնորհաւորեց արուեստագէտը անուրանալի եւ զոր ոչ ոք կ'ուրանայ, հրաշալի դեսպանը՝ Ֆրանսերէն լեզուի եւ երգի:

Ելոյթներու աւարտին, Շիրաք կարգով յանձնումը կատարեց շքանշաններուն, որուն յաջորդեց խմբական նկարահանում մը:

Պարգեւատրեալներն ու աւելի քան 600 հրաւիրեալները, ապա հիւրասիրուեցան ճոխ քոքթէյլով մը:

Ա. Մ.

ՅՍՏԱԿ ՈՒ ՎՃՌԱԿԱՆ ԱՆՏՈՐՈՇՈՒՄ «ԳԻՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱՎԷՃԸ ԾՈՒՂԱԿ Է»

Վերջին տարիներուն նորոյթի կարգ անցած «երկխօսութիւն» պիտակով հայ-ուեթուրք աչքկապուկ մը մեր օրակարգէն ալ ներս մտաւ: Անոր մուտքը կարելի ըրին դէմքեր որոնք թէ՛ վախը ունէին ժողովրդավար, արդիական, լայնախոհ ըլլալու նորօրեայ հրահանգը յարգած չըլլալուն, թէ՛ փայփայուած էին հեռուէ սուրբին ընտրեալները ըլլալով: Հեռուէ սուրբն ալ Ուաշինկթըն - Անգարա առանցքն էր որուն վրայ առաջինին կողմէ բեմադրուած լարախաղը պէտք է երկրորդը փրկէր լինը տասնամեակի խարանէ մը:

Ու ծնունդ առաւ «Հայեւթուրք երկխօսութեան» բազմադրուագ շարանը: Դիւանագիտական անցեալ մը, հող չէ թէ ի՛նչ միջոցով, կամ դիտականամերձ հանգամանք մը բաւարար չափանիշ դարձաւ ընտրելի ըլլալու, երբ կար խաղաքար ըլլալու տրամադրութիւնը:

Նորօրեայ այս փրկիչները իրենց ճամպրուկները կապեցին Պոլիսէն, Անգարայէն, Երեւանէն, Մոսկուայէն թռչելու համար Նիւ Եորք, Զուիցերիա կամ այլուր: Երկխօսութեան այնքան անկարելի նկատուած այս տեսակին առաքեալները ըլլալու մղումը ոչ իսկ մտածել տուաւ միջուկին մասին: Եթէ կը հրահանգուէր ցեղասպանութեան նիւթը մէկդի ձգել այդ հանդիպումներէն, այդպէս թող ըլլար. կարեւորը երկխօսութիւնն էր ու վե՛րջ: Այնքան մեծ թափով նուիրուած էին իրենց առաքելութեան որ հարկն իսկ չզգացին անդրադառնալու եւ գոնէ իրենք իրենց համար պատասխան մը ճարելու հազար անգամ ուղղուած հարցումին թէ եթէ հանդիպումներէն ի յառաջագունէ կը բացառուէր ցեղասպանութեան նիւթը, ի՞նչ կը մնար երկխօսութեան, հաշտութեան ջանք մը արդարացնելու:

Վերջապէս, այդ նախաձեռնութեան յաջորդին՝ Վիէննայի մէջ ծրագրուածին նախօրեակին յստակ, վճռական ձայն մը բարձրացաւ Երեւանէն. ան աննախընթաց կտրականութեամբ բնորոշեց Անգարա - Ուաշինկթըն առանցքին բեմադրութիւնը ըսելով. «Գիտական բանավէճը ծուղակ է»:

Այս բնորոշումը կը պատկանի Գիտութեան ակադեմիայի պատմութեան հիմնարկին տնօրէն, պատմաբան Աշոտ Մելքոնեանի որուն հետ հարցազրոյց մը կատարած է Լիլիթ Գալստեան («Երկիր», Ապրիլ 23-29):

Ան առաջին խօսքէն կը մատնանշէ որպէս գիտական ներկայացուածին ետին քաղաքական ազդակին ներկայութիւնը: Իր համոզումով բուն խնդիրը առնչուած է Թուրքիա - Հայաստան սահմանին բացումին: Եւ որովհետեւ 1995էն ասդին երբ միջազգային կշիռ ստանալ սկսաւ ցեղասպանութեան ճանաչումը ու Թուրքերը ճնշումի իրենց քաղաքականութիւնը աւելի երկար ատեն չկրցան նոյն յաջողութեամբ շարունակել, դիմեցին նոր հնարքի. ջանացին հարցը այս անգամ գիտական մարզ փոխադրել ու ա՛յդ ձեւով խոչընդոտել ճանաչումը: Ա. Մելքոնեանի ըսածներուն մէջ գոհունակութիւն կը պատճառէ կարդալ թէ երկարատեւ քննարկումներ ունեցած են նաեւ Արտաքին գործերու նախարարութենէն բարձրաստիճան պաշտօնատարներու հետ ու եզրակացուցած որ առաջարկուած բանավէճը թակարդ է: Յայտնի բան է որ իրենց մասնակիցները յաւերժօրէն կը մերժեն Հայերու ներկայացնելիք փաստերը, իրենց պնդումները լրջօրէն արդարացնելու ալ ոչինչ ունենալով, գործընթացը կ'երկարի ու կ'երկարի. իսկ ատիկա կը ծառայէ մէկ բանի. աշխարհը կրկին ու կրկին համոզել փորձելու թէ քննարկումները յստակ եզրակացութեան չեն յանգած, Հայերը չեն ապացուցանած թէ կատարուածը ցեղասպանութիւն էր: Ա. Մելքոնեանի արտայայտութեան մէջ գոհունակութիւն պատճառող երկրորդ կէտ մըն է այն որ «Մեր գիտնականները միանգամայն ճիշդ են որ հակուած չեն գնալ բանավէճերի»: Ինք ալ քանի հրաւէրներ ստացած ու մերժած է:

Անշուշտ դիւրութեամբ հասկնալի է որ իր ունեցած դիրքին տէր մէկը ներքաշել այդ բեմադրութեան մէջ, մեծ յաջողութիւն կ'ըլլար Թրքական կողմին համար: Կարեւոր չէ թէ Ա. Մելքոնեան մը, պահ մը մէկդի ձգելով իր վերապահութիւնը ու ենթադրելով որ գացած ըլլար հանդիպումին, օրինակ՝ Թուրքիոյ պատմութեան հիմնարկի նախագահին հետ, ինչեր պիտի ունենար ըսելիք երբ խօսակիցը սեղան բերէր ուրիշ տեղեր ներկայացուած պնդումը թէ 1914ի համեմատութեամբ Օսմանեան կայսրութեան հայ բնակչութեան թիւը նոյնիսկ աւելցած է... 1918ին: Նման հանդիպումէ մը տրուելիք միակ պատկերը միայն կեղեւինը պիտի ըլլար, առանց միջուկին անդրադարձին: Այս վերջինին մասին հայ պատմաբանը ունի հաստատ համոզում. «Թրքական հասարակութիւնն այսօր պատրաստ չէ կէս քայլ անգամ կատարել մեր ցեղասպանութեան ճանաչման ուղղութեամբ, ուստի լիովին ընդունելի եմ համարում մեր հասարակութեան մերժողական կեցուածքը, որը չի ցանկանում հայ գիտնականին տեսնել Թուրքի հետ մի սեղանի շուրջ»:

Ան կ'ըսէ նաեւ թէ յետաձգուած է աշնան ծրագրուած Վիէննայի հանդիպումը: Այսուհանդերձ, գերմանական եւ աւստրիական դիւաններէ ցեղասպանութիւնը փաստող 200ական վաւերագիր պիտի ներկայացուի Թրքական կողմին:

Հայկական կողմին մասնակցութիւն չըբերելուն հաւանական ժխտական մեկնաբանութիւններուն մասին հարցումի մը պատասխանելով Ա. Մելքոնեան կը մէջբերէ Հրեաներու օրինակը: Եթէ անոնց գիտնականները գերմանացի գիտնականներու հետ հանդիպումի հրաւէր ստանային, կարելի՞ է մտածել որ կ'երթային փաստաթուղթերով իրենց խօսակիցները համոզել ջանալու թէ Ողջակէզը իրողութիւն էր: Ինք համոզուած է, ինչպէս ոեւէ մէկը, թէ Հրեաները նման հրաւէր կը մերժէին առանց այլեւայլի: Կը յիշեցնէ թէ նոյնիսկ Գերմանացիներու ներողութենէն ետք Հ. Քոհլի Իսրայէլ մուտքը վիրաւորական համարուած է:

Ան այսպէս ըլլալով, ցաւալի է, ինչպէս կ'ըսէ պատմաբանը, որ գտնուած են մարդիկ որոնք այս կամ այն յանձնաժողովին մէջ տեղ գրաւած են Թուրք պաշտօնական դէմքի մը հետ: Երեւոյթը արժանապատուութեան հարցը խնդրոյ առարկայ կ'ընէ: Ու մարզին օրինակը կու գայ անմիջական ներկայէն. մօտերու մէջ տակաւին թարմ է Բրիտանիոյ դեսպանուհիին ծանօթ արտայայտութիւնը ցեղասպանութեան ժխտումին մասին: «Եթէ պետութիւն ենք, ունենք արժանապատւութիւն, ապա պէտք է, ինչո՞ւ չէ, դեսպանին արտաքսելու խնդիր դնենք» կ'ըսէ Ա. Մելքոնեան: Պատճառաբանութիւնը պարզ է. շատ պետութիւններու նախագահներ երբ Երեւան կ'երթան, յարգելով երկրին արարողակարգը կ'այցելեն Ծիծեռնակաբերդ: Ինչո՞վ կրնայ բացատրուիլ որ Երեւան նշանակուած պաշտօնատար մը չըյարգէ բոլորին յարգածը: Եւ մանաւանդ ոչ մէկ քայլի չձեռնարկուի անոր դէմ:

Իսկապէս, կարդալով Ա. Մելքոնեանի մօտեցումները, կարծես ա՛լ աւելի անհեթեթ կը յայտնուին երկխօսութեան, հաշտութեան, գիտական բանավէճի Թրքեւամերիկեան նախաձեռնութիւնները. եւ տխուր է հաստատել թէ իր ակնկալած վճռակամութեամբ պատասխան չտրուեցաւ անոնց: Երկխօսութիւն ունենալու, հաշտուելու, բանակցելու գացող Հայեր գտնուեցան ու հաւանօրէն պիտի գտնուին: Մինչդեռ որքան տեղին ու յստակ է ըսուածը. «Հայ եւ ոչ միայն հայ պատմաբանները բազմաթիւ լեզուներով տասնեակ ժողովածուներ են հրատարակել. թող Թուրքերն ուսումնասիրեն այդ արխիւային փաստաթղթերը: Դրանք բոլորը բաց են աշխարհի առջեւ, եւ համոզուած եմ որ Թուրքերն այդ հետքերով վաղուց գնացել են եւ անելիք չունեն: Կեղծիքով հեռու գնալ հնարաւոր չէ»:

Հետաքրքրական պիտի ըլլար հարց տալ թէ Ա. Մելքոնեանի նման մէկը ինչպէս կը բացատրէր Թրքական խայծը կլլելու տրամադիր Հայերու ընթացքը: Բայց... հաւանօրէն լաւագոյնն է այսպէս երբ հարցը ուղղուած չէ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

ՄՍԵՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ, ՀՈԳԱՏԱՐ-ՈՐԲԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՐԲԱՆՈՑԸ

Զմիւռնիոյ մէջ ԺԹ. դարու կէսէն ետք եւ վերջաւորութեան հիմնուեցան բարեսիրական ու մշակութային նորանոր ընկերութիւններ, Մսերեան տպարանը, եւ շարունակեց զարգանալ հրատարակչական գործունէութիւնը: Նախախնամական մեծ դեր ունեցաւ մանաւանդ Հոգատար - Որբախնամ ընկերութիւնը:

ՄՍԵՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ ԵՒ «ՄԵՏԷՕՐԱ» ԹԵՐԹԸ

Զմիւռնիոյ հայ համայնքի երախտաւորներէն Գրիգոր Մսերեան, օգտուելով Մատթէոս Մամուրեանի կողմէ «Արեւելեան Մամուլ»ին համար ձեռք ձգած տպարան բանալու արտօնագրէն, 1877ին տպարան բացաւ, ուրկէ 1878ին, տարի մը ամբողջ հրատարակուեցաւ «Արեւելեան Մամուլ»ը:

Գրիգոր Մսերեան, իրեն գործակից ունենալով Մեսրոպ Նուպարեանը 1880ին հիմնեց «Մետէօրա» ուսումնական թերթը, որ սկսաւ հրատարակուիլ վեց ամիսը անգամ մը, խմբագրութեամբ Գրիգոր Մսերեանի եւ Մեսրոպ Նուպարեանի. Թերթը մեծ մասամբ կը պարունակէր պատմական տեսութիւններ եւ իմաստասիրական գործերէ թարգմանութիւններ: Մսերեան տպարանէն լոյս տեսան նաեւ քանի մը գիրքեր, գրքոյկներ, տեարակներ ու տեղեկագիրներ:

Մրցակիցներու պայքարին չկարենալով տոկալ Մսերեան 1881ին փակեց տպարանը, դադրեցնելով նաեւ «Մետէօրա»յի հրատարակութիւնը:

ՀՈԳԱՏԱՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

Զմիւռնիոյ Հայոց առաջնորդ Մելքիսեդեկ Եպիսկ. Մուրատեանի թելադրութեամբ ու քաջալերանքով Զիլինկիրեան, Մարկոսեան, Վարպետեան, Սվազլեան եւ Տիւզկէրեան ընտանիքներէն կիներ եւ օրիորդներ 1879ին կազմեցին Հոգատար ընկերութիւնը, նպատակ ունենալով Հռիփսիմեանց եւ Մեսրոպեան վարժարաններու չքաւոր սաներուն զգեստ եւ գրենական պիտոյքներ հոգալ, ինչպէս նաեւ աղջիկներուն ձեռագործ սորվեցնել: Շուտով ընկերութեան միացան բազմաթիւ կիներ ու աղջիկներ:

Ընկերութեան եկամուտի աղբիւրները դարձան բաժանորդագրութիւնները, նուիրատուութիւնները, ինչպէս նաեւ պարահանդէսներէ ու վիճակահանութիւններէ գոյացած գումարները:

Ընկերութիւնը հետզհետէ ընդարձակեց իր գործունէութեան ծիրը, ոչ միայն զգեստ եւ գրենական պիտոյքներ հայթայթելով, այլ նաեւ նիւթապէս ու բարոյապէս ալ օգնելով սաներուն: 1885ին իր ծախքով սկսաւ ուսուցչուհի մը պահել Հռիփսիմեանց վարժարանին մէջ: Չքաւոր ընտանիքներէ երկու աղջիկներ իբր ուսուցչուհի պատրաստեց, որոնք յետոյ երկար տարիներ ծառայեցին նոր սերունդի դաստիարակութեան:

Ընկերութիւնը նաեւ ստանձնեց Հռիփսիմեանց Նորակառոյց վարժարանին պատուհաններու փեղկերը եւ գրասեղանները ներկելու ամբողջ ծախքը, գնեց դըպրոցին ամբողջ կահ կարասիներն ու հայելիները եւ յարդարեց պարտէզը: Ընկերութեան յորդորով Թադէոս էֆէնտի Սպարթալեան դպրոցին նուիրեց ձեռագրադարան մը, Սահակ էֆէնտի Աւետիքեան ներկել տուաւ ամբողջ շէնքը, իսկ տիկին Հռիփսիմէ Կոստանդեան նուիրեց սիրուն ջահեր:

ՈՐԲԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հռիփսիմեանց վարժարանին մէջ հայերէնի ու գրականութեան ուսուցիչ Աւետիս Տիվրիկեան, 1891ի ձմրան օր մը, բարձրագոյն կարգի աշակերտուհիներուն կը բացատրէր ընկերային գործակցութեան բարիքները, երբ աշակերտուհիներէն Լուսի Տիւզկէրեան ոգեւորուած գոչեց. «Ինչո՞ւ մենք եւս չունենանք ընկերութիւն մը մեր համեստ շրջանակին մէջ». դասընկերուհիները անմիջապէս արձագանգեցին եւ նոյն պահուն դըպրոցական գրասեղաններուն վրայ իսկ տասնեակ մը աղջիկներ յղացան որբախնամ ընկերութիւն մը կազմելու գաղափարը, նպատակ ունենալով որբ աղջիկներ խնամել եւ նիւթապէս ու բարոյապէս անոնց դաստիարակութիւնը իրենց վրայ առնել:

Այսպէսով, 1891ի վերջաւորութեան, կազմուեցաւ Որբախնամ ընկերութիւնը, որուն միացան բարեխիղճ ու ծառայութեան ոգի ունեցող խումբ մը հայուհիներ: Նիւթականի չգոյութեան պատճառով որոշուեցաւ որ ընկերութեան իւրաքանչիւր անդամ ամիսը քառորդ մեճիտիէ պիտի վճարէր եւ մինչեւ որ կարեւոր գումար մը չգոյանար, ընկերութիւնը իր նպատակի իրագործման պիտի չձեռնարկէր:

Սակայն նորակազմ ընկերութեան դէմ յամառ հալածանք մը ծայր առաւ պաշտօնական թէ անպաշտօն անձերու ու ընկերութիւններու կողմէ: Ընկերութեան անդամներէն շատեր վհատելով բաժնուեցան եւ եղաւ ժամանակ մը երբ միայն հինգ հոգի մնաց ընկերութեան մէջ, որոնք ամէն ջանք ի գործ դրին ընկերութիւնը հաստատ պահելու եւ իրենց առաջադրած բարի նպատակներուն հասնելու համար:

ՀՈԳԱՏԱՐ - ՈՐԲԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՐԲԱՆՈՑ

Հոգատար ընկերութիւնը, ի տես Որբախնամ ընկերութեան դիմագրաւած ծանր դժուարութիւններուն ու տագնապներուն, որոշեց աջակցիլ անոր եւ միասնաբար աշխատիլ նոյն ծառայասիրական նպատակներու իրականացման համար: Այսպէսով, 1893 Ապրիլ 1ին երկու ընկերութիւնները միացան, ստանալով Հոգատար - Որբախնամ ընկերութիւն անունը:

Հոգատար - Որբախնամ ընկերութիւնը իր կազմութենէն անմիջապէս ետք, իր համեստ դրամագլուխով աղջկանց որբանոց մը բացաւ: Նիւթական անձուկ պայմաններու բերումով որոշուեցաւ որբանոցը սկզբնական շրջանին միայն ցերեկօթիկ վարժարանի վերածել, հոգալով որբ աղջիկներու գրենական պիտոյքները, հագուստեղէնը եւ ցերեկուան ճաշը: Սկիզբը տասներկու որբ աղջիկներ ընդունուեցան, բայց նոյն՝ 1893 տարուան վերջաւորութեան անոնց թիւը բարձրացաւ տասնը-

չորսի: Ընկերութիւնը, ի տես որբանոցին կատարած նախախնամական դերին եւ ժողովուրդի քաջալերանքին 1894 Դեկտեմբեր 5ին, չքեղ հանդէսով մը գայն գիւղերօթիկի վերածեց: 1895ին որբերու թիւը հասաւ տասնութի, 1898ին՝ 33ի եւ թիւը հասաւ տասնութի, 1898ին՝ 33ի եւ անյաւ քառասունը: Անոնցմէ ոմանք Զմիւռնիայէն եւ շրջակայքէն էին, կային նաեւ Կարինէն, Խարբերդէն, Ակնէն, Խվէրէկէն, Արաբկիրէն, Սղերդէն, Տիյարպէքիրէն ու Մարաշէն որբեր:

Յակոբ Վրդ. Քէօսէեան, իր «Հայք ի Զմիւռնիա եւ շրջակայս» գիրքին մէջ (տպուած՝ 1899ին, Վիէննա), խօսելով Հոգատար - Որբախնամ ընկերութեան եւ որբանոցն մասին կ՚ըսէ.

«Ընկերութիւնս կարճ ժամանակուան մէջ իւր նիւթականը բաւական չիտկած է. 1895-96 տուած տեղեկագրութեան մէջ կը տեսնենք որ նախորդ շրջանին մէջ 66,267 ընթացիկ դահեկան մուտք ունեցած է եւ 30,000 ընթացիկ դահեկան ծախք: Իւր ծախուց մէջ առաջին տեղին կը բռնէ տան վարձքը, այնպէս որ եթէ բարերարի մը շնորհիւ ազատ տուն վարձու բռնելէ՝ երկայն եւ գեղեցիկ ապագայ մը կ՚ունենայ:

«Որբանոցս ունի երկու մնայուն վարժուհի. մին ցերեկեայ եւ միւսն գիշերօթիկ. ընկերութեան անդամներն, մինչեւ իսկ մեծահարուստ ընտանեաց պատկանող օրիորդներ կը խոնարհին իրենց թըշուառ քոյրերուն նիւթական եւ բարոյական պէտքերն անձամբ հոգալ. դասերու մեծ մասը, ձեւագիտութիւն, ձեռագործ, գաղիերէն, նկարչութիւն, աշխարհագրութիւն, թուաբանութիւն, բնական պատմութիւն, կրօնք եւ այլն անդամոց կողմանէ կը տրուին անձնուիրաբար:

«Հաստատութիւնս ունի ներքին զանազան պաշտօնէութիւններ, ինչպէս մատակարարութիւն, հանդերձապետութիւն, հսկողութիւն, հիւանդապահութիւն, դիւանական եւ ուսումնական պիտոյից մատակարարութիւն, որոնք ամէն տարի փոխն ի փոխ կը կատարուին անդամուհեաց կողմանէ:

«Ընկերութիւնս ունի Ընդհանուր ժողով մը, Ատենապետով եւ Ատենադպիրով. առիկա ի պահանջեալ հարկին ժողովներ կը կազմէ՝ ըստ վաւերացեալ կանոնագրի՝ իր իրաւասութեան պատկանող խնդիրները լուծելու եւ կարգադրելու: Ընդհանուրն երկու տարին անգամ մ՚իր (անդամոց) մէջէն կ՚ընտրէ Գործադիր կոչուած ժողովն, որուն հսկողութեան կը յանձնուի Հաստատութիւնս: Գործադիրը շաբաթը անգամ մը, եւ ի հարկին աւելի, ժողովներ կը կազմէ ընդ նախագահութեամբ Տեսչին. ունի Ատենապետ մը, Ատենադպիր մը, Գանձապետ եւ Մատակարար, որոց պաշտօններն ու պարտականութիւնները մասնաւոր կանոնագրով մը գծուած են: Գործադիր անդամոց թիւն է 7-9, իսր դիւանը տարին անգամ մը կը փոխուի՝ մասնաւոր քուէարկութեամբ:

«Ընկերութեան դրամական աղբիւրներն են՝ բաժանորդագրութիւնք, դրամական եւ ուտեստի վերաբերեալ նուէրներ, պարահանդէս, նուագահանդէս, տարեկան հանդէս եւ այլն: Տեղեկագրին մէջ, որ ամէն տարի կը տրուի հասարակութեան, յականէ յանուանէ կը նշանակուին նուէրներու քանակը, տեսակը, նուիրատու անձինք, բաժանորդք եւ անդամք: Ծախուց տեսակներն եւ այլն: Որբանոցի տարեկան ծախքը կը հաշուուի՝ նուիրուած ուտեստներու արժէքն ալ ի միասին առեալ, մօտ 450 օսմ. ոսկի:

«Միացեալ ընկերութեանս բուն նպատակն է իւր պաշտպանութեան տակ գտնուող որբերուն տալ նախնական կրթութիւն մը, որ կը տեւէ հինգ տարի: Այս շրջանն աւարտողներուն մէջ եթէ գտնըւին ուսուցչութեան ընդունակութիւն ունեցողներ, ընկերութիւնն ամէն միջոց ի գործ կը դնէ՝ զանոնք ուսուցչութեան պաշտօնին պատրաստելու. իսկ մնացեալք պարտաւոր են հետեւիլ իգական ձեռարւեստներու եւ գործնական տնտեսագիտութեան՝ մինչեւ չորս տարի, որմէ յետոյ շրջանաւարտք պարտաւոր են երկու տարի ձրի ծառայել Որբանոցին մէջ՝ ի փոխարէն իրենց վայելած խնամոց. ապա զանազան ընտանիքներու քով յարմար պաշտօններու կը յանձնուին:

«Ընկերութիւնս ունի 43էն աւելի անդամուհի. 50ի չափ բաժանորդ եւ բազմաթիւ նուիրատուներ, որոնք իրենց կարողութեան համաձայն՝ որ եւ իցէ նպաստով մը չեն մոռնար օգնել Որբանոցիս պատսպարեալ կարօտեալներուն:

«Ընկերութեանս Նախագահ եւ Տեսուչն է Աւետիս Տիվրիկեան, իսկ Գործադիր ժողովոյ անդամուհիներն են Վարդուհի Զիլինկիրեան՝ ատենապետ, Իսկուհի Թոքաթլեան՝ ատենադպիր, Քրիստին Պ. Յակոբեան՝ գանձապետ, Զապէլ Ս. Սիմոնեան՝ մատակարար, Աղաւնի Գույումճեան, Մարի Սիմոնեան, Մարի Արապեան, Մարինա Պագրճեան, Լուսի Պարտիզպանեան: Ընդհանուր ժողովոյ ատենապետն է Իսկուհի Աղազարեան, ատենադպիրն է Մերսէտէս Զմիւռնակէսեան»:

Հոգատար - Որբախնամ ընկերութիւնը իր գործունէութիւնը շարունակեց մինչեւ Մեծ Եղեռնը եւ Զմիւռնիոյ հայաթափումը, երախտարժան անուն ձգելով պատմութեան մէջ:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Մայիս 1ին տեղի ունեցած է ճաշհանդանակութիւն մը ի նպաստ ՀՕՄ-ի ամէնօրեայ վարժարանին: Բացումը կատարուած է Քաթիա Տէր Յովակիմեանի կողմէ երգուած ազգային եւ հայկական պետական փառերգներով, Թալին Գըլըպօղեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ: Բացման խօսքով հանդէս եկած է վարժարանի շրջանաւարտ՝ Շահէն Միրաքեան: Ճաշին ընթացքին տեսերիզով ցուցադրուած է վարժարանի աշակերտութեան առօրեայէն պահեր: Բեմ հրաւիրուած է ՀՕՄ-ի Ռուբինա մասնաճիւղի ատենապետուհի Լորա Մալլեան, որ անդրադարձած է երիտասարդական կեդրոնի եւ ՀՕՄ-ի երկրորդական վարժարանի շէնքին շինութեան, ընդգծելով այն իրականութիւնը որ ՀՕՄ-ի առաքելութեան գլխաւոր նպատակներէն մէկն է հայապահպանումը եւ հայեցի դաստիարակութիւնը եւ այդ նպատակին յաջողութեան համար ՀՕՄ-ը նախ նուիրած է 150 հազար տոլար, ապա, այդ գումարը բարձրացուցած է 250 հազար տոլարի: Ներկայիս, 100 հազար եւս նուիրելով, Հայ երիտասարդական կեդրոնի շինութեան ՀՕՄ-ի մասնակցութիւնը կը հասնի 350 հազար տոլարի: Խօսք առած է վարժարանի Կրթական մարմնի ատենապետ Սահակ Սեթեան, արտայայտուած է նաեւ վարժարանի երկարամեայ տնօրէն Մարգար Շարապխանեան, անդրադառնալով վարժարանին 25 տարիներու կեանքին: Կոչ եղած է ներկաներուն որպէսզի իրենց նիւթական միջոցներով զօրավիգ ըլլան վարժարանին նիւթական կացութեան բարելաւման եւ դպրոցին բացին ջնջումին: Մէկ ժամուան մէջ հաւաքուած է 165,500 տոլար:

***

ՀԱՄԻԼԹԸՆԻ Հայ Կեդրոնի Վարդանեան սրահին մէջ, Ապրիլ 25ին, տեղի ունեցած է Ապրիլեան Եղեռնի 89րդ տարելիցի ոգեկոչումը: Օրուան հանդիսավարը, յանուն Վռամեան կոմիտէութեան, կատարած է բացումը, ներկայացուցած ցեղասպանութիւնը, Հայ նոր սերունդի առաքելութիւնը, ցեղասպանութեան Մ-380 բանաձեւի վաւերացումը եւ հաստատումը Գանատայի Խորհրդարանին կողմէ: Օրուան բանախօսը եղած է Վահան Աճէմեան, որ անդրադարձած է նոյն նիւթին, դրուատելով Հայ Դատի յանձնախումբերու տարած երեսուն տարիներու աշխատանքը: Հանդիսութեան աւարտին տեղի ունեցած է հոգեճաշ մը:

***

ՎԱՆԳՈՒՎԸՐԻ (Գանատա) Ս. Վարդան եկեղեցւոյ Գալըաքեան սրահին մէջ, Ապրիլ 24ին, ոգեկոչուած է Ապրիլեան Եղեռնի 89րդ տարելիցը, կազմակերպութեամբ տեղւոյն միացեալ յանձնախումբին: Նորա Այանեան կարդացած է Պրիթիշ Գոլումպիայի կառավարութեան եւ Վանգուվըրի ու շրջակայ քաղաքապետութիւններու հռչակագիրը՝ Ապրիլ 21ը Հայոց ցեղասպանութեան Օր յայտարարելու: Յակոբ Տէր Յակոբեան փոխանցած է Հայ Դատի Գանատայի յանձնախումբերուն աշխատանքներուն պատմականը երեսուն տարիներէ ի վեր: Օրուան բանախօսը եղած է Պետրոս Տէր Մաթոսեան, որ անգլերէն եւ հայերէն կեդրոնացած է ցեղասպանութեան պատմագրութեան վրայ, ընդգծելով յառաջդիմութիւններ, արգելքներ եւ գաղափարներ ապագայի համար:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Համազգայինի Թատերասրահին մէջ, Ապրիլ 18ին, ներկայացուած է Արաքսի Արսլանեանի «Ռոկս օֆ Ուրֆա» թատերախաղը: Ա. Արսլանեան միաժամանակ եղած է թատերախաղին հեղինակն ու մեկնաբանը, իսկ բեմադրութիւնը եւ արտադրութեան բաժինը ստանձնած էր ծանօթ թատերագիր, բեմադիր եւ դերասան Հրանդ Ալիանաք: Ներկայացման նախաձեռնած էին ՀՕՄ-ի ամէնօրեայ վարժարանի կրթական մարմինը, տնօրէնութիւնը եւ Նորահաստատ հանդանակային յանձնախումբը, գործակցութեամբ ուսուցչական կազմին:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

1

Պրուսայի ամէնէն բարձր ընտանիքները իրենց աղջիկը կ՚ուզեն տալ, ինք սակայն խիստ դժուարահաճ է: Աղուոր կ՚ուզէ, շատ աղուոր...

- Ինչէ՞ն գիտես որ պիտի հաւնի ինծի...
- Հաւնած է արդէն...
- Ի՞նչպէս... Տեսա՞ծ է զիս...
- Անշուշտ... Ամէն բան եղած է...
- Ի՞նչպէս բայց, ի՞նչպէս...
- Ես քու լուսանկարդ Մատամ Սըրբուհիին տուի, ու ան ալ Պրուսա՝ Պաթիստին ղրկեց: Շաբաթ մը վերջը նամակ ստացանք՝ որուն մէջ Տալեան կ՚ըսէր. «Այս ինչ գեղեցիկ հրեշտակ է անպատճառ կ՚ուզեմ զինքը, կարգադրեցէք»: Ամիս մը չանցած Տալեան արձակուրդ առնելով՝ Պոլիս եկաւ անձայն, անշուք: Օր մը Մատամ Սըրբուհիին պատուհանին մէջ պահուըտեցաւ ու քեզ տեսաւ: Գիտե՞ս, Նուպարը կռիւի բռնուած էր յոյն տղու մը հետ ու ես քեզի կանչեցի որ սաստես Նուպարը: Այն ատեն քեզի տեսաւ:
- Ի՞նչ կ՚ըսես... Ով գիտէ ինչ գէշ գաղափար ունեցաւ, լաւ յարդարուած չէի ու խիստ խօսեցայ Նուպարին հետ...
- Ընդհակառակը: Պաշտելի գտաւ քեզի ու քու բարկութիւնդ, ձայնդ, ձեւերդ այնքան, այնքան սիրած է: Կը դողայ եղեր քու աչքերուդ, մազերուդ եւ հասակիդ մասին խօսած ատեն...
- Ինչէ՛ր կ՚ըսես, Թանթ Սոֆի...
- Այո՛, Լօժէնիս...

Ու Լօժէնի լուսանկարը կրկին վերցուց անհամարձակ կերպով եւ նայեցաւ, նայեցաւ: Կուրծքը ելաւ ու իջաւ Սոֆի ուշադրութիւնով կը քննէր կոյսին յուզումը, շարունակելով իր շատախօս յանկերգը.

- Երկաթուղիի տնօրէն, մինչեւ վերջը քաղաքէ քաղաք ձրի ճամբորդութիւն, մասնաւոր վակոն, զինուորներ հրամանիդ տակ, հարստութիւն, հանգստութիւն, գեղեցիկ մարդ, ազնիւ, բարեկիրթ, զարգացած: Ասիկա շանս մըն է, երազ մըն է, ասիկա հէքեաթի մէջ կը գտնուի...

Լօժէնի կը լսէր սիրով եւ ցնկութիւնով: Միտքը առագաստ կը բանար ու իր սրտին երանդապնակը այնտեղ գոյն կուտար երփներանգ երազներու: Ամբողջ ոսկեգոյն ու վարդագոյն նկարներ: Ծոպաւոր դրօշներ: Աչքերը նուաղեցան, քաղցրութիւնով ծանրացան, սարսուռ մը ունեցան:

Մատամ Սոֆի շարունակեց վհուկի մը նման.

- Թագուհի պիտի ըլլաս, Լօժէնիս, պզտիկ նուրբ թագուհի մը: Տուն, հող, պարտէզներ, ծաղիկներ, ծառեր: Խարտեաշ ու կապոյտաչուի աղջիկներ ու մանչեր պիտի ունենաս... Անոնք պիտի մեծնան հարստութեան մէջ, առատութեան մէջ... Երջանկութիւնով պիտի լեցուիս... Կինեռուն երջանիկը, ամէնէն երջանիկը պիտի ըլլաս... Լօժէնի...

- ...
- Լօժէնի...
- ...
- Լօժէնի...

Այս մեղմ ու քաղցր կոյսն աչուկները լեցուած էին: Կը բաբախէր սրտիկը... Մտածեց ու յետոյ մրմնջեց.

Ա՜հ, ի՛նչ կ՚ըլլայ, եթէ մայրիկս չհակառակի... Ինչո՞ւ չես ըսեր այս բոլորը մայրիկիս... Որքա՜ն կ՚ուզեմ որ անոր կամքովը ըլլայ...

- Լօժէնիս, անոյշս, վաղը Մատամ Սըրբուհիին կ՚երթանք միասին: Այնտեղ կը խօսինք ու կը կարգադրենք: Վերջը կը խօսինք մայրիկիդ հետ, չըլլա՞ր...
- Ինչպէս որ կ՚ուզես...

Լօժէնի սրբեց աչքերը ու անգամ մըն ալ նայեցաւ Տալեանի պատկերին ու հեռացաւ երազներու մէջ կորսուած:

Ամբողջ գիշերը Լօժէնիի երեւակայութեան ցռկանաւը սահեցաւ երազներու ծովին մէջ, ողջոյններով գեղածիծաղ ափեր: Ամբողջ գիշերը ան երկնեց վէպեր, որոնց մէջ կը յորդէր գգուանքը, փայփայանքը, քաղցրութիւնը եւ արբեցութիւնը: Արեգակը ոսկի զանգակի մը պէս էր եւ ամէն վայրկեան կը հզօրդէր մեծ երջանկութեան մը ակիզը: Ծովերուն ու հողերուն վրայ լուսէ ծիծաղներ կը ծաղկէին: Ջուրերէն կ՚ելլէին նայեադներ, արծաթէ ու մարգրիտէ կիտուածանկար կեսազգեստով եւ կը ժպտէին: Պալատի մը նաւահանգիստին առջեւ կանգ առաւ նաւը: Ու գեղեցիկ իշխանը իր հետեւորդներով բռնեց Լօժէնիին ձեռքէն ու վեր առաւ զայն: Թեւը անցուց իր դողացող իրանին եւ համբուրեց շրթունքներէն: Նուագը սկսաւ, սկսաւ ցնծութիւնը հարսանիքը սկսաւ: Քառասուն օր ու քառասուն գիշեր: Իսկ ցնծութիւնը եւ նուագը աւելի քան քառասուն տարի:

Հետեւեալ օր Լօժէնի գաղտնօրէն Մատամ Սոֆիին հետ գնաց Մատամ Սըրբուհիին տունը:

- Աղջիկս... Աղուորս... Հարսս...

Լօժէնիի այտերուն վրայ երկու մեծ վարդեր էին բացած:

Երկու ծերերը սկսան փոխասացութեան մը.

- Որքան պիտի վայլեն իրարու...
- Երկու վարդենի...
- Գեղեցիկը գեղեցիկին կը վայլէ...
- Կաթոլիկը կաթոլիկին...
- Շուտ մը կ՚ընենք հարսանիքը...
- Թող ժամ մը առաջ վայելեն իրենց երջանկութիւնը...

Օր մըն ալ վերջ տիկին Նուարդի մօտ էին իրենց պատկերով: Նախ հակառակեցաւ տիկին Նուարդ: Վերջը ըսաւ.

- Հօրը հարցուցէք...
- Եւ սակայն հայրը ձեզի թողած է...
- Լօժէնիին հարցուցէք...
- Հարցուցած ենք...
- Հարցուցա՞ծ էք... Եւ ի՞նչ է ըսած...
- Համաձայնութիւնը տուած է:
- Ի՞նչպէս...
- Այո, տուած է իր համաձայնութիւնը եւ սակայն կը փափաքի որ դուք ալ տաք ձերը:
- Ե՞րբ խօսած էք Լօժէնիին հետ...
- Ե՛ս,- ըսաւ Սոֆի,- քանի մը օր առաջ...
- Ձէ՞ր կրնար ինծի ըսել... Պէտք չէ՞ր որ ինծի ըսէիր...
- Տիկին Նուարդ, այնքան հակառակ ես կաթոլիկներուս, որ գիտէի թէ պիտի մերժէիր...
- Կրնա՞ք ինծի ըսել, թէ ինչո՞ւ հակառակ եմ կաթոլիկներուն...
- Ատիկա չհասկցուելիք բան է...
- Ո՛չ, պարզ է, շատ պարզ... Երբ կը տեսնեմ, որ հայ հռովմէականները կ՚ուրանան, աղտոտ կերպով կ՚ուրանան իրենց ազգութիւնը, ի՞նչպէս կ՚ուզէք որ աղջիկս կաթոլիկի մը տամ: Ապա թէ ոչ ինծի ինչ հռովմէականը:

(Շար. 45)

(Շար. Ա. էջէն)

չի նշանակեր: Ցոյցերուն մասնակցեցան նաեւ քաղաքական դէմքեր ինչպէս Պ. Քուշնէր, Սթրոս-Քահն, Լ. Ֆապիուս, Ֆիլիփ Տուսթ-Պլազի: Քիչ էր նաեւ թիւը անոնց, որոնք Վերտեօն հաւաքուած էին, բողոքի արարողութեան մը համար, Ա. աշխարհամարտի հրեայ զոհերու գերեզմաններուն դէմ եղած արարքներու առթիւ: Հակառակ թափուած ջանքերուն, երկու հարցախոյզեր կը հաստատեն որ Իսրայէլի ամէնէն ատած երկիրը Ֆրանսան է. Գերմանիայէն ալ առաջ դասուած է: Իսրայէլացիներու 67,1%ը կը խոստովանի որ բնաւ չի սիրեր Ֆրանսացիները:

ԼԻՈՆԷԼ ԺՈՍՓԷՆ բնաւ համաձայն չէ իր կուսակցութեան (ընկերվարական) ղեկավարութեան հետ եւ յօդուածով մը Ժուռնալ տիւ Տիմանշի մէջ (Մայիս 16) բոլորովին դէմ կ'արտայայտուի միասեռականներու ամուսնութեան: Իրեն համար ամուսնութիւնը այր մարդու մը եւ կնոջ մը միութիւնն է եւ սկզբունքով հաստատութիւն մըն է: Կայ նաեւ մանուկին իրաւունքը եւ հոս ալ, անշուշտ, Ժոսփէն դէմ է. երախան կը ծնի այր մարդու մը եւ կնոջ մը միութենէն:

ԵՐԳԻ Եւրովիզիոն մրցումին, որ տեղի ունեցաւ Պոլիս, Մայիս 15ին, յաղթեց ուկրանուհի երգչուհին: Ֆրանսա, որ մեծ յոյսեր ունէր, 15րդ դիրքը գրաւեց:

HAMAZKAINE FORUM 2004

10e ANNIVERSAIRE

12-18 juillet Beyrouth, Liban (facultatif)
19-31 juillet Erevan, Arménie

A l'occasion de son 10e anniversaire, le Forum culturel des étudiants Hamazkaine offre aux participants l'occasion de découvrir la culture arménienne dans le cœur de la Diaspora (Liban) et dans la mère patrie en Arménie.

Une opportunité exceptionnelle pour vous de profiter de ce programme pour planifier dès maintenant vos vacances d'été et de vivre deux ou trois semaines inoubliables d'activités culturelles et d'amitiés nouvelles.

Le Forum Hamazkaine offre aux participants :

— Une immersion totale dans la culture et l'histoire arméniennes;
— Une opportunité exceptionnelle pour faire la connaissance d'universitaires arméniens d'Arménie et de la Diaspora;
— L'occasion d'assister à une série remarquable de conférences données par d'éminents spécialistes et professeurs;
— Des ateliers de réflexion autour des problèmes actuels de la jeunesse;
— La visite d'institutions arméniennes, de musées, d'églises et d'autres sites historiques;
— Des concerts et des représentations théâtrales;
— L'organisation d'un gala amateur et d'une soirée d'adieux qui se prolonge jusqu'à l'aube pour clôturer un séjour unique.

Frais de participation (hors billet d'avion)

Liban :
350 US$ en pension complète
200 US$ en demi-pension
Arménie :
650 US$ en pension complète
400 US$ en demi-pension

Contacts en Europe :
— Sella Tenjoukian (Londres)
Tél.: (44-20) 7603-8452
Fax : (44-20) 7603-9518
E-mail: stenjouk@aol.com

— Hourig Baghdassarian (Paris)
Tél./Fax : (33-1) 42 29 10 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

Visitez notre site:
www.hamazkayin.com

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍ 20
ՕՐ ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Խ. օր Յինանց

Սկիզբը պաշտամանց՝
– Գիշերային և Առաւօտեան ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45ին,
– Պատարագի՝ ժամը 10.30ին:

Ծանօթ.-
Այսօր, փոքրերուն համար տօնական առիթ է ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ

Առ այդ, հրաւէր է հոգեւոր հայրերուն, ծնողներուն եւ դաստիարակներուն, որպէսզի այդ օր եկեղեցի առաջնորդեն իրենց հոգածութեան վստահուած զաւակներն ու աշակերտները՝ հաղորդուելու:

***

Շաբաթ, Մայիս 22: ԻԲ. օր Յինանց:
Օր է յիշատակի՝ Աշխարհազօրացն, որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սարդարապատի՝ 1918 ամին, վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց

Կիրակմուտքի ժամերգութիւն՝ ժամը 16ին:

Հոգեհանգիստ եւ աղօթք՝ յիշատակին Աշխարհազօրացն մերոց Սարդարապատի:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Հինգշաբթի, Մայիս 20. Խ. օր Յինանց Համբարձումն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Պատարագ՝ ժամը 10ին:

Այս օրը յատկացուած է մանուկներու հաղորդութեան:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի, Մայիս 20: Տօն է Համբարձման:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

présente :
La traduction française du récit de BERDJOUHIE

«ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ»

«JOURS DE CENDRES A ISTANBUL»

par Armen BARSEGHIAN (son fils)
avec le concours d'Anne BARSEGHIAN (sa petite-fille)

Conférenciers :
ANNE BARSEGHIAN
et
CLAIRE MOURADIAN

Se Souvenir, Ecrire et Vivre

Vendredi 28 mai à 20h30

à la M.C.A. de Paris
17 rue Bleue 75009 Paris

Date à retenir

GRANDE FETE CHAMPETRE

KHANASSOR

Dimanche 4 juillet

à Chaville — Viroflay

Informations détaillées suivront.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԻՕՐԵԱՑ ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ԷՎԻԱՆ ԵՒ ԻՎՈՒԱՐ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի Ա. Զամալեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի Էվիան ծանօթ քաղաքը եւ Իվուար ծաղկաւէտ աւանը, Կիրակի, Յունիս 13ին:

Մասնակցութեան սակն է 35 եւրօ:

Հետաքրքրուողներ կրնան հեռաձայնել՝
-- Լիզային՝ 04. 78. 31. 92. 98 թիւին կամ
-- Սիրվարդին՝ 04. 78. 49. 28. 87 թիւին:

Արձանագրութեան վերջին օրն է Յունիս 2:

***

Section **«D. Missakian»**
de Sevran-Livry

Soirée couscous

le Samedi 22 mai à 20 heures 30
à la Maison de la CBAF
17, rue Charles Péguy
93190 Livry Gargan

réservations avant le 18 mai
auprès de Madeleine : 01 43 83 87 68
ou Nilva : 01 42 36 33 73

Nous vous attendons nombreux

***

La Section **«D. Serengulian»**
d'Issy-les-Moulineaux
visite la Maison de Retraite de Gonesse le **Samedi 22 mai**.

Cette journée débutera par une visite au musée du cheval de Chantilly, avec une démonstration de dressage. Déjeuner sur place.

Départ à 9 heures à la M.C.A. : 45 rue de la Défense, avec un arrêt à 9h1[illegible] devant l'église arménienne de l'avenu[e] Bourgain.

Réservations :
01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de vacances de Bellefontaine

Du 30 juillet au 16 août
1 ANIMATEUR (garçon)

Ecrire à :
C. B. A. F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
ou
e-mail : cbaf@wanadoo.fr

Séjour en Arménie

du 7 au 15 juillet

organisé par ESPOIR POUR L'ARMENIE

> Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs.
> Participation à la messe en la cathédrale d'Etchmiadzine.
> Participation aux manifestations du 14 juillet à l'Ambassade de France.
> Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Guéghart, Garni, etc.
> Posibilité de prolonger son séjour et de le personnaliser.

Prix : En pension complète 1060 Euros au départ de Paris et des grandes villes de France.

Pour tout renseignement : Serge KURKDJIAN ☎ 04 91 77 23 44.

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Լ Ի Ո Ն

Լիոնի եւ Շրջակայից Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան յաջորդ Վարչական Կազմի 11 անդամներու ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 27 2004

Ազգային Միութեան բոլոր անդամները, այժմէն իսկ, կրնան իրենց թեկնածութիւնը ներկայացնել գրաւոր, ղրկելով իրենց դիմումնագիրը Միութեան կեդրոնատեղին՝
295, Ռիւ Անտրէ Ֆիլիփ, 69003 Լիոն:
Թեկնածութեան վերջին թուական որոշուած է 2004 Յունիս 21:

2004 Յունիս 21ի կէս գիշերէն ետք թեկնածութիւնները ընդունելի չեն: Նամականի կնիքը հաշուի կ'առնուի որպէս վկայութիւն:

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Les inscriptions du mois d'août sont ouvertes et nous vous invitons à inscrire vos enfants en téléphonant au **01. 53. 34. 18. 18** ou auprès de la section CBAF la plus proche de votre domicile.

— **Dates : du 30 juillet au 16 août**

— **Ages : enfants nés entre le 1er janvier 1990 et le 31 décembre 1997.**

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 19
MERCREDI
19 MAI
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.950 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20.950

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ բացին (14 միլիառ Եւրօ) դարման մը գտնելու համար, Առողջապահութեան նոր նախարարը՝ Ֆ. Տուսթ-Պլազի շարք մը միջոցներ առաջարկեց («Հեռատեսիլի Բ. կայան», Մայիս 17, ժամը 21էն), որոնց մասին խորհրդակցութիւններ պիտի ունենար յաջորդ օրը, սենտիքաներուն հետ: ա) Եթէ հիւանդ մը ուղղակի մասնագէտ բժիշկի մը դիմէ, առանց իր սովորական բժիշկէն անցնելու, աւելի սուղ պիտի վճարէ այցելութիւնը: բ) Աշխատանքի դադրեցումները, եթէ բարեացակամութեամբ շնորհուած են, կրնան պատիժի ենթարկել բժիշկը: Ցանձնախումբ մը պիտի հաստատուի, որ պիտի կարենայ հիւանդներէն հատուցում պահանջել, երբ դադարները չեն արդարացուիր: գ) Ցաւելեալ մէկ Եւրօ պիտի վճարուի ամէն մէկ այցելութեան, բացի երախաներու պարագային: դ) Ժենեթիք դեղերը, աւելի աժան, պիտի կարենան տասը տարիէն մըցիլ բուն դեղերուն հետ, փոխանակ 15 տարիի: ե) Առողջապահութեան քարթին (վիթալ) պէտք է ընկերանայ անձնագիրը, երբ հիւանդը հիւանդանոց կը ներկայանայ: Երկու տարիէն, փոփոխութեան առեն, այդ քարթն ալ ինքնութեան թուղթի բնոյթ պիտի ունենայ: զ) Սէ. ԷՍ. Ժէ.Ն (Ընկերային Ընդհանրացած Օժանդակութիւն) պիտի բարձրանայ հանգստեան կոչուածներուն համար, երբ տուրքի ենթակայ են: է) Հանրային առողջապահութեան բարձրագոյն մարմին մը պիտի ստեղծուի, 12 անդամներէ բաղկացած եւ նշանակուած Հանրապետութեան, Ազգ. Ժողովի, Ծերակոյտի եւ Տնտեսական եւ Ընկերային Խորհուրդի նախագահներուն կողմէ:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ բուռն ցոյցեր տեղի ունեցած են Մայիս 17ին, երեք ոճրափորձերէն ետք, երբ Մեծն-Բրիտանիոյ վարչապետը Թուրքիոյ ժամանած էր: Խումբը մկրտուած էր՝ «Միութիւն ՕԹԱՆ-ի եւ Պուշի դէմ» եւ հաւաքուած Պոլսոյ անգլիական հիւպատոսարանին առջեւ, մինչ Անգարայի մէջ, պաշտօնատարներու սենտիքային անդամները պաստառ մը հաւաքած կը բացադանչէին՝ «Պլէր, արիւնոտ ձեռքերով, քաշուէ Իրաքէն», «Մարդասպանները՝ դո՛ւրս: Այս երկիրը մե՛ր երկիրն է»: Միջադէպ չէ պատահած, բայց, ցոյց կու տան անախորժ մթնոլորտը, որ կը տիրէ երկրին մէջ եւ Թուրքերը խորապէս վրդովուած են իրաքցի բանտարկեալներու կրած չարչարանքներու նկարներէն:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ուժերը բուռն յարձակման անցած են Մայիս 17էն 18 Գազայի գօտիին հարաւը, եգիպտական սահմանին կից, քարուքանդ ընելով Ռաֆայի Պաղեստինցիներու տուները: 13 մեռեալ կար եւ 30 վիրաւոր: Բնակիչները, որքան կրնան կը փախին կառքերով կամ էշերու վրայ բեռցնելով իրենց ինչքերը:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ պատերազմական ղեկավարը՝ Շամիլ Բասայեւ, համացանցի կայքէջի միջոցաւ, տէր եղած է ուսումէտ նախագահ՝ Կադիրովի դէմ գործուած մահափորձին: Եթէ կարենար, կ'ըսէ իր ղեկոյցով, Կադիրովի գլուխը նետած կ'ըլլար Ասլան Մասխադովի ոտքերուն առջեւ, բայց չէ կրցած եւ ներողութիւն կը խնդրէ այդ թերացումին համար, քանի չէ կատարած ամիսներ առաջ ըրած խոստումը, տառացի կերպով: Ըստ պաշտօնական աղբիւրներու, Ռուսաստան մէկ միլիառ տոլար ծախսած է 1996էն ի վեր (առաջին պատերազմին վերջաւորութիւնը) Չէչէնիոյ վերաշինութեան, ութ տարի ետք նոր պատերազմ մը կայ եւ բնակիչներուն մեծ մասը ոչ ջուր ունի, ոչ ելեկտրական հոսանք:

ԹԻՖԼԻՍԻ մէջ, Ռուսաստանի Ապահովութեան Խորհուրդի քարտուղարը՝ Իգոր Իվանով խորհրդակցութիւններ ունեցած է վրացական իշխանութեանց հետ Աճարիոյ կացութեան մասին, որու Վրաստան կ'ուզէ կրկին տիրանալ: Ժամանակն է, ըսած է Վրաստանի վարչապետ՝ Ժվանիա, լրջօրէն խօսելու այդ մասին:

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ իշխանութիւնները ազատ արձակած են, Մայիս 13էն ի վեր, մօտ 300 Քիւրտեր, որոնք ձերբակալուած էին Մարտին, երկրին հիւսիս-արեւելեան շրջանի խռովութեանց առեն: Մարտի վերջը, քիւրտ յառաջդիմական դեմոկրատ կուսակցութեան (արգիլուած) ընդհանուր քարտուղարը՝ Ապտէլ Ազիզ Տաուտ, յայտարարած էր որ 2000 Քիւրտեր արգելափակուած էին այդ խռովութիւններուն առեն: Վերջերս, Նախագահ Պաշար ալ-Ասատ յանձն առած էր կարգադրել 1960էն ի վեր սուրիական հպատակութենէ զրկուած Քիւրտերու քաղաքացիութիւնը: Միւս կողմէ, սուրիական հեռատեսիլը, Մայիս 15ին, սփռած է յայտագիր մը զոր ներկայացուցած է որպէս խոստովանութիւնները Դամասկոսի Ապրիլ 27ի ոճրափորձին հեղինակին՝ Շալաս Հասանի: Ան ըսած է որ ուզած էր հակազդել «Իսրայէլի, ԱՄՆ-ու եւ այլ անհաւատ ուժերու յարձակումին դէմ Պաղեստինի եւ Իրաքի մահմետականներուն վրայ»:

ԱՄՆ-ու Մասաչուսեցի նահանգը օրինականացուցած է միասեռականներու ամուսնութիւնը: Ասոնց ամուսնութեան առաջին արարողութիւնները տեղի ունեցան Մայիս 17ին, վերոնշեալ նահանգին մէջ, խորհրդանշական ձեւով եօթը այր թէ կին միասեռականներու միջեւ: Ամերիկեան նահանգը կը միանայ աշխարհի երկու երկիրներու, որոնց մօտ նման ամուսնութիւններ օրինաւոր են՝ Հոլանտա եւ Պելժիա, նաեւ Գանատայի 3 գաւառներ:

ԱՂԹԱՄԱՐԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԱՄԷՆ ՎԱՅՐԿԵԱՆ ԿՐՆԱՅ ՓՈՒԼ ԳԱԼ

Այս խորագրին տակ «Ջաման» թերթը Մայիս 14ին հրատարակած է Վանէն ղրկուած թղթակցութիւն մը: Թղթակցութեան մէջ դիտել կը տրուի որ Վանայ Աղթամար կղզիի նշանաւոր եկեղեցին, որ ամէն տարի տասնեակ հազարաւոր զբօսաշրջիկներուն այցելութեան կ'արժանանայ, բնական աղէտներու, պետութեան կողմէ ցուցաբերուած անտարբերութեան հետեւանքով փուլ գալու սահմանին հասած է եւ կրնայ փլիլ ամենափոքր ցնցումի մը պարագային, ինչպէս կ'արձագանգէ «Մարմարա»: Ասիկա վտանգ կը սպառնայ նաեւ զբօսաշրջիկներու կեանքին համար:

Վանի զբօսաշրջական գործերու տնօրէն Պիլալ Սէօնմէզ յայտնած է որ Պատմական Յուշարձաններու Պաշտպան Խորհուրդին դիմում կատարած են եւ առաջարկած են եկեղեցին փրկելու ծրագիր մը: Այժմ այդ դիմումին պատասխանին կը սպասեն: Խրտողան Աճար անուն մէկն ալ պատմած է թէ ինչպէս վախով-դողով շրջած է եկեղեցիին մէջ: «Եկեղեցիին մէջ շրջիլը քաջութեան խնդիր է», ըսած է ան եւ աւելցուցած. «Մենք մեր անցեալին ու մեզի ժառանգ ձգուած պատմական յուշարձաններուն տէր կանգնելով է որ կրնանք ցոյց տալ թէ որքան բարձր ժողովուրդ մըն ենք»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 17/18)

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՄԷՋ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը որ հովուապետական այց կը կատարէ Հարաւային Ամերիկայի թեմերը, Մայիս 16ին անցած է Պուէնոս Այրէս: Դիմաւորուած է մեծ հանդիսաւորութեամբ, ապա Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ առաջնորդանիստ եկեղեցիին մէջ իրեն բարի գալուստ մաղթած է թեմին առաջնորդը Տաթեւ Արք. Ղարիբեան. հոն գտնուած են քոյր եկեղեցիներէ առաջնորդներ, ներկայացուցիչներ, որոնց շնորհակալութիւն յայտնած է Կաթողիկոսը, ապա երախտիքի խօսք ուղղած Արժանթինի իշխանութիւններուն ու ժողովուրդին որ հոգատար գտնուած է Եղեռնէն փրկուած ու այդ ափերը հասած հայութեան նկատմամբ:

Բազմաթիւ հաւատացեալներ որոնք չեն յաջողած մտնել եկեղեցի, Գարեգին Բ.ի խօսքին հետեւած են դուրսը զետեղուած պաստառէ մը:

***

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԵՏ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

Ռուսական հեռատեսիլի «Ռոսիա» ընկերութեան «Զերկալօ» յայտագրին հարցազրոյց մը տուած է նախագահ Ռ. Քոչարեան Մայիս 17ին: Զանազան նիւթերու կարգին պատասխանած է Ազրպէյճանի նախագահին Ղարաբաղի առընչուած ըսպառնալիքներուն մասին հարցումին. Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ նման յայտարարութիւններ նորութիւն չեն, կը կրկնուին 1994էն ի վեր. «Մենք դրանց հանգիստ ենք վերաբերում: Պատրաստ ենք հարցը լուծել դիւանագիտական ճանապարհով. սակայն եթէ մեր հարեւանը փորձի խնդիրը լուծել այլ ճանապարհով, ապա մենք պատրաստ ենք տալ համարժէք պատասխան» աւելցուցած է Ռ. Քոչարեան: Իր կարծիքով Ի. Ալիեւի Նախիջեւանի մէջ ըրած յայտարարութիւնը կրնայ հանրային գործածութեան, արտաքին, ներքին նըպատակներու ուղղուած ըլլալ: Ամէն պարագայի, ինք դրապէս տպաւորուած է Ազրպէյճանի Նախագահէն. կը հաւատայ որ ունի խնդիրը լուծելու նպատակ եւ ցանկութիւն:

Ռ. Քոչարեանի հարց տրուած է նաեւ թէ ինչ լեզուով կը մտածէ ինք: Պատասխանած է. «Սկզբում ռուսերէն, քանի որ ռուսական կրթութիւն ունեմ, բայց աւելի ուշ՝ արդէն հայերէն»:

***

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՔԱՐԻՈՒՂԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԾԻԾԱՂԵԼԻ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄԸ

«Պրիթիշ Փէթրոլիում» ընկերութիւնը որոշած է Ծալկայի շրջանի գիւղացիներուն գետնախնձորի սերմ ու պարարտանիւթ բաժնել: Ընկերութիւնը Բաքու-Ճէյհան նաւթամուղին կառուցման հիմնական կողմերէն մէկն է ու օժանդակութիւնը կը նկատէ նաւթամուղին այդ շրջանէն անցքին պատճառած վնասներուն հատուցում: Ճիշդ է որ հողային վնասներու համար դրամական հատուցում եղած է, բայց շրջանը բնապահական վնաս ալ կրած է ու ատիկա դարմանելու համար ամէն մէկ գիւղի պիտի տրուի 500 քկ. պարարտանիւթ եւ ամէն ընտանիքի 10 քկ. գետնախնձորի սերմ:

***

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՋԱՒԱԽՔ ԱՅՑԵԼԱԾ

Մայիս 15ին ոչ պաշտօնական այցով Ջաւախք գացած է վարչապետ Զ. Ժըվանիա: Այցելած է Փարվանա լիճի ափին Փոկայի վրացական եկեղեցական համալիրը, հանդիպում ունեցած նոյն կուսանոցի մայրապետներուն, Փոկայի գիւղացիներուն հետ: Գիւղապետը Խաչիկ Զօրօղլեան տեղեակ չէ պահուած այցէն, ի տարբերութիւն Նինոծմինդայի ու Ախալքալաքի ղեկավարներուն: Արդէն վարչապետը ոչ մէկ պաշտօնատարի հետ հանդիպում ունեցած է:

***

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Մայիս 17ին լրագրողներու հետ հանդիպումի մը նախարար Վ. Օսկանեան անդրադարձած է Ազրպէյճանի իր պաշտօնակիցին հետ հանդիպումին: Դրական համարած է զայն, բայց մանրամասնութիւններ չէ տուած քննարկուած հարցերուն մասին: Մեկնաբանած ալ չէ ազերի նախարարին յայտարարութիւնները թէ քննարկուած են երկաթուղիին փոխարէն գրաւեալ շրջաններէն քաշուելու իրենց առաջարկը: Վ. Օսկանեան ըսած է որ ներկայիս որեւէ հիմ չկայ եզրակացնելու թէ Ազրպէյճանի հետ խօսելու բան չունինք: Արտաքին գործերու նախարարներու մակարդակով յաջորդ հանդիպումը հաւանօրէն տեղի կ'ունենայ Յունիսի կէսերուն Փրակայի մէջ:

Վ. Օսկանեան պատասխանելով Ռ. Քոչարեանի ՕԹԱՆ-ի վեհաժողովին Պոլիս չերթալուն մասին հարցումին, ըսած է թէ պատճառը այն է որ Թուրքիոյ հետ սահմանը փակ է, դիւանագիտական յարաբերութիւններ չկան, ուրեմն, Նախագահը նպատակայարմար չի գտներ մասնակցիլ հոն տեղի ունենալիք ժողովի մը: Իսկ ակնարկելով միայն Հայաստան այցելած չըլլալու Թուրքիոյ վարչապետին արտայայտութեան, նախարարը ըսած է թէ ողջունելի է, ու Հայաստան միշտ յայտնած է առանց նախապայմանի Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններ բնականոնացնելու տրամադրութիւն:

***

ԱԴՐԲԵՆՋԱՅԻՆ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ազրպէյճանցի ոճրագործ սպան Ռ. Սաֆարով Պուտափէշթի ոստիկանութեան մէկ հարցուփորձութեան համաձայն, յայտարարած է թէ Գուրգէն Մարգարեանի սպանութիւնը նախապէս ծրագրած էր որպէս վրէժխնդրութիւն ԼՂՀ հակամարտութեան զոհ Ազրպէյճանցիներու կորուստին: Քննիչները գլխաւոր դատախազութեան առաջարկած են որ Սաֆարով մեղադրուի արտասովոր դաժանութեամբ կատարուած կանխամտածուած սպանութեամբ:

ՀՐԱԴԱԴԱՐԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Ղարաբաղի հարցը այնքան մշտական ներկայութիւն ունի մեր առօրեային մէջ որ գրեթէ կը դժուարանանք անդրադառնալու թէ ստորագրուած հրադադարը բոլորած է տասնամեակ մը: Ճիշդ է որ այդ տասնամեակը վախերէ, երբեմն սպառնալիքներէ զերծ չեղաւ: Բաքուի կողմէն երբեմն հնչեցին զէնքի դիմելու պատրաստակամութիւն ու անզիջողութիւն, սակայն, ատոնք ամէնէն քիչ տագնապեցուցին Ղարաբաղցիները: Անոնք շատ լաւ ըմբռնեցին թէ Բաքուէն բարձրացող ձայները ամէն բանէ առաջ ներքին սպառումի ապրանք էին ու իրար անցնելու լուրջ պատճառ չկար: Կարելի է ըսել որ Ազրպէյճանի ամէնէն յամառօրէն հետեւած ուղղութիւնը Ղարաբաղի իշխանութեան հետ բանակցութիւն չտանիլն է: Ատով միջազգային հանրութեան աչքին հակամարտութեան կողմ կը ներկայացուի Հայաստանը ու Ղարաբաղի հանրապետութիւնը անտեսելու քաղաքականութիւն մը կը տարուի: Իսկ Ստեփանակերտը միշտ կը պնդէ որ առանց իրեն հետ եւս բանակցելու, որեւէ լուծում կարելի չէ վերջնական նկատել:

«Ազատ Արցախ» (Մայիս 13) օրաթերթին մէջ Նայիրա Հայրումեան հրադադարին տասնամեակին առթիւ քանի մը հարցումով դիմած է ԼՂՀ Ապահովութեան խորհուրդին քարտուղար Կարէն Բաբուրեանին: Ան հետաքրքրական մեկնաբանութիւն մը կու տայ ռազմական ճամբով հող ազատագրելու ազրպէյճանական պարբերական կոչերուն: Կ'ըսէ հետեւեալը. Համաձայնելով Բաքու - Ճէյհան խողովակաշարին շինութեան, անոր կապուած միլիառաւոր տոլարներու հեռանկարին, իրականութեան մէջ Ազրպէյճան զգալի կերպով պակսեցուցած է հարցը զէնքով-զօրքով լուծելու հաւանականութիւնը: Պատճառը այն է որ շրջանին մէջ հիմա խնդրոյ առարկայ են մեծ տէրութիւններու տնտեսական մեծամեծ շահերը ու այդ հեռանկարը ոչ մէկ տեղ կը ձգէ շրջանին ապակայունացումին: Այդ տէրութիւնները բազմաթիւ անգամներ ալ յայտարարած են այդ մասին: Անշուշտ, բնական է մտածել որ խողովակաշարին անցքի գօտիին մէջ կայունութեան անոնց նախընտրութիւնը կրնայ օր մը զիջումներու պարտադրանքին տակ ձգել Հայաստանն ու Ղարաբաղը: Բայց միւս կողմէ, անպայման պատերազմական իրավիճա՞կը կրնայ կայունութիւնը խանգարող ազդակ ըլլալ:

Բաքուէն վերջին շրջանին բարձրացող կոչերէն մէկն ալ պատկանեցաւ ազրպէյճանական «Ղարաբաղի ազատագրումի կազմակերպութեան»: Անոնք պարբերաբար հանդէս կու գային արդէն երկրին իշխանութեան ուղղուած դատապարտումներով թէ անտարբեր են, հարկաւոր քայլերուն չեն դիմեր գրաւեալ ազրպէյճանական տարածքները ազատագրելու համար: Այս կազմակերպութիւնը շաբաթներէ ի վեր կը յայտարարէր որ Մայիս 9ին, Շուշիի իրենց համար կորուստին օրը, երթ մը պիտի կազմակերպէր դէպի հոն...: Ինչպէս կ'ըսէ Ն. Հայրումեան, ազրպէյճանական լրատուները չարձագանգեցին այդ կոչերուն, կամ հազուադէպօրէն արձագանգեցին, բայց Ղարաբաղը որքա՞ն պաշտպանուած է նման գործողութիւններու դէմ: Կ. Բաբուրեան անվարան «քարոզչական ժեստ» կը կոչէ այդ կարգի մտադրութիւններ: Արդէն Մայիս 9ին ամէնը մէկ-երկու տողով տեղեկութիւն կար թէ մէկ-երկու հարիւր հոգի հաւաքուած են դէպի Շուշի երթին հրաւէրին պատասխանելու, բայց իրենց ոստիկանութեան առաջին ազդարարութեան վերադարձած են իրենց տեղերը:

Ուշագրաւ այլ պարագայ մը որ կը մատնանշուի Կ. Բաբուրեանի կողմէ, Բաքուի երկու լարի վրայ տարած անհեթեթ խաղն է: Ան թէ՛ կը յայտարարէ ամէն անգամ թէ Ղարաբաղը իր հողն է, չի զիջիր, եւլն., թէ՛ ամէն առիթի կը ջանայ արժանաւոր կեանքի տարրական պայմաններէն զրկել հոն ապրող ժողովուրդը որ գոնէ հողին տէր յայտնուողի իր տրամաբանութեամբ «իր» քաղաքացիները պէտք է նկատէ...: Ապահովութեան խորհուրդի քարտուղարը Բաթումի իրադարձութիւններուն հետ զուգահեռ մը կը փորձէ: Աճարները, որպէս ժողովուրդ, զօրակցութիւնը կը վայելէին Վրաստանի Նախագահին: Իրենք ալ ցոյցի ելած էին «Միշա՛, մենք քեզի հետ ենք» կարգախօսերով: «Մի՞թէ հնարաւոր է պատկերացնել որ ժողովուրդը Ստեփանակերտում ցոյցի դուրս գայ Ի. Ալիեւի նկարներով եւ արտայայտի նրա հետ իր համերաշխութիւնը» հարց կու տայ ան:

Բաբուրեանի հետ կատարուած հարցազրոյցին մատնանշուած է ազրպէյճանական մամուլին կողմէ Հայաստանի ու Ղարաբաղի միջեւ անհաշտութիւններ ցոյց տալու ջանքը: Ակնարկելով խնդրոյ առարկայ թերթերուն մէջ տեսնուած «Հայաստանը նոր թշնամի ունի Ղարաբաղցիները» ու նման խորագիրներով էջերու, զրուցավարը հարց տուած է թէ ըսուածը իրականութի՞ւն է: Իսկապէ՞ս «սեւ կատու անցած է» Ղարաբաղի ու Հայաստանի միջեւ: Բաբուրեան երեւոյթը բնական կը նկատէ: Զարմանալի չի գտներ որ Ազրպէյճանի քարոզչական մեքենան աշխատի սեպ խրել Ղարաբաղի ու Հայաստանի միջեւ: Չի մոռնար աւելցնելու թէ ցաւալի է որ կան «Հայաստանցի մի քանի արկածախնդիրներ ալ». անոնք Ազրպէյճանցիներուն ջրաղացին ջուր լեցնողներ են: Կ'ըսէ սակայն անմիջապէս թէ այդ բոլորը ճախողելու դատապարտուած ջանքեր են: Վստահութեան գրաւականն է ժողովուրդին փորձառութիւնը: Հայ ժողովուրդը ծանր փորձութիւններու եւ արեան գնով ձեռք ձգած է իր միասնութիւնը եւ թոյլ չի տար որ իր ամբողջականութիւնը խանգարեն:

Ղարաբաղի ներքաղաքական աշխատանքին բաժիններէն է Սահմանադրութեան պատրաստութիւնը: Կայ Սահմանադրական յանձնախումբ: Վերջերս հոն փոփոխութիւններ կատարուած է Խորհրդարանին կողմէ: Բաբուրեան կը բացատրէ թէ այդ փոփոխութիւնը հարկաւոր դարձած էր Խորհրդարանի վերջին ընտրութենէն ի վեր. յանձնաժողովը անդամներուն այլ պաշտօնի անցնելուն պատճառով երկու երրորդով չէր գործեր ու պէտք էր նորոգել կազմը: Սահմանադրութիւն ընդունելու հարցը միշտ օրակարգի վրայ գտնուած է, արդէն նաեւ տեղ գրաւած նախագահ Ա. Ղուկասեանի նախընտրական ծրագրին մէջ: Ներկայիս կ'ուսումնասիրուի այլ երկիրներուն այդ մարզի փորձառութիւնը:

Ն. Հայրումեանի վերջին հարցումը կը շօշափէ փափուկ գետին մը: Կ'ըսէ թէ վերջին շրջանին կան շշուկներ թէ ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախկին նախարար Սամուէլ Բաբայեանին ներում շնորհուած է: Ծանօթ է որ ան գլխաւոր կազմակերպիչը նկատուած էր նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ գործուած մահափորձին, դատուած. ներկայիս արգելափակուած է, հակառակ՝ առողջական պատճառաբանութեամբ ազատ արձակուելու դիմումներու, ջանքերու: Կ. Բաբուրեան ԼՂՀ համաներումի յանձնաժողովին նախագահը ըլլալով, զարմանալի չէ նման հարցում: Կը պատասխանէ որ ոչ իրմէ՝ Ս. Բաբայեանէն, ոչ ալ անոր մերձաւորներէն ներումի դիմում ստացած են: Առիթը կը գործածէ յիշեցնելու թէ նախագահը այդ հարցին նկատմամբ մարդասիրական վերաբերում ցուցաբերած է միշտ: Իրեն դէմ գործուած մահափորձին մասնակիցներէն մաս մը իրենց խնդրանքին վրայ ազատ արձակուած են, մնացածներուն ալ բանտարկութեան տեւողութիւնը կրճատուած է:

Պարբերաբար նման հարցազրոյցներ կարդալ ապահովութիւն ներշնչող ազդեցութիւն մը կ'ունենայ: Ղարաբաղը որ մեր առօրեային մէջ առաւելաբար ներկայ է շրջանային ու միջազգային հանդիպումներու, օրակարգերու, բանակցութիւններու եւ սպառնալիքներու, կոչերու որպէս նիւթ, նման զրոյցներով կու տայ այդ բոլորէն անկախ բնականոն կեանքով ապրող ամբողջութեան մը պատկերը: Ամբողջութիւն որ նորակազմ, փոքր պետութիւն մըն է ու օրէ օր կը ջանայ այդ սահմանումին ստորոգելիները լրացնել:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՏԵՍՆԵՄ ԱՆԻՆ ՈՒ ՆՈՐ ՄԵՌՆԵՄ...

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԻՐԱԶ - 90

«Շիրազ մեծ տաղանդ մըն է: Անի-կա մեծ, մեծ անուն ունի եւ մենք շատ կը գնահատենք անոր գոյութիւն... Շիրազ թանկագին հոգի մըն է, ես շատ կը ցանկանամ լուրեր առնել անոր գրութիւններէ, լսել անոնք: Ան տաղանդ է, մենք պէտք է հպարտ զգանք եւ մեծ պատիւ համարենք անոր հետ ծանօթ ըլլալ»:

ՈՒ. ՍԱՐՈՅԵԱՆ

«Շիրազը Սփիւռքի մէջ ամենաժողովրդական եւ սիրուած բանաստեղծն է, յուզիչ կապ է մեր եւ մեր հայրենիքի ժողովուրդին միջեւ. անոր ձայնը Սփիւռքի մէջ սրտեր կը գրաւէ... Տարբեր լարեր կան անոր քնարին վրայ, թէ՛ աշուղական, թէ՛ քնարական եւ թէ փիլիսոփայական. Եւ նկարագրով ալ որպէս մարդ, ան իրաքխային բանաստեղծ է»:

ԼԵՒՈՆ-ԶԱՒԷՆ ՍԻՒՐՄԷԼԵԱՆ

Ցաւօք, արդէն քանի տարի է, որ այլեւս մեզ հետ չէ հրաբխային բանաստեղծը, բազմազգ բանաստեղծութեան համաժողովրդական սէր վայելող վարպետներից մէկը՝ Հայոց մեծ բանաստեղծ Յովհաննէս Շիրազը...

«Գարնանամուտ»ով նա մտաւ գրականութիւն: Գարնան էր, որ մանուշակներ ոտքերին ու շուշաններ ձեռքերին իր ծննդավայր Գիւմրիից գնաց Երեւան, իր հետ տանելով իր որբ մանկութեան յուշերը...

Մտաւ համալսարան ուսանելու, այնտեղ հանդիպեց իր առաջին կնոջը՝ Սիլվա Կապուտիկեանին: Այդ սիրուց ծնուեց նրանց որդին՝ Արա Շիրազը: Այս ամուսնական կեանքը շատ կարճ տեւեց: Ճակատագրի բերումով իրար հանդիպած երկու բանաստեղծները բաժանուեցին:

Այդ օրերից էլ սկիզբ առան Շիրազ - Կապուտիկեան երգերի ու վէրքերի տողերը.

«Բաժանուածներից առաջինը չեմ,
բայց կ'ուզենայի վերջինը լինել»:
(Յ. Շ.)

Ոչ ոք չի կարող նրանց խորախորհուրդ գաղտնիքներն իմանալ, բայց երբեմն ցաւագին ապրումներից են պոռթկում ամենաջերմ ու անկեղծ խօսքերը.

«Այնպէ՛ս հանգիստ, այնպէս անփոյթ,
անցնում ես իմ տան մօտով»
(Ս. Կ.)

«Կին կը գտնես, բայց մա՛յր,
երբեք չես գտնի»
(Յ. Շ.)

Աստուածացնելով մօր կերպարը իր ամբողջ սէրը նուիրեց նրան, մայրական սիրուց քաղցր սէր նրա ողջ կեանքում չըգտաւ... եւ այսպիսի հզօր մի սիրով նա սիրեց իր հայրենիքը, իր համար միշտ մեծ ու հզօր Հայաստանը:

Ծնուած օրուանից իսկ, նրա կեանքը պայքար էր, պայքար յանուն արդարութեան, յանուն մարդու իրաւունքների պաշտպանութեան, յանուն աշխարհի խաղաղութեան...

Ողջ կեանքում ապրեց ինքն իր ձեւով, այնպէս, ինչպիսին որ կար, բնական, առանց այլեւայլ ձեւականութիւնների:

Նա գիտէր իր արժէքը, բայց երբեք չշահարկեց Յովհաննէս Շիրազ բանաստեղծ հանրաճանաչ իր անունը, ապրեց սովորական մի մարդու նման եւ սա է նրա մեծութիւնը, եւ իր կերպարի հէնց այդ տեսակը իրեն դարձրեց հայ ժողովրդի կուռքը:

Նա կենդանութեան օրօք արդէն լեգենդ էր... Ի. դարի Սասունցի Դաւիթը...

Նա, իւրովի մի դիւցազներգութիւն էր, իւրովի իր ապրած կեանքով, Գիւմրուայ իր երգիծաբանութեամբ, տաղանդի իր հզօրութեամբ, մայրենի լեզուի պաշտամունքով, իր հայ լինելով, իր ութ զաւակներով, որոնք կրում են Արա, Մասիս, Սիփան, Աստղիկ, Անի, Արաքս, Թադէոս, Վանանդ անունները:

...Այս օրերին ամէնուրեք նշւում է այդ մարդ-լեգենդի 90ամեակը:

Նա առաջիններից էր, որ համարձակ քայլեց դէպի Ծիծեռնակաբերդ եւ Ի. դարի սրտին փորագրեց Հայոց վէրքերը, արթնացրեց մի ողջ ժողովուրդ եւ նրանց բոլորի հայեացքները դարձրեց դէպի Արարատ լեռը:

«Ու ոսոխի սրտին պիտի ես դեռ փորեմ,
փորեմ, փորեմ, որպէս վիհերն
Արարատի,
երեք միլիոն հայ անուններ...»:

. . . .

«...Թողէ՛ք ելնեմ Մեծ Մասիսի
Աստուածամերձ գագաթին,
Որ վրէժս հրաբխեմ
Խաթաղանուած մեծ ճակատին...»:

Հայոց վիշտը երգելիս նա չէր մոռանում Ղարաբաղը, հազար ափսոս որ ականատեսը չեղաւ ղարաբաղեան իրադարձութիւններին, չտեսաւ անկախ Հայաստանն ու Արցախը.

«...Ա՛խ, երբ պէտք է ելնես բանտից
Նախիջեւանի ձեռքից բռնած,
Տուն գաս յաւէտ Անիի, Ղարս ու
Վանի ձեռքից բռնած,
Որ ազգովի Մասիս ելնենք,
կարաւանի բաշից բռնած,
Նորից ազգի աւազանում հայ
մկրտուես, հայ Ղարաբաղ:
Մենակ դու չես որ դիմանամ,
Եօթը դրախտ ունեմ խլուած,
Հայ նահապետ Մասիսի հետ
դեռ բանտում են ծուռնկը ծալած
Տարտարոս է Տարօնը դեռ,
ո՞ւր ես Աւարայր Ղարաբաղ»:

Բանաստեղծի մահուան հրաժեշտի օրը Մարտի 17ը համաժողովրդական սուգ էր Հայաստանում եւ Սփիւռքում: Աշխարհի տարբեր ծագերից եկել էին վերջին հրաժեշտը տալու մեծանուն երգիչին, արուեստագէտին, մարդասէր բանաստեղծին:

Երեւանի Օփերայի շէնքից մինչեւ Կոմիտասի այգու Պանթէոն տանող ճանապարհը ծածկուած էր մանուշակներով ու շուշաններով, մեխակներով ու վարդերով, կարմիր կակաչներով: Նրա մարմինն էլ հանգչեց Հայոց մեծերի կողքին ու հողաթումբը ծածկուեց թարմ ծաղիկներով: «Գերեզմանիս քար չդնէք», - ասել էր Յ. Շիրազը: Այս երեք բառն իրենց իմաստով մեծ խորհուրդ ունեն.

«Կ'ուզեմ ծաղկի պէս բանել ձեր ափին,
որ միշտ ձեզ նայեմ, հայրենի ջրեր,
բայց աշնան ձեռքը կը պոկէ ծաղկին,
Էլ չեմ տեսնի ձեզ, հայրենի ջրեր.
կ'ուզեմ ձեր ափի սեւ ժայռը լինեմ,
բայց նա չի զգում, հայրենի ջրեր,
հո՛ղ պիտի դառնամ, որ յաւերժ անցնէք
իմ սրտի միջով, հայրենի ջրեր...»:

Հայրենի սրբացած հողը մայրական ջերմ սիրով ընդունեց նրա աքնած մարմինը...

Ինչպէս մի յաւերժի ճամբորդ, հազարամեայ կարօտն իր սրտում, մանուշակներ ոտքերին ու շուշաններ ձեռքերին գնաց, գնաց իր երազների երազի ետեւից. գնաց տեսնելու Անին ու ետ բերելու Մասիս սարը...

ԱՆԺԵԼԱ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԹՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼՆ ԻՍԿ Կ'ԸՆԴՎԶԻ

Իրաքի մէջ ամերիկեան զօրքին կողմէ ձերբակալուած ու բանտարկուած Իրաքցիներուն կիրարկուած չարչարանքները ընդվզեցուցած են ամերիկեան մամուլի չատ մը ծանօթ անուններ: Կատարուածը ամօթալի, անմարդկային կը նկատուի, կը դատապարտուի: Հրապարակուած կարծիքներուն, պախարակումներուն մէջ կան հարցին մարդկայնական անկիւնէ մօտեցումներ, կան նաեւ երեւոյթին հակաամերիկեան ազդակին համար ցաւ յայտնողներ:

«Ուաշինկթըն Փոսթ» կը յիշեցնէ թէ Ապու Ղրայպի այդ բանտը տխրահռչակ վայր էր արդէն Սատտամի օրերէն: Համբաւը ունէր կալանատեղիի մը ուր մուտք գործողը ողջ դուրս գալու ոչ մէկ յոյս կրնար ունենալ: Այդ նոյն բանտին մէջ է որ Ամերիկացիները կիրարկած են իրենց չարչարանքները, կարծես ուզելով յաւերժացնել վայրին դաժանութեան համբաւը: Այդ չարչարանքներու տեսարաններէն բազմաթիւ լուսանկարներ տեղ գտան ամբողջ աշխարհի թերթերուն մէջ ու ինչպէս կ'ըսէ յիշեալ թերթը, կարելի չէ չափել այն վնասը զոր պատճառեցին անոնք թէ' ԱՄՆ-ու պատկերին, թէ' Իրաքի կայունութեան դատին եւ թէ մինչեւ իսկ Միջին Արեւելքի ժողովրդավարացման հոլովոյթին:

Այնքան ծանրակշիռ է եղելութիւնը որ չարչարանքներուն մասին կարդացողները չեն իսկ ուզեր անդրադառնալ որ անոնց պատասխանատուները արդէն կախակայուած, պատժուած են, թէ խնդրոյ առարկայ Իրաքցիները ամերիկացի զինուորներու վրայ յարձակողներ եղած են: Մարդոց մեծ մասը մէկ բան կը մտածէ. ԱՄՆ-ը կեղծաւոր ու նենգամիտ աշխարհակալներ են, ուրիշին հողը, երկիրը գրաւող պետութիւն մը որ ոչ մէկ արժէք կ'ընծայէ այն ժողովուրդներուն զորս ապաստրելու առաքելութիւնը կը վերագրէ իրեն:

Թերթը մեկնելով այս հաստատումէն, կը գրէ թէ ներկայի պատահարը պէտք է որպէս դաս ծառայէ քաղաքական դէմքերու եւ զինուորականներու. անոնք ոչ մէկ պարագայի պէտք է չեղին արդարութեան հունէն: Նոյնիսկ երբ ԱՄՆ-ու ամէնէն ոխերիմ թշնամիներն են իրենց դէմ գտնուողները: Ուաշինկթընի որոշ շրջանակներուն մէջ վերջին շրջանին նորոյթի կարգ անցած էր պատերազմական բանտարկեալներու մասին Ժընեւի պայմանագրին ըսածները արհամարհել, զանոնք միջազգային իրաւունքի ժամանակավրէպ դարձած մէկ մասը նկատել: Բայց չարչարանքի փաստերը ցոյց կու տան թէ որքա'ն կարեւոր է այդ պայմանները սերտել տալ զինեալ ուժերու բոլոր մակարդակներուն եւ կարելի բծախնդրութեամբ կիրարկել:

ԱՄՆ-ու մամուլին ծանօթ ուրիշ մէկ անունը «Նիւ Եորք Թայմզ» տարօրինակ ու ձախորդ որոշում կը նկատէ Իրաքցիները Ապու Ղրայպի բանտը փոխադրելու ամերիկ. բանակին կարգադրութիւնը: Արդէն, կ'ըսէ, այդ բանտը Ս. Հիւսէյնի օրով հոմանիշն էր չարչարանքին ու խորհրդանիշը բոլոր այն բաներուն որոնց վերջ պէտք է տար ամերիկեան միջամտութիւնը: Եզրակացութիւնը այն է որ Ապու Ղրայպի մէջ կատարուածը կը ծառայէ իրաւացի հռչակելու Պէն Լատէնը. ան միշտ ջանացած է ԱՄՆ-ը եւ անոնց դաշնակիցները մղել փաստելու թէ հակամերիկեան ամէնէն խիստ քարոզչութիւնն ալ արդար է: Նոյնիսկ կ'ըսուի թէ Ապու Ղրայպի անմարդկային արարքներով յաղթանակի էջ մը արձանագրուած է ի նպաստ Պէն Լատէնի:

«ԵՈՒ. ԷՍ. ԷՅ. Թուտէյ» թերթը ամերիկացի կեղեքիչ զինուորներուն զազրելի արարքին չափ վրդովեցնող կը նկատէ Փէնթակոնի ընթացքը: Կը գրէ թէ Փէնթակոնը գրեթէ վեց ամիսէ ի վեր տեղեակ էր անցած դարձածին եւ այդքան երկար ժամանակի պէտք ունեցաւ ընդվզելու, հակազդելու համար: Յանցաւորները անյապա'ղ ու խստիւ պատժելու փոխարէն, գայթակղութիւնը լռութեան մատնելու Փէնթակոնի ջանքերը, կ'ըսուի թէ մտածել կու տան որ ամերիկեան բանակը ինք չի յարգեր այն արժէքները զորս կ'ուզէ պարտադրել Իրաքցիներուն:

ՔԱՂՀԱՆ

Livres reçus

PAROLE GARDEE
(Théâtre)

François BESSET

L'Harmattan, Paris 2004

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՅ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Ապրիլ 29ին, Ս. Խաչ Դպրեվանքի Սանուց Միութիւնը կազմակերպած էր արտասանական մրցում մը, Դանիէլ Վարուժանի ծննդեան 120-ամեակին առթիւ: 13 երիտասարդներ արտասանած են Վարուժանէն երկուքական կտոր, մէկը՝ իրենց ընտրութեամբ, միւսը՝ պարտադիր: Դատակազմի անդամները եղած են Սիլվա Կոմիկեան, Զահրատ, Մաքրուհի Պ. Յակոբեան, Ռ. Հատտէճեան, Կարպիս Խորասանճեան, Բագարատ Էսթուքեան, Պէպօ Էշիլ: Հանդիսավարը եղած է Գէորգ Սիմքէչեան: Ձեռնարկին բացումը կատարած է Ս. Խաչ Դպրեվանքի Սանուց Միութեան ատենապետ՝ Յակոբ Գրիգորեան:Նշած է որ ձեռնարկը կազմակերպուած էր Դպրեվանքի 50ամեակի շրջագծին մէջ: Ապա, դերասան-բեմադիր Արամ Կոստանեան ներկայացուցած է Վարուժանի կենսագրութիւնը, նաեւ ընթերցումներ կատարած է Վարուժանի մասին գրուածներէ, մասնաւորաբար Ռ. Հատտէճեանէն: Մասնակից երիտասարդները կարգով արտասանութիւններ կատարած են իրենց ընտրած կտորներէն, ապա, նաեւ արտասանած են բանաստեղծին յատկանշական գործերէն՝ «Նաւասարդ»ը: Դատակազմը երկար խորհրդածութիւններէ ետք, յանգած է որոշումի մը, բայց փափաքած է որ ընդգծուի որ արդիւնքը զարմանալի կերպով լաւ էր եւ բոլորն ալ շնորհաւորութեան արժանի էին: Այդ մասին արտայայտըւած է Ռ. Հատտէճեան, որ անդրադարձած է նաեւ որ Վարուժան մոռացութեան ենթարկուած կը նկատուի եւ հայ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը այլեւս կը մոռնայ բանաստեղծին գործածած լեզուին չքեղութիւնը եւ չի հաղորդուիր անոր փառաւոր բառամթերքին հետ: Ռ. Հատտէճեան բոլոր մասնակիցները մրցանակի արժանի նկատած է, աւելցնելով թէ դասաւորում մը անհրաժեշտ է ու մասնակիցները բեմ հրաւիրուած են:

*
**

ՊԱՔԸՐԳԻՒՂԻ Տատեան վարժարանի երդիքին տակ, Ապրիլ 29ին, սարքուած է գրական հանդէս մը, որու ընթացքին աւարտական, 8րդ դասարանի աշակերտները վերլուծած են Ռ. Հատտէճեանի «Առաստաղ» եւ «Առաստաղին միւս կողմը» վէպերը: Ընթերցումներ ըրած են այդ վէպերէն եւ թատերական փոքր պատկեր մըն ալ ներկայացուցած են վէպէն: Ռ. Հատտէճեան եւ Տատեան վարժարանի հայերէն լեզուի ուսուցչուհի Մաքրուհի Պ. Յակոբեան ջերմ ընդունելութեան մը արժանացած են աշակերտներուն կողմէ եւ նոյն պատիւին արժանացած է նախկին ուսուցչուհի Էլիզ Մանաս: Ապա, ներկայի տնօրէնուհին՝ Հերմինէ Պէնլիօղլու բացումը կատարած է հանդէսին: Հայոց լեզուի ու գրականութեան ուսուցիչներ՝ Լենա Գարաքիւթիւքի, Ժպտուն Զուռնաճըի եւ Թաթիանա Պօսթանի հսկողութեան տակ յայտագրին համար յատուկ զարդարանք մը եղած էր եւ համակարգիչով ցուցադրուած էին հեղինակին լուսանկարն ու անոր կողմէ հրատարակուած զանազան գիրքերու պատկերները: Երկու խօսնակները Լորին Պալըքճեան եւ Արաս Պաղ ներկայացուցած են հեղինակին կենսագրութիւնը: Աշակերտներու խումբ մը հատուածներ կարդացած է մասնաւորաբար «Առաստաղին միւս կողմը» վէպէն: Վերջաւորութեան Լենա Ասլան եւ Մարսէլ Պալչըք թատերական պատկեր մը ներկայացուցած են, որուն մէջ հիւանդ մը եւ հիւանդապահուհի մը կը ստեղծէին այն տեսարանները որոնք կը ցոլանային «Առաստաղը» վէպէն: Աւարտին, բեմ հրաւիրուած է Ռ. Հատտէճեան, որ իր զարմանքը յայտնած է կատարուած աշխատանքին համար, պատմած թէ ի՞նչ էր այդ երկու վէպերուն մայր նիւթը ու թելադրած, որ բոլոր մասնակից աշակերտները այդ վէպերը անգամ մը եւս կարդան եօթը, ութ տարի յետոյ, բաղդատութիւններ ընեն այսօրւան իրենց տեսածին հետ: Եղած է նաեւ հարցում-պատասխանի բաժին մը, որու հետեւած է ընդունելութիւն մը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԺՊԻՏ

— ● —

Ամերիկացիները որոշում են պարզել, թէ որտեղ են ամէնից արագ գողանում: Փողոցում թողնում են մի պայուսակ ու ժամ պահում: Լոնտոնում գողանում են կէս ժամ անց: Նիւ Եորքում՝ 10 րոպէ: Վարշաւայում՝ 5 րոպէ, Գահիրէում 30 վայրկեան: Գալիս են Երեւան, ուզում են դնել փողոցում պայուսակը, բայց պարզւում է՝ այն գողացել են արդէն օդանաւակայանում:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

1

Ես թէեւ կը նախընտրեմ իմ եկեղեցիս . . . Ինչքա՜ն զզուելի բերաններէ լսած եմ, թուրքերէն լեզուով.- «Ես հայ չեմ»: Ասիկա ամօթ է, ամօ՛թ: Ի՞նչ են հապա.- խաչալցի՞, Ցրէ՞նկ, լատի՞ն: Ո՛չ: Հա՛յ են, հա՛յ . . . Զկրցայ սիրել ձեր թեթեւամիտ, թեթեւսոլիկ երիտասարդներէն մէկը որպէսզի աղջիկս հաւնիմ տալ անոնցմէ մէկուն: Ձերինները պճնուիլ գիտեն միայն: Ոսկեզօծուած են: Ես աղջիկս կ'ուզեմ տալ սանկ կորովի, պարկեշտ, խորունկ երիտասարդի մը: Եւ ատիկա հայ լուսաւորչական մը միայն կրնայ ըլլալ:Ձերիններուն եթէ մայր երկնքնեմ ու հագուստը փախեմ՝ ոչ մէկ տարբերութիւն աղջիկէ: Եւ մանաւանդ ուզելով: Կը ներէք ինծի. կրնան գտնուիլ բացառութիւններ: Սակայն ես տակաւին չըտեսայ:

Սոֆի կատղած էր ու աչքերը կը դառնային:Մատամ Սուրբիկ վախցաւ որ Սոֆի,եթէ բերանը բանար,կրնայ գործը աւրել՝ ուստի աչք ըրաւ: Մտադիր էր քաղցրութիւնով կարգադրել ամէն բան: Պաթիսին խօսք էր տուած որ պիտի յաջողցնէ խնդիրը: Հպարտ կին էր ու չէր ուզեր պզտիկ մնալ: Խօսքը ինք խզեց, վախնալով որ կը պայթի Սոֆի ու պոռալ կը սկսի, իբրեւ մոլեռանդ կաթոլիկ:

- Տիկին Նուարդ, շատ ճիշդ կը խօսիք: Տեսէք, ես հռոմէական ըլլալով՝ իրաւունք կուտամ ձեզի: Եւ սակայն ընդունեցէք որ ձեր դատաստանը արդար ու պատշաճ չէ բոլոր հռոմէական երիտասարդներուն համար:Դուք Բերայի մէջ քանի մը կաթոլիկ տղաք ճանչցաք միայն: Բայց որքան կաթոլիկ ազնիւ ու զարգացած երիտասարդներ կան: Գովելու համար չէ. մեր Պաթիսը անոնցմէ մէկն է, անոնց լաւագոյնն է:

Տիկին Նուարդ ըսաւ.

- Միւսիւ Պաթիսը հայերէն գիտէ՞ . . .

- Ո՛չ: Լաւ թուրքերէն, ֆրանսերէն եւ գերմաներէն գիտէ:

- Կը տեսնէ՞ք ահա լաւագոյնը, որ իր պատկանած ազգին լեզուն չի գիտեր:

Տիկին Սոֆի չկրցաւ համբերել.

Մեղա՛յ Աստուծոյ . . . Աս չէի լսած . . . թեկնածուի մը հայերէն գիտնալը հարցըւի . . . Եւ թեկնածու մը, որ պետական լեզուն կը խօսի, կը կարդայ, կը գրէ . . . թեկնածու մը, որ երկու եւրոպական մեծ ազգերու լեզուն գիտէ . . . Լսած էի, գիտէի, որ կը հարցնեն փեսացուի մը համար.- Առո՞ղջ է . . . Գեղեցի՞կ է . . . Դրամ ունի՞ . . . Մեղա՛յ Աստուծոյ . . . Աս հայերէնի խնդիրը մոտա է եղեր . . . Եըմէնիլէ պիլմէլի իմիշ . . . Երկաթուղիի ընկերութիւնը յիմար է եղեր, որ հայերէն չգիտցող մէկը իրեն տնօրէն է ընտրեր:

- Մատամ Սոֆի, բաւական է:Իմ աղջիկս թուրքի հարս երթալու չէ որ թուրքերէն խօսի եւ ոչ ալ ֆրանսացիի, որ ֆրանսերէն խօսի:Հայերէնը մեր սուրբ եւ մայրական լեզուն է: Պարոն Պաթիսին շատ մը արժանիքները կը չքանան իմ աչքիս, երբ ան հայերէն չի գիտեր . . .

Այս անգամ Մատամ Սրբուհին ալ զայրացաւ ու ըսաւ.

-Նամակ մը գրեմ Պաթիսին ու ըսեմ որ քերական մը առնէ ու հայերէն սորվի հայ պատուելիէ մը . . .

- Եւ շատ լաւ խորհուրդ մը տուած կ'ըլլաք:

Եթէ օրիորդ Խօժէնիէն դաս առնէ, ի՞նչպէս կ'ըլլայ:

- Վա՛յ այն էրիկ մարդու, որ իր մայրենի լեզուն իր նշանածէն պիտի սորվի . . .

Ու երեք տիկինները հատուցան գէշ տրամադրութիւնով: Խնդիրը մնաց առկախ ու վիճելի:

Տիկին Նուարդ իր քով քաշեց իր աղջիկը.

- Խօժէնի, քեզի հետ խօսեր են արդէն, գիտես եղեր խնդիրը, ինձմէ առաջ . . .

- Այո՛, մայրիկ, ես սակայն ըսի, որ քու հաւանութիւնդ պէտք է որ առնեն . . .

- Իսկ դուն համաձա՞յն ես . . .

- Եթէ դուն հաւանութիւն տաս, մայրիկ . . .

- Լա՛ւ, տուի . . .

- Մայրի՛կ մայրի՛կ, ի՛նչ բարի ես . . .

Եւ Խօժէնի գրկեց իր մայրիկն ու սկսաւ արտասուել: Տիկին Նուարդ տխուր համոզումը գոյացուց որ կորսուած է Խօժէնին: Զգաց թէ որքան տարուած է ան:

- Աս ի՛նչ ուրախութիւն է, աղջիկս, բան չեմ հասկնար . . . Վստա՞հ ես որ երջանիկ պիտի ըլլաս . . .

- Վստահ եմ, մայրիկ . . .

- Բայց ի՞նչպէս, ի՞նչպէս . . . Ի՞նչ հիմի վրայ . . . Ի՞նչ պատճառներով . . .

- Մայրի՛կ, շատ ազնիւ ու զարգացած երիտասարդ է, մեծ դիրք ունի,ինծի հաւնած է . . .

- Ա՞յս է բոլորը . . .

- Ո՛չ . . . Տակաւին, տակաւին, մայրիկ, չեմ գիտեր, ես, ես ալ չեմ գիտեր, մի՛ բարկանար, մի՛ վշտանար, չեմ գիտեր հոս, սրտիս մէջ, ի՞նչպէս, չեմ գիտեր, բան մը կայ . . . Տուր հաւանութիւնդ, մայրիկ, ասիկա լաւ երիտասարդ է, մենք երջանիկ պիտի ըլլանք . . . Գիտեմ, որքան կ'ուզես որ երջանիկ ըլլամ . . .

- Խե՛ղճ Խօժէնիս, խե՛ղճ Խօժէնիս . . . Գլխէդ առեր են խեղքդ: Զեմ կրնար ըսել թէ ան գէշ երիտասարդ է եւ սակայն իրեն մասին խօսուածները անպատճառ չափազանցութիւններ են . . .

- Զեմ կարծեր, մայրիկ, ան . . . լաւ է . . . գեղեցիկ է:

- Բայց մի՞թէ պակաս էին ազնիւ, գեղեցիկ ու դիրքի տէր երիտասարդներ, որոնք կ'ապրին հոս, Պոլսոյ մէջ . . . Հայ լուսաւորչական երիտասարդներ: Մտածէ, որ Պոլսէն պիտի հեռանաս, Պուրսա հարս պիտի երթաս: Տեսած քաղաքդ չէ, դուն Բերա ծնած, պիտի կրնա՞ս ապրիլ հոն . . . Կը խնդրեմ քենէ, աղջիկս, լաւ մտածէ . . . Երազով երեւակայութիւնով, զգացումներով մի՛ տարուիր:Ծանր բան է ամուսնութիւնը, շատ ծանր խնդիր է:

- Մայրիկ, հարցնել տուր: Ես վստահ եմ որ պիտի տեսնես թէ շատ ազնիւ երիտասարդ է ան:

- Աղէկ, աղջիկս, դեռ կը խորհինք այս մասին, դեռ ժամանակ կայ:

Ու խնդիրը մնաց միշտ առկախ, եւ սակայն տիկին Նուարդ զգաց, որ դէպի միւս կողմ կը հակի հարցը:

Ամուսնոյն հետ խօսեցաւ, Անտոնի հետ:

- Ի՞նչ կ'ըսես այս խնդրին . . .

- Ես ամէն բան քեզի ձգած եմ . . .

- Ես չեմ ուզեր, սակայն Խօժէնիին խելքը գլխէն առեր են . . .

- Ի՞նչպէս մէկն է երիտասարդը . . .

- Կաթոլիկ է . . .

(Շար. 46)

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍ 20
ՕՐ ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Խ· օր Յինանց

Սկիզբ պաշտամանց՝
– Գիշերային և Առաւօտեան ժամերգու-թեանց՝ ժամը 8·45ին,
– Պատարագի՝ ժամը 10·30ին:

Ծանօթ․․
Այսօր, փոքրերուն համար տօնական առիթ է ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ
Առ այդ, հրաւէր է հոգեւոր հայրերուն, ծնողներուն եւ դաստիարակներուն, որ-պէսզի այդ օր եկեղեցի առաջնորդեն ի-րենց հոգածութեան վստահուած զաւակ-ներն ու աշակերտները՝ հաղորդուելու:

***

Շաբաթ, Մայիս 22: ԻԲ· օր Յինանց:
Օր է յիշատակի՝ Աշխարհազօրացն, որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սարդարապատի՝ 1918 ամին, վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց

Կիրակմուտքի ժամերգութիւն՝ ժամը 16ին:
Հոգեհանգիստ եւ աղօթք՝ յիշատակին Աշխարհազօրացն մերոց Սարդարապատի:

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Հինգշաբթի, Մայիս 20· Խ· օր Յինանց Համբարձումն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
Պատարագ՝ ժամը 10ին:
Այս օրը յատկացուած է մանուկներու հաղորդութեան:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի, Մայիս 20: Տօն է Համ-բարձման:
Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա· ՔՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

18e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 18րդ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

■ ՊԱՏՈՒՀԱՆԸ ԲԱՑ ՁԵՆ ԹՈՂՈՒՐ
(1951)
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

ON NE LAISSE PAS LA FENETRE OUVERTE

Կիրակի Յունիս 6, ժամը 16ին
Dimanche 6 juin à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

présente :
La traduction française du récit de BERDJOUHIE

«ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ»

«JOURS DE CENDRES A ISTANBUL»

par Armen BARSEGHIAN (son fils) avec le concours d'Anne BARSEGHIAN (sa petite-fille)

Conférenciers :
ANNE BARSEGHIAN
et
CLAIRE MOURADIAN

Se Souvenir, Ecrire et Vivre

Vendredi 28 mai à 20h30

à la M.C.A. de Paris
17 rue Bleue 75009 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ԷՎԻԱՆ ԵՒ ԻՎՈՒԱՐ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի Ա· Ջամալեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի էվիան ծանօթ քաղաքը եւ Իվուար ծաղկաւէտ աւանը, Կիրակի, Յունիս 18-ին:

Մասնակցութեան սակն է 35 Եւրօ:

Հետաքրքրուողներ կրնան հեռաձայնել՝
-- Լիզային՝ 04· 78· 31· 92· 98 թիւին կամ
-- Սիրվարդին՝ 04· 78· 49· 28· 87 թիւին:
Արձանագրութեան վերջին օրն է Յու-նիս 2:

***

Section **«D. Missakian»**
de Sevran-Livry

Soirée couscous

le Samedi 22 mai à 20 heures 30
à la Maison de la CBAF
17, rue Charles Péguy
93190 Livry Gargan

réservations avant le 18 mai
auprès de Madeleine : 01 43 83 87 68
ou Nilva : 01 42 36 33 73

Nous vous attendons nombreux

***

La Section **«D. Serengulian» d'Issy-les-Moulineaux** visite la Maison de Retraite de Gonesse le **Samedi 22 mai**.

Cette journée débutera par une visite au musée du cheval de Chantilly, avec une démonstration de dressage. Déjeuner sur place.

Départ à 9 heures à la M.C.A. : 45, rue de la Défense, avec un arrêt à 9h15 devant l'église arménienne de l'avenue Bourgain.

Réservations :
01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de vacances de Bellefontaine

Du 30 juillet au 16 août
1 ANIMATEUR (garçon)

Ecrire à :
C. B. A. F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
ou
e-mail : cbaf@wanadoo.fr

ԼԵԶՈՒՆ ԱԶԳԻՆ ՀՈԳԻՆ Է,
ԴՊՐՈՑԸ ԱԶԳԻՆ ՏՈՒՆՆ Է:
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
2004/2005 *թ·ի*
արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան
Ապրիլ 15էն մինչեւ Մայիս 31

RENTREE DES CLASSES 2004/2005
Inscriptions ouvertes du 15 avril au 31 mai

TEBROTZASSERE

Ecole mixte bilingue
Franco-Arménienne
(Académie de Créteil)
1, Bd. du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY

Chef d'Etablissement :
Monsieur HAIG SARKISSIAN

- Maternelle : 3 sections
- Primaire : Sous Contrat Simple
- Collège : Sous Contrat d'Association avec l'Etat

Equipe pédagogique compétente et motivée.

- Programmes officiels de l'Education Nationale
- Enseignement de la langue et de la culture arméniennes
- Cours de chant : «Chorale Tebrotzassère»
- Cours d'informatique dès le primaire
- Langue vivante 1 : anglais
- Langue vivante 2 : allemand au espagnol.

Equipements pédagogiques évolutifs :
Laboratoire de langues — Centre de Documentation et d'Information — Salle d'ordinateurs — Laboratoire de physique - chimie.

Ramassage scolaire par autocars suivant possibilités.
Cantine assurée

Pour tout renseignement tél./fax :
01. 43. 81. 01. 72
direction@tebrotzassere.com
100% DE REUSSITE AU BREVET DES COLLEGES FIN ANNEE SCOLAIRE 2003

Date à retenir

GRANDE FETE CHAMPETRE

KHANASSOR

Dimanche 4 juillet

à Chaville — Viroflay

Informations détaillées suivront.

ASSEMBLÉE GÉNÉRALE
de l'Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée Générale de l'Association Arménienne d'Aide Sociale aura lieu le **Jeudi 17 juin 2004 à 20h30** au Siège de l'Association **77, rue La Fayette, Paris 9ème**

Il sera procédé au renouvellement par moitié du Conseil d'Administration (8 postes à pourvoir).

Le Conseil d'Administration fait appel à candidature aux membres adhérants de l'Association.

Celles-ci doivent parvenir à l'Association au plus tard le 24 mai 2004.

Elles doivent être signées et indiquer les noms, prénom et adresse du candidat.

CONSEIL D'ADMINISTRATION

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Les inscriptions du mois d'août sont ouvertes et nous vous invitons à inscrire vos enfants en téléphonant au **01. 53. 34. 18. 18** ou auprès de la section CBAF la plus proche de votre domicile.

— Dates : du 30 juillet au 16 août

— Ages : enfants nés entre le 1er janvier 1990 et le 31 décembre 1997.

ԱՐՄԱՏ

Հայերէն Լեզուի Աշխատանոցի
տարեկան ներկայացումը տեղի կ'ունենայ
Մայիս 22, ժամը 16ին
Ալֆորվիլի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ սրահը
8, rue du Groupe Manouchian
Մուտքը ազատ է

Ներկայացման կը յաջորդէ խորտիկեղոյթ, որուն հատոյթը կը տրամադրուի Աշխատանոցին:

ARMAD

Atelier de la langue arménienne

Fête annuelle
le 22 mai à 16 heures
suivie d'un repas khorovadz

Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian
94140 Alfortville

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 20
JEUDI
20 MAI
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·951

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20·951

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԱՖԱՅԻ մէջ (Գազայի գօտի) սպանուած Պաղեստինցիներու թիւը 19ի բարձրացած էր Մայիս 18ին եւ Շարոն միտք չունի կէս ճամբուն մնալու: Արաֆաթ օգնութեան կը կանչէ միջազգային հաւաքականութիւնը, որպէսզի դադրեցնել տայ ինչ որ «բնաջնջում» եւ «ոճիր» կ՚որակէ: Պուշ բաւական վերապահ է, պատահածները «խռովիչ» կը գտնէ, աւելցնելով սակայն, որ Իսրայէլ իրաւունք ունի ինքզինք պաշտպանելու: Իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարը ժամանակի սահմանափակում չէ ըրած վերջ դնելու համար այս «հսկայ ջարդին»: Իսրայէլեան բանակը, Մայիս 18ին ալ, կը շարունակէր քարուքանդ ընել Պաղեստինցիներու բնակարանները: Իսրայէլի պատճառաբանութիւնն այն է որ կ՚ուզէ վերջ դնել զէնքի չհատակութեան (Եգիպտոսի սահմանամերձ շրջան է): Արաբական եւ արեւմտեան (բացառեալ ԱՄՆ) երկիրները կը դատապարտեն Իսրայէլի այս գործողութիւնները, Քոֆի Անան ալ երկու անգամ կոչ ըրած է Իսրայէլի որ վերջ դնէ, բայց Շարոն ընթացք չի տար:

ՍՈՆԻԱ ԿԱՆՏԻ որոշեց Հնդկաստանի վարչապետ չըլլալ, հակառակ տարած փայլուն յաղթանակին Գոնկրէի կուսակցութեան գլուխը, հնդիկ ազգայնականներու առարկութեանց պատճառաւ, խալական իր ծագումին համար: Մայիս 18ին յայտարարած է.- «Համեստաբար, առիպուած եմ մերժել այս պաշտօնը, այդ է որ ինծի կը թելադրէ ներքին ձայնս, խիղճս»: Իր շրջապատին պնդումները օգուտ չունեցան եւ հաւանական էր որ վարչապետ դառնար Մանմոհան Սինկ, որ տնտեսական բարենորոգումներու ճարտարապետը եղած է 1991ին: 71 տարեկան է:

Տ. ՍԹՐՕՍ-ՔԱՀՆԻ (ընկերվարական, նախկին նախարար) համար մրցակցելու յարով Հնդկաստանի, ԱՄՆ-ու եւ Չինաստանի հետ, Եւրոպա պէտք է ընդգրկէ Մագրեպը, Թուրքիան, Իսրայէլը եւ Լիբանանը: Ասպա, պէտք է, Եւրոյէն եաք, քաղաքական ծրագիր մը պատրաստէ: Բացատրած է որ սահմանադրական դաշնագրի մը ծրագիրը ճամբայ կը հանէ, բայց չի համոզիր:

ԱՄՆ-ՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ նախարարին կցորդը՝ Փօլ Վոլֆովից յայտարարած է Մայիս 18ին, ամերիկեան Գոնկրէսին առջեւ, որ ԱՄՆ պիտի դադրեցընեն իրենց օժանդակութիւնը Իրաքեան Ազգ. Գոնկրէսին: Միւս կողմէ, տեղւոյն վրայ, չորս հոգի ձերբակալուած է ամերիկացի գործարարին գլխատման կապակցութեամբ: Մայիս 19ին ալ կը սկսէր ամերիկացի յանցագործ զինուորին դատավարութիւնը: Ճերեմի Սիվիթսի ծնողքը համոզուած է որ իրենց զաւակը հրահանգներու հնազանդած է չարչարելով բանտարկեալները: Մէկն է եօթը ամբաստանեալներէն: Ամերիկայի մէջ, ընդվզումը մեծ է: Վեթերան մը, որ Գորէայի պատերազմը ըրած է, չի ծածկեր իր զայրութիւնը եւ կ՚ըսէ.- «Այդ բանակը իմ ճանչցած բանակս չէ: Ո՞վ կրնայ հաւատալ որ պատանիներ յանկարծ ուզեն բանտարկեալներ չարչարել: Անշուշտ իրենց մեծերը տեղեակ էին: Ամէն մարդ կ՚ըսէ որ Ռըմսֆելտ գիտէր եւ ինք հրահանգ տուած էր: Ինք է որ զինուորական ատեան պէտք է քաշուի»:

ԿԻՊՐՈՍԻ հիւսիսային (Թուրք) շրջանին դէմ դրուած ամպարկօն, 1974էն ի վեր, հաւանաբար վերնայ, իբրեւ հետեւանք յոյն Կիպրացիներու Ապրիլ 24ի «Ո՛չ»ին: Եւրոպական Յանձնախումբը կ՚ուզէ բարեացակամ ընթացք մը ունենալ: Այդ առընչութեամբ Ընդլայնման պատասխանատու՝ Կիւնթէր Վերհէօկէն յայտարարած է.- «Գաղափարը կը միտի լուծում մը գտնելու, որ դիւրացնէ ոչ միայն կղզիին հիւսիսային բաժնի եւ Կիպրոսի Հանրապետութեան միջեւ առեւտրական յարաբերութիւնները, այլեւ թոյլ տայ առեւտրական ուղղակի յարաբերութիւններ հիւսիսային Կիպրոսի եւ Եւրոպական Միութեան միջեւ»:

ՈՒԶԲԵԿԻՍՏԱՆԻ ընդդիմութեան համախմբը կը շարունակուի եւ չորս նոր անդամներ եւս ձերբակալուած են: Գըլխաւոր թիրախն է դեմոկրատ Էրք շարժումը, որու տեղական մէկ ղեկավարը ոճիրով ձերբակալուած է եւ ամբաստանուած մեկոնի ապօրինի մշակումի համար:

Վ. ԺԻՍՔԱՐ Տ՚ԷՍԹԷՆ Մայիս 19ին տօնեց նախագահական իր ընտրութեան 30ամեակը, բարեկամները հրաւիրելով Փարիզի Ամերիք Լաթինի սարտէզները: Փոմփիտուի յաջորդը Հանրապետութեան ամէնէն երիտասարդ նախագահն էր (48 տարեկան, 1974ին):

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ Փարիզեան օրաթերթին մէջ (Մայիս 19) մինչեւ Սեպտեմբեր պայմանաժամ տուած է առձեռն հեռաձայններու ընկերութիւններուն (ԷՍ. ԷՖ. ԷՌ, Պուիկ եւլն.) որպէսզի իրենց սակերը իջեցնեն:

ՀՈՆՏՈՒՐԱՍԻ Սան Փէտրօ Սուլա բանտին հրդեհին զոհ գացած են 103 հոգի եւ բանավէճ մըն ալ ծագած է, որովհետեւ բանտը շատ խճողուած է եւ պահակներն ալ հարկ եղածը չեն ըրած:

ՉԻԼԻՈՅ մէջ, անկախապաշտները մըտադիր են թեկնածու մը ներկայացնելու նախագահան աթոռին, յաջորդելու համար Կագլիոսի: Թեկնածուն որոշուած է, բայց, Մայիս 19ին, դեռ չէր յայտնըւած:

ՍԻՄՈՆՆ ՏԷԼ ՏՈՒՔԱ, Ալրին Զինօ տէլ Տուքայի մեռած է 88 տարեկանին: «Մեծ տիկին» մըն էր եւ բարեսիրական մեծ գործունէութիւն ունեցած էր ամուսնոյն մահէն (1967) ետք ալ: Ստեղծած էր գրականութեան, երաժշտութեան եւ բըժշկական հետազօտութեան մրցանակներ: Ժան տ՚Օրմէսոնի համար «հսկայ աշխատանք տարած է ժամանակակից մեկենասութեան մարզին մէջ»: Ամուսինը իտալացի գաղթական մըն էր, որ Փարիզ ապաստանած էր 30ական թուականներուն եւ գլուխն անցած մամուլի եւ հըրատարակչական կայսրութեան մը:

ՄԱՅՔԸԼ ՄՈՒՐ, ամերիկացի բեմադիրին Ֆիլմը Պուշի դէմ, ներկայացուած է Մայիս 17ին Գաննի փառատօնին, մաս կազմելով ընտրուած ֆիլմերուն: Ֆիլմը, ցարդ չէ ներկայացուած Ամերիկա, ուր կրնայ աննպաստ հետեւանք ունենալ Պուշի վերընտրութեան համար (Նոյեմբեր): Ֆիլմը՝ «Ֆարընհայթ 9/11», ցոյց կու տայ Պուշը, որ 2001 Սեպտ. ին, երբ իրեն կը տեղեկացնեն որ օդանաւ մը ջախջախուած է Նիւ Եորքի երկնաքեր կեդրոնին վրայ, նախագահը, որ դպրոց մը կ՚այցելէ, կը շարունակէ եօթը վայրկեան կարդալ ձեռքի մանկական գիրքը: Փաստանկարը ցոյց կու տայ նաեւ Պուշի խմբակին եւ Պէն Լատէնի ընտանիքին հին կապերը, հիմնուած քարիւղի եւ դըրամական մեծ շահերու վրայ: Պուշի չորս տարիներու իշխանութիւնը կը ներկայացուի որպէս աղէտ մը աշխարհի եւ ամերիկեան ընկերութեան համար: Ներկայացումը մեծ յաջողութիւն գտած է: Մամուլի ասուլիսի մը Մ. Մուր յայտարարած է որ նպատակը դեմոկրատներու յաղթանակը չէ, այլ կ՚ուզէ որ Ամերիկա վերադառնան ապրելու համար այն զինուորները որոնք Իրաք ղրկուած են մեռնելու համար:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 18/19)

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Ռուսական երեք կազմակերպութիւններու կողմէ նախաձեռնուած կլոր սեղան մը տեղի կ՚ունենայ Մայիս 25/26ին Մոսկուայի մէջ. կը մասնակցին ռուս, հայ եւ ազրպէյճանցի ներկայացուցիչներ: Կըլոր սեղանը նուիրուած է հրադադարին 10ամեակին:

***

ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ ԲԺԻՇԿՆԵՐ ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ

Մայիս 14/18ին բժիշկ Գ. Աբգարեանի գլխաւորութեամբ Ֆրանսայէն բժիշկներու խումբ մը Ստեփանակերտի մէջ շարք մը բարդ վիրահատութիւններ կատարած է: Անոնք օգնած են նաեւ տեղացի բժիշկներուն որ իւրացնեն արդիական մեթոտները: Խումբին մաս կազմած է սրտերակի յայտնի վիրաբոյժ, փրոֆ. Պէրնար Անդրէասեանը:

***

ԹԱԼԻՆ ԵՒ ՊՈՒՐ ԼԷ ՎԱԼԱՆՍ ՔՈՅՐ ՔԱՂԱՔՆԵՐ

Թալինի եւ Պուր լէ Վալանսի քաղաքապետերը Երեւանի մէջ հռչակագիր մը ստորագրած են երկու քաղաքներուն զուգորդութեան մասին: Այս առթիւ, Պուր լէ Վալանսի մէջ սկսած է հայկական մըշակոյթի շաբաթ մը որ կը տեւէ մինչեւ Մայիս 22:

***

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏԿԵՐԱՍՐԱՀԸ ԲԱՑՈՒԱԾ

Երեք տարուան ընդմիջումէ ետք որուն ընթացքին նորոգութեան աշխատանքներ տեղի ունեցան, Մայիս 18ին վերաբացուած է Ազգային պատկերասրահը: Ներկայ գտնուած են վարչապետը, Երեւանի քաղաքապետը, նախարարներ, երեսփոխաններ, արուեստագէտներ: Տնօրէնը Փարաւոն Միրզոյեան իր ելոյթին մէջ յիշած է Հայաստանի 1921ի կառավարութիւնը, Ռուբէն Դրամբեանն ու Մարտիրոս Սարեանը որոնց ջանքով հիմնուած է պատկերասրահը: Նորոգութեան համար ծախսուած է 251 միլիոն դրամ: Որպէս նորութիւն հոն աւելցած են յունական եւ եգիպտական բաժիններ. յետագային սըրահներ կը տրամադրուին իրանական, չինական, հնդկական արուեստներուն:

***

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻԻ ՄԸ ԴԻԱԿԸ ԳՏՆՈՒԱԾ

Մայիս 17ին կէս գիշերին մօտ Սայաթ Նովա պողոտային վրայ վիրաւորուած մէկուն դիակը գտնուած է: Ցայտնուած է որ դիակը կը պատկանի ԱՄՆ-ու քաղաքացիի մը, ծնած 1971ին: Երեւանի դատախազութիւնը քննութիւն բացած է:

***

ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Մայիս 4/14 Տրապիզոնի մէջ տեղի ունեցած է սեւծովեան երկիրներու թատերական հինգերորդ փառատօնը: Հայաստանէն մասնակցած է Սունդուկեանի խումբը, ներկայացնելով Զեխովի «Բալի այգին»: Ինչպէս Երեւան դարձին մամուլի ասուլիսով մը յայտնած է թատրոնին գեղարուեստական ղեկավարը Վ. Շահվէրդեան, ներկայացումը փայլուն յաջողութիւն արձանագրած է ու հայկական թատերախումբը հրաւիրուած Ալպանիա, Պուլկարիա տեղի ունենալիք փառատօններու:

***

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐԸ 250 ՀԱԶԱՐ

«Ջաւախք» բարեսիրական կազմակերպութեան նախագահը Ց. Այվազեան յայտնած է թէ ըստ 1989ի վիճակագրութեան 470 հազար Հայ կ՚ապրէր Վրաստանի մէջ, մինչդեռ այսօր մօտաւոր հաշուարկներով այդ թիւը իջած է 250 հազարի: Երեւոյթին պատճառը, ըսած է ան, ընկերային է, մնացածը՝ ազգային խըտրութիւն, ազգամիջեան բախումներ, եւ այլն, բոլոր փոքրամասնութիւններուն խնդիրն է: Աւելցուցած է թէ Հայերը հոն իրենց յատուկ ապրելակերպը ունին. տեղական իշխանութեան ներկայացուցիչը գրեթէ միշտ հայ եղած է եւ ներքին հարցերը իրովի լուծած են: Իսկ այսօրուան փոփոխութիւնները, ռուսական զօրքերու խնդրին չհարկումը դրական արձագանգ չեն գտներ Ջաւախքի հայութեան մէջ. մանաւանդ որ ռուսական զօրամասին մէջ շուրջ հազար հայ կ՚աշխատի:

ԵՒՐՈՊԱ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄՆԵՐԸ ԱՆԲԱՒԱՐԱՐ ԿԸ ԳՏՆԷ

Պրիւսէլի մէջ Եւրոպական Միութեան երկիրներուն Արտաքին գործերու նախարարներն ու Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարը Ա. Կիւլ ժողով մը գումարած ու քննարկած են Թուրքիոյ կողմէ անդամակցութեան հեռանկարով կատարուած բարենորոգումները: Շեշտուած է որ անոնք պէտք չէ թուղթի վրայ մնան, իսկ ըսուած է թէ կիրարկումի մարզը ամբողջովին գոհացուցիչ չէ:

Եւրոպայի նախարարները անկատար նկատած են յատկապէս քրտերէն հեռատեսիլի ու ձայնասփիւռի հաղորդումներու մարզը, ապա չորս կէտով ամփոփած են իրենց դիտարկումները.

– Թուրքիոյ մէջ պէտք է մայրենի լեզուով հրատարակութեան, հաղորդումներու իրաւունքը ապահովուի,

– Հարկ է թոյլ չտալ որ վարչարարութիւնը խոչընդոտէ բարենորոգումներու ամբողջական կիրարկումը,

– Քիւրտ երեսփոխաններու, որոնցմէ մէկն է Լ. Զանա, դատին վերաքննութեամբ անփոփոխ պահուած վճիռը մեծ յուսախաբութիւն պատճառած է Եւրոպական Միութեան,

– Մասնաւորաբար ոչ մահմետական փոքրամասնութիւններուն առնչուած բարենորոգումները կիրարկումի գետնին վրայ շատ աննշան արդիւնքներ կու տան: Թուրք պատկան իշխանութիւնները պարտին կալուածատիրութեան իրաւունքէն սկսելով այդ ոլորտի բոլոր հարցերը ընդգրկող օրէնք մը հրապարակել:

Պահանջուած է նաեւ որ չարչարանքի մարզին մէջ կառավարութիւնը աւելի ազդեցիկ պայքար մղէ եւ յանցաւորները անպայման պատժուին:

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Մայիս 20ին (Ուրբաթ, Մայիս 21ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ/Կիրակի, Մայիս 22/23:

ՆԱՂԱՇ ՅՈՎՆԱԹԱՆ

(1661 – 1722)

Անուն մը՝ պսակեալ բեղուն գրչով եւ, վրձինի ճարտար յօրինումներով(1): Կենսագրական բնոյթի տուեալները այնքա՛ն ալ առատ չեն: Ծննդեան եւ մահուան թուականները կը ճշդուին շնորհիւ իր անդրանիկ զաւկին՝ Յակոբի մէկ ողբերգին: Ծնունդով Շոռոթեցի (2), անոր հասուն, ստեղծագործ կեանքի ճամբան երկար կ'ըլլայ. կ'ընդգրկէ տարբեր-տարբե՛ր հորիզոններ, քիչ չատ հեռու վայրեր: Ի վերջոյ, կարծ թէ երկար ճամբորդութիւններէ, դեգերումներէ ու կայքերէ ետք, դեռ 61ամեակի սեմին, կարօտագին սրտով կը վերադառնայ տուն: Տաք օճախը հայրենական: Հո՛ս է, իր ծննդավայրի այս գողտր ու գուրգուրոտ, խանդակաթ անկիւնին մէջ է, որ մեր տաղասաց-նկարիչը կը փակէ իր աչքերը, առյաւէտ:

Ողբերգէն յայտնի կը դառնայ թէ ան՝ իբր «քարտուղար տառից հինգ եւ ճորոց բանաստեղծ վարպետ», այսինքն՝ գրաբար եւ աշխարհաբար լաւ գիտցող ճարտար քերթող, ուսեալ ու կրթեալ անձի համբաւ կը վայելէ: «Շնորհալի վարպետ իմաստուն»՝ ան կը նկատուի մեր Եկեղեցւոյ պատմութեան, դաւանութեան լաւատեղեակ, աստուածաբանութեան քաջատեղեակ անձ մը:

Որով, սրտակսկիծ ողբը կ'աւարտի այսպէս.

ԻնՔն պակասեալ, անուն մնաց.
Այս երեւելի, Նաղաշ Յովնաթան...

***

Տաղասացին ապրած եւ ստեղծագործած տասնամեակները՝ ԺԷ.-ԺԸ. դարերու հատուածներ, յարաբերաբար խաղաղ եւ, հետեւաբար, բեղնաւոր, արգասաւոր տարիներ կրնան նկատուիլ, մասնաւորաբար Նախիջեւանի շրջագոտիին համար: Ցիրաւի, արդէն չատոնց վերջ գտած էին դեռ ԺԷ. դարասկիզբին ծայր տուած թուրք-պարսկական պատերազմները, այնքա՛ն կործանարար շրջանի հայութեան համար: (Չմոռնանք պատմական Ջուղայի աւերումը, զանգուածային բռնագաղթը՝ 1604-05, իր անչափ եղերական էջերով, աւա՜ղ): Քիչ-չատ կայուն, խաղաղ գոյավիճակը պատճառ կը դառնայ շրջանի հայկական հողերու բարգաւաճման: Ստուգիւ, բուն Նախիջեւանի մէջ, Հին Ջուղայի ոչ չատ հեռու վայրեր, ինչպէս Ագուլիս եւ Շոռոթ, փութով կը դառնան աչքի զարնող քաղաքի նմանող կեդրոններ (իմա՝ առեւտուրի աշխուժացում, արհեստներու զարգացում, քաղաքային կեանքի եռուզեռ եւ այլն): Այսպէս, դեռ հեռու-հեռաւոր շրջաններ: Անկիւններ: Վայրեր: Այսքանը իբր պարզ պատկերացում ժամանակի եւ միջավայրի՝ Նաղաշ Յովնաթանի օրօք:

***

Նաղաշ Յովնաթանի տաղերը, ընդհանրապէս, կը ներկայացուին երեք առանձին գլուխներով՝ համաձայն ու համապատասխան իրենց բովանդակութեան: Կրօնա-խրատական տաղեր, երգիծական (կամ՝ «ծիծաղական») քերթուածներ եւ, սիրոյ ու խրախճանքի երգեր: Կրօնականները սակաւաթիւ են, հազիւ երկու տաղ (գրաբար) օրհներգ՝ առ Աստուածածին: Ինչպէս կը հաստատուի՝ բաւական կոկիկ գրուած, առանց որեւէ ինքնատիպութեան:

Երգիծական կտորներուն մեծ մասը (ընդհանուրը տասնէ աւելի), առհասարակ, անժուռ անհամ տաղեր կը նկատուին: Հաւանօրէն ժամանցի համար թեթեւօրէն գրուած, ինչպէս կ'ենթադրէ Արշակ Չօպանեան: Բայց եւ այնպէս, ասոնցմէ ոմանք ի յայտ կը բերեն սեռին յատուկ նկատելի յատկանիշեր: Գլխաւորը՝ սրամտութիւն: Եւ, տաղասացին լեզուին անչափ յարմար պարզուկ արտայայտութիւն: Համեղ եւ, սուէպ ուժեղ ու կծու: Չեն պակսիր հեգնական տողերը, իրենց սուր խայթոցներով: Սա մէկը իբր ճաշակ, - «Վարf հաւասար Մոնթերին»(3)..

...Չեն ճանաչել գիրf եւ ճաշոց,
Պատարագին ածեն քըշոց·
Ինչպէս որ լոկ աշխարհական,
Ոչ գիտեն Սաղմոս շարական·
Մէկ «Հայր մեղայ» գիտեն, մէկ բան,
Մէկ «Եւ եւրս խաղաղութեան»,
«Ժողովելոցն ի վերնատան,
Առաքելոցն երկոտասան»:...

Երրորդ չարքը, անկասկած, պսակը կը կազմէ տաղասացին թագադրման: Ասոնք սիրոյ, խրախճանքի երգեր են առհասարակ: Կան բնութեան գովքը հիւսող գովասանական խօսքեր, գովքեր, տօնական տաղեր: Առանձին գլուխով ներկայացուած այսօրինակ տաղերը, այլաբնոյթ եւ այլատեսակ իրենց խորքով յաճախ, ամենատուար եւ, միաժամանակ, լաւագոյն էջերը կը պարզեն Նաղաշի գրչին: Ըսենք՝ երգին:

Իբր եկեղեցւոյ ծառայող բարեպաշտ սարկաւագ, անոր տաղերուն մէջ բաւաբար չեշտով ի յայտ կու գան քրիստոնէական ըմբռնումներու, հայեցողութիւններու եւ տրամադրութիւններու յարիր մտածմունք: Յորդորներ՝ պարզ ու մեկին, արտաքուստ չատ սովորական թուացող թելադրութիւններ, յիշեցումներ եւ այլ. բայց բռուած միջակորեար մարդոց հասկնալի, ըմբռնելի դիւրասահ լեզուով: Դիւրահաղորդ ոճով:

«Խրատ պիտանի վասն հոգւոյ» խորագրեալ տաղը, մէկը անոր այսօրինակ երգերէն, կը մնայ այլապէս պերճախօս..

...Դու շիտակ հողագործ մարդոյ
ըրման ես,
Էն կու հընձես ինչ որ ձեռօքդ
սերմանես·
Սըրտումըդ սէր տընկես, նախանձըն
հանես,
Շուտով կ'երթաս դըրախտի
այգէքաղըն:...

***

...Դու պատուէ՛ վարդապետըն ու
քահանէն,
Հոգւոյ իշխանէն՝ Քրիստոսի
հրամանէն՝
Օրհնութիւն անպակաս արա՛
քո տանէն,
Նոքա են մեր հոգւոյ կերակրին
աղըն:...

Նաղաշ Յովնաթանի սիրոյ եւ խրախճանքի երգերուն մէջ, որոնց թիւը, ի դէպ, երեսունէ աւելի է, - դուք չէք գտներ Բարձրեալին ուղղեալ զղջումի խօսք, մեղայական: Աշխարհի ունայնութիւնն ու վերահաս մահը՝ անխուսափելի հարկաւ, մարմնով ուրախանալու կամ, ինչպէս ան կ'ըսէ՝ «մարմնաւոր ուրախանալու» հիմնական պատճառներ են: Ցիրաւի, տաղասացին համար այս մեր «Սուտ աշխարհըս անցաւոր է, մարդն երազ կու նմանի» թէ ալ «Աշխարհիս մալըն կու մնայ աշխարհիս վերան»:

Այսօրինակ մտքերը պարտինք արձանագրել առանց չփոթելու՝ սխալ եզրակացութեանց յանգելու: Ցիշեցնենք առանց վարանքի, թէ ան անշուշտ հաւատացեալ է, բնականաբար կը հաւատայ հանդերձեալ կեանքին եւ, հարկաւ կ'ուզէ որ իր հոգին՝ մաքուր, անարատ, Երկնաւորին մօտ լոյսերու մէջ ապրի, պսպղայ, փայլփլի, առ յաւէտ: Սակայն կ'անտեսէ հոգեփրկութեան մասին հրապարակ հանուած կրօնական աշխարհուրաց քարոզները: Աշխարհիկ հաճոյքներէ, վայելքներէ հրաժարելու հրաւէրները: Աւելին՝ պահանջները:

Տաղասացին բացորոշ, յստակ յորդորն է.-

...Կե՛ր խըմէ՛ հետ ընկերաց
Քանի որ փըրսանդ կայ ձեռաց,
Գալ տարի ո՞վ սաղ ո՞վ մեռած·
Խարնէf, եղբարf իմ ցնծալով,
Ուրախութեամբ եւ պարելով,
Ծափըս ծափի հարկանելով:

ԱՄԷՆ ԴԱՐՄԱՆ ՁԻ ԴԱՐՄԱՆԵՐ

Բրիտանական բժշկագիտական թերթ մը հրապարակելով ուսումնասիրութեան մը արդիւնքը, կը գրէ թէ յաճախ լաւագոյն դարմանումը դարմանի բացակայութիւնն է: Ուսումնասիրուած պարագաներուն մէջ կայ չարք մը, որոնց ոչ մէկ դարման կը յանձնարարուի, բոլորն ալ անօգուտ յայտնուած ըլլալով: Օրինակներէն մէկը փրոսթաթի քաղցկեղն է. հակառակ որ Բրիտանիոյ մէջ ամէն տարի 27 հազար նոր հիւանդ կ'աւելնայ, ըսուածը այն է որ վիրաբուժական միջամտութիւնը ոչ միայն աւելորդ է, այլեւ կրնայ նոր բարդութեան դուռ բանալ: Կը յաջորդէ կուրծքի քաղցկեղը. բնաւ անհրաժեշտ չի նկատուիր ամբողջ կուրծքը հանել, քանի որ ուռեցքը առնել նոյն արդիւնքը կու տայ արդէն: Տրուած օրինակներուն մէջ են իմաստութեան ակռաները որոնք չատ յաճախ կը քաշուին բուսնելէ առաջ. եթէ բորբոքում մը խնդրոյ առարկայ չէ, բոլորովին անտեղի կը նկատուի զանոնք կանխահաս կերպով քաշել: Կռնակի ցաւեր ունեցողին կը թելադրուի փոխանակ անկողինը պառկած մնալու, բնականոն գործունէութիւն մը տանիլ, չատ չատ ցաւի դէմ դեղ մը առնելով երբեմն: Անձկութեան պարագաներու հարկ է խուսափիլ հանդարտեցուցիչներէ որոնք միայն կարճատեւ գործածութեան կրնան ծառայել: Նչիներու գործողութիւնն ալ որով կը հանուին անոնք այն տարածուն համոզումով որ բորբոքումներու պատճառ կ'ըլլան, որեւէ փաստի հիմնուած չէ: Նոյնն է պարագան այն կարծիքին թէ մարզանքը վտանգաւոր է սրտի հարց ունեցողներուն:

Բժշկագիտական թերթին տնօրէնուհին կը գրէ թէ բազմաթիւ դարմանումներու ազդեցութեան խսկական աստիճանը փաստուած չէ: Հասկնալի է որ բժիշկները ուզելով օգտակար ըլլալ իրենց հիւանդներուն, հակումը ունին դեղերու բարիքը չափազանցելու: Սակայն հարկ է հիւանդը տեղեակ պահել անորոշութիւններու: Մանաւանդ որ հետազօտութիւն մը ցոյց տուած է որ հիւանդները կ'ուզեն գիտնալ այն ինչ որ բժիշկը գիտէ իրենց մասին եւ ոչ միայն ինչ որ բժիշկը յարմար կը դատէ որ գիտնան իրենք:

ՔԱՂՀԱՆ

Ասիկա կեանքը ըմբռնելու, զայն ըմբոշխնելու կերպ մըն է, բոլորովին տարբեր հաճոյքին ուրացումը, զգայարանքներու գինովութիւնը, արեւին եւ կարմրոտ հեղուկին սէրը, վերջապէս՝ եսին մերժումը դաւանող կրօնաշունչ ըմբռնումէն: Վարդապետութենէն:

Ի՛նչ խօսք, որ Նաղաշ Յովնաթանի սիրոյ եւ խրախճանքի տաղերուն մէջ բացայայտ կերպով երեւան կ'ելլեն ժամանակի քերթողութեան ամէնէն ուրախ ու զուարթ երգերը: Ցիրաւի, դուք ասոնց մէջ կարգով կը գտնէք բնութեան գովքը հիւսող հրապուրիչ տողեր, կեանքի կենսաբաշխ երեսը պարզող սրտամօտ պատկերներ: Մանաւանդ՝ մարդկային առողջ զգայնութիւններու համարձակ խօսք: Սէր, գեղեցկութիւն եւ աշխարհային վայելք: Ներկայացուած արեւելեան, յատկապէս պարսկական վառ գոյներով:

Տաղասացին լեզուն երեւանեան գրաբարախառն բարբառն է: Բնականաբար կը վխտան պարսկերէն, թրքերէն բառերը: Կը հանդիպինք զուտ արաբերէնի ալ: Գրաբարի ծանօթ (արդէն երկու տաղ գրած է ասով), կը նախընտրէ օրուան, ժամանակի խօսակցական լեզուն, ժողովրդեանը: Կայ այն կարծիքը, թէ ընտրութիւնը կը կատարէ առաւելաբար գործնական նկատումով: Իբր երգիչ - աշուղ, ան գործ ունի գլխաւորաբար «տըգէտ խոճաներ»ու, գրոց լեզուն չհասկցող մեծատուներու, խոնարհ խաւերու հետ:

Ոճը՝ կարելի է ըսել թեթեւ, սատոստուն է, հրապուրիչ միանգամայն: Խօսքը կը թուալի հանդարտ, խաղաղ, անքոյթ: Կը սիրէ ընտրել բարեհնչիւն, կարճ, սահուն բառեր: Ուշադիր է երաժըշտականութեան սահմանման, պահպանման: Կ'աշխատի նախադասութիւնները դարձնել երգեցիկ:

Այս բոլորով հանդերձ, պարտինք ըլլալ ուշադիր: Անոր այլաբնոյթ եւ այլասեռ տաղերուն մէջ սուէպ կը հանդիպինք տափակ, ճապաղ, անարուեստ երգերու:

Հիմա, անոր աղուոր սիրերգներէն մէկով փակենք այս գրութիւնը.-

ՏԱՂ ՍԻՐՈՅ(4)

Ամէն առաւօտ կու գաս ծաղկներով,
Երեսօքըդ նըման չէմսի ղամարայ.
(Արեւի նման երեսովդ)
Ծով աչքըրըդ լըցած անգին քարերով,
Ունքերըդ վրայ կապած՝ հրեղէն
կամար այ:
Լուսինըն ամէն օր երեսըդ կու նորի,
Քեզ տեսնողին խելքըն ինչպէս բոլորի.
Քո ծոցըն պաղչայ նըռան խընձորի,
(Նուռի, խնձորի պարտէզ)
Պինդ կու պահես, աչար էդ ում համար
այ:
(Աջար-արդեօք):

Շըրթունքըդ բարակ է, կարմիր եւ
փայլուն,
Տեսնողըն խեւ կ'ելնի եւ սիրտըն արին.
Երբոր քարով հասնիմf շնորհազարդ
զարուն,
Ես էլ չեմ համբերել՝ կ'ելնեմ աւարայ:
(Աւարայ-դատարկաշրջիկ, թափառական):

Ճանապարհդ կու նայիմ՝ տեսնեմ երբ
կու գաս,
Ծածուկ ծիծաղելով ինձ բարեւ
կու տաս,
Հայի՜ֆ որ թշնամոյն շուտ
կու հաւտաս.
(Հայի՜ֆ- ափսո՜ս, մե՜ղք)
Ես կու լամ, դու ուրախ նըստիր դամ
արա:
(Դամ արա-ձայն տուր):

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Ծանօթ.-

(1) Հոս, մեր ուշադրութենէն դուրս կը մնայ այս գիծը: Այսքանը միայն իբր վկայութիւն այլոց կողմէ.- կը նկատուի հիմնադիր նկարչական, յատկապէս որմնանկարչական եւ դիմանկարչական իւրենկ ու ինքնատիպ դպրոցի: Մասնագէտներ կը խօսին յայտնապէս անոր կատարած որմնանկարչական աշխատանքներու մասին, Երեւան՝ Պօղոս-Պետրոս եկեղեցի, Ագուլիս՝ Թովմաս Առաքեալի վանք, Էջմիածին՝ Մայր տաճար, Թիֆլիս եւ այլուր, վանք ու եկեղեցի:

(2) Շոռոթ: Գիւղ պատմական Սիւնիքի ներկայ Սիսիան շրջան, մերձ Հին Ջուղայի, Ագուլիսի: Արշակ Չօպանեանի վկայութեամբ «Աւան բանաստեղծական դիրքով, վտակներով, ձորերով, անտառներով. ԺԷ. - ԺԸ. դարերուն մէջ անուանի դարձած՝ հարստութեամբ, վաճառականութեամբ, եկեղեցիներու շինութեամբ: Նշանաւոր եղած է Գոհարինի կամ Գոհար անուն կուսանաց վանքը, որուն կուսանք եւս ձեռագիրներ օրինակելու մէջ կը մըրցէին վանականներու հետ»: Նախիջեւան խարդաւանօք Ադրբէջանի յանձնուելէ ետք, 1920-1976ի տարիներուն, շրջանի հայութիւնը աստիճանաբար կը ցրուի հոնհոն: Գլխաւորաբար Հայաստան:

(3) Մոնթ: Վանականի փոքրաւոր:

(4) Քաղ. Արշակ Չօպանեանի «Նաղաշ Յովնաթան աշուղը եւ Յովնաթան Յովնաթանեան նկարիչը» հատորէն, Ներսէսեան տպարան, Փարիզ, 1910:

Ժ.Մ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ 28ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ») .-

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան տարեդարձի հացկերոյթը տարեկան աւանդական հանդիպումն է, իր բարեկամներուն, համակիրներուն եւ մանաւանդ հաւատարիմներուն հետ:

Այս տարի տեղի ունեցաւ Մայիս 8ին, Տարօն եւ Վասպուրական սրահներուն մէջ: Ներկայ եղան բազմաթիւ միութիւններու պատասխանատուներ, ներկայացուցիչներ: Յարանուանութիւնները իրենց հոգեւոր պետերով Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան՝ Հայրապետական պատուիրակի փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի համար, Յովհաննէս Ծ. Վրդ. Գաստառեան՝ Մարսէյլի եւ շրջակայքի հայ կաթոլիկէ եկեղեցւոյ ժողովրդապետ, հոգեւորականներով՝ Շահան Ա. Քհնյ. Տէոէեան եւ Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեան եւ ներկայացուցիչով՝ վեր. Ժիլպէր Լեւոնեանին պատուեցին երեկոյթը:

Կարօ Յովսէփեան՝ Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան անունով արտասանեց շնորհակալութեան խօսք: Ընդգծեց հաստատութեան գաղութային նկարագիրը համաձայն հիմնադիրներու խարսխած ոգիին: Վերյիշեց վաստակը, նուիրումը անհետացած հիմնադիրներուն՝ Հայկուհի Շալճեան, Սաթենիկ Թիւթէլեան, Աշոտ Վարդանեան, Ջաւէն Միլտոնեան, Յակոբ Խսկիճեան, Տիգրան Թադոյեան, Կարապետ Ճանիկեան, Պօղոս Արզումանեան, Գէորգ Մեսճեան, Վաղարշակ Տէր Վարդանեան, Գրիգոր Փիլիկեան: Կարօ Յովսէփեան վեր առաւ պատուոյ ներկայութիւնը ապրող երիգացոյն հիմնադրին՝ Սիմոն Աւտոյեանին, որ իր իննսուն եւ աւելի տարիներու բարձրութենէն միշտ հետաքրքիր եւ գուրգուրոտ հայեացքով կը հետեւի Մշակոյթի Տան գործունէութիւններուն:

Մասիս նուագախումբը մեղմ երաժշտութեամբ եւ երգերով, մանաւանդ հայկական, ստեղծեց ջերմ ու ուրախ տրամադրութիւն:

Հայ Մշակոյթի Տան Անի պարախումբը, զոր կը ղեկավարէ Լիլիթ Գնադեան, ունեցաւ յատուկ ելոյթ:

Գեղարուեստական կատարեալ վայելք մը եղաւ ունկնդրել ծանօթ եւ տաղանդաւոր դուդուկահար՝ Լեւոն Մինասեանը: Մեկնաբանեց Սայաթ Նովայի գործերէն եւ Տըլէ Եաման: Լեւոն Մինասեան կը նուագէ դուդուկով Մ. Կիպըրնի «Լա Փասիոն տիւ Քրիսթ» ժապաւէնին մէջ:

Խօսք առին Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան եւ Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեան: Ողջունեցին Հայ Մշակոյթի Տան տարեդարձը, գնահատեցին տարուած աշխատանքը 28 տարիներու ընթացքին եւ ընդգծեցին մշակոյթի եւ լեզուի կարեւորութիւնը ինքնութեան մը հարազատ արտայայտութեան եւ պահպանումի աշխատանքին մէջ:

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան տարեդարձի պատեհ առիթով նկարիչ Պերժօ, բուն անունով Ժոզէֆ Գոստանեան, ծնած, ապրած եւ երկար տարիներ ստեղծագործած է Մարսէյլ, այժմ քաշուած կեդրոնական Ֆրանսա, նուիրեց իր գործերէն իւղաներկ մը «Պըրթանըը թնանկար» մը:

Ներկաները ըրին ինքնաբուխ նուիրատուութիւններ որոնց գումարը բարձրացաւ աւելի քան տասներեք հազար Եւրոյի (ցանկը կը հրատարակուի առանձին):

Վարչութեան կողմէ շնորհաւորելի են բոլոր անոնք որոնք պատրաստեցին եւ սատարեցին ձեռնարկին կազմակերպութեան եւ յաջողութեան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀՈՂՎՐՏԻՔ

ԱՐՈՒՍԵԱԿ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

Մայիս 13ին, Միլանոյի մէջ, իր մահկանացուն կնքած է տիկին Արուսեակ Ներսէսեան, 104 տարեկանին: Յուղարկաւորութիւնն ալ կատարուած է Մայիս 15ին, տեղւոյն Ս. Քառասուն Մանկանց եկեղեցւոյ մէջ:

Զորս տարի առաջ առաջ ալ, մէկ ամսուան տարբերութեամբ, Ապրիլ 14ին, Միլանոյի Հայ Տան մէջ կը տօնուէր ողբացեալին հարիւրամեակը:

Այն ատեն արդէն, հիացած էինք իր մտքի արթնութեան, կարծիքներու ողջմտութեան, երբ խօսակցութեան ընթացքին ալ արտակարգ յիշողութեամբ կ՚անդրադառնար «Յառաջ»ի այս կամ այն յօդուածին:

Արուսեակ Ներսէսեան ծնած էր Զիլէ 1900ին եւ քանի մը տարի ետք, նման իր սերնդակիցներուն ճաշակած էր աքսորի լեղին, տարագրուած էր մինչեւ Գոնիա իր ընտանիքին հետ: Յետագային անցած էր Պէյրութ եւ աւելի քան քառասուն տարի է հաստատուած էր Միլանօ, իր աղջկան Սոնա Իպլիչեանի մօտ:

Ապրիլ 14ի այդ իրիկունը, բոլոր անոնցմէ որոնք խօսք առին, ամէնէն յատկանշականներն էին իր ծոռերը, մէկը իտալերէնով, միւսը՝ հայերէնով: Կը կարդացուէին նաեւ շնորհաւորական գիրեր Հռոմի Հայաստանի դեսպանէն, Հ.Բ.Ը.Մ.եան նախագահուհիէն եւ բազմաթիւ բարեկամներէ:

Այսօր, կը գտնէ այլեւս իր վերջին հանգիստը, մինչ իր ընտանիքը եւ բարեկամները կը յուսային տարիէ մը տօնել իր 105րդ տարեդարձը:

Ա. Մ.

ՓՐՈՖԻԼ

ԱՐԱՄ ԱԼԵՍԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Արամ Ալեսեանի ցուցահանդէսին բացումը կատարուած է Մայիս 14ին, յաջողութիւն արձանագրելով: Ծնած 1920ին, արուեստագէտը, ճարտարապետ, երաժիշտ եւ նկարիչ յիսուն գործերու ընդմէջէն, ուզած է ոգեկոչել իր ներքին ուղեգիծը, ներշնչման աղբիւրները, փորձառութիւնները եւ ցոյց տալ իր աշխատանքին յեղաշրջումը ամբողջ կեանքին երկայնքին:

Ջերմութեամբ եւ ազնուութեամբ ժամանակ տրամադրեց խօսելու համար եւ պատասխանելու հրաւիրեալներու հարցումներուն: Գաւզուի հովանաւորութեամբ ցուցադրելէ ետք Նիւ Եորք, Թոքիօ, Մոսկուա եւ բազմաթիւ այլ քաղաքներու մէջ, ուրախութեամբ ընդունեցանք զինքը, գիտակից՝ մեզի ըրած պատիւին: Շնորհակալ ենք իրեն մեզի պարգեւած այդ անմոռանալի երեկոյթին համար եւ մեր սրտերուն մէջ դրած գոյներուն:

Իր գործերը կը ցուցադրուին Եան՚ց Գըլպ (5, ավընիւ Ռէյ, Փարիզ 14րդ) մինչեւ Մայիս 31, Երկուշաբթիէն Ուրբաթ ժամը 12էն 15:

Քաջալերուած այս յաջողութենէն, «Տիափազոն տ՚Օռ» կը յուսայ կազմակերպել բազմաթիւ այլ գեղարուեստական եւ մշակութային ձեռնարկներ:

ՏԻԱՓԱԶՈՆ Տ՚ՕՌ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՔՍԱՆԹԻԻ (Թրակիա) Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Ապրիլ 24ին, հովանաւորութեամբ Թաղային խորհուրդին եւ կազմակերպութեամբ Համազգայինի Սիամանթօ մասնաճիւղին, երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Կոմիտասի: Երեկոյթին ծրագիրը ներկայացուցած է Պօղոս քհնյ. Պալթայեան եւ բեմ հրաւիրած տիկին Մարինէ Վասիլեան: Ան նախ անդրադարձած է Հայոց կանխամտածուած ցեղասպանութեան, ապա ծանրացած Կոմիտասի կեանքին վրայ: Նկարագրած է Տէր Զօրի անապատը եւ Կոմիտասի աքսորը ու ծանրացած անոր եզակի վաստակին վրայ: Յաջորդած է հոգեհանգստեան պաշտօն:

***

ԱԹԷՆՔԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Ապրիլ 21ին, դասախօսական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած «Նարեկ»ի, կազմակերպութեամբ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ Տիկնանց մարմնոյն: Բացման խօսքը արտասանած է Տիկնանց Մարմնոյն ատենապետուհին՝ տիկին Նուարդ Զալեան, որմէ ետք, Սոնա Սպարթալեան կարդացած է Նարեկացիէն հատուածներ: Օրուան բանախօսը՝ Յունաստանի Հայոց առաջնորդ՝ Խորէն Ծ. Վրդ. Տողրամաճեան առաւելաբար ծանրացած է «Մատեան ողբերգութեան» վրայ, շեշտելով թէ անոր գլխաւոր առանցքը աղօթքն է եւ համամարդկային գործ է:

***

ՍԵՐԷՍԻ (Յունաստան) Պարոյր Սեւակ կեդրոնին մ էջ, Ապրիլ 17ին, Համազգայինի տեղւոյն Պարոյր Սեւակ մասնաճիւղը երեկոյթ մը կազմակերպած է նուիրուած բանաստեղծին ծննդեան 80ամեակին: Բացումը կատարած է տիկին Քնար Թուխիկեան, որ խօսած է ողբացեալ բանաստեղծին կեանքին ու գործին մասին: Ապա, ներկայացուած են բանաստեղծին ստեղծագործութիւններէն՝ «Անմահները հրամայում են», «Մարդը ափին մէջ», «Այր մի՝ Մաշտոց անուն«, «Ուշացած սէր», «Եղիցի լոյս»: Առանձին խօսուած է «Անլռելի զանգակատունը» երկրին մասին, որ նուիրուած է 1915ի ցեղասպանութեան: Արտասանութիւններով ամբողջացած է երեկոյթը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

1

Կրէկուար վրայ հասաւ ու ըսաւ.

- Մօտ է բոլոր յանցանքը... Կեցէ՛ք ու մտիկ ըրէք: Սկսաւ արտասանել ու վերջը երգել.

Ի բիւր ձայնից բնութեան շքեղ
Թէ ու զարնեն փափուկ քընար,
Մատուցէ կուսին ամենագեղ
Թէ ու զարնեն փափուկ քնար,
Զունին ձայն մը այնքան սիրուն՝
Քա զանձալի եղբայր անուն:

Տիկին Նուարդ բարկացաւ ու ըսաւ.

- Լռէ՛, ատենը չէ կատակի:

- Կատակ չէ աս շատ լուրջ է: Մտիկ ըրէ՛ք:

Անտօն արբեցած էր: Կրէկուար շարունակեց երգել, ձեռքի շարժումներով.

Տո՛ւ ինձ քու ձեռքդ, եղբայր եմ մենք
Որ մըրրկաւ էինք զատուած.
Բախտին ամէն ոխ չարանենգ,
Ի մի համբոյր ցրուին ի բաց.
Ընդ աստեղօք ի՛նչ կայ սիրուն՝
Քան զանձալի եղբայր անուն...

Կրէկուար այսքանով վերջացուց երգը ու գրպանէն գիրք մը բացաւ ու կարդաց, ըսելով.

- Տեսէ՛ք, հայերուն մեծ գրագէտը՝ Արշակ Չօպանեան ի՛նչ գրած է այս երգին համար. «Այս երգը երեւկտրականացուց հայ սրտերը, հալեցուց սառոյցը որ դեռ կը մնար Լուսաւորչական եւ Հռոմէական Հայոց միջեւ, ամէնէն սիրական, ամէնէն յաճախ երգուած երգը դարձաւ, ամէն երեկոյթի, ժողովքի, հանդէսի հնչեց ու հոգիներու վրայ խաղաղութիւն, եղբայրութեան ու սիրոյ արեւ մը քաղցրաշունչ ծագեցուց»: Երբոր Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի դագաղը փոս են իջեցուցեր, բոլոր սգակիրները, հայ ու կաթոլիկ, այս երգն են երգած ու Մուրատ-Ռափայէլեան սաները ամէն տարի այցի են գացած մեր ազգական բանաստեղծին գերեզմանին վրայ ու այս երգը երգած: Ուրեմն դուք ինչո՞ւ չէք լսեր իր ձայնը.- «Եղբայր եմք մենք»:

Տիկին Նուարդ ըսաւ.

- Զաւակս, Գրիգոր, այդ եղբայրութիւնը ուրացողը ո՞վ է, ո՞վ... Անշուշտ «եղբայր ենք մենք»: Իսկ անոնք կ՚ըսեն. «Մենք հայ չենք»:

-Իսկ հիմայ երբ կաթոլիկ մը մեր խօժէնիին կ՚ըսէ. «Տուր ինձ քու ձեռքդ», ձեռքը կ՚ուզէ, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ ուրեմն կաթոլիկ էկ՚ըսէք ու ձեռքը չէք տար, գլուխը ալ միասին՝

Պատասխանեց Կրէկուար ու տուն մըն ալ երգեց.

Երբ ալեւոր Մայրն Հայաստան
Տեսնէ զորդիս իւր քովէ քով,
Սըրտին խորունկ վէրքըն դաժան
Քաղցր արտասուաց բուժին ցօղով.
Ընդ աստեղօք ի՞նչ կայ սիրուն
Քան զանձալի եղբայր անուն:

Խնդիրը դեռ առկախ էր ու կ՚օրօրուէր Գրիգորի երգով: Կրէկուար իր սենեակը քաշուեցաւ՝ քանի մը տող մրոտեց ու խօժէնիին առջեւ սկսաւ երգել.

Ընդ աստեղօք ի՛նչ կայ սիրուն՝
Քան զանձալի... ամուսնութիւն:
Ընդ աստեղօք ի՞նչ կայ սիրուն՝
Քան զանցկալի... ամուսնութիւն:
Զունիմ ձայն մի այնքան սիրուն՝
Քան խօժէնի, Պաթիստ անուն:

Խօժէնին ամօթէն, բարկութենէն սկսաւ արտասուել իր ծնողքին մօտ երթալով.

- Գրիգորը... Զա՛րը...

Հայր Գրիգորը սաստեց ու խրատեց.

- Քոյրիկդ է, ինչո՞ւ հետը կ՚իյնաս: Յետոյ ժամանակը չէ աս գիրքերուն ու երգերուն: Ամէն կողմ կրակ կայ: Խափէ... Համիտը, կը հասկնա՞ս, Համիտը... Հազար աչք ունի ու հազար ականջ...

2

Գրիգոր քսան տարեկան էր: Արհեստով՝ փորագրիչ: Ինք որ իբր թունդ կաթոլիկ մեծցած էր, արհամարհելով ամէն հայկաբանութիւն՝ սկսած էր փոխուիլ եւ դարձ մը ընել: Այդ պզտիկ դարձին նպաստած էին Պէշիկթաշլեանի, Դուրեանի տաղերը, Պարոնեանի «Մեծապատիւ Մուրացկաններ»ը եւ Արշակ Չօպանեանի երկերը: Նուպարիկ իր չահած մրցանակով ակամայ պատճառ կը դառնար, որ Գրիգոր հետաքրքրուի հայ գրականութիւնով, հեղինակներով, լեզուով եւ հետզհետէ պատմութիւնով: Անիկա անշուշտ դեռ հեռու էր տիպար հայ մը ըլլալէ եւ սակայն այսքանն անգամ մեծ ուրախութիւն էր իր մօրը համար:

Թուրք թերթերու պատկերները կը փորագրէր ինքը: Վերջը Թուրք գրական հանդէսի մը սկսաւ աշխատակցիլ իբր փորագրիչ: Արուեստագէտի նման նուրբ ու մաքուր գործ կ՚արտադրէր եւ սակայն իր խառնուածքին յարմար գրպանում մը չէր այդ նստած գործը: Քանի մը ամիս առաջ իբր չփացած տղայ գանգատած էր իր մօրքրոջ՝ Ֆուլիկի: Ան ալ իր ամուսնոյն՝ Մաղաքեան Մաքսուտ էֆէնտիին խօսած էր Գրիգորի մասին:

Մաքսուտ էֆէնտի իր Թափծու երկաթի գործարանին մէջ առած էր Գրիգորը իբր առաջին համարակալ-քարտուղար: Գրիգոր ըլլալով ճարպիկ, լեզուանի, քիչ ատենէն սիրցուցած էր ինքզինքը հրապարակին վրայ: Ունէր լաւ ամսական, ինչպէս նաեւ լաւ ապագայ: Իր մօրաքրոջ երեք աղջիկները միշտ կը պահանջէին իրենց հօրմէն որ Գրիգորին ամսականը աւելցնէ: Ու քանի մը ամիսը անգամ մը Մաքսուտ էֆէնտի քիչ քիչ ամսական կ՚աւելցնէր, որպէսզի Գրիգորը միշտ մաքուր հագուի, կառք նստի, աղջիկներուն հետ դուրս ելլէ, գիւղերը երթայ, պարահանդէսներու մտնէ ելլէ:

Գրիգոր դեռ քսան տարեկան արդէն ծանօթ դէմք մըն էր իբր «Տօն Ժուան» Բերայի մէջ: Օրական առնուազն հինգ հասցէի նամակ կը գրէր ու քանի մը ժամադրութիւն կ՚ունենար: Իր նամակները կ՚ուղղուէին ամէն ազգէ, դաւանանքի ու տարիքէ կիներու: Ան կ՚ըսէր.

«Եղբայր ենք մենք»:

Ու եղբայրութիւնը տարած էր ու փռած լայն սահմաններու մէջ, ամէն չափ անցնելով: Սովորական բան էր, երբ ամուսնացած ու զաւակներու մայր կին մը տիկ. Նուարդ վրայ գար, նամակ մը ձեռքը ու ըսէր.

- Տե՛ս, ինչեր է գրած տղադ ինծի... Կը վայլէ՞... Ինծի իբր ի՞նչ կ՚առնէ... Ամուսնոյս բան մը չեմ ըսած... Դաստիարակուելու պէտք ունի...

Ու մայր ու տղու մէջ կը սկսէր վէճը:

Գրիգոր Դուրեանով կապուած էր: Շատ անգամ կը պատասխանէր ոտանաւորով

Բոյլ մը նայուածք՝ փունջ մը ժպիտ՝
Քուրայ մը խօսք դիւթեց իմ սիրտ:
Ո՛հ, խուրձ մը վարս, եդեմ մը շունչ՝
Շրջազգեստ մը շրջեց իմ շուրջ:

(Շար. 47)

Madame Suzanne Azadiguian
Son épouse,

Monsieur et Madame Patrick Azadiguian
Monsieur et Madame Dominique Clément
Ses enfants,

Chahé, Stéphan, Gayané et Thomas
Ses petits-enfants,

Madame Nich Alexanian
Sa sœur,
Monsieur et Madame Armand Kaprielian
Ses beaux-frère et belle-sœur,

Ses neveux et nièces, ainsi que toute la famille

ont la tristesse de vous faire part du décès de

Monsieur Barsam AZADIGUIAN

survenu le 17 mai 2004 à Montmorency dans sa 78ème année.

La cérémonie religieuse sera célébrée le vendredi 21 mai à 11 heures, en l'Eglise Arménienne Saint Jean-Baptiste 15 rue Jean Goujon 75008 Paris, suivie de l'inhumation au cimetière de Deuil La Barre, rue Cauchoix 95170.

110 avenue de la Division Leclerc
95160 Montmorency

***

Ֆրանսահայ Մշակութային Միութիւնը կ'ողբայ իր Նախագահին՝

ՊԱՐՍԱՄ ԱԶԱՏԻԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 17ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Մայիս 21, ժամը 11ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Տէօյլ-լա-Պառի գերեզմանատունը:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արուսեակ Ներսէսեանի թարմ յիշատակին, «Յառաջ»ին կը նուիրեն.-

ՄԻԼԱՆՕ.-
Իր մօրը յիշատակին՝ Տիկին Սոնա Իփիշեան 500 Եւրօ:

***

Տիկին Ա. Պօրանեան եւ ընտանիքը 50 Եւրօ, իրենց ազգականուհիին յիշատակին:

***

Երանուհի Բամպակեան 50 Եւրօ:

***

ԱՄՆ
Սալաթեան ընտանիք 200 Եւրօ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ,
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

présente :

La traduction française du récit de BERDJOUHIE

«ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ»

«JOURS DE CENDRES A ISTANBUL»

par Armen BARSEGHIAN (son fils) avec le concours d'Anne BARSEGHIAN (sa petite-fille)

Conférenciers :
ANNE BARSEGHIAN
et
CLAIRE MOURADIAN

Se Souvenir, Ecrire et Vivre

Vendredi 28 mai à 20h30

à la M.C.A. de Paris
17 rue Bleue 75009 Paris

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Մայիս 22: ԻԲ. օր Յունաց:
Օր է յիշատակի՝ Աշխարհազօրացն,
որք կատարեցան ի հերոսամարտին
Սարդարապատի՝ 1918 ամին,
վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց

Կիրակմուտքի ժամերգութիւն՝ ժամը 16ին:

Հոգեհանգիստ եւ աղօթք՝ յիշատակին Աշխարհազօրացն մերոց Սարդարապատի:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section **«D. Missakian»**
de Sevran-Livry

Soirée couscous

le Samedi 22 mai à 20 heures 30
à la Maison de la CBAF
17, rue Charles Péguy
93190 Livry Gargan

réservations avant le 18 mai
auprès de Madeleine : 01 43 83 87 68
ou Nilva : 01 42 36 33 73

Nous vous attendons nombreux

***

La Section **«D. Serengulian» d'Issy-les-Moulineaux** visite la Maison de Retraite de Gonesse le **Samedi 22 mai.**

Cette journée débutera par une visite au musée du cheval de Chantilly, avec une démonstration de dressage. Déjeuner sur place.

Départ à 9 heures à la M.C.A. : 45, rue de la Défense, avec un arrêt à 9h15 devant l'église arménienne de l'avenue Bourgain.

Réservations :
01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԼԻՈՆ

Լիոնի եւ Շրջակայից Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան յաջորդ Վարչական Կազմի 11 անդամներու ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 27 2004

Ազգային Միութեան բոլոր անդամները, այժմէն իսկ, կրնան իրենց թեկնածութիւնը ներկայացնել գրաւոր, ղրկելով իրենց դիմումնագիրը Միութեան կեդրոնատեղին՝

295, Ռիւ Անտրէ Ֆիլիփ, 69003 Լիոն:

Թեկնածութեան վերջին թուական որոշուած է 2004 Յունիս 21:

2004 Յունիս 21ի *կէս գիշերէն ետք թեկնածութիւնները ընդունելի չեն: Նամակատան կնիքը հաշուի կ'առնուի որպէս վկայութիւն:*

ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Ը. Օ. Հ. Ընկերակցութեան Ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, 2004 *Յունիս* 17, *ժամը* 20·30*ին, Ընկերակցութեան կեդրոնը՝*

77, Ռիւ Լա Ֆայէթ, 75009 Փարիզ

Բարեփոխեալ կանոնագրին թիւ 5 *յօդուածին համաձայն այս տարի Ընդհանուր ժողովին (ինչպէս ամէն* 2 *տարին անգամ մը) պիտի կայանայ* 8 *վարչականներու լիազօրագրերու վերափոփոխում, ուստի Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ անոնց, որոնք կը փափաքին միանալ վարչութեան կազմին:*

Թեկնածութեան պայման է.

- *Ընկերակցութեան անդամ ըլլալ,*
- *Թեկնածուները պարտին Ընկերակցութեան գրասենեակը դիմել գրաւոր, ամէնէն ուշ մինչեւ* 2004 *Մայիս* 24:
- *Դիմումնագրին մէջ յստակօրէն նշուած ըլլայ անուն, մականուն, հասցէ եւ ստորագրուած թեկնածուին կողմէ:*

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Séjour de jeunes en Arménie

(18-30 ANS)
avec l'**Association MACHTOTZ**
pour la défene de la langue arménienne
DU 15 AU 31 JUILLET

Prix spéciaux pour nos élèves et membres : 600 Euros comprenant la pension complète pour 15 jours (14 nuits) dans des écoles et pensionnats, les excursions, les transferts, le service d'un guide parlant français. (Le billet d'avion, les visas et assurances sont à la charge du participant).

PROGRAMME — 1

Visites des places et monuments de Yérévan, Vernissage, shopping, différents musées, Yérévan by night
Excursions :
Garni, Guéghart, Dzidzernakapert, Sardarapat, Khor Virabe, baignade dans le lac Sévan, Dzaghgatzor, Achtarak, Ardachat, Ochagan, les églises Etchmiadzine, Hripsimé et Gayaneh.

PROGRAMME — 2

Séjour linguistique arménien

(18-30 ANS)
DU 15 AU 31 JUILLET

Cours intensif d'arménien de base pour les débutants francophones, **par la méthode audiovisuelle.**

Mêmes conditions que pour le Programme-1 pour 14 nuits : **750 Euros.**
Parallèlement aux cours, **les élèves pourront participer à plusieurs excursions.**

Contacter l'**Association MACHTOTZ : 01. 47. 50. 97. 51**

Séjour en Arménie

du 7 au 15 juillet

organisé par ESPOIR POUR L'ARMENIE

- > Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs.
- > Participation à la messe en la cathédrale d'Etchmiadzine.
- > Participation aux manifestations du 14 juillet à l'Ambassade de France.
- > Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Guéghart, Garni, etc.
- > Posibilité de prolonger son séjour et de le personnaliser.

Prix : En pension complète 1060 Euros au départ de Paris et des grandes villes de France.

Pour tout renseignement : Serge KURKDJIAN ☎ 04 91 77 23 44.

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25200 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ԱՐՄԱՏ

Հայերէն Լեզուի Աշխատանոցի
տարեկան ներկայացումը
տեղի կ'ունենայ
Մայիս 22, ժամը 16ին
Ալֆորվիլի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ սրահը
8, rue du Groupe Manouchian
Մուտքը ազատ է

Ներկայացման կը յաջորդէ խորովածկերոյթ, որուն հասոյթը կը տրամադրուի Աշխատանոցին:

ARMAD

Atelier de la langue arménienne

Fête annuelle
le 22 mai à 16 heures
suivie d'un repas khorovadz

Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian
94140 Alfortville

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 22-23
SAMEDI - DIMANCHE
22-23 MAI
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.952 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20.952

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԸ ԱՆՊԱԿԱՍ Է ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԷՆ

Մայիս 2ի մեր թիւով տեղ տուած էինք Թուրք պատմաբան Հ. Պէրքթայի հետ կատարուած հարցազրոյցի մը, քաղուած «Ռատիքալ» թերթէն, «Մարմարա» օրաթերթին կողմէ: Ցաճախ այս պատմաբանը կը ներկայացուի որպէս ցեղասպանութեան մասին պաշտօնական տեսակէտը թութակաբար չկրկնող մը: Նշուած զրոյցին մէջ այդ ուղղութեամբ ամէնէն կարեւոր լսածը այն էր թէ 1915ի դէպքերը առաջուընէ ծրագրուած էին եւ թէ ներկայի պետութիւնը հարցը անտեսելով, ուրանալով արդարօրէն մեղսակից կ'ըլլար ոճիրին: Պէրքթայ կ'ըսէր նաեւ թէ Թրքական արխիւները առնուազն երկու անգամ մաքրագործուած են:

«Մարմարա»յի Մայիս 19ի թիւը կը տեղեկացնէր թէ Թրքական պաշտօնական տեսակէտին ամէնէն հաւատարիմ թութակներէն նախկին դեսպան Շ. Էլէքտաղ գրութեամբ մը հակադրած է Հ. Պէրքթայի տեսակէտներուն. շեշտած է յատկապէս թէ Հայերու կոտորածները կեդրոնէն հրահանգուած չէին, պետական արխիւներն ալ չէին մաքրագործուած:

Ցեղասպանութեան նիւթին մասին պաշտօնական տեսակէտէն խոտորած պատմաբան Թ. Աքչամ «Ռատիքալ»ի Մայիս 18ի թիւին մէջ հեղինակած գրութիւն մը ստորագրած է, պատասխանելով Շ. Էլէքտաղի տեսակէտներուն: «Պատմութեան մասին խօսիլ» խորագրուած էջով, կը յիշեցնէ Եւրոպական Խորհրդարանի 1987 Յունիսի որոշումը թէ Թուրքիա չի կրնար Եւրոպայի անդամ ըլլալ, առանց ընդունելու հայկական ցեղասպանութիւնը: Կ'աւելցնէ թէ պարտադիր բնոյթ չունի որոշումը, բայց յայտնի է որ ան յետագային բաւական գլխու ցաւ պիտի պատճառէ Թուրքիոյ, որովհետեւ անոր թշնամիները որպէս լաստ պիտի փարին այդ որոշումին:

Թ. Աքչամ բսելէ ետք թէ հայկական ցեղասպանութեան հարցը ուղղակի կապ ունի Թուրքիոյ ժողովրդավարացման հետ, աւելի կարեւոր կը նկատէ հարց տալ. «Թուրքիա ի՞նչպէս պիտի խօսի 1915ի մասին»:

Ինչպէս «Մարմարա» կը գրէ, «Թ. Աքչամ կ'ըսէ պատասխաններ տալով Շ. Էլէքտաղին, փաստացի վկայութիւններ կը բերէ պատմութեան մէջ դեր խաղցած ինչ ինչ դէմքերէ, որոնք ատենին այսպէս կամ այնպէս խոստովանած են թէ հրահանգներ ստացած են Հայերը տեղահանելու ու սպաննելու: Հին Թրքերէնով բերուած այդ վկայութիւնները շատ պերճախօս են, նոյնիսկ կան կառավարիչներ, որոնք իրենց ստացած հրահանգները գործադրել չեն ուզած եւ այդ պատճառաւ ալ պաշտօնանկ եղած են: Այս պայմաններու մէջ զարմանալի է որ Էլէքտաղ տակաւին կրցած է պնդել թէ Հայերը աքսորուած են ոչ թէ անոր համար որ Հայ էին, այլ անոր համար որ յանցաւոր էին: Թանէր Աքչամ կը պատասխանէ նաեւ Էլէքտաղի այն պնդումին, ըստ որու Հայերը Անատոլուի ամէն կողմէն տեղահանուած չեն, միայն որոշ մասերէ տեղահանուած են: «Էլէքտաղ քանի՞ տարեկան է, չեմ գիտեր, բայց կ'երեւի թէ ամբողջ կեանքին մէջ մնաւ գիրք չէ կարդացած» կը գրէ Աքչամ, եւ կ'աւելցնէ թէ Հայերը Անատոլուի ամէն կողմէ աքսորուեցան: Արխիւներուն մասին Էլէքտաղին ըսածն ալ ճիշդ չէ: Էլէքտաղ գրած էր որ օսմանեան արխիւները այնքան կանոնաւոր էին, որ եթէ անոնց մէջէն փաստաթուղթ մը հանուէր, անմիջապէս յայտնի կը դառնար: Մինչդեռ Թանէր Աքչամ կը գրէ որ տակաւին Իթթիհատականներու օրերէն սկսեալ արխիւներները մաքրագործել սկսած են եւ թէ ինք այդ մասին բազմաթիւ փաստեր ունի: Նորէն ալ կարգ մը փաստաթուղթեր ուշադրութենէ վրիպած են եւ հասած են մինչեւ մեր օրերը»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԱԶԱՅԻ ԳՕՏԻ
ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ՍՊԱՆԴԸ
10 ՄԵՌԵԱԼ, 70 ՎԻՐԱՒՈՐ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՎՐԴՈՎՈՒՄ...

Չորեքշաբթի, Մայիս 19ին, Գազայի գօտին հարաւը իսրայէլեան թանկէ մը արձակուած հրթիռ մը, պաղեստինեան խաղաղ ցոյցի մը վրայ, 10 մեռեալ (բազմաթիւ մանուկներ) եւ 70 վիրաւոր պատճառած է: Թափօրը գլուխէն ստացած է ամէնէն զօրաւոր հարուածը եւ արեւմտեան մամուլի թղթակիցները ահաւոր տեսարաններ կը նկարագրեն: Տողանցքին կազմակերպիչները յայտարարած էին որ խաղաղ երթ մըն է եւ Պաղեստինցիք պատահածը կ'որակեն որպէս «պատերազմական ոճիր»: Ապահովութեան խորհուրդը դատապարտումի բանաձեւ մը քուէարկած է, եւ առաջին անգամ ըլլալով ԱՄՆ ձեռնպահ մնացած են: Ամբողջ արեւմտեան հանրային կարծիքն ալ, ինչպէս արաբական աշխարհը վրդովուած է, ինչ որ արգելք չէ որ Շարոն շարունակէ իր գործողութիւնները եւ 30 հրասայլեր մտնեն կրկին Գազա եւ Պաղեստինցիներու հարիւրաւոր բնակարաններ քարուքանդ ըլլան: Իսրայէլ «ցաւ» յայտնած է թափօրին զոհերուն համար, որոնց կէսը 15 տարեկան ալ չկայ: Իսրայէլ կ'ուզէ որ աշխարհ հասկնայ թէ ինչ որ կ'ընէ, պարզապէս «օրինաւոր ինքնապաշտպանութիւն» է, կը ցաւի որ «թիւրիմացութիւններ» ալ պատահած են: Ջեկոյցով մը, Իսրայէլ «գարշանքով» կը մերժէ իռլանտացի Արտաքին նախարարին (Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահը Իռլանտան է) որ «անպատասխանատու արհամարհանք» որակած էր Իսրայէլի գործողութիւնը մարդկային կեանքին նկատմամբ: Մայիս 18էն ի վեր, պաղեստինցի մեռեալներու թիւը 40ի հասած է: Մեռեալներու մէջն է Համասի զինուորական թեւի մէկ ղեկավարը՝ Մարուան Պարղութի, որ կը նկատուի Ինթիֆատայի խորհրդանիշը եւ պատասխանատուն՝ չորս ոճրափորձերու: Ինչ կը վերաբերի ԱՄՆ-ու որոնց ձեռնպահութիւնը (կ'ակնկալէր վէթօ մը) վրդոված է Իսրայէլը, նեղ կացութեան մատնուած են: Սպիտակ Տան բանբերը յայտարարած է «գտնելով հանդերձ որ Իսրայէլ ինքնապաշտպանութեան իրաւունք ունի, չենք տեսներ թէ ի՞նչ ձեւով Գազայի այդ գործողութիւնները կը ծառայեն խաղաղութեան եւ ապահովութեան հեռանկարին»: ԱՄՆ կը խորհին որ խաբուած են եւ Շարոն տէրը չէ եղած իր խոստումներուն, չէ քաշուած Գազայէն:

Մայիս 21ին ալ, Իսրայէլ կը շարունակէր իր գործողութիւնները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

41 ԻՐԱՔՑԻՆԵՐ սպաննուած են ամերիկեան ռմբակոծութենէ մը, Մարտ 19ին, Իրաքի արեւմտեան շրջանի մէկ գիւղին մէջ: Ականատեսներու համաձայն, ռումբերը ինկած են հարսանիքէ մը ետք, բազմութեան վրայ: Ամերիկացիներուն բացատրութիւնը տարբեր է: Ըստ իրենց, համախմբումը «զինուորական գործողութիւն մը կը տանէր կասկածելի տան մը դէմ, որ ապաստան կը ծառայէ օտար մարտիկներու, անապատին մէջ՝ սուրիական սահմանէն 25 քմ. հեռու»: Միւս կողմէ, ԱՄՆ եւ իրենց երբեմնի լաւագոյն եւ վստահելի բարեկամը՝ Ահմէտ Շալապի քէնոտած են եւ Շալապի չուզեր իր «պաշտպան»ին՝ Ամերիկայի անունն իսկ լսել: Այս Իրաքցին որ երբեք Իրաք չէր ապրած, ԱՄՆ-ու յայտնած էր թէ Իրաք բընաջնջման զանգուածային զէնքեր ունի: Շալապի վրդոված է նաեւ որ տունը խուզարկուած է Ամերիկացիներուն կողմէ: Զինուորական ատեանին առջեւ ալ, յանցագործ ամերիկացի զինուորը լացած է, ցաւ յայտնած է եւ արտաքսուած է բանակէն, տարի մըն ալ բանտարկութեան դատապարտուելով:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ վարչապետ նշանակուեցաւ, ինչպէս կը սպասուէր, Մանմոհան Սինկ, որ իր առաջին ելոյթով յոյս յայտնեց որ պիտի լուծէ Փաքիստանի հետ իր հարցերը եւ բարեկամական յարաբերութիւններ հաստատէ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Եպիսկոպոսներու ժողովի նախագահը՝ գերպ. Ժան-Փիէր Ռիքար իր թեմին (Պորտօ) երկամսեայ պարբերականին մէջ, խմբագրականով մը կը յայտնէ թէ դէմ է միասեռականներու ամուսնութեան: Կը գրէ թէ մեր ընկերութիւնը չի կրնար նոյն մակարդակին վրայ դնել միասեռական միութիւն մը եւ այր ու կնոջ մը միութիւնը, որ ծնունդ կու տայ նոր անձերու:

ՇՈՒՐՋ ՀԱԶԱՐ ՀՐԵԱՅ ղեկավարներ եւրոպական աւելի քան 40 երկիրներու, հաւաքուած են Պրուքսէլ, Մայիս 20էն ի վեր, ժողովի մը համար որուն գլխաւոր օրակարգն է հակահրէութեան ծաւալումը Եւրոպայի մէջ: Ժողովը վերջ կը գտնէ Կիրակի:

ՄԻԹՀԱՏ ԿԻՒԼԷՐ, Թուրք իսլամապաշտ խմբի արտաքսուեցաւ Ֆրանսայէն եւ Մայիս 19ին Թուրքիա ղրկուեցաւ: Ֆրանսական իշխանութեանց համար սպառնալիք մըն էր եւ անհանդուրժողութեան քարոզիչ մը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 20/21)

ՂԱՐԱԲԱՂԸ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԲԱՔՈՒԷՆ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԻԼ

Արտայայտութիւնը կը պատկանի Եւրոպական Խորհրդարանի զեկուցաբեր Փէռ Կարթոնի: Վերջերս անոր նոյն արտայայտութիւնը մեծ գայրոյթ արթնցուցած էր Բաքուի կողմէ: Ազրպէյճանական լրատուամիջոցներ ըսած էին թէ եւրոպացի դիւանագէտը չի կրնար նման բան ըսած ըլլալ, թէ Հայերը կը յերիւրեն, իրենց ուզած ուղղութեամբ տանելով Փէռ Կարթոնի խօսքը, եւլն.: Այս վերջինը սակայն Բաքուի մէջ ալ նոյն արտայայտութիւնը ունեցած է: Ըսած է. «Աշխարհի հիմնական միտումն է, որ անկախ պետութիւնների թիւը չմեծնայ: Ղարաբաղի խնդրին լուծումը այնպէս պէտք է ըլլայ որ ան կախում չունենայ Բաքուէն ու անոր կողմէ չղեկավարուի»: Պատասխանելով ազրպէյճանցի լրագրողներու, ըսած է նաեւ թէ միջազգային հանրութիւնը կը մերժէ ընդունիլ ռազմական ճամբով տարածքներու գրաւումը ու ոչ մէկ երկիր, ոչ ալ Հայաստանը, կը ճանչնայ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը:

***

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Ազգ. Ժողովի նախագահ Արթիւր Պաղտասարեան Սթրազպուրկի մէջ մասնակցած է Եւրոպայի Խորհուրդի խորհրդարանական վեհաժողովի նախագահներու համաժողովին: Հոն վեհաժողովին Ղարաբաղի հարցով զեկուցաբեր Թերի Տէյվիսի հետ քննարկած է Հայաստանի ներքաղաքական իրավիճակին ու շրջանի խնդիրներուն առնչուած հարցեր: Ա. Պաղտասարեան հանդիպում ունեցած է Թուրքիոյ Խորհրդարանի նախագահ Պ. Արընչի հետ ալ: Կողմերը կարեւոր նկատած են պետութիւններու միջեւ երկխօսութեան հաստատումը, ապա քննարկած են հայ-թուրք յարաբերութիւններուն ներկայի վիճակը, Ղարաբաղի խնդրին կարգաւորման մէջ Թուրքիոյ կարելի չափով անկողմնակալ կեցուածքը. արծարծուած է ցեղասպանութեան ճանաչումին, հողային պահանջի խնդիրը: Ա. Պաղտասարեան ըսած է թէ մէկուկէս միլիոն Հայու ցեղասպանութիւնը պատմական փաստ է որ վիճելի չէ: Այսուհանդերձ Հայաստանի քաղաքական օրակարգին վրայ այսօր Թուրքիայէն հողային պահանջի նիւթ դրուած չէ: Պ. Արընչ պատրաստակամութիւն յայտնած է Հայաստանի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու:

***

ՊՈՆՏԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Մայիս 19ին Եղեռնի յուշարձանին յաւերժական բոցին մօտ ոգեկոչուած է Պոնտոսի Յոյներուն ցեղասպանութեան (1915-22) զոհերուն յիշատակը: Յունաստանի Երեւանի դեսպանը ըսած է իր ելոյթին մէջ թէ Թրքական գազանութեան հետեւանք Պոնտոսի մէջ 300 հազար Յոյն զոհուած է, 400 հազար ալ տեղահանուած ու ապաստանած Հայաստան, Վրաստան եւ Յունաստան: Այս ցեղասպանութիւնը որ նոյն ատեն տեղի ունեցաւ հայկականին հետ, վերջ դրաւ Փոքր Ասիոյ մէջ Հայերու եւ Յոյներու ներկայութեան: Այ տարածքին վրայ մնացած են կորսնցուցած հայրենիքները, ըսած է դեսպանը աւելցնելով որ այդ ցեղասպանութիւնները չեն մոռցուիր ու զանոնք ճանչնալու համար միջազգային կազմակերպութիւններու շրջանակներուն մէջ միասնական ջանք կը տարուի:

Արարողութեան յիշատակի խօսքով հանդէս եկած են Ցեղասպանութեան թանգարան-հիմնարկի տնօրէն Լ. Բարսեղեան, նաեւ ուրիշներ:

***

ԿԱՐԳԸ ՀԱՍԱԾ Է ԱՐՇԻԼ ԿՈՐՔԻԻ ԱՃԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Ըստ «Արշիլ Կորքի» հիմնադրամին տնօրէն Բագրատ Բագրատեանի, նկարիչին աճիւնները մինչեւ տարեվերջ ԱՄՆ-էն Հայաստան կը փոխադրուին: Գտնուած է արարքին արդարացումն ալ, ըստ նոյն աղբիւրին. նկարիչին մեծագոյն երազն է եղեր «վերադառնալ տուն, ձուլուելու իր պաշտած հայրենի հողին»: Հարկաւոր գումարը գտնելու նպատակով ծրագրուած է Կորքիի նուիրուած ձեռնարկներու շարք ու հեռատեսիլի մարաթոն. այս վերջինը «պէտք է հանրութեան բոլոր շերտերի կողմից ընդունելի լինի»: Միայն տակաւին չէ որոշուած թէ աճիւնը ո՛ւր կը հանգչի: Բագրատեանի կարծիքով այդ վայրը Ծիծեռնակաբերդը պէտք է ըլլայ, բայց որոշումը կառավարութիւնը պիտի տայ:

Ծրագրին մէջ է որպէս «Ամերիկացի հրեայ» ծանօթ արուեստագէտը աշխարհին ճանչցնել որպէս «Վանեցի Հայ»: Իսկ անոր անունը ամէն Հայու հարազատ դարձնելու համար Երեւանի փողոցներուն պատերուն վրայ կը փակցուին «Արշիլ Կորքի 100. որքան Արշիլ Կորքիներ կորցրեց մարդկութիւնը 1915ին» արձանագրութեամբ երկուհազար պաստառներ:

(Շար. ը Գ. էջ)

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ ՀԱՐՑԸ

ՏՈՔԹ. ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. Գ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
(Հայագիտութեան դասախօս
Վիէննայի Համալսարանի)

ՆԵՐԱԾԱԿԱՆ

Վերջին տարիներուն եւ յատկապէս վերջին ամիսներուն՝ Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգաց Հայ Եկեղեցւոյ շրջանակներուն մէջ կ՚արծարծուի Ս. Պատարագը անգլերէն լեզուով մատուցանելու հարցը: Վերջին շրջանին խնդիրը ստացած է լուրջ կերպարանք. թէր ու դէմ կարծիքներ՝ նամակով կամ յօդուածներով կը յայտնուին եւ անուանացանկեր կը հրատարակուին ի նպաստ այս կամ այն տեսակէտին: Եթէ այսպէս շարունակուի պայքարը, ես վախ ունիմ որ Արեւելեան Թեմի մէջ երկպառակտում կրնայ ընդեղծուիլ, որու հետեւանքները աննախատեսելի վնասներ կրնան պատճառել: Ուրեմն անհրաժեշտ է օր առաջ հարցը բարձրագոյն Իշխանութեան միջոցաւ եզրակացութեան մը եւ եզրափակման մը բերել, որպէսզի ապագային չդատապարտուինք Պատմութեան Դատաստանի առջեւ:

ՀԱՐՑԻ ԷՈՒԹԻՒՆԸ

1930ական թուականներէն ի վեր մերթ ընդ մերթ խօսուած եւ գրուած է Հայ Եկեղեցւոյ մէջ ժողովրդական հասկնալի լեզուի գործածութեան մասին: Ցատկապէս օրինակ բերուած է կամ կը բերուի Բողոքական եկեղեցւոյ պարագան, բայց մարդիկ կը մոռնան որ Բողոքականութիւնը Հայոց մօտ ազգային կրօնք կամ Եկեղեցի չէ: Ճիշդ է որ ժողովուրդը գրաբար հայերէնը առհասարակ չի հասկնար, սակայն վստահօրէն Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ արարողութեանց ներքին իմաստը եւ ոգին լաւ կը հասկնայ: Ինչ կը վերաբերի Ս. Պատարագին, ընդհանրապէս որեւէ Հայ երբ եկեղեցի յաճախելու սովորութիւն ունի, տարին գոնէ 20-25 անգամ կ՚երթայ: Եթէ այս թիւը բազմապատկենք տարիներու վրայ, կը տեսնենք թէ ամէն Հայ հաւատացեալ իր կեանքին մէջ որքա՜ն անգամներ եկեղեցի կը յաճախէ: Արդ, եթէ մէկը գրաբար չի հասկնար, բարեբախտաբար կան Ս. Պատարագի թարգմանութիւններ թէ՛ աշխարհաբար եւ թէ եւրոպական բազմաթիւ լեզուներով: Բաց աստի, հոգեւոր հովիւներ եւ առաջնորդներ պարտականութիւնն ունին Ս. Պատարագը բացատրելու եւ մեկնաբանելու՝ եկեղեցւոյ մէջ քարոզի պահուն և կամ եկեղեցիէն դուրս՝ դասախօսութիւններու միջոցաւ: Բայց բնականօրէն հովիւները իրենք պարտաւոր են աշխարհաբար եւ գրաբար լեզուները լաւ իմանալ, հասկնալ եւ խօսիլ (գոնէ արեւմտահայերէն կամ արեւելահայերէն) եւ ապա՝ եւրոպական կամ այլ լեզուներով արարողութիւնները բացատրել հաւատացեալոց: Ողբերգութիւնը կը սկսի այն պահուն երբ հոգեւորականը հայ լեզուին լաւ չի տիրապետեր եւ մաս կը կազմէ օտարալեզու հաւատացեալ Հայոց խմբին: Սոյն տարուան Ապրիլ ամսուն սկիզբը երբ Հայագիտական Համաժողովի մասնակցելու առաքելութեամբ Ամերիկա կը գտնուէի, քաջատեղեակ անձինք ինծի յայտնեցին թէ խնդրոյ առարկայ երկու քահանաները, որոնք Ս. Պատարագի լեզուի հարց կը յարուցանեն, ատենին այնպիսի ժամանակ մը ուսում ըստացած են երբ տակաւին Ս. Ներսէս Դպրեվանքը լաւ կազմակերպուած չէր եւ այդ պատճառաւ իրենց հայերէնագիտութիւնը թերի եւ անընդունելի մնացած է: Բնականաբար այս խնդրին մէջ պատասխանատուութեան բաժին ունին նաեւ այն եպիսկոպոսները որոնք հայագիտութեան եւ եկեղեցագիտութեան մէջ տկար անձեր քահանայ կը ձեռնադրեն: Ամերիկայի մէջ մէկ-երկու հոգի ակնարկեցին թէ հարցը ընտրարշաւի հետ կապուած է. եթէ ճիշդ է բացատրութիւնը, կրնանք Ժողովողի կամ Սողոմոն Իմաստունի հետ լալ եւ ողբալ ու ըսել. «Վա՜յ քեզ քաղաք, որոյ թագաւոր քո մանուկ է»: Եթէ ակնարկութիւնը ճիշդ է, կրնանք Պատմահօր Մովսէս Խորենացիի հետ ողբ կարդալ եւ ըսել. «Կ՚ողբամ քեզ Հայոց աշխարհ, կ՚ողբամ քեզ, հիւսիսական բոլոր ազգերու վեհագոյնը. վասնզի վերացան թագաւոր եւ քահանայ, խորհրդական եւ ուսուցող: Խաղաղութիւնը խանգարեցաւ, անկարգութիւնը արմատացաւ, ուղղափառութիւնը խախտեցաւ, չարափառութիւնը տգիտութեամբ կայուն եւ հաստարմատ դարձաւ»: Եթէ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ հոգեւորականներ կան որ հայերէն լաւ չեն գիտեր, աշխարհաբար կամ գրաբար, անմիջապէս պէտք է թողուն իրենց պաշտօնը, երթան որեւէ Դպրեվանք մը, Ս. Ներսէսի կամ Երուսաղէմի կամ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի ճեմարանը, մայրենի լեզուն կանոնաւոր սորվին եւ ապա վերադառնան իրենց պաշտօնին:

ՀԱՅԵՐԷՆԸ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՆԿԱՐԱԳԻՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հիմնական նկարագիրը հայ լեզուն է. այդ յատկութիւնն է որ ազգային կերպարանք եւ ոգի կու տայ Եկեղեցիին: Բնականօրէն լեզուին հետ անմիջականօրէն կապուած է այբուբենը. եթէ վերցնենք հայերէնը եւ մաշտոցեան գիրը Հայ Եկեղեցիէն, ի՞նչով Եկեղեցին հայկական կրնայ ըլլալ: Վահան Թէքէեան իր ծանօթ բանաստեղծութեան մէջ կ՚ըսէ. «Եկեղեցին Հայկական հայ հոգիին եւ մարմնոյն գրահանդերձն է փայլուն»: Այդ գրահանդերձը արդարեւ եւ իրաւ 1600-1700 տարի հայ հոգիին եւ նկարագրին պահպանը հանդիսացած է. Հրաժարիլ լեզուի եւ գրի մոգական զօրութենէն՝ կը նշանակէ հրաժարիլ ինքնապաշտպանութեան մեծագոյն զրահէն: Աշխարհականները այնքան մեղադրելի չեն անշուշտ որքան հոգեւորականները, որոնց պարտականութիւնը միայն պարզ ծիսակատարութիւն չէ, այլեւ հոգողութիւնը եւ բուժումը հոգիներու եւ յաւիտենական պահպանութիւնը հայ հոգիի: Ցաւալի է որ անգլիախօս Հայեր անգլերէն Ս. Պատարագը աւելի լաւ պիտի հասկնան եւ սկզբնական շրջանին մեծ թիւով ոչ-հայախօս հաւատացեալներ եկեղեցի պիտի յաճախեն, բայց նորութեան հմայքը որոշ ժամանակ ետք պիտի անհետանայ եւ մարդիկ պիտի նախընտրեն երթալ մօտակայ որեւէ եկեղեցի, մասնաւորաբար օրթոտոքս կամ հռոմէական-կաթողիկէ: Վերջաւորութեան վնասը առաւել մեծ (եւ անդարմանելի) պիտի ըլլայ քան օգուտը: Հարցը տրամաբանական լուծում կը գտնէ եթէ հոգեւոր հովիւներ նախ իրենք լաւ հայերէն եւ հայագիտութիւն սորվին, եւ երկրորդ՝ ժողովուրդին բացատրեն Ս. Պատարագի բնագիրը եւ իմաստը. այդ ժամանակ բոլոր կողմերը գոհ կը մնան: Չմոռնանք նաեւ որ եկեղեցւոյ մէջ ժողովրդական լեզուի գործածութեան հակառակորդները աւելի բազմաթիւ են քան կողմնակիցները:

Ս. ՆԵՐՍԷՍ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ՊԱՐԱԳԱՆ

Երջանկայիշատակ Տիրան Արք. Ներսոյեան Ս. Ներսէս ճեմարանը հիմնեց որպէսզի Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգաց Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ համար ամերիկածին հոգեւոր հովիւներ պատրաստուին եւ անոնք առաւել արդիւնաւոր գործունէութիւն ունենան. դժբախտաբար արդիւնքը այն եղաւ որ մի քանի երիտասարդներ, վստահօրէն աստուածաբանական լաւ ուսմամբ, բայց տըկար հայերէնագիտութեամբ, քահանայ ձեռնադրուեցան եւ այժմ իրենց ձախողութիւնը կը ջանան Հայ Եկեղեցւոյ «բարեկարգութեամբ» ուղղել: Անկասկած հանգուցեալ Սրբազանին նպատակը այս չէր: Հաւանօրէն այժմ Ս. Ներսէս Դպրեվանքի ուսումնական ծրագիրը բարեփոխուած է եւ ուսուցչական մարմնի որակը բարձրացած, բայց յետ այսօրիկ անհրաժեշտ է մասնաւոր ուշադրութիւն յատկացնել հայերէնի (գրաբար եւ աշխարհաբար) ուսուցման, որպէսզի թեկնածուներ քահանայ ձեռնադրուելէ ետք Հայ Եկեղեցւոյ օգտակար հանդիսանան եւ ոչ վնասակար: Նաեւ եպիսկոպոսներ կամ արքեպիսկոպոսներ պատասխանատուութեան կարեւոր բաժին ունին ներկայ տագնապին մէջ. որեւէ ձեռնադրութիւն չտրդարանար եթէ ենթական լաւ հայերէն չի գիտեր: Դպրեվանքի խնամակալութիւնը եւս պարտաւոր է խիստ հսկողութիւն կատարել եւ թոյլ չտալ որ հայերէնի ուսուցումը երկրորդական նըկատուի: Այլապէս ափսոս է այդքան գումարներ ծախսել եւ Տիրան Արք.ի բարի յիշատակը աղարտել: Ամէն Հայ հոգեւորականի պարտականութիւնն է գրաբար եւ աշխարհաբար լեզուները լաւ իմանալ. հայերէնագիտութիւնը նոյնքան կարեւոր է որքան աստուածաբանական կամ ծիսագիտական ուսումը: Հայ Եկեղեցին իր ամբողջ պատմութեան ընթացքին, հոգեւոր պաշտօնի կողքին նաեւ ազգային առաքելութիւն հետապնդած է եւ իրագործած, որու համար եւս Հայ ժողովուրդը հպարտ է եւ երախտապարտ: Այդ պատճառով իսկ Նոր Կանոնադրութեան մէջ յատուկ յօդուած կայ որ կ՚ըսէ. «Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ պաշտօնական լեզուն հայերէնն է»:

ԱՅԼ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

Մեր քոյր Եկեղեցիներէն Ասորի եւ Ղպտի Ուղղափառ Եկեղեցիները, Սուրիոյ եւ Եգիպտոսի արաբական գրաւումէն ետք ժամանակի ընթացքին որդեգրեցին արաբերէն լեզուն: Այժմ արդէն անկարելի է վերադարձը մայրենի լեզուին, յատկապէս բնավայր երկիրներուն մէջ: Արտասահմանի գաղութներուն մէջ ոմանք կը փորձեն գոնէ մասամբ վերականգնել մայրենի լեզուն, արաբերէնին խառնելով արամերէն կամ ղպտերէն, բայց յաջողութիւնը շատ սահմանափակ է: Վիէննայի ասորի ուղղափառ քահանան եկեղեցական արարողութիւնները կը կատարէ երեք լեզուներով.- արամերէն, արաբերէն եւ թրքերէն, սակայն ժողովուրդը այնքան ալ գոհ չէ. ոմանք կ՚ուզեն այս, ուրիշներ այդ լեզուն: Մայրենի լեզուի կորուստը, գոնէ մեծ մասամբ, անդարմանելի է:

Այժմ տեսնենք բիւզանդական օրթոտոքս Եկեղեցիներու դիրքը. ո՛չ Յոյները կը փափաքին փոխել իրենց ծիսական լեզուն, ոչ եւս Ռուսերը: Տակաւին քանի մը ամիսներ առաջ, Մոսկուայի Պատրիարքութեան արտաքին յարաբերութեանց պատասխանատու Մետրոպոլիտ Կիրիլ-Կիւրեղ Նիւ Եորքի ռուսերէն ձայնասփիւռէ մը յայտարարեց թէ Ռուս Օրթոտոքս Եկեղեցին բացարձակապէս նպատակ չունի հին սլաւական լեզուն փոխելու: «Այդպիսի քայլ ներկայիս ոչ իմաստ ունի եւ ոչ եւս այժմէական է» հաստատեց ան եւ այն կարծիքը յայտնեց թէ ռուսական խօսակցական լեզուին ներմուծումը ծէսերուն, անխուսափելի կերպով իր հետ պիտի բերէ աշխարհայնացում կամ ռամկացում (փրոֆանացիա), ինչ որ ժողովուրդի մեծամասնութեան կողմէ պիտի մերժուի: Հետաքրքրականօրէն Մետրոպոլիտ Կիրիլ անհրաժեշտ համարեցաւ ծիսական բնագրերու վերանայումը կամ խմբագրումը ըստ այժմէական մտայնութեան, առանց հին սլաւական լեզուն որեւէ չափով փոփոխութեան ենթարկելու:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Երկու տարի առաջ երբ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը քննարկեց ամերիկահայ մէկ-երկու եկեղեցիներու փորձառական նպատակով Ս. Պատարագի անգլերէն լեզուով մատուցումը, երկու կէտեր յստակօրէն վերահաստատեց այսպէս.

- Առաջին. որեւէ առաջնորդարան կամ ծխական եկեղեցի իրաւունք չունի ինքնագլուխ կերպով Ս. Պատարագի լեզուն փոխելու կամ փոփոխութեան փորձարկութեան ենթարկելու: Լեզուի խնդիրը համազգային լուրջ եւ ծանր հարց է եւ ոեւէ եպիսկոպոս իրաւունք չունի առ այդ առանձինն որոշումներ տալու, առանց վերին Իշխանութեան հրամանին: Առաջնորդարան մը միայն իրեն շրջանին յատուկ խնդիրներու լուծումը կրնայ քննարկել կամ փորձարկել. համազգային հարցեր կը կարօտին համազգային խորհրդակցութեան եւ որոշման:

- Երկրորդ. Ս. Պատարագի գրաբար լեզուն իբր սրբութիւն՝ նման Հայ Եկեղեցւոյ վարդապետական ուսուցման, հիմնականօրէն կը մնայ անփոփոխ: Ամերիկայի մէջ Ս. Պատարագի կարգ մը հատուածները -Հայր մեր, Հաւատոյ հանգանակ, Խոստովանանք, Տէր ողորմեա, քարոզ-, անգլերէն լեզուով կատարումը, որ տարիներէ ի վեր կը գործադրուի, իրով բաւական է եւ բաւարար: Կը յուսանք թէ Արեւելեան Թեմական Ժողովը, որ ըստ մեր քաղած տեղեկութեան մինչեւ յառաջիկայ Սեպտեմբեր յատուկ յանձնախումբի մը միջոցաւ հարցը բազմակողմանի կերպով պիտի ուսումնասիրէ, միեւնոյն եզրակացութեան կը յանգի:

Վիէննա, 2004 Մայիս 5

ԱՐՑԱԽՍՈՒԱԾԸ

ՄԱՐԽԻ բոցը փոքրացել, նուաղել ու դարձել էր կարմրաւուն մի գնդիկ: Այդ գնդիկը սեւացած պատրոյգից քամում էր նրա վերջին հիւթերը:

Քարանձաւի կենտրոնին շարունակում են մլմլալ խանձողները: Ծուխը տարածուելով՝ տարածւում, եւ հասնում է ինձ: Արցունքն է վազում իմ աչքերով, եւ ես ուզում եմ վստահ լինել, որ ոչ թէ լաց եմ լինում, այլ եղած-չեղածը աչքերիս կսկիծն է կծու ծխից: Թէեւ լալու առիթը անշուշտ կայ: Բանն այն է, որ ցեղակիցներս Քարանձաւի երջանկութեանն էլ վարժուեցին ճիշդ այնպէս, ինչպէս վարժուել էին հարթավայրի ուրախ ու երջանիկ կեանքին: Նրանք ուրախ են ու երջանիկ, որովհետեւ լուսադէմին տարած են լինում ոչ թէ իրենց, այլ մեզ, որովհետեւ իրիկնադէմին արտաքսած են լինում ոչ թէ իրենց, այլ մեզ, որովհետեւ դիշերով սպաննում են ոչ թէ իրենց, այլ մեզ...

ՈՎՔԵ՞Ր են նրանք եւ ովքե՞ր ենք Մենք...

ՕՐԵՐՆ անցնում են հոգեւոր ամայութեան մէջ: Քարանձաւի ցուրտ եւ ստուերոտ կամարների տակ աւելի է սաստկանում փառաբանողների ժխորը: Անօգնական ձայնարկութիւնները այնքան են շատացել, որ թւում է, թէ ամործացած երգիչներով եկեղեցական երգչախումբն է ձախաւեր վարժութիւններ անում:

Զօներգուները համոզուած են, որ փառաբանութիւնն է իրենց միակ ճշմարտութիւնը: Նրանք անկեղծ են այդ համոզման մէջ: Եւ քանի որ անկեղծ են իրենց համոզումի մէջ, ապա փորձում են մարգարէանալ, թէ «աւարտուել է դժուարին ճամբան եւ ոտք են դրել Աւետեաց Երկրի հողին»...

Մեր ցեղի ողբերգութիւնն էլ հէնց այդ համոզումն է: Ողբերգութիւնը սահմանազանց երախտագիտութեան նրանց այդ ... պրտայայտութիւնն է Քարանձաւի տիրակալի նկատմամբ: Ողբերգութիւնն այն է, որ նրանք, այդ խնկարկող բանաստեղծները մի հերթական գունագեղ դիմակ են ար-

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան Մշակութային Յանձնախումբը Մայիս 8-16 թուականներուն միջեւ կազմակերպած էր հայկական մշակոյթի շաբաթ մը, ծանօթութիւն տալով հայ երաժշտութեան եւ թատրոնին: Այս շրջագիծին մէջ նախատեսուած էր

ա.- Մարսէյլի Գեղամ Պաղտասարեան երգ ու նուագախումբի համերգը,

բ.- Ամերիկացի գրող Ուիլըրտ Կալինոսկիի «Գազանը լուսնի վրայ» թատերախաղը,

գ.- «Մենախօսութիւն գժանոցից» մենախօսական ներկայացումը ծանօթ դերասանուհի այժմ Փարիզաբնակ Անահիտ Թոփչեանի կողմէ:

Յայտարարուած ելոյթներու առաջինը տեղի ունեցաւ Մայիս 8ին, Քէօլն քաղաքի Ֆոյըրվախը սրահին մէջ:

Նախքան Գեղամ խումբին ելոյթը, սակայն, Գերմանիոյ Հայոց Թեմի Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեան պարտականութիւնն ունէր Թեմի երկարամեայ ազգային գործիչներէն տոքթ. Շաւարշ Յովսափեանի (Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի Նախագահ), տոքթ. Րաֆֆի Պետիկեանի (նոյն Խորհուրդի փոխ Նախագահ) եւ տոքթ. Ռաֆայէլ Բարանեանի (Գերմանահայ բժիշկներու միութեան նախագահ) կուրծքերը զարդարելու Ս. Ներսէս Շնորհալի բարձր շքանշաններով: Առաջնորդին միջամտութեամբ եւ Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին բարեհաճ կարգադրութեամբ կատարուած տուչութիւնը նախատեսուած էր Ս. Էջմիածնի Մայր տաճարին կառուցման 1700ամեայ յոբելեանին առթիւ:

Հանդիսութեան բացման խօսքը արտասանեց Մշակութային Յանձնախումբի ատենապետ Ճորճիօ Պալա: Ապա, Առաջնորդութեան Թեմական Խորհուրդի ատենապետ տոքթ. Սարգիս Քէհեաեան իր խօսքով ներկայացուց իւրաքանչիւր մեծարեալին կենսագրական գիծերը, Գերմանիա հաստատումէն մինչեւ երկար տարիներու վրայ տարածուած աշխատանքներն ու հայ ժողովուրդին բերած ծառայութիւնները, միշտ ընդգծելով անոնց ցուցաբերած նուիրումն ու ազգային ոգին:

Իսկ Առաջնորդը յայտնելով իր ուրախութիւնն ու շնորհաւորանքը, շեշտեց որ Հայ Եկեղեցին միշտ կողքին է իր ժողովուրդին ծառայողներուն եւ պատրաստ՝ միշտ բարձր գնահատելու անոնց դրական գործունէութիւնը: Ապա մեծարեալները մէկ մէկ բեմ հրաւիրելով յանձնեց անոնց շքանշաններն ու կոնդակները, որոնք կարդացուեցան Սերովբէ Վրդ. Իսախանեանի կողմէ:

Հանդիսութեան երկրորդ բաժինը կը կազմէր Գեղամ Պաղտասարեան երգ ու երաժշտութեան համերգը: Խումբը հայ ժողովրդական երգերէ բաղկացած երկու ժամուան հոյակապ յայտագիրը ներկայացնելէ ետք անկարելի եղաւ ներկայ ժողովուրդին բացատրել թէ համերգը լրացած է: Խումբին անդամները ստիպուեցան բազմաթիւ անգամներ վերստին իրենց տեղերը գրաւել եւ ծափերու տարափին ներքեւ կրկնել այնքան հաճելի նուագն ու երգերը:

Համերգէն ետք կողքի սրահին մէջ կատարուեցաւ յատուկ պատուասիրութիւն շքանշանակիրներուն, Գեղամ խումբի անդամներուն եւ ներկայ ժողովուրդին ի պատիւ:

Յաջորդ օրը Մայիս 9ին, դարձեալ նոյն սրահին մէջ Քարլսրուհի քաղաքային թատերախումբին կողմէ կատարուեցաւ «Գազանը Լուսնի վրայ» թատերախաղը, գերմաներէն լեզուով, բեմադրութեամբ Քրիսթոֆըր Մասսի:

Շատ սիրուած ու երկար ժամանակ Գերմանիոյ տարբեր քաղաքներուն մէջ ներկայացուած այս խաղին աւարտին դերասաններուն եւ ներկաներուն միջեւ տեղի ունեցաւ հարցում-պատասխան եւ երկխօսութիւն, Սփիւռք եւ Ցեղասպանութեան հետազօտութեան հիմնարկի տնօրէն տոքթ. Միհրան Տապաղի ղեկավարութեամբ: Ներկաները իրենց հարցումներուն պատասխանները ստանալէ բացի, աւելի մանրամասն լուսաբանուեցան ներկայացուած նիւթին մասին:

Իսկ Անահիտ Թոփչեանի Մայիս 16ին նախատեսուած խաղը տեղի չունեցաւ, դերասանուհիի անակնկալ անհանգստութեան պատճառաւ:

Առիթէն օգտուելով, դիւանիս կողմէ կ'ուզէինք ծանուցանել, թէ Ս. Սահակ - Մեսրոպ շքանշանի յաջորդ տուչութիւնը տեղի կ'ունենայ Մայիս 23ին, Համպուրկի մէջ, պարգեւատրելով փրոֆ. Վոլֆկանկ Կուսթը, որ Հայոց ցեղասպանութեան նիւթով ունի շատ կարեւոր ուսումնասիրութիւններ: Նոյն նիւթով իր յաջորդ գիրքը լոյս կը տեսնէ այս տարի աշնան:

Իսկ յաջորդաբար պիտի պարգեւատրուին նաեւ Րալֆ Ճորտանօ (հեռատեսիլի լրագրող եւ հետազօտող), Րաֆֆի Քանդեան (գրագէտ, բանաստեղծ, յօդուածագիր եւ երկար տարիներու նախագահ Հայ-գերմանական բարեկամական ընկերութեան) եւ Ալպէր Սէվինչ (Առաջնորդարանիս Մշակութային Յանձնախումբի կազմակերպիչն ու նախկին նախագահը, Առաջնորդարանի խորհրդականը ճարտարապետական գծով, նախկին նախագահը Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի Երիտասարդական Յանձնախումբին): Այս յարգելի անձնաւորութիւններուն շքանշանի տուչութիւնները տեղի կ'ունենան տարւոյս աշնան:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն, Մայիս 12

դէն ստեղծել քարանձաւային իրականութեան համար: Եւ ստեղծել են ոչ թէ վախից, ինչպէս իրենց նախորդները, այլ կամակատարի ստորաքարշութեամբ:

Նրանք հպարտ են, որ՝

«Երբ ամպամած օդի մէջ հողմը շառաչում է, ու վերեւից տեղում է ցուրտ անձրեւն ու ձիւնը, ապա իրենք անհոգ են, ունեն իրենց տեղը, որ նուիրել է բարեգութ Տէրը: Ու կերի մասին էլ չեն հոգում տանը - փշրանքով առատ է Տիրոջ սեղանը: Իսկ մտրակը, ճիշդ է, յաճախ է դաղում, սակայն շատ չէ ցաւը՝ շան կաշին շատ պինդ է: Երբ փափկում է Տէրը՝ նրանց կանչում է մօտը, շները հնազանդ սողում են եւ լիզում են ոտը»:

ԻՍԿԱՊԷՍ, ովքե՞ր են նրանք եւ ովքե՞ր ենք մենք...

ՄԵՆՔ գորդ թափ տուողներն ենք: Եւ մեզ չեն ներում: Առաւել եւս չեն ներում, երբ փոշուց բացի, ուզում ենք գորգը մաքրել ամէն տեսակի զեռուններից, որոնք յայտնուել են հէնքի վրայ եւ խժռում են բրդաթելը:

Ես նոյնպէս թափ եմ տալիս գորգը: Իմ հնաւուրց եւ ընտիր գորգը, որ ժառանգութիւն եմ ստացել իմ պապերից: Եւ, եթէ բանից պարզուի, որ խժռուած գորգից ձեռքիս չի մնալու նոյնիսկ փոշին, միեւնոյն է, հայրերի ժառանգութիւնն ու աւանդները մաքուր ու անաղարտ պահելն է գերադոյն մեր խնդիրը:

Ապականութեան փոխարէն ոչի՛նչ ունենալն եմ ես գերադասում: Եթէ նոյնիսկ դա ոչ թէ պապենական գորգն է, այլ պապենական Երկիրը:

Մարդավարի ապրելն եմ գերադասում եւ ո՛չ թէ խլուրդային ձեր գոյութիւնը:

ՔԱՐԱՆՁԱՒԻ հեռաւոր մի անկիւն քաշուած՝ ես վերջին իմ այս տողերն եմ գրում: Քիչ յետոյ վերջակէտն էլ կը դնեմ ու ճամբայ կ'ելնեմ դէպի անյայտութիւն: Կը գնամ Արտաքսուածի իմ ճակատագրին ընդառաջ:

Եւ Քարանձաւի հոգեւոր ամայութիւնը իրենց ծղրտոցներով յագեցնող բանաստեղծներին թողնում եմ մեր երգը, որն յայտնի է որպէս «Գայլերի Երգ»:

«Ամպամած օդի մէջ հողմը շառաչում է, ու վերեւից տեղում է ցուրտ անձրեւն ու ձիւնը... Մեզ վառում է ցուրտը, ու տանջում է սովը, այդ զոյգ բռնակալները բիրտ ու ահաւոր են: Բայց կայ մի երրորդն էլ՝ գնդակի շառաչը, մեր կարմիր արեամբ ենք մենք ներկում միշտ ձիւնը: Եւ թէկուզ խոցուած է գնդակով մեր կողը, թէկուզ սոված ենք, բայց ազա՛տ հոգով ենք»:

ՈՎՔԵ՞Ր են նրանք...

Եւ ովքե՛ր ենք

Մենք...

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

ՀԱԵԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃՊԻՏ

- Ինչո՞ւ միս չկայ:

- Որովհետեւ խոզերը մարդամէջ մըտան, կովերն ամուսնացան հարուստներ հետ, ոչխարները դիսերտացիա պաշտպանեցին, իսկ հաւերը սատկեցին ծիծաղից:

•

Ասում են. Քոչարեանն այսուհետ որոշել է մտաւորականներին մետալներ տալ միայն յետմահու, որ չկարողանան վերադարձնել:

•

Նոր Հայի գերեզմանին տեղադրուած է հինգ մեթրանոց յուշարձան՝ վերջին մոտէլի բջջային հեռախօսի տեսքով: Դիմանկարի տակ՝ մակագրութիւն. «Բաժանորդը ժամանակաւորապէս անհասանելի է»:

•

- Ասում են՝ ապարանցիները երկու գերեզմանոց ունեն:

- Ինչո՞ւ:

- Դէ, մէկում թաղում են լաւ ապարանցիներին:

- Իսկ միւսո՞ւմ:

- Մեռածներին...

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

2

Երբեմն ալ, իրիկունները, Գրիգոր տունէն ներս կը մտնէր պոռալով.

Համբոյր մ'առի ներանէ.
Համբո՛յր մ'անհուն գորովի.
Երբ կարմիր շողք մարէին
Հորիզոնին վերեւի:

Ու անպայման Գրիգոր շուրթերու քաղէ մը կը դառնար.

Ձեռքս տարաւ կուրծքին՝ հոն
Սիրոյ երկին մ'որոտար,
Թօշնեցայ գիրկն ես իբրեւ
Համբոյր մ'անհուն, դալկահար:

... Թոթովեցի... դողացի...
Առի համբոյր անհամար,
«Խօսինք» բաւ... Ո՛հ, խօսի՛լ,
Հատնիլ է լոկ ինձ համար:

Գրիգորի համար այդ պահուն «խօսիլ»ը ժամավաճառութիւն էր: Հարկ էր գործել՝ «համբոյր առնել»: Խօսքը առատօրէն կը թափէր կինը կամ աղջիկը համոզելու համար: Անգամ մը որ համոզուած է ու համաձայնութիւնը գոյացած, հարկ է առնել «համբոյր անհամար»:

Ձեռք վերցուցինք աստղերուն,
Սէր ուխտեցինք իրարու,
Դողդողացին աստղերն ալ
Մեր երդումէն ահարկու:

Շատ անգամ Գրիգոր այս վերջին երկու տողերը կը շարափոխէր.

Դողդողացին աստղերն ալ
Իմին սուտէս ահարկու:

Տիկին Նուպար կ'ըսէր.

- Գրիգոր, զաւակս, պատուաւոր կեցիր: Անունդ մաքուր պահէ: Այսպէսով քրոջդ անունն ալ պիտի արատաւորես:

Գրիգոր կը փախչէր որ իր քոյրը օր առաջ կարգուի:

Խօժէնիի ամուսնութեան խնդիրը շաբաթներով մնաց առկախ: Տիկ. Նուպարդ դէշ նախազգացում մը ունէր, սակայն ըսկսած էր սկարտնալ Խօժէնիին սէրը տեսնելով: Միւս կողմէ իր քոյրը՝ Տիկ. Ֆուլիկ եւ հայ լուսաւորչական քանի մը դրացուհիներ կը հրահրէին զինքը.

- Ոտք կոխելու ես: Մի՛ թողնար: Ի՞նչ ըսել է աղջիկդ օտար քաղաք ու օտարի տալ...

- «Հայ չենք, հայ չենք» կ'ըսեն, բայց երբ գեղեցիկ հայուհիները տեսնեն՝ կարդուիլ կ'ուզեն...

- Թող լուսաւորչական ըլլայ...

- Թող հայերէն սորվի ատ Պաթիստը...

- Թող նախ անունը փոխէ...

- Առաջին ատեններին մէջտեղ ելաւ...

Մաքսուտ էֆէնտին բարեկամն է Հայտար Փաշայի երկաթուղիի տնօրէնին: Ատ Պաթիստը Պրուսայի երկաթուղիին տնօրէնը չէ եղեր, այլ դեր-տնօրէնը... Առաջին սուտ...

- Սոֆին ի՞նչ կը խառնուի... Մայրը դուն ես...

- Մենք հայ կ'ուզենք, հայ... հայ փեսայ մը...

- Գրիգորը մարդ չէ՞ որ...

- Նայէ՛, եթէ Նուպարը ըլլար մեծը, եթէ Նուպարը Գրիգորի տարիքը ունենար...

Նուպարի մասին այս արտայայտութիւնը կ'ըսէին, որովհետեւ պատանին լսելով խնդիրը գացած քարկոծած էր Մատամ Սուրբիկի տան ապակիները՝ պոռալով.

- Փիս պոչը կտրած, քոյրիկիս եղունգը չենք տար ձեզի... Պոչը կտրած կաթոլիկներ...

Հէք Նուպար փառաւոր ծեծ մըն էր կերած էր մայրիկէն: Հայ հռովմէական պատանիներ սակայն Նուպարի կերած ծեծը քիչ համարելով, որոշած էին իրենք ալ ծեծել զայն: Նուպարի լուսաւորչական ընկերները սակայն արթուն էին: Ու խաղ մը տեղի ունեցաւ: Ոչ մէկ պատմութիւն արձանագրեց այդ կատաղի կռիւը, որ կէս ժամ միայն տեւեց, պատռելով երեք գլուխ եւ կոտրելով հինգ ապակի: Հայ տղաքը «մերրկաւ զատուած» էին ու կը պոռային իրարու.

- Փի՛ս Էրմէնի՛

- Փի՛ս կաթոլիկ:

- Պոչը կտրած...

- Պոչաւոր...

- Կոտոշաւոր...

- Է՛շ...

- Աւանակ...

Ու քար, քար, բիւզանդական մոզայիքի քարերով կը հիւսէին հայհոյութիւններ ու վէճեր, մինչ լրագրավաճառը կը պոռար, այնքան խրատմք ու տեղի.-

- « Բիւզանդիո՛ն », « Բիւզանդիո՛ն », «Մանզումէի Էֆքեար»...

***

Քանի մը օր վերջ երկու դաւանանքի պատկանող հայ տղոց մէջ կռիւը գաղրած էր թէեւ, բայց կենդանի էր վէճը: Լուսաւորչականները կ'ըսէին.

- Ո՞վ ունիք դուք մեծ մարդ.

- Մե՞նք, մենք Ալիշանը, ունինք, դուք ո՞վ ունիք... Ո՞վ ունիք անոր դիմացը...

Լուսաւորչական տղաքը միտք կը բերէին իրենց ընթերցանութեան գրքին մէջ գրութիւն ունեցող հեղինակներու անունները.

- Մենք Նար-Պէյ սրբազանը ունինք, անկէ զատ... Անկէ զատ Հմայեակ եպիսկոպոսը ունինք...

Երկրորդ լուսաւորչական տղեկ մը.

- Ծօ՛, մի՛ մոռնար մեր էն մեծը, մի՛ մոռնար, մենք Խրիմեանը ունինք, դուք ո՞վ ունիք...

Կաթոլիկ մը մէջտեղ կը նետուէր.

- Մենք ալ հայր Հիւրմիւզը ունինք... Մեծ բանաստեղծ է...

- Բանաստե՞ղծ,- մէջ կը մտնէր Նուպար,- ծօ՛, մենք բանաստեղծներուն տանըխկանները ունինք՝ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան ու Պետրոս Դուրեան:

Ու կաթոլիկները կը պոռան.

- Պէշիկթաշլեա՞ն, Պէշիկթաշլեա՞ն, ծօ՛, անիկա մե՛րն է, մե՛րը, Պէշիկթաշլեանը կաթոլիկ է...

Հայ տղեկ մը կ'ըսէր Նուպարի.

- Նուպար, ծօ՛, Պէշիկթաշլեանը իրենց կողմը քաշեցին, փախցուցին ազգականըդ...

- Վա՜յ, չուն չանորդի... Մենք ալ իրենցմէ մէկը փախցնենք... Սանկ մեծ մէկը...

- Օրմանեանը, Նուպար...

- Անիկա փորով մեծ է...

- Քչէ թող երթայ...

- Մենք ալ Օրմանեանը ունինք...

- Նուպար, Ալփազլանը մոռցանք...

- Շունշանորդի, կռիւի ատեն ատ մեծ հայերը մեզի օգնելու տեղ՝ մեր մօքէն կը փախին կոր... Այո՛, Ալփազլանը ունինք, ունինք Զապէլ Ասատուրը, Արշակ Զօպանեանը ունինք... Ունինք, ունինք... Բանը... Մկրտիչ Աճէմեանը ունինք...

- Մկրտիչ Աճէմեանն ալ կաթոլիկ է...

- Կեցի՛ր... - մէկ հատ մըն ալ փախցուցինք - Պէրպէրեանը ունինք... տաhա ո՞վ կայ մեծ մարդ... Քիչ մըն ալ դուն շարէ, Թորգոմ...

(Շար. 48)

(Շար. Ա. էջէն)

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԵՐԵՒԱՆԻ ՆԻՍՏԸ

Մայիս 21ին Երեւանի մէջ բացուած է ՀԱՊ-ի երկիրներուն Պաշտպանութեան նախարարներուն նիստը, նախագահութեամբ Ռուսաստանի նախարար Ս. Իւանովի: Ան պատասխանելով հարցումներու ըսած է թէ Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի հետ հանդիպում ունենալով քննարկած են երկու երկիրներուն ռազմական եւ ռազմաթեքնիք գործակցութեան զարգացման հարցերը: Ինչ կը վերաբերի Գիւմրիի 102րդ զինուորական խարիսխին զինուորներուն թիւը աւելցնելուն, Ս. Իւանով ատիկա հարկաւոր չէ նկատած: Իսկ Վրաստանի ռուսական խարիսխը երկրէն դուրս բերելու ընթացքը որոշ չափով դանդաղած է, երկու երկիրներուն մէջ վերջին շրջանին տեղի ունեցած կառավարական փոփոխութիւններուն պատճառով: Իւանով ըսած է թէ ռուսական կողմը այդ հարցին մէջ ունի իր կեցուածքը որ նախ կը վերաբերի Վրաստան գտնուող խարիսխներուն կարգավիճակին: Այդ խարիսխները մաս կը կազմեն Կովկասի մէջ ռուսական զօրքերու խումբերուն:

Նոյն մամուլի ասուլիսին որուն ներկայ գտնուած է Ս. Սարգսեան ալ, նիւթ եղած են ՕԹԱՆ-ի աշնան Բաքու տեղի ունենալիք ռազմափորձերը. Հայաստանի նախարարը կրկնած է թէ Երեւան պատրաստ է ամբողջական մասնակցութիւն բերելու, բայց անընդունելի կը նկատէ ներկայիս Բաքուէն կատարուած առաջարկը որ միայն դէտի կարգավիճակով մասնակցութիւն կը նախատեսէ: Ս. Սարգսեան ըսած է. «Զօրավարժութիւններին լիարժէք մասնակցութիւնը ոչ միայն մեր պարտականութիւնն է, այլեւ՝ իրաւունքը»:

Երեւանի նիստին մասնակցութիւն չէ բերած Ատրպէյճանի Պաշտպանութեան նախարարը Ս. Աբիեւ:

Մասնակից պատուիրակութիւնները աշխատանքի սկսելէ առաջ այցելած են Եղեռնի յուշարձանը, ծաղկեպսակ զետեղած, ապա լռութեամբ յարգանքի տուրք մատուցանած ցեղասպանութեան զոհերուն:

***

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԿԻՊՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան երկօրեայ այցով գացած է Կիպրոս, հոն նախ հանդիպում ունեցած իր պաշտօնակից Ճ. Եակովուի հետ: Այս վերջինը խոստացած է որպէս Եւրոպական Միութեան անդամ, առաւել ջանք գործադրել Հայաստանի եւրոպական կառոյցներուն ընդգրկումին: Վ. Օսկանեան ընդունուած է նաեւ Հանրապետութեան ու Խորհրդարանի նախագահներէն: Երկուքին հետ ալ քննարկած է փոխադարձ յարաբերութիւնները զարգացնելու հեռանկարները, իրենց փոխանցած Երեւան այցի հրաւէրները:

Ներքին գործերու նախարարին հետ հանդիպումին նիւթ եղած է Մելգոնեան կրթական հաստատութեան խնդիրը: Կիպրական կողմը մտահոգութիւն յայտնած է անոր փակումի հաւանականութեան, խոստանալով առաւելագոյնը ընել կառավարութեան անմիջական ներգրաւումով, որպէսզի վարժարանը կարենայ շարունակել իր նպատակներուն ծառայել:

***

ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆԷՆ ԱԶԵՐԻՆԵՐԸ ԿԸ ՎՏԱՐԵՆ

Ատրպէյճանի «Հայրենակցական կուսակցութեան» նախագահ Մ. Սաֆարլի հարցազրոյցի մը ըսած է թէ մտահոգ է Թիւրքմէնստանէն Ատրպէյճանցիներու վտարման երեւոյթին մասին. համոզում յայտնած է թէ ատոր ետին Հայեր կը գտնուին, քանի որ ներկայիս Թիւրքմէնիստանի տնտեսութիւնը տնօրինողը «հայամէտ ուժեր»ն են: Սաֆարլի վստահութիւն յայտնած է սակայն Թիւրքմէն հանրութեան որուն կարծիքը միշտ աջակից եղած է Ատրպէյճանի: Ըսած է թէ Թիւրքմէնպաշիին (երկրին նախագահը) կողմէ Ատրպէյճանցիներուն նկատմամբ տարուած նման քաղաքականութիւն նոյնիսկ կրնայ «Թրքական աշխարհէն դուրս ձգել Թիւրքմէնիստանը»:

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ «ՀԱՅԿԱԿԱՆ» ԱՆՁՆԱԳՐԵՐ...

Սումգայիթի մէջ ձերբակալուած է Ատրպէյճանցիներու երեք հոգինոց խումբ մը որ «հայկական» անձնագրեր կը պատրաստէր: Հինգ հազար տոլարի գնուած այդ անձնագրերուն տէրերը արտասահմանի մէջ կը փորձէին բնակութեան իրաւունք ստանալ, յայտարարելով որ Ատրպէյճան ապրող Հայեր են, բայց չեն կրնար աւելի երկար ատեն բնակիլ հոն, մարդկային իրաւունքներու յարգանքին բացակայութեան պատճառով:

***

ՀԱՅ ՄԸ ԿԸ ԴԱՏՈՒԻ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի մէջ սկսած է դատը Արմէն Բենիամինովի որ ամբաստանուած է ռուսական դրօշակը անարգելով: 30 տարեկան հայ երիտասարդը անցեալ Նոյեմբեր 7ին բարձրացած է Դումայի շէնքին տանիքը եւ պարզած խորհրդային կարմիր դրօշ մը: Ինք կը մերժէ այդ ամբաստանութիւնը, ըսելով որ պարզածը դրօշակ չէր, այլ կարմիր անկարգել մը որ արկածով ինկած է ձեռքէն: Ռուսաստանի Համայնավար կուսակցութեան ղեկավարը Գ. Զիւգանով ըսած է թէ ամէն բան կ'ընէ, որպէսզի հայ երիտասարդը անպարտ հռչակուի:

SPI - LEN

FABRICANT DE TRICOTS (HOMMES & FEMMES)
Tél 01 46 30 35 21 Fax 01 46 30 24 33 Email : SPILENN@aol.com

3 rue du bois
92140 Clamart
FRANCE

ARMÉNIE

3 Vols Directs Hebdomadaires*
Paris → Erevan → Paris

- SÉJOUR À LA CARTE
- VOYAGES ORGANISÉS

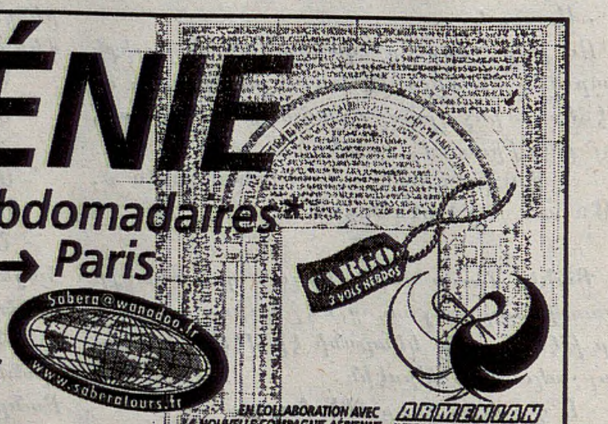

SABERATOURS
11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS • TEL 01 42 96 10 10 • FAX 01 42 96 18 77
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON • TEL 04 78 60 13 66 • FAX 04 78 60 92 26
WASTEELS VOYAGES
67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE • TEL 04 95 09 30 60 • FAX 04 95 09 30 61
EREVAN
32-38, RUE HANRABEDOUTIAN 375010 EREVAN • TEL 52 55 55 • FAX 56 40 30

* Aux mois de Juillet - Août - Septembre

04 Studio VICKEN paris 01 44 52 12 34

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ուրբաթ, Մայիս 28: Խը. օր Ցինանց:

ՏԱՐԵԴԱՐՁ
ՀԱՅ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ

- 1918 ՄԱՅԻՍ 28 -

Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 18ին:

Գոհաբանական աղօթք եւ հանրապետական մաղթանք:

«Տէր կեցո՛ Դու զՀայս, եւ արա զնոսա պայծառ»

TELEVISION
sur **PLANETE**

«Mémoires d'Arménie»
repasse le **lundi 24 mai à 16h25.**

Association pour le Développement de la Langue et de la Culture Arménienne
« KHATCHADOUR ABOVIAN »
vous invite à sa

FETE ANNUELLE

KERMESSE

Lundi 31 mai
de 14h30 à 19h
Dans la Cour de la Cathédrale
SERPOTZ
TARKMANTCHATZ
339 avenue du Prado 13008 MARSEILLE

Animations par les élèves de l'Ecole,
musiques,
chants,
danses

TIRAGE DE LA TOMBOLA

Venez nombreux encourager nos élèves et déguster les spécialités arméniennes dans une ambiance familiale

---

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

présente :
La traduction française du récit
de BERDJOUHIE
«ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ»
«JOURS DE CENDRES A ISTANBUL»
par Armen BARSEGHIAN (son fils)
avec le concours d'Anne BARSEGHIAN
(sa petite-fille)
Conférenciers :
ANNE BARSEGHIAN
et
CLAIRE MOURADIAN
Se Souvenir, Ecrire et Vivre
Vendredi 28 mai à 20h30
à la M.C.A. de Paris
17 rue Bleue 75009 Paris

ԼԵԶՈՒՆ ԱԶԳԻՆ ՀՈԳԻՆ Է,
ԴՊՐՈՑԸ ԱԶԳԻՆ ՏՈՒՆՆ Է:
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
2004/2005 Թ.Ի
արձանագրութիւնները
տեղի կ'ունենան
Ապրիլ 15էն մինչեւ Մայիս 31

RENTREE DES CLASSES 2004/2005
Inscriptions ouvertes du 15 avril au 31 mai

TEBROTZASSERE

Ecole mixte bilingue
Franco-Arménienne
(Académie de Créteil)
1, Bd. du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY

Chef d'Etablissement :
Monsieur HAIG SARKISSIAN

- Maternelle : 3 sections
- Primaire : Sous Contrat Simple
- Collège : Sous Contrat d'Association avec l'Etat

Equipe pédagogique compétente et motivée.

- Programmes officiels de l'Education Nationale
- Enseignement de la langue et de la culture arméniennes
- Cours de chant : «Chorale Tebrotzassère»
- Cours d'informatique dès le primaire
- Langue vivante 1 : anglais
- Langue vivante 2 : allemand au espagnol.

Equipements pédagogiques évolutifs :
Laboratoire de langues — Centre de Documentation et d'Information — Salle d'ordinateurs — Laboratoire de physique - chimie.

Ramassage scolaire par autocars suivant possibilités.
Cantine assurée

Pour tout renseignement tél./fax :
01. 43. 81. 01. 72
direction@tebrotzassere.com
100% DE REUSSITE AU BREVET DES COLLEGES FIN ANNEE SCOLAIRE 2003

Date à retenir

GRANDE FETE CHAMPETRE

KHANASSOR

Dimanche 4 juillet

à Chaville — Viroflay

Informations détaillées suivront.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՄԸՄ-ՖՐԱՆՍ-ի կազմակերպութեամբ՝

«ՍՈՒՐԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ» ՄՐՑԱՇԱՐՔ

(ՖՈՒԹՊՈԼ – ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ)

Շաբաթ եւ Կիրակի, Մայիս 29 եւ 30
Իսի-լէ-Մուլինոյի Alain Mimoun մարզադաշտին վրայ,
մասնակցութեամբ Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի
զանազան մարզական միութիւններու:

Կիրակի, Մայիս 30ի երեկոյեան

ԽՐԱԽՃԱՆՔ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ի պատիւ մրցաշարքին մասնակցող խումբերուն:

ՉՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 25
MARDI
25 MAI
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.953 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20.953

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒԱՍԻԻ օդակայանին «2E» բաժանմունքին տանիքը փլաւ Մայիս 23ի վաղ առաւօտեան, ժամու մը երբ եկող թէ գացող ճամբորդներու թիւը մեծ չէ: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 4 մեռեալ կար եւ 3 վիրաւոր: Այս բաժանմունքը վերջացած էր 2003ի գարնան եւ թոյլ կու տար որ Էր-Ֆրանսի ճամբորդները աւելի դիւրութիւններ ունենան: Եւրոպայի գերարդիական օդակայանը կը նկատուէր Ռուասի եւ նման արկած մը բոլորովին անսպասելի էր եւ անմիջապէս ողբերգական բնոյթ առաւ: Տեղւոյն վրայ փութացին նոյն օրը Ներքին եւ Փոխադրութեան նախարարները: Մայիս 24ին ալ նախարարապետը Ռուասի գացած էր: Աղէտը սահմանափակուած է նաեւ շնորհիւ անոր որ ճամբորդները նախապէս ճեղքեր նկատած են եւ կարելի եղած է վայրը մասամբ պարպել: Հարցականները շատ են անշուշտ, եւ անհաւանական չի նկատուիր նաեւ որ հաշմէով կերպով վերջ գտած է շինութիւնը: Ճարտարապետը՝ Փօլ Անտրէօ թէքնիք շատ համարձակ աշխատանք մը նախատեսած էր, քանի վայրը թոյլ պիտի տար նաեւ որ ընդունի, 2006էն, Էրպիւսի մեծագոյն մօտէլը՝ Ա-380:

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ, Մայիս 22ին, ամուսնութիւնը կատարուեցաւ գահաժառանգ Ֆելիփէ Իշխանին եւ ժողովուրդի զաւակ Լէթիսիայի, հեռատեսիլի լրագրող, ամուսնալուծուած (քաղաքային պսակէ): Իշխանը 36 տարեկան է, 1 մեթր 97 հասակով եւ վաղուան արքան: Կրցաւ պարտադրել իր ընտրութիւնը, մանաւանդ մօրը որ շատ աւանդապաշտ է: Սպանիա այնքան միապետական չէ, որքան «խուանգարլոսական», այլ խօսքով 1975 Նոյեմբերէն ի վեր, երբ գահ բարձրացաւ յաջողեցաւ երկիրը խաղաղութեամբ ժողովրդավար դարձնել, Ֆրանքոյի Ֆաշիզմէն ետք, ձախողեցնել 1981 Փետր. 23ի զինուորական պետական հարուածը եւ հաստատել վերջնապէս իր օրինաւոր հանգամանքը: Այսօր, 66 տարեկան, երկրին ամէնէն ժողովրդական դէմքն է եւ հարցը այն է թէ Ֆելիփէ պիտի կարենա՞յ Խուան-Գարլոսի մը պահանջած յաջորդն ըլլալ: Մայիս 22ին, Մատրիտ արքայական պսակի մը առաջին բեմն էր 1906 Մայիս 31էն ի վեր, երբ կ'ամուսնանային Ալֆոնսօ ԺԳ. եւ Վիքթորիա Էօժէնիա տը Պաթընպուրկ: Այսօրուան պսակը շուրջ քսան միլիոն եւրօ արժած է (6էն 8 միլիոնը ապահովութեան միջոցներու համար): Վաղուան թագուհին 31 տարեկան է եւ սպանական գլխաւոր կայանին ժամը 21ի լուրերը հաղորդողը: Հարսնիքին ներկայ եղան 1600 հոգի, որոնց կարգին տիկին Շիրաք, որ կը ներկայացնէր Ֆրանսան: Տեղատարափ անձրեւն ալ կ'աւետէր երջանիկ ամուսնութիւն մը:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Դաշնակցային Խորհրդարանը Հորսթ Քէօհլէրը ընտրեց որպէս նախագահ, 604 ձայնով, այսինքն միայն մէկ ձայնի առաւելութեամբ անհրաժեշտ մեծամասնութեան վրայ (603): 61 տարեկան, Քէօհլէրի ընտանիքը եկած է ռումանական Պէսարապիայէն, որ կցուած էր Խորհ. Միութեան 1939ի Մոլոտով - Ռիպընթրոփ դաշինքով: Ինք ծնած է արեւելեան Լեհաստան եւ երբ Կարմիր Բանակը ժամանած է, ընտանիքը Լայփցիկի մօտ հաստատուած է, ինչ որ պիտի վերածուէր Արեւելեան Գերմանիոյ: 1953ին արեւմտեան Գերմանիա անցած է ընտանիքին հետ եւ ուսումը վերջացուցած տնտեսութեան վկայականով եւ Տնտեսութեան նախարարութիւն մտած է Պոնի մէջ: Ծանօթ է նիւթական միջազգային շրջանակներու մէջ, բայց քիչ ծանօթ է իր երկրին մէջ, այն աստիճան որ իր թեկնածութեան առեն Պիլտ օրաթերթը խորագրած էր՝ «Հորսթ ո՞վ է»:

ԿԻՊՐՈՍԻ Թրքական բաժինը դուրս հանելու համար իր կղզիացումէն, ԱՄՆ պատրաստ են տնտեսական օժանդակութիւն մը շնորհել որ «խորհրդանշական պիտի ըլլայ» շեշտած է Կիպրոսի ամերիկացի բանագնացը: Ուաշինկթըն, հաւանաբար, միջոցներ ձեռք առնէ վիզաներու համար, բայց մանաւանդ տնտեսական նպաստներու:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ անջատողական հարաւային Օսէթիոյ շրջանը, որ տէ ֆաքթօ անկախ է տասը տարիէ ի վեր, Մայիս 23ին քուէի դիմած է ընտրելու համար իր Խորհրդարանը, շատ լարուած մթնոլորտի մը մէջ: Նախագահը ապարէզ կարդացած է Վրաստանի, յայտարարելով «Հարաւային Օսէթիոյ իշխանութիւնները իրենց կարելին պիտի ընեն պահպանելու համար իրենց անկախութիւնը: Տեղի պիտի չտանք մեր սկզբունքներուն վրայ, նոյնիսկ միլիոնաւոր տոլարներու փոխարէն»:

ԹՈՒՐՔԻԱ ջանք չի խնայեր որպէսզի բանակցութիւնները չմերժուին, Դեկտեմբերին, Եւրոպական Միութեան իր մուտքին համար եւ առաջին օգնողներէն է նաեւ Համաշխարհային Դրամատունը որ որոշած է 1 միլիառ տոլար ընծայել 2004-06 շրջանին համար: Տեղւոյն վրայ սակայն, բանակը դժգոհ է Խորհրդարանին անցեալ շաբթուան քուէարկութենէն, ինչ կը վերաբերի կրօնական դպրոցներու շնորհուած դիւրութիւններուն համալսարան մտնելու համար: Այդ դպրոցները՝ Իմամ Հաթիփ, ինչպէս կոչում ունէին, ստեղծման առեն, ապագայ իմամներ պատրաստելու: Այդ առընչութեամբ, լայն տեղ գրաւած էին Գուրանի ընթերցումը, աղօթքը եւ կրօնական բարոյականը: Կ'ընդունուին նաեւ, հիմա, աշակերտներ, որոնք չեն ուզեր աշխարհական դպրոց յաճախել, ուր արգիլուած է լաչակ կրել: Շատ հաւանական կը նկատուի, որ նախագահ Սեզէր իր վէթօն դնէ: Բայց միայն առժամեայ բնոյթ կ'ունենայ, ե. անգամ Խորհրդարանը կրկին կը քուէարկէ եւ այդ պարագային Սեզէր կրնայ միայն հակասահմանադրական բնոյթին հիմնուելով առարկութիւն մը ընել:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եօթը երկիրներ, նամակով մը իրլանտական նախագահութեան, կը պահանջեն որ քրիստոնէական նշում մը ըլլայ: Այս երկիրներն են Լեհաստան, Իտալիա, Փորթուկալ, Մալթա, Չեխիա, Սլովաքիա եւ Լիթուանիա: Իրլանտայի նախագահը, որքան ալ կաթողիկէ ըլլայ, կարելի չի գտներ այն բանաձեւումը որու յանգած էր Վալերի Ժիսքար տ'Էսթէն՝ «Եւրոպայի կրօնական արժէքներուն նշում մը կ'ըլլայ, բայց ոչ անշուշտ՝ Աստուծոյ»: Աշխարհական բնոյթին գլուխն են Ֆրանսա, Պելճիա եւ սքանտինաւեան երկիրները, որոնք կրօնական որեւէ նշում չեն ուզեր: Նման նշում մը, Ֆրանսայի համար, Եւրոպան անցեալի մէջ կը թաղէ, մինչ իսլամը Ֆրանսայի երկրորդ կրօնքն է եւ թէ Թուրքիա պէտք է Եւրոպա մտնէ մինչեւ տասը տարի: Պէրլինն ալ, Փարիզի կողքին, չուզեր որ Եւրոպա «քրիստոնեայ ակումբ» մը ըլլայ: Սահմանադրութիւնը, ներկայիս կը նշէ.– «Հիմնարկները կը ներշնչուին Եւրոպայի մշակութային, կրօնական եւ մարդասիրական ժառանգութիւններէն»: Կրօնական նշումը հետապնդողները Վատիկանի ազդեցութեամբ կը գործեն: Մայիս 23ին, Աւստրիոյ արեւելեան շրջանը՝ Մարիացէլ, մօտ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԳԱՆՆԻ ՓԱՌԱՏՕՆ

ՈՍԿԵԱՅ ԴԱՓՆԻՆ՝ Մ. ՄՈՒՐԻ ՀԱԿԱՊՈՒՇ ՖԻԼՄԻՆ

Շաբաթ, Մայիս 22ին, կը փակուէր շարժանկարի Գաննի փառատօնը, որու ոսկեայ պարգեւին արժանացաւ ամերիկացի Մայքըլ Մուրի փաստանկարը՝ «Ֆարընհայթ 9/11», Պուշի եւ իր կառավարութեան դէմ պարսաւագիր մը: Մուր կը յուսայ որ այլեւս իր ֆիլմին ցուցադրութիւնը կ'արտօնուի Ամերիկա: Ուաշինկթըն հակազդած է, յայտարարելով թէ նման ժապաւէն մը կը փաստէ որ ԱՄՆ ազատ երկիր մըն է: Մուր ալ, խորապէս յուզուած, շնորհակալութիւն յայտնեց իր դերասաններուն՝ Պուշի, Շէնէյի, Ռըմսֆելտի: Կրկնած է նաեւ դատակազմի նախագահին Գանթէն Թարանթինոյի խօսքը՝ «քաղաքական մրցանակ մը չէ, ստացար որովհետեւ լաւ ֆիլմ մը բրած ես»: Յիշած է նաեւ որ միայն մէկ Ֆրանսացի կար դատական կազմին մէջ (Էմմանիւէլ Պէար), բայց չորս Ամերիկացի:

Լաւագոյն դերասանուհին նկատուեցաւ Մակի Շէօնկ («Գլինի համար», Ֆրանսա), լաւագոյն դերասանը՝ Եակիրա Եուա («Նոպոտի Նօզ», Ճափոն), լաւագոյն բեմադիրը՝ Թոնի Կաթլիֆ («Էկզիլ», Ֆրանսա). լաւագոյն բեմանկարի հեղինակները նկատուեցան Անիէս Ժաուի եւ Ժան-Փիէր Պաքրի, մեծ մրցանակը ստացաւ «Օլտ Պոյ» (Հարաւային Գորէա) եւլն., եւլն.:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 22/24)

ԸՆԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ԸՆԴՄԻՋՈՒՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐԱԾ

Ընդդիմութեան կուսակցութիւններուն Մայիս 21ի հանրահաւաքին որ տեղի ունեցած է Մատենադարանի հարթակին վրայ, երկու շաբթուան ընդմիջում յայտարարուած է. այդ միջոցին դիրքորոշումներ կը յստակացուին, ուժերը կը վերադասաւորուին, իրողութիւնը նորովի կ'արժեւորուի, կը կազմակերպուին հանդիպումներ, քննարկումներ: Ընդմիջումին աւարտին ընդդիմութիւնը կը ձեռնարկէ «տեւական պայքար»ի որ կը տարուի ցոյցերով, երթերով:

***

ՀԱՅԵՒԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՎՐԴՈՎԱԾ Է ԲԱՔՈՒՆ

Հայաստանի ու Թուրքիոյ խորհրդարաններու նախագահներուն հանդիպումը որ տեղի ունեցաւ Ստրազպուրկի մէջ, Մայիս 20ին, վրդոված է Բաքուն: Վրդովումի գլխաւոր պատճառը եղած է Թուրք նախագահին Հայաստանի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատելու պատրաստակամութիւնը: Ատոր մէջ կը նկատուի Ազրպէյճանի տրուած նեցուկին նուազումի վտանգը: «Զերկալօ» թերթը այդ մասին գրած է թէ նման հեռանկար որուն կը սատարեն Ազրպէյճանի մէջ հակաթուրք քարոզչութիւն տանողներ, դրեթէ ողբերգութիւն կ'ըլլայ Ազրպէյճանցիներուն համար: Թերթը Թուրքիոյ Ազգային Ժողովի նախագահին վերոնշեալ պատրաստակամութեան մէջ կը նշմարէ Բաքուի կատարուած յղում մը թէ իր երկրին «բարեկամութեան պահեստը» անսահման չէ:

ԱԶՆԱՒՈՒՐ 80

Շաբաթ, Մայիս 22ի իրիկունը Փալէ տէ Գոնկրէի ծայրէ ծայր լեցուն (աւելի քան 4000 հոգի) սրահի մը մէջ, գլխաւորութեամբ Հանրապետութեան նախագահ Ժագ Շիրաքի եւ իր կնոջ, կը տօնուէր Ազնաւուրի 80ամեակը, ճոխ յայտագրով մը զոր պատրաստած էր Լեւոն Սայեան:

Յայտագիրը կը ներկայացնէին Ֆլավի Ֆլաման եւ Ժան-Փիէր Ֆուքօ, որու իրենց մասնակցութիւնը բերած էին ծանօթ եւ քիչ ծանօթ արուեստագէտներ: Ծանօթներու կարգին էին Ճոնի Հոլիտէ, Վանէսա Փարատի, Ֆլորան Փանիէ, Միշէլ Ռոպէն, Հէլէն Սեկարա, Փաթրիսիա Գաս, Լին Ռընօ, Լիզա Մինելլի եւ ուրիշներ: Համերգը կը տրուէր ի նպաստ նորաստեղծ Խլիրդի Ազգ. Հիմնարկին:

Ազնաւուրի երգացանկէն երգերը իրարու յաջորդեցին երբեմն միայն հիւր արուեստագէտներու կողմէ, յաճախ իրեն հետ զուգերգի ձեւով, երբեմն ալ -լաւագոյնը անշուշտ- միայն իր կողմէ: Յայտագրին ամբողջութիւնը կը սփռուէր միաժամանակ հեռատեսիլի Ա. կայանէն եւ ձայնասփիւռի Էր. Թէ. Էլ. կայանէն:

Երգուեցան բազմաթիւ երգեր, ձայն ունեցողներու եւ չունեցողներու ալ կողմէ: Յիշուեցաւ 1988 Դեկտ. 7ի երկրաշարժը եւ այդ առթիւ գրուած՝ «Քեզի համար Հայաստան»ը, զոր մեկնաբանեց Հէլէն Սեկարա եւ Հայաստանէն երգչախումբ մը: Լին Ռընօ իր երգը համեմած էր «վիրաւոր ժողովուրդ» որակումով մը, Հայոց համար: Դերասան Միշէլ Սերօ յիշեց նաեւ դերասան Ազնաւուրը (աւելի քան 40 ֆիլմ): Վերջաւորութեան հսկայ կարկանդակով մը փակուեցաւ երեկոյթը Ժան-Գլօտ Պրիալիի կողմէ, որ կարդաց Ժան-Գլօտ Ապատիէ նամակ մը, Ազնաւուրի երգերու բառերուն բարեփոխումով: Մամուլը կը հաղորդէր նաեւ թէ Շիրաքներու ճաշի հիւրն էր Ազնաւուր, համերգի աւարտին:

Փառքի եւ յաղթանակի պսակումի օր մը, անոր համար որու մայրը կու գար Ատափազարէն, հայրը՝ Թիֆլիսէն եւ կը դառնար տասնամեակներու երկայնքին ֆրանսական երգի լաւագոյն դեսպանը:

***

ԵՐԵՒԱՆ

Ազնաւուրի ութսունամեակը Ֆրանսայի զուգահեռ նշուած է Երեւանի մէջ ալ. Մայիս 21ին Ազգ. Գրադարանի «Վերնատուն» սրահին մէջ սկսած է երկօրեայ հանդիսութիւն մը: Ելոյթ ունեցած է Գրադարանին տնօրէնը Դաւիթ Սարգսեան, հնչած են Ազնաւուրի երգերը: Նոյն սրահին մէջ բացուած է երգիչին նուիրուած ցուցահանդէս մըն ալ:

Նոյն առիթով Նախագահ Ռ. Քոչարեան շնորհաւորական ուղերձ մը յղած է Ազնաւուրի. շնորհաւորելով անոր ութսունամեակը, Նախագահը ըսած է. «Ձեզ դժուար է աւելի մեծ յաջողութիւն մաղթել: Դուք այն բացառիկ արուեստագէտներէն էք որ եղել եւ շարունակում է լինել կուռքը մի քանի սերունդների:

Յոբելեանի առթիւ մաղթում եմ Ձեզ՝ իմ մեծ բարեկամին, ստեղծագործական եռանդ եւ երջանիկ տարիներ»:

ԶՄԻՒՌՆԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴԴԷՄ ՀԵՐՐԻ ՓՈԹԷՐԻ

Գրեց՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Հրճուելու տեսանելի պատճառներ ունինք: Վերջապէս հասանք դերագոյն հաւասարութեան, [illegible] կը յառաջանայ, ելք մը՝ կամ ըլլալ լաւն ու լաւագոյնը, եւ կամ վատն ու վատագոյնը: [illegible] վերջ գտած համարելու ենք:

Մտահոգ էինք սանձարձակ անկարգութեան թանձր մթնոլորտին մէջ երախաներու բարոյական պայծառ դաստիարակութեամբ, [illegible] մէջ առողջական պայմաններու ապահովութեամբ [illegible] մէջ պարզ ու մաքուր, զուլալ ընթերցասիրութեամբ: Պայքարի ելեր էինք ծխախոտի ու ալքոլի գործածութեան դէմ: [illegible] Հիմա այդ մարզն ալ գրաւուած կարելի է նկատել:

Բարոյական դաստիարակութեան հարցն ունինք: Ուրեմն երէկ կազմակերպուած էր մանուկներու յատուկ երեկոյթ մը, որուն ընթացքին աղջնակներն ու իրենց հասակակից տղաքը կը սորվէին պարել, խմել ու համբուրուիլ: Տեսարանէն յուզուած՝ հեռատեսիլի թղթակիցը հակելով տղեկին վրայ, հարց կու տար թէ գիտէի՞ն արդեօք թէ ինչպէ՛ս կարելի էր ծնունդ տալ երախայի մը: Տղեկը հեգնական ժպիտով ճիշդ պատասխանը կու տար ինքնավստահ: Ցառաջդիմութիւն չէ՞ր սա, մեծերու օրինակով պարանցիկ երեկոյթ մը կազմակերպել անչափահաս տղոց եւ աղջնակներու համար, կեանքի դաստիարակութեան համար:

Սահմանները ջնջուեր էին այլեւս չափահասներու եւ անչափահասներու միջեւ: Երախաները բարձրացեր էին չափահասներու մակարդակին, իսկ չափահասները իջեր էին երախաներու մակարդակին: Հիմա կը փորձէին կարդալ սորվեցնել դեռ չծնած, աշխարհ չեկած երախային: Եւ հեռատեսիլի միւս թղթակիցը կամ մասնագէտը կը խօսէր չփոթեցուցիչ ինքնավստահութեամբ թէ այո՛, երախան մայրական արգանդէն սկսեալ ի վիճակի է կարդալ սորվիլ, երաժշտութիւն ունկնդրել, հաճոյքով, երջանկութեամբ: Ուրեմն պիտի լուծուէր անգրագիտութեան հարցն ալ...

Մանուկները, միշտ մանուկները ... Տեսնէիք վեց տարեկան աղջնակները, տափաներն ու գօտիները պորտէն վար, ի՛նչ գեղեցիկ պարերով կ'երգէին չափահասներու շրթունքներէն խլուած տարփոտ, սիրային երգեր: Հեզաճկուն այդ պարերը զարմացական, շշմած պիտի ձգէին խորհրդաւոր Արեւելքի, արաբական աշխարհի պորտախաղի աստղերը: Պորտերու ցուցադրութիւն, ալքոլ ու ծխախոտ՝ զուգահեռ կ'ընթանային յառաջդիմութիւնները:

Մաքրակրօնները՝ Կառավարութիւն եւ Ընկերութիւն տարիներէ ի վեր կը պայքարէին ծխախոտի գործածութեան դէմ, խօսելով անհերքելի թիւերու յատուկ լեզուով ծխախոտին գործած աւերներու մասին, օրէնքներ կը քուէարկէին, արգելքներ կը դնէին կամ կը փորձէին դնել անոր գործածութիւնը ժամանակի ընթացքին արգելակելու եւ արգիլելու համար: Գեղեցիկ, գունագեղ տուփերու վրայ սեւ շրջանակներու մէջ սեւ գիրերով կ'ազդարարէին. – «Ծխելը կը սպաննէ»:

Մինչ ծխախոտի գործածութեան դէմ ազդարարութիւնը աներկբայ էր, ալքոլի գործածութեան կապակցութեամբ, միշտ կեղծ կարեկցութեան ոգիով և երանգաւորումով, ազդարարութիւնը կը մնար աւելի խղճոտ, ձեռնոցներով տարազուած էին բառերը.– «Ալքոլի չարաչար գործածութիւնը վնասակար է առողջութեան: Զափաւորութեամբ գործածեցէք»:

Եւ միշտ կար կողմնակի խուսափումը, արգելքը հրջադարձելու ձեւով: Գերագոյն ազդարարութեան իբր քօղարկեալ հակազդեցութիւն՝ չուշացաւ շատ ինքնատիպ նախաձեռնութիւն մը: Տուրմի գործարանատէրերը, շատ հաւանաբար ծխախոտի գործատուներու մեղսակցութեամբ, հրապարակ կը հանէին նուրբ գլանիկներու նման տուրմեր՝ երախաներու յատուկ, անոնց սորվեցնելու համար քիչ ետք ծխախոտի գործածութիւնը: Շոքոլա, սիկարէթ, ալքոլ, պորտախաղ ու երգ, ծխել ու խմել, եւ քանի ծխել գիտէին, ինչո՞ւ չծխել նաեւ թմրեցուցիչ խոտեր...

Վհուկներն ու աշկերտ-վհուկները ձեռք ձեռքի տուած են եւ սանձազերծ կը գործեն մեր կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ, եւ գործունէութեան մարզերը կ'ընդարձակուին այսպէս սահմաններուն ջնջումով: Սահմանները կը ջնջուին ո՛չ միայն երկիրներուն միջեւ, որքան ալ բարձր պարիսպներ ու ոլոր փշաթելեր քաշուին, այդ սահմանները անանցանելի դարձնելու համար: Եղածը աչքի ու նայուածքի պատրանք է, կրկներեւոյթի մը նման: Միջնաբերդերը գրաւուած են ներսէն, երբ կարելի չէ պաշտպանուիլ սեփական յարկի տակ իսկ: Հեռատեսիլը հոն, սենեակին անկիւնը կը հսկէ, իր պաստառէն ներխուժելու պէս ողողելու համար մեր մտերիմ կեանքը:

Կ'ըսէինք՝ վհուկներ, աշկերտ-վհուկներ: Օրէր առաջ ծանուցուած ժամադրութիւնը յարգեր էին վհուկները, ընկալեալ երեւոյթի մը նման: Նորաստեղծ աւանդութիւնը չքեղօրէն յարգելու համար կազմակերպուած էին հանդիսութիւններ գրատուներու եւ ուտեստեղէնի ու հագուստեղէնի մեծ վաճառատուներու մէջ իսկ: Մեծ ու պզտիկ ի՛նչ երջանկութեամբ հագեր էին վհուկներու սեւ հրջազգեստնե՛ր եւ աստղազարդ սրածայր գլխարկներ, ըստ արժանւոյն դիմաւորելու վհուկներու բարձրագոյն վարժարանէն նոր վկայեալ ոմն Հերրի Փոթէրը: Երեւոյթը լուսանցքային պիտի մնար, եթէ վհուկներու այս արտասովոր պարահանդէսին չմիանար, իր պատկառազդու անունը չկապէր Ֆրանսական գրականութեան փարոս՝ Ֆրանսայի մեծագոյն հրատարակչատունը, nrf Gallimard, ո՛չ թէ իբր մասնակից, այլ իբր կազմակերպիչ ու խմբավար:

Այսպէս, գրական բարձրագոյն մակարդակի այս հրատարակչատունը, որուն կողմէ հրատարակուած գիրք մը հեղինակին անմահութեան թեկնածուի հանգամանք ու ակադեմական վաւերականութիւն կ'ընձեռէ, կը գիջանէր ուրեմն այդ նախաձեռնութեամբ չարհամարհել հասարակ, լուսանցքային գրականութեան մը արտայայտութիւնը եղող՝ «Հերրի Փոթէր»ի գիրքը հրատարակել:

Առեւտրական բոլոր հնարքները գործադրուած էին առաւելագոյն տարածումը ապահովելու համար այս գրքին, մինչեւ իսկ ճշդելով հատորին ո՛չ միայն էջերուն թիւը, այլ նաեւ անոր կշիռը՝ 1200 կրամ...: Այս արտակարգ միջոցառումները կրնային մասնաւոր ուշադրութիւն չգրաւել, եթէ նախաձեռնարկը սովորական հրատարակչատուն մը ըլլար: Կալիմար տոկուն վարկ մը կը վայելէ ո՛չ միայն բծախնդիր ու աւանդապահ հրատարակութեամբ գործերուն, բայց նաեւ ու մանաւանդ այդ գործերուն բազմաճիւղ գրական արժէքով.– Ափոլինէր, Փօլ Գլոտէլ, Մարսէլ Փրուսթ, Անտրէ Ժիտ, Փօլ Վալերի, Սէն Թ'Էկզիւփէրի, Սէն Ժոն Փերս եւ ուրիշներ: Նոյն հրատարակչատան միւս աւագ ճիւղն է Bibliothèque de la Pléiadeի գրադարանը, որուն մաս կը կազմեն ֆրանսական գրականութեան հետ համաշխարհային գրականութեան հեղինակներուն գործերը, հնագոյն ժամանակներէն մինչեւ այսօր:

Զափազանցութիւն թող չնկատուի յաւելեալ մանրամասնութեան մը մատնանշումը, որ յատուկ իմաստ մը կը ստանայ «Հերրի Փոթէր»ի հրատարակութեան կապակցութեամբ. «Լա Փլէյատ»ի գիրքերը կազմուած են Աստուածաշունչի թուղթ կոչուած՝ ձեռքի չոյանքին այնքա՛ն հաճոյ ընտիր թուղթի վրայ տպագրուած էջերէ, մինչ ամէն հատորի մէջ կը մատնանշուի թէ գրքի կռնակին վրայ տպագրուած հեղինակի անուն եւ խորագիր ու զարդագիծ տպուած են 23 կերատ ոսկիով, այսինքն զուտ ոսկիի ստիճանէն միայն մէկ կերատ պակաս:

Կալիմար ունի բազմաթիւ մատենաշարներ, ինչպէս «Համայն Աշխարհէն», «Լա Մերիտիէն», որոնց շարքին կը հրատարակուին Ցոնաստանի, Իտալիոյ, Միացեալ-Նահանգներու, Լատին-Ամերիկայի, Անգլիոյ մէջ լոյս տեսած ժամանակակից գլուխ-գործոցներու շարքեր ամբողջ, որոնց ընթերցումը կը մշակէ փափաքն ու սէրը ընթերցանութեան: Այս հաւաքածոներու շարքին ունի նաեւ «Երիտասարդութիւն» մատենաշարը, որուն առաջնահերթ առաջադրանքն է անչափահասներու, պատանիներու մօտ զարգացնել ազնուական գրականութեան ճաշակն ու սէրը:

Կալիմար ուզեր է այս հրատարակութեան նախաձեռնութիւնը արդարացնել զայն հրատարակելով այս մատենաշարի ծիրին մէջ, թերեւս ձեւով մըն ալ գերծ պահելու համար գրական երաշխաւորեալ երկերը այն սեւ հռչակէն, զոր ստացեր է «Հերրի Փոթէր» երկիրէ երկիր, ցամաքամասէ ցամաքամաս: Արդ, այդ կոչումին հետ հիմնովին խոտոր կը համեմատի նման նախաձեռնութիւն մը, քանի այս եւ նման գիրքերու ընթերցումը կը խամրեցնէ, կը ցամքեցնէ հարազատ գրականութեան սէրը, ճիշդ անոնց մօտ որոնք իրենց պատանեկութեան տարիներուն կը բաժանորդագրուին այս աշկերտ-վհուկին:

Արդէն իսկ գիրքը շուքի մէջ ձգեր է մինչեւ իսկ հեղինակուհին, Ժ.-Ք. Ռովլինկը: Հարազատ գրականութեան պարագային, ստեղծագործութիւն մը կը նուիրագործէ հեղինակի մը անունը. հեղինակ եւ գործ հոմանիշ կը դառնան. երբ հեղինակի մը անունը տանք, կը հասկնանք գործը, եւ փոխադարձաբար: «Հերրի Փոթէր»ի պարագային տխուր հերոսը ի՛նք կայ, նսեմացնելով իր ծնընդաբերը: Կայ ինք եւ միայն ինք, Հերրի Փոթէր: Եւ քանի այսքան հռչակ ու ժողովրդականութիւն գտաւ այս գիրքը, շարքին հինգերորդը, կրնանք նոր սերունդներու հաշւոյն յուսահատութեամբ համակերպիլ հանդէպ գալիքին: Հերրի Փոթէր 5րդ հատորով նոր կը սկսի իր կեանքը: Այնուհետեւ կեանքի հոլովոյթով ան պիտի անցնի միւս հանգրուաններէն, Հերրի Փոթէր պիտի դառնայ չափահաս, զաւակներ պիտի ունենայ եւ վերջապէս պիտի դառնայ նահապե՛տ: Քանի՞ նոր հատորներ պիտի կազմեն այս ուղեւորութիւնը:

Գրական ճաշակի խաթարման սկիզբը կը հանդիսանայ Հերրի Փոթէրի տիեզերական ժողովրդականացումը: Եւ չատերուն կարծածին ու ակնկալածին հակառակ, այս գիրքով ապահովուած ընթերցասիրութիւնը կը սահմանափակուի իր տեսակին գրականութեան: Անոր սահմաններէն դուրս չի գար: Ամուլ գրականութիւն մըն է որ կը խամրեցնէ մարդկային ազնիւ զգացումներուն զարգացումը: Գրականութեան սէր չի մշակեր: Գիրքը սէր է անկասկած, գրասէր, ընթերցասէր... Եթէ ընթերցողին ճաշակը խաթարուած է ի սկզբանէ, եթէ ան չէ ս[...]ռած ու քիմքին վրայ չունի համը միւսին, հարազատին, աւելորդ պիտի ըլլար ակնկալութիւնը գրական ճաշակի մը զարգացման: Գրականութիւնը, անապական երջանկութիւնը՝ որ կ'ընկերանայ մեզի տասնամեակներու երկայնքին, ամբողջ կեանք մը: Եւ այս երջանկութիւնը կը նպաստէ գեղեցկացնելու կեանքը, օրերը, աղօթքի մը պէս, հեռուներէն ընկալուող համանուագի մը պէս, զգացում ու մաղթանք, եւ բաղձանք ու թռիչք տակաւին, բարձունքներ նուաճելու փառասիրութիւն սորվեցնող: Գրքին սէրը սկիզբ կ'առնէ գրականէն, ընթերցասիրութեան գեղեցկագոյն արտայայտութիւնը հանդիսանալով անգիր իւրացումը գեղեցիկ քերթուածի մը: Տարիքի մը հանգրուանին կանգ չառներ փափաքը, սէրը, ձգտումը՝ քերթուած մը անգիր սորվելու, երբ քերթուածը հարազատ ու վաւերական է, գեղեցիկ, հրապուրիչ: Գեղեցիկը խրախուսելու տենչն է՝ վերանորոգ ուժը ընթերցասիրութեան: Մինչ «Հերրի Փոթէր» կը սպաննէ բանաստեղծութիւնը:

Այս արժանիքները ոտնակոխելու գռեհիկ արդարացումներ ըլլալու են այս նախաձեռնութեան իրագործման ի նպաստ: Աներեւոյթ հաշուակալները արդէն իսկ հաշիւի նստեր էին օր առաջ ցուցակագրելու համար խելառ աճապարանքով ձեռք ձգուած չօշափելի շահերը, որոնք պիտի արդարացնեն նման նախաձեռնութիւն մը, որ զուգահեռ կ'ընթանայ միւս մարզերուն մէջ պարզուող երեւոյթներուն հետ.– Այլասերումի գլխաւոր ու վերջին թիրախն է նորաբոյս սերունդը, տղաք ու աղջիկներ: Պայքար՝ ծխախոտի դէմ՝ մեծերու մօտ, մանուկներուն կը սորվեցնեն ծխել. պայքար՝ խմիչքի դէմ՝ մանուկներուն յատուկ հրապուրիչ շիշերով կը պատրաստեն տօնակա՛ն խմիչքներ: Այնուհետեւ թուաբանական պարզագոյն հաշիւի մը նման յստակ կը դառնայ իրադրութիւնը. եսակեդրոն ապագային երաշխաւորումը կ'անցնի նոր սերունդներու ստրկացումով, ներգրաւումով:

Անխնայ մրցակցութիւնը աւերներ կը գործէ բոլոր մարզերուն մէջ, ուրանալով վեհ սկզբունքները, բարոյական արժէքներ եւ ազնուական ձգտումները: Եւ մեծ հրատարակչատուներու համար եւս կը հարցադրուի վերապրումի հրամայականը: Զքմեղանքը սակայն երբեք չի կրնար քօղարկել վտանգաւոր սայթաքումին դէպքը: Լուծումը պէտք է փնտրել այլուր, առանց հրաժարելու մարդկային նուիրական ու անձեռնմխելի սկզբունքներէ:

ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ԵՒ ԿՐԹԱՍԷՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

– ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ՍԻՒՆԵԱՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Զմիւռնահայ համայնքին մէջ երախտարժան դերակատարութիւն ունեցան կրթական, մշակութային ու բարեսիրական ընկերութիւնները, վերակազմուեցաւ Սիւնեաց ընկերութիւնը եւ հիմնուեցաւ Հռիփսիմեան կրթասէր ընկերութիւնը:

ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ՍԻՒՆԵԱՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Զմիւռնիոյ մէջ, Մեսրոպեան վարժարանի աշակերտներու շրջանակին մէջ 1841ին կազմուած էր Սիւնեաց ընկերութիւնը՝ նպատակ ունենալով Զմիւռնիոյ շրջակայ թեմերուն մէջ դպրոցներ բանալ եւ լուսաւորութիւնը տարածել ժողովուրդին մէջ: Ընկերութիւնը յաջողած էր Այտընի, Պայընտըրի, Մանիսայի եւ Մէնէմէնի մէջ դպրոցներ բանալ: Սակայն առաջնորդ Մատթէոս Եպիսկ.ի միջամտութեանց եւ յարուցած խնդիրներուն պատճառով 1845ին ընկերութիւնը լուծուած էր:

Տարիներ ետք, եւ յատկապէս երբ Ազգային Սահմանադրութենէն ետք Պոլսոյ ու գաւառներուն մէջ սկսան դպրոցներ բացուիլ, զմիւռնահայ կրթասէր քանի մը անձեր քով-քովի գալով որոշեցին վերականգնել Սիւնեաց ընկերութիւնը եւ անոր գաղափարները: Այսպէսով, 1879ին մօտաւորապէս երեսուն հոգինոց շրջանակի մը մէջ վերակազմուեցաւ Սիւնեաց ընկերութիւնը:

Վերակազմութենէն ետք Սիւնեաց ընկերութիւնը աշխատեցաւ թէ՛ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս օգտակար ըլլալ ժողովուրդին եւ ծառայել անոր յառաջդի-

մութեան ու կրթութեան: Սակայն նիւթական ու այլ բազմապիսի դժուարութիւններու պատճառով ընկերութիւնը չյաջողեցաւ զգալի գործունէութիւն ունենալ եւ 1880ին լուծուեցաւ:

ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ԵՒ ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆ ԿՐԹԱՍԷՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հռիփսիմեան վարժարանը, որ 1884ին նոր շէնքի մէջ հաստատուած էր, աղջկանց կրթութեան կարեւոր կեդրոնի վերածուեցաւ եւ աշակերտութեան թիւը բարձրացաւ 250էն մինչեւ 300 հոգիի, իսկ 1900ական տարիներուն սկիզբը հասաւ մինչեւ 400ի:

Սկզբնական շրջանին Հռիփսիմեանի տեսչութիւնը միացուած էր Մեսրոպեանի տեսչութեան, բայց յետոյ Հռիփսիմեան առանձին տեսչութեան վերածուեցաւ: Երկար տարիներ տեսչուհիի պաշտօնը վարեց Սաթենիկ Հալէպլեան, մինչեւ որ 1894ի Նոյեմբերին զայն փոխարինեց Պոլիսէն հրաւիրուած Եփիմէ Օտեան: Այնուհետեւ, 1896ին տեսչութիւնը յանձնուեցաւ Թագուհի Խանճեանի, որ միայն մէկ տարեշրջան վարեց այդ պաշտօնը, եւ 1897ին զայն փոխարինեց պոլսեցի Սաթենիկ Պէյլիկճեան:

Աշակերտուհիները իրենց կարողութեան համեմատ կրթաթոշակ կը վճարէին՝ տարեկան մէկէն մինչեւ տասը մեճիտ. կային աշակերտուհիներ, որոնք միայն գրենական եւ այլ պիտոյքներու ծախքերը կը վճարէին, իսկ ոմանք ալ բոլորովին ձրի կ'ուսանէին:

Վարժարանին մէջ կը դասաւանդուէին՝ հայերէն, ֆրանսերէն, կրօնք, աշխարհագրութիւն, գրահաշիւ, բնագիտութիւն, պատմութիւն, ֆրանսերէն լեզուով՝ իրագիտութիւն, երկրաչափութիւն և առտնին տնտեսագիտութիւն: Աշակերտուհիները կը սորվէին նաեւ՝ ձեռագործ, ձեւագիտութիւն, գեղագրութիւն եւ գծագրութիւն: Որոշ ժամանակ կը դասաւանդուէր նաեւ անգլերէն, դաշնակ եւ ձայնական երաժշտութիւն:

Վարժարանին յառաջդիմութեան ու զարգացման ծառայելու եւ բարեկիրթ ու բարձր բարոյականի տէր սերունդ և ուսուցչուհիներ պատրաստելու նպատակով վարժարանին նախկին սանուհիները 1881ի տարեսկիզբին համախմբուեցան եւ հիմնեցին Հռիփսիմեան կրթասէր ընկերութիւնը: Ընկերութեան նախագահ ընտրուեցաւ Մաթէոս Մամուրեան, որուն նախագահութեամբ 1881 Փետրուար 3ին կազմակերպուեցաւ հիմնադիր ժողովը, որուն ընթացքին կազմուեցաւ ընկերութեան կանոնագրութիւնը, հետեւեալ արձանագրութեամբ.

«Հիմնական կանոնագիր Հռիփսիմեան կրթասէր ընկերութեան:

Ա.- Այս ընկերութեան նպատակն է նախ՝ Հռիփսիմեան վարժարանի սանուհեաց կրթութեան աջակցիլ. երկրորդ՝ վարժուհիներ պատրաստել:

Բ.- Ընկերութեան անդամակցութեան բաժինն է քառորդ մեճիտ:

Գ.- Ամէն Հայուհի ու Հայ, որ այս բաժինը վճարէ, ընկերութեան անդամ է. որ կ'ուզէ կրնայ մէկ բաժինէն աւելի գրուիլ:

Դ.- Ընկերութիւնս կ'ընդունի նաեւ երկու սեռէ նուիրատուներ:

Ե.- Ընկերութիւնս ունի Ընդհանուր ժողով մը եւ Տնօրէն խորհուրդ մը:

Զ.- Ընդհանուր ժողովը կը կազմեն միայն ամէն բաժանորդ անդամուհիներ:

Է.- Ընդհանուր ժողովոյ պաշտօնն է.

1.- Ամէն տարուան սկիզբը Տնօրէն խորհրդոյ համարատուութիւնը լսել:

2.- Երկու տարին անգամ մը Տնօրէն խորհրդոյ ընտրութեան ձեռնարկել եւ անոր տեղեկագիրը անխտիր ամէն անդամոց ու նուիրատուաց բաժնել:

3.- Ընկերութեան ծախուց գումարը որոշել:

Ը.- Տնօրէն խորհուրդը կը բաղկանայ ինն անդամէ եւ իր պաշտօնը կը տեւէ երկու տարի:

Թ.- Տնօրէն խորհրդոյ անդամները վերընտրելի են:

Ժ.- Տնօրէն խորհրդոյ պաշտօնն է.

1.- Բաժնեգիներն ու նուէրները ժողվել:

2.- Ընկերութեան հասոյթները արդիւնաւորելու ջանալ:

3.- Դաստիարակութեան կարող ընկերուհիներ ընտրել, Հռիփսիմեան վարժարանին մէջ ձրի դաս տալու, Տեսչութեան կարգադրութեան համեմատ:

4.- Տարւոյն սկիզբը իր տեղեկագիրը ընդհանուր ժողովին ներկայացնել եւ անոր որոշումներն ի գործ դնել:

5.- Վարժուհի լինելու փափաքող եւ ընդունակ աշակերտուհիներ որոշել և այդ պաշտօնին պատրաստել տալ նիւթական եւ ուսումնական պէտքերը հոգալով:

ԺԱ. Տնօրէն խորհուրդը վարժուհի պատրաստելու նպատակը իրապէս ի գործ դնելու կը սկսի՝ երբ ընկերութեան դրամագլուխը 200 մեճիտի հասնի:

ԺԲ.- Ընկերութեան դրամագլխուն 1/5 մասը իբր պահեստի գումար չահու կը դրուի:

ԺԳ.- Ընդհանուր ժողովն օրինաւոր նիստ կը կազմէ իր անդամուհիներուն 3/4ը ներկայ գտնուելէն:

ԺԴ.- Մեծամասնութեան սկզբունքը կը յարգուի եւ ամէն ընտրութիւն գաղտնի քուէարկութեամբ կ'ըլլայ:

ԺԵ.- Ընդհանուր ժողովն տարին անգամ մը կը գումարուի, եւ ի հարկին նիստերը կը շարունակուին:

ԺԶ.- Բացառիկ նիստեր կրնան կազմուիլ, երբ Ընդհանուր ժողովին դիւանն, կամ Տնօրէն խորհուրդը եւ կամ 13 անդամ արժան դատեն:

ԺԷ.- Տնօրէն խորհուրդը իր չինած եւ Ընդհանուր ժողովէն վաւերացած ներքին կանոնագրոց համեմատ կը վարէ իր պաշտօնը:

ԺԸ. Սոյն հիմնական կանոնագիրը՝ առանց նպատակի փոփոխութեան՝ վերաքննելի է երկու տարուան միջոցի մէջ, եթէ Ընդհանուր ժողովոյ 3/4 մասը արժանի դատէ»:

Ընկերութեան հիմնադիր անդամներն էին՝ Խոսրովուհի Քէօլէեան, Սրբուհի Զաքարեան, Մարիամ Հիւսէնեան, Վերոնիքա Գէչիչեան, Զապէլ Սվազլեան, Վերգինէ Էլմասեան, Տիրուհի Հալէպլեան, Սրբուհի Գարագաշեան եւ Սրբուհի Շահնեան:

Կրթասէր ընկերութեան ջանքերով 1888ի տարեսկիզբին Հռիփսիմեան վարժարանին մէջ բացուեցաւ մանկական պարտէզ:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ «ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ՄՐՑՈՅԹ»Ը

«Հայերը ո՞ր թուականին քրիստոնէութիւնը իբրեւ պետական կրօնք ընդունեցան», «Ո՞վ էր Ս. Մեսրոպ Մաշտոց», «Հայաստանի մարզերէն երեքին անունները թուեցէք», «Ո՞վ էր Մովսէս Խորենացի»...

Այս կարգի բազմազան հարցումներու փունջեր հրամցուած էին Փարիզահայ ամէնօրեայ եւ միօրեայ վարժարաններու դեռատի սերունդին, իրենց պատմութիւնը, մշակոյթը եւ հայրենիքի վերաբերեալ ծանօթութիւնները լաւագոյնս ճանչնալու եւ ճանչցնելու նպատակաւ: Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը սիրայօժար տրամադրած էր Ն. Ֆրէնկեան սրահը, ուր Կիրակի, Մայիս 16, ժամը 14.30էն սկսեալ հաճելի եռուզեռ մը կը տիրէր: Ծնողներու հետաքրքրութիւնը ոգեւոր էր եւ վարակիչ: Հարցումներու թերթիկները սերտուելէ մաշած, սրահին գրեթէ չորս դին տարածուած էին:

Էսաեան Սանուց Միութեան նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած միջվարժարանային Դ. մրցոյթը այս տարի եւս տեղի կ'ունենար երեք մակարդակներու վրայ, ըստ մասնակիցներու տարիքին եւ հարցումներու բնոյթին: Փարիզահայ Էսաեան Սանուց Միութեան անունով իր բացման խօսքին մէջ տիկին Մ. Շէրիք անգամ մը եւս շեշտը դրաւ մեր պատմութեան, մշակոյթին եւ հայրենի արժէքներուն տէր դառնալու եւ այս ուղղութեամբ տրուած գիտելիքներու կարեւորութեան վրայ, շնորհակալութիւն յայտնելով պատրաստող ուսուցիչներու եւ ի մասնաւորի տիկին Ա. Գէորգեանին եւ Զ. Մեհրապիին, հանդիսավար Պ. Ա. Այթունեանին, դատակազմի անդամներ՝ Օր. Գ. Պապանազարեանին, ՊՊ. Գ. Գեւոնեանին եւ Ա. Քերովբեանին, տիկիններ Տէմիրճեանին եւ Հէքիմեանին:

Ապա մրցոյթը ընթացաւ խիստ ոգեւոր եւ յուզումնալից մթնոլորտի մը մէջ: Այսպէս, յաջորդաբար Ա. մակարդակի «Ամէնօրեայ» եւ «Միօրեայ», ապա Բ. մակարդակի եւ վերջապէս Գ. մակարդակի մասնակից ընդամէնը 30 մրցորդներ փոխն ի փոխ տողանցեցին, նախ զտիչ փուլերէ անցնելով եւ հասնելով մինչեւ աւարտական փուլ: Սամուէլ-Մուրատի աշակերտները երկու առաջնութիւն (Լիլիթ Ոսկանեան եւ Արմէն Ծիմչիր), մէկ երկրորդութիւն (Մելինէ Ինդնատիոսեան), եւ մէկ երրորդութիւն (Անոյշ Պասմաճեան). Դպրոցասէրի աշակերտները մէկ առաջնութիւն (Լեւոն Աւետիսեան), երկու երկրորդութիւն (Մասիս Մարգարեան եւ Սարգիս Իշխանեան). Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տունը մէկ առաջնութիւն (Մելինէ Մաթոսեան). Ս. Մեսրոպ Կրթարանը մէկ երկրորդութիւն (Յարութ Քէնքիլեան), մէկ երրորդութիւն (Լուսինէ Սարգիսեան). Սիամանթօ եւ Փարիզի Հայ Առաքելական եկեղեցին մէկմէկ երրորդութիւն (Գեղամի Մեհրապի եւ Յարութիւն Ալիքսանեան) խլեցին սոյն մրցոյթին: Մրցոյթի աւարտին առատաձեռն մրցանակաբաշխութիւն տեղի ունեցաւ: Գլխաւոր երկու առաջիններուն «Նուվէլ տ'Արմէնի Մակազին»ի (Նուէր Գայլինէ Թէրզեանի կողմէ) եւ «Ֆրանս-Արմէնի»ի (Նուէր խմբագրութեան կողմէ) մէկ տարուան բաժանորդագրութիւն վիճակեցաւ: Իսկ միւս մրցանակակիրները, ըստ արժանւոյն, բառարաններ եւ այլ գիրքեր ստացան: Բոլոր մասնակիցները անխտիր մէկմէկ յուշանուէր ունեցան, տիկիններ Թէլֆէեանի եւ Պասմաճեանի ջանքերով պատրաստուած, մանրանկարչութեամբ զարդարուն շրջանակներ ստանալով:

Ցերեկոյթը վերջ կը գտնէր կոկիկ ընդունելութեամբ մը ընտանեկան ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

Հակառակ առաջին ակնարկով իր դըպրոցական սովորական մրցոյթի մը երեւոյթին, սոյն ձեռնարկը յաջողած է ստեղծել յոյժ կարեւոր չարժականութիւն մը մեր փոքրաթիւ համայնքէն ներս: Մասնակիցներու խորհրդանշական 30 թիւէն շատ աւելի անդին, հարիւրաւոր աշակերտներ կը սերտեն այս հարցումները առանց անտարբեր ձգելու իրենց ծնողները: Եթէ նկատի ունենանք մեր հետըզհետէ ծաւալուն նկարագիր ստացող անտարբերութիւնը հանդէպ մեր լեզուին, պատմութեան եւ մշակոյթին, կը հաւատանք թէ այս կարգի ձեռնարկները ովկէանոսի մը մէջ գաւաթ մը ջուր աւելցնելէ բաւական անդին գացող նպաստ մը կը բերեն:

Անկեղծ շնորհաւորութիւններ Փարիզահայ Էսաեան Սանուց Միութեան ժրաջան վարչութեան:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

2

Ու Թորգոմը կը սկսէր խառնել իր յիշողութիւնը.

- Բանը... Բաները, Բիւզանդ Քէչեանը ունինք, Մամուրեանը ունինք, Յակոբ Պարոնեանը ունինք, Աբիկեանը ունինք ...- Մեր տնօրէնին անունն ալ տա՞մ, Սարգիս...

- Քէչէ թող երթայ...

- Գրիգոր Մարգարեանը ունինք...

Կաթոլիկ տղաքը լռած էին: Թուղթ ու մատիտ հանած կը գրէին իրենց մեծ մարդոց անունները: Ցանկարծ սկսաւ հռովմէականներու յարձակողականը.

- Ունինք, Ազարեան գերապայծառը ունինք, Պետրոս Աղամեանը ունինք, Թովմաս Թէրզեանը, Բագրատունին, Այտընեանը, Նուրիճան վարդապետը, հայր Վահանը, եղբայր Մովսէսը, Մխիթարը, Ալիշանը... Ա՛լ ո՞վ կ'ուզէք Պապը ունինք...

- Մենք ալ Յիսուսը ունինք...

- Խենթ բաներ մի՛ ըսեր, Նիկողոս...

- Յիսուս հայ չէ, եաւուտի է:

- Եաւուտի դուն ես...

- Եաւուտի քու պապադ է...

- Մայրիկդ է...

- Քոյրիկդ...

Ու կը գրկէին զիրար կատաղութիւնով: Զինուորեալ պատանիները իրար կը խառնուէին: Գոռում գոչում: Կրօնական պատերազմ էր:

Եւ ահա կռագրաւաճառը.

- «Բիւզանդիո՜ն», «Բիւզանդիո՜ն», «Բիւզանդիո՜ն»...

* * *

Շաբաթ գիշեր մը Անտոն քիչ մը տան մթնոլորտ փոխելու համար օղեստեղանի ու ճաշի հաւիրեց Թօսեալը, Թոնին եւ Տիրացու Տրդատը: Այս վերջինը յաղթանդամ, թրքական երգիչի ծեքծեքուն ձայնով եւ սակայն համբաւեալ տիրացուն էր Ղալաթիայ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյն: Հաստ յօնքերով ու պեխերով, լեռնականի ուժգին դէմքով գաւառացի մըն էր, պզտիկուց եղած Պոլիս: Կատաղի հայ լուսաւորչական մը, որ երբեմն կ'այցելէր Համբաւեաններու մօտ ու Նուպարի ականջները կը լեցնէր թշնամական խօսքերով, ուղղուած հայ հռովմէականներու:

Տունէն գիտէին, որ երբ այս երրորդութիւնը սեղանի մը շուրջ բոլորուին, անխուսափելի կերպով տեղի կ'ունենայ որեւէ վիճաբանութիւն մը, որ սակայն հակառակ իր կատաղի հանդամանքի անպատճառ հաճելի կ'ըլլայ ու խնդուքով կը լեցնէ տունը:

Թօսեալը մոլեռանդ կաթոլիկ, Տիրացու Տրդատ կատաղի լուսաւորչական, իսկ Թոնին ո՛ր կողմը որ ուժեղ գտնէ կը ճկի այդ կողմ:

Թոնիին համար կ'ըսէին.- ծխնելոյզի գլուխ: Թօսեալին համար կ'ըսէին.- սիկարի գլուխ, որովհետեւ կարմիր երես ու ճերմակ մազ ունէր ու վիճած ատենը, խիստ ջղային, կը կորսնցնէր իր հեգնութիւնն ու կրակ կը կտրէր: Տիրացու Տրդատի համար ալ կ'ըսէին.- տակառի գլուխ: Այդ երեք գլուխները երբ իրար գարնուէին, անհազին աղմուկ կ'ելլէր: Երբ ձայները շատ բարձրանային ու Անտոն «գլուխը բռնած» ըլլար, զանոնք զրգռելու համար կ'ըսէր.

- Ականջիս պարապ տակառի մէկ երկու ձայն կուգայ կոր, սակայն չեմ կրնար կոր որոշել, թէ որոնց ձայներն են...

Թօսեալը անմիջապէս կ'ըսէր.

- Ամմատա՛ ըրիր, ատչափ դժուա՞ր է որոշելը: Կեցի՛ր, ես ու Թոնին լռենք: Հիմակ դուն խօսէ մինակդ, Տրդատ, որպէսզի Անտոնը համոզուի թէ ո՞վ է պարապ տակառի ձայն հանողը...

- Վա՛յ, պէյիմ, վա՛յ... Ահա ես խօսեցայ, հիմակ ալ դուն խօսէ, որպէսզի Անտոն էֆէնտին հասկնայ պարապ տակառին ո՞վ ըլլալը... Սա ալ ըսեմ որ, Անտոն էֆէնտի, եթէ տակառը լեցուն երեւայ, մի՛ խաբուիր, մէջինը ջուր է... ջուր կտրած է... ջուրով լեցուն... ջրոտած... զաւալլը, Թօսեալը... Թոնի մէջ կը մտնէր.

- Բայց Թէրքօզի ջուր չէ...

- Հաշա՛, էֆէնտիմ, Քանլը Քավաք սույու, Սուլթան սույու, Թաշտէլէն, Ճըր ճըր...

Թոնի կը շարունակէր.

- Թօսեալին քէֆի ջուրին մօտ կը նստեցնէ ու ծարաւ կը մեռցնէ...

- Անանկ անաստուածութիւն չեմ ըներ, ես բարի մարդ եմ, վրադ կ'իյնամ ջուրովս ու պաղ լոգանքի քու պէտքդ կը լրացնեմ... Եթէ շնորհակալ չըլլաս, քէֆի ջուրիս մէջ կը խեղդեմ, կ'աւելցնէր Թօսեալը, օղի մը կուլ տալով...

- Նայեցէք, ամէն մարդ օղին ջուրով կը խմէ, իսկ մեր Թօսեալը առանց ջուրի... Ջուրի պէտք չունի, իր մէջն է ջուրը... Ծերութիւն է, սուլանմըշ...

Այս ջրավէճը կը ջրոտէր ու ջուրին վրայէն ցատկելով կը հասնէին կաթոլիկ-լուսաւորչականի յաւիտենական խնդրին:

Անտոն կ'ըսէր.

- Ջուրը սանդին մէջ դըրեր կը ծեծէք...

Թօսեալը ու Տիրացու Տրդատ դաւանական վէճի մէջ կը դառնային մէկմէկ աքաղաղ: Աքլորամարտը կ'ըլլար որքան կատաղի, նոյնքան ծիծաղելի: Անոնց ոչ միայն խօսքերը, այլ եւ դիմախաղերը, շարժումները, ձայները ամբողջովին հետաքրքրական էին:

Թօսեալը հարուստ հռովմէական ընտանիքի մը մնացորդ էր, ամուրի: Անոր երկու տուները այրած էին հրդեհի մէջ: Բերայի մեծ հրդեհէն ալ Թօսեալը երկու օր հորի մը մէջ մնացած էր, սխալ քայլ մը առնելով աւերակներուն մէջ: Իր կեանքը կը պարտէր պուլկար կաթնավաճառի մը, որ հորին քովէն իր այծերով անցած ժամանակ, լսած է Թօսեալի մարած ձայնը ու փրկած զինքը: Թօսեալի համար հրդեհը աշխարհի ամէնէն մեծ զուլումն էր:

(Շար. 49)

(Շար. Ա. էջէն)

100 հազար կաթողիկէներ մասնակցած են «ժողովուրդներու ուխտագնացութեան» մը, տօնելով, ի մէջ այլոց, Եւրոպական Միութեան ընդլայնումը:

ԻՐԱՔԻ կեդրոնը, Քուֆայի մէջ, Մայիս 23ին Ամերիկացիներու եւ Իրաքցիներու բախումներու հետեւանքով 32 մեռեալ եւ աւելի քան 50 վիրաւորներ կային: Ամերիկացիք աւելի ուժ տուած են իրենց յարձակումներուն շիի ապստամբներու դէմ, որպէսզի զսպեն Յունիս 30էն առաջ, երբ իշխանութիւնը պէտք է Իրաքցիներուն յանձնուի: Մայիս 22ին ալ, ոճրափորձ մը գործուած էր մզկիթին առջեւ եւ խմամբ՝ շէյխ Ահմատ Ապտէլ Քարիմ ալ-Անի ծանրօրէն վիրաւորուած է: Ինչ կը վերաբերի Ապու Ղրայպի բանտարկեալներու չարչարանքներուն, գայթակղութիւնը օրէ օր կը ծաւալի: Մայիս 22ին, «Ուաշինկթըն Փոսթ» կը գրէր թէ ամերիկեան բանակի ամէնէն բարձրաստիճան սպան՝ զօր. Սանչէզ ներկայ իսկ եղած է հարցաքննութիւններու, երբ չարչարանքներ կը կիրարկուէին: Միւս կողմէ, Իրաքցիք շատ գոհ են որ չընորհազրկուած է այլեւս Ամերիկացիներու «հաւատարիմ շունը»՝ Չալապի:

Association pour le Développement de la Langue et de la Culture Arménienne

« KHATCHADOUR ABOVIAN »

vous invite à sa

FETE ANNUELLE

KERMESSE

—— □ ——

Lundi 31 mai

de 14h30 à 19h

Dans la Cour de la Cathédrale
SERPOTZ
TARKMANTCHATZ
339 avenue du Prado 13008 MARSEILLE

—— □ ——

Animations par les élèves de l'Ecole,
musiques,
chants,
danses

—— □ ——

TIRAGE DE LA TOMBOLA

—— □ ——

Venez nombreux encourager nos élèves et déguster les spécialités arméniennes dans une ambiance familiale

Fête nationale arménienne

A MARSEILLE

JOURNEE DE L'INDEPENDANCE

VENDREDI 28 MAI

A PARTIR DE 17 HEURES 30
AU DOCK DES SUDS

- 17h30 : Ouverture au public. Stands associatifs. Espace de rencontre.
- 19h30 : Ouverture officielle en présence de personnalités.
- 20h00 : Conférence animée par **Anahide Ter Minassian**, Maître de conférences honoraire à l'Université de Paris I Sorbonne.
- 20h30 : Le 28 mai en images. Projection d'un film documentaire.
- 20h45 : Début des manifestations artistiques :
  — Troupe de danse **Ani** de la Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture;
  — **Hrant Aprahamian**, danse moderne;
  — **Troubadours.**
- 21h15 : **Jo Corbeau** en concert.
- 22h00 : **Grand Orchestre Massis**
  Garo Gaboudaguian du Liban,
  DJ Greg

DOCK DES SUDS — 12 rue Urbain V — 13002 MARSEILLE

—— Tarif unique : 10 Euros ——

Locations : FNAC — Carrefour — France Billet
ou sur place à partir de 17 heures.

Séjour de jeunes en Arménie

(18-30 ANS)

avec l'**Association MACHTOTZ**
pour la défense de la langue arménienne
DU 15 AU 31 JUILLET

Prix spéciaux pour nos élèves et membres : 600 Euros comprenant la pension complète pour 15 jours (14 nuits) dans des écoles et pensionnats, les excursions, les transferts, le service d'un guide parlant français. (Le billet d'avion, les visas et assurances sont à la charge du participant).

PROGRAMME — 1

Visites des places et monuments de Yérévan, Vernissage, shopping, différents musées, Yérévan by night
Excursions :
Garni, Guéghart, Dzidzernakapert, Sardarapat, Khor Virabe, baignade dans le lac Sévan, Dzaghgatzor, Achtarak, Ardachat, Ochagan, les églises Etchmiadzine, Hripsimé et Gayaneh.

PROGRAMME — 2

Séjour linguistique arménien

(18-30 ANS)
DU 15 AU 31 JUILLET

Cours intensif d'arménien de base pour les débutants francophones, **par la méthode audiovisuelle.**

Mêmes conditions que pour le Programme-1 pour 14 nuits : **750 Euros.**
Parallèlement aux cours, **les élèves pourront participer à plusieurs excursions.**

Contacter l'**Association MACHTOTZ : 01. 47. 50. 97. 51**

18e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 18րդ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

■ ՊԱՏՈՒՀԱՆԸ ԲԱՑ ՉԵՆ ԹՈՂՈՒՐ (1951)
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԱՃԷՄԵԱՆ
Կիրակի Յունիս 6, ժամը 16ին

ON NE LAISSE PAS LA FENETRE OUVERTE
VAROUJAN ADJEMIAN
Dimanche 6 juin à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 եւրօ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ

Ուրբաթ, Մայիս 28: ԽԸ. օր Յիշատակ:
ՏԱՐԵԴԱՐՁ
ՀԱՅ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ

- 1918 ՄԱՅԻՍ 28 -

Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 18ին:

Գոհաբանական աղօթք եւ հանրապետական մաղթանք:

«Տէր կեցո՛ Դու զՀայս, եւ արա զնոսա պայծառ»

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՆԻԿ ԹԵՐԶԵԱՆ

Հինգշաբթի, Մայիս 27, ժամը 20.30ին, Մանիկ Թերզեան ընկերակցութեամբ Արթիւր Ահարոնեանի, երգահանդէս մը կը սարքէ Աթրիում Միւզիքալ Մանէը, 12 ռիւ Շառլօ, փարիզ 3րդ: Սոփրանօ Մ. Թերզեանի յայտագրին մաս կը կազմեն մեղեդիներ, լիտեր եւ Օփերայի եղանակներ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

présente :
La traduction française du récit de BERDJOUHIE
«ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ»
«JOURS DE CENDRES A ISTANBUL»
par Armen BARSEGHIAN (son fils)
avec le concours d'Anne BARSEGHIAN (sa petite-fille)
Conférenciers :
ANNE BARSEGHIAN
et
CLAIRE MOURADIAN
Se Souvenir, Ecrire et Vivre
Vendredi 28 mai à 20h30
à la M.C.A. de Paris
17 rue Bleue 75009 Paris

Séjour en Arménie

du 7 au 15 juillet

organisé par ESPOIR POUR L'ARMENIE

> Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs.
> Participation à la messe en la cathédrale d'Etchmiadzine.
> Participation aux manifestations du 14 juillet à l'Ambassade de France.
> Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Guéghart, Garni, etc.
> Posibilité de prolonger son séjour et de le personnaliser.

Prix : En pension complète 1060 Euros au départ de Paris et des grandes villes de France.

Pour tout renseignement : Serge KURKDJIAN ☎ 04 91 77 23 44.

ՀՄԸՄ-ՖՐԱՆՍ-ի կազմակերպութեամբ՝

«ՍՈՒՐԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ» ՄՐՑԱՇԱՐՔ

(ՖՈՒԹՊՈԼ - ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ)

Շաբաթ եւ Կիրակի, Մայիս 29 եւ 30
Իսի-լէ-Մուլինոյի Alain Mimoun մարզադաշտին վրայ,
մասնակցութեամբ Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի զանազան մարզական միութիւններու:

Կիրակի, Մայիս 30ի երեկոյեան

ԽՐԱԽՃԱՆՔ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ի պատիւ մրցաշարքին մասնակցող խումբերուն:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 26
MERCREDI
26 MAI
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70

COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ

Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)

247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ

C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·954

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20·954

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

«ԹՈՒՐՔԻԱ ՎԱՂԸ ԿԱՄ ՄԻՒՍ ՕՐԸ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՊԻՏԻ ՉՄՏՆԷ» Կ'ԸՍԷ Մ. ՊԱՐՆԻԷ

Ֆրանսայի Արտաքին նոր նախարարը՝ Միշէլ Պարնիէ Ֆիկառոյի տուած հարցազրոյցին մէջ (Մայիս 25) կը ճշդէ Ֆրանսայի դիրքը Իրաքի մասին, իշխանութեան անոր յանձնուելուն առթիւ, Յունիս 30ին: Ֆրանսա կ'ուզէ որ Թուականը յարգուի եւ կազմուելիք կառավարութիւնը «իսկապէս ինքնիշխան» ըլլայ: Ապահովութեան գետնին վրայ կ'ուզէ որ իշխանութիւնը բաժնուի Իրաքի կառավարութեան եւ Համախմբումէն ծնունդ առած ուժին միջեւ: «Պէտք է, կ'ըսէ նախարարը, որ Ամերիկացիք հասկնան որ երբ կ'արտայայտուինք իրենց թեր կամ դէմ չէ: Վերջնականապէս բարեկամներ եւ զինակիցներ ենք եւ պիտի յիշեցնենք երախտագիտութեամբ եւ ուժով Յունիս 6ին»: Պարնիէ կ'ըսէ նաեւ թէ Ֆրանսա, ինչպէս միջազգային հաւաքականութիւնը դատապարտեց Իսրայէլի գործողութիւնը Գազայի մէջ: Պէտք է որ Իսրայէլ քաշուի եւ ի՞նչ բանի կը ծառայէ Գազայէն քաշուիլ, երբ նախապէս այդ հողամասը քարուքանդ կ'ընեն: Առանձին հարցազրոյց մըն ալ կայ Եւրոպայի ընդլայնման մասին: Նախավերջին հարցումն է.- «Ի պատասխան Ֆրանսացիներու մտահոգութեան ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ մուտքին, կը բաւէ՞ ըսել որ վաղուան համար չէ», Պարնիէ կը պատասխանէ.- «Շատ կարեւոր է խօսիլ այդ մասին: Ոչինչ աւելի վտանգաւոր է քան լռութիւնը որ կը քաջալերէ մտահոգութիւնը եւ զարկ կու տայ միշտ ամբոխավարութիւններուն: Ճշմարտութիւնը ըսենք, այսպիսի հարց չկայ որ Թուրքիա վաղը կամ միւս օր Միութիւն մտնէ: Անոնք որոնք այդպիսի բան կ'ըսեն, կը ստեն: Միակ հարցը որ կայ այն է, որ պէտք է գիտնալ թէ տարուայ վերջ կը սկսի՞ն թէ ոչ անդամակցութեան բանակցութիւնները որոնք շատ երկար կրնան տեւել եւ անկէ վերջ է որ մեզի կը մնայ որոշում մը տալ: Պէտք է նաեւ որպէս հեռանկար ունենանք Թուրքերու հետ մեր երկխօսութիւնը, որովհետեւ մեր կողքին պէտք է ունենանք կայուն, արդիական եւ ժողովրդավար Թուրքիոյ մը: Զօր. Տը Կօլ եւ Քոնրատ Ատընաուըր խօսակցութեան ձեռնարկեցին 1963ին ընկերակցութեան համաձայնութեամբ մը Հասարակաց Շուկային եւ Անգարայի միջեւ: Նախընտրելի չէ՞ որ Թուրքիա եւրոպական մօտէլը ընտրէ, շուկայի տնտեսութեամբ եւ ժողովրդավարութեամբ: Ուրեմն, պէտք է պահպանել այդ երկխօսութիւնը»:

ԲԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ քաղաքականութեան մէջ հետզհետէ կը շեշտուի Իսրայէլի հետ յարաբերութիւններուն առնչուած փոփոխութիւն մը: Պատճառը վարչապետ Շարոնի Պաղեստինցիներուն դէմ անհանդուրժելի նկատուած ընթացքն է որ Թուրք ղեկավարութեան համբերութեան բաժակը յորդեցուցած է: Թուրքիոյ վարչապետը Թ. Էրտողան յայտարարած է թէ կատարուածը «պետական ահաբեկչութիւն է եւ թէ ռումբերը կը հարուածեն միմիայն խաղաղութիւնը»:

ՌՈՒԱՍԻԻ օդակայանին «2E» բաժանմունքը, Մայիս 24ին ալ, այսինքն արկածին յաջորդ օրը, մտահոգութիւններ պատճառեց, երբ ժամը 13ի շուրջ ճայթիւններ լսուած են եւ ճեղքեր տեսնուած: Ցարդ, ոչ մէկ բացատրութիւն գտնուած է պատահածին համար եւ կը սպասուի որ քննութիւնը արդիւնքներ տայ: Կը հաստատուի սակայն որ ճեղքեր տեսնուած էին արդէն շինութեան ատեն ալ եւ գործածուած մեթոտը փոխուած է:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇ ճառ մը խօսած է Մայիս 24ին Փենսիլվանիա եւ յայտարարած որ Ապու Ղրայպի բանտը պիտի քանդուի, ինչ որ խորհրդանշական բնոյթ կ'ունենայ եւ անկէ ետք կը սկսի Իրաքի վերածընունդը:

ԱՄՆ ԵՒ ՄԵԾՆ-ԲՐԻՏԱՆԻԱ բանաձեւի մը ծրագիրը ներկայացուցած են Ապահովութեան Խորհուրդին, իշխանութեան Իրաքի յանձնուելուն կապակցութեամբ: Կը նախատեսէ իրաքեան ինքնիշխանութիւն մը եւ տարուան մը լիազօրութիւն բազմազգեան ներկայ ուժերուն, որոնք կ'անցնին ՄԱԿ-ի դրօշակին տակ: Ներածականին մէջ, բնագիրը «ղեկավար դեր մը» կու տայ ՄԱԿ-ին՝ Իրաքցիներուն օժանդակելու համար, ներկայացուցչական կառավարութեան մը հաստատման համար: Բանաձեւը լիազօրութիւն կու տայ ՄԱԿ-ի քարտուղարին բանագնացին եւ օժանդակութեան յանձնախումբին, որ տարուայն ընթացքին, քաջալերեն ազգային համագումարի մը կազմակերպումը, ընտրելու համար «խորհրդակցական խորհուրդ» մը, որու պաշտօնը պիտի ըլլայ խորհուրդներ տալ կառավարութեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 24/25)

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ·Ի ԱՅՑԸ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ

Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը Արժանթինի մայրաքաղաքին մէջ հանդիպում ունեցած է նախագահ Ն. Գիրշնէրի հետ. տեսակցութեան ընթացքին նիւթ եղած է Արժանթինի մասնակցութիւնը ցեղասպանութեան 90ամեակի նշումներուն: Անդրադարձ եղած է Երեւանի մէջ արժանթինեան դեսպանատան բացումին: Կաթողիկոսը հանդիպումներ ունեցած է Արտաքին գործերու նախարարութեան մէջ: Այցելելէ ետք Պուէնոս Այրէսի հայկական բոլոր եկեղեցիները, դպրոցներն ու կազմակերպութիւնները, Կաթողիկոսը ասուլիսի մը ընդունած է երիտասարդները, պատասխանած իրեն ուղղուած բազմաթիւ հարցումներու:

⁂

ՈՐՊԷՍԶԻ ԱԲԽԱԶԱԿԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ ԲԱՆԻ

Ռուսաստանի ՀԱՊ-ի երկիրներու գործերու յանձնաժողովի նախագահ Վ. Գուստով առաջարկած է որ ռուսեւվրացական երկաթուղիին աբխազական հատուածին տնօրինումը 20 տարուան պայմանաժամով Հայաստանին յանձնուի: Առաջարկին պատճառաբանութիւնը այն է որ այդ հատուածին վրայ երկաթուղիին չաշխատելուն հետեւանքով Հայաստան ու Վրաստան տարեկան 30 միլիոն տոլարի կորուստ կ'ունենան:

⁂

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԷՆԷՆ ԾԱՆՕԹ ՀԱՅԸ՝ Շ. ԱԶՆԱՒՈՒՐ

Այսպէս որակած է արուեստագէտը ռուսական հեռատեսիլը, Մայիս 22ին հաղորդում մը յատկացնելով ութսունամեայ երգիչին: Ներկայացուած են անոր գործունէութենէն հատուածներ, Ֆրանսայի նախագահին կողմէ վերջին պարգեւատրումը, եւլն.: Ազնաւուր շատ ծանօթ դէմք է Ռուսաստանի երաժշտասէրներու շրջանակին: 1989ին Երեւան - Փարիզ ճամբուն վրայ Մոսկուայի մէջ զինք ընդունած էր այդ օրերուն վարչապետը Ն. Ռիժկով:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԸԼԼԱԼՈՒ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ

Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան համար Թուրքիոյ ներկայացուած պահանջներէն մէկն էր Ապահովութեան պետական դատարաններուն գործունէութեան վերջ տալ: Հակառակ որ Թրքական հանրային կարծիքը օրէ օր աւելի համոզուած է տպաւորութիւն կը ձգէ թէ փափաքելի անդամակցութիւնը անմիջական կարելիութիւն չէ, Արդարութեան նախարարութիւնը հրահանգած է վեհաժողով մը. անոր օրակարգը կազմուած է յիշեալ դատարաններուն հարցով: Այդ դատարաններուն դատախազներն ու դատաւորները վեհաժողովին որոշած են «Ապահովութեան պետական դատարաններուն ցուցատախտակը փոխել ու նոյն կազմը պահպանել», ինչպէս կը գրէր «Միլլիյէթ» (Մայիս 24): Վեհաժողովին մասնակիցները մերժած են Արդարութեան նախարարութեան պատրաստած կարգ մը բարենորոգումներն անգամ: Իսկ իրաւաբանները կատարուածը որակած են «միմիայն անունի փոփոխութիւն մը»:

Որոշումը հետեւեալն է. Ապահովութեան պետական դատարանները պիտի փոխարինուին ծանր պատիժներու դատարաններով որոնք շատ լայն իրաւասութիւն պիտի ունենան: Պիտի գործեն ութ քաղաքի մէջ. Ատանա, Անգարա, Տիյարպէքիր, Էրզրում, Պոլիս, Իզմիր, Մալաթիա եւ Վան: Պաշտօնապէս պիտի կոչուին «Ծանր պատիժներու լայն իրաւասութեամբ դատարան»ներ: Ջնջուած ատեաններուն վարած բոլոր դատերը այս նոր դատարաններուն գործունէութեան ոլորտին մաս պիտի կազմեն:

Կը սպասուի որ նոր կարգադրութիւնը մօտ ատենէն յղուի Ազգային Ժողովի վաւերացումին:

ԹԷՆԻՍ

ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ

ԱՂԱՍԻ ՊԱՐՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐՆ ԻՍԿ

Երկուշաբթի, Մայիս 24ին սկսաւ Ռոլան Կառոսի մրցաշարքը եւ օրուան մեծ անակնկալը եղաւ Անտրէ Աղասիի (5րդ համաշխարհային դասաւորման մէջ) ջախջախիչ պարտութիւնը անծանօթ Ֆրանսացիէ մը՝ Ժերոմ Հէհնէլ (271րդ) 6-4, 7-6, 6-3: Աղասի այլեւս դուրս կը մնայ մրցաշարքէն: Նոյն օրը, Անսիս (77րդ) յաղթեց Սարգսեանի (44րդ) 7-6, (7/4), 4-6, 6-4, 6-4: Կիներու բաժնին մէջ, Մալեւա (Պուլկարիա) յաղթած է Պարնայի (Գերմանիա) 6-2, 6-2:

ՊՈԼԻՍ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՆՈՐ ՆԵՂՈՒԹԵԱՆ ԱՂԲԻՒՐ

«Մարմարա» (Մայիս 20) նոյն օրուան «Ճումհուրիյէթ» օրաթերթէն արձագանգ եղած է Պատրիարքարանին մասին Արտաքին գործերու նախարարութեան պատրաստած նոր կանոնագրութեան մը լուրին: Այդ կանոնագրութիւնը բախած է Ներքին գործերու նախարարութեան հակազդեցութեան. այս վերջինը այն կարծիքը յայտնած է թէ նոր կանոնագրութեամբ դերազանցուած են Լօզանի դաշնագրով Պատրիարքութեան տրուած իրաւունքները եւ այդ կացութիւնը փոքրամասնութիւններու միջեւ մենաշնորհեալ դիրք մը կու տայ Թուրքիոյ հայ համայնքին: Իսկ նման բան կրնայ դէշ օրինակ ըլլալ ապագային, միւս փոքրամասնութիւններուն:

«Մարմարա» կը յիշեցնէ թէ Պատրիարքութիւնը յատուկ կանոնագրութիւն չունի եւ պատրիարքական ընտրութիւնները միշտ կը կատարուին Նախարարներու Խորհուրդին որոշումնագիրով. պետութիւնը Պատրիարքութեան բարոյական անձնաւորութիւնը չի ճանչնար: Ներքին գործերու նախարարութիւնը իր հակազդեցութեամբ յիշեցուցած է թէ Պատրիարքարանը միայն կրօնական կոչում ունի եւ քաղաքական, վարչական որեւէ համայնքի տէր չէ:

Ներքին գործերու նախարարութիւնը իր հակազդեցութեան մէջ խնդրոյ առարկայ ըրած է պատրաստուած կանոնագրութեան Պատրիարքի պաշտօնանկութեան առնչուած տրամադրութիւնը. Արտաքին գործերու նախարարութիւնը ճշդած է թէ Պատրիարքի մը պաշտօնին վերջ տալու իրաւասու է միայն Կրօնական Ժողովը: Մինչդեռ Ներքին նախարարութիւնը կ'ուզէ որ այդ իրաւասութիւնն ալ տրուի Նախարարներու Խորհուրդին, անոր կանոնագրին վրայ հետեւեալ պարբերութեան յաւելումով.

«Եթէ աւելի վերջ հասկցուի որ Պատրիարք ընտրուած անձը Պատրիարքէ մը սպասուած յատկութիւնները չունի կամ եթէ աւելի վերջ կորսնցուցած է այդ յատկութիւններէն մէկը կամ միւսը, եւ եթէ ասիկա դատարանի մը կողմէ ստուգուի, Պատրիարքը Ներքին նախարարութեան առաջարկին վրայ կրնայ պաշտօնանկ հռչակուիլ Նախարարաց խորհուրդին կողմէ»:

Պատրիարքարանը Մայիս 23 թուակիր հերքում մը հրապարակած է այս մասին: Հոն կարեւորութեամբ կը ճշդուի թէ Պատրիարքարանը իր կանոնագրութեան առնչուած ոչ մէկ դիմում կատարած է Արտաքին, կամ Ներքին գործերու նախարարութիւններուն: Կ'ըսուի թէ նման լրատուութիւններ ոչ մէկ օգուտ կը բերեն ո՛չ նշուած նախարարութիւններուն, ոչ ալ Պատրիարքարանին. ընդհակառակը, անոնք կը դժուարացնեն գործը պետութեան որ այս կարգի հարցերու լուծումներ կը փնտռէ: Մնաց որ Պատրիարք մը պաշտօնանկ ընելու, կամ անոր ընտրութիւնը նոտարի ներկայութեան կատարելու մասին տեսակէտներ կը վնասեն Թուրքիոյ վարկին:

«ՔԻ՛ԻՐՏ ԱՂՋԻԿ»

Աչքերս կիսաբաց
քիչ մըն ալ թաց,
դէմքիս վրայ անշարժ ժպիտ մը
գծագրած,
դո՛ւրս կ՚ելլեմ
պաստառին վրայ ցուցադրուած
պատկերէն մռայլ,
Դէպի իրականութիւնը չռայլ:

Լա՛յն պաստառին վրայ ցուցադրուած, չարժող մռա՛յլ պատկերներուն մէջ չնչող ու ապրող արժանիքները չօշափած, կ՚ուղղուիմ դէպի հո՛ն, տարիներո՛ւ հեռաւորութեան ընդմէջէն, քմահաճ քայլերով, գարեջուրի գործատան աստիճաններէն վե՛ր, դէպի նեղլի՛կ մեր թաղը...

Սկզբունքով, ծո՛ւռ կը նստին եւ շիտա՛կ կը խօսին. սակայն խնդրե՛մ, եկէք ծո՛ւռ նստինք, ծո՛ւռ ալ խօսինք.

- Իշտէ պիրայի ֆապրիքային աստիճաններէն վե՛ր... պարզապէս պիտի ըսէր մայրս, բերնին մէջ խլրտացող ա՛յն հայերէնով:

Աչքերս առաջին անգամ բացած եմ հո՛ն, պիրայի ֆապրիքային ծա՛նր բոյրով օծուն, այն նեղլի՛կ թաղին մէջ, ծննդականս կ՚ըսէ՝ նոյեմբերեան մէկ քասմվեցին, իսկ մայրս կ՚ըսէր՝ նոյեմբերեան մէկ քասնեօթին... Ես անշո՛ւշտ կը նախընտրեմ մօ՛րս ըսածը:

- Քեզի ղաղտնի՛ բերի. հայրդ ալ չօճո՛ւխ մօճուխ չէ՛ր ուզեր...

Հպա՛րտ հպարտ կը յայտարարէր մայրս, չնկատելով այն ցաւը, զոր կը պատճառէր ինծի, իր անվերջ կրկնուող խոստովանութիւնը:

Բազմանդամ չէր ալ չօճո՛ւխ մօխուճ չփափաքող հօրս գերդաստանը, իսկ ինծի՛ վիճակած էր այն պատիւը, ըլլալու ո՛չ բազմանդամ մեր գերդաստանին պո՛չը՝ այսինքն՝ աւելո՛րդը:

Քոյր ու եղբայր, զարմիկներ, բոլորն ալ օժտուած էին երկնային գոյներով. կապոյտ աչքեր, սպիտակ մորթ, բաց գոյն մազեր... մինչե՛ւ հերթը հասած էր ինծի, սպառած էին մեր ո՛չ բազմանդամ գերդաստանին երկնային համա՛յն գոյները, մնացած էր միա՛յն մութը... Սպառած էր նոյնի՛սկ համբերութիւնը: Դոյլով, գլխէս վար թափած էին ածուխի գոյնը, օժտելով ինծի սե՛ւ սեւ մազերով, եւ սե՛ւ աչքերով...

«Քի՛ւրտ աղջիկ» կը կանչէին բոլո՛րը... իսկ ե՛ս՝ ոչ բազմանդամ մե՛ր գերդաստանին քիւրտ աղջիկը, հեռաւո՛ր տարիներ առաջ, կը մեծնայի հո՛ն, կրծելով լիբանանեան համեղ եւ հիւթեղ մատնաչափ վարունգները, վազվռտելով ոտաբոպիկ, պիրայի ֆաբրիքային ծա՛նր բոյրով օծուն, ծո՛վ արժանիքներ յորդող, նեղլի՛կ մեր թաղին մէջ...

Հեռացած են տարիները... չմնացին գիս «քիւրտ աղջիկ» կանչողները, սակայն մնացին ածխագոյն մազերս, որոնց մէջ սկսած են փայլիլ արծաթագոյն թելեր... Երեւի շուտով չեն մնար ածխագոյն մազերս ալ, սակայն կը մնան այն բոլո՛ր արժանիքները, զորս հաւաքած ու բերած եմ հետս, ամո՛ւր գրկած, իջնելով պիրայի ֆապրիքային աստիճաններէն վար, անցնելով այնտեղերէն, որոնք մռա՛յլ կ՚երեւին այսօր, չռա՛յլ այս մայրաքաղաքէն դիտուած...

Աչքերս կիսաբաց
քիչ մըն ալ թաց,
դէմքիս վրայ անշարժ ժպիտ մը
գծագրած,
դո՛ւրս կ՚ելլեմ ես՝
քիւրտ աղջիկը,
այսօ՛ր՝
հայ կի՛ն դարձած,
Հինէր Սէլիմի
քրտական-հայկական
չարժող մռա՛յլ պատկերներով
VODKA LEMON ժապաւէնը կլլած
ու քմահաճ քայլերով
կը քալեմ չռա՛յլ այս մայրաքաղաքին
մէջ
ամո՛ւր գրկած
ծո՛վ արժանիքները
որոնք կը շնչեն ու կ՚ապրին
տակաւի՛ն
հո՛ն՝
պիրայի ֆապրիքային աստիճաններուն
վրա՛ն
կամ Հայաստա՛ն...

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

2004 Մայիս 16

«ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ»
ՎԷՊ՝ ՊԷԶՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՅԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

Օսմանեան կայսրութեան օրով հայութեան երեւելիներու դասին ամէնէն ծանօթն են ամիրաները: Այսօրուան բառամթերքով՝ յաջողած գործարարներ են անոնք որոնք պետական այս կամ այն ճիւղի ծառայութեամբ շահած են կայսրին վստահութիւնը, գնահատանքը, նաեւ շատ յաճախ կարեւոր ներդրում ունեցած համայնքի կեանքին. մէջ. ներդրում՝ նիւթականով, հեղինակութեամբ:

Այս դասին ամէնէն ծանօթ եւ փառաւորուած անունն է Յարութիւն ամիրա Պէզճեանը: Հակառակ հազիւ նախակրթական ուսումին, շուկային մէջ աստիճանական յաջողութիւն ձեռք ձգած է, հասնելով մինչեւ մեծահարուստի մակարդակին. ատոր քով եղած է Մահմուտ Բ. բարեչրջող կայսրին հաւատարիմն ու վստահելին: Նման դիրքի վրայ երբեք մոռցած չէ իրը. եկեղեցի, դպրոց, ազգային այլ հաստատութիւններ, ու ամէնէն փառաւորը իր իրագործումներուն՝ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցը. ան այսօր մօտ երկու դարու անցեալով, Պոլսոյ նման քաղաքի մը առողջական հաստատութիւններուն ամէնէն վարկ վայելողներէն մէկն է. թէ՛ մարդկայնական, թէ՛ գիտական մարզերուն մէջ:

Վերջերս Պոլսոյ «Արաս» հրատարակչականը լոյս ընծայեց «Յաղթանակի ճամբան» խորագիրով վէպ մը. ենթախորագիրը կ՚ըսէ թէ անոր նիւթը Պէզճեան ամիրային կեանքն է: Գրուած է պոլսահայ մամուլի 50-60ական թուականներու ծանօթ դէմքերէն Արա Ակինեանի (1908-1976) կողմէ: Հրատարակուած է նախ 1963ին հոն, Պէզճեան վարժարանի նախկին սաներու միութեան կողմէ: «Արաս»ի վերահրատարակութիւնը վէպին վրայ աւելցուցած է կարգ մը յաւելուած բաժիններ: Այդ բաժինները կու տան Մահմուտ Բ.ի գահակալութեան շրջանի համառօտ ժամանակագրութիւն մը, Պէզճեան Ամիրային կենսագրական գիծերը, Ա. Ակինեանը ծանօթացնող պատկերազարդ ընդարձակ մաս մը եւ այբբենական ցանկ:

330 էջնոց հատորը կողքի տպաւորիչ նկարով իսկ ընթերցողը կը փոխադրէ ԺԹ. դարու Պոլսոյ շրջանակին մէջ: Հին Պոլիսէն սեւ-ճերմակ լուսանկարն է ան փողոցի մը. կը պատկանի հայազգի յայտնի Ապտուլլահ եղբայրներու լուսանկարչատան. կը կրէ 1865 թուականը: Այդ նկարը արդէն կը ստեղծէ այն տպաւորութիւնը թէ նոյն այդ փողոցէն սկիզբ առած է Յարութիւն Ամիրային կեանքը, հասնելու համար կայսրութեան բարձրագոյն պատիւներուն ու նաեւ յ... ճախ դժուար լուծելի, կնճռոտ հարցերուն:

Հատորը հրատարակութեան պատրաստած է Արտաշէս Մարկոսեան: Առաջին էջին վրայ զետեղուած է Ամիրային տապանագիրը, ստորագրուած՝ Գրիգոր պատուելի Փէշտիմալճեան: Ան «իշխան վեհապանծ» կը կոչէ Պէզճեան Ամիրան, թուելով 63 տարուան (1771-1834) կեանքի մը մէջ ամփոփուած «անմահ գործ»երը:

Մահմուտ Բ.ի գահակալութիւնը ներքին խլրտումներու, հակադրութիւններու, ենիչէրիներու ըմբոստութեան, իսկ դուրսը շարք մը պատերազմներու շրջան է: Ատկէ զատ, հրդեհներ, համաճարակներ, հայկական կեանքին մէջ մրցակցութիւններ, լուսաւորչական - կաթողիկէի ընդհարումներ անպակաս են: Այդ բոլորին կեդրոնական մէկ վայրն է հայաշատ Գումգաբու թաղը ուր կը գտնուի Հայոց Պատրիարքարանը, Մայր եկեղեցին ու համանուն վարժարանը: Այսօր, հակառակ հայութեան պատկառելի այդ կառոյցներուն, Գումգաբուն անշքացած, աւելի քան համեստ թաղ մըն է:

Այդ նոյն Մայր վարժարանին աշակերտներէն է Յարութիւն Պէզճեան. օր մը ափ ի բերան կը ձգէ նախ իր ուսուցիչները, տնօրէնը, ապա ծնողքը, պատանիի մը համար անսպասելի վճռականութեամբ յայտնելով թէ որոշած է բաժնուիլ դպրոցէն ու շուկայ երթալ դըրամ շահիլ, «մարդ դառնալ»: Համոզելու ջանքեր, խիստ կեցուածք, աղաչանք, օգուտ չեն ունենար ու տղեկը կը բռնէ շուկայի ճամբան: Այդ ճամբան զինք պիտի առաջնորդէ աչկերտութենէն մետաքսի մասնագիտութեան, անկէ մինչեւ արքունի փողերանոցի պատասխանատուութեան, կայսրին վստահելի խորհրդականի դիրքին: Այնքան որ, հետեւելով Ա. Ակինեանի պատումին, շատ մը բարդ, վտանգաւոր կացութիւններու մէջ Մահմուտ Բ. պիտի դիմէ անոր խորհուրդներուն ու անոնց շնորհիւ փրկուի անելներէ, փորձանքներէ: Ամիրան պալատին դաւերով, որոգայթներով, ամէնէն անգութ մրցակցութիւններով յորդուն ոլորտին մէջ պիտի ունենայ անչքացումի փակագիծներ ալ, աքսորուի, սակայն երբեք պիտի չտատամսի ի հարկին բարեխօսութիւններով, միջամտութիւններով սպառնական կացութիւններէ փրկելու հայ երեւելիներ, ինչպէս Տիւզեանները:

Ակինեանի պատումը իր դիւրասահ լեզուով, դէպքերու հետաքրքրաշարժ յաջորդականութեամբ, պատմական խորքով ընթերցումի շատ մատչելի գործ մըն է: Յայտնապէս ուզած է իտէալական տիպարը տալ Պէզճեան Ամիրային անձով: Թէ՛ որպէս հայ, քրիստոնեայ, թէ որպէս օսմանեան քաղաքացի, կարելի բոլոր բարեմասնութիւնները իր անձին մէջ կեդրոնացուցած անձնաւորութիւն մըն է: Այսպէս պէտք է զինքը ճանչնան յաջորդ սերունդները:

Հատորին յաւելուածի բաժինին մէջ Յարութիւն Ամիրային կենսագրական գիծերը կ՚ըսուի թէ տրուած են որպէս պատումին հէնքը. բայց առկախ կը մնայ հետաքրքրութիւնը թէ Ա. Ակինեան փաստագրական աղբիւրներ օգտագործա՞ծ է «Յաղթանակի ճամբան» գրելու համար, թէ ժամանակագրական տուեալներուն վըրայ կառուցանած է պատումը: Առաջին պարագան շատ հաւանական չի թուիր. մանաւանդ, ամէն էջի զգալի է հեղինակին մղումը որ Պէզճեան Ամիրան պէտք է ընկալուի տիպար հայը, օրինակելին: Շատ աւելի եաքի չարքերուն վրայ են գրական մտահոգութիւններ, հարցադրումի պարագաներ, ոճի որոնումներ, եւլն.:

Այս հրատարակութիւնը առիթ կ՚ըլլայ նաեւ վերյիշելու հեղինակը. Արա Ակինեան Սամսոն ծնած է 1908ին. վայրէն ու թուականէն դիւրութեամբ ենթադրելի մանկութենէ մը դուրս կու գայ հօրմէն որբացած, երկու քոյր կորսնցուցած: Մայրը ամէն բան կ՚ընէ լաւագոյն ուսում մը ապահովելու զաւկին. Կեդրոնականէն կ՚անցնի ամերիկեան գոլէճը: Կը վկայուի առեւտրական բաժնէն, յետոյ կը հետեւի իրաւագիտական ֆաքիւլթէին: Հակառակ 1930-40ական թուականներու Պոլսոյ համար այս փայլուն ուղեգիծին, ան կը նախընտրէ առեւտուրով զբաղիլ, լայն տեղ յատկացնելով գրական, երաժըշտական նախասիրութիւններուն: 1926ին, ինչպէս գրած է ինք, մասնակցութիւն կը բերէ «Ժամանակ» օրաթերթին պատանեկան էջերուն. յետագային ալ կ՚ըլլայ անոր մնայուն գրիչներէն մէկը:

«Արաս» հրատարակչականը նման գործ մը լոյս ընծայելով քանի մը նպատակի մէկէն ծառայած է. թէ՛ մոռացութեան փոշիէն դուրս բերած է ընթերցումի մատչելի նիւթ մը, թէ՛ հայերէն գործ մը նըւիրած է յատկապէս երիտասարդ սերունդին, թէ՛ դիմած է այդ նոյն սերունդին գիտակցութեան, ըսելու համար թէ իր ալ անցեալին պատկանող արժէքներէն մէկն է Յարութիւն Ամիրան:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

«ՑԻՇՈՂՈՒԹԵԱՆՑ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ՆԻՍՏԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Մայիս 14ին եւ 15ին Լիոնի Կաթողիկէ համալսարանը տեղի ունեցաւ «Յիշողութեանց խորհրդարան»ի առաջին նիստը: Երկու օր շարունակ Եւրոպայի զանազան երկիրներէն մասնագէտներ անդրադարձան Ի. դարու ընթացքին մարդկութեան դէմ գործուած զանգուածային ոճիրներուն: Նախաձեռնութիւնը կը պատկանէր «Արթիզան տը մէմուառ» (Յիշողութեան արհեստաւորներ) ընկերութեան եւ Լիոնի կաթողիկէ համալսարանի «Մարդկային իրաւանց հիմնարկ»ին: Այս երկու հաստատութիւններուն հրաւէրով իրենց զօրակցութիւնը կը բերէին «Ուկրանիա 33», «Ռոնեան վերապրում», «Խաղաղութեան դպրոց», «Յիշողութեան Եւրոպա», «Երկիր եւ մշակոյթ» կազմակերպութիւնները, ինչպէս նաեւ «Լիոնի Մարդկային իրաւունքներու ամպիոն»ը, «Ռոպէր Շուման» հիմնարկութիւնը եւ «էՌ. Սէ. էՖ.» (Ֆրանսայի քրիստոնեաներու ձայնասփիւռը):

Հաւաքոյթին ծրագիրը կ՚ընդգրկէր 4 գլխաւոր բաժիններ.-

1 - «Չէչէնիա - Լռելը ամօթ մըն է»,

2 - «Ուկրանիա 33 - Բաց մը եւրպական պատմութեան մէջ»,

3 - «Հայկական ցեղասպանութիւն - Եւրոպական Միութիւնը զօրավի՞գ է արդեօք Թրքական պետութեան ուրացման քաղաքականութեան»,

4 - «Ռուանտա - Ճշմարտութեան փընտռտուքը»:

Իւրաքանչիւր բաժնի համար սահմանուած էին ենթախորագիրներ որոնց համար հրաւիրուած էին քսանէն աւելի զեկուցողներ եւ մասնագէտներ:

Զարմանալիօրէն այս գիտաժողովին մէջ տեղ չէին գտած հրէական եւ գամպոճեան ցեղասպանութիւնները: Բծախընդրօրէն կազմակերպուած ձեռնարկը առիթ կու տար ունկնդրելու քանի հասնող զեկուցումներ (Ուրբաթ եւ Շաբաթ իրիկուն) եւ 6 տարբեր «աշխատանոց»ներու հետեւելու: Անոնց արծարծած նիւթերն էին. «Յիշատակութիւնը որպէս Եւրոպական Միութեան հիմ», «Հատուածներ կեդրոնական Եւրոպայի յիշողութենէն - Լեհաստանէն մինչեւ Պալքանեան շրջան», «Ուկրանիոյ սովը (1932-1933)», «Չէչէնիա - Զոհուած փոքրամասնութիւն մը», «Եւրոպան Թրքական ուրացումին դէմ յանդիման» (Հայոց ցեղասպանութիւնն ու Ասորիներուն բնաջնջումը), «Ռուանտա - Ճշմարտութեան փնտռտուքը, կամ Ֆրանսայի պատասխանատուութիւնը Ի. դարու վերջին ցեղասպանութեան մէջ»: Յովհաննէս - Փօղոս համալսարանին միջանցքը հաստատուած էր ժամանակաւոր հարուստ գրատուն մը ուր կարելի էր գտնել հարիւրաւոր հատորներ, ձայներիզ կամ տեսերիզներ այս նիւթերուն առընչուող: Գրատան կից կը ներկայացուէին նաեւ լուսարձակուած նկարներու շարքեր, նոյն բովանդակութեամբ:

Երկու օրուան ընթացքին աւելի քան 200 հոգի մասնակցեցան 20ի հասնող հանրային ասուլիսներուն եւ ենթայանձնախումբերուն աշխատանքին: Իրերայաջորդ նիստերուն կը նախագահէր Պրինո-Մարի Տիւֆէ, «Լիոնի մարդկային իրաւանց հիմնարկութեան» տնօրէնը:

Ելոյթ ունեցան Ժիլպէր Գազասիւս, քաղաքականագէտ, ֆրանքեւգերմանական հանրապետութիւններու մասնագէտ, Վըլոտ Ֆիգէրա, Սթրազպուրկի համալսարանէն, Լիոնէն Թոմա Կալեւէ, Սէլիմ Պաշայեւ, չէչէնական աքսորեալ խորհրդարանի փոխ նախագահ, Ալեքսի Կեօփճեան, Ինիաս Ֆապիանի, Ծովինար Գեւոնեան (Երկիր եւ մշակոյթ), Ժիւլ Մարտիրոսեան (Հայկ. փաստագրութեան եւ տեղեկատուութեան կեդրոն), Նիքոլա Գիւզէն («Ուկրանիա 33»), Ժագ Չէվէչեն-

կօ (Թուռ), փրֆ. Եագօպ Սրնապէրկ (Շուէտ), փրոֆ. Ժոզէֆ Եագօպ (Լիոնի կաթողիկէ համալսարան): Տասնեակ մը ուրիշ զեկուցողներ ալ նշան, որոնց կարգին ուսանողներ եւ վերապրողներ: Սարսափով լեցուն իրենց վկայութիւնները ցնցեցին Ֆրանսացի ունկնդիրը, յատկապէս Ֆրանսական իշխանութիւններու եւ Նախագահ Միթերանի սխալ դերակատարութեան պատճառով: Ամէն մէկ զեկուցումէ առաջ կարդացուեցան ներկայացուող նիւթին արնչուած հատուածներ: Զեկուցումին աւարտին բանախօսը կը ներկայացնէր Եւրոպական Խորհրդարանին ուղղուելիք իր բանաձեւը:

Հայերու մասնակցութիւնը կարեւոր նշանակութիւն մը ունեցաւ անշուշտ Ֆրանսան յղող Թրքական Թեկնածութեան վէճերուն պատճառով: Իւրաքանչիւր բանախօս անդրադարձաւ Հարցին տարբեր տեսանկիւններէ մեկնելով, սակայն բոլորն ալ նոյն եզրակացութեան յանգեցան. Թուրքիա պարտի ճանչնալ 1915ի Հայերու ցեղասպանութիւնը եւ Եւրոպան չի կրնար այս Հարցը անտեսել, որովհետեւ ճանաչումէն անդին, ի զօրու կը մնայ իրաւաբանական միջազգային վճիռի մը անհրաժեշտութիւնը: Ծ. Գեւոնեան որ եւրոյթ ունեցող միակ կինն էր, խօսքը կ'աւարտէր շեշտը դնելով հատուցումներու անշրջանցելի խնդրին վրայ: Ըստ իրեն, ակնկալուած հատուցումը երկու ձեւի է. անհատական, այսինքն վերապրողներուն եւ իրենց ժառանգորդներուն տրուելիքը, եւ հաւաքական՝ կամ ընդհանրական: Այս պարագային հատուցուելիք կողմ պէտք է նկատուի ազգին ամբողջութիւնը. Հայաստանի պետականութիւնն ու Սփիւռքը:

Բծախնդրօրէն կազմակերպուած այս չահեկան գիտաժողովին հայ կազմակերպիչներէն եղած էին յրագրող Փաւքայ Մակէսեան (ԷՌ. ՍԷ. ԷՖ. ձայնասփիւռ) եւ Հանրի Տանիէլ: Իրենց սատարած էին անշուշտ հայ եւ ոչ հայ, ծանօթ կամ անծանօթ նուիրեալներու գունդ մը: Մարդիկ որոնց համար Ճշմարտութիւն, Արդարութիւն, Մարդկութիւն յոկ բառեր չեն: Պ.-Մ. Տիւֆէ «Ցիչողութեանց խորհրդարան»ի առաջին նիստը կը փակէր Շաբաթ կէս գիշերին, յայտարարելով թէ որդեգրուած բոլոր բանաձեւերը անպայման պիտի ղրկուին Եւրոպական Խորհրդարան: Ան բոլորէն խնդրեց միշտ զգօն գտնուիլ ամէն ձեւի անմարդկութեան առջեւ, մաղթելով որ չուտով կայանայ նորաստեղծ այս խորհրդարանին յաջորդ նիստը: Ան իր խօսքը աւարտեց ըսելով. «Մինչ այդ մեզի կը մնայ մէկս միւսին հարց տալ թէ ո՛վ ես ինծի համար»:

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

200ԱՄԵԱԿ ՓԷՌ ԼԱ ՇԷԶԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ

Հիմնուած է 1804 Մայիս 21ին եւ կը մնայ ամէնէն գեղեցիկ, ամէնէն ծանօթ գերեզմանատունը Փարիզի, իր հերոսներով եւ առասպելներով:

«Թշուառներ»ուն մէջ, Վիքթոր Հիւկօ կը գրէ.– «Թաղուիլ Փէռ Լա Շէզ, կը նշանակէ աքաժու կարասիներ ունենալ: Հող է որ վայելչութիւնը համբաւ կը չահի»: Ամէն տարի, առնուազն երկու միլիոն այցելու ունի: Կեանք մը պիտի չբաւէր, կը գրէ Պերթրան Պայէրն ամբողջական պտոյտ ընելու համար: 1804ին, երբ կը հիմնուէր, միայն 13 շիրիմներ կային, ցրուած 17 հեկտարի վրայ: 1805ին, թիւը կը բարձրանայ 44ի, 1806ին՝ 49ի եւ միայն 1812ին է որ կը հասնի 833ի: Նիքոլա Ֆրոչօ Փարիզ-Քաղաքին համար գնած է Ցիսուսեաններու Մոն-Լուի կալուածը, ուր կը մնար Ֆրանսուա տ'Էքս տը լա Շէզ, Լուտովիկոս ԺԴ.ի խոստովանահայրը եւ խորհրդականը եւ կ'որոշէ հոն փոխադրել, 1817ին, կարգ մը համբաւաւոր անձեր, ինչպէս՝ Հելոյիզ եւ Աբելար, Մոլիէռ, Լա Ֆոնթէն, եւ կը սկսի խուժումը: 1830ին, գերեզմանատունը 33.000 շիրիմ ունի, 1824էն 1850, յաջորդական հինգ ընդլայնումներու կ'ենթարկուի: Երկու հարիւր տարիներու երկայնքին, մէկ միլիոն մեռեալ կ'ընդունի: Այսօր 70 հազար գերեզման ունի եւ մօտ 300 հազար մեռեալ: Հոն են Փիաֆ, Մարսէլ Փրուսթ, Մոնթան եւ Սինեօրէ, Ճիմ Մորիսըն, Պալզաք, Օսքար Ուայլտ, Սարա Պերնար եւ այնքան ուրիշներ (հայկական ճակատի վրայ կրնանք աւելցնել՝ Ահարոնեան, Խատիսեան, Գր. Օտեան, հոգեւորականներու դամբարան, Շաւարշ Միսաքեան, Շահան Շահնուր, Ռուբէն ու դեռ ուրիշներ): Այսօր, ծայրէ ծայր լեցուն է եւ Քաղաքը տեղ բանալու համար մշտատեւ հողամասերը ետ առնելու քաղաքականութիւն մը կը վարէ, երբ շիրիմներ խնամուած չեն կամ լքուած են: Ամէն տարի 500էն 600 է ասոնց թիւը, որոնց կէսը կը տրամադրուի Փարիզցիներուն: Հոն է նաեւ Ֆէտէրէներու Պատը (Գոմիւն), համայնավարներու բաժանմունքը եւն. եւն.: Դեռ կան Ֆելիքս Ֆօր, Ժերար տը Ներվալ, Միշըլէ, Պերնարտէն տը Սէն-Փիէր (Փօլ է Վիրժինիի հեղինակը), Շոփէն:

Այնքան հանրածանօթ անձերով լեցուած է, որ երբ Փօլ Ֆօրի հարցում տրուած է թէ ո՞ւր կ'ուզէ թաղուիլ, պատասխանած է. Փէռ Լա Շէզ. հոն է որ ամէնէն աւելի ծանօթ ունիմ:

Ք.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԷԱԼ. Արամ Խաչատրեան սրահին մէջ, «Հայ Մշակոյթի Բարեկամները» համերգ մը կազմակերպած են Մարտ 20ին, երեք արուեստագէտներու մասնակցութեամբ՝ Դաւիթ Այրեան (քամանչա), Կոնստանդին Պետրոսեան (դաշնակ) եւ Զարա Երզնկեան (երգ): Առաջին բաժնին մէջ, ներկայացած է Դաւիթ Այրեան ապա՝ Կոնստանդին Պետրոսեան դաշնակով: Յայտագիրը շարունակուած է յուզերգով Զարա Երզնկեանի եւ Կարօ Նշանեանի, մեծ յաջողութիւն արձանագրելով:

***

ՄՈՆՐԷԱԼ Ս. Յակոբ Ազգ. Կեդրոնական վարժարանի Բաստրմաճեան սրահին մէջ, Մարտ 28ին, Գանատայի Համազգայինի Շրջ. Վարչութիւնը կազմակերպած էր երեկոյթ մը նուիրուած Ալեքսան Մնակեանի յիշատակին: Երաժշտական ուսուցչին մասին խօսք առած են հանդիսավար Մեսրոպ Պէրճէճիքեան, տոքթ. Կարպիս Հարպոյեան եւ տիկին Յասմիկ Ինճէճիկեան, որոնք ներկայացուցած են ողբացեալ երաժիշտին վաստակը: Ներկաները, ժապաւէնի վրայ Մնակեանի ձայնագրութեամբ վայելած են Տարօնի պարը, Աստուածեան պարը, Նազենի ալեւակոծման չարժումներ: Փակման խօսքը արտասանած է Ծովիկ Գահվէճեան:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Մարտ 19ին, բացուած է Պետրոս Ալլնեանի գեղանկարչական գործերու ցուցահանդէսը: Նկարչական ասպարէզ իր մուտքը սկսած է 1958ին, մասնակցելով իր ծննդավայր՝ Աղեքսանդրիոյ Պիէննալին եւ այդ թուականէն շարունակած է իր ստեղծագործական աշխատանքը: Ցետագային Մոնրէալ հաստատուած է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ
ՃՈՊԻՏ

Ճամփին հանդիպանում են Վրացին, Հայն ու Ադրբեջանցին: Գինի, խորոված... Ցանկարծ երկնքից թռչող ափսէ է իջնում, դուրս է գալիս այլմոլորակայինն ու ասում.

- Երկրացիներ, մեր մոլորակը խակական դրախտ է: Ով ճիշդ պատասխանի իմ հարցերին, նրան կը տանեմ հետս:

Վրացին.

- Ես առաջինն եմ:

Այլմոլորակայինը.

- Ինչքա՞ն կը լինի 5+5:

Վրացին.

- Տա՛սը:

Այլմոլորակայինը.

- Կեցցե՛ս, Վրացի, մտիր թռչող ափսէ: Հիմա դու՝ Ադրբեջանցի. ինչքա՞ն կը լինի 10+10:

- Տասնհի՛նգ:

- Կեցցե՛ս, Ադրբեջանցի, մտիր թռչող ափսէ: Իսկ հիմա դու՝ Հայ: Ինչքա՞ն կը լինի 4.597.892ը բազմապատկած 2.894.560ով:

Հայը՝ մի քիչ մտածելով.

- Արա, ախպէր, եթէ էլ տեղ չկայ, ընտենց էլ ասա:

•

Ռեժիսորը՝ դերասանին.

– Աչքերով աքօղուած ուրախութիւն արտայայտիր:

- Այսպէ՞ս...

- Ո՛չ, այն չէ: Պատկերացրու, թէ հարեւանիդ կովը սատկել է:

- Այսպէ՞ս:

- Չէ, դա արդէն չափազանցութիւն է: Ամբողջ երեք կովի կը բաւականացնի ու դեռ զոքանչիդ էլ հետը:

•

Հայը գնում է Գուպա ու մտնում է ռեստորան: Շուտով նկատում է, որ երբ մատուցողն ուզում է ստանալ հաշիւը, Գուպացիները չոյում են ծնօտն ու ասում. «Գասթրոյի գործակալ»: Եւ մատուցողը փող չի վերցնում նրանցից: Երբ գալիս է Հայի հերթը, նա նոյնպէս չոյում է ծնօտն ու ասում. «Գասթրոյի գործակալ»:

- Իսկ ո՞ւր է ձեր մօրուքը, - զարմանում է մատուցողը:

Հայը բացում է վերնաշապիկի կոճակներն ու, ցոյց տալով փրչոտ կուրծքը, շշնջում.

- Գասթրոյի գաղտնի գործակալ...

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

2

Երբ դժբախտութիւն մը պատահէր մէկուն, Թօսեալըն կ'ըսէր.

-Մխիթարուէ, աւելի գէշը կայ... Կըրա՛կը... Տրդատ միշտ կը քաշքշէր զայն.

- Եղբայր, ջուրը կրակէն կը վախնա՞յ... Գազա՞ն ես որ կրակէն կը վախնաս... Սա կաթոլիկները խարոյկի վրայ վառելու է... Գիտե՞ս, Թօսեալը, Հռոմը բոնկեր է, հինգ օրէ ի վեր կ'այրի եղեր...

Թօսեալը խօսած ժամանակ երբ դուրսէն պահապանը հրդեհ ծանուցանէր՝ կը ցընցուէր.

- Եանկը'ըն վար...

Թօսեալը պատրաստաբան ու հեզնող էր: «Գլուխ չէր կրնար ելլել» սակայն Տրդատի հետ: Այս վերջինը երիտասարդ էր ու իր «քաչ քաչ» խնդուքը ունէր, իր ձայնը ունէր, իր թեւերը անգամ դեր կը կատարէին, մեծ չարժումներ ընելով:

Երբ Թօսեալը լուսաւորչականներու հաւցէին յաջող յարձակում մը ընէր ու Տրդատ չկարենար անմիջապէս պատասխանել, աչքերը վեր կը բարձրացնէր ու իր տիրացուի ծեքծեքուն ձայնը մէջտեղ հանելով կը սկսէր երգել.

- Տէ՜՜՜ր, ողո՛րմեա՛ա՛ա՛ա՛ա՛ա՛...

- Թօսեալըն, Տէ՜՜ր, ո՛ղո՛րմե՛ա՛ա՛ա՛ա՛ա՛ա՛...

Ու Տրդատ կը չահէր յաղթանակը:

Թօնի ալ Տրդատը կ'ապկելով նոյն եղանակով կը սկսէր երգել.

- Բօբէօ՜՜՜ յա Մատօ'ննա՛ա՛ա՛պ՛ա՛ա՛..

Տրդատ պարիթօն էր, իսկ Թօնի պասօ: Հէք Թօսեալը նախկին թէնօր մը:

3

Խօժէնիի ամուսնութեան խնդիրը, ի մեծ ուրախութիւն Մատամ Սոֆիին ու Մատամ Սրբուհիին, լաւ վախճան ունեցաւ: Ծնողքը հաւանութիւն յայտնեց:

Անտոնի վիճակը գէշ էր, օրէ օր դէպի անկում կ'երթար: Նոր դժբախտութիւն էր պատահած: Նր խանութին ճիշդ քովը հայ մը եկած էր իբր բացարձակ մրցակից: Իր յաճախորդներուն կէսը միւս կողմ էին անցած: Նոր խանութպանը միշտ ճառ մը կը խօսէր ըսելով.

- Հայ էք ու պէտք է հայէն առնուիք: Անտոնը կաթոլիկ է:

Ու չատ մը հայեր լքած էին Անտոնը: Կաթոլիկները հաւատարիմ կը մնային Անտոնի, սակայն հայ հռովմէականները փոքրամասնութիւն էին:

Անտոն փափաքեցաւ ժամ առաջ ամուսնացնել իր աղջիկը, կործանումէ առաջ: Դեռ իր դիրքին գէշ կերպով խախտուած ըլլալը չէին գիտեր: Վաղը միւս օր կը վախնար որ, կրբ գործը ամբողջովին աւրուէր, տունը կը մնար իր աղջիկը եւ կամ «արժեմ չարժեմ» մարդու մը կը ստիպուէին տալ: Շնորհքով փեսացու մը դրամօժիտ կ'ուզէ: Անտոն անկարող էր դրամ տալ: Միւս կողմէ Գրիգորը հասած էր: Եթէ տունին օգուտ մը չունէր, գոնէ ինքնապահ էր: Կը մնար Նուպարը եւ վերջին զաւակը՝ եօթը տարեկան Յակոբիկը: «Աստուած ողորմած» է անոնց համար:

Տիկին Նուարդ իր հօրմէն ժառանգած էր տուն մը եւ խանութ մը: Տունը գիւղի մէջ ըլլալով՝ պզտիկ վարձք մը միայն կը բերէր: Այդ վարձքը կը բաժնէր երեք քոյրերու մէջ: Խանութին վարձքը նոյնպէս: Իրեն բաժին ինկած դրամը կը տրամադրէր փոքրիկներու վրայ դլուխին եւ քանի մը մանր մունր ծախսերու եւ այսպէսով մասամբ կը թեթեւցնէր Անտոնի վրայ ինկած բեռը: Տիկին Նուարդ հազիւ կէս հաւանութիւն մը յայտնած էր՝ Խօժէնիի ամուսնութեան համար: Ան համակարծիք չէր իր ամուսնոյն հետ: Աւելի լաւատես էր ու կ'ըսէր.

- Որքան ալ իյնանք, աղջիկնիս այնքան գեղեցիկ է, որ միշտ կրնանք առանց դրամօժիտի կարգել եւ լաւ մարդու մը տալով...

Խօժէնի սակայն ուղղակի մօրը ձեռքերը համբուրած եւ խնդրած էր ու ստացած հաւանութիւնը: Խօժէնի անմեղուկ կոյս մըն էր, սակայն չուտ չլացող: Կը զգար իր հօրը նիւթական անկումը եւ կը նեղուէր, երբ իր ընկերուհիներուն հետ էր՝ Անոնց ծնողքին գործերը լաւ կ'երթային: Կը պատմէին իրենց ծախսերը, շռայլութիւնները, ճաչկերոյթները, պիւղպնացութիւնները, հաճոյքները: Խօժէնի լալու չափ կը յուզուէր: Իր կոկորդը կը սեղմուէր: Կ'ըսէին.

- Այս տարի Մեծ Կղզի պիտի երթանք մենք...

- Մենք այս տարի Ենի Մուհալլէ պիտի ըլլանք, ճիշդ երեք ամիս...

- Իսկ մենք ալ Պէյքօզի որոշում տուինք ...

- Դուք ո՞ւրպիտի երթաք, Խօժէնի...

Չեմ գիտեր, հայրիկս բան մը չըսաւ...

- Դուք անցեալ տարի ալ չգացիք... Այս տարի տեղ մը երթալու էք...

- Չեմ գիտեր... Թերեւս...

Ու քիչ, քիչ կը մնար որ Խօժէնի իր ընկերուհիներուն առջեւ սկսէր լալ: Անիկա չատ անգամ փախած էր իր ընկերուհիներուն քովէն, հոսիլ ուզող արցունքները չերեւցունելու համար: Ու եկած էր մօրը գիրկը նետուած ու լացա՜ծ, լացա՜ծ...

Մայրը կը հարցնէր.

- Ի՞նչ ունիս, աղջիկս...

Խօժէնի չէր ուզեր ըսել, մօրը վիշտը չաւելցնելու համար: Մայրը անգամ մը չատ ստիպած էր զինքը որ ըսէ: Խօժէնի պատմած էր վախնալով որ մայրը ուրիշ ծանրակշիռ բան մը կը կարծէ պատճառը: Տիկ. Նուարդ ըսած էր իր աղջկան.

- Անոնք թող հագուին, սքուին, օդափոխութիւն ընեն: Դուն սակայն անոնց ամէնէն գեղեցիկն ես: Անիկա ամէնը կ'ըսեն: Անոնք ի՛նչ ալ ընեն, դու չնորհքդ չունին:

Նոյնիսկ Խօժէնիի մօրաքրոջ աղջիկները, որոնք իշխանական կեանք մը կը վարէին, կործանարար շռայլութիւնով ու մեծ օդափոխութիւններով՝ կը նեղէին Խօժէնին.

- Խօժէնի, պապայիդ ըսէ, այս տարի ձեզի գիւղ թող տանի... Ի՛նչ տեսակ մարդ է... Զպիտի՞ տանի...

- Չեմ գիտեր...

(Շար. 50)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ուրբաթ, Մայիս 28 : ՒԸ· օր Յիճանց :
ՏԱՐԵԴԱՐՁ
ՀԱՅ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ

- 1918 ՄԱՅԻՍ 28 -

Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 18-ին :

Գոհաբանական աղօթք եւ հանրապետական մաղթանք :

«Տէր կեցո՛ Դու զՀայս, եւ արա զնոսա պայծառ»

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

présente :

La traduction française du récit de BERDJOUHIE

«ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ»

«JOURS DE CENDRES A ISTANBUL»

par Armen BARSEGHIAN (son fils)
avec le concours d'Anne BARSEGHIAN (sa petite-fille)

Conférenciers :
ANNE BARSEGHIAN
et
CLAIRE MOURADIAN

Se Souvenir, Ecrire et Vivre

Vendredi 28 mai à 20h30
à la M.C.A. de Paris
17 rue Bleue 75009 Paris

Association pour le Développement de la Langue et de la Culture Arménienne

« KHATCHADOUR ABOVIAN »

vous invite à sa

FETE ANNUELLE

KERMESSE

— □ —

Lundi 31 mai
de 14h30 à 19h
Dans la Cour de la Cathédrale
SERPOTZ
TARKMANTCHATZ
339 avenue du Prado 13008 MARSEILLE

— □ —

Animations par les élèves de l'Ecole,
musiques,
chants,
danses

— □ —

TIRAGE DE LA TOMBOLA

— □ —

Venez nombreux encourager nos élèves et déguster les spécialités arméniennes dans une ambiance familiale

CHAVILLE

L'Association Culturelle de l'Eglise Arménienne de Chaville
et
le Père Krikor **KHATCHATRIAN**
invitent
tous les jeunes de la région
à une

RENCONTRE AMICALE ET CONVIVIALE

le Samedi 29 mai à 20 heures
Salle «S. Balabanian» de l'Eglise
6 rue Père Komitas 92370 CHAVILLE

Au cours de cette soirée, seront librement évoqués, tous les problèmes liés à la jeunesse, avec, en priorité, le maintien de l'identité.

— Entrée libre —

Fête nationale arménienne

A MARSEILLE

JOURNEE DE L'INDEPENDANCE

organisée par :
F.RA., F.R.A. Nor-Seround, Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture, Croix Bleue, Hamazkaïne, U.D.L.A., UGA-Ardziv, Aram, Association Kaloustian, Euro-Arménie.

VENDREDI 28 MAI
A PARTIR DE 17 HEURES 30
AU DOCK DES SUDS

- 17h30 : Ouverture au public. Stands associatifs. Espace de rencontre.
- 19h30 : Ouverture officielle en présence de personnalités.
- 20h00 . Conférence animée par **Anahide Ter Minassian,** Maître de conférences honoraire à l'Université de Paris I' Sorbonne.
- 20h30 : Le 28 mai en images. Projection d'un film documentaire.
- 20h45 : Début des manifestations artistiques :
  — Troupe de danse **Ani** de la Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture;
  — **Hrant Aprahamian,** danse moderne;
  — **Troubadours.**
- 21h15 : **Jo Corbeau** en concert.
- 22h00 : **Grand Orchestre Massis**
  Garo Gaboudaguian du Liban,
  DJ Greg

DOCK DES SUDS — 12 rue Urbain V — 13002 MARSEILLE

——— Tarif unique : 10 Euros ———

Locations : FNAC — Carrefour — France Billet
ou sur place à partir de 17 heures.

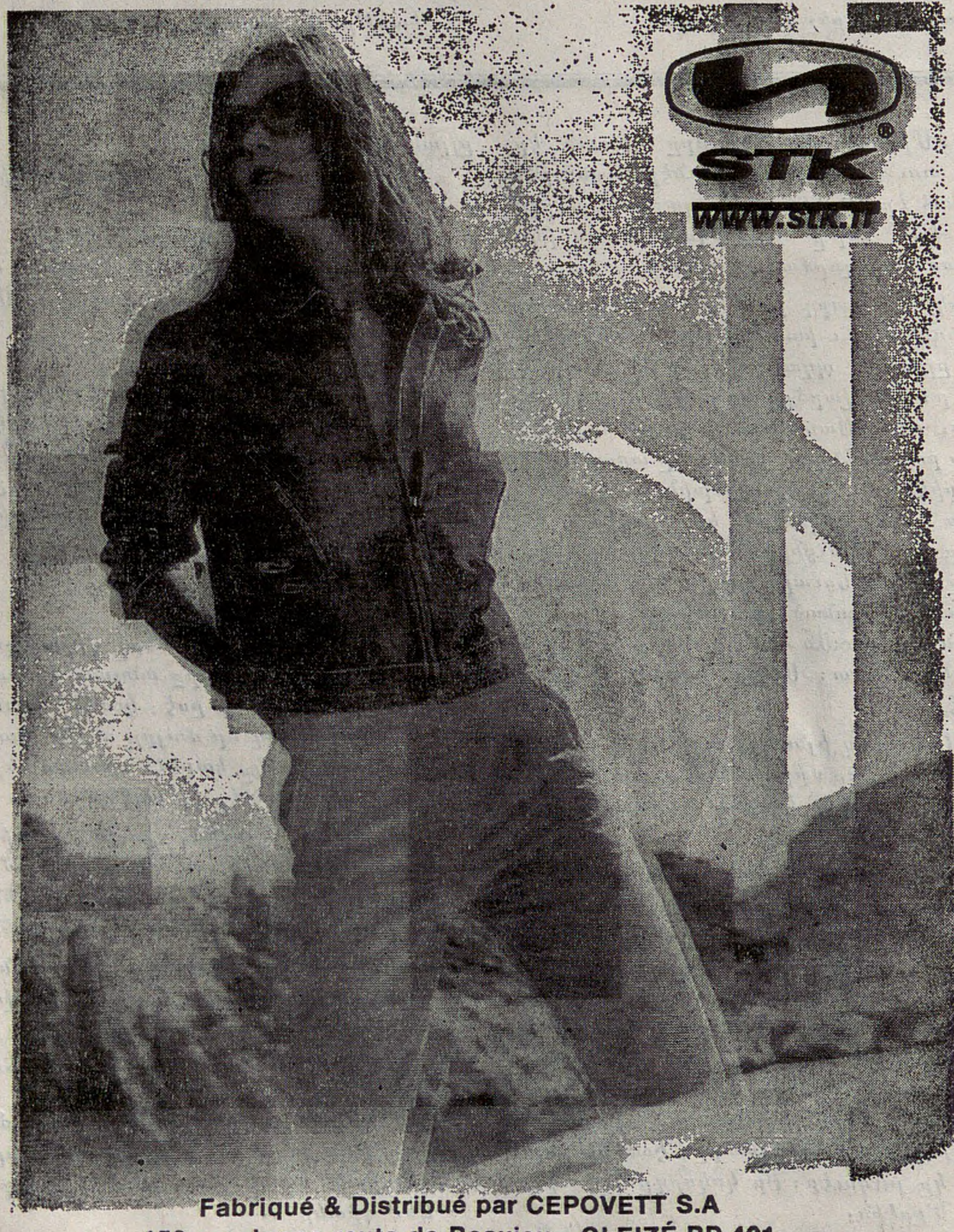

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Նուիրատուութիւններ 28րդ տարեդարձին առթիւ.-

Անդրանիկ Բարութեան 1·000 Եւրօ, Ալպէր Պօղոսեան 800, Փիէր Ղազարեան 500, Պոլսահայ Մշակութային Միութիւն 350, Ռոժէ Տէր Մեսրոպեան, Ալպէր Միրաքեան 300ական, Պօղոս Քէքէվեան, Անի Զաքարեան, Լեւոն Զօլաքեան, Արման Եկաւեան 250ական, Ստեփան Աւագեան, Սիմոն Աւտոյեան, Շալճեան ընտանիք, Շիւէ-Սիմոնեան, Միշէլ Գույումճեան, Ռոպէր Թորլիքեան, Սէն Ժերոմի Ս· Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցի, Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ-Քաղաքի մասնաճիւղ 200ական, Կապոյտ Խաչի Սէն Ժերոմի մասնաճիւղ, Հ·Մ·Ը·Մ·-Արծիւ, Հ· Յ· Դաշնակցութիւն, Համազգային, Պօմոնի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցի, Սէն Լուի Ս· Գէորգ եկեղեցի, Զարեհ Մինասեան, Յակոբիկ Խաչատուրեան, Ժագ Կարապետեան, Աւետիս Մաթիքեան, Կարօ Յովսէփեան, Սոնիա Յովսէփեան, Ժիլպէր Մարգոյեան, Մարք Վարդանեան, Ռոլան Վարդանեան, Մօրիս Սարգիսեան, Ռոպէր Սուքիասեան, Սերժ Սիմէնէս 150ական, Վահրամ Ճարայեան, Վարդան Տէր Կարապետեան 120ական :

(Շար·)

Date à retenir

GRANDE FETE CHAMPETRE

KHANASSOR

Dimanche 4 juillet

à Chaville — Viroflay

Informations détaillées suivront.

ԼԵԶՈՒՆ ԱԶԳԻՆ ՀՈԳԻՆ Է,
ԴՊՐՈՑԸ ԱԶԳԻՆ ՏՈՒՆՆ Է:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
2004/2005 *թ·ի*
արձանագրութիւնները
տեղի կ'ունենան
Ապրիլ 15էն մինչեւ Մայիս 31

RENTREE DES CLASSES 2004/2005
Inscriptions ouvertes du 15 avril au 31 mai

TEBROTZASSERE

Ecole mixte bilingue
Franco-Arménienne
(Académie de Créteil)
1, Bd. du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY

Chef d'Etablissement :
Monsieur HAIG SARKISSIAN

- Maternelle : 3 sections
- Primaire : Sous Contrat Simple
- Collège : Sous Contrat d'Association avec l'Etat

Equipe pédagogique compétente et motivée.

- Programmes officiels de l'Education Nationale
- Enseignement de la langue et de la culture arméniennes
- Cours de chant : «Chorale Tebrotzassère»
- Cours d'informatique dès le primaire
- Langue vivante 1 : anglais
- Langue vivante 2 : allemand au espagnol.

Equipements pédagogiques évolutifs :
Laboratoire de langues — Centre de Documentation et d'Information — Salle d'ordinateurs — Laboratoire de physique - chimie.

Ramassage scolaire par autocars suivant possibilités.
Cantine assurée

Pour tout renseignement tél./fax :
01. 43. 81. 01. 72
direction@tebrotzassere.com

100% DE REUSSITE AU BREVET DES COLLEGES FIN ANNEE SCOLAIRE 2003

ՀՄԸՄ-ՖՐԱՆՍ-ի կազմակերպութեամբ՝

«ՍՈՒՐԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ» ՄՐՑԱՇԱՐՔ

(*ՖՈՒԹՊՈԼ – ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ*)

Շաբաթ եւ Կիրակի, Մայիս 29 եւ 30
Իսի-լէ-Մուլինոյի Alain Mimoun մարզադաշտին վրայ,
մասնակցութեամբ Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի
զանազան մարզական միութիւններու :

Կիրակի, Մայիս 30ի երեկոյեան

ԽՐԱԽՃԱՆՔ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ի պատիւ մրցաշարքին մասնակցող խումբերուն :

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 27
JEUDI
27 MAI
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70

COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամերիկայ սաւառնով)
247 եւրօ (Շաբաթական սաւառնով) — Հատը : 1 եւրօ

C.C.P. PARIS 15069-82 E

79րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.955 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20.955

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊՈՒՇԻ ԵԼՈՅԹԸ ՉՀԱՄՈԶԵՑ

Պուշի ճառը (Մայիս 24) լաւ ընդունելութիւն չէ գտած նոյնիսկ զինուորականներուն մօտ, հակառակ անոր որ նպատակն էր հանդարտեցնել բոլորը, մանաւանդ Ապու Ղրայպի բանտարկեալներու կիրարկուած չարչարանքներուն կապակցութեամբ :

Ինչ կը վերաբերի բանտին, ըսաւ որ մենատէրին օրով, Ապու Ղրայպի նման բանտերը մահուան եւ չարչարանքի խորհրդանիշեր էին : Այս նոյն բանտը խորհրդանիշը դարձաւ քանի մը ամերիկացի զինուորներու անարդ վարուելակերպին : Իրաքեան կառավարութեան հաւանութեամբ պիտի քանդենք այդ բանտը, աւելցուցած է Պուշ :

Իշխանութեան փոխանցումը պիտի կատարուի Յունիս 30ին եւ պիտի շարունակենք վերակառուցել Իրաքի ենթակառոյցները : Գրաւումը պիտի վերջանայ եւ Իրաքցիք պիտի զբաղին իրենց գործերով. դեռ կան գալիք դժուար օրեր : Ի դէպ, հետաքրքրական է յիշել, որ Պուշի ելոյթը կը սփռուէր Սի. Էն. Էն. կայանէն ֆրանսական ժամով առաւօտեան 2ին եւ Մոնտի (Մայիս 26) քննադատը կ'արձագանգէ այդ սփռումին, աւելցնելով որ Գլինթընի Արտաքին Նախարարուհին՝ Մատլէն Օլպրայթ, որ կը մեկնաբանէր ելոյթը միաժամանակ, փոխանցման հարցին ատեն ըսած է. «Բան մը պիտի տանք մէկուն, բայց չենք գիտեր ինչ, որո՞ւ» :

Պուշ յոյս սունի որ ազատ Իրաքի մը ծնունդը վճռական հարուած մը կ'ըլլայ ահաբեկչութեան համար : Հակառակ տըուած այն հաւաստիքին որ «գրաւումը վերջ կը գտնէ, երբ իշխանութիւնը կը յանձնուի Իրաքցիներուն», նոյն ճառին մէջ, Պուշ կը ճշդէ «զօրքերը պիտի պահենք ներկայ մակարդակով, 138 հազար զինուոր, այնքան ատեն որ անհրաժեշտ ըլլայ : Յունիս 30էն յետոյ, ամերիկեան եւ միւս ուժերը դեռ շատ կարեւոր պատասխանատուութիւններ պիտի ունենան» :

Հարցը հոն է որ Պուշ ոչ ոք կրցաւ համոզել, եթէ նկատի չառնենք Ալեքսանդր Ատլէրը որ Ֆիկառոյի մէջ (Մայիս 26) լորձնաշուրթն պաշտպանողականը կ'ընէ Պուշի, խիստ յարձակում մըն ալ ընելով Մայքըլ Մուրի վրայ, որուն ֆիլմը սինեմա չէր նկատեր, ոչ ալ ստացած մրցանակը արժանի կը նկատէ եւ ձախող բաղդատական մըն ալ կ'ըսէ ըսելով .- «Այդ մարդը (Մուր) իրականին մէջ աւելի սինէասթ չէ, ինչպէս ես վարորդ չեմ, երբ Թաքսի մը կ'առնեմ» :

***

Փոխանցումէն ետք, հարց կայ նաեւ Ամերիկացի զինուորներուն վերաբերեալ : ԱՄՆ եւ Մեծն-Բրիտանիա կ'ուզեն որ իրենց զօրքերը իրենց իրաւասութեան տակ մնան, բայց հարցը դեռ չէ լուծուած. իրենց ուզածն այն է որ ամերիկացի զինուորները անձեռնմխելի մնան :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ նիւթը ընդգրկուած է Պրանտէնպուրկ նահանգի պատմութեան դասագիրքերուն մէջ : Նախաձեռնարկը նահանգին երիտասարդութեան, կրթութեան նախարար Ս. Ռայխն է : Ան ցեղասպանութեան Գերմանիոյ կողմէ ճանաչումին համար աշխոյժ գործունէութիւն տարած դէմք է :

Ֆ. ԿՐՈՍԹԷԹ՝

«ԴԷՄ Կ'ԸԼԼԱՅԻՆՔ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆՈՅՆԻՍԿ ԵԹԷ ՃԱՆՉՑԱԾ ԸԼԼԱՐ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ»

Եւրոպական ընտրութեան Իւ. ԷՄ. Փէ.ի հարաւ-արեւելեան շրջանի ցանկը գլխաւորող երեսփոխանուհին Ֆրանսուազ Կրոսթէթ հայ համայնքին հետ հանդիպումի մը կրկնած է իր կուսակցութեան ընդդիմութիւնը Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան : Ան ըսած է. «Դէմ կ'ըլլայինք Թուրքիոյ անդամակցութեան նոյնիսկ եթէ ճանչցած ըլլար ցեղասպանութիւնը» : Այդ կարծիքը յայտնուած է հակառակ նախագահ Շիրաքի թեր կեցուածքին : Մարսէյլի քաղաքապետը այդ առումով կրկնած է Լ. Ֆապիուսի ծանօթ տարազը. «Ան ան է, մենք մենք ենք» :

ԼԻԹՈՒԱՆԻՈՅ նախագահական թեկնածու չի կրնար ըլլալ այլեւս Ռոլանդաս Պակսաս, Սահմանադրական Ատեանը հրամանագրով մը ցկեանս արգիլած է նրման յաւակնութիւն : 47 տարեկան, Պակսաս պաշտօնազրկուած էր նախագահի իր պաշտօնէն Խորհրդարանին կողմէ, կաշառակերութեան գայթակղութեան պատճառով, որ ցնցած էր ամբողջ երկիրը :

ՀԱՅԻԹԻԻ ԵՒ ԴՈՄԻՆԻԿԵԱՆ հանրապետութեան վրայ տեղատարափ անձրեւները աղէտ մը պատճառած են եւ Մայիս 26ին, աւելի քան 500 մեռեալ կար, բազմաթիւ գիւղեր ջուրերու մէջ մնացած էին եւ մեծ դժուարութիւններ կային օգնութեան հասնելու համար : Աշխարհի ամէնէն աղքատ շրջաններէն մէկն է : Ամէնէն աւելի տուժած է Ֆոն Վէրէթ, Փոր օ Փրէնսէն երկու ժամ հեռու, ուր ամէնէն մեծ թիւը կայ մեռեալներու :

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ երկրորդ մեծահարուստը՝ Ռոման Աբրամովիչ, իր կարգին մեղադրանքի տակ է «ելմտական զանգուածային խեղաթիւրումներու» պատճառաւ : Քանի մը օրէն արդէն կը բացուի Մ. Խոդորովսկիի (Եուկոսի նախկին գործատէրը) դատավարութիւնը : Հաշուեքննիչ Ատեանին մատնացոյց 50 միլիոն տոլար կը գնահատէ այն գումարը զոր, Չուկոտկայի կառավարիչը՝ Աբրամովիչ առած է Չուկոտկայի պիւտճէէն, ապօրինի կերպով, վճարելու համար փրոֆէսէօրներու, բժիշկներու եւ դաստիարակներու աշխատավարձքերը : Վերջերս կատարուած ուսումնասիրութեան մը մէջ, Ֆորպէս պարբերականը հրատարակած է Ռուսաստանի 100 մեծահարուստներու ցանկը, ուրկէ կը պարզուէր որ, ռուս 36 միլիառատէրեր տէր էին, առանձին, 100 միլիառ տոլարի :

ԹԵՆԻՍ

ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ

Առաջին շրջանին, Նալպանտեան (Արժանթին, 8րդ) յաղթած է Կասքէի (Ֆրանսա, 94րդ) 6-4, 7-5, 7-6 (7/1) :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 25/26)

Ժ. ՇԻՐԱՔԻ ՈՒՂԵՐՁԸ Ի. ԱԼԻԵՒԻՆ

Ըստ ատրպէյճանական աղբիւրներու, նախագահ Ժ. Շիրաք ուղերձ մը յղած է Ատրպէյճանի նախագահին ու կրկնած պատրաստակամութիւնը օգնելու որ այդ երկրին մէջ բազմակարծիք քաղաքական հանրութիւն մարմին առնէ : Ֆրանսայի նախագահը գնահատած է Եւրոպայի համարկուելու համար Ատրպէյճանի ընտրած ուղին, աւելցնելով որ Ղարաբաղի խնդրին կարգաւորումով աւելի կը չէզոքուի այդ ընթացքը : Ժ. Շիրաք յուսադրող գործօն համարած է Հայաստանի ու Ատրպէյճանի նախագահներուն, արտաքին գործերու նախարարներուն միջեւ երկխօսութեան վերահաստատումը :

***

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ԱՅՑԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Մայիս 25ին աւարտած է Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին առաջին այցը Հարաւային Ամերիկա : Երեւան վերադառնալէ առաջ ան Պուէնոս Այրէսի մայր տաճարին մէջ մասնակցած է երկրին ազգային տօնին առթիւ կազմակերպուած յատուկ արարողութեան :

***

ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՅՈՒՆԻՍԻՆ

Հայաստանի ու Ատրպէյճանի Արտաքին գործերու նախարարներու յաջորդ հանդիպումը տեղի կ'ունենայ Յունիս 20ին Փրակայի մէջ ուր ներկայ կ'ըլլան Մինսկի խումբին նախագահներն ալ :

***

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Համաշխարհային խաղաղարար կազմակերպութեան նախաձեռնութեամբ կլոր սեղան մը կազմակերպուած է Մոսկուայի մէջ, Մայիս 25-26ին, Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորումին մասին : Կը մասնակցէին Հայեր եւ Ատրպէյճանցիներ, այդ կարգին Ղարաբաղի Հանրապետութենէն ներկայացուցիչներ :

***

ՊԱՏԱՆԻԻ ՄԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Դպրոցական տարեշրջանին աւարտին նախօրէին, Մայիս 24ին, իր տան մէջ կախուելով անձնասպան եղած է 14 տարեկան Անուշ Աւակիմովան : Մամուլը արարքը վերագրած է անոր ընտանեկան ծանր կացութեան. սակայն ոստիկանութիւնը յայտնած է թէ Աւակիմովա ընտանիքը նիւթական գոհացուցիչ վիճակ ունի, թէ աղջնակին ձեռքը յաճախ տեսնըւած են կրօնական գիրքեր : Այս վերջին պարագան խնդրոյ առարկայ կ'ընէ աղանդաւորութեան վարկած մը որուն մասին քննութիւն կը տարուի :

***

ՖՐԱՆՍԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ՇԱԲԱԹ

Երեւանի «Բրիւսով» լեզուագիտական համալսարանին մէջ Մայիս 25ին փակուած է Ֆրանսախօսութեան շաբաթը : Փակումի հանդիսութեան ներկայացուած է հայերէն - ռուսերէն - ֆրանսերէն բառարանը որուն հեղինակներն են երկու դասախօսներ. Սուսաննա եւ Ռուզաննա Գալըստեան : Ներկայացուած են նաեւ ֆրանսերէնի մասին վերջին տարիներու հրատարակութիւններ, ուսումնական ձեռնարկներ, գիտական աշխատութիւններ : Հանդիսութեան ներկայ գտնուած է Ֆրանսայի Երեւանի դեսպանը Հ. Գիւնի :

***

ԱՄՆ ՄԵԿՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Տարուան առաջին չորս ամիսներուն ԱՄՆ մուտքի արտօնագիր ստանալու համար Երեւանի դեսպանատունը դիմած է 3143 հոգի : 1404ը ստացած են արտօնագիր, միւսները մերժուած են : Նոյն շրջանին գրօսաշրջական այցագիր ստանալու համար դիմում կատարած է 2600 քաղաքացի որոնցմէ 954ը դրական պատասխան ունեցած են :

***

ՀՆԱՐԱՄԻՏ ՀԱՅՈՒՆ ԳՈՐԾԸ ԽԱՆԳԱՐՈՒԱԾ

«Մոսկովսկի Կոմսոմոլեց» թերթը հեգնական յօդուածով մը անդրադարձած է 26 տարեկան Հայու մը ճարպիկութեան. ան կեղծ ամուսնութիւններ կազմակերպելով իր շուրջ 150 գիւղացիներուն բնակութեան արձանագրութիւն ապահոված է Մոսկուայի քանդուելիք շէնքերուն մէջ : Ատոր արդիւնքով ալ շատ մը նոր բնակարաններ ձեռք ձգուած են : Թերթը գրած է թէեւ թէ խաբեբայութիւնը յայտնուած է, դատարանները այդ ամուսնութիւնները եւ բնակարանի արձանագրութիւնները չեղեալ յայտարարելու որոշումներ կուտան :

ԿԱՐԻԿ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ «ԱՆԱՒԱՐՏ ԽԱՂ»Ը

Երեւանի «Նայիրի» հրատարակչութիւնը վերատպած է Կ. Պասմաճեանի 1980ին Փարիզ լոյս տեսած «Անաւարտ խաղ»ը : Բանաստեղծը ներկայացուած է գրականագէտ Եուրի Խաչատրեան. հատորին մէջ առնուած են Կ. Պասմաճեանի մասին Պ. Սեւակի, Հ. Սահեանի, Ա. Տատրեանի եւ ուրիշներու կարծիքները, ինչպէս Սեյրանուհի Գեղամեանի «Կարիկ Պասմաճեանի առեղծուածը» գրութիւնը :

ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

ՏՐՈՎԱԴԱՅԻ ՁԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ...

«"*La Prusse, a dit Mirabeau, est une armée, qui a conquis une nation*". La Turquie était une armée qui avait conquis un empire, sans passer par le stade intermédiaire de la nation».*

Jacques BENOIST-MECHIN

Գրեց ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Ցուսալքէն ըլլալու ատոէճան ծանր աշխատանքի մը արգասիքը կը թուի ըլլալ երկնումը այս գործին, որ կը վկայէ հեղինակին անհանգիստ վճռակամութեան մասին, ընդարձակ ապագայի ամէն խուսափական [illegible] ներկայքին [illegible] Համար շատ պարզ բան մը, - Ալեքսանդր [illegible] Ալեքսանդր Տէլ Վալ կ'ողջագուրէ ու կը զգուշացնէ թէ՛ երբ թուականները, ժամանակագրական տուեալները, Հայաստան մէջբերումները եւ տակաւին էջատակի [illegible] ծանօթագրութիւնները [illegible]

Հիմնական երկու հանգրուաններ հրամայական դարձուցեր էին համապարփակ վճռականութեան մը մշակումը, - Նոր Եւրոպայի գոյառումը անդամակցութեամբ նոր տասը երկիրներու, անդամներուն ընդհանուր թիւը բարձրացնելով քսանհինգի, եւ յետոյ այս [illegible] վրայ՝ օրէ օր [illegible] Թուրքիոյ [illegible] Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան ի խնդիր, մինչ մարդկութեան առաջ բացուեր է արդէն Երրորդ Հազարամեակի ապագան. [illegible] Եւրոպայի ճակատագրին կապակցութեամբ, բայց որքան [illegible] ընթերցումէն մէջ, կը յայտնաբերուի [illegible] թէ նման անդամակցութեան մը հետեւանքները [illegible] Եւրոպային պիտի [illegible], այլ նաեւ [illegible] պատմութեան [illegible] Համաշխարհային [illegible] խախտելու :

Գիրքին առաջին էջերէն, առաջին տողերէն հեղինակը կը պարզէ գոյնը, - Ընդդիմութիւն Եւրոպական Ներս Թուրքիոյ մուտքին պատճառով, քաղաքակրթական, կրօնական, աշխարհագրական եւ քաղաքական պատճառներով : Ամենէն [illegible] անհրաժեշտ է ընդգծել [illegible] դժուարութիւններ : Ալեքսանդր Տէլ Վալ [illegible]

[illegible]

«Ուրացումի Թրքական ռազմավարութիւնը» [illegible]

[illegible] զինուորական մեքենայութեան, - Քրտական հարց, ընկերային, [illegible] հարցեր, փոքրամասնութեանց եւ մարդկային իրաւունքներու հարցեր, [illegible] ու տակաւին պարտքի մը [illegible] Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչումը [illegible] ընդարձակ [illegible] գրքի մը :

[illegible] համաշխարհային ծանայումը նոր աշխուժացում մը տուած է Թուրքիոյ [illegible] զինուորական [illegible] Քեմալականութեան : [illegible] քաղաքական կուսակցութեանց [illegible] «Մայր Հայրենիք» [illegible]

Իր ամբողջութեան մէջ առած՝ պէտք է [illegible] Եւրոպական Միութեան [illegible] բոլոր կենսական կամ հիմնական հարցերուն, զորս Հաստատակաց Ծուկային գոյառումէն ի վեր հիմնադիր երկիրները լուծած պիտի ըլլան : Հեղինակը կը ջանայ փաստել թէ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը նոյնքան ծանր հետեւանքներ կրնայ ունենալ, որքան իր անդամակցութեան մերժումը : Ամէն կտրուկ դիրքորոշում անպայման սայթաքումի կ'առաջնորդէ իր ծանրակշիռ հետեւանքներով : Այս պատճառով ալ ան կը թելադրէ երրորդ, միջանկեալ ուղի մը հարցին լուծման առաջնորդող : Ալեքսանդր Տէլ Վալ սպառիչ կերպով կը թուէ բոլոր տուեալները, համադրումի ընդարձակ աշխատանք մը տանելով : Իր աւագ արժանիքներէն մին կը կայանայ իր առարկայական մօտեցումին մէջ, ինչ որ կը բազմապատկէ իր խօսքը լսելի ու համոզիչ դարձնելու տրուեալները : Դատ չի պաշտպաներ, այլ դատ կը ներկայացնէ, կողմ է՝ առանց կողմ ըլլալու, ի խնդիր հաւասարակշռեալ լուծումի մը : Կը ջանայ համոզել, մատնանշելով՝ դարերու երկայնքին իրագործըւած ու այլեւս ամրապէս տեղադրուած համաշխարհային դրութեան խախտումին վտանգները՝ սխալ, չահադիտական որոշումներու գործադրման հեռանկարով : Ժամանակագրողը իր դերին մէջ է իր կոչումին լրիւ գիտակցութեամբ, համոզումով :

Մեկնելով Թուրքիոյ մէջ այսօր տիրող իրականութեան ընդհանուր պատկերացումէն, ան կու տայ Եւրոպայի մէջ Թուրքիոյ մուտքին վերաբերող բոլոր տուեալները, - Մարդկային թիւի աճ, իրաւունք-

չարաչահում՝ խուլամապաշտութեան տարածման ի նպաստ, եւ այդ ընթացքով քաղաքակրթութեանց ընդհարում : Հակառակ պարագային, մերժումի հետեւանքով աւելի մեծ վտանգ մը կը ստեղծըւի, երբ Թուրքիան կը դառնայ դէպի Արեւելք եւ Մերձաւոր ու Միջին Արեւելք, վերադառնելու համար իր նախկին դրութիւնը համիսլամական դրօշին տակ : Այնուհետեւ կ'արծարծուի՝ մոլեռանդ իսլամապաշտ տարածքին մէջ կորսուելու ենթակայ, աջէն ու ձախէն աքցանի մէջ առնուած Հայաստանի ճակատագիրը : Տեղաշարժ մը՝ քաղաքական գետնի կրայ, եւ խախտումը պիտի չուշանար տեւական ցնցումներու ենթակայ կառոյցին մէջ : Ձգողութեան երկու կեդրոններէն ո՞ր մէկը աւելի զօրաւոր դուրս պիտի գայ, ո՛չ ոք կրնայ մարգարէանալ, անշուշտ : Այնուհետեւ, ինչպէ՞ս հաշտութեան եզր մը կարելի է գտնել եւրոպական եւ թրքական քաղաքակրթութեանց միջեւ : Անգամ մը եւս ներքին իրականութեան քննարկումը լաւագոյն ձեւով կը յստակացնէ այն բոլոր վտանգները, որոնց յանձնառու պիտի ըլլային՝ Եւրոպայի վերջնական ճակատագիրը ճշդելու պատասխանատուութիւնը ունեցող քաղաքական դէմքերն ու աւելի լայն ընդգրկումով՝ ժողովուրդները կամ պետութիւնները :

(Մնացեալը յաջորդիւ)

---

* Jacques BENOIST-MECHIN, «*Mustapha Kémal ou la mort d'un empire*», Editions Albin Michel, Paris, 1954, p. 71.

ՄԱՄՈՒԼ

«ՑԵՂԱՍՊԱՆԱԿԱՆ ԱՐԱՐՔԻ ՄԸ ՎԵՐՋԻՆ ԶՈՀԸ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆ Է»

Այս խորագիրով յօդուած մը լոյս տեսած է գերմանական «Ֆրանքֆուրթըր Ռունտշաու» օրաթերթին Ապրիլ 23ի թիւին մէջ : Հեղինակն է Միհրան Տապաղ որ տնօրէնն է Պոխումի Ցեղասպանութեան եւ Սփիւռքի կեդրոնին :

«Ուրացումի Թրքական ռազմավարութիւնը» խորագրուած բաժնին մէջ հեղինակը կ'անդրադառնայ այն իրողութեան որ Ապրիլ 24ի ոգեկոչումը այսօր իսկ ոճիրին ճանաչումի հարցին ստուերը կը կրէ : Թուրքիա ուրացումի բարդ համակարգ մը ստեղծած է, ուր Թրքական ընկերութեան պատմութեան ըմբռնումը հիմնուած է թուրք զոհի տիպարին ու Թրքական պատուաւորութեան վրայ : Այս կացութիւնը անհրաժեշտ երկխօսութիւնն իսկ անկարելի կ'ընէ : Ի՞նչպէս կարելի է մերձեցում մը զոհին ու յանցաւորին միջեւ երբ զոհերու յիշատակին ընկալումը կը բացակայի : Երբ յանցաւորը որպէս այդ չէ կոչուած :

Գերմանիոյ Խորհրդարանը մինչեւ այսօր մերժած է հետեւիլ Ֆրանսայի, Զուիցերիոյ եւ ուրիշ երկիրներու օրինակին. այդ մերժումին որպէս պատճառաբանութիւն ըսուած է որ խորհրդարանի մը գործը չէ պատժել, կամ պատմութիւնը մեկնաբանել : Մ. Տապաղ հարց կու տայ թէ խնդիր մըն է եղածը : Ապա կը մէջբերէ Ա. Աշխարհամարտին Գերմանիոյ իւրայատուկ երկու գլխաւոր կեցուածք. դեսպան Վանկէնհայմ ըսած է «Պէտք է մեղմենք, բայց ոչ արգիլենք» : Իսկ զօր. Զէէքթ՝ «Անկարելի վիճակ է դաշնակից ըլլալ Թուրքերուն ու թիկունք կանգնիլ Հայերուն : Քրիստոնէականը, զգացականը եւ քաղաքականը պէտք է տեղի տան պատերազմական դաժան, այլ յստակ հարկին առջեւ» :

Պ. Շլինք որ իրաւաբան է ու օրէնսդրութեան փիլիսոփայ, վերջերս գրած է թէ որպէս Թուրքիոյ դաշնակից Ա. Աշխարհամարտին, Գերմանիա աչք փակեց Հայերու բնաջնջումին : Այն հարցումը զոր Գերմանիա այսօր պէտք է ինքն իրեն ուղղէ, հետեւեալն է. կ'ուզէ՞ արտօնել նոյն ոճիրին ուրացումն ալ յաջորդական ընկերութիւններու կողմէ

Յոյս կը յայտնուի որ Գերմանիոյ Խորհրդարանը Ապրիլ 24ի յաջորդ, 90րդ տարելիցին, խորտակէ իր թոյլատուութեան չարունակականութիւնը :

Մէջբերելով նացիական զոհերու յիշատակութեան օրուան առթիւ Վ. Թիէրսի նշածը թէ Ողջակէզին առթած գարհուրանքը վերամիաւորած է Եւրոպացիները, Մ. Տապաղ կ'անդրադառնայ Եւրոպայի քաղաքական ապագային որ հիմնուած պիտի ըլլայ խաղաղութեան ծրագրի մը եւ արժէքներու ընդհանրութեան վրայ :

Գրութիւնը կ'եզրակացնէ թէ Հայերու ցեղասպանութեան նկատմամբ յստակ կեցուածք մը կը պահանջէ մէկդի ձգել շահերու դիւանագիտական կշիռը. Նման կեցուածք պիտի քննէ Գերմանիոյ դիրքը, իր սեփական պատմութեան ուղղուած ակնարկով մը :

ՊԷՐԼԻՆԻ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔ

ԱՊՐԻԼ 24Ը ՊԷՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

(Ցապաղած)

Պէրլինի հայ համայնքի յիշատակի եռեկոյթը այս տարի տեղի ունեցաւ դաշնակցային պետութեան մօտ Զարլանտի ներկայացուցչութեան տան սրահին մէջ :

Բացման իր խօսքին մէջ, վարչութեան անդամ Վարդգէս Ալեանաք շնորհակալութիւն յայտնեց Դաշնակցային պետութեան մօտ Զարլանտի լիազօր ներկայացուցիչ՝ պետական քարտուղար տիկին Մոնիքա Պեքին, Ապրիլ 24ի այս տարուան յուշ-երեկոյթին համար Զարլանտի ներկայացուցչութեան տան սրահը տրամադրելուն համար, հետեւեալ խօսքերով.-

«Մեզի՝ Հայերուս համար այն փաստը, որ մենք այսօրուան յուշերեկոյթը կը կատարենք Դաշնակցային կառավարութեան ներկայացուցչութիւններու սրահներէն մէկուն մէջ, կը նշանակէ հայկական փորձառութեան ճանաչում» :

Պ. Ալեանաք յատուկ շնորհակալութիւն յայտնեց Պրանտենպուրկ նահանգի Մշակոյթի նախարար Պ. Շթեֆան Ռայխէին, յուշերեկոյթին բանախօսելու իր պատրաստակամութեան համար : Պ. Ալեանաք նշեց նախարար Ռայխէի նուիրուածութիւնը հայկական հարցին : Ան ըսաւ որ հազուագիւտ են Գերմանիոյ մէջ այն քաղաքագէտները, որոնք այսպիսի վճռակամութեամբ ցոյց կու տան իրենց դիրքորոշումը այնպիսի ոճիրի մը ժխտումին դէմ, որ պիտի ոչնչացնէր ամբողջ ժողովուրդ մը : Այդ կապակցութեամբ Պ. Ալեանաք անդրադարձաւ նաեւ Գերմանիոյ պատմական պատասխանատուութեան : Ա. Աշխարհամարտի ընթացքին Գերմանիան եւ Օսմանեան կայսրութիւնը դաշնակիցներ էին եւ ցեղասպանութեան ժամանակ գերման կայսրութեան կեցուածքը չյայտնուեցաւ Հայերու ոչնչացումը արգիլելու ջանքերով, այլ՝ զսպուածութեամբ : Զմոռնանք, որ Պէրլին այն քաղաքն էր, ուր ապաստան գտան Հայերու ցեղասպանութեան գլխաւոր պատասխանատուները, Ա. Աշխարհամարտէն յետոյ :

Պետական քարտուղար Մոնիքա Պեք իր ողջոյնի խօսքը ուղղեց ներկաներուն՝ նշելով իր ուրախութիւնը, Ապրիլ 24ի ձեռնարկը հիւրընկալելով : Ան ըսաւ, որ անվարան ընդառաջած էր Պէրլինի Հայ Համայնքի խնդրանքին, որ կը վերաբերէր վերոյիշեալ յուշերեկոյթը Զարլանտի ներկայացուցչութեան տան մէջ կատարելուն : Ան յիշեց նաեւ որ ինք անձամբ, երկար ժամանակէ ի վեր վեր հետաքրքրուած է Հայկական Հարցով :

Յուշերեկոյթին կեդրոնական մասը կազմեց նախարար Պ. Ռայխէի ճառը : Ան վերյիշեց ցեղասպանութեան պատմութիւնը եւ անոր գաղափարախօսական պատրաստութիւնն ու կապը Թրքական համատարր ազգութեան իրականացման հետ : Ան յատկապէս անդրադարձաւ ցեղասպանութեան յիշողութեան նշանակութեան՝ ներկայի համար եւ քննադատեց Թուրքիոյ պաշտօնական կեցուածքը :

Ան խօսեցաւ հաշտութեան մասին, չէշտելով սակայն որ այդ հաշտութիւնը կարելի կ'ըլլայ միայն այն պարագային, երբ ոճիրը գործողներու յաջորդող սերունդները ընդունին ցեղասպանութիւնը : «Կարելի չէ մեղաւորը "բեռնաթափել" առանց Հայոց պատմութիւնը Թուրքիոյ մէջ թափանցիկ դարձնելու» ըսաւ ան :

Յուշերեկոյթին երաժշտական մասը ապահովեց Հայաստանէն ծանօթ պարիթոն Միքայէլ Բարաջանեան, որուն դաշնակով կ'ընկերանար Սիլվա Շմետինկ-Ֆար

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ԴԱՐՁԱԾ ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՆԵՐ

(ՅԵՏԱԴԱՐՁ ԱՄՓՈՓ ԱԿՆԱՐԿ)

Փարիզի Ս. Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնի սրահին մէջ ամէն ամիս երրորդ հինգշաբթի օրը տեղի է ունենում հերթական Գրական Երեկոն, որի ընթացքին ունկնդիրները ծանօթանում են գրական-մշակութային երեւոյթներին, հանդիպումներ են ունենում Հայաստանաբնակ հիւրերի հետ եւ արդէն ստեղծել են ջերմ ու մտերիմ մի շրջանակ, որտեղ փոխադարձ հաղորդակցութիւնը մասամբ կարծես թէ յաղթահարում է օտարացումի չարիքը:

Գրական-մշակութային երեկոները ձեւաւորուեցին երեք տարի առաջ՝ Ս. Գրիգոր Վրդ. Նարեկացիի «Մատեան Ողբերգութեան» աղօթագրքի մասին բանախօսութեամբ եւ աղօթքների ընթերցումով, որ ուղեկցուեց երգիչ Մկրտիչ Մկրտչեանի՝ հոգեւոր երգերի մեկնաբանութեամբ:

Այս տարի Յունուարից Գրական Երեկոների շարքը սկսուեց «Լինում է, չի լինում» խորագիրն ունեցող ձեռնարկով, որ նուիրուած էր մեր մանկութեան հէքեաթներին: Երեւանի Թատերական հիմնարկութեան բեմական խօսքի ուսուցչապետ Անահիտ Սիմոնեանը եւ կինոդերասանի թատրոն-արուեստանոցի դերասանուհի Սիլվա Հայկէչեան-Արաքսը ունկնդիրներին ներկայացրին ժողովրդական հէքեաթները, որոնք ժամանակին մշակել է Յովհաննէս Թումանեանը: Երեկոյի աւարտին ունկնդիրները ափսոսանքով նկատեցին, որ ուշ ժամի պատճառով բացակայում էին երեխաները ու նաեւ խոստովանեցին, թէ մէկ ժամուայ ընթացքին վերապրեցին իրենց մանկութիւնը:

Իւրայատուկ էր յաջորդ՝ բանաստեղծութեան երեկոն: Պետրոս Դուրեանի, Դանիէլ Վարուժանի, Աւետիք Իսահակեանի, Ռուբէն Սեւակի, Վահան Թէքէեանի, Զահրատի, Յովհաննէս Շիրազի, Պարոյր Սեւակի բանաստեղծութիւնները ընթերցեցին գրասէր եւ հայ գեղարուեստով ապրող ու շնչող մշակութային կեդրոնի բարեկամներից Հռիփսիմէ Պետրոսեանը, Մատլէն Սիրոյ-Տաղը, Անժելա Սահակեանը, Հայրօ Սիրոյ-Տաղը եւ Կարապետ Թորոսեանը:

... Մարտ ամսի երրորդ Հինգշաբթին նուիրուած էր Նայիրի Զարեանին, որ լինելով մեր գրականութեան անվերապահ ու բացառիկ երեւելիներից մէկը, ամբաստանուեց եւ հալածուեց ճիշդ այնպէս, ինչպէս հայ խոշոր մէկ ուրիշ գրագէտ՝ Յակոբ Օշականը եւ նոյն պատճառով: Նրանք երկուսն էլ խստագոյնս քննադատել էին սովետահայ այն գրողներին ու նրանց գրականութիւնը, որպիսիք հապճեպօրէն եւ արհեստականօրէն աճեցրեց սոցիալիզմ կառուցող վարչակարգը՝ ապացուցելու համար, թէ ազգային մշակոյթը գլխատելուց յետոյ հոգեւոր արժէքի որեւէ կորուստ չի եղել: Եւ այն մեռեալ շրջանը, որ սկսուեց 37ից յետոյ, կոմկուսակցութեան գաղափարական ոլորտները ներկայացնում էին որպէս ազգային գրականութեան բարգաւաճումի տարիներ եւ այդ սնամէջ ու իրականութեան հետ որեւէ եզր չունեցող կեղծիքը քարոզչական նիւթ էր դարձել նաեւ Մոսկուայի նիւթական հովանաւորութեամբ արտասահմանի մէջ հրատարակուող հայատառ կոմունիստական մամուլի համար: Չհանդուրժելով այս խաբէութիւնը՝ Նայիրի Զարեանը 1946ին քննադատել եւ բացայայտել էր «սովետական ծաղկող ու բարգաւաճող գրականութեան» կեղծիքը... Ինքը Նայիրի Զարեանը, որ գեղարուեստի ջատագով էր, սովետական գորշ գրականութիւնն ստեղծող եւ նոյնքան գորշ ու անդէմ գրողների բամբասանքով յագեցուած մթնոլորտի զոհը եղաւ: Երեկոյի ընթացքին ընտիր կտորներ ընթերցուեցին Նայիրի Զարեանի «Սասնայ Դաւիթ» դիւցազնավէպից, «Արա Գեղեցիկ» ողբերգութիւնից եւ տարբեր տարիների գրուած բանաստեղծութիւններից:

Լուսինէ Զաքարեանի յիշատակին նուիրուած երաժշտական երեկոյին սրահը լցուած էր երգչուհու երկրպագուներով: «Լուսինէն բացառիկ արուեստագէտ էր, որ անցեալ դարի Բ. կէսին եղաւ հայ ժողովրդի քրիստոնէական վերածնունդի երգչուհին, ասաց Կարէն Սիմոնեանը: - Նա աղօթող էր եւ ոչ թէ սոսկ տաղանդաւոր մի երգչուհի: Աղօթող էր ճիշդ այնպէս, ինչպէս մեր սուրբ նախնիները, եթէ կ'ուզէք, Սուրբ Գրիգոր Վարդապետ Նարեկացին, որի աղօթքները անհատների թեթեւ ձեռքով յայտարարուեցին ընդամէնը... "միջնադարեան հայ բանաստեղծութեան նմոյշներ"»: Այնուհետեւ ներկաներին ներկայացրեց աղօթքի անհրաժեշտութիւնը քրիստոնէական կեանքի մէջ, պատմեց աղօթելու տարբեր ձեւերի մասին, որոնք մարդուն միշտ անմիջական կապի մէջ են պահում Աստծոյ հետ:

Երգչուհի Մարի Թադէոսեանի մեկնաբանութեամբ ունկնդիրները հաղորդակցուեցին հայ հոգեւոր եւ ժողովրդական երգերի: Սիլվա Հայկէչեան-Արաքսը ներկայացրեց դեռեւս դեռատի Լուսինէի առաջին քայլերը սատարող Հրանդ Գէորգեանի, այնուհետեւ երգչուհու արուեստը մեկնաբանող եւ գնահատողներ Վահագն Դաւթեանի, Ռաֆայէլ Իշխանեանի, Լեւոն Միրիջանեանի, Պերճ Ժամկոչեանի յուշերը, իսկ Անահիտ Սիմոնեանը ընթերցեց Նայիրի Զարեանի, Խուստարտաս Մեժելայտիսի, Միխայիլ Մաթուսեւսկիի եւ Սիփան Շիրազի բանաստեղծութիւնները, որ գրուել են Լուսինէի երգի ներշնչումով:

Խորհրդաւոր մթնոլորտ էր սրահի մէջ, որտեղ, պատուանդանի վրայ՝ աղօթարար երգչուհու մեծադիր դիմանկարը զարդարում էին երկրպագուների բերած վարդերը, եւ հնչում էր Լուսինէի ձայնը, որ յուզմունքով էին լսում ունկնդիրները:

Դժուար է եղել Լուսինէ Զաքարեանի ստեղծագործական կեանքը: Աւելի շատ խանգարել, քան օգնել են մշակութային համապատասխան պաշտօնական ոլորտները: Նրա համերգները ապահովելու նպատակով հայ հոգեւոր երգը, որի անզուգական մեկնաբանողն էր Լուսինէն, միշտ ներկայացնում էին որպէս «միջնադարեան տաղեր»:

«Սակայն Լուսինէն եղաւ այն մաքրամաքուր երանելին, որ մեր ժողովրդին տանում էր դէպի Աստուած, - երեկոն այսպէս ամփոփեց բանախօսը, - Նա բացայայտօրէն կատարում էր այն գործը, ինչը Եկեղեցին փորձում էր անել, եւ, դժբախտաբար, գրեթէ ապարդիւն՝ անաստուածութեան իրականութեան ստեղծած հոգեւոր ցեղասպանութեան պայմանների մէջ»:

Մայիսեան երեկոյի նիւթը Հնդկահայոց կտակած ժառանգութիւնն ու Միքայէլ Նալբանդեանի Հնդկաստան կատարած ուղեւորութեան բուն նպատակն էր: Յանիրաւի ամբաստանուած եւ խեղաթիւրուած գործունէութեամբ է այսօր յայտնի Միքայէլ Նալբանդեանը հայ հասարակութեանը: Եւ եթէ՝ լինելով ազգային-ազատագրութեան նուիրեալ եւ, ինչպէս ժամանակակից կենսագիրներն են բնորոշել նրան՝ Առաջին Հայ Քաղաքացի, Նալբանդեանը իր կենդանութեան տարիներին ամբաստանուել էր որպէս «ինքնահաւան երիտասարդ մի խառնակիչ», որ կարող էր լինել միայն «դժոխքի բաժին», ապա մահից մի քանի տասնամեակ անց, սովետական իրականութեան մէջ, ռուսական ազգայնական կոմունիզմի գաղափարաբանները նրան ներկայացրել եւ հայ հասարակութեանն էլ ներշնչել են որպէս ոչ աւելի ու ոչ պակաս, քան «յեղափոխական-դեմոկրատ»ի, «մատերիալիստ»ի, «սոցիալիստ-ուտոպիստ»ի եւ ուրեմն, ռուսական նարոդնիկութեան մասնաւորապէս Ն. Չերնիշեւսկիի «զինակից» այն պարագային, երբ նա կտրականապէս մերժում էր նրանց մարդատեաց հայեացքները, որոնք ամփոփուած էին յետագային բոլշեւիկեան ասոյթ դարձած կարգախօսի մէջ· «Կացնի՛ կոչէք Ռուսաստանը»:

Ներկայացնելով Նոր - Նախիջեւանին կտակած Հնդկահայոց ժառանգութեան պատմութիւնը, դրամատիկ թատրոնի դերասան Արտաշէս Ոսկանեանը եւ Կարէն Սիմոնեանը պատմեցին Միքայէլ Նալբանդեանի, Յարութիւն Սվաճեանի, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի ու պոլսահայ միւս համախոհների ջանքերով ստեղծուած ազգային - ազատագրութեան Պոլսոյ կենտրոնի ծրագիրը ազգային - ազատագրութիւնը զէյթունցիներով սկսելու, իսկ ընդհանուր ապստամարտը Ջուզեփփէ Կարիպալտիի եւ նրա հազարեակով առաջնորդելու մասին: Եւ այն մասին, որ բնաւ յոյս չունենալով ազգային ջոջերի վրայ, Նալբանդեանը ապստամարտի ծախքերը հոգալու նպատակով ձեռնարկեց Հնդկահայոց կտակները ստանալու գործը՝ իրեն հասանելիք տոկոսների մի մասը Ջուզեփփէ Մածինիի խորհրդով թողնելով իտալական դրամատանը, որպէսզի հնարաւոր լինի վարձատրել Կարիպալտիի հազարեակին: Հետաքրքիր փաստ է, որ 1862ի Օգոստոս 1ին, երբ Զէյթունի մէջ ոտքի ելան ապստամարտիկները, Պոլսոյ մէջ նոյն օրը սկսուեցին Հայերի կազմակերպած հոծ ցոյցեր, որոնց մասին, եթէ չի լռում սովետական պատմագրութիւնը, ապա պատմութեան անցուդարձը յիշում է առանձին, անդամահատուած դրուագներով եւ խուսափում է դիտել ժամանակի իրադարձութիւնների ընդհանուր հէնքի վրայ, քանի որ այս պարագային անպայման փլուզուելու է Հայերի պատմութեան ոդեղէն շրջանի մասին ամենայն բամբասանքներով յագեցուած սովետական պատմագիտութեան խաղաթըղթերով շինած կառոյցը:

Ոչ միայն հայ, այլեւ Եւրոպայի միւս ժողովուրդների հետ նախապէս ծրագրուած եւ ներդաշնակուող ազգային ազատագրութեան պայքարը ձախողեց ռուսական պահնորդութեան լրտեսը եւ նոյն 1862ին Ռուսաստանում ձերբակալուեցին 36 հոգի, որոնք առանց դատ ու դատաստանի բռնեցին աքսորի ճամբան: Ծանր հիւանդութեամբ տառապող Միքայէլ Նալբանդեանը աքսորուեց Կամիշին քաղաք, որտեղ եւ վախճանուեց 1866ի Մարտ 31ին՝ երեսուն եւ եօթը տարեկան հասակում:

Յիրաւի, ինչպէս հազարամեակներ առաջ գուշակել է Մարկոս Տուլլոս Կիկերոնը· «Երիտասարդներին կեանքից զրկում է բռնութիւնը, իսկ ծերունիներին՝ զառամեալ հասակը»:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

մասեան: Անոնք ներկայացուցին Կոմիտասէն, Արմէն Տիգրանեանէն եւ Տիգրան Չուխաճեանէն երգեր եւ արիաներ: Տիկին Շմետինկ-Ֆարմասեան նուագեց նաեւ Կոմիտասէն եւ Սերգէյ Ռախմանինովէն գործեր: Ծանօթ դերասանուհի Մարթինա Քաուլ կարդաց չափածոյ եւ արձակ ստեղծագործութիւններ հայ եւ գերմանացի գրողներէ, որոնց նիւթերն էին վերապրել եւ վկայութիւն: Երաժշտութիւն եւ արտասանութիւն խոր տպաւորութիւն թողեցին ներկաներուն վրայ եւ անոնց ներշնչող ուժը զգալի դարձուց յուշուածի ներկայութիւնը:

Մօտ 200 հոգի ներկայ էին այս ձեռնարկին: Հրաւիրեալներու մէջ էին ներկայացուցիչներ՝ քաղաքագիտական, մշակութային, գիտական եւ մամուլի մարզերէն: Ներկայ էր Պ. Նորպէրթ Հայնցէն, Հայաստանի Հանրապետութեան մօտ Գերմանիոյ Ա. դեսպանը: Յուշ-երեկոյթին ներկայ եղան նաեւ Պէրլինի Յունական համայնքի անդամներ, անոնց շարքին Պոնտոսցի Յոյներ:

Երեկոյթէն ետք, տիկին Մոնիքա Պեք ներկաները հրաւիրեց ընդունելութեան, Զարլանտի ներկայացուցչութեան տան նախասրահը:

Պէրլինի Հայ Համայնքի այս տարուան Ապրիլ 24ի յուշ-երեկոյթը շարունակութիւնն էր անցեալ տարի կազմակերպուածին, որ շատ յաջող եւ տպաւորիչ էր: Ֆրանքֆուրթի մէջ կազմակերպուածին հետ, Գերմանիոյ մայրաքաղաք Պէրլինի Հայ Համայնքին կազմակերպած յուշ-երեկոյթը հասկնալի դարձուց հայկական հասարակութեան վճռակամութիւնը՝ ցեղասպանութեան ժխտումին դէմ:

ՎԱՐԴԳԷՍ ԱԼԵԱՆԱՔ
ՄԵԼԻՆԷ ՊԱՊՈՎԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

3

- Խօժէնի, եթէ գիւղ չերթաք, մեզի կուգաս, հա՞ աղուորս, մեզի կուգաս՝ մէկ երկու շաբաթ կը մնաս, այս տարի Եէնի Գիւղի բարձունքը մեծ տուն մը վարձեցինք:

Խօժէնի գէշ կ'ըլլար այս գթութիւնը տեսնալով: Ի՞նչ ինչով պակաս էր անոնցմէ: Ու տակաւին փոխը ունէր աւելի գէշ ըլլալու, մինչդեռ իր ընկերուհիները եւ մօրաքրոջ աղջիկները օրէ օր աւելի կը նըպաստաւորուէին բախտէն:

Կը խորհէր նաեւ իր մայրիկը, հայրիկը, պզտիկ աղբարիկները, որոնք իրեն չափ ալ օր պիտի չտեսնեն: Կը փափաքէր երջանիկ ըլլալ ու երջանիկ ընել:

Պաթիստ Տալեանը գեղեցիկ էր, հարուստ, զարգացած: Այս երեք սատանաները Խօժէնին գրաւեցին:

- Մենք ո՞վ ենք որ, տուն մը անգամ չունինք, կը մտածէր Խօժէնին:

Այս՛, խանութը տուն չէր շինած: Անտոն սխալած էր:

- Մարդ անգամ մը տունը չծախէ՛... կը հառաչէր տիկին Նուարդ ու կ'աւելցնէր·

- Իսկ եթէ մարդ տունը ծախէ, պէտք է հեռաւոր թաղ մը փախչի երթայ եւ ոչ թէ իր ծախած տան դիմացի տան մէջ վարձակալ ըլլայ... Մարդուս հիւծախտ ըլլալը բան մը չէ:

Ամիս մը վերջ Խօժէնի ամուսնացաւ: Ահագին բազմութիւնով ճոխ հարսանիք մը ըրին: Ի մէջ այլոց այնտեղ էին Թօնի, Թօսեալը, Տիրացու Տրդատ:

Մատամ Սոֆի կը պարէր խրտուիլակի մը նման:

Թօսեալը կ'ըսէր Տրդատի·

- Առի՞ր... Առի՞ր... Խօժէնին կաթոլիկ ըրինք...

Տրդատ գինովցած էր ու կ'երգէր, ուտելէ վերջ:

Կրէկուար երգած էր·

Տուր ինձ քու ձեռքդ եղբայր եմք մենք
Որ մըրըրկաւ էինք զատուած·
Բախտին ամէն ոխ չարանենք՝
Ի մի համբոյր ցրուին ի բաց:
Ընդ աստեղօք ի՜նչ կայ սիրուն՝
Քան զանձկալի եղբայր անուն:

Քանի մը հոգի սկսան փափսալ·

- Աստուած տայ, խաֆիէ մը չըլլայ մէջերնիս...

- Համիտը չկայ...

- Մաֆ եղանք գնաց... եթէ մէջերնիս ճուռնալըի մը կայ:

4

Խօժէնիի հարսնիքին պատճառով տիկին Նուարդ չկրցաւ Նուպարիկը Ալէմ Տաղի տանիլ ու մասնաւոր արարողութիւնով ետ առնել իր զաւակը Ս. Նշանէն: Այդ ուխտագնացութիւնը յետաձգուեցաւ յաջորդ տարուան: Եւ այս պատճառով տխուր էր Նուպարիկ: Բարկացնելու համար իր մայրը կ'ըսէր·

- Դեռ տարի մը անառակութիւն ընելու իրաւունք ունիմ:

- Յիշէ տնօրէնդ, Գրիգոր էֆէնտի Մարգարեանը...

Դպրոցներու վերամուտը կը մօտենար: Նուպարի «փորի ցաւեր»ը սկսած էին: Գիւղ չգացած, բնութեան մէջ չեղած, դըպրոց պիտի երթար: Ամառուան մասնաւորաբար տաք կիրակիները, երբ փողոցը պարպուած կ'ըլլար, Նուպարին տխրութիւնը կը բազմապատկուէր: Բոլորը կըղզիները, Ջուրերը, գիւղերը գացած էին: Ինչ տխուր էր Բերա մնալ: Նուպարիկ կը մնար մէկ երկու տղոց հետ: Անոնք ալ ի վիճակի չէին օդափոխութիւն մը ընելու: Կ'երթային Բանկալթիի ազգ. գերեզմանատունը ու այնտեղ կը խաղային:

Այդ գերեզմանատունն էր իրենց գիւղը: «Զէյլէմպիճ»ի ծառերուն վրայ կ'ելլէին, տապանաքարեր կը տաշէին, գերեզմաններ կը պեղէին ու զանկեր կը փախցնէին: Վերադարձին փողոցի վաճառորդները կը նեղէին, անոնց ձայները, կանչերը կը կապկէին, երբեմն քարի կարկուտի մը կը բռնէին, շատ անգամ ալ յաճախորդ ձեւանալով ձկնորս մը կամ պտղավաճառ մը կը կանչէին դրան մը մէջ պահուըտած:

Երեկոները, կը փոխէին իրենց խաղը: Երեք չորս տղաք փողոցի մը բոլոր դռները զարնելով կը փախչէին: Ամէն դուռ կը բացուէր ու ամէն դուռ բացող կը հայհոյէր, հայերէն, յունարէն, թուրքերէն, իտալերէն, ֆրանսերէն:

- Փիճի զաւակներ, փիճեր, ճղակոտր ըլլաք...

(Շար. 51)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արուսեակ Ներսէսեանի մահուան առթիւ (Միլանօ), Տիկին Կեկէլ Խաչատուրեան 100 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին ։

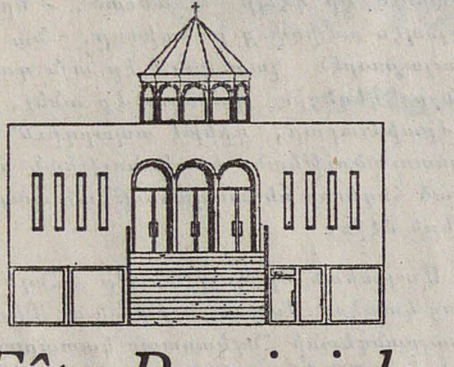

Fête Paroissiale

Lundi de Pentecôte
31 mai

— 11h30 : Culte
— 12h30 : Repas
— 14h30 : Animation musicale — Jeux pour enfants

Stands divers :
Littérature — Brocante — Spécialités arméniennes

Eglise Evangélique Arménienne
28 ave Bourgain - 55 ave Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux
☎ 01 47 36 02 50

CHAVILLE

L'Association Culturelle
de l'Eglise Arménienne de Chaville
et
le Père Krikor KHATCHATRIAN
invitent
tous les jeunes de la région
à une
RENCONTRE AMICALE ET CONVIVIALE
le Samedi 29 mai à 20 heures
Salle «S. Balabanian» de l'Eglise
6 rue Père Komitas 92370 CHAVILLE

Au cours de cette soirée, seront librement évoqués, tous les problèmes liés à la jeunesse, avec, en priorité, le maintien de l'identité.

— Entrée libre —

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

présente :
La traduction française du récit
de BERDJOUHIE
«ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ»
«JOURS DE CENDRES A ISTANBUL»
par Armen BARSEGHIAN (son fils)
avec le concours d'Anne BARSEGHIAN
(sa petite-fille)
Conférenciers :
ANNE BARSEGHIAN
et
CLAIRE MOURADIAN
Se Souvenir, Ecrire et Vivre
Vendredi 28 mai à 20h30
à la M.C.A. de Paris
17 rue Bleue 75009 Paris

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ուրբաթ, Մայիս 28 ։ Խը․ օր Յիճանց ։

ՏԱՐԵԴԱՐՁ
ՀԱՅ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ

- 1918 ՄԱՅԻՍ 28 -

Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 18-ին ։

Գոհաբանական աղօթք եւ հանրապետական մաղթանք ։

«Տէր կեցո՛ Դու զհայս, եւ արա զնոսա պայծառ»

ԼԵԶՈՒՆ ԱԶԳԻՆ ՀՈԳԻՆ Է,
ԴՊՐՈՑԸ ԱԶԳԻՆ ՏՈՒՆՆ Է ։
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
2004/2005 *թ․ի*
արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան
Ապրիլ 15էն մինչեւ Մայիս 31

RENTREE
DES CLASSES 2004/2005
Inscriptions ouvertes
du 15 avril au 31 mai

TEBROTZASSERE

Ecole mixte bilingue
Franco-Arménienne
(Académie de Créteil)
1, Bd. du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY

Chef d'Etablissement :
Monsieur HAIG SARKISSIAN

- Maternelle : 3 sections
- Primaire : Sous Contrat Simple
- Collège : Sous Contrat d'Association avec l'Etat

Equipe pédagogique compétente et motivée.

- Programmes officiels de l'Education Nationale
- Enseignement de la langue et de la culture arméniennes
- Cours de chant : «Chorale Tebrotzassère»
- Cours d'informatique dès le primaire
- Langue vivante 1 : anglais
- Langue vivante 2 : allemand au espagnol.

Equipements pédagogiques évolutifs :
Laboratoire de langues — Centre de Documentation et d'Information — Salle d'ordinateurs — Laboratoire de physique - chimie.

Ramassage scolaire par autocars suivant possibilités.
Cantine assurée

Pour tout renseignement tél./fax :
01. 43. 81. 01. 72
direction@tebrotzassere.com
100% DE REUSSITE AU BREVET DES COLLEGES FIN ANNEE SCOLAIRE 2003

Fête nationale arménienne
A MARSEILLE
JOURNEE DE L'INDEPENDANCE

organisée par :
F.RA., F.R.A. Nor-Seround, Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture, Croix Bleue, Hamazkaïne, U.D.L.A., UGA-Ardziv, Aram, Association Kaloustian, Euro-Arménie.

VENDREDI 28 MAI
A PARTIR DE 17 HEURES 30
AU DOCK DES SUDS

- 17h30 : Ouverture au public. Stands associatifs. Espace de rencontre.
- 19h30 : Ouverture officielle en présence de personnalités.
- 20h00 : Conférence animée par **Anahide Ter Minassian**, Maître de conférences honoraire à l'Université de Paris I' Sorbonne.
- 20h30 : Le 28 mai en images. Projection d'un film documentaire.
- 20h45 : Début des manifestations artistiques :
  — Troupe de danse Ani de la Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture;
  — **Hrant Aprahamian**, danse moderne;
  — **Troubadours.**
- 21h15 : **Jo Corbeau** en concert.
- 22h00 : **Grand Orchestre Massis**
  Garo Gaboudaguian du Liban,
  DJ Greg

DOCK DES SUDS — 12 rue Urbain V — 13002 MARSEILLE

——— Tarif unique : 10 Euros ———
Locations : FNAC — Carrefour — France Billet
ou sur place à partir de 17 heures.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Նուիրատուութիւններ 28րդ տարեդարձին առթիւ․–

Տանիէլ Խաչատուրեան, Լիւսի Միլտոնեան, Արմէն Ութուզեան, Անդրանիկ Փամպուքեան, Ժագ Սիմոնեան, Գլօտ Ջէքեմինեան, Վարդան Զիֆթչիպաշեան, Մարսէլ Թոքաթլեան, Ժագ Թորիքեան, Ռոժէ Վաթոքեան, Ռոժէ Եափուճեան, Ժագ Պալթայեան, Գրիգոր Պանոյեան, Տիգրան Ղազարեան, Պէրնար Տակիւրեան, Շահան Ա․ Քհնյ․ Տէտէեան, Ֆրանսուա Էօրտէքեան, Մարսէլ Կիլքաէրեան, Սեպուհ Գարակիւլեան, Լիւսի Գուլումեան, Սոնիա Փիլիկեան, Ժ․-Գլօտ Մինասեան, Անի Մինասեան, Պետիկ Սիմոնեան, Ժիրայր Փոսթու, Ժերար Տօլապճեան, Ժագ Ալթունեան, Ժերար Ալոյեան, Կապոյտ Խաչի Պլ․ Օտոյի մասնաճիւղ, Կապոյտ Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղ, Դաւիթ Պանտիկեան 100ական Եւրօ, Մարի Տօրումեան 90, Սէն-Լու Ս․ Գէորգ եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութիւն, Մարի Պէրպէրեան, Ժագ Ուլուսեան, Ժանին Թեճիրեան 80ական, Սեդա Միմոնեան, Գլեմանս Թիւթէլեան 75ական, Պէրնար Գալանտար, Կարապետ Եազիճեան 60ական ։
(Շար․)

Association pour le Développement de la Langue et de la Culture Arménienne
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
vous invite à sa

FETE ANNUELLE
KERMESSE

—— □ ——

Lundi 31 mai
de 14h30 à 19h
Dans la Cour de la Cathédrale
SERPOTZ
TARKMANTCHATZ
339 avenue du Prado 13008 MARSEILLE

—— □ ——

Animations par les élèves de l'Ecole,
musiques,
chants,
danses

—— □ ——

TIRAGE DE LA TOMBOLA

—— □ ——

Venez nombreux encourager nos élèves et déguster les spécialités arméniennes dans une ambiance familiale

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ԷՎԻԱՆ ԵՒ ԻՎՈՒԱՐ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի Ա․ Ջամալեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի Էվիան ծանօթ քաղաքը եւ Իվուար ծաղկաւէտ աւանը, Կիրակի, Յունիս 18-ին ։

Մասնակցութեան սակն է 85 Եւրօ ։

Հետաքրքրուողներ կրնան հեռաձայնել
-- Լիզային՝ 04 · 78 · 31 · 92 · 98 թիւին կամ
-- Սիրվարդին՝ 04 · 78 · 49 · 28 · 87 թիւին ։
Արձանագրութեան վերջին օրն է Յունիս 2 ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

DEUX VOYAGES EN ARMÉNIE
(OECUMENIQUES, CULTURELS, HUMANITAIRES)

12 AU 26 AOUT : VOYAGE POUR JEUNES (18 à 30 ans)
prix : 840 euros
25 OCTOBRE AU 1er NOVEMBRE : (Tous âges)
prix : 1100 euros

Accompagnateur : Pasteur SAMUEL SAHAGIAN
organisés par **Solidarité Protestante France-Arménie**
Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
SPFA : 1, rue Cabanis, 75014 Paris (Tél. : 01 47 35 30 23)
(Extension possible au Karabagh du 1er au 3 novembre)
(Programme détaillé sur demande)

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 28
VENDREDI
28 MAI
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.956 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 79e ANNEE — N° 20.956

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի տնօրէնութիւնը Արտաքին գործերու նախարարութեան պնդումներուն տեղի տալով ընդունած է քրտերէն հաղորդումներու արտօնութեան որոշմնագիրը: Տնօրէնը ըսած է թէ վարչական խորհուրդի ժողովով մը տարբեր լեզուներով եւ բարբառներով սփռումի որոշում տուած են միաձայնութեամբ: Եթէ Եւրոպայի սիրոյն տրուած, այլ Թուրքի վրայ մնացած որոշումներու ճակատագիրը չունենայ այս մէկն ալ, հայ համայնքն ալ կրնայ հայկական ձայնասփիւռի կայան մը ունենալ Պոլսոյ մէջ:

ԹՈՒՐՔԻԱ կը պատրաստուի Պաղեստինի ներկայացուցչութիւնը բարձրացնել դեսպանութեան աստիճանի: Լուրը հաղորդած է վարչապետ Էրտողան, աւելցնելով որ յատուկ ներկայացուցիչ մըն ալ պիտի ղրկէ Պաղեստին, որպէսզի Թուրքիա աւելի գործօն դեր կատարէ Իսրայէլի յարձակումներուն դէմ: Այդ յարձակումներուն առընչութեամբ Թուրքիոյ վարչապետը յորդորած է հակազդեցութիւն ցոյց չտալ Իսրայէլացիներու դէմ, այլ Իսրայէլեան կառավարութեան:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ քաշուած է Ռաֆահէն, վերջ տալով Ծիածան գործողութեան եւ հաշուեկշիռները կը տարբերին մեռեալներու եւ քանդումներու մասին: Ըստ զօր. Զաքայի, Գազայի գօտիին հրամանատարը, 56 տուներ քարուքանդ եղած են, պաղեստինցի 41 մարտիկներ մեռած են եւ 12 բնակիչներ: ՈՒՆՐՈՒԱ-յի (ՄԱԿ-ի Օժանդակ Գործակալութիւնը Պաղեստինցի Գաղթականներու) համար 45 Պաղեստինցիներ մեռած են, 98 բնակիչներ անօթեւան են, իսկ սկիզբէն ի վեր քանդուած տուներու թիւը 155 է եւ ընդհանուր ձեւով 1354ի կը հասնի քանդուած տուներու թիւը եւ Ինթիֆատայի սկիզբէն ի վեր 13 հազար է անօթեւան Պաղեստինցիներուն թիւը: Շատ աւելի մեծ են թիւերը Ռաֆահի գաղթականաց կայանէն ներս: Իսրայէլի փոխ վարչապետը՝ Եհուտ Օլմերթ կը գտնէ որ փոքր մեծամասնութեամբ մը կառավարութեան մէջ, միակողմանի ծրագիր մը կայ Գազայի գօտիէն քաշուելու: Շարոն կ'առաջարկէ որ հրէական 21 գաղթավայրերը մաս առ մաս ցրուին եւ ոչ մէկ անգամէն:

ԳԱՐԱՅԻՊՆԵՐՈՒ աղէտը աւելի մեծ ծաւալ կը ստանայ օրէ օր եւ Հայիթիի ու Դոմինիկեան Հանրապետութեան մեռեալներու թիւը 2000էն աւելի է, դեռ կան հարիւրաւոր անհետացածներ, 3000 անօթեւան եւ քարուքանդ 546 բնակարաններ:

ՔԱՐԱՉԻԻ մէջ կրկնակ ռմբափորձեր գործուած են Մայիս 26ին ԱՄՆ ընդհանուր հիւպատոսին բնակարանին եւ անգլիական դպրոցին մօտ, որոնք կը գտնուին ամերիկա-փաքիստանեան մշակութային կեդրոնը: Երկու կառքեր պայթած են կէս ժամ տարբերութեամբ, մէկ մեռեալ կայ եւ 17 վիրաւորներ: Կը կարծուի որ բուն թիրախը ամերիկեան շէնքն էր, ըստ ոստիկանապետին: Ուաշինկթընի կարծիքը տարբեր է, կը խորհի որ թիրախը դպրոցն էր եւ ոչ թէ դիւանագիտական հաստատութիւնը: Երկրորդ պայթումը աւելի զօրաւոր եղած է եւ այս մէկն է որ պատճառ եղած է ոստիկանի մը մահուան:

ՊՐԻՒՍԷԼԻ մէջ Եւրոպական Միութեան 25 Պետութիւններու դեսպանները համաձայնութեան մը եկած են Սուրիոյ նկատմամբ: Կը գտնեն որ Սուրիա պէտք է հրաժարի զանգուածային բնաջնջման զէնքերէ, եթէ կ'ուզէ առանձնաշնորհեալ առեւտրական ընկերակիցն ըլլալ Եւրոպական Միութեան: Կը մնայ որ Դամասկոս իր հաւանութիւնը տայ:

ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԸՐՆԵՇԸՆԸԼԻ նոր տեղեկագիրը հրապարակ ելաւ եւ Ֆրանսայէն զատ Միացեալ-Նահանգներն ալ խիստ կերպով կը քննադատուին: ԱՄՆ, կ'ըսուի, զոհած են «մարդկային իրաւունքները» եւ Իրաքի մէջ երկու լեզու գործածած են: Հարց կը տրուի որ 2003ի դէպքերը «ճակատագրական հարուած մը չտուի՞ն տիեզերական արդարութեան յոյսերուն»: ՄԱԿ-ն ալ անկարող կը նկատուի պարտադրելու պետութիւններուն որ իրենց արարքներուն պատասխանատուութիւնը ստանձնեն:

ՍԱՄԱՐԱՅԻ (Ռուսաստան) մէջ պայթումի մը հետեւանքով 15 հոգի վիրաւորուած են, որոնց երկուքը անչափահասներ են, մնացեալն ալ մերձաւոր բնակարաններու անձեր:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ելեկտրականութեան եւ կազի (Է. Տէ. Էֆ.) աշխատաւորները ցոյցի մը դիմեցին Հինգշաբթի, Մայիս 27ին, Պասթիյլէն Էնվալիտ: Համոզուած չեն որ սեփականաշնորհում պիտի չըլլայ հակառակ տրուած հաւաստիքներուն: Օրինագիծը կը նախատեսէ որ Է. Տէ. Էֆ. եւ Ժէ. Տէ. Էֆ. անանուն ընկերութիւններու պիտի վերածուին, որոնց դրամագլուխին մեծ մասը (51էն 66%) Պետութեան պիտի պատկանի: Ցուցարարներու համաձայն (կը նախատեսուէր 80 հազար հոգի) ծրագիրը եթէ իրագործուի յաւելումի ալ դուռ պիտի բանայ (4%):

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ, երեք տարիներու դժուարին բանակցութիւններէ ետք ձախին եւ աջին միջեւ, համաձայնութիւն գոյացած է գաղթողներու օրէնքին վերաբերեալ: Վարչապետը իր գոհունակութիւնը յայտնած է այս առթիւ, թէեւ բընագիրը դեռ չէ շարադրուած: Յուսախաբ են Կանաչները, որոնք նման օրէնք մը կ'ուզէին, բայց՝ նուազ խիստ:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ախոյեան ակումբներու Լիկայի աւարտական մրցումը տեղի ունեցաւ Կելզընքիրխըն (Գերմանիա), դէմ առ դէմ հանելով Փորթուկալի Ֆութպոլ Գլէօպ Փորթօն եւ Ա. ԷՍ. Մոնաքօն: Հակառակ Ֆրանսայի դրած յոյսերուն, Մոնաքօ 0-3 պարտուեցաւ: 15 հազար համակիրներ Գերմանիա փութացած էին գլխաւորութեամբ իշխանական ընտանիքին:

«ՔԵՕԼՆԻ ԽԱԼԻՖԱՆ» ինչպէս ծանօթ է, այսինքն՝ Մեթին Քափլան արտաքսուեցաւ դէպի Թուրքիա, ինչպէս Անգարա կը պահանջէր, բայց Գերմանիա կը մերժէր: 1983էն ի վեր Գերմանիա ապաստանած էր. Թուրքիոյ մէջ ամբաստանուած է որ ռմբափորձ մը կը ծրագրէր Աթաթիւրքի դամբարանին դէմ:

ՖՐԱՆՍԱ վճռական կը մնայ իր դիրքին վրայ եւ կը մերժէ միանալ այն 7 երկիրներուն, որոնք կը պահանջեն «քրիստոնեայ արմատներու» նշումը Եւրոպայի Սահմանադրութեան ներածականին մէջ: Ռաֆարէն յայտարարած էր շաբթուս սկիզբը (Տըպլէն) .. «Ֆրանսա չըն-դիմանար, բայց ամէն բանէ առաջ համաձայնութիւն մը կը փափաքի: Այդ պատճառով ներկայ բնագիրը մեզի կը թուի տրամաբանական եւ հաւասարակշռուած»: Ժիւփէ ալ աւելցուցած է՝ ըսելով որ քրիստոնեայ արժէքներու յիշատակումը Ֆրանսայի պատճառով չիբականանար:

ՊՈՐՏՈՅԻ Հանրապետական դատախազը յայտնած է Մայիս 26ին որ բոլորովին դէմ է միասեռականներու ամուսնութեան եւ արգիլած է քաղաքապետին, որ նման պսակ մը ընէ: Հարցը կը վերաբերի Նոէլ Մամէրի որ յայտարարած է թէ նման ամուսնութիւն մը պիտի ընէ ի'ր՝ Պէկլի քաղաքապետարանը, Յունիս 5ին: Երկու ուրիշ քաղաքապետներ ալ նոյն տրամադրութիւնը յայտնած են:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒՆ աչքին ամէնէն վնասակար անձը կը նկատուի Ալ-Քաիտայի այն անդամը, որ ցարդ երկրորդական մէկը կը նկատուէր: Այդ անձը Ալ-Զարքաուին է, զոր ձեռք ձգելու համար Ամերիկացիք 25 միլիոն տոլարի պարգեւ մը կ'առաջարկեն:

ԱՌԱՆՑ ՆԱԽԱՊԱՅՄԱՆԻ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ ԱԽՏԱՃԱՆԱՉՈՒՄԸ

«Ակօս»ի Մայիս 7ի թիւին մէջ «Ռատիքալ»էն (Մայիս 3) յօդուած մը արտատպուած է. հեղինակը Փուլաթ Թաճար ուշադրութեան կը յանձնէ այն պարագան որ Թուրքիոյ Հայերը թէ՛ որպէս փոքրամասնութեան անդամ, թէ՛ որպէս երկրին քաղաքացի, պէտք է օգտուին բոլոր իրաւունքներէն:

Գրութեան մէջ յօդուածագիրը նախ կ'անդրադառնայ ցեղասպանութեան զանազան մօտեցումներուն. քաղաքականին, իրաւականին, ապա վերջին շրջանի հարցը պատմաբաններուն ձգելու առաջարկին: Յետոյ կացութիւնը անելէն հանելու միջոցներ կը թուէ. անոնց գլխաւորը Թուրքիոյ հայ համայնքին թէ՛ որպէս փոքրամասնութեան անդամ, թէ՛ որպէս քաղաքացի նկատի առնուելու եւ որպէս այդ բոլոր իրաւունքներէն օգտուելու պարագան է: Փ. Թաճար հարկաւոր կը նկատէ որ համայնքի վաքըֆները կալուածատիրութեան իրաւունք ունենան, մշակութային փոխյարաբերութիններուն, այցերուն զարկ տրուի ու անոնց համար յաւելեալ պիւտճէ տրամադրուի: Կ'ըսէ թէ առեւտրական յարաբերութիւններու արգելքներն ալ կարելի չափով պէտք է վերնան ու առիթ տրուի երկու ժողովուրդներուն (Հայաստան եւ Թուրքիա) իրար աւելի լաւ ճանչնալուն:

Յօդուածագիրը Հայաստանին ալ թելադրանքներ ունի. ան պէտք է հրաժարի Թուրքիոյ արեւելեան շրջանները Արեւմտահայաստան կոչելէ. ըսելով թէ ցեղասպանութիւն եզրը իրաւական իմաստ կը կրէ ու առանց իրաւասու իրաւարարին վճիռին որեւէ պատահար չի կրնար իրաւականօրէն ցեղասպանութիւն անուանուիլ: Կը թելադրուի նաեւ մօտ հարիւր տարի առաջ տեղի ունեցած չատ ցաւալի պատահարները արհամարհելու փոխարէն, ժողովուրդներու զօրակցութիւնը ապահովելով նման դէպքերու կրկնութիւնը արգիլել:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԱՆԻԻ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

«Միլլիյէթ» (Մայիս 26) կը տեղեկացնէ թէ Անիի աւերակներուն զբօսաշրջութեան բացուելէն ի վեր մեծ է թիւը հոն այցելողներուն: Վերջերս հոն գացած է Գերմանացիներու խումբ մը որուն մաս կազմած է կրօնաւոր մըն ալ: Ան փլատակ եկեղեցիներէն մէկուն քարերուն վրայ կրօնական արարողութիւն մը կատարած է, խումբին միւս մասնակիցներն ալ հետեւած են: Արարողութիւնը տեսագրուած ու ձայնագրուած է: Գերմանացի կրօնաւորը գոհունակութիւն յայտնած է Անի այցելելու կարելիութեան ու տեսագրելու, լուսանկարելու արտօնութիւնը կոչած է վերջին ծայր խաղաղասիրական ընթացք:

Աւելորդ է ըսել որ պատկերազարդ լրատուութեան մէջ ոչ մէկ նշում տեղ գտած է Անիին պատկանելիութեան մասին: Բան մը որ այլեւս չի զարմացներ, ինչպէս այն մտածումը թէ Գերմանացիներուն ազատ-համարձակ արարողութիւնը վաղը կրնայ որպէս Թուրքիոյ լայնախոհութեան փաստ տեղ գտնել եւրոպական ատեաններու սեղաններուն վրայ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 27)

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՆԻՒԹՈՎ ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆԸ

Մոսկուայի մէջ Ղարաբաղի նիւթով Մայիս 25-26ին տեղի ունեցած կլոր սեղանը կոչուած էր «Ղարաբաղ - լճացումէն դէպի յառաջդիմութիւն, հրադադարէն դէպի հաշտութիւն»: Ռուսաստանի, Ազրպէյճանի, Հայաստանի, Ղարաբաղի ներկայացուցիչներուն հետ մասնակցած են միջազգային կառոյցներու դէմքեր եւ Դումայի 50է աւելի երեսփոխաններ: Ազրպէյճանի ներկայացուցիչները կրկնած են թէ ազրպէյճանցի ոչ մէկ քաղաքական դէմք կը համաձայնի հողի կորուստին, թէ լուծումը կարելի կ'ըլլայ միայն փուլային ճամբով: Ըսած են նաեւ թէ ընական է որ Ազրպէյճանի կեցուածքը աւելի արմատական դառնայ: Արտաքին նախկին նախարար Զուլֆիգարով շեշտած է. «Պատերազմէն խուսափելու մեթոտ կամ կը գտնենք, կամ չենք գտներ»: Մինսկի խումբին Ռուսաստանի նախկին նախագահը Վլ. Կազիմիրով ընդգծած է հայկական կողմին վրայ Բաքուի աւելցող ճընշումը եւ Ի. Ալիեւի այդ հարցին մէջ կոշտ ընթացքը:

Կոչեր եղած են պատերազմի սպառնալիքներէն հրաժարելու, հանրութիւններու միջեւ երկխօսութիւն հաստատելու: Ռուսաստանի Հայերու Միութեան փոխ նախագահ Ս. Պաղտասարեան դիմելով ներկաներուն ըսած է թէ նկատի առած աշխարհաքաղաքական վիճակը հակամարտութիւնը կրնայ ընդգրկել ոչ միայն Ղարաբաղը, այլեւ կը ծաւալի Հայաստանի ու Ազրպէյճանի սահմանի ամբողջ երկայնքին, մէջը առնելով նաեւ Նախիջեւանը: Ան առաջարկած է բանակցութիւն տանիլ Ղարաբաղի յարակից տարածքներու նիւթով, ապա միայն վերադառնալ հիմնականին:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

ՏՐՈՎԱԴԱՅԻ ՁԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ...

Գրեց ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Հարեւանցի բաղդատութիւն մը, եւ արդէն կը պարզուին լեռ ու ձոր տարբերութիւնները: Աչքի առաջ ունեցէք Թուրքիոյ միայն ներքին քաղաքական կեանքը վերջին կէս դարու սահմաններուն մէջ. պէտք չկայ աւելի հեռուները երթալու: Ի վերջոյ, եւրոպական ո՛ր երկրին մէջ գերհզօր բանակ մը պարբերաբար կը միջամտէ, կառավարութիւններ տապալելու, վարչապետ կը բարձրացնէ կախաղան, նախագահ, վարչապետ ու նախարար կը բանտարկէ, երբեմն ալ մաքրագործումներ կը կատարէ զինուորական վարժարաններու մէջ: Եւ դեռ բանակը իշխանութիւն կը ստանձնէ -քանի՛ անգամներ-, անկախ պետութեան մը վրայ կը յարձակի, հողեր կը գրաւէ եւ գրաւեալ հողամասին վրայ անկախութիւն կը հռչակէ, այդ անկախութիւնը միայն ինք ճանչնալու գնով իսկ:

Էջերու երկայնքին, ընթերցողը մնայուն կերպով բաղդատութիւններ ընելու կը մղուի եւրոպական ռեժիմներուն եւ թրքական ռեժիմին միջեւ: Ալեքսանդր Տէլ Վալ քաղաքական գիտութեանց դաս մըն ալ կու տայ, մատնանշելով այն մնայուն կեղծիքը, որով դրոշմուած կը մնայ ե՛ւ իսլամապաշտ քաղաքային ղեկավարներուն եւ բանակի պատասխանատուներուն ամբողջ գործունէութիւնը թէ՛ ներքին եւ թէ արտաքին ճակատներու վրայ, իրարու միջեւ եւ օտարներու հետ: Թուրքը ունի այդ աներես յանդգնութիւնը: Իրողութիւն է որ ընդհանուր առմամբ, Թուրքիան կը մնայ էովին մոլեռանդ իսլամ, եւ բանակին պարբերական բիրտ միջամտութիւնները ցուցադրութիւններ են յաչս համաշխարհային հանրային կարծիքին՝ չպարելու համար իր աւանդական մոլեռանդութեան դիմագիծը եւ այս ձեւով միշտ խաբելու համար այդ հանրային կարծիքը:

Զգայուն ենք ու պիտի մնանք զգայուն Թուրքիոյ անդամակցութեան կապակցութեամբ, որովհետեւ այդ անդամակցութեան հիմնական տուեալներէն մին ալ կը հանդիսանայ Հայոց Ցեղասպանութեան ձգձգուող, անտեսուող պաշտօնական ճանաչման հարցը, որ վերածուելու վրայ է շնորհի ու ողորմութեան, շրթներու ծայրով տրուող: Ալեքսանդր Տէլ Վալի արժանիքներէն մէկն ալ կը կայանայ ներդաշնակ համեմատութիւններով այս հարցին տեղ տալու ջանադրութեան մէջ: Երբ կ'արծարծուի Ցեղասպանութեան հարցը, յաճախ կը մոռնանք Հայոց կրած հաւաքական մարդասպանութեան միւս բաղկացուցիչը: Հրէական Ցեղասպանութիւնը, այնպէս ինչպէս ընդունուած է այս բնորոշումը, իր ամբողջութեան մէջ առած՝ միայն մարդասպանութիւն էր, եւ Համաշխարհային Բ. Պատերազմի շրջագիծին մէջ սահմանափակուած. անոնք հող ու հայրենիք չկորսնցուցին, այլեւ -եթէ ներելի է ըսել- հողի ու հայրենիքի տիրացան..., մինչ Հայոց կրածը ո՛չ միայն ժամանակի մէջ չէր սահմանափակուած, այլեւ թէ՛ մարդասպանութիւն էր եւ թէ մարդասպանութեան մէկ տարբերակը՝ արմատախիլ տեղահանութիւն, ու աքսոր դէպի Եփրատ ու Դէպի Սուրիոյ անապատները, ու տակաւին Թրքացում հայ որբերու: Կորսնցուցինք մեծ մասը մեր ծննդավայր հողերուն ու հայրենիքին: Մեր գեղակերտ պալատներու եւ տաճարներու աւերակները կը շարունակեն լուռ վկայել բարբարոսական խորշակին անվերականգնելի աւերումներու եւ արիւնահեղութեան մասին: Եւ այսօր, Եւրոպայի անդամակցութեան թեկնածու Թուրքիոյ մէջ, ի միջի այլոց հայ փոքրամասնութեան դէմ գործադրուող կաշկանդումները շարունակութիւնը չե՞ն եղեռնագործութեան: Իննսունամեակ Հայոց Ցեղասպանութեան եւ անպատիժ մնացած ամբարտաւան Թուրքիոյ անդամակցութեան բախտորոշ արծարծումի հանդրուան, ի՜նչ գեղեցիկ զուգադիպութիւն... Այս իմաստով այս հարցին արծարծումը հրաւէր մըն է հարցապնդելու, Եւրոպայի պետական գլխաւոր պատասխանատուները, սկսելով Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահէն:

Ալեքսանդր Տէլ Վալ անկեղծօրէն կը ցաւի ցեղասպանութեան հարցին արծարծումէն անդին Թուրքիոյ անդամակցութեան ծրագրին հիմնական, լուրջ, համապարփակ քննարկումի պակասին ի տես, այս բախտորոշ հանդրուանին վրայ, կրկին ու կրկին թելադրելով թէ յուսահատական պիտի ըլլայ եթէ եւրոպական մեծ պետութեանց ներկայ ղեկավարները այսքա՛ն յստակ ազդարարութիւնը չիմանային, եւ չանդրադառնային Թուրքիոյ անդամակցութեան անշրջելի ու ծանրակշիռ հետեւանքներուն, շարունակելով ցուցաբերել իրենց սովորական մակերեսայնութիւնը: Այնուհետեւ նուազագոյն չափով եւրոպականացած երկիրը պիտի դառնար Եւրոպայի մեծագոյն երկիրը:

Ազնուասիրտ է Ալեքսանդր Տէլ Վալ, երբ կու տայ հարցական խորագիր մը իր պատկառելի գրքին, - Տրովադայի Իսլամապաշտ Ձին Եւրոպայի մէ՞ջ: Անշուշտ, այլաբանական պատկերացումը կը յստակացնէ կերպարը խարդախ մեծ պետութեան, մինչ հարցական նշանը կ'ուզէ թելադրել յոյս մը՝ տեսնելու զգաստութիւն մը եւրոպացի պետական պատասխանատուներու մօտ: Հեղինակը կ'ուզէ թելադրել այդ յոյսը, գիտնալով հանդերձ թէ առանց այդ հարցական նշանին, թելադրելի պատկերացումը աւելի ճշգրտութեամբ պիտի համապատասխանէր իրողութեան, թէ Տրովադայի Ձին արդէն մուտք գործած է Եւրոպայի մէջ: Կողմնակի կարգադրութիւններով գոյացած համաձայնութեանց համապատասխան, ինչպէս ամէն քաղաքացի հեշտութեամբ կրնայ ստուգել այս իրականութիւնը, Թուրքերը կը մտնեն, մտած են Եւրոպայի ամէն կողմերէ, Գերմանիա, Ֆրանսա, Անգլիա, Հոլանտա, Պելժիա եւ տակաւին Սկանտինաւիա: Ֆրանսացիին, Պելժիացիին ու Գերմանին հետ համաքաղաքացիներ դարձած Թուրքերը պայքարի առաջին գիծերու վրայ են իրենց իսլամապաշտ իմամներով եւ լաչակակիր երիտասարդուհիներով: Թուրք իսլամապաշտները միշտ սպառնական կը մնան Թուրքիան Եւրոպայի մէջ ըլլայ պաշտօնապէս, թէ իբր ընկերակից: Հայերը ունեցեր են «Թրքական փորձառութիւն»: Եւրոպան սկսեր է ապրիլ այդ փորձառութիւնը:

Այս գիրքը լուրջ ազդարարութիւն մըն է՝ ուղղուած Եւրոպայի պետական ու քաղաքական պատասխանատուներուն, խոհեմութեան եւ զգուշութեան հրաւէր մը, ստիպողական բնոյթով մը:

LA TURQUIE DANS L'EUROPE — UN CHEVAL DE TROIE ISLAMISTE ?
Avant-propos
de JEAN-PIERRE PERONCEL-HUGOZ
par ALEXANDRE DEL VALLE

avec Chronologie, Glossaire, VII Cartes, Annexes, Bibliographie et Index des noms propres.
464 pages, 23 Euros.

Editions des Syrtes

Site d'internet :
www.Alexandredelvalle.com

⁂

ՀԱՄՇԷՆ ԵՒ ՀԱՄՇԷՆՑԻՆԵՐԸ

Ալեքսանդր Տէլ Վալ կը խօսի ի միջի այլոց թուրք վարչապետներէն՝ Մեսուտ Եըլմազի մասին (էջ 235), յայտնելով թէ ան ծագումով Համշէնցի է: էջատակի թիւ 21 եւ էջ 419ի ծանօթագրութիւններով հեղինակը կը ճշդէ թէ Համշէնցիները կամ Մամշէնցիները իսլամացած Հայեր են: Համշէնցիներու մասին «Հայկական Համայնագիտարանը» կու տայ հետեւեալ ծանօթութիւնը.

Ը. դարու վերջերուն արաբական բռնութիւններէն խուսափելու նպատակով, շուրջ տասներկու հազար Հայեր, Մեծ Հայքի Այրարատ նահանգի Արագածոտն, Կոտայք եւ Վասպուրական նահանգի Արտազ գաւառներէն Շապուհ, Համամ Ամատունի իշխաններու եւ այլ նախարարներու գլխաւորութեամբ կը գաղթեն եւ բնակութիւն կը հաստատեն Սեւ ծովու հարաւ-արեւելեան ծովափնեայ լեռնաստանի մէջ (հնագոյն Խաղտիայի կամ Խաղտիքի մէջ), Ֆորթունա գետի, անոր վտակներուն եւ Սեւ գետի հովիտներուն մէջ: Այսպէսով կը ստեղծուի Համշէնի հայկական իշխանութիւնը կեդրոն ունենալով Համամշէնը (Համշէն): Իշխանութիւնը ջնջուեցաւ ԺԵ. դարուն, Օսմանեան կայսրութեան տիրապետութեան տակ: ԺԸ. դարու սկիզբէն, Թուրքերը Համշէնի եւ հարեւան շրջաններու Հայերն ու Լազերը ստիպեցին մահմետականութիւն ընդունիլ: Խուսափելու համար հաւատափոխութենէ ու հալածանքներէ, Համշէնցիներու մեծ մասը աստիճանաբար տարածուեցաւ Սեւ ծովու ափերուն վրայ, Սինոպէն մինչեւ Պաթում:

Համշէնցիները կ'ապրէին բնատնտեսական կեանքով: Հիմնականին մէջ կը զբաղէին խաշնարածութեամբ, այգեգործութեամբ եւ մասամբ ալ եգիպտացորենի մշակութեամբ, մեղուաբուծութեամբ, կաւ-չեգործութեամբ և տնայնագործական այլ արհեստներով: Առեւտուրը զարգացած չէր Համշէնի մէջ: Լեռնաստանի հաղորդակցութեանց ներկայացուցած դժուարութեանց պատճառով Համշէնցիները բեռները կը փոխադրէին հետիոտն կամ գրաստներով, իսկ երիտասարդ այրերը յատկապէս ձմրան, ծովափնեայ մեծ քաղաքներ կ'երթային: Համշէնցիներու նիւթական մշակոյթը, հիմնականին մէջ պահելով հայկական տարրերը, մասամբ կրած էր լազականի ազդեցութիւնը, որ զգալի էր յատկապէս տարազներու մէջ:

ԺԹ. դարու 60-70ական թուականներուն, յատկապէս 1877-78ի ռուս - թրքական պատերազմէն ետք, Համշէնցիներու մեծ մասը գաղթեց եւ հաստատուեցաւ Սեւ ծովու կովկասեան ափերուն վրայ՝ Վրաստանի մէջ, Սոխումի, Կակրա եւ Թուապսի մէջ, ինչպէս նաեւ Ռուսաստանի մաս կազմող Կրասնոդարի երկրամասի Սոչի եւ այլ քաղաքներու մէջ: Համշէնցիներու գաղթը դէպի Սեւ ծովի ափեր եւ այլուր զանգուածային բնոյթ ստացաւ Մեծ Եղեռնի ժամանակ, շարունակուելով մինչեւ 1920ական թուականները:

(Տե՛ս «Հայկական Հանրագիտարան», քաղուած՝ Լ. Խաչիկեանի «Էջեր Համշինահայ պատմութիւնից» գիրքէն: Համշէնի բարբառի մասին ուսումնասիրութիւններ ունին Հրաչեայ Աճառեան եւ Գ. Ջահուկեան):

ԲԺԻՇԿ ԿԱՐԱՊԵՏ ՊՈՐԱՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՄԻԼԱՆՕ. - Ուրիշ թանկագին անձ մըն ալ կորսնցուց Միլանոյի հայ գաղութը: Տարիքոտ չէր ներկայի դարուս համար ուր երկարակեցութեան ըմբռնելի սահման մը չկայ: Բայց Տոքթ. Կարապետ Պորանեանի, բոլորին համար Տոքթ. Կարպիսի, բայց ինծի համար սիրելի Կարպիսի երիտասարդութեան կեանքը եղած էր այնպիսի դժուարութիւններու եւ զրկումներու շարունակութիւն մը, որ ապաստան, սնունդ, համալսարան, պահանջած են իրմէ բազմապատկուած ջանք եւ անձնական մշտանորոգ զոհողութիւններ: Եւ որքան ատեն որ պատնէշի վրայ էր, խնամելու համար իր հիւանդները, մեծցնելու համար իր զաւակները, անոնց հետ միասին, ունենալու համար գործօն դիրք մը Միլանոյի կեանքին մէջ, մոռցած էր իր անձը, եւ կառչելով տոկալու իր բնազդին, յաղթահարած էր բնութեան նենգութիւնները: Բայց երբ որոշած էր թուլցնել սանձը կեանքի պայքարին եւ հանգստանալ, բնութիւնը կարծես ազատ ասպարէզ գտած էր տասնեակ տարիներով կրած պարտութեան վրէժը լուծելու եւ կամաց-կամաց իր ճանկերուն մէջ առած էր անոր առողջութիւնը: Ան մահացաւ Մարտ 4ին, Նիս, որ վերջին տարիներուն ընտրած էր իբրեւ բնակութեան վայր:

Իր «Յուշեր»ուն կը դիմեմ քաղելու համար հետեւեալ կենսագրական ծանօթութիւնները: Ծնած էր Ագշէհիր 1916ին, բարեկեցիկ ընտանիքի մը մէջ: Հայրը զոհ եղած էր ցեղասպանութեան: Ունեցած էր ամէն Հայու յատուկ տարագրութեան պատմութիւն մը: Բայց բախտը ունեցած էր իր գաղթականական շրջանը անցընելու Գորֆու յունական կղզիին մէջ, ուր 1924ին, հաւաքուած էին մօտ 30.000 Հայեր: Կարպիսի առաջին դպրոցը կ'ըլլայ Ֆրանչիսկեան Հայր Կիւրեղ Զօհրապեանի հիմնած Արարատեան վարժարանը, տնօրէն ունենալով Գէորգ Կառվարենցը: Իրենց բնակութեան ու ապրուստի կարիքները գոհացուցիչ կերպով լուծած էին բարեկամուհիի մը՝ տիկին Փերուզ Փափազեանի օգնութեամբ, որ տիրելով օտար լեզուներու, կղզիին լաւագոյն պանդոկին տնօրէնութիւնը ստանձնած էր եւ Կարպիսի մօրը եւ մօրաքրոջ յանձնած էր հանդերձատան եւ լուացատան գործերը: 1926ին, միշտ տիկին Փերուզի օգնութեամբ, Կարպիս կ'արձանագրուի Ֆրէրներու կողմէ հիմնուած իտալական վճարովի դպրոց մը: Կարպիս շատ ուշիմ է եւ աշխատասէր աշակերտ մը, լաւագոյնը վարժարանին եւ ամէն տարի կը վարձատրուի ամենալաւ մրցանակով: Իր համբաւը կը հասնի մինչեւ Աթէնքի «Նոր Օր» օրաթերթ, որ 1930ին անդրադառնալով անոր ուսումնական յաջողութիւններուն, կը մաղթէր որ բարերար մը գտնուէր այդ տաղանդաւոր պատանիին բարձրագոյն ուսման ծախքերը հոգալու համար: Բարերարը կը գտնուի նոյնպէս Գորֆուէն: Այդ շրջանին հոն հաստատուած էր ամերիկահայ ճարտարագէտ Էտուըրտ Թէրզեան, որ միշտ կը հրաւիրուէր իտալական վարժարանի ամավերջի հանդէսներուն եւ ծանօթ էր Կարպիսի յաջողութիւններուն: 1933ին Կարպիս կը մտնէ Վենետիկի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանը: Թէ եւ իր կեանքի սկզբնական շրջանը սկսած էր ողբերգութեամբ, բայց այս շրջանը «ընդհանուր կերպով կեանքիս լաւագոյն մասերէն մին եղաւ» կը գրէ իր յուշերուն մէջ:

Բայց այս «լաւագոյն մասերէն» վերջ կը սկսին Կարպիսի կեանքին «ամենադժուար» մասերը: Վենետիկի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանին մէջ համեմատաբար ապահով կեանքի պայմաններով աւարտելէ վերջ իր ուսումնական շրջանը, Կարպիս կը թողու գիշերօթիկ վարժարանը եւ կը գտնուի դէմ առ դէմ իրեն գրեթէ անծանօթ աշխարհի մը, ուր պէտք է անձամբ լուծէ կեանքի նոյնիսկ ամենէն պարզ պահանջները: Դժուար կացութիւն մը, որ աւելի դժուար է նիւթական կարելիութիւններու չգոյութեան պատճառաւ: Օգնութեան կը հասնի ամենաբարի Հ. Սիմոն Վրդ. Երեմեանը, ճարելով Վիթթորիօ Վենեթօ վարժարանին մէջ հսկիչի պաշտօն մը, ամսական 50 լիրէի թոշակով, բայց ապահովելով ճաշ եւ անկողին մը: Բայց, ի հեճուկս ամէն ներկայ ու ապագայ դժուարութիւններու, Կարպիս կ'երազէ համալսարան ... բժիշկ ըլլալ: Բախտը դարձեալ կը ժպտի: Այս անգամ օգնութեան կը հասնի Հա...

մի համալսարանէն Արեւելեան ճիւղի տնօրէնը, որ շնորհիւ Գորֆուի նախկին իր խտալացի փրոֆ.ին եւ խտալացի հիւպատոսին յանձնարարութիւններուն, Կարպիսին կ'ապահովէ տարեկան 3.000 լիրի թոշակ մը: Կ'արձանագրուի համալսարան որ սակայն հեռու է, Փատովա, եւ երթալու համար երկու միջոց պիտի եւ երկու չոգեկառք կը փոխէ: Շատ յոգնեցուցիչ երթեւեկ մը, առաւել՝ վարժարանի հսկիչի պաշտօնը, որ չի կրնար թողուլ որովհետեւ իրեն ապրուստի միջոցն է: Բայց կաճառին տնօրէնութեան հասկացողութիւնը շարժելով, իրեն կ'արտօնուի որ շաբաթը միայն երկու օր յաճախէ համալսարան, պայմանաւ որ շաբթուան մնացած օրերը աւելի աշխատի գիրքերուն վրայ: Կարպիսի համար աշխատիլը սովորական է: Համալսարանին մէջ ունի երկու հայ դասընկերներ, նմանապէս Մուրատ-Ռափայէլեանէն: Փատովա քաղաքը սուղ է եւ երեքը միասին կ'որոշեն փարմա փոխադրուիլ: 1942ին բժշկութեան վկայականը կը ստանան: 1943ին, յետ պետական քննութեան, Կարպիս կը ստանայ նաեւ մանկական հիւանդութեանց մասնագիտութիւնը:

Հիմա բժիշկ է, միեւնոյն ատեն համակրելի է եւ խելացի: Գործարանատէրերու ընկերութիւնը գինքը կ'ընտրէ իբրեւ իրենց ընկերութեան բժիշկ: Պատերազմի կացութիւնը դէչ չէ Իտալիոյ համար: Իբրեւ հետեւանք, գինուորական շարժումին հետեւելով, անոնք ալ կը փոխադրուին տեղէ տեղ: Կարպիս ալ կը հետեւի անոնց: Կ'ապաստանին յեռներուն մէջ գիւղ մը, որ փոխն ի փոխ կը գրաւուի ֆաշիստներուն եւ փարթիզաններուն կողմէ: Քիչ վերջ կը փոխադրուին Միլանօ: Հոս, իբրեւ պետական բժիշկ, Կարպիս իրաւունք ունի գրաւելու որեւէ պարապ բնակարան, հոն տեղաւորելու համար իր դարմանատունը: Հայ ընտանիք մը կը խնդրէ իրմէ գրաւել իրենց տունը ազատելու համար պետական պարտաւորիչ գրաւումէ: 1945 Ապրիլ 25ին, Միլանօ կը մտնէ իտալական դիմադրական ազատագրական բանակը: Քաղաքը բաժնուած է գին. չորս հրամանատարութիւններու եւ անոնցմէ մէկը կը գտնուի Տոքթ. Պորանեանի տան շրջանի դպրոցին մէջ: Օր մը, Իտալիոյ Հայ գաղութին երկարամեայ նախագահը՝ Տոքթ. Արզումանեան, կը կանչէ Կարպիսը խորհրդակցելու համար թէ ինչպէս կարելի է վարուիլ մօտ 30 հայ գինուորներու պարագայով, որոնք փախած են գերմանական գերութենէ եւ Վիէննայի եւ Վենետիկի վրայով հասած են Միլանոյի կայարանը: Կարպիս կ'երթայ կայարան եւ գիրենք կը բերէ իր գրաւած տան մէջ, իմացնելով նաեւ պարագան իր շրջանի գինուորական պատասխանատուին: Այս վերջինը՝ ծանօթ հայերուն, սիրով կ'ընդունի այս նոր գինուորները, անոնցմէ կը կազմէ ջոկատ մը եւ իրենց կը յանձնէ տեղւոյն հրամանատարութեան շրջանի հինգ փողոցներու հսկողութիւնը: Իրենց պետն է մի ոմն փրոֆ. Այվազեան: Անոնց թիւը քիչ վերջ կը հասնի 65ի: Կը բնակին դպրոցին առաջին յարկին վրայի սրահներէն մէկուն մէջ: Իբրեւ գինուորական ունին ամէն տեսակի առատ ուտելիք:

Այս է կացութիւնը Միլանոյի այդ ժամանակաշրջանին, երբ ես եւ բարեկամս՝ Կարպիս Փափազեան, Վենետիկէն հասանք Միլանօ: Հոս ճանչցանք Տոքթ. Կարպիս Պորանեանը, եւ մենք ալ հայ գինուորներուն պէս փախստական Վիէննայէն եւ Ռուսերէն, հիւրասիրուեցանք հայ գինուորներուն սենեակին մէջ: Պորանեանին հետ կապուեցանք բարեկամութեամբ: Տարիներու ընթացքին այս բարեկամութիւնը ամրացաւ եւ ընտանեկան մակարդակով տեւեց մինչեւ իր մահը:

Զինադադարէն վերջ կեանքը սկսաւ հետզհետէ առնել բնականոն վիճակ: Պորանեան՝ բարելաւելով իր դիրքը, ամուսնացաւ, ունեցաւ երեք աղջիկ զաւակ: Այն ջանքը որ թափած էր հայ գինուորներուն ապահովելու համար կեցութեան եւ իրենց մեկնումին համար կարելի եղած լաւ պայմանները, այժմ կը տրամադրէր իր ընտանիքին եւ գաղութին յետպատերազմեան վերակազմութեան եւ մշակութային կեանքին համար: Միլանոյի Մշակութային Միութեան հիմնադիրներէն մէկը եղաւ: Կապեր հաստատեց Հայաստանի Սփիւռքահայերի հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի հետ: Խումբ մը հայ պատանի մանչերու եւ աղջիկներու հետ մեկնեցաւ եւ անոնց ծանօթացուց Հայաստանը: Ունեցաւ խանդավառ եւ անխոնջ բայց հաւասարակշիռ գործունէութիւն: Չկար գաղութային աշխատանք մը որուն իրականացման համար Կարպիս նիւթական կամ բարոյական մասնակցութիւն մը չունենար: Քաջալերեց իր կինն ալ, տիկին Ալիսը, որպէսզի գաղութին փոքրիկներուն հետ զբաղի, անոնց դասաւանդէ հայերէն լեզուն, սորվեցնէ հայկական երգեր, կազմակերպէ թատերական փոքրիկ հանդէսներ: Ցանձնառումներ որ տեւեցին մինչեւ իրենց Նիս հաստատուիլը:

Կարպիս Պորանեանի մարմինը փոխադրուեցաւ Միլանօ ուր գտաւ իր վերջնական հանգիստը:

ՎԱԶԳԷՆ ԲԱՄՊԱԿԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ 52-ՐԴ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Ապրիլ 30, Մայիս 1 եւ 2ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը գումարեց իր 52րդ Պատգամաւորական Ժողովը:

Ժողովի բացումէն անմիջապէս ետք, մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգուեցաւ յիշատակը մահացած ընկերուհիներու, որմէ ետք երգուեցաւ «Մեր Հայրենիք» փառերգը: Այնուհետեւ Շրջանային Վարչութեան ատենապետուհին բարի գալուստ մաղթեց ժողովի մասնակից պատգամաւորուհիներուն, յիշեցնելով որ հոն հաւաքուած են պահպանելու եւ ամրապնդելու մասնաճիւղերն ու սերունդներու միջեւ կապը:

Այնուհետեւ ժողովը ընթացաւ համաձայն օրակարգին՝ առժամեայ դիւանի ընտրութիւն, լիազօրագրերը ստուգող յանձնախումբի ընտրութիւն, որուն տեղեկագիրը զեկուցեց, թէ ժողովին քուէարկելու իրաւունք ունէին 34 պատգամաւորներ:

Ապա ընտրուեցաւ մնայուն դիւանը՝ երկու ատենապետուհի, երկու հայերէնի ատենադպրուհի եւ երկու ֆրանսերէնի ատենադպրուհի:

Կայացաւ յանձնախումբերու ընտրութիւնը՝ բանաձեւի, արխիւներու եւ քըւէախոյզ:

Ժողովին կողմէ օրակարգը ստացաւ վաւերացում, որմէ ետք կարդացուեցաւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութեան 2003 տարեշրջանի գործունէութեան բարոյական տեղեկագիրը:

Ժողովը գովելի նկատեց անոր գաղութային թէ միջազգային գործունէութիւնը՝ կրթական, մշակութային, ընկերային ծիրերէն ներս, մանաւանդ մեծածաւալ ձեռնարկները, որոնք սատարեցին միութեան պատկերին:

Ապա պատգամաւոր ընկերուհիները հայերէն կամ ֆրանսերէն լեզուով կարդացին իրենց շրջաններու բարոյական տեղեկագրերը: Ժողովը ընդհանուր առմամբ գնահատելի գտաւ տարուած աշխատանքը: Վօ-ան-Վըլէնի մասնաճիւղը, որ որոշ դժուարութիւն կը դիմագրաւէր լուծուեցաւ: Իսկ Սէն-Մօրիս տը Պէնոյի մասնաճիւղը, հակառակ 21 աշակերտ ունեցող ու լաւ ընթացքի մէջ գտնուող իր դպրոցին, վարչական դետնի վրայ կը մտահոգէ պատգամաւորները: Անոնք կ'առաջարկեն Վիլէօրպանի կողքին Լիոնի մեծ քաղաքին մէջ նոր մասնաճիւղ մը բանալու աշխատանքին ձեռնարկել եւ իրենց օգնութեան, գործակցութեան ու յարգալիր մթնոլորտի մէջ անդամարշաւը շարունակել: Ժողովը մատնանշեց նաեւ Կրընոպլի մասնաճիւղը աշխուժացնելու կարեւորութիւնը:

17 տարիէ ի վեր պետութեան մօտ պատասխանատու, սիրայօժար արհեստավարժ հաշուապահ եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի մեծ բարեկամ Պ. Կարպիս Թապաքեան ներկայացուց միութեան համարատուական պատկերը:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը խորին շնորհակալութեամբ եւ երախտագիտութեամբ ստացած է հետեւեալ կտակները՝

- Տիկին Մեհթերեանէ 74.400 Եւրօ, որուն արդիւնքը պիտի յատկացուի, ըստ հանգուցեալի կամքին, ուսանողներուն:

- Տիկին Տէմիրեանէ 13.695 Եւրօ, իր կարեւոր կտակին վերջին մասը:

- Տիկին Պէրպէրեանէ 43.268 Եւրօ, որ պիտի յատկացուի Հայաստանի, համաձայն կտակողի կամքին:

- Տիկին Աղապէկեանէ 75.000 Եւրօ, որ պիտի յատկացուի Պէլֆոնթէնի կայանին, համաձայն կտակարարին:

Այնուամենայնիւ եւ հակառակ խաչուհիներու ջանքերուն, մնայուն եկամուտները հազիւ կը ծածկեն ծախքերը եւ անշարժ արժէքներու արդիւնքը չի գոյեր գործունէութեան յատուկ բայը: Կայանի հաշիւները միշտ բացասական են: Կրնանք սպրդուած ըլլալ մեծածախք նորոգութիւններ ընելու ի՞նչ միջոցներով: Անմիջական եւ մօտալուտ ծախքերը պէտք է նախատեսել: Կայանը Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի կեանքի առանցքը ըլլալ կը թուի: Խոհեմութեա՞մբ թէ զգացումներով շարժիլ:

Այնուհետեւ Հայ Օգնութեան Միութեան Կեդրոնական Վարչութեան անդամ ընկերուհի էլէն Մերճանեան ներկայացուց Կեդրոնական մարմնի միամեայ համաշխարհային պատկերին մասին ամփոփ տեղեկութիւններ՝ 12 շրջան, 15 մեկուսի մասնաճիւղ 23 երկրի մէջ:

- Հայ Օգնութեան միութեան գործունեայ ներկայութիւնը կը շարունակուի ՄԱԿ-ի զանազան բաժանմունքներուն մէջ: Մասնակցած է 56րդ տարեկան խորհրդաժողովին Նիւ Եորք:

- Հայաստանի մէջ կազմակերպած է 2րդ գիտաժողովը ընկերային, ապահովութեան, մշակութային հարցերու շուրջ:

- ԻՒՆԻՍԷՖ-ի հետ 30.000 տոլարի յատկացում ապահոված է Հայաստանի վատառողջ պզտիկներուն հոգատարման համար:

- Որբերու խնամակալութեան ծրագիրը կը շարունակուի 10 շրջաններու եւ 11 մեկուսիներու կողմէ, շուրջ 4500 փոքրերու կանոնաւոր, արդի, համադրեալ օգնութիւն կը հասնի:

- Արցախի մէջ 445 երախայ 9 մանկապարտէզներու մէջ:

- Ախուրեանի «Մօր եւ Մանկան Կեդրոն»ին կից 2004 Սեպտեմբերին պիտի բացուի Ծննդատուն մը:

-Ցամաքամասերու սեմինարներ՝ 2003 Մարտին Գանատա, 2004 Ապրիլին Միջին Արեւելք, 2004 Մայիսին Եւրոպա:

- Իրաքահայութեան օգնութիւն, 105.000 տոլար փոխանցուած:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչն ալ կը ծրագրէ Արցախի մէջ մանկապարտէզ մը հովանաւորել եւ խուլ ու համր 125 երախաներու կեդրոնի մը օգնութեան հասնիլ:

Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի միօրեայ 10 դպրոցներուն եւ անոնց նիւթական դժուարութեան, ժողովը որոշեց որ դպրոց չունեցող մասնաճիւղերը ստիպողաբար օգնեն, ինչպէս նաեւ յատուկ ձեռնարկներ կազմակերպեն եւ արդիւնքը Շրջանային Վարչութիւնը ինքը ըստ կարիքի եւ կարողութեան բաժնէ դպրոցներուն միջեւ:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պատգամաւորական Ժողովը, Եւրոպա վերջերս հասած հազարաւոր գաղթականներով մտահոգ, Հ.Օ.Մ.ին կ'առաջարկէ մնայուն անդամ մը ունենալ Եւրոպայէն, Կեդր. Վարչութեան մէջ:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի 52րդ Պատգամաւորական Ժողովի աւարտին ընտրուեցաւ նոր Շրջանային Վարչութիւնը, որուն ցանկը կը հրատարակենք ի գիտութիւն բոլորին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ.- *Ալիս Հաքիմեան*, ատենապետուհի, *Պրիժիթ Պառաւեան*, փոխ-ատենապետուհի, *Զէլլա Թէրզեան*, ատենադպրուհի, *Քաթրին Թիւզմէն*, ատենադպրուհի, *Եոլանտ Թէքնէճեան*, գանձապահ, *Ժանին Քիւլչէեան*, օգնական գանձապահ, *Անն-Մարի Տէմիրճեան*, օգնական գանձապահ:

ԿԵԴՐ. ՖՐԱՆՍԱ.- *Ալիս Գըլումճեան*, խորհրդական, *Օտէթ Թաշճեան*, խորհրդական, *Մակի Պարոն*, խորհրդական:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆ.- *Քրիսթին Սէմէրճեան*, խորհրդական:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

4

- Բանախասաս, քինօնիխասաս, սթավրօսաս... մուրտարիլէս, պօքնիտէս, քաքօխրօնօյաքիտէս...

- Բօրքի ադմէնի... պէսթի... պէսթի... անիմալի...

- Էնպէսիլ...

- Անասըզ, պապասըզ փիճլէր...

Տղաքը կը նեղուէին ու կը զրօսնէին. վերջը յոգնած, անօթի, քունը գլուխնին տուն կը վերադառնային՝ հետեւեալ օրուան համար ժամադրուելով Բանկալթիի հայոց գերեզմանատան մէջ: Այնտեղ երբեմն ալ իրենց հօր ծխատուփէն ծխախոտ ու թուղթ գողցած, անճարակօրէն կը պլլէին ու գաղտնի ներս կը քաշէին: Ոմանք գլխու պտոյտ կ'ունենային, ուրիշներ կը փսխէին եւ սակայն կը շարունակէր այս սովալի հաճոյքը: Տղաքը գունաթափ կ'իյնային խոտերուն վրայ ու կը հանգչէին, ինքզինքնին վերագտնելու եւ տուն դառնալու համար:

Նուպար տունը նստիլ չէր սիրեր: Կ'ատէր իրենց նստած տունը, որ թէեւ քարաշէն էր, սակայն հին, շատ հին, մինչդեռ հարսի մը պէս փայլուն ու չքեղ կանգնած էր իրենց ծախած տունը: Չէր սիրեր իր տունը նաեւ անոր համար, որ խօժէնիի ամուսնութենէն վերջը, գրեթէ ամէն օր, Մատամ Սրբուհին իրենց այցելութեան կուգար, ազգականացած ըլլալով: Այդ կինը մասնաւոր պաշտօն մը տուած էր ինքզինքին Նուպարը կրթելու: Նուպար չէ՞ որ քարկոծած էր անոր տունը: Տիկին Սրբուհի ծանրը շուք մը կուտար ինքզինքին ու միշտ կը չախէր Նուպարը:

- Պատուհանէն մի՛ նայիր, ամօ՛թ է...

- Պատուհանէն մարդու հետ խօսիլը անքաղաքավարութիւն է...

- Մատներուն հետ չեն խաղար...

- Զղային շարժում ընել մեծերուն անդամ չի վայելեր՝ ո՛ւր մնաց պզտիկներուն...

- Քեզի եթէ բան մը հարցնեն՝ պատասխան կուտաս, ապա թէ ոչ լուռ պէտք է մնաս...

- Պզտիկները մեծերուն գործին չեն կրնար խառնուիլ...

- Շիտակ նստէ...

- Կապիկները կը շարժին միշտ...

- Ազնուական տղաքը խելօք կ'ըլլան...

- Վարքին գէրօ առնելը մահացու մեղք է աշակերտի մը համար...

- Ամէն դասերէ առաջ կրօնագիտութիւն եւ կենցաղագիտութիւն պէտք է սորվիլ... Ձեզ գիտէր թէ հայ վարժապետները ինչպէ՞ս են...

- Վիեննայի պզտիկները մեր մեծերուն կրնան քաղաքավարութեան դաս տալ...

- Քրիստոնեայ տղայ մը պարտի ամէն Կիրակի եկեղեցի երթալ... Ամէն ճաշի առօթէլ ու ամէն երեկոյ «ողջոյն քեզ Մարիամ» ըսելէ վերջ քնանալ...

- Բերնէն օղը դուրս չեն տար...

Նուպարիկ ուղղակի պիտի խենթանար այս կնոջ խրատներու, պատուէրներուն, յորդորներուն տեղատարափին տակ: Ու սոսկալի էր Մատամ Սրբուհի. Համբաւեաններու ամէն անգամ որ գար կը հարցնէր, թէ ո՞ւր է Նուպարը: Այդ պատճառով Նուպար կը բացակայէր:

Մատամ Սրբուհի իր երիտասարդութեան երկու ամիս Վիեննա գացած ըլլալով՝ իր ամբողջ կեանքին մէջ օրական առնուազն չորս հինգ անգամ «Վիեննա» անունը կ'արտասանէր.

- Ի՞նչ շնորհքով մարդ է, ճիշդ վիեննացի կը նմանի...

- Վիեննայի տուներուն պէս գեղեցիկ տուն մըն է շիներ Սարգիս աղան...

- Ժորժը Վիեննա ղրկելու է...

- Այս գաւաթը Վիեննայի մէջ գնած եմ...

- Վիեննացի կնկան պէս գեղեցիկ է Օրթանսը...

Խստաբարոյ, խոժոռ կին մըն էր Մատամ Սրբուհին: Կեանքին մէջ երեք անգամ ժպտած էր: Վիեննա գացած ատեն անգամ մը, տունը շինած ատեն երկրորդ անգամ, վերջապէս Տալեանի ամուսնութեան գիշերը: Օր մըն ալ, եթէ իր ուզածին պէս մարդ եղած տեսնէր Նուպարը հաւանաբար իր չորրորդ ժպիտը բանար իր դէմքին ակօսներուն մէջ:

(Շար. 52)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ուրբաթ, Մայիս 28: ԽԸ. օր Յինանց:
ՏԱՐԵԴԱՐՁ
ՀԱՅ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ

- 1918 ՄԱՅԻՍ 28 -

Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 18-ին:

Գոհաբանական աղօթք եւ հանրապետական մաղթանք:

«Տէր կեցո՛ Դու զՀայս, եւ արա զնոսա պայծառ»

TELEVISION

FRANCE 2

Dimanche 30 mai à 9 heures 30 : Chorale des élèves de l'Ecole Tebrotzassère.

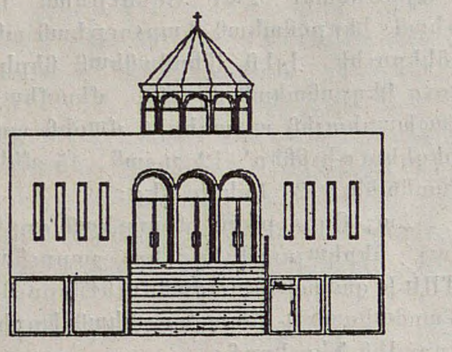

Fête Paroissiale

Lundi de Pentecôte
31 mai

— 11h30 : Culte
— 12h30 : Repas
— 14h30 : Animation musicale — Jeux pour enfants

Stands divers :
Littérature — Brocante — Spécialités arméniennes

Eglise Evangélique Arménienne
28 ave Bourgain - 55 ave Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux
☎ 01 47 36 02 50

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Association pour le Développement de la Langue et de la Culture Arménienne

« K H A T C H A D O U R A B O V I A N »

vous invite à sa

FETE ANNUELLE

KERMESSE

Lundi 31 mai
de 14h30 à 19h

Dans la Cour de la Cathédrale
SERPOTZ
TARKMANTCHATZ
339 avenue du Prado 13008 MARSEILLE

Animations par les élèves de l'Ecole,
musiques,
chants,
danses

TIRAGE DE LA TOMBOLA

Venez nombreux encourager nos élèves et déguster les spécialités arméniennes dans une ambiance familiale

---

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թաղէոսեան» մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները ներկայ գտնուելու շատ կարեւոր ժողովի մը Շաբաթ, Յունիս 5, ժամը 14·30ին, սովորական ժամադրավայրը: Անհրաժեշտ է բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը:

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ Ի
Հ Ա Յ Մ Շ Ա Կ Ո Յ Թ Ի Տ Ո Ւ Ն

Նուիրատուութիւններ 28րդ տարեդարձին առթիւ.-

Մոնիք տը Սիմոն, Սահակ Տօրումեան, Ղազարոս Ղազարոսեան, Ժորժ Հէրիաքեան, Ժոէլ Սարաճեան, Ա. Վարդանեան, Ալպէր Գէնտիրեան, Ազնիւ Հօթօթեան, Պէրնար Աթէշեան 50ական Եւրօ, Կարպիս Յարութիւնեան, Սարգիս Պետրոսեան, Մարտիրոս Տիրտըրեան, Արման Քնեադեան 40ական, Ալիս Պիւկիւր 35, Վեր. Ժիլպէր Լեւոնեան, Լօրան Ռընուքս, Գլօտ Սատա, Յակոբ Գումաջեան 30ական, Ռոժէ Փիրանեան, Իվէթ Մուրատեան, Ալպէր Գոստանեան, Ալվարօ Խաչատրըեան, Թէրէզ Պլան, Ստեփան Փօթաքեան 20ական, Եւա Արս 15:

(Վերջ)

10ᵉ ANNIVERSAIRE DU CESSEZ-LE-FEU DU CONFLIT DU KARABAGH

Participez aux Journées du Karabagh!

Programme :

— ISSY-LES-MOULINEAUX : Vendredi 4 juin
Expo : à partir de 15 heures — Conférences, films : 20 heures
PACI: 25 avenue Victor Cresson
Réservation : 01 53 75 17 40

— LYON : Samedi 5 juin
Expo . à partir de 15 heures — Conférences, films et concert : 20 h 30
Palais de la Mutualité : 1 place Antonin Jutard
Réservation : 04 78 49 42 97 (Est lyonnais)
06 15 44 81 60 (Ouest lyonnais)

— VALENCE : Dimanche 6 juin
Expo, films et concert : 16 heures 30
Auditorium de l'Ecole de Musique et de Danse
32 avenue Georges Clemenceau
Réservations : 04 75 42 09 22

— MARSEILLE : Mardi 8 juin
Expo : à partir de 15 heures — Conférences, films : à 20 heures 30
Salle des Délibérations
Avenue Bouyala d'Arnaud
Réservation : 04 91 50 15 09

— NICE : Mercredi 9 juin
Expo, films et concert : à 20 heures 30
Hôtel Aston, 12 avenue Félix Faure
Réservation : 04 97 07 06 13

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ԷՎԻԱՆ ԵՒ ԻՎՈՒԱՐ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի Ա. Ջամալեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի Էվիան ծանօթ քաղաքը եւ Իվուար ծաղկաւէտ աւանը, Կիրակի, Յունիս 18-ին:

Մասնակցութեան սակն է 35 Եւրօ:

Հետաքրքրուողներ կրնան հեռաձայնել՝
-- *Լիզային՝* 04· 78· 31· 92· 98 *թիւին կամ*

-- *Սիլվարդին՝* 04· 78· 49· 28· 87 *թիւին:*

Արձանագրութեան վերջին օրն է Յունիս 2:

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de vacances de Bellefontaine

Du 30 juillet au 16 août
1 ANIMATEUR (garçon)

Ecrire à :
C. B. A. F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
ou
e-mail : cbaf@wanadoo.fr

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
Փ Ա Ր Ի Զ

présente :
La traduction française du récit de BERDJOUHIE
«Խ Ա Ն Ձ Ո Ւ Ա Ծ Օ Ր Ե Ր Ը»
«J O U R S D E C E N D R E S A I S T A N B U L»
par Armen BARSEGHIAN (son fils)
avec le concours d'Anne BARSEGHIAN (sa petite-fille)
Conférenciers :
ANNE BARSEGHIAN
et
CLAIRE MOURADIAN
Se Souvenir, Ecrire et Vivre
Vendredi 28 mai à 20h30
à la M.C.A. de Paris
17 rue Bleue 75009 Paris

C H A V I L L E

L'Association Culturelle de l'Eglise Arménienne de Chaville
et
le Père Krikor KHATCHATRIAN
invitent
tous les jeunes de la région à une
R E N C O N T R E A M I C A L E E T C O N V I V I A L E
le Samedi 29 mai à 20 heures
Salle «S. Balabanian» de l'Eglise
6 rue Père Komitas 92370 CHAVILLE
Au cours de cette soirée, seront librement évoqués, tous les problèmes liés à la jeunesse, avec, en priorité, le maintien de l'identité.

— Entrée libre —

Séjour de jeunes en Arménie

(18-30 ANS)
avec l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
DU 15 AU 31 JUILLET

Prix spéciaux pour nos élèves et membres : 600 Euros comprenant la pension complète pour 15 jours (14 nuits) dans des écoles et pensionnats, les excursions, les transferts, le service d'un guide parlant français. (Le billet d'avion, les visas et assurances sont à la charge du participant).

PROGRAMME — 1

Visites des places et monuments de Yérévan, Vernissage, shopping, différents musées, Yérévan by night
Excursions :
Garni, Guéghart, Dzidzernakapert, Sardarapat, Khor Virabe, baignade dans le lac Sévan, Dzaghgatzor, Achtarak, Ardachat, Ochagan, les églises Etchmiadzine, Hripsimé et Gayaneh.

PROGRAMME — 2

Séjour linguistique arménien

(18-30 ANS)
DU 15 AU 31 JUILLET

Cours intensif d'arménien de base pour les débutants francophones, **par la méthode audiovisuelle.**

Mêmes conditions que pour le Programme-1 pour 14 nuits : **750 Euros.**
Parallèlement aux cours, **les élèves pourront participer à plusieurs excursions.**

Contacter l'**Association MACHTOTZ : 01. 47. 50. 97. 51**

Séjour en Arménie

du 7 au 15 juillet

organisé par ESPOIR POUR L'ARMENIE

> Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs.
> Participation à la messe en la cathédrale d'Etchmiadzine.
> Participation aux manifestations du 14 juillet à l'Ambassade de France.
> Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Guéghart, Garni, etc.
> Posibilité de prolonger son séjour et de le personnaliser.

Prix : En pension complète 1060 Euros au départ de Paris et des grandes villes de France.

Pour tout renseignement : Serge KURKDJIAN ☎ 04 91 77 23 44.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 29-30
SAMEDI - DIMANCHE
29-30 MAI
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.957 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20.957

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԿԱԶԻ աշխատաւորները տպաւորիչ ցոյց մը ըրին Փարիզ, Մայիս 27ին, ինչ որ շատ խանգարեց նաեւ մայրաքաղաքին երթեւեկը, բազմաթիւ փողոցներ եւ պողոտաներ փակուած ըլլալով: 80 հազար կը նկատուի ցուցարարներու թիւը եւ Տնտեսութեան եւ Ելմտական նախարարին տուած ապահովութիւնը, որ սեփականաշնորհման հարց չկայ, չի համոզեր: Սարքոզի կրկնեց Մայիս 27ի իրիկունն իսկ, որ Պետութիւնը իր մասնակցութիւնը 70%էն վար երբեք պիտի չընէ: Հակառակ այս խոստումին, նոր ցոյց մը նախատեսուած է Յունիս 15ին, այսինքն այն օրը, երբ համապատասխան հարցը կը ներկայացուի Ազգ. Ժողովին: Աշխատաւորներուն եւ սենտիքաներու, պահանջն է ոչ մէկ փոփոխութիւն ընել ներկայ կառոյցներուն մէջ:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ որոշած են առկախել իրենց զինուորական գործողութիւնները Նաճաֆ, լրբեւ հետեւանք հրադադարի մը, որ գոյացած է իրենց եւ ծայրայեղ շիի իմամ՝ Մուքթատա ալ-Սատրի միջեւ: Շրջանին հսկողութիւնը պիտի ստանձնեն ապահովութեան իրաքեան ուժերը: Միւս կողմէ Մեծն-Բրիտանիա 370 զինուոր եւս ղրկած է Իրաք: Ֆրանսայի նախագահն ալ, Կուաթեմալայի մէջ, յայտարարած է Ամերիկացիներուն եւ Անգլիացիներուն ներկայացուցած բանաձեւը Ապահովութեան Խորհուրդին, պէտք է լրջօրէն բարելաւուի, թոյլ տալու համար իրաքեան կառավարութեան որ «որոշում տալու կարելիութիւն ունենայ»:

ՄԵԾՆ-ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ Ֆինսպըրի փարքի մզկիթին նախկին իմամը՝ Ապու-Համզա ալ-Մասրի, ձերբակալուած է Մայիս 27ի վաղ առաւօտեան եւ պիտի յանձնուի Միացեալ-Նահանգներուն: Ծիհատի բուռն պաշտպան մըն էր եւ ԱՄՆ կը պահանջէին որ իրենց յանձնուի, քանի Ուաշինկթընի համար կապեր ունի ալ-Քաիտայի հետ եւ իրեն դէմ 11 ամբաստանութիւններ կան: Ամերիկեան դատարան մը կրնայ մահուան կամ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտել: Տարիներէ ի վեր, Լոնտոն նստած, տեւական կոչեր կ'ընէ ճիհատի: Կ'ըսէ թէ աչքը եւ երկու թեւերը կորսնցուցած է կռուելով Աֆղանիստան խորհրդային ուժերուն դէմ: Յանձնումը, սակայն, կրնայ ձգձգուիլ, քանի անգլիական իրաւագիտութիւնը շատ առիթներ կ'ընծայէ զանազան դիմումներու: 1996ին է, որ ալժերացի սալաֆիստներուն օգնութեամբ, Ֆինսպըրի փարքի հակակշիռը ձեռք առած է եւ հոն յաճախած են բազմաթիւ ահաբեկիչներ: Կ'ուրանայ որ կապեր ունի Ալ-Քաիտայի հետ, բայց շատ կը հիանայ Պէն Լատէնի վրայ:

«ՔԷՕԼՆԻ ԽԱԼԻՖԱՆ», ինչպէս անուանուած էր Թուրք իմամը՝ Մեթին Քափլան, որ Թուրքիոյ պիտի յանձնուէր, անգտանելի է: Կը թուի որ փախուստի ճամբան բռնած է, երբ գերման արդարութիւնը որոշած է արտաքսել դէպի Թուրքիա: Փնտռտուքները տարածուած են ամբողջ Եւրոպայի վրայ, յայտարարած է Քէօլնի ոստիկանապետը:

ԳՐՈԶՆԻԻ Պետութեան չէչէն խորհուրդը, հաստատուած՝ Մոսկուայի կողմէ, յարձակման մը թիրախ եղած է Մայիս 27ին: Անոր ղեկավարն էր որ սպաննուեցաւ Մայիս 9ին եւ անկէ ի վեր դաշնակցային ուժերու պաշտպանութեան տակ էր:

ՓԷՅՐՈՒԹԻ հարաւային շիի արուարձանին մէջ, Մայիս 27ին, երեք ցուցարարներ առնուազն, սպաննուած են լիբանանեան բանակին կողմէ, երբ բողոքի համախմբում մը կ'ընէին վառելանիւթի գիներու յաւելման դէմ: Շուրջ 20 հոգի ալ վիրաւորուած է բախումներու ընթացքին, մինչ ընդհանուր գործադուլ մը անշարժութեան դատապարտած էր, մասնակի կերպով, քաղաքը: Խռովութիւնները կը շարունակուէին իրիկունն ալ եւ Աշխատանքի նախարարութիւնն ալ կրակի տրուած էր: Չորս զինուորներ ալ վիրաւորուած են:

ՅՈՎՀ.-ՊՕՂՈՍ Բ., որ Յունիս 4ին Պուշը պիտի ընդունի, առաջին անգամ ըլլալով դատապարտեց Իրաքի բանտարկեալներուն կիրարկուած չարչարանքները, ոգեկոչելով «անհանդուրժելի նուաստացումը», զոր կը ներկայացնէ չարչարանքը: Պապը, այս յայտարարութիւնը ըրած է դեսպաններուն առջեւ, շեշտելով. «ամբողջ մարդկութիւնն է որ վիրաւորուած եւ ծաղրուած է»: Ոչ ոք կրնայ լռել, աւելցուցած է Քահանայապետը, ի տես նման կեղեքումներու:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Տնտեսական նախարարը՝ Ն. Սարքոզի, Մայիս 27ին, Ֆրանս 2 կայանէն յայտնեց թէ ընտրական մրցակցութեան չէ եղած Ալէն Ժիւփէի տեղն անցնելու համար Իւ. ԷՄ. Փէ.ի գլուխը: «Ձեմ հասկնար, կ'ըսէ Սարքոզի, այս ամբողջ իրարանցումը: Ալէն Ժիւփէ չէ հրաժարած, նախ թող ընէ. արժանաւորութեան հարց է: Ընտրութիւն մըն է, նշանակում մը չէ»: Ժան-Փիէր Ռաֆարէն ալ Ծերակոյտին առջեւ, շեշտեց թէ կառավարական տարակարծութիւն չկայ եւ կոչ ըրաւ որ նախարարները աւելի երկրին չահերուն մասին մտածեն քան իրենց շահերուն:

ՈՒՄՊԵՐԹՕ ԱՆԻԷԼԻ, Ֆիաթի տէրտնօրէնը, մեռած է Մայիս 27ին, խլիրդի հետեւանքով: 69 տարեկան էր եւ տարի մըն է կը յաջորդէր իր ողբացեալ եղբօր:

ՏԻԷՕՏՈՆԷ, որու դէմ դատի դիմած էին ԼԻՔՐԱ, Իւ.Է.ԺԻ.ԷՖ., Հրէական Ժողովը, եւլն., որովհետեւ իր ներկայացուցած մէկ սքէչը հակահրեայ նկատուած էր (անցեալ Դեկտեմբերին Ֆոժիէլի յայտագրին մէջ ռաբունիի կերպարանք առած էր եւ սպառնական ծպտուած դիմագիծ մը) պիտի չդատուի, քանի Փարիզի դատարանը գտաւ որ սքէչը թիրախ չունէր «հրեայ համայնքը իր ամբողջութեան մէջ»: Դատի դիմողները համաձայն չեն եւ կ'առարկեն որ եթէ միայն Շարոնի դէմ էր, պէտք է տարբեր ձեւով ծպտուէր, ռաբունիի կերպարանք չառնէր: Տուժող կողմին փաստաբաններէն մէկը Ալէն Ժագիւպովիչ կ'ուզէ վերաքննութեան դիմել, որովհետեւ, ըստ իրեն դատական երեւոյթէն անդին «կը մնայ սքէչին ընկերային իրողութիւնը եւ ստեղծած յուզումը»: Գալով երգիծող Տիէօտոնէի, կը գտնէ որ վերջ տրուած է անարդարութեան մը: Ծանօթ է որ ծագած աղմուկին հետեւանքով, իր ներկայացումներուն մեծ մասը տեղի չունեցաւ, սրահներուն տէրերը հրաժարած ըլլալով սրահ տրամադրելէ:

ԹԷՆԻՍ

ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ

Այրերու Բ. շրջանին (Մայիս 27), Դ. Նալպանտեան յաղթեց Ֆայայի 5-7, 6-0, 6-2, 6-0: Կիներու բաժնին մէջ, Մալեւա յաղթեց Մարերոյի (Սպանիա) 7-5, 6-7, 7-5:

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱՆՇԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Կիպրոսի Մելգոնեան կրթական հաստատութիւնը որուն փակումին մասին Հ.Բ.Ը.Մ.եան որոշումը տագնապեցուցած է համայն հայութիւնը, Մայիս 27ին թատերաբեմ եղած է ուսուցիչներու հակազդեցութեան արարքներուն: Անոնք դասադուլ յայտարարած են, իրենց զայրոյթը արտայայտելով փակումի որոշումին մէջ որպէս արդարացում ուսուցիչներուն ուղղուած ամբաստանութեան թէ անոնք չեն կրնար ուսման բարձր մակարդակ ապահովել: Ուսուցիչները հրաժարած են տարեվերջի ստուգիչ աշխատանք տալէ աշակերտներուն, այն պատճառաբանութեամբ որ եթէ իրենք բաւարար չափով կարող չեն զանոնք պատրաստելու, իրաւասու ալ չեն նկատուիր աշակերտներուն գիտցածը արժեւորելու: Ուսուցիչները կոչ մըն ալ ըրած են ծնողքներուն որ ՀԲԸՄ-ի ծուղակը չիյնան եւ 2004-2005 տարեշրջանին շարունակեն իրենց զաւակները ղրկել Մելգոնեան, վարժարանը բաց պահելու վճռակամութեամբ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

Ա. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ 86–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան (1918 Մայիս 28) 86րդ տարեդարձին առթիւ շնորհաւորական ուղերձ մը յղած է. հոն ըսած է թէ հայ ժողովուրդը պետականութեան դարաւոր կորուստէն ետք այդ անկախութեամբ վերստեղծեց պետական կառոյցի ու ան հիմը կը կազմէ Հայաստանի յետագայ ընթացքին, մինչեւ այսօրուան զարգացումները: Ան շեշտած է նաեւ թէ 1918ին հիմնուած պետականութիւնը բազմաթիւ դասեր ունի ներկայի մեր իրականութեան համար:

***

«ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍՆԵՐ» ԱԶՆԱՒՈՒՐ ԵՒ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Հայաստանի Ա. անկախութեան 86րդ տարեդարձին առիթով նախագահ Ռ. Քոչարեան «Ազգային հերոս»ի տիտղոսը տուած է երկու ամենածանօթ Հայերու. Շ. Ազնաւուրի ու Գըրգ Գրիգորեանի, որպէս երախտագիտութիւն այն երկարատեւ ծառայութիւններուն զորս մատուցած են անոնք Հայաստանին: Այդ կոչումները կարելի եղած են շնորհիւ այն փոփոխութեան որ կատարուած է օրէնքին մէջ, կարելիութիւն տալով որ պետական բարձրագոյն այդ պատիւին արժանանան օտարահպատակներ ալ:

ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ ԴՐԱՒԱՐԿԸ ԻՐԱՔԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԷՋ

Իրաքցիներուն համար սարսափեցնող բան է խորհիլ որ Քիւրտիստան կրնայ անջատուիլ ու անկախ պետական ամբողջութիւն մը դառնալ: Այդ սարսափին առաջին աղբիւրը բանակին ապագան կը կազմէ. Քիւրտերը իրաքեան բանակին ամէնէն մարտունակ տարրերն են եւ անոնցմէ զրկուելով այդ բանակը լրջօրէն կը տկարանայ: Թէեւ, պէտք է չմոռնալ որ իրաց ներկայի կացութեան մէջ Իրաք տարական աշխարհին մէջ զինուորական կարեւոր դեր չի կրնար խաղալ, պարտաւոր ըլլալով երկրին վերակառուցումին ու ներքին ապահովութեան հետամուտ ըլլալու:

Բանակէն զատ, Քիւրտերու ներկայութիւնը մօտէն առնչուած է Իրաքի վերջին քանի մը տասնամեակի քաղաքական կեանքին: Ժամանակակից պատմութիւնը արձանագրած է բոլոր այն պատերազմները որոնք կը ծագէին գրեթէ ամէն տասնամեակի, Իրաքի քրտական շրջանին մէջ: Այդ պատերազմները մարդկային լուրջ կորուստներով, նիւթական մեծ բեռով, ամէն անգամ ետ կը մղէին երկրին յառաջընթացը: Շատեր վերջին շրջանին երկրին կացութեան դժուար պայմաններուն հիմ կը նկատեն Քիւրտիստանի մէջ 70ական թուականներէն առաջ արձանագրուած զարգացումները: Իրանի մէջ շահին տիրակալութեան շրջանն էր ու Իրաք աւելի տկար դիրքի վրայ գտնուելով, կարեւոր զիջումներ ըրաւ Քիւրտերուն: Սակայն անմիջապէս որ ուժերու կշիռը փոխուեցաւ, բոլոր խոստումները մոռցուեցան: Ատոր վրայ Քիւրտերը չահին նեցուկով ապստամբեցան Պաղտատի դէմ: Ուրիշ ելք չգտնելով, Պաղտատ համաձայնեցաւ Տիգրիսի ու Եփրատի միացեալ գետաբերանը՝ Շաթ-ալ-Արաբը որ կռուախնձոր էր, Իրանի ձգելու, առով Թեհրանէն Քիւրտերու տրուած զօրակցութեան վերջ տալու համար:

Իրան - Իրաք պատերազմը նոր առիթ եղաւ Քիւրտերուն որ փորձեն օգտուիլ ստեղծուած կացութենէն ու Ս. Հիւսէյնը ձգեն երկու կրակի միջեւ: Զիրենք դաւաճանութեամբ ամբաստանելով, այս վերջինը առաջին յարմար պահուն թունաւոր կազով մեծ թիւով Քիւրտ սպաննեց: Աւելի ետք, Ծոցի պատերազմին Քիւրտերը կրկին ապստամբեցան ու Ս. Հիւսէյն անոնց վրայ ղրկեց այն ինչ որ մնացած էր բանակէն: Մեծաթիւ խումբերով Քիւրտերը պարտաւորուեցան Թուրքիա ապաստանելու: Իսկ անոնց վերադարձի հետանկարին առջեւ Ամերիկացիները ստիպեցին որ իրենց հսկողութեան ենթակայ ապահովութեան գօտի մը ստեղծուի: Այդ գօտին այսօր վերածուած է ինքնավար շրջանի մը:

Իրաքի ներկայի կացութեան մէջ քրտական հարցը կրկին ճակատագրական դերով կը ներկայանայ. ինչպէս կը թուի որ Քիւրտիստանէն ձերբազատիլ որոշ չափով պիտի դիւրացնէ Իրաքի բնականոնացումն ու յառաջդիմութիւնը: Երբ երկրին տարածքը նուազ ընդարձակ ըլլայ, բնակչութիւնը աւելի սակաւաթիւ, ընկերութիւնը աւելի սերտօրէն զօդուած կ'ըլլայ ու յաջողելու հաւանականութիւնը կ'աւելնայ, ինչպէս նաեւ կը դիւրանայ ժողովրդավարութեան մը հաստատումը: Ճիշդ է որ Քիւրտիստանի քարիւղի պաշարները նորանոր վէճերու նիւթ պիտի ըլլան, բայց անկարելի չի նկատուիր զանոնք բաժնելու ճար գտնել:

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏԻ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի Մայիս 31ին (Յունիս 1ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Յունիս 2,

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՉԻՄԱՆԱ՛Ն...

Հայկական ներկայ իրականութեան համար ուշագրութեան արժանի երեւոյթ էր Համաշխարհային Հայկական Համագումարին (ՀՀՀ) Երեւանի մէջ կազմակերպուած (Մայիս 6-7) ցեղասպանութեան նիւթով ձեռնարկը. ան խորագրուած էր «Ցեղասպանութիւնը հայեւթուրք յարաբերութիւններու կարգաւորման մէջ»: Հրաւիրուած էին բազմաթիւ երկիրներէ մասնագէտներ, այդպէս նկատուածներ, նիւթին մասին միասնական դիրք ու յետագայ աշխատանքի ուղղութիւն, ծրագիր մշակելու համար: Մանաւանդ ցեղասպանութեան մօտալուտ 90ամեակի հանգրուանը զոր մասնաւոր կարեւորութեամբ կը պատրաստուի նշել Երեւանը Սփիւռքի հայութեան հետ, յատուկ իմաստ կու տար ձեռնարկին:

Ատոր զուգահեռ, հայկականին սահմանները զանցող քաղաքական ազդակի մը հետքերն ալ նշմարողներ կային նման ձեռնարկի մէջ: Մանաւանդ ՀՀՀ-ի նախագահին՝ Ա. Աբրահամեանի Ռուսաստանի գործարար շրջանակին յայտնի անուններէն ըլլալու պարագան այդ երկրին իշխանութիւններուն հետ մշակած սերտ կապերը կը մղէին այդ նշմարներուն: Իրեն հետ կային Ռուսաստանէն դէմքեր ալ, ինչպէս Անդրանիկ Միհրանեանը, որոնք դերակատար էին ռուսական քաղաքական մարզին ու մասնակցած հայեւթուրք հանդիպումներու:

Այսուհանդերձ, նկատի ունենալով նոյնիսկ նման նախաձեռնութեան մը մեծ, շատ մեծ յապաղումը՝ ծանօթ պատճառներով ու անխուսափելի դրուագներով, դրական երեւոյթ էր արտայայտուած մտահոգութիւնը, մարզին հեղինակութիւնները քով-քովի բերելու գաղափարը, կատարուած իրագործումը: Իրաւ է որ խորհրդակցական համաժողովին աւարտէն ետք կարդալով հրապարակուած հաղորդագրութիւն - տեղեկատուութիւնը, կամ հայաստանեան մամուլի արձագանգներ, մարդ ամբողջական գոհացումի տպաւորութիւնը չէր ունենար: Հաւանօրէն պատահարին ու անոր առընչուած պահանջներու իրականացումին միջեւ ինկած երկար ժամանակը բոլորս անհամբերներու վերածած է ու «պիտի»ներով, «պէտք է»ներով բաւարարուելէ հեռու ենք այլեւս: Միւս կողմէ, խնդիրը այնքան խոր ու բարդ է որ բնականաբար ամէն բան չի կրնար վճռուիլ, ծրագրուիլ միակ ժողովի մը ընթացքին: Այս երկու կեցուածքներուն առողջ միջինն էր ապահովաբար ճիշդ սկիզբ մը նկատել երեւանեան խորհրդաժողովը ու համբերութիւն ճարել յետագայ զարգացումներուն սպասելու:

Հայաստանեան մամուլէն «Հայկական ժամանակ» օրաթերթը այս հլու եւ թերեւս քիչ մըն ալ միամիտ դիրքին վրայ պզտիկ պաղ ջուր մը լեցնող էջ մը ունի Մայիս 8ի թիւին մէջ: Ան խորագիրէն իսկ ուշադրութիւն կը գրաւէ, երբ կ'ըսէ. «Նիւթ՝ միայն ազգութեամբ հայ ընթերցողի համար»: Ստորագրուած է Աննա Վ. Յակոբեան: Բաւական թերահաւատութիւն մատնող էջ մըն է, առաջին տողերէն իսկ: Մանաւանդ որ թերահաւատութիւն կը նախատեսուի ձեռնարկին նախօրեակէն:

Ըսե՛նք որ թերահաւատութիւն եւ զգուշաւորութիւն, խոհեմութիւն, դրացի են իրարու եւ ոչ անպայման ժխտական արժեւորումի տանող: Բայց լրագրողուհին որ ներկայ գտնուած է խորհրդաժողովին, լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ երբ կը գրէ. «Երկրորդ օրը ներկաները ցաւով արձանագրեցին որ հայութեան միասնական տեսակէտ ասուածը չափազանցութիւն է եւ փորձագէտները աւելի շատ հաւատարիմ են այս կամ այն շահագրգիռ կողմի քաղաքականութեանը եւ ժողովում էլ ներկայացնում են այդ քաղաքականութիւնը»: Մատնանշումը հարցականի տակ կը դնէ երկու մակարդակով հետաքրքրութիւն մը. առաջինը այն է որ «համահայկական» որեւէ ձեռնարկ անկեղծօրէն ի՛նչ չափով կ'արդարացնէ այդ բնութագրումը երբ մասնակիցները իրենց հետ կը տանին ամբողջ աշխարհի քարտէսով չափուած ինքնութիւններու բազմազանութիւն մը. քիչ մը չափազանց դիւրին միատարրումի փորձ չէ՞ «հայ»ութեամբ կատարուածը, յատկապէս երբ խնդրոյ առարկայ է ցեղասպանութեան նման ծանրակշիռ նիւթ մը: Երկրորդ հարցականը կը վերաբերի որպէս մասնագէտ մասնակցողներու անկեղծութեան. իսկապէս, բոլորը Երեւան գացած էին օրակարգի նիւթին հետաքրքրութեա՞մբ միայն:

Ա. Յակոբեանի մատնանշումը կասկածի տակ կը ձգէ անկեղծութեան պարագան. անով յայտնի կ'ըլլայ որ օրինակ Ռուսաստանէն մասնակից մը չէ կրցած ռուսական քաղաքականութեան շրջանակը բնաւ նկատի չունենալ ցեղասպանութեան նիւթով յետագայ աշխատանքի ծրագրին մշակումին մէջ, ինչպէս ԱՄՆ-էն մասնակից մը թերեւս ամերիկեան քաղաքականութեան շրջանակը: Ու այդ կէտին վրայ կը թելադրուի հարցումը թէ կարելի՞ է իսկապէս ցեղասպանութեան մարզի հեղինակութիւն նկատել անձեր որոնք չեն յաջողած յարգել այդ փափուկ սահմանը:

Ուշագրաւ է Ա. Յակոբեանի ըսածը թէ Եուրի Բարսեղովի (Ռուսաստանէն) եւ Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի (ԱՄՆ) միջեւ հակասութիւնները նկատելի էին խորհրդաժողովի առաջին օրէն իսկ: Այդ վիճակը կը շեշտուի երբ առաջինը հռչակագրի մը նախագիծը կը ներկայացնէ մասնակիցներուն: Նախագիծ մը որ պատրաստուած է ժողովէն առաջ իսկ եւ բնականաբար ընդունելի չի նկատուիր: Ռ. Յովհաննէսեան հարկաւոր կը գտնէ որ այդ հռչակագիրը մշակուի, յղկուի, քանի պիտի ենթարկուի տարբեր հայեացքներու եւ տարբեր մեկնաբանութիւններու տեղի տայ: Յետոյ կ'աւելցնէ արդարօրէն թէ իրենք յայտարարութիւններ ընելու, հեռատեսիլներէ, մամուլի մէջ երեւալու համար հաւաքուած չեն, այլ աշխատելու: Ուրիշներ վերապահութիւն կ'արտայայտեն հռչակագրին մէջ նշուած ցեղասպանութեան տարիներուն (1876-1914 եւ 1915-1923), Հիթլէրի ծանօթ արտայայտութեան մէջբերումով անոր անունին նշումին եւ վերջին նախադասութեան մասին. այդ վերջին նախադասութեամբ կ'ըսուի. «միայն ցեղասպանութեան ամբողջական ճանաչումը եւ անկեղծ զղջումը կրնան ապացոյց հանդիսանալ որ նման չարագործութիւն այլեւս չի կրկնուիր եւ հիմ՝ Հայաստանի ու Թուրքիոյ, հայ եւ թուրք ժողովուրդներու միջեւ ըլկըգրունքով նոր, բարիդրացիական յարաբերութիւններու հաստատումին»: Վերապահութիւններու տէրերը կ'առաջարկեն աւելի ընդհանուր բնոյթի յայտարարութեամբ մը սահմանափակուիլ: Ե. Բարսեղով կը պնդէ թէ մերժումին պատճառները քաղաքական էին եւ «խայտառակութիւն» կ'որակէ այն վիճակը որ փորձագէտները ցեղասպանութեան 90ամեակի շեմին շատ հարցերու շուրջ չեն կրնար հասարակ յայտարարի մը վրայ միաւորուիլ:

Ա. Յակոբեանի թղթակցութիւնը ըլլալով հանդերձ նման լրջագոյն նիւթի մասին, զուրկ չէ երգիծանքի երանգէն: Շեշտելէ ետք թէ դիւանականները ամէնէն աւելի յուզուած էին կարեւոր այս խնդրին մասին անգամ մը եւս միասնական կեցուածք ունենալու անկարողութեամբ, կ'ըսէ. «առաջարկութիւններ հնչեցին թէ ինչպէս անել որ Թուրքերը, նաեւ միւսները չիմանան այդ մասին»: Յետոյ երեք հոգինոց խումբ մը կ'որոշուի - Աշոտ Մելիքեան (Հայաստան), Անդրանիկ Միհրանեան (Ռուսաստան), Տընի Փափազեան (ԱՄՆ) - որպէսզի պատրաստէ մամուլի հաղորդագրութիւն - տեղեկատուութիւնը: Իսկ վիճելի հարցերը կը ձգուին նման յաջորդ ժողովներու:

Ոչ ոք կը յուսար վստահաբար թէ ցեղասպանութեան կալուածին մէջ տասնամեակներով պարտադրաբար տարբեր դիրքերու, ընթացքներու վրայ գտնուած զանգուածներու պատկանողներ առաջին փուլին իսկ կատարեալ համաձայնութեան գային. ամենայն համերաշխութեամբ որոշուէին յետագայ քայլերը: Բայց ի՞նչ ըսել այն միամտութեան որ 1915էն 90 տարի ետք տակաւին «մասնագէտ»ներու փնտռել կու տայ ճամբաներ որ Թուրքերը չիմանան թէ Հայերը չեն կրցած միաբանիլ...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՍԵՒԱՆԻ ՀՈԳԱՏԱՐ ԱՅՍ ՈՒԿՐԱՆԱՑԻՆ...

Հետզհետէ երբ հեռանում է մարդուս ծննդեան թուականը, տկարանում, մաշւում է նրա յիշողութիւնը: Այդ էլ նահանջող կեանքի բնական ընթացքն է: Թէպէտ անմոռանալի է ծննդեան թուականը, ինչպէս նաեւ պատանեկութեան այն երջանիկ օրը, մի երկրորդ մկրտութեան նման, երբ քաղուելու պէս պոկւեց առաջի համբոյրը...

Բացի 451ի սրբազան ճակատամարտից, սրտումս դրոշմուած է մնում 1957 Օգոստոս 8 թուականը, երբ կատարուեց առաջի ուխտագնացութիւնս դէպի Հայրենիք: Այլեւս երազ չէր Երկիր Հայաստան՝ «ինչպէս անհաս փառքի ճամբայ»...

Ի՜նչ խօսք, որ առաջի հանդիպումս Աւետեաց Երկրի հետ, ոչ մի նմանութիւն ունէր երեւակայած անբասի՛ր, վսե՛մափայլ Հայրենիքին հետ: Սրտիս աչքերով տեսած «Աւետաբեր Հայաստան»՝ լոկ յուզում էր ու հիասթափութիւն... Ի՜նչ փոյթ, կար Հայրենեաց Երկիրը, թէկուզ սովետական «փափախով»...: Մօտ յիսուն տարուց յետոյ, մնայուն իրողութիւնն այն է որ վերջապէս տեսայ, խոնարհուեցի ու համբուրեցի պապերիս հարազատ հողը: Թէկուզ անդամահատ...

Անշուշտ կարելի չէ մոռանալ որ այս ուխտագնացութիւնը -Հայու կեանքի յուզիչ ու անփոխարինելի մի դէպք-, կատարուեց շնորհիւ Նիքիթա Խրուշչովին: Ուկրանացի այս կոմունիստը վերջ դրաւ ստալինեան դաժանութեան, փշրեց մասամբ «երկաթեայ վարագոյրը», թոյլ տալով որ իր կարօտը առնի հայրենաբաղձ Հայը: Արմատախի՛լ Արեւմտահայը: Ոչ թէ «էմիկրանթ»ը...

Սակայն այսօր, վերանկախացած Հայաստանում, Խրուշչով բոլորովին անտեսուած է: Ինչպէս ասում են՝ «Երբ վտանգ անցնի, սուրբը շուտով արհամարհուած է»: Մինչդեռ նրա շնորհիւ չէ՞ր, որ որոշուեց ու ստորագրուեց Արփա-Սեւան Ջրանցքի կատարումը: Մի խելագա՛ր ու անհաւատալի ձեռնարկ, որ ջուր հասցրեց պապակուած Սեւանին: Ի միջի այլոց, խոստովանենք, որ այդ «ութոփիա» որոշումին մասամբ նպաստեց «Վասպուրական» պիտակով քոնեակը...:

Մուրճ-մանգաղի շողշողուն տարիներին, ինչ-ինչ քաղաքական, «խոհանոցային», դաւադիր պատճառներով, հեռացրին, չէզոքացրին, Սովետ Միութեան «ցարը»: Երբ նա հանգստանում էր Սոչիում: Սովետական «դեմոկրատիա»յի ծանօթ ու վայել վարմունք...: Բայց մի՞թէ կարելի է այսօր անտեսել նրա կատարած բարիքը մեր ազգին: Ինչպէս որ կատարուել է մի շարք «տուժածներ»ին, նա էլ արժանի չէ՞ «ռեհապիլիթացիա»յի (վերականգնման):

Քաղաքական ասպարէզում, ամէն մի վարչաձեւ ունի արդարութեան իր սեփական չափանիշները, եւ մանաւանդ պետական նկատառումները -ռէզոն տ'Էթա-, որի շնորհիւ կարելի է անտեսել որոշ իրողութիւններ, այսինքն պարզապէս պատմութիւնը թլփատել... Այդպիսի քաղաքական «լոկիկիա»յի հետեւանքով է որ քաղաքամայր Երեւանի հրապարակից հեռացրին Լենինի արձանը, իր շքեղ պատուանդանով: Իսկ ինչո՞ւ. որպէսզի մոռացուի սովետական երջանկութեան անուանի առաքեալը...: Ի՜նչ «փարատոքս», քանի որ այդ «երջանկութիւն»ը խորհրդանշող սովետական Մայր Հայաստանը, միշտ մնում է տիկին Մարկօն, «ակրեսիֆ» դիրքով, Յաղթանակի պարտէզի բարձունքին թառած...: Անցեալից իբր վկայ, մնացել է նաեւ Շահումեանի արձանը, պատի տակ, մի տեսակ թաքնըւած վիճակում:

Զգիտենք եթէ իր նոր մոլորակի վրայ այս ինքնատիպ ուկրանացի կոմունիստը նորից առիթ ունի՞ պոռթկալու եւ իր գայրոյթը արտայայտելու դիմելով... իր կօշիկին...:

Այնուամենայնիւ, Սեւանի ափին, Նիքիթա Խրուշչով արժանի է որ ունենայ իր արձանը, մի կօշիկ էլ ձեռքին...

ԿԱՐՊԻՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆ

Յ. Գ.- Այս տողերը գրելիս արդէն միտքս շոյում է Երեւանի բարեկամիս տրտունջը՝ «Արա, ձենդ տաք տեղից է գալիս: Մեր հալը, քո հաւէսը»...:

Ճիշդ է, ձայնս տաք տեղից է: Հէնց դրա համար է որ, երբեմն, տարբեր է մեր «լոկիկա»ն...:

Կ. Ջ.

ՇԱՒԻԼ

ԴԷՊԻ ԵՐԿԻՐ ՏԵՍԱՐԱՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԴԷՄՔԵՐՈՎ

Խիստ շահեկան երեկոյթի մը ներկայ գտնուեցանք [illegible] շուրջ ներկաներ, Շաբաթ Մայիս 15ին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ սրահին մէջ: Անոնք եկած էին լսելու Հայկ Տէր Յարութիւնեանը, որ լուսանկարներու հեռասփռումով, աւելի քան երկու ժամ, մեզ փոխադրեց երկիրը Հայոց: Ան, արեւմտեան Հայաստան առաջին ճամբորդութիւն մը կատարած էր 2000 թուականին, իսկ 2002ին անգամ մը եւս, մէկ ամսով եւ թարգմանի մը ընկերակցութեամբ, վերադարձած էր մեր նախնիներու բնօրրանները: Այս երկրորդ ուղեւորութեան վրայ էր կեդրոնացած «Տեսարաններ, դէմքեր» խորագրուած այս երեկոյթը: Յարգելի բանախօսը նախ մեզի ներկայացուց [illegible]ւան քաղաքը ուր 1915էն առաջ իր ընտանիքը կը զբաղէր լուսանկարչութեամբ, համբաւի տիրանալով: Հոն, տեսանք Հայոց եկեղեցին, դեռ կանգուն վիճակի մէջ 2000ին եւ բոլորովին աւերակի վերածուած 2002ին, հրդեհի մը հետեւանքով...

Ապա կ'ուղեւորուինք գեղատեսիլ Ամասիա, Զիլէ, Թոքաթ եւ Սեբաստիա ուր դեռ գոյութիւն ունի հայկական լքուած գերեզմանոց մը՝ շուրջ երեսուն դամբարաններով, Ս. Երանոս եկեղեցին՝ մզկիթի վերածուած եւ մանաւանդ հոյակապ Ս. Անապատ վանքը որ կը գործէ թրքական բանակին որպէս զօրանոց...

Կեսարիոյ մէջ, այսօր այլեւս գրեթէ հայ չէ մնացած (1981ին, տակաւին 12 ընտանիք հոն կ'ապրէին), Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին վերանորոգուած է շնորհիւ երկու նուիրատու եղբայրներու եւ բաց կրնար մնալ որովհետեւ Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանը հոն կ'ապահովէ տարեկան մէկ պատարագ: Ապա կ'անցնինք Կիրասուն, Շապին Գարահիսար, Տրապիզոն ուր Յունաց Այա Սոֆիան դեռ կանգուն է: Հոս, Պոնտոսի մէջ, Հայկ Տէր Յարութիւնեան առիթը կ'ունենայ հանդիպելու քանի մը համշէնցիներու որոնց հետ կը փոխանակէ քանի մը հայերէն բառեր: Այդ երկխօսութիւնը կարելի եղաւ լսել շնորհիւ թանկագին ձայնագրութեան մը, ուր այդ իսլամացած հայերը կ'արտայայտուին լեզուով մը որ, իրենց խոստովանութեամբ, կը նմանի մերինին... Այժմ կ'ուղղուինք դէպի Էրզրում եւ Կարս, հասնելու համար ամրակուռ բերդին ու մանաւանդ Ս. Առաքելոց եկեղեցիին վրայ մզկիթի վերածուած երեք տարի առաջ... Քիչ մը աւելի հեռու, փառապանծ Անին է իր պարիսպներով, փլատակ եկեղեցիներով ու... թրքական մօտեցումով վերանորոգումի ծրագիրներով: Ակնարկ մը նետելէ վերջ յաւերժ Արարատի վրայ, կ'իջնենք դէպի հարաւ. Վանայ ծովը մեզ կը դիմաւորէ, Սիփան սարը կողքին, Վարագայ ու Նարեկ վանքերը եւ Աղթամարի Ս. Խաչը: Վանի մէջ, կարելի է այցելել հայկական կոչուած թանգարան մը ուր կը պատմուի Հայերու գործած «վայրագութիւններու» մասին եւ ուր ցուցադրուած են նաեւ հայերէն արձանագրութիւններով տապանաքարեր: Քանի մը յուզիչ նկարներ եւս եւ կը հասնինք Մուշ, ապա Պիթլիս, Տաղւորիկ ու Սասուն ուր անակնկալ հանդիպում մը տեղի կ'ունենայ մեր ճամբորդին եւ տեղացի երկու մնացորդաց եղբայրներու միջեւ. Անոնք Հայկը կը հրաւիրեն իրենց տունը գիշերելու, Մարաթու սարի լանջին, եւ անոնցմէ մին Կարապետը (այսօր մեռած) թանկարժէք հայերէն ձայնագրուած վկայութիւն մը եւս կը ձգէ:

Հեւ ի հեւ ճամբորդութիւնը կը շարունակուի. Տիյարպէքիր ենք, իր աւերակ 7 խորանինոց Հայոց եկեղեցիով ուր միայն մէկ հայ ընտանիք մնացած է, Խարբերդ, ուր դեռ կ'ապրին քանի մը տասնեակ Հայեր, որոնցմէ կարելի եղած է նաեւ քանի մը համբոյր ձայնագրել: Շեղելով դէպի հարաւ-արեւմուտք կ'այցելենք Մալաթիա, Այնթապ իր հսկայ հայկական լքուած եկեղեցիով, Մարաշ, Զէյթուն (այժմ Սուլէյմանիէ), Հաճըն, Սիս (Քոզան)՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի երբեմնի նստավայրը:

Հայոց աշխարհ այս ուղեւորութիւնը կ'աւարտի Մուսա լերան գիւղերով: Անոնցմէ յատկանշական էր Վաքըֆը, Թուրքիոյ այսօրուան միակ զուտ հայկական գիւղը, ուր դեռ 120 Հայեր կը բը-

ԾԱՐԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

«ՖԵՐԱՀԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 40ԱՄԵԱԿԸ

Էնսինոյի «Ֆերահեան» ազգային վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Մայիս 2ին, նշուած է վարժարանին հիմնադրութեան 40ամեակը: Ներկայ եղած են 700 հոգի: Զորս շրջանաւարտներ ներկայացուցած են դպրոցի իւրաքանչիւր տասնամեակի մասին յուշերը, արժեւորելով դպրոցին ջամբած բազմակողմանի կրթութիւնը եւ հայեցի դաստիարակութիւնը: Բանախօսած է դպրոցին առաջին ուսուցիչներէն Լիլի Մրիկեան: Սրտի խօսք արտասանած է ամերիկահայ առաջին ամէնօրեայ վարժարանի՝ «Ֆերահեան»ի հիմնադիր տնօրէնը՝ Գաբրիէլ Ինճէճիկեան, հայրական յորդորներով քաջալերելով հայեցի դաստիարակութեան նոր կեդրոններ հիմնելու նախաձեռնութիւնները: Խօսք առած են խնամակալ մարմնի ատենապետ Եգնիկ Գազանճեան, ներկայի տնօրէնը՝ Ժան Գոսագեան եւ առաջնորդ Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեան, շեշտելով հայկական դպրոցին դերին կարեւորութիւնը: Գնահատագիրներ յանձնուած են դպրոցին 15 եւ 20 տարի ծառայած ուսուցիչներու: Արամ Ա. Կաթողիկոսին կողմէ շնորհուած «Մեսրոպ Մաշտոց» շքանշանով պարգեւատրուած է տիկին Խօժէնի Պետրոսեան, ի գնահատութիւն «Ֆերահեան»ի մէջ 25 տարիներու իր ծառայութեան, իբրեւ հայերէն լեզուի ուսուցչուհի: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ԳՐԻՇ ԴԱՒԹԵԱՆԻ «ԱՓՈՒՆՔԻՑ ԱՓՈՒՆՔ» ԳԻՐՔԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Կլենտէյլի հանրային գրադարանի սրահին մէջ, Մայիս 6ին, տեղի ունեցած է բանաստեղծ Գրիշ Դաւթեանի «Ափունքից ափունք» գիրքին ներկայացումը, կազմակերպութեամբ Գալիֆորնիոյ հայ գրողներու միութեան: 2003ին Երեւան տպուած 172 էջերէ բաղկացած գիրքին մեկենասն է Արթուր Զաքարեան: Երեկոյթին բացումը կատարած է Գրիգոր Շէնեան, տալով հեղինակին կենսագրականը: Գրիշ Դաւթեան խօսած է իր գիրքին ենթահողը կազմող սփիւռքահայ կեանքի եւ սփիւռքահայ մարդու հոգեբանութեան, կարօտներուն, ապրումներուն, տագնապներուն եւ գոյատեւումի պայքարին այլազան երեւոյթներուն մասին: Գիրքին վերլուծումը եւ արժեւորումը կատարած են բանաստեղծ Գէորգ Քրիստինեան եւ ճեռագրագէտ Եսթեր Բաստրմաջեան: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է Գրիշ Դաւթեան: Ապա, կատարուած է հատորին գինեձօնը:

ԼՐԱՏՈՒ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀՈԳԻ ԵՒ ՄԱՐՄԻՆ
(Բանաստեղծութիւն)

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

Առերեսում-ԱՆԻ Հրատարակչութիւն, Երեւան

նակին իրենց վերանորոգուած Ս. Աստուածածին գողտրիկ եկեղեցիով: Բայց հոս ալ, երիտասարդները գիւղը կը լքեն դէպի քաղաքներ գործ գտնելու...

Մէկ երեկոյթի ծիրէն ներս քիչ մը շատ արագօրէն կատարուած այս ուխտագնացութիւն ճամբորդութիւնը ներկաներուն մօտ մեծ յուզում պատճառեց:

Իսկապէս շնորհաւորելի է Հայկ Տէր Ցարութիւնեանը, որ յաղթահարելով բազմաթիւ դժուարութիւններ, մեզի առիթ տուաւ «այցելելու» երկիրը Հայոց եւ հաղորդակից դառնալու իր այնքան մեծ զգայնութեամբ արտայայտուած տպաւորութիւններուն:

Երեկոյթը փակուեցաւ ընդունելութեամբ մը:

ՀՐԱՅՐ ՀՐԱՉԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայկազեան համալսարանի Աւանդներու Ակումբը կարգ մը ծրագրումներէ ետք, նշած է ցեղասպանութեան 89րդ տարելիցը: Ապրիլ 19ին, համալսարանին բակին մէջ բարձրացած է ցեղասպանութեան Ծիծեռնակաբերդի յուշակոթողին մանրակերտը: Նոյն օրը, Միսաք Քէլէշեան ներկայացուցած է համացանցի կայքերէն Արարատի մասին իր կատարած պրպտումներուն արդիւնքը: Ապրիլ 23ին, դասախօսութիւն մը տուած է Յովհ. Կէօքճեան, որ շեշտը դրած է ցեղասպանութեան ուրացման վրայ: Այս տարի, Աւանդներու Ակումբը, ի տարբերութիւն նախորդ տարիներուն նուիրուած պրքոյկներուն, հրապարակ հանած էր խտասալիկ մը, որ կ'ընդգրկէր ցեղասպանութեան նուիրուած փաստագրական երկու ժապաւէն, ցեղասպանութեան բազմաթիւ նկարներ:

***

ԱՅՆՃԱՐԻ «Հետուիկ» սրահին մէջ, Ապրիլ 23ին, կազմակերպութեամբ Հ. Ց. Դ. Լ.Ե.Մ.ի «Շաւարշ Միսաքեան» մասնաճիւղին, ոգեկոչուած է Ապրիլեան 89րդ տարելիցը: Ցանուն մասնաճիւղին, խօսք առած է Լուսիկ Տէր Գալուստեան եւ շեշտած որ հայ ժողովուրդը կը հաւատայ իր պայքարի զօրութեան եւ չընկրկիր հակահայ կեցուածքներու առջեւ: Ցուցադրուած է Արեւմտեան Հայաստանի ներկայ իրավիճակը ներկայացնող վաւերագրական տեսերիզ մը: Օրուան բանախօսը եղած է հայ կաթողիկէ Մեսրոպեան վարժարանի տնօրէն՝ Կրեկուար Գալուստ, որ ըսած է թէ Մեծ Եղեռնը ոչ միայն հայ ազգին, այլեւ ամբողջ մարդկութեան դէմ գործուած ոճիր մըն է: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, ցուցադրուած է նաեւ Եղեռնը, հայ ժողովուրդի հերոսական խոյանքներն ու պահանջատիրական ոգին ներկայացնող սահիկներու շարք մը: Ձեռնարկը փակուած է Ս. Պօղոս եկեղեցիին եւ Մուսա լերան հերոսամարտի յուշարձան-համալիրին կից հոգեւոր հայրերու աղօթքով:

***

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ (Պոլիս) Նարեկեան սրահին մէջ, Մայիս 1ին, առաջնորդութեամբ Ռ. Հատտէճեանի, տեղի ունեցած է ուսուցիչներու հետ գրական հանդիպումներուն չորրորդը: Յայտագրին գլխաւոր բանախօսն է Ռ. Հատտէճեան եւ իրեն կ'օժանդակեն արտասանութեամբ թէ ընթերցումով Սիլվա Կոմիկեան եւ Մաքրուհի Պ. Յակոբեան: Բացումը կատարած է Ուսուցչաց Հիմնարկի ատենապետ Կարօ Կարապետեան եւ բեմը յանձնած Ռ. Հատտէճեանի, որ նախ մի առ մի յիշած է, Յունուարէն ի վեր սարքուած գրական հաւաքոյթները: Ապա, խօսած է Վարուժանի, -որու ծննդեան 120ամեակն է- Հացին Երգին եւ բանաստեղծին մասին: Յայտագրին վերջին մասը յատկացուած էր Մատթէոս Զարիֆեանի, որմէ տասը բանաստեղծութիւններ արտասանած է Սիլվա Կոմիկեան իր պատրաստած ամբողջական յայտագրէն: Ռ. Հատտէճեան առանց մտնելու վերլուծական մանրամասնութիւններու մէջ, կրկնած է իր այն տեսակէտը թէ Զարիֆեան պէտք է դասուի խիթանպոլսահայ նոր բանաստեղծութեան առաջին ռահվիրան, քանի որ ան էր որ առաջին անգամ կոտրած է դասական բանաստեղծութեան կաղապարները եւ իւրացուցած ազատ բանաստեղծութեան ձեւ մը: Հաւաքոյթը վերջ գտած է հարցում - պատասխանի բաժինով մը:

***

ԳԱՏԸԳԻՒՂԻ (Պոլիս) Արամեան Սանուց Միութեան երդիքին տակ, Մայիս 7ին, ոգեկոչուած է Կոմիտասի ծննդեան 135-ամեակը, զոր պանծացուցած են բանաստեղծ Իգնա Սարըասլան եւ տեղւոյն Ս. Թագաւոր երգչախումբը: Հանդիսավարը եղած է ուսուցչուհի Նաժտա Տէմիրճիօղլու, որ գործադրած է օրուան յայտագիրը: Նախ, Գրիգոր Քհնյ. կարդացած է Մեսրոպ Պատրիարքի պատգամը, որով կ'ողջունէր ու կ'օրհնէր Կոմիտասի նուիրուած այս ձեռնարկը: Ապա, բեմ ելած է Իգնա Սարըասլան, որ մօտաւորապէս մէկ ժամ խօսած է Կոմիտասի մասին, ծանրանալով անոր բանաստեղծական վաստակին վրայ, իրարու մօտեցնելով երկու Սողոմոնեանններ, մէկը Սողոմոն Սողոմոնեան, այսինքն՝ Կոմիտաս Վրդ., միւսը՝ Եղիշէ Սողոմոնեան, այսինքն՝ Եղիշէ Չարենց: Բանաստեղծը ծանրացած է նաեւ երկու նիւթերու վրայ՝ ծննդեան եւ մանկութեան պայմաններուն, յայտնած թէ ամէնէն աւելի Պոլսահայերն են որոնք գիրկ բացած էին Վարդապետին: Իր բանախօսութեան վերջին մասին մէջ, Իգնա Սարըասլան փոխանցած է հետաքրքրական տուեալներ, զորս քաղած էր պրպտումներ ընելով Շիշլիի Լա Փէ հիւանդանոցի տոմարներուն մէջ: Արտասանութիւններէ ետք, բեմը յանձնուած է Գատըգիւղի Ս. Թագաւոր երգչախումբին, զոր կը վարէր Սեւան Շէնճան:

***

ԱՅՆՃԱՐԻ ազգային Գ. Կիւլպէնկեան սրահին մէջ, Ապրիլ 24ին, հովանաւորութեամբ թեմին առաջնորդին՝ Գեղամ Եպիսկ. Խաչերեանի եւ կազմակերպութեամբ Այնճարի Հ. Ց. Դ. դաստիարակչական մարմնին, տեղի ունեցած է ցեղասպանութեան նուիրուած ձեռնարկ մը: Փառերգներու ունկնդրութենէն ետք, ձեռնարկին բացումը կատարած է ազգային «Յառաջ - Գ. Կիւլպէնկեան» երկրորդական վարժարանի տնօրէն՝ Սահակ Անտէքեան, որ անդրադարձած է Հայոց ցեղասպանութեան, հայ ժողովուրդի կրած վնասներուն եւ ցեղասպանութիւնը պետականօրէն ընդունելու համար Հայ Դատի յանձնախումբին տարած աշխատանքներուն: Խօսք առած է, Դամասկոսէն հրաւիրուած, Նորա Արիսեան որ ներկայացուցած է սուրիացի մտաւորականներու եւ մամուլի վկայութիւնները Հայոց ցեղասպանութեան մասին (տե՛ս. «Յառաջ», Ապրիլ 29): Ձեռնարկին աւարտին, օրուան խորհուրդին անդրադարձած է Առաջնորդը:

***

ԺԻՒՆԻԻ մէջ (Լիբանան) Ապրիլ 25ին, Հ.Մ.Ը.Մ.-ի տեղւոյն մասնաճիւղին կազմակերպութեամբ ոգեկոչուած է Ապրիլեան Եղեռնը: Առաւօտեան պատարագէն ետք Ս. Յարութիւն եկեղեցւոյ մէջ, ներկաները ուղղուած են ակումբ, շարունակելու համար օրուան յայտագիրը: Օրուան խօսքը արտասանած է Ժիւնիի մասնաճիւղի ատենապետ Գէորգ Գազանճեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Աւարտին, արտայայտուած է մասնաճիւղի անդամներէն՝ Րաֆֆի Կէօվօղլանեան եւ փակումը կատարուած է դրօշակի արարողութեամբ եւ «Ով հայ արի» սկաուտական երգով:

***

ԱՄԱՆՈՍԻ (Լիբանան) Թէհլիրեան սրահին մէջ, Ապրիլ 24 եւ 25ին, Հ.Ց.Դ. Նաւասարդեան պատանեկան միութեան անդամները կազմակերպած են ցեղասպանութեան նուիրուած ձեռնարկ մը, որու ընթացքին ցուցադրուած են նաեւ օրաթերթեր եւ գիրքեր:

***

ՊՈԼՍՈՅ Պատրիարքարանին մէջ, Մայիս 9ին, տօնուած է Մայրերու Օրը: Հրաւիրուած էին պոլսահայ վարժարաններու բոլոր դասարաններուն առաջին հանդիսացող յաջողագոյն աշակերտներն ու իրենց մայրերը: Ներկայ եղած են աւելի քան 350 հոգի: Պատրիարքը ջերմօրէն ողջունած է աշակերտներն ու իրենց մայրերը, շեշտելով թէ ամէն յաջողած անձի ետին կը գտնուի իր մայրը:

***

ՖԷՐԻԳԻՒՂԻ Մէրամէթճեան վարժարանի աշակերտները, Մայիս 8ին, պտոյտ մը կատարած են հայ բանաստեղծութեան պարտէզին մէջ, մեկնելով այլեւս ծանօթ դարձած Ռ. Հատտէճեանի «Պտոյտ մը հայ բանաստեղծութեան պարտէզին մէջ» հատորէն: Շնորհիւ հայերէնի ուսուցչուհի Ժանէթ Ներկիզի, աշակերտները պատրաստած էին խնամուած յայտագիր մը: Վերջաւորութեան խօսք առած է Ռ. Հատտէճեան իր ուրախութիւնը յայտնելով պարզուած տեսարանին կախարդական գեղեցկութեամբ:

***

ՖԷՐԻԳԻՒՂԻ Շիրինօղլու սրահին մէջ, Մայիս 11ին, «Կամք» հայախօսութեան խմբակը, որ զանազան թաղերու մէջ ժողովուրդին հետ հանդիպումներ կը կազմակերպէ հայ մամուլն ու հայախօսութիւնը չահագրգռող նիւթերով մտքերու փոխանակումներ ունենալու նպատակով, հաւաքոյթ մը կազմակերպած էր, որ մայրենիին նուիրուած խօսքի եւ արտասանութեան միասնութեան մը վերածուած է: Ձեռնարկին բացումը կատարած է Մէրամէթճեան վարժարանի աշակերտութեան երգչախումբը, յետոյ բեմ բարձրացած է Թաղային խորհուրդի անդամուհի տիկին Ժագլին Էրմէն, որ ընդգծած է մայրենի լեզուին կարեւորութիւնը, կանգ առնելով հայերէնը պահպանելու հրամայականին վրայ: Յիշած է Ռ. Հատտէճեանի յօդուածներէն մէկուն մէջ գրուածը, թէ հայ մամուլը եկեղեցիէն ու դպրոցէն ալ առաջ կու գայ, ուրեմն ամէն տունէ ներս պէտք է մտնէ հայատառ թերթը: Իրեն յաջորդած են «Կամք» հայախօսութեան խմբակի դէմքերէն՝ Մարիամ Տրամէրեան եւ խմբակի հանդիսավար՝ Սեդրակ Տավուտհան: Այս վերջինը բացած է երեկոյթը բացատրելով թէ ի՛նչ նպատակներով քով քովի եկած են «Կամք»ի անդամները: Ապա, Մարիամ Տրամէրեան կրկին բացատրած է այդ նպատակները, թելադրելով ծնողքներուն որ հայերէն լեզուն ապրեցնեն եւ չարտօնեն որ հայերէնը հոգեվարքի մէջ մտնէ: Շեշտած է նաեւ որ «Կամք» լաւագոյն անունն է որ մեզի պիտի օգնէ լուծելու համար մեր դժուարութիւնները: Ցաւով դիտել տուած է, որ մանուկները բեմին վրայ լաւագոյնս հնչեցնելէ ետք հայերէնը, երբ բեմէն կ'իջնեն, իրենց միջեւ տեղական լեզուով կը խօսին: Այնուհետեւ, խօսք առած է Ռ. Հատտէճեան եւ արտայայտուած զանազան նիւթերու մասին, որոնք կ'առնչուէին օրուան նիւթին եւ ծնունդ կ'առնէին յիսուն տարիներու իր փորձառութենէն: Շեշտած է ի մէջ այլոց՝ այսօր Վահրամ Մավեանի ծանօթ գիրքը՝ «Ամէն տեղ Հայ կայ» չէ դադրած իրականութիւն ըլլալէ, բայց իրականութիւնն այն է, որ ամէն տեղ հայերէն չկայ:

***

ՀԱԼԷՊԻ Կրթասիրաց Մշակութային Միութեան «Զ. Գաբրիէլեան» սրահին մէջ, Մայիս 2ին, ելոյթ ունեցած է Համազգայինի «Զուարթնոց» երգչախումբը, խմբավարութեամբ Սամուէլ Վարոսեանի (Հայաստանէն): Յայտագիրը ընդգրկած է Գ. Սիւնիի, Ս. Պալիի, Խ. Աւետիսեանի, Թ. Ալթունեանի, Է. Յովհաննիսեանի, Ա. Լուսիկեանի, Է. Յարութիւնեանի, Կոմիտասի, Ռ. Ամիրխանեանի եւ Բ. Կանաչեանի գործերէն:

***

ՀԱԼԷՊԻ Մխիթարեան վարժարանին մէջ, Ապրիլ 23ին, նախաձեռնութեամբ Մխիթար Սեբաստացի սկաուտական խորհուրդին, դասախօսութիւն մը տուած է Տիգրան Գաբոյեան (շրջանաւարտ Երեւանի Հ. Աճառեան համալսարանի միջազգային յարաբերութիւններու բաժանմունքէն) նուիրուած Ապրիլեան նահատակներուն:

***

ՊԷՐԼԻՆԻ Հայ Տան մէջ Մայիս 9ին տեղի ունեցած է 1915էն առաջուան հայկական կեանքի կեդրոններուն յատկացուած ու «Երկիր» խորագրուած ձեռնարկներու շարքին առաջինը. ան նուիրուած է Պոլսոյ: Առաջին զեկուցումով հանդէս եկած է Վարդգէս Ալեանաք որ ըրած է քաղաքին պատմականը, ապա անդրադարձած Ա. Աշխարհամարտէն ետք Պոլսոյ Հայերուն և Յոյներուն կացութեան: Յիշած է անապահովութեան միջավայրը, խորութիւնը, յետոյ Ունեւորութեան տուրքը, Սեպտեմբեր 6-7ը, եւլն.: Իրմէ ետք Մարի Քարաճեան խօսած է քաղաքին մէջ Հայերու առաջին ներկայութեան, Բիւզանդիոնի մէջ անոնց գրաւած դիրքերուն, Օսմանեան կայսրութեան օրով արձանագրուած թուական աճին, մշակութային կեանքին, քաղաքական զարթօնքին մասին: Ցուցադրուած է Բերայի մասին 1966ին պատրաստուած ֆիլմ մը որուն մասին ծանօթութիւններ տրուած է Մերլին Սօլաքհան:

ՎԻԷՆ ․․

Ջաւակները, Թոռները, ծոռները խոր ցաւով կը ծանուցանեն

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՍԱԹԵՆԻԿ ՔՂԼԵԱՆԻ

(ծնեալ Յակոբեան)

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 27ին, 90 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Յունիս 1, ժամը 10ին, Վիէնի Սէն-Մարթէն եկեղեցին:

Ըստ ողբացեալին փափաքին, փոխան ծաղիկի նախընտրաբար նուէրներ ընել հայկական կազմակերպութեանց:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ԷՎԻԱՆ ԵՒ ԻՎՈՒԱՐ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի Ա. Ջամալեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը դէպի Էվիան ծանօթ քաղաքը եւ Իվուար ծաղկաւէտ աւանը, Կիրակի, Յունիս 13-ին:

Մասնակցութեան սակն է 35 Եւրօ:

Հետաքրքրուողներ կրնան հեռաձայնել՝
-- Լիզային՝ 04 · 78 · 31 · 92 · 98 Թիւին կամ
-- Սիրվարդին՝ 04 · 78 · 49 · 28 · 87 Թիւին:

Արձանագրութեան վերջին օրն է Յունիս 2:

***

Section «SEVAN» de Vienne

Grande fête champêtre annuelle

Animée par le chanteur **BERDJ et son Orchestre**
DIMANCHE 6 JUIN à partir de 12h
Au parc de GEMENS
Avec la prestation «Chants et Danses» des enfants de l'école arménienne
Buffet — Buvette
Ambiance arménienne
Tombola
— Salle couverte en cas de pluie —

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de vacances de Bellefontaine

Du 30 juillet au 16 août
1 ANIMATEUR (garçon)

Ecrire à :
C. B. A. F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
ou
e-mail : cbaf@wanadoo.fr

HAMAZKAINE FORUM 2004

10e ANNIVERSAIRE

12-18 juillet Beyrouth, Liban (facultatif)
19-31 juillet Erevan, Arménie

A l'occasion de son 10e anniversaire, le Forum culturel des étudiants Hamazkaine offre aux participants l'occasion de découvrir la culture arménienne dans le cœur de la Diaspora (Liban) et dans la mère patrie en Arménie.

Une opportunité exceptionnelle pour vous de profiter de ce programme pour planifier dès maintenant vos vacances d'été et de vivre deux ou trois semaines inoubliables d'activités culturelles et d'amitiés nouvelles.

Le Forum Hamazkaine offre aux participants :

— Une immersion totale dans la culture et l'histoire arméniennes;
— Une opportunité exceptionnelle pour faire la connaissance d'universitaires arméniens d'Arménie et de la Diaspora;
— L'occasion d'assister à une série remarquable de conférences données par d'éminents spécialistes et professeurs;
— Des ateliers de réflexion autour des problèmes actuels de la jeunesse;
— La visite d'institutions arméniennes, de musées, d'églises et d'autres sites historiques;
— Des concerts et des représentations théâtrales;
— L'organisation d'un gala amateur et d'une soirée d'adieux qui se prolonge jusqu'à l'aube pour clôturer un séjour unique.

Frais de participation (hors billet d'avion)
Liban :
350 US$ en pension complète
200 US$ en demi-pension
Arménie :
650 US$ en pension complète
400 US$ en demi-pension

Contacts en Europe :
— Sella Tenjoukian (Londres)
Tél.: (44-20) 7603-8452
Fax : (44-20) 7603-9518
E-mail: stenjouk@aol.com

— Hourig Baghdassarian (Paris)
Tél./Fax : (33-1) 42 29 10 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

Visitez notre site:
www.hamazkayin.com

Date à retenir

GRANDE FETE CHAMPETRE

KHANASSOR

Dimanche 4 juillet

à Chaville — Viroflay

Informations détaillées suivront.

---

10 ANNIVERSAIRE DU CESSEZ-LE-FEU DU CONFLIT DU KARABAGH

Participez aux Journées du Karabagh!

Programme :

— **ISSY-LES-MOULINEAUX : Vendredi 4 juin**
Expo : à partir de 15 heures — Conférences, films : 20 heures
PACI: 25 avenue Victor Cresson
Réservation : 01 53 75 17 40

— **LYON : Samedi 5 juin**
Expo . à partir de 15 heures — Conférences, films et concert : 20 h 30
Palais de la Mutualité : 1 place Antonin Jutard
Réservation : 04 78 49 42 97 (Est lyonnais)
06 15 44 81 60 (Ouest lyonnais)

— **VALENCE : Dimanche 6 juin**
Expo, films et concert : 16 heures 30
Auditorium de l'Ecole de Musique et de Danse
32 avenue Georges Clemenceau
Réservations : 04 75 42 09 22

— **MARSEILLE : Mardi 8 juin**
Expo : à partir de 15 heures — Conférences, films : à 20 heures 30
Salle des Délibérations
Avenue Bouyala d'Arnaud
Réservation : 04 91 50 15 09

— **NICE : Mercredi 9 juin**
Expo, films et concert : à 20 heures 30
Hôtel Aston, 12 avenue Félix Faure
Réservation : 04 97 07 06 13

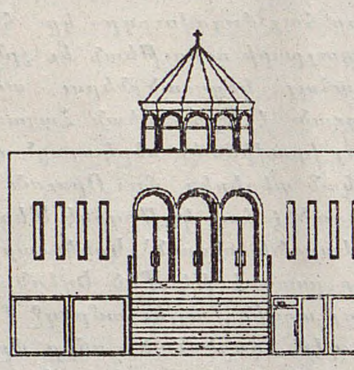

Fête Paroissiale

Lundi de Pentecôte
31 mai

— 11h30 : Culte
— 12h30 : Repas
— 14h30 : Animation musicale — Jeux pour enfants
Stands divers :
Littérature — Brocante — Spécialités arméniennes

Eglise Evangélique Arménienne
28 ave Bourgain - 55 ave Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux
☎ 01 47 36 02 50

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները ներկայ գտնուելու շատ կարեւոր ժողովի մը Շաբաթ, Յունիս 5, ժամը 14·30ին, սովորական ժամադրավայրը: Անհրաժեշտ է բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը:

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 30 mai à 9 heures 30 :
Chorale des élèves de l'Ecole Tebrotzassère.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

18e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 18ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

■ ՊԱՏՈՒՀԱՆԸ ԲԱՑ ՉԵՆ ԹՈՂՈՒՐ
(1951)
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԱՃԷՄԵԱՆ
Կիրակի Յունիս 6, ժամը 16ին

ON NE LAISSE PAS LA FENETRE OUVERTE
VAROUJAN ADJEMIAN
Dimanche 6 juin à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

ARMÉNIE

3 Vols Directs Hebdomadaires*
Paris → Erevan → Paris

• SÉJOUR À LA CARTE
• VOYAGES ORGANISÉS

SABERATOURS
11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS • TEL 01 42 96 10 10 • FAX 01 42 96 18 77
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON • TEL 04 78 60 13 66 • FAX 04 78 60 92 26
WASTEELS VOYAGES
67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE • TEL 04 95 09 30 60 • FAX 04 95 09 30 61
EREVAN
32-38, RUE HANRABEDOUTIAN 375010 EREVAN • TEL 52 55 55 • FAX 56 40 30

* Aux mois de Juillet - Août - Septembre

3 rue du bois
92140 Clamart
FRANCE

SPI - LEN

FABRICANT DE TRICOTS (HOMMES & FEMMES)
Tél 01 46 30 35 21 Fax 01 46 30 24 33 Email : SPILENN@aol.com